

I 1114

Almanah turistic '81

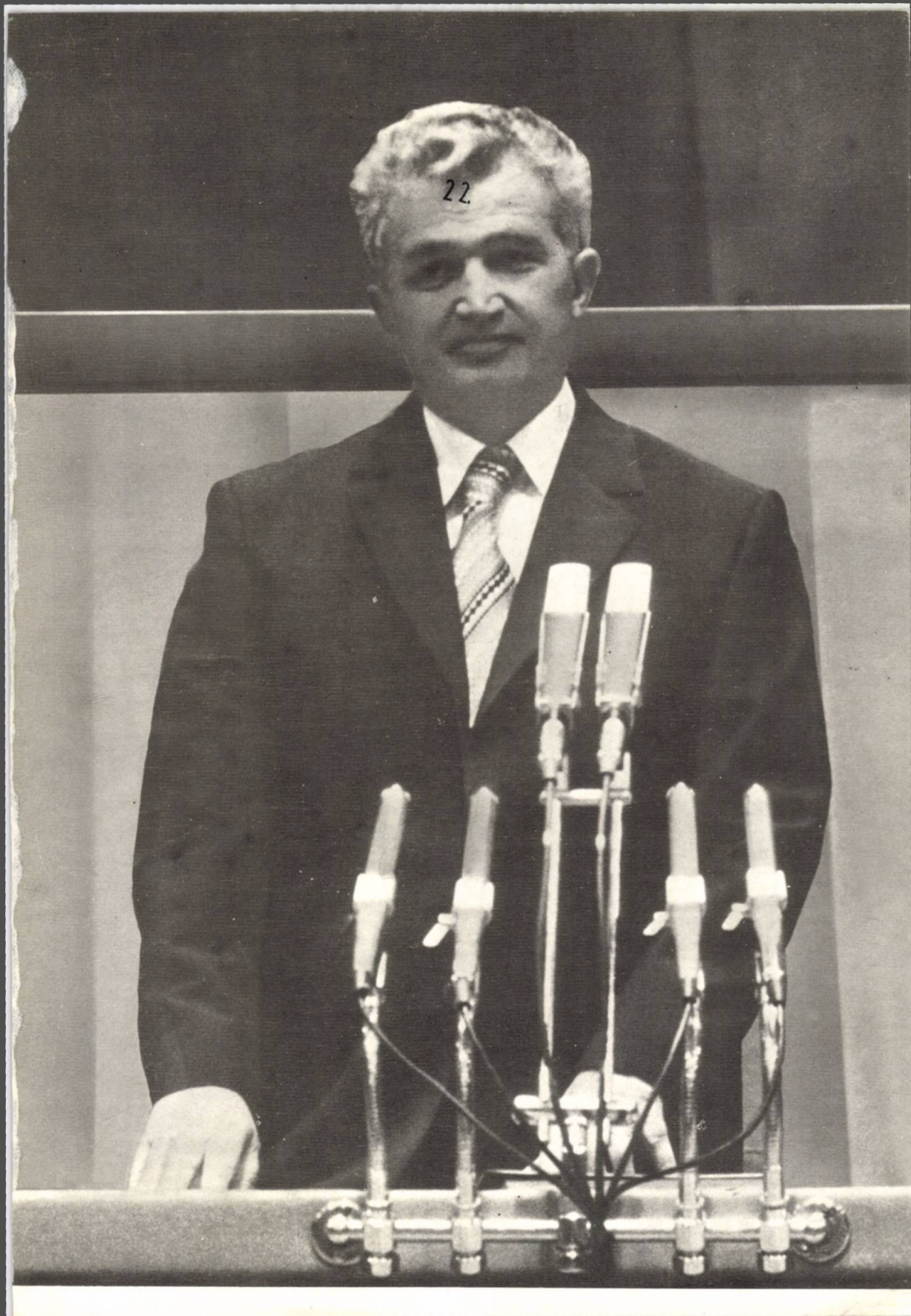
Almanah turistic 1981

RP

32590

22

60 de ani de la crearea PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

LA IZVOARELE MARILOR IDEI CARE SCHIMBĂ ȚARA

Aniversarea celor 60 de ani care au trecut de când, urmînd spiritul vremii, socialiștii români au hotărît, după dezbateri și clarificări, adeseori, dramatice, să transforme partidul lor în partid comunist, constituie un nimerit prilej de a pătrunde în timp pînă la izvoarele marilor idei care schimbă țara, de a reconstitui, evident, foarte sumar, geneza lor pentru știința și conștiința generațiilor de azi și de mâine. Așa cum piatra așezată peste piatră poate împlini zidul și sugera trănicia lui, mărturiile adunate cu grijă trebuie să dea imaginea drumului parcurs într-un efort de prospectare și de autodefinire. Căci, înainte de a deveni profesiune de credință și steag de luptă, socialismul a însemnat o fascinantă idee, perspectiva unei soluții nemaîncercate pînă atunci și care se impunea a fi explorată. Într-o recentă sinteză de istorie se spune că „avînd premisele în gîndurile și atitudinea lucrătorilor moderni în formare și ale primilor intelectuali care au început să reflecteze în chip nou la condiția precară de existență a clasei muncitoare, a maselor populare, a țării însăși, și care au luat contact, totodată, cu socialismul științific, năzuința către socialism s-a cristalizat în strînsă legătură cu dezvoltarea mișcării muncitorești, cu exprimarea programatică a obiectivelor ei.” Formulare prudentă și elastică pînă la ambiguitate.

Fără a o respinge integral, să reținem din ea ideea că aspirația spre filozofia care avea să transforme radical lumea era la noi foarte veche. O primă interferență între preocupările militanților noștri sociali și ideologia cea nouă, fundamentată de Marx și Engels, a fost identificată de către G. Zane care a demonstrat că urmînd o filieră franceză, lucrarea lui Nicolae Bălcescu *Question economique des Principales danubiens* a alimentat un capitol de bază al celebrului *Capital*. Pentru a da concreteță demonstrației noastre, ne-am gîndit să rememorăm, pe cît posibil, locurile care păstrează urmele oamenilor și ecoul luptelor pe care ei le-au purtat pentru ceea ce Sadoveanu numea „lumina înțelegerii”.

O asemenea emoționantă urmă am întîlnit la Trier, R. F. a Germaniei, în Casa memorială închinată lui Karl Marx. Un mare panou amplasat acolo evocă figurile lui Gheorghe Ungureanu și Carol Farcaș, iar altul pe Vasile Conta și pe Gheorghe Panu. Nu lipsește nici articolul publicat în revista „Familia” a lui Iosif Vulcan despre „Carol Marx” și concepțiile lui. Este o dreaptă recunoaștere a unui notoriu fapt istoric, întrucît Ungureanu și Farcaș au înființat la Timișoara o secție a Internaționalei I-a, iar Conta și Panu, intelectuali radicali, au aderat la această organizație în vremea studenției lor.

Pătrunderea socialismului științific în universul românesc de gîndire, cristalizarea, sub incidența lui, a unor tendințe de radicalizare a vieții politice au fost favorizate de doi factori de maximă însemnătate. A apărut, pe o parte, o adevărată pleiadă de cînturari care au găsit în idealul socialist răspuns la propriile lor frîmțîntări, determinate de convingerea că se impunea înnoirea structurilor economice și de clasă ale țării, structuri care conservau în configurația lor atitea anacronisme generatoare de discrepanțe și convulsii sociale. Zamfir Arbore și dr. Russel, Nicolae Codreanu și frații Nădejde — iată numai cîțiva dintre cei ce-și asumau cu curaj misiunea de-a desteleni inimile și mințile și a le face apte pentru receptarea noilor valori. Nu putem trece nicodată prin comuna Puiești, de lângă Birlad, fără să ne amintim că aici a fost cîndva medic de plasă Nicolae Codreanu, cel care se străduia să adune pe tovarășii săi de idei în una și aceeași matcă și care a folosit printre primii, pentru a defini începutul lor de organizare, noțiunea care plutea în aer „partidă socialistă”.

Dacă sintagma „etapă nouă” nu și-ar fi pierdut, datorită prea deseii utilizări, ceva din forța ei de sugestie, am apela la ea pentru a sublinia momentul pe care l-a marcat angajarea în activitatea socialistă românească a lui Const. Dobrogeanu Gherea. Întrunind o inteligență vie, o cultură largă și modernă și dovedind, în plus, o aplicație practică nedesmințită, el s-a avîntat cu entuziasm în răspîndirea noilor idei, ca și pe frontul creării acelor organizații capabile să transpună conceptele socialiste în viață. Cartierul Sărării din Iași s-a transformat și se transformă vîzînd cu ochii, dar metamorfozele edilitare pe care le cunoaște nu ne pot face să uităm casa modestă în care la începutul anilor '70 ai secolului trecut apărea „Contemporanul”, poate cea mai bună dintre numeroasele publicații pe care le-a scos Gherea. Revista a desfășurat largi și iscusite campanii pentru explicarea doctrinei socialiste și, operînd fără cruțare în racilele vremii, a militat pentru instituirea unui climat de elementară moralitate în viața publică și în munca științifică. Se spune că, diverse eminențe, vorba lui Arghezi, mai mult sau mai puțin cretine, așteptau cu groază apariția fiecărui număr din „Contemporanul”, deoarece oricînd puteau să fie puse pe două coloane și denunțate pentru furtul intelectual pe care-l practicau. Dincolo de toate acestea, „Contemporanul” s-a impus prin ținută și rigoare prin spiritul său realmente elevat. Însuși Fr. Engels a fost impresionat de conținutul și de combativitatea sa și, într-o scrisoare memorabilă adresată lui Ioan Nădejde, lăudă și încuraja strădaniile depuse de socialiștii români în direcția popularizării operelor clasice ale întemeietorilor noii teorii. „Dați-mi voie — scria ilustrul filozof — să vă mulțumesc pentru osteneala ce-ați avut pentru a face înțelese de cititorii români aceste scrieri”.

De la Iași putem coborî spre Ploiești, orașul care se asociază, poate, cel mai exact, cu figura lui Gherea din vremea maturizării depline a gândirii lui. Aici a trudit din greu mulți ani, administrînd restaurantul gării, muncă prozaică, neagră, care, dacă-i asigura — cum însuși spunea — „piinea zilnică”, îi zdruncina, în schimb, liniștea nopților. Fiul său mezin, Ioan D. Gherea, ne-a povestit cum tatăl ajunsese, la un moment dat, atît de surmenat, încît se concentra anevoie pentru a găsi cuvîntul potrivit, expresie menită să lumineze adevărul. Gherea a fost un autentic creator de școală, un mare deschizător de drumuri.

Are, după noi, un înțeles aparte și este de natură să contureze dimensiunea istorică a preocupărilor ce ne animă astăzi și care-și găsesc o strălucită materializare în documentele și în activitatea partidului, faptul că proeminentul teoretician refuza, în lucrările sale, o aplicare mecanică a tezelor socialiste la realitățile naționale, preferînd acestei practici dogmatice un demers firesc, întemeiat pe considerarea cu grijă a tradițiilor și a condițiilor economice și sociale proprii. Rațiunile care-l călăuzeau în această anevoioasă, dar atît de necesară întreprindere au fost explicate de autorul **Neoioabăgiei** cu cunoscuta-i claritate: „**Școlari ai socialismului științific — scria — membri ai marii familii socialiste europene, noi știm că felul activității noastre atîrnă de condițiile reale ale țării noastre și mai ales de cele economico-sociale**”. Marea sa izbîndă rămîne, în acest plan esențial lucrarea apărută în 1886 și intitulată **Ce vor socialiștii români?**; lucrarea avea în anexă un program, cel dintîi la noi, care reflecta într-o formă încheagată concepția mișcării muncitorești din România asupra devenirii progresiste a țării.

Disponînd de un asemenea suport ideologic, mișcarea socialistă românească s-a dezvoltat viguros. Anul 1893 a găsit-o suficient de puternică pentru a-și crea un partid de sine stătător, adevărat stat major al celor mai avansate forțe politice din România. S-a scris mult în ultima vreme despre însemnătatea constituirii P.S.D.M.R. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a elogiat cu căldură forța morală a primilor noștri socialiști, care nu aveau în față perspectiva apropiată a biruinței ideilor noi, dar înțelegeau să lupte pentru ele pînă la sacrificiul vieții, deoarece acestea se identificau cu idealul lor social, de dreptate și echitate, cu crezul lor de viață. Adagiul pe care l-au formulat „**Nici muncă fără piine, nici piine fără muncă**” își păstrează și astăzi valabilitatea. În ceea ce ne privește, am adăuga acestor elemente atît de cunoscute un fapt care ne vine în minte ori de cîte ori ne abatem prin satele din Cîmpia Dunării. Deși nici un semn nu mai amintește acest episod eroic, socialiștii au cutreierat aproape toate așezările din zonă, cîștigînd aderența, mai cu seamă a învățătorilor și a țăranilor instruiți, cu ajutorul cărora au pus bazele unor cluburi, adevărate focare de propagandă socialistă. A fost marele aport novator adus de Partidul socialist din țara noastră pînă la el nici o altă formație similară din Europa neîntrezărînd ce imens potențial revoluționar sălășluia în rîndurile țăranimii.

Acestor ani de început, ani de romantism, de luptă și de speranțe, le-a urmat o perioadă grea, caracterizată prin atacurile furibunde ale oligarhiei. Au fost momente cînd și-a făcut loc descurajarea, cînd neîncrederea pîndea la fiecare colț. Dar mișcarea muncitorească din România și-a probat din nou vitalitatea. Reîmprospătarea vigoriei sale se datorește unor luptători ale căror chipuri înobilează cronicile și legendele.

La muzeul din Vaslui am văzut, într-o vitrină, alături de actele desemnînd destine de domni și de învățați, un modest certificat de naștere. Aparținea lui Ion a lui Constantin Frimu. Născut în Bîrzești, din părinți razeși, acest moldovean molcom a simbolizat într-un înalt grad tăria muncitorimii noastre și incandescența crezurilor ei revoluționare. Rîvna lui și a altor fruntași ai muncitorimii a stat la baza reorganizării mișcării sindicale și a partidului socialist, la baza limpezirii țelurilor lor de luptă. Gherea a făcut un portret extraordinar de viu și de convingător

a lui Frimu. Nu era un mare orator. Poate, uneori, alții dovedeau mai mult spirit organizatoric. Dar Frimu se distingea, dintre toți, printr-o extraordinară căldură interioară, prin fermitatea principiilor și printr-un democratism funciar. Într-un articol apărut la începutul acestui secol, el spunea cu pătrundere că, desigur, generația sa nu va apuca marea revoluție socială, dar are datoria de a așterne lumini în calea celor ce o vor săvârși. La moartea lui tragică, întâmplată la scurt timp după evenimentele sîngeroase de la 13 Decembrie 1918, Gala Galaction rostea un discurs răscolitor în care-l zugrăvea ca pe un apostol și ca pe un înaintemergător. Iar în jurnalul marelui scriitor, publicat postum, găsim accente impresionante în legătură cu lupta lui Frimu și cu nevoia de a i se respecta memoria.

Ploiești, strada Rudului nr. 4... Vă mai spune ceva această adresă? Reamintim că aici și-a avut sediul cercul reconstituit al „**României Muncitoare**”, ziar simbolic a cărui apariție semnifica tendința de revoluționalizare a strategiei și a tacticii muncitorimii noastre aflate în plină ofensivă. Unul dintre cei mai mari tribuni pe care i-au avut a fost în această perioadă Ștefan Gheorghiu, despre care Panait Istrati — care i-a fost cîndva învățăcel — scria că trebuie considerat, de drept, martir al clasei muncitoare. A fost un personaj - flacăra. A fost un om cu o credință cit un munte. A fost un nonconformist care jena, din această cauză, uneori, chiar pe prietenii săi de idei. A fost un militant de o probitate fără seamăn. Prin el, prin Frimu, prin alți oameni de cuget și de acțiune, masele truditoare își regăseau cadența în implacabilul lor marș spre „**Tărîmul dreptății**”.

Primul război mondial, evenimentele care l-au însoțit au accentuat această dorință legitimă de a schimba din temelii orînduirea pe care Eminescu o numea „crudă și nedreaptă”. În acest context complex s-a născut dorința de a se găsi alte mijloace de acțiune, alte forme de luptă.

Imaginarul nostru periplu ne conduce la București... Pe lîngă piața Sf. Vineri, pe una din acele străduțe care știi de unde pornesc, dar nu știi unde se înfundă și care, pentru a-și da puțin lustru, și-au luat nume de voievozi sau de cronicari, în acest colț pe care prefacerile ce au cuprins metropola l-au lăsat multă vreme neatinți, am fost îndemnați să căutăm o casă ce se impune, de asemenea, atenției noastre afective. Un imobil destul de arătos, deosebindu-se de celelalte clădiri din jur, nu numai prin catul pe care-l are în plus, ci și prin ținută. Interiorul lui ni s-a părut realmente decupat dintr-un tablou de epocă. Parter încăpător, amenajat pentru a primi multă lume. Mobilier vechi de o extremă simplitate. Interiorul austere. Pe pereți, o mulțime de litografii. Fotografii de grup, înfățișînd lucrători după o adunare sindicală. Și printre aceste imagini luate parcă din „**România Muncitoare**”, două urări încadrînd un tablou: „**Trăiască Gheorghe (Ghiță) Cristescu — Plăpumarul**”; „**Trăiască prima floare roșie din România**”. Obiectul acestor aclamații zîmbea din acuarela pe care i-o va fi închinat un prieten de idei. Un bărbat solid, cu păr abundent, frumos pieptănat cu cărare și — contrar idealului de frumusețe masculină de-atunci — fără mustață în furculiță. Am contemplat încăperea cu lare aminte. Nu pentru asta venisem. Ci pentru a vorbi cu stăpînul casei. S-a născut la începutul deceniului al IX-lea al secolului trecut, într-o comună din Vlașca. Copil sărac dintr-o familie numeroasă a plecat de timpuriu să-și caute norocul în Capitală. A învățat o meserie care i-a plăcut foarte mult, de vreme ce nu s-a dezis de ea niciodată, nici chiar atunci cînd ajunsese fruntaș politic foarte cunoscut și într-o poziție în care alții ar fi încercat să-și fabuleze preocupări presupuse mai nobile. A intrat în activitatea politică pentru care avea două daruri înnăscute: un crez revoluționar, un rar talent de a-l înfățișa. A dovedit o deosebită clar-viziune, înțelegînd că, după primul război mondial, vechea orientare, vechile metode ale socialiştilor români deveniseră inoperante și că singura cale care se impunea era aceea a aderării organice la spiritul și la orizonturile mișcării comuniste. A rămas perfect lucid, refuzînd să facă din adeziunea sa și a partidului său la noua forță revoluționară care era Internaționala a III-a un act de obediență.

România cunoscuse în al doilea deceniu al secolului, cîteva momente de relief ce depășeau prin importanță perimetrul epocii. S-a împlinit seculara aspirație a întregirii neamului românesc, idee pentru care militaseră și socialişții și la a cărei înfăptuire participaseră în mod direct, semnătura lor figurînd la loc de frunte pe actele memorabile de la Alba Iulia. Unirea, care a dat posibilitatea reorganizării mișcării muncitorești la scara întregii țări, grevele care în acei ani s-au desfășurat una după alta, îmbrăcînd tot mai mult un caracter politic, toate acestea au pus pe ordinea de zi o problemă ce nu mai putea fi eludată: clasa muncitoare avea nevoie de o forță conducătoare structural nouă. Astfel, drumul către congresul general al mișcării socialiste românești era deschis. El s-a fixat pentru data de 8 mai 1921. Congresul a început cu **Darea de seamă materială și morală**, pe care a prezentat-o chiar Gheorghe Cristescu. Darea de seamă morală... Sînt anumite formule gîndite parcă anume pentru a înfrunta timpul. Da, în pofida tuturor vicisitudinilor care înconjurau acest eveniment, făurirea partidului comunist era în primul rînd o victorie morală, o victorie a purității și incandescenței revoluționare. Crearea Partidului Comunist Român a marcat, cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, o etapă nouă, superioară, atît pe plan politic și ideologic, cit și pe plan organizatoric în mișcarea revoluționară din România, a dat un nou și puternic avînt luptelor politice și sociale desfășurate de masele largi populare din țara noastră. Partidul Comunist Român, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făcut în 1893, vîlstarul cel mai viguros al epocii contemporane a României, a dus mai departe și a ridicat pe plan înalt lupta de eliberare socială și națională a poporului nostru.

În istoria lui care, iată, împlinește șase decenii, perioada cea mai bogată în înfăptuiri o constituie, fără doar și poate, ultimii 16 ani care au trecut de cînd în fruntea partidului a fost ales tovarășul Nicolae Ceaușescu conducător de avengură, personalitate care întrunește într-o chintesență unică trăsăturile unui mare revoluționar și ale unui mare patriot.

Politica înțeleaptă și clarvăzătoare pe care o promovează și care semnifică aplicarea creatoare, profund originală, a socialismului științific la condițiile României, își are temeiul în lupta înaintașilor, în efortul lor de gîndire, în strădania lor de a răspunde neconținut comandamentelor majore ale poporului și ale țării. Nu putem trăi fără memorie. Iar dacă memoria este o formă de a găsi în trecut învățăminte pentru lupta viitoare, explorarea izvoai-relor marilor idei ce schimbă astăzi fața țării trebuie să ne îmbărbăteze, să ne procure un legitim simțămînt de mîndrie. Avem o mare istorie. Avem un prezent excepțional de bogat în realizări. Ziua de mîine se profilează încărcată de toate luminile nădejilor noastre,

ION PAVELESCU
ANCA ȘI ADRIAN PANDEA

Ce își propune turismul românesc?

Să fie un barometru al calității vieții!

convorbire între COSTACHE ZMEU, adjunct al ministrului turismului
și POP SIMION, redactor șef al revistei „România pitorească“

Întrebare: Sînt aproape doi ani de cînd lucrați nemijlocit în conducerea activităților de turism, în calitate pe care o aveți, răgaz de timp suficient pentru a Vă face o imagine detaliată, cuprinzătoare și avizată asupra direcțiilor de dezvoltare a turismului românesc la ora de față. Vă rog, de aceea, să ne spuneți cu ce impresii, puncte de vedere ori certitudini vă despărțiți de anul turistic românesc 1980, știind că acesta este și ultimul an al cincinalului pe care l-am încheiat?

Răspuns: În momentul despărțirii de anul 1980 și, prin el, de cincinalul acum încheiat, trăiesc sentimentul datoriei îndeplinite și al certitudinii că turismul poate și trebuie să devină, și la noi, o activitate economică și socială importantă. Pentru aceasta avem toate condițiile create de partid, de statul nostru, turismul avînd acum capacitatea să fie cît mai eficient, mai competitiv, să își aducă un aport tot mai mare la progresul general al patriei noastre. Acest sentiment, această convingere, izvorăște nu din dorință, ci din realități. În ultimii doi ani, Ministerul Turismului a îndeplinit planul la principalii indicatori economico-financiarți ce i-au fost conferiți prin programul unic de dezvoltare al țării; procente de creștere înregistrate de la un an la altul și procente de depășire a unor prevederi de plan, în anii 1979 și 1980 demonstrează că turismul românesc are largi disponibilități de extindere, are toate condițiile create ca în scurt timp să devină o nouă ramură economică a țării, capabilă ca — prin consumuri materiale și financiare minime — să aducă un aport însemnat, atît la balanța de plăți, cît și la prestarea unui însemnat volum de servicii pentru populație. România este o țară cu un potențial turistic impresionant,

comparabil cu al oricărei alte țări cu tradiție turistică din Europa. Frumusețile țării, bogățiile ei naturale, tezaurul de civilizație autohtonă, valorificate printr-o suprastructură modernă, funcțională și diversă permit o importantă creștere a circulației turistice interne și externe. Este contextul în care apreciez că sarcina de cînte trasată de Congresul al XII-lea al partidului nostru ca pînă în anul 1985 peste jumătate din totalul populației să beneficieze de serviciile unităților de turism va fi realizată. România a devenit în bună măsură una dintre destinațiile europene de vacanță mult solicitate. În ciuda crizelor energetice și financiare, a convulsiilor de tot felul, cu care se confruntă lumea occidentală în ultimii ani, numărul turiștilor străini sosiți în România, în 1980, este dublu față de cel din 1975 și cu peste 20% mai mare, la turism organizat, față de cel înregistrat în anul 1979. Fluxul oaspeților spre România este azi de ordinul milioanei de cetățeni, și nu de ordinul miilor sau a zecilor de mii, cum se întîmpla cu un deceniu și jumătate în urmă. Așa cum arătăm și în raportul prezentat la cel de-al doilea Congres al Consiliilor populare, rezultatele obținute nu ne dau dreptul la sentimentul automulțumirii. Toți cei ce lucrăm în turism știm că putem să facem mult mai mult, că aceasta este o datorie a noastră. Conducerea partidului, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, ne-a creat toate condițiile de a pune în valoare nu numai litoralul Mării Negre, ci, în același timp, bogățiile naturale și de civilizație din interiorul țării: muntele, sursele de ape termale și minerale, frumusețile peisagistice, tezaurul de istorie și de artă, realizările socialismului de pe tot cuprinsul țării. Am construit mult și

tot mai bine, trezind la viață numeroase potențe turistice naturale din toate județele și multiplicând de peste 5 ori, în numai trei cincinale, capacitatea de primire turistică a țării. Această capacitate se cifrează la peste 206 000 locuri de cazare, în mare majoritate în hoteluri noi, cu un grad ridicat de confort și peste 310 mii locuri în unități de alimentație publică. În cincinalul 1981—1985 vor fi date în folosință peste 37 mii locuri de cazare și 45 mii locuri în unități de alimentație publică. Deci avem condiții să prestăm pentru populație un volum mai mare de servicii și de calitate superioară. Trebuie însă să spun cu mîhnire că putem realiza în cei doi ani de cînd lucrez în acest minister încasări valutare mai mari și să prestăm pentru oamenii muncii din țara noastră un volum mai mare de servicii, dar constructorii nu ne-au ajutat suficient. În anul 1980 s-a lucrat încă la hoteluri care trebuia date în funcțiune încă de acum 2—3 ani.

Eu cred că toate investițiile turistice trebuie să fie tratate ca făcînd parte din categoria celor cu caracter productiv, deoarece în ultimă instanță hotelul este tot o locuință. Aici se odihnesc cei veniți în misiune sau să-și refacă sănătatea.

În plus, toate obiectivele turistice, pe lângă scopul lor social, au o mare eficiență economică putînd fi amortizate în 4—12 ani. În marea lor majoritate se pot realiza fără importuri costisitoare, iar după intrarea în exploatare nu consumă, în general, materii prime deficitare. Nu trebuie scăpat din vedere nici faptul că exportul turistic poate asigura unul din cele mai convenabile cursuri de revenire. Iată de ce cred că consiliile populare, constructorii, ar trebui să ne ajute mai mult.

Să examinăm preocupările noastre și dintr-o altă prismă. Ca urmare a griii partidului nostru, nivelul de trai în acest cincinal a crescut cu peste 30 la sută. Oamenii au astăzi posibilități să pretindă să li se asigure spații de cazare, în consecință, cu un confort sporit. Nimeni nu mai este de acord să doarmă într-o cameră cu 4—6 paturi, fără grup sanitar propriu. Se impune ridicarea în cel mai scurt timp a gradului de confort a unor vile și hoteluri vechi, care nu mai corespund cerințelor actuale. Aceasta va duce la creșterea numărului de turiști cît și a volumului de încasări. Aș dori ca organele locale care au în administrare aceste spații să rețină acest fapt.

A FI BUNUL GOSPODAR AL AVUȚIEI COLECTIVE

Întrebare: Cum este însușit și tradus în viață noul mecanism economico-financiar în domeniul nostru specific?

Răspuns: În răspunsul dat la prima întrebare am subliniat că sîntem pe un drum bun, că discutăm despre un sector care deține integral premisele punerii în aplicare a întregului mecanism economico-financiar, de eficiență, productivitate, calitate, competitivitate etc, prevăzut în toate documentele de partid și de stat. Depinde de noi și de relațiile noastre cu factorii de sinteză și cu celelalte sectoare economice și social-culturale care concură la dezvoltarea turismului de a aplica, repede și bine, principiile autoconducerii muncitorești, autofinanțării și rentabilității depline. Măsurile adoptate pînă acum au făcut să nu mai avem unități care să-și încheie activitatea anuală cu pierderi financiare. Dar acest lucru nu ne satisface. Mai avem unități cu o rentabilitate scăzută (1—2%), labilă la măsurile de aplicare ale noilor concepte de calitate în servirea turistică. Este de înțeles că nu se urmărește să se obțină eficiență cu orice preț, sacrificînd acestui scop satisfacția și plăcerile turiștilor, calitatea serviciilor. Urmărim ca în 1981 să asigurăm ridicarea fiecărei unități cel puțin la nivelul mediu de rentabilitate înregistrat pe ansamblul sectorului de turism, în condițiile creșterii calității serviciilor în toate unitățile. De asemenea, urmărim să realizăm intensificarea circulației turistice în zonele deficitare, să îmbunătățim dotarea și aprovizionarea unităților în raport cu importanța lor turistică și cu sarcinile economice ce le revin, să îmbogățim și să diversificăm oferta noastră turistică în fiecare zonă, să ridicăm continuu calitatea serviciilor prin îmbunătățirea pregătirii și disciplinei lucrătorilor, prin eliminarea elementelor corupte,

necinstite, cu comportament necivilizat, care fac un mare deserviciu turismului. Considerăm bună acea unitate care are semn de egalitate între rezultatele financiar-economice și calitatea serviciilor prestate, reflectate în mulțumirea turiștilor și rentabilitatea realizată. În acest sens, vizăm aplicarea unor măsuri pentru crearea unei concurențe leale, a unei stări de emulație între toate unitățile noastre, acțiune pe care am început-o în 1980, dar care se manifestă încă timid, neconcludent.

Întrebare: Unii lucrători din turism semnalează, în ultima vreme, critic sau autocritic, pericolul îndepărtării turismului de natura sa specifică, primordială: prestarea de servicii. Se preferă în schimb, practica desfacerii de mărfuri, prin încasări din alimentație publică. Este real acest pericol și, dacă da, ce măsuri de contracarare adoptă Ministerul Turismului?

Răspuns: Tot ceea ce realizăm noi este prestare de servicii, de la oferirea de programe și itinerare turistice pînă la vînzarea de cîrnăciori și băuturi răcoritoare în zonele de agrement din apropierea centrelor aglomerate. Hotelăria, alimentația publică, desfacerea de mărfuri, sînt componente ale acestui fenomen complex, contemporan, denumit călătorie, turism, loisir. Înțelegem că ele trebuie să fie tratate cu aceeași atenție cu care sîntem datori să acționăm în construirea de programe turistice, în amenajarea traseelor și potecilor turistice, în acordarea serviciilor de ghid, în organizarea în mod plăcut, distractiv-instructiv, a timpului liber pe perioada vacanței, concediului și excursiei. Trebuie să recunoaștem, că cei mai mulți, dacă au o masă bună, o cameră confortabilă, uită celelalte necazuri create de unitățile de turism. Cele mai multe reclamații, de fapt, privesc calitatea mesei, cazării și mai

puțin conținutul programelor turistice. Dar aceasta nu înseamnă că noi am uitat sarcina noastră de bază, organizarea de activități turistice, de agrement, drumeție. Adică baza conceptuală a turismului. Este drept că uneori lucrătorii, ca urmare a comodității de a realiza planul de încasări prin mijloace cât mai facile, pierd din vedere esența activității lor, confundă uneori vadul comercial cu vadul turistic. Această stare de lucruri nu are însă tendința de generalizare și, ca atare, pierderea echilibrului între

turism și negoț în rețeaua noastră nu reprezintă un pericol real. Rămânem în continuare foarte atenți nu numai pentru a nu altera conținutul turismului, ci pentru a-l contura și desfășura cât mai complet și util.

În prezent ne preocupă, bunăoară, punerea în valoare a peșterilor țării — un exemplu concludent fiind Peștera Urșilor din județul Bihor — nouă dovadă că nu scăpăm din vedere sarcina noastră de bază, cunoașterea și valorificarea frumuseților țării prin turism.

TURISMUL DE MASĂ, ÎNTRE ECONOMIC ȘI SOCIAL

Întrebare: Rămâne actuală, chiar și după zece ani de la înființarea Ministerului Turismului, spinoasa problemă a turismului de masă în sprijinirea căruia organismele noastre aduc o contribuție destul de modestă, ca să nu spun neîndestulătoare. Chestiunea nu este, desigur, de benevolență. Are caracter social-politic și, de aceea, nu poate fi abordată doar din unghi economic. Concepția conducerii Ministerului Turismului privitor la aceasta trebuie să vizeze măsuri de anvergură, cu caracter interdisciplinar (colaborarea asiduă cu U.G.S.R., B.T.T., Consiliile populare, cooperația etc.) muncă propagandistică de lungă bătaie, măsuri organizatorice în consecință. Am și avansat, după cum vedeți, direcțiile în care a militat revista „România pitorească” în sprijinul acestei idei, cu prea puține rezultate însă, datorită inerției și muncii rutiniere, prejudecăților care se manifestă uneori chiar în sfera de activitate a Ministerului Turismului.

Vă rugăm, tovarășe ministru, să aduceți necesarele clarificări în această chestiune care îi interesează pe mulți, foarte mulți turiști.

Răspuns: Să sugerez un tablou al realităților în care ne mișcăm, care ar putea interesa pe cititor: aproape jumătate din populația țării este angrenată anual în activități turistice, de mai mare sau mai mică amploare; aproape un milion de oameni ai muncii beneficiază, an de an, de odihnă și tratament în stațiunile noastre turistice; numai în baza materială din structura ministerului nostru s-au înregistrat, în anul 1980, peste 50 milioane de înnopțări ale cetățenilor români, ca să nu mai vorbim despre folosirea bazei proprii a sindicatelor, B.T.T.-ului, UNCAP-ului ș.a., care adăpostesc exclusiv oameni ai muncii din țara noastră etc etc. Toate acestea reflectă o circulație cu adevărat de masă, caracterul ei social-politic ilustrând creșterea neconținută a nivelului de trai al cetățenilor patriei. Este loc, într-adevăr, de mult mai bine și trebuie acționat conjugat, interdisciplinar și interdepartamental pentru aplicarea întocmai a Decretului Consiliului de Stat, privind organizarea turismului de masă și a timpului liber al oamenilor muncii. Noi rămânem o rețea economică de prestări de servicii în activitatea specifică, dar ministerul și unitățile sale subordonate trebuie să-și exercite mai amplu competența de organ specializat în aplicarea politicii partidului și statului în domeniul turismului. În acest context preconizăm să inițiem o consfățuire națională a tuturor factorilor interesați, pe plan republican și local, în desfășu-

rarea și dezvoltarea acestei activități, pentru a determina o evaluare cât mai exactă a posibilităților, cu eşalonarea lor în timp și o delimitare responsabilă a competențelor fiecăruia. În cincinalul 1981—1985 construim din fondurile alocate Ministerului Turismului peste 37 mii noi locuri de cazare și 45 mii locuri în alimentația publică, ceea ce îmbogățește substanțial cadrul circulației de masă interne. Obiectivele noi au fost amplasate la Cluj-Napoca, Bacău, Zimnicea, Calafat, Vatra Dornei, Covasna, Petroșani, Olănești, Albița, Pașcani, Tg. Mureș etc., respectiv în toate județele țării. Nu este suficient însă să avem o bază modernă de primire pentru turism, ci trebuie să acționăm energic și continuu pentru a efectua o temeinică educație turistică, să convingem toți oamenii muncii despre avantajele folosirii timpului lor liber în asemenea activități, insufliindu-le un comportament turistic față de frumusețile țării, față de ceea ce s-a construit pentru această mișcare, față de tovarășii lor de vacanță, români și străini. Ori, în acest domeniu și redacția dv trebuie să continue și să diversifice prin noi mijloace de exprimare ceea ce a făcut pînă în prezent.

Întrebare: Perfect de acord. Reținem ca deosebit de important proiectul convocării unei Conferințe pe țară a tuturor factorilor interesați în turism, motiv să tipărim cu majuscule această veste demult așteptată. Să examinăm, în continuarea ideii noastre, calitatea serviciilor. Această calitate provine după cum ne-am putut convinge, din calitatea umană nouă. Avem unele cîștiguri de proveniență recentă, atît în ceea ce privește calitatea îmbunătățită a serviciilor prestate, cît și o nouă cotă valorică a cadrelor din turism, a conștiinței civico-profesionale a acestora. Credem însă că ofensiva principală tot în acest teritoriu delicat, plin de neprevăzut, trebuie să fie dată, Cum?

Răspuns: În sectorul prestațiilor de servicii, calitatea omului este preponderentă, decisivă. De aceea, cadrele, selecționarea, formarea și perfecționarea lor se află în centrul preocupărilor noastre. Avem cîștiguri evidente în cota valorică a personalului permanent și sezonier folosit în turism. Avem lucrători buni, de reală perspectivă, neobosiți în lupta pentru calitate, întreprinzători și inventivi, cu un exemplar comportament civico-profesional. De la an la an calitatea lor este în evidentă creștere, acumulările — în timp — de cunoștințe și experiență fiind firești în condițiile constituirii unei categorii profesionale aproape inexistente în tre-

cutul nu prea îndepărtat. Din cei peste 63 000 de oameni ai muncii permanent încadrați în prestări turistice, la care se adaugă circa 25 000 de colaboratori temporari în sezonul turistic de vîrf, circa 80% sînt tineri sub 30 de ani, ceea ce reclamă răbdare și perseverență pentru desăvîrșirea profesionalității și a tabloului moral al lucrătorilor din rețea. La eforturile organizate de pregătire (școli profesionale, centru de perfecționare, calificare la locul de muncă, institut superior de învățămînt etc, în care angrenăm anual peste zece mii de lucrători), trebuie să se adauge influența opiniei publice, respectiv exigența clientelei și semnalările pozitive și critice ale rețelei de mass-media, începînd cu organul nostru de specialitate. Nu pledăm pentru atmosferă caldă, de autolinistire, dar opinăm că pe lângă admonestări și punițiuni trebuie să fie mai prezente stimulentele individuale și colective: vorba bună, mulțumirile, evidențierea rezultatelor și exemplelor pozitive, popularizarea inițiativelor. Domeniul de activitate este, într-adevăr, delicat, dar acum

nu mai este plin de neprevăzut pentru că nucleul de bază s-a format și are forța proprie de a accepta ceea ce este bun și de a respinge corupțiile străine. Sperăm că în 1981 să realizăm un vechi deziderat, acela al recunoașterii, printre profesiunile din nomenclatorul național, a meseriilor de ghid turistic și de animator turistic, esențiale și de maximă importanță pentru realizarea unei noi calități în conținutul turismului românesc. Contextul interdisciplinar al turismului extinde problema cadrelor, a calității lor moral-profesionale și în afara rețelei proprii, în magazine și în mijloace de transport colective, la graniță și pe arterele rutiere, în piață, pe stradă, în grupurile sanitare publice, peste tot unde turistul român sau străin intră în contact cu prestatorul intern. Apelăm la toate aceste sectoare să continue eforturile pentru ridicarea gradului de comportament civilizat, de ospitalitate, de bună simțire și de bun gust din partea lucrătorilor care le deservesc.

DE LA EXTENSIV, LA INTENSIV, ADICĂ PAȘI SPRE CALITATE ȘI EXIGENȚĂ

Întrebare: O firească privire spre viitor: cum arată, în viziunea conducerii ministerului, turismul românesc în nou ciclul al dezvoltării cincinale, așa cum se prefigurează acesta (nu atît pe hîrtie), ci prin ansamblul de măsuri, sperăm, deja adoptate?

Răspuns: Ciclul dezvoltării în acest cincinal este desigur conturat și — special — nu l-am denumit „nou” pentru că, de fapt, el este o continuare firească a ceea ce am gîdit și am făcut pînă acum. Deși vom continua investițiile în ritm similar cu cel din cincinalul încheiat, totuși — spre deosebire de trecut — accentul nu va fi pus pe o dezvoltare turistică extensivă, ci pe una intensivă. Astfel, preconizăm ca numărul de turiști români să fie în 1985 cu circa 30% față de cel din 1980, iar cel al turiștilor străini sosiți în România să crească, în sumamintita perioadă, cu circa 20%. Prin dezvoltare intensivă înțelegem — redat succint: dezvoltarea unei circulații turistice eşalonate mai echilibrat în lungul celor 12 luni ale anului, valorificarea completă a întregului patrimoniu turistic natural sau nou creat prin amenajările și construcțiile socialismului, sporirea gradului de ocupare anuală a tuturor capacităților turistice; îmbogățirea și diversificarea ofertei de prestații turistice care să conducă la creșterea încasărilor pe zi-turist, deci vacanțe mai bogate pentru turiști și un nivel mai mare de rentabilizare pentru unități; ridicarea nivelului de confort în transportul turistic (tren, avion, autocar), în cazare, alimentație publică și agrement; diferențierea mult mai accentuată a calității și tarifelor în prestațiile turistice, renunțînd la practica actuală de nivelare a acestora dăunătoare creării stimulentei de progres ș.a. Acest cadru de preocupări se va materializa prin dezvoltarea și modernizarea unor stațiuni balneare; prin extinderea rețelei actuale a stațiunilor de munte și pentru sporturi de iarnă, cu asigurarea unei infrastructuri complete a acestora (căi de comunicație, mij-

loace de transport pe cablu, pîrtii de schi, alte amenajări sportive, centre culturale și de agrement sportiv ș.a.); prin realizarea, în cooperare internațională, a unor hoteluri de confort și funcționalitate deosebite, după criteriile rețelilor hoteliere mondiale; prin amenajarea de noi sate de vacanță; prin introducerea în oferta turistică a turismului nautic (pe mare, Dunăre și riurile și lacurile interioare); prin reconsiderarea drumeției și a creării condițiilor corespunzătoare pentru desfășurarea acesteia; prin construirea unor tipuri de vagoane-salon și cu paturi pentru călătorii turistice pe căile ferate, precum și construirea de nave de croaziere maritime și fluviale; prin ridicarea standardului de dotare și de servicii ale unor stațiuni (Mamaia, Poiana Brașov), oferindu-le ca stațiuni de lux; prin reluarea sau extinderea turismului de vînătoare, profesional și de congrese etc. Toate aceste prevederi sînt proiectate în raport cu exigențele contemporane, atît în ceea ce privește cererea turistică, cît și penuria de energie și de alte materii prime. Energia solară, cea geotermică și cursurile interioare de ape, prezente din abundență în zonele turistice, vor fi valorificate în toate amenajările pentru turism, economisind sursele clasice de energie concomitent cu asigurarea luminii, căldurii și apei calde la nivelul optim de consum. Socotind că am fost bine înțeles, în sensul că nu prevedem niște obiective de dezvoltare îndrăznețe sau aventuriste, ci numai ceea ce ne stă la îndemînă, fiind pe deplin posibile de realizat prin forțele noastre, închei cu convingerea că noul cincinal va consfinți afirmarea deplină a turismului ca ramură importantă în viața materială și spirituală a poporului nostru.

Întrebare: Și, însumînd spiritul convorbirii noastre, care ar fi, stimate tovarășe Zmeu, răspunsul la această întrebare posibilă: ce își propune la ora actuală turismul românesc?

Răspuns: Să fie un barometru al calității vieții.

Părinții noștri Carpații

Azi,
ici,
cum

Statornicia muntenilor

În primăvara anului 1980, ziarul „Flacăra roșie” din Arad organiza, cu sprijinul secției de propagandă a Comitetului județean de partid un colocviu cu tema „Viitor în satele de munte”, la care, alături de dr. Radu Rey, autorul unei remarcabile cărți-manifest — „Viitor în Carpați” — și a unui număr impresionant de articole-dezbateri despre destinul așezărilor montane, au fost invitați specialiști și factori de decizie de la Direcția generală a agriculturii și industriei alimentare a județului, Uniunea județeană a cooperativelor agricole de producție, U.J.C.C., U.J.C.M., Trustul horticol, Inspectoratul silvic județean, Comitetul județean de cultură și educație socialistă, Întreprinderea județeană de pajiști, Direcția sanitară, Secția de sistematizare, Direcția județeană de drumuri și poduri, O.J.T., etc.

Reluând tema colocviului „Părinții noștri, Carpații”, găzduit de revista „România pitorească” în urmă cu doi ani, dr. Radu Rey a prezentat expunerea „Zone de munte, o problemă interdisciplinară”. Era nu numai o evocare a marelui potențial economic oferit de munții noștri și a numeroaselor disponibilități de muncă și operă socială ale muntenilor, ci și un semnal de alarmă pe care neobositul militant sucevean îl trăgea: pune în discuție fenomenul de părăsire de către tineret a ocupației de crescători de animale și implicit de slăbire a zootehniei și a celorlalte îndeletniciri tradiționale din zonele de munte. Era, totodată, un apel la acțiune, la găsirea celor mai potrivite căi pentru menținerea unui echilibru stabil în acest spațiu biologic și spiritual atât de scump poporului nostru. „Este nevoie acum de o acțiune concretă, susținea Radu Rey, pe baze interdisciplinare, cu aport colectiv, în care să se elaboreze în detaliu forme și mijloace de valorificare a muntelui sub raport zootehnic, meșteșugăresc, turistic. Așa cum am subliniat și cu alte prilejuri, e necesar să apară inițiative concrete, centrale și locale, să se pună bazele unui centru de cercetare și experimentare a unuia sau mai multor modele de organizare montană, în funcție de condițiile foarte variate ale Carpaților noștri”.

„Să îndemnăm muntenii să-și învețe copiii să revină la îndeletnicirile lor tradiționale”

Mesajul doctorului Rey a avut darul să trezească mult conștiințe, să le invite la reflecții critice și autocritice, astfel că oameni cu munci de răspundere s-au simțit datori să ia cuvântul, arătând unde și cât s-a greșit față de satele montane ale județului Arad, subliniindu-se totodată necesitatea luării imediate a unor măsuri reparatorii. „Ce poate fi mai dureros, recunoaște inginerul Vasile Lucuș de la Inspectoratul silvic județean, decît faptul că în decurs de numai două decenii, versantul drept al Văii Păiușenilor s-a transformat dintr-o pășune înfloritoare, într-o suprafață în care 70 la sută e stîncă! Aruncînd o privire asupra cauzelor generatoare de insatisfacții într-un domeniu economic atît de important, dr. Florin Bărnețiu — dealtminteri, participant la colocviul nostru de la București — susținea că ele trebuie căutate în reducerea forței de muncă în zona montană: „Voi ilustra această afirmație, spune el, cu satul Văsoaia, aparținător comunei Chisindia, localitate în care funcționez ca medic de țară. În ultimii ani, populația acestei așezări de munte s-a redus extraordinar de mult, aproape întreg tineretul a plecat la oraș, rămînînd acasă numai bătrînii. Consider că misiunea noastră patriotică este aceea de a face totul pentru a opri plecarea tineretului din comună, să îndemnăm muntenii

să-și învețe copiii să revină la îndeletnicirile lor tradiționale, la creșterea animalelor. Firește, e un lucru greu, dar nu imposibil”.

Încrederea lui Radu Rey pentru receptivitatea cu care a fost primit mesajul său a devenit forță practică și iată-ne cu scrisoarea în care ne făcea invitația să stăruim asupra experienței arădene pornind pe urmele gîndurilor și ideilor exprimate cu numai patru luni în urmă. Ne-am mărginit, constrînși de spațiul limitat afectat acestei dezbateri, să reproducem doar cîteva opinii și poziții, însă revelatoare credem, pentru a ști că în județul Arad satele de la munte li se asigură o promițătoare și firească evoluție:

„Astăzi nu mai există zootehnist, ci zoomecanizator. Știți de ce?”

Ing. Ecaterina Oprean, vicepreședintele U.J.C.A.P. „Din păcate, efectivele de animale au scăzut tocmai acolo unde în mod normal ar fi trebuit să crească; în zonele de deal și de munte, în timp ce noi am concentrat excesiv zootehnia în jurul municipiului Arad. Satele noastre de munte se află în general în zona frumoasă și bogată a Apusenilor, în care oamenii sînt, prin tradiție, mari crescători de animale. În unele locuri însă fenomenul migrării tineretului către oraș a atins cote ridicate. La Șistarovăț, de pildă, au rămas numai bătrînii. Copiii nu mai sînt, școala nu mai funcționează și o tristețe adîncă mă cuprinde ori de cîte ori

străbat satul cu ulițele pustii, cu casele, încă bune, dar aproape părăsite, în care, doar cîte o mătușă se mai mișcă după perdele, surprinsă de prezența unui străin. În prezent, acordăm o atenție sporită zonelor de deal și de munte, celor din părțile Hălmagului, Gurahonțului, Beliului, Săvirșinului, deținătoarele unor întinse suprafețe de pășune, aplicăm un program îmbunătățit, din care trebuie să rezulte sporirea numărului de animale: se fac însămînțări și suprainsămînțări pentru a îmbunătăți compoziția floristică a pajștilor naturale, mergem pe ameliorarea speciilor și pe extinderea efectivelor de ovine și bovine. Șîstarovățul se află cuprins și el în acest plan. Aici, ovinele formau un amalgam de rase; într-un timp foarte scurt vom lichida țigăile și vom introduce oaia țurcană, căreia i se potrivește zona și pentru care avem posibilități imediate de achiziționare. Schimbarea completă a rasei va da posibilitatea țărănilor din Șîstarovăț, ca în loc de 4000 să crească 10 000 de oi. Îi vom încuraja totodată să folosească grajdurile mari, solide, în care țineau cîndva vaci de lapte și care sînt astăzi goale. Bătrînii susțin că nu cu multe decenii în urmă dealurile din jurul satului erau pline cu plantații de pruni și că țuca de Șîstarovăț se bucura de bună prețuire peste hotare. Acum, dealurile sînt semănate cu culturi; mistreții le strică adeseori, vîmduind recoltele. Dacă acolo s-ar pune pomi fructiferi în loc de porumb, ar fi mai cu folos. La Lipova a luat ființă o stațiune de cercetare și de producție pomicolă; ea ajutorul ei sperăm să restabilim curînd și renumele pomicol al Șîstarovățului. Am deschis această paranteză ca să vă arăt că oamenii nu stăteau degeaba, făceau ceva, în funcție de condițiile oferite de natură și că astăzi, lucrînd organizat, se poate face cu mult mai mult. Iată, îmi vine în minte, un alt exemplu, luat din același sat. Există acolo o pășune împădurită. Ce se poate face din ea? Hai să confecționăm cozi pentru unelte, am zis. Dacă materialul lemnos să găsește din abundență și nu costă nici un ban, nu ne rămîne decît să-l defrișăm și să-l folosim la ceva. În cazul Șîstarovățului încercăm în felul acesta să stabilizăm într-o primă etapă întreaga populație. Apoi, ne vom putea gîndi și la cadre tinere, calificate. La Miniș, funcționează un liceu horticol care pregătește specialiști pentru legumicultură și pomicultură, iar la Arad un liceu agricol, cu complexe preocupări în agronomie, zootehnie, asistență veterinară. Complexitatea în pregătire a devenit o condiție esențială a policalificării agrare. Astăzi nu mai există zootehnist, ci zoomecanizator. Știți de ce? Crescătorul de vite de mai odinioară trebuia să știe acum să conducă tractorul, să utilizeze o instalație de muls, el devine un tehnician în sensul celei mai bune al cuvîntului“.

„Ei nu sînt alții decît moșii, legați atît de puternic de dealurile ce-i înconjoară“.

Stefan Roșu, de la Direcția forțelor de muncă: „Zilele acestea am făcut o analiză asupra nașetismului în județul nostru. Numărul celor ce se deplasează zilnic (cu precădere către

municipiul Arad) nu depășește 14 000 de oameni. Statisticile indică o scădere continuă: în 1976 erau 17 369 nașetiști, în 1978 — 16 300 și sperăm ca anul viitor să-l reducem sub 13 000. Restrîngerea fenomenului se datorează mai întîi de toate construirii și dării în folosință a unor noi obiective industriale în centre lipsite pînă acum de activități industriale: la Hălmagiu o secție a Întreprinderii textile Arad, care absoarbe o parte însemnată a populației feminine neocupate din această zonă, la Sebeș o secție a Combinatului de prelucrare a lemnului, secții ale Întreprinderii de strunguri în localitățile devenite recent centre urbane: Chișineu-Criș, Lipova, Ineu și Sebeș. Toți cei ce muncesc în aceste unități locuiesc în așezările vecine, unde își au domiciliul stabil. În condițiile în care vor fi stimulați să crească animale, vor avea posibilități nelimitate ca în timpul liber să se dedice cu folos și acestei îndeletniciri“.

Dr. I. Bernaz, director adjunct în Direcția generală pentru agricultură și industria alimentară: „Ocupația principală a locuitorilor din satele de munte este creșterea animalelor. În general, punctul de plecare îl reprezintă dorințele acestora și apoi, ceea ce am putea să facem mai organizat, mai eficient în direcția amintită. Indicația secretarului general al partidului este ca în astfel de zone să constituim asociații de crescători de animale. Am purtat mai întîi discuții la fața locului cu oamenii, le-am dat să studieze materiale, au fost îndemnați la un schimb de experiență în județul Mureș, unde asemenea asociații au luat ființă mai demult, li s-au înfățișat avantajele unei asemenea acțiuni. După un timp, ne-am dus să vedem ce se întîmplă. A fost mult pînă s-a constituit prima asociație, la Virfurile, pentru ca imediat după aceea să se treacă la organizarea lor în toate localitățile de la munte. Încă de pe acum s-au colectat însemnate cantități de fîn și s-a realizat integral planul la achiziții de bovine. Am reușit, deci, să facem un prim pas, să asigurăm acestor oameni; ei nu sînt alții decît moșii, legați atît de puternic de dealurile ce-i înconjoară, o ocupație permanentă, să-i ajutăm să-și dorească să rămînă pe loc. Reacția imediată a fost că moșii au început să-și construiască locuințe noi, altfel decît înainte. Era, cred, cea mai bună dovadă a intenției de stabilizare. Cine a cunoscut cu numai un deceniu în urmă satele moștești și le revelează astăzi, va înțelege cit se poate de bine schimbările petrecute aici în ultimul timp, pasul enorm ce s-a făcut, în primul rînd în privința ridicării standardului de viață. În locul acelor case proverbiale pentru sărăcia lor, moșii construiesc acum după cerințele confortului modern, din care nu lipsesc instalațiile de baie și pardoselile cu parchet. Promovarea ideii de confort a ajuns pînă și la obișnuitele căruțe care-i purtau prin țară cu ciubere; ele circulă acum cu roți din cauciuc, să nu mai facă zgomot, să poată dormi moșul corect și bine la drum lung. Bineînțeles, oamenii au fost ajutați să ajungă aici. Chiar la Hălmagiu, acolo unde cobora Iancu pe cal, a luat ființă o întreprindere textilă; moaștele noastre, obișnuite pînă nu demult să umble în opinci, să

vină cu desagii plini cu fructe, la oraș, au învățat să lucreze acum la războaiele mecanice, în timp ce bărbații muncesc la I.F.E.T.-uri, la cariere sau la exploatarea minărilor din apropiere. Fiecare își are acum rostul lui; în aceeași gospodărie se află unul sau doi agricultori, unul angajat la mină, în industrie ori la tehnologia lemnului. Iată, două, trei preocupări și tot atâtea surse de câștig, la care se adaugă, ca un corolar al hărniciei țăranului de la munte, creșterea animalelor. După ce au terminat cu merele, cu prunele, cu finul, femeile se apucă de cusut și ștergere, ori de țesut scoarțe și covoare, valorificându-și acest har al mîinilor prin cooperarea meșteșugărească. La adunările la care am luat parte, nevestele casnice și bătrînele au vorbit cu bucurie despre readucerea la strălucirea de odinioară a creației populare și, pentru a ne arăta că merită această încredere, au îmbrăcat pereții căminelor culturale cu țesăturile lor vii, armonios colorate. Câștigul mediu al unui țăran de la munte nu este astăzi cu nimic inferior celui pe care îl realizează un locuitor de la șes. Un eventual recensămînt ar demonstra cu certitudine că, măcar în aceste localități, unde calitatea vieții a înregistrat salturile cele mai concludente, populația a crescut. Satele nu mai cuprind ca altădată 95 la sută de țărani necăjiți, care își petreceau viața cioplind ciubere și punind geamuri. Motul este legat acum mai mult ca oricînd de pămîntul, de gospodăria lui, pentru că i s-au oferit condiții de trai cum nu a avut niciodată.

O posibilă ecuație carpatină: zootehnie — turism — meșteșuguri = eficiența (Z + T + M = E)

Întrucît una din componentele „ecuației carpatine” propusă de Radu Rey — $Z + T + M = E$ (zootehnie, turism în folosul crescătorilor de animale, meșteșuguri practicate la domiciliul acestora, înmănunchind ideea de eficiență) privește direct domeniul nostru de activitate, am considerat util să consemnăm și opinii exprimate pe marginea perspectivelor apropiate ale turismului arădean:

Vlaicu Ardelean, șeful Oficiului județean de turism. „Fără îndoială că turismul și-ar putea aduce contribuția la stabilizarea populației aflată în zonele sau pe traseele montane. În primul rînd, pentru că din rîndul populației locale se va recruta personalul unităților noastre. Intensificarea activității turistice înseamnă, printre altele, și dezvoltarea rețelei de cabane și locuri de popas și, implicit, încadrarea acestora cu tineri, care cunosc bine specificul zonei respective. În atenția oficiului nostru stă amenajarea, într-un viitor apropiat, a unor popasuri turistice la Hălmăgiu, Virfurile, Hălmăgel, precum și a unei baze de agrement la Ghioroc. Existența unor centre turistice puternice ar stimula creația artizanală locală și ar asigura desfacerea, la o distanță mult mai mică față de oraș, a produselor alimentare realizate în gospodărie. Relația ce se stabilește între activitățile de turism și populația stabilită

în zonele turistice este însă mult mai complexă, mai nuanțată, mai diversificată de la caz la caz. De aceea, lista acestei colaborări rămîne mereu deschisă”.

Ing. Ecaterina Oprean: „Dacă s-ar face un drum care să lege Lipova cu Făgetul, străbătînd locuri de o mare frumusețe peisagistică, Șistarovățul și-ar pune în valoare încă o bogăție, din păcate, aproape necunoscută: comoara sa etnofolclorică, păstrată în formele cele mai pure, începînd cu ceea ce vede orice trecător prin sat, originala arhitectură a caselor cu arcade la ferestre”.

Dr. I. Bernaz: „Județul nostru este binecuvîntat de natură cu munți și dealuri și cîmpii încîntătoare. Dealurile Nadășului, Munții Codru-Moma și, mai ales, zona Apusenilor, începînd de la Gurahonț, pînă la Virfurile și Hălmăgiu sînt tot atîtea porți deschise practicării turismului. Mai pretutindeni s-au construit în ultimul timp drumuri asfaltate, astfel încît circulația turistică începe să atingă și în județul Arad cote foarte ridicate. Într-un asemenea moment, cînd turismul se dezvoltă vertiginos, dîncolo de limita capacităților noastre organizatorice, motii pot să ofere în casele lor condiții excelente de găzduire. Eu cred că oricine va poposi astăzi într-o asemenea gospodărie, în care casele sînt noi, odăile curate, punînd în valoare bogăția și eleganța artei populare dintr-o zonă bine individualizată din punct de vedere etnografic, își va înfrumuseța, indiscutabil, zilele de vacanță. Iată cum bunăstarea atrage după sine o altă îndelentnicire cu implicații dintre cele mai favorabile pentru funcțiunile ștenice ale turismului”.

La capătul acestui periplu, nu-mi putusem ascunde uimirea (poate la fel de mare ca a doctorului Rey), pentru ceea ce văzusem aici, în acest colț de țară. Unul dintre interlocutori se grăbise să-mi explice: „Aici, oamenii au fost sprijiniți îndeaproape de organele de conducere ale județului. Secretari ai Comitetului județean de partid, vicepreședinți ai Consiliului popular județean sînt — deloc întîmplător! — deputați în zonele necooperativizate: tovarășul secretar Roman la Hălmăgiu, tovarășa secretară Laiu la Virfurile, tovarășul vicepreședinte Coroiu la Moneasa-Dezna și așa mai departe. Deci, acolo unde e mare nevoie de o mîină de ajutor, Ei sînt cei mai în măsură să-i îndrume pe țăranii noștri de la munte, să-i sprijine, să le dea încredere. Este o treabă făcută la o gîndire anume, la nivelul județului, nu la voia întîmplării. Din asta ar putea lua aminte, poate, și alții.

Am înțeles că acel care îmi vorbise era unul dintre motii ajunși directori la Arad, care știa prea bine rosturile noi de prin satele Zărandului.

NICOLAE DOCSĂNESCU

O nouă
strategie:

TURISMUL BALNEAR

Pe la 1980, un anunț dintr-o revistă, lămurea „onor publicul” că „stabilimentul de la Călimănești este înzestrat cu băi sistematice de puțină, cu abur, dușe, masaje și inhalatii”, în această localitate ca și la Govora și Lacul Sărat existind „cîte un medic angajat de stat ce dă consultațiuni zilnice, dimineața în stabilimentul băilor”. Vilegeaturistii acelei epoci găseau „cafenea, restaurant, sală de dans, poștă și telegraf, pare luminat cu electricitate și muzică militară ce cînta de trei ori pe zi”.

S-a ajuns astăzi să se vorbească despre turismul balnear — fenomen implacabil al vieții moderne.

Dacă un Felix, o Sovata sau un Tușnad n-au avut la început faima Karlovy Vary-ului, a unui Salsomaggiore, Aix-les-Bains sau Baden-Baden, dacă apa de Borsec n-a fost căutată precum cea de Vichy, nu este pentru că valoarea lor ar fi fost mai mică, ci pentru că nu intraseră în hora „en vogue” a Europei din acele timpuri. Acum însă, în întreaga lume, se reexaminează „echilibrul balnear”. S-a înmulțit numărul localităților balneo-climatice. Optica actuală se deschide pe un orizont infinit mai larg și nu e nevoie să coborîm pe scara timpului cu un secol, ci doar cu un deceniu, ca să găsim un cu totul alt tip de vilegiaturist, dar și un alt tip de stațiune. Cîndva, omul pleca la „băi”. Acum, el „face cură balneară”. „Nu s-au modificat doar termenii, ci și sensul practic al acestei noțiuni, explică prof. univ. dr. Nicolae Teleki, șeful catedrei de medicină fizică, balneoclimatologie și recuperare medicală de la Institutul de medicină și farmacie București. Cura balneară traduce, de fapt, o concepție medicală care reia — cu mijloacele epocii moderne — un principiu care acreditează ideea că trebuie acționat nu numai asupra organismului bolnav, ci asupra întregului organism, solicitînd mecanismele sale de apărare. Prin exerciții, gimnastică medicală, masaje, aplicații de căldură, terapie cu temperaturi contrastante, electroterapie, utilizarea factorilor fizici și climatologici... Studiilor și cercetărilor medicale li se adaugă altele, a căror finalitate are și semnificații economice. Tot mai multe societăți de asigurări sociale din occident, organisme sociale din țările socialiste se preocupă de eficiența curelor balneare în profilaxie, terapie și recuperare. Scopul fiind nu numai sănătatea omului, ci și menținerea sa, timp cît mai îndelungat, în cadrul unei vieți active, de care au de beneficiat în egală măsură individul și societatea”.

Este de la sine înțeles că în acest context stațiunea nu mai poate fi doar așezarea cu peisaje frumoase, cu ape minerale și liniște, ci locul unde instalațiile medicale ultramoderne și știința la zi pun în valoare, în gradul cel mai înalt, arsenalul factorilor naturali. Înainte vreme omul „mergea la băi să bea apă bună pentru...”. Acum, tratarea unui bolnav înseamnă trecerea lui printr-o adevărată uzină a sănătății.

Pensionari la tinerețe?

Modalitățile contemporane de valorificare a stațiunilor balneoclimatice formează, după cum arătam, o triadă. Primele două — profilaxia și terapia — sînt tradiționale, explică conf. univ. dr. Nicolae Sirjiță, directorul Institutului de expertiză medicală și recuperare a capacității de muncă. Cel de al treilea, însă, este impus de bolile legate de actualele condiții de civilizație. Sînt tineri și oameni în plină forță a maturității condamnați să trăiască în cărucioare, nu numai din pricina spondilitei anchilozante sau a vreunei paralizii, ci și a unui accident de muncă sau de circulație. În cazul lor, recuperarea — problemă care agită la ora actuală întreaga lume — este o operă de răbdare (atît din partea pacientului cît și a medicului), care nu se poate împlini sub acțiunea injecțiilor sau pilulelor, ci prin săptămîni și chiar ani de băi, gimnastică medicală și elongații subacvale, impachetări cu nămol, masaj, în scopul readaptării lor funcționale. Cu toate acestea, utilizarea mijloacelor de care dispunem în stațiunile balneare nu o putem socoti suficientă. Nu există încă o organizare și dotare efectivă pentru îngrijirea și urmărirea acestor cazuri. Se acordă cu mult prea multă ușurință uneori concedii de boală și se fac chiar pensionări, deși acestea nu sînt remedii pentru rezolvarea cazurilor respective. Perioadele de incapacitate de muncă trebuie folosite pentru aplicarea procedurilor recuperatorii.”

Și totuși, cum utilizăm stațiunile?

Tara noastră deține o treime din apele minerale ale Europei, cifră impresionantă, căreia adăugîndu-i și restul factorilor — nămoluri, lacuri sărate, emanații de dioxid de carbon — îi corespund 160 de stațiuni balneoclimatice. După cum au afirmat-o deseori specialiști de renume mondială, este un potențial excepțional, nu numai din punct de vedere cantitativ, ci, mai ales, al eficienței lui terapeutice. Se înțelege de aici și caracterul de prioritate acordat, urmînd a unei atenții deosebite din partea statului, dezvoltării unei baze materiale în pas cu cerințele mondiale. Sanatoriile balneare, hotelurile, vilele însumează, la ora actuală, circa 35 000 de locuri, 6 000 dintre acestea create numai în

cincinalul 1976-1980. Un milion și jumătate de cetățeni ai țării — cu o treime mai mult decât în 1975, au beneficiat în 1979 de odihnă și cură balneară. Avem peste 15 stațiuni cu faimă internațională, în care vin și revin, ani la rând, mulți alți curanți și turiști de peste hotare.

„În orientarea investițiilor, s-a dat precădere dezvoltării acelor stațiuni cu maximă eficacitate în tratamentul maladiilor semnalate pe primele locuri în statisticile mondiale: Călimănești-Căciulata, Tușnad, Sovata, Herculane, Vatra Dornei, Felix, Mangalia, Eforie Nord sînt cîteva exemple. Să adăugăm modernizarea altora cum sînt: Geoagiu, Buziaș, Slănic Moldova și intrarea în circuitul balnear republican a unei serii de stațiuni mai mici, ca Săcelul, Balta Albă, Lacul Sărat, Bala, Tinca, Slănic Prahova, Calacea sau Birla. Toate construcțiile Ministerului Turismului în stațiunile balneoclimatice s-au făcut prin adoptarea soluției moderne a hotelului de cură, clădire care cuprinde sub același acoperiș toate funcțiile necesare curantului: cazare, alimentație, cură, agrement, astfel încît pacientul nu are nevoie să meargă prin aer liber pentru obținerea serviciilor necesare. În urma experienței de ani de zile și a cercetărilor științifice, indicațiile de cură s-au lărgit și s-au diversificat. Călimănești-Căciulata, de pildă, a adăugat la profilul ei clasic, de stațiune a bolilor urologice și digestive, pe acela al afecțiunilor aparatului locomotor; la Mangalia, datorită captării izvoarelor sulfuroase, se face și cură internă în litiază renală și dischinezii biliare, în diabet zaharat și tulburări de nutriție. La Herculane, seria tratamentelor în bolile reumatismale se poate asocia cu cele pentru boli digestive. Metodele noi și medicamentele originale românești se asociază și ele curelor balneare propriu-zise: sub supraveghere medicală se face tratament cu Gerovital pe litoral, la Mangalia, Eforie Nord și Neptun, la Felix, Herculane, Călimănești-Căciulata, Tușnad și Sovata. Pacienții Buziașului pot beneficia, ca de altfel și cei din Herculane, litoral și Felix, de efectele favorabile ale Boicilului. Tratamentul cu produse Pell-Amar se aplică la Felix, Herculane, Călimănești-Căciulata, Mangalia, Eforie Nord. La rîndul lor, Covalitinul și Ulcosilvanilul pot intra în componența tratamentelor de la Călimănești-Căciulata și Felix. Cabinete speciale de acupunctură și apiterapie funcționează la Herculane și altele de acupunctură pe litoral. De asemenea, trebuie să subliniem un element de importanță majoră: cura balneară se poate efectua cu aceeași eficacitate în toate perioadele anului, în toate anotimpurile.

Un „erou” al deceniului opt

Fenomenul „turism balnear” a creat un nou profil de medic — balneologul. Cu ani în urmă, el mai era încă privit ca o „cenșurereasă” în lumea medicală. Ce importanță a căpătat cu timpul o ilustrează existența catedrei de medicină fizică, balneoclimatologie și recuperare

A zi,
ici,
cum

medicală. Deocamdată, se are în vedere formarea generațiilor de medici balneologi care tratează pacienții stațiunilor. Dezideratul ar fi însă, după opinia multor specialiști interesați în dezvoltarea turismului balnear, acela al creării unei rețele de balneologie în policlinicile din comune și orașe. În fond, cine este balneologul deceniului opt? Dr. **Bogdan Răileanu**, medic șef de mai mulți ani al policlinicii stațiunii Herculane, ne dă o definiție a sa: „În nici un caz un erou al medicinei de tipul chirurgului sau ginecologului. El este aparent un modest trudit care, în fapt, cumulează știința chimistului, climatologului, biologului, geologului, botanistului. Seamănă, pe undeva, cu adevăratul medic de țară, adică are, ca și acesta, pasiunea și bucuria naturii, a practicării meseriei într-un loc departe de trepidația și avantajele orașului. Spre deosebire de doctorul satului, însă, el nu are sub supraveghere mereu aceiași pacienți. Într-o stațiune se perindă anual zeci de mii de oameni, contactul cu ei durează puțin, doar două-trei săptămîni, pentru fiecare trebuie, așadar, găsite soluțiile cele mai bune în timp scurt, exact, fără bijibială, și asta se realizează printr-o cunoaștere perfectă a tuturor posibilităților balneoclimatice. Făcîndu-și bine meseria, tratînd cu succes pacienți care duc mai departe faima stațiunii, medicul conlucrează astfel cu organizatorul de turism la determinarea unui flux constant de pacienți. El este astfel și un propagandist, un animator în turismul balnear”.

Turiști-pacienți, ori pacienți-turiști?

Olăneștiul e mereu aglomerat. Fenomenul se petrece și în alte stațiuni, căci trăim o epocă în care lumea este din ce în ce mai convinsă de leacurile naturii. Au acces în aceste „farmacii” naturale din ce în ce mai mulți oameni și este un lucru firesc acum să vezi un țăran mergînd la izvoare cu sticla gradată sau așteptîndu-și rîndul în fața sălii de masaj subacval. Vin în stațiuni, însă, nu numai bolnavii, ci și cei sănătoși, pentru prevenirea îmbolnăvirilor, vin și pensionari și adolescenți. Căci stațiunea este pentru omul deceniului opt un loc de odihnă și relaxare cu faimă de tîmăduitor. „Cred că va trebui să ne gîndim în viitor — spune dr. **Octavian Stănescu**, directorul sanatoriului balnear din Mangalia, la o degrevare a sanatoriilor. Se pune problema: ne ocupăm de bolnavi sau primim turiști? Firește că bolnavul poate fi și un turist, în sensul că nu-l ții în sanatoriu ca într-un spital. El poate și chiar trebuie să meargă în excursii, să vadă spectacole, să se destindă ca orice om în vacanță. Dar pentru un turist programul de viață este altul, chiar dacă face cură profilactică. E deprimant pentru el să stea într-un sanatoriu, să vadă oamenii bolnavi și, fără să-și dea seama, să preia și starea acestora. De ce în astfel de cazuri să nu pledăm pentru o dublă

educație? Mai întâi, a vilegiaturistului. La mare, de exemplu, el trebuie să știe că face o „cură balneară” prin simplul stat pe plajă și scăldatul în valuri. Doar că ar trebui să fie informat cum s-o facă pentru a evita atâtea și atâtea neplăceri iscate de necunoașterea legilor curei marine. La rîndul său, doctorul are datoria să fie la curent cu toate posibilitățile balneologice ale țării pentru a le recomanda, dirijînd, într-un fel, mersul la băi. De ce n-am tîde ca orice cetățean, înaintea unui concediu să întrebe: unde mi-ar face mie bine să merg? Iar doctorul să fie în stare să-i dea răspunsul cel mai potrivit“.

Știți cumva unde vine Săcelul?

„Raportul creat între stațiunile cu tradiție — unde se construiește foarte mult — și cele de interes local sau virtuale stațiuni, trebuie îmbunătățit — e de părere ing. **Mircea Florian**, șeful biroului Exploatare ape ape minerale din stațiunile balneare din cadrul Ministerului Turismului. Podișul Dobrogei, Covasna, care mustesc de ape minerale, nu au sau au un număr mult prea mic de stațiuni balneoclimatice. O serie de stațiuni din aceste locuri au stat mai puțin în atenția organelor cu sarcini privind valorificarea acestor resurse. Geologii afirmă că acestea pot rivaliza oricînd cu stațiunile de faimă. Și au dreptate. Resursele minerale puse în valoare acolo justifică afirmațiile. Se constată, însă, că pînă în prezent diverși beneficiari ai acestor factori terapeutici — UGSR, UNCAP, CENTRO-COOP, Consiliile populare județene — exploatează fiecare în funcție de necesități momentane, cu mijloace de extracție și transport pe care le au la îndemînă, fără o coordonare unitară, atît din punct de vedere economic cît și al conservării acestor bogății naturale. Nu există un organ investit cu toate prerogativele legale care să îndeplinească funcția de gospodar investitor unic. La ora actuală există două unități mari care exploatează, organizează și protejează sursele naturale: noi, Ministerul Turismului, și Centrala berii, spiritului, amidonului și apelor minerale — aceasta din urmă deoarece îmbutează apele minerale. Ministerul Turismului a făcut investiții deosebite. Pe plan local, la nivelul OJT-urilor și al stațiunilor există specialiști și mijloace economice pentru rezolvarea acestui tip de probleme. Și totuși...” Pe de altă parte, în problema stațiunilor mici, mai puțin cunoscute, ca și în marile stațiuni — e necesară o bună propagandă a perioadei anotimpurilor reci. Oamenii trebuie să știe adevărul că eficacitatea tratamentelor la Călimănești-Căciulata, de exemplu, este aceeași în iulie ca și în decembrie. La fel cum tot atît de binefăcător este itzvorul „X” din Sugaș cu „Y” din Covasna. Pentru că esențial nu este hotelul, ci sănătatea. Chiar dacă, pe bună dreptate, nivelul nostru de civilizație a ridicat ștacheta pretențiilor în materie de confort și chiar de psihologie a vacanței.

Dans și muzică sau numai cîntec de păsărele?

Cît s-a ocupat timpul unui pacient-vilegiaturist al anilor '80 nu mai trebuie să povestim, ci doar să ne amintim fiecare dintre noi veritabilul labirint pe care îl urmăm prin săli de proceduri pînă la vremea mesei. Ce-am dori să avem în plus de la un sejur într-o stațiune? Aici răspunsul e mai dificil și organizatorii turismului balnear se află nu rareori în dilemă. Unii afirmă că liniștea, confortul camerelor, masa bună și servită prompt, plimbarea pe sub arbori și cîntec de păsărele sînt tot ce-și visează. Alții cer agitație, discoteci și dans, timp liber... arhi-ocupat. Oricum, noțiunea de agrement trebuie, teoretic, să facă față gusturilor, vîrstelor, bolilor tratate, dar și unui standard al epocii. De asemenea, trebuie foarte diversificat, după cum este vorba de tratamet sau odihnă. Marea majoritate a stațiunilor dispun de cluburi și săli de spectacole, de o rețea bine pusă la punct de magazine, de săli de jocuri mecanice, biblioteci și chiar „arene” de dans. Unele au și avantajul apropierii de orașe, ceea ce ușurează misiunea gazdelor locale. Dar, indiferent unde sînt, O.J.T.-urile au grijă să ofere, tot timpul anului, excursii speciale pentru vilegiaturisti. E mult, e puțin? Orice răspuns am da, el este perfectibil. S-a investit mult în agrement, ca și în dotările stațiunilor, se va mai investi, desigur. Fantezia gazdelor, a conducerii stațiunilor, însă este oricînd o soluție binevenită. La Poiana Brașov, de exemplu, turiștii găsesc de la sănii trase de cai, pînă la concursuri vesele și instructive. De ce nu am putea avea așa ceva și în Semenice, Durău, Sinaia? De ce n-am putea avea la Sîngeorz-Băi sau Geoagiu ceea ce avem la Herculane? La nivel central, Consiliul-culturii și educației socialiste se înțelege bine cu CNEFS, Ministerul Turismului...” La fața locului însă, unde conducătorii acestor instituții sînt și cu metri și cuseri și prieteni, programele de care sînt răspunzători nu mai ajung să se înrudească.

*

Saluti et Laetitiae! Sănătate și bucurie, binețe și urare latinescă pe care o citim și astăzi înscrisă în străvechile lespezi de piatră din Herculane, unde atîți tribuni și centurioni romani și-au vindecat beteșugurile, a rămas, în fond, scopul și deviza „mersului la băi”. Legea de aur a turismului balnear rămîne „team”-ul, împlinirea multidisciplinară a tuturor ramurilor — cazare, alimentație, tratament, firește, dăruirea altor medici și asistenți, a numeroși economiști, specialiști în domeniul alimentației publice, agrementului, turismului, lucrători pe tărîm cultural, pricepuți în a folosi spre binele oamenilor, puterea miraculoasă a naturii. Stațiunea se cere să fie cea sferă ideală care să alăture tuturor acestora talentul de a fi gazdă, întru slujirea odihnei și sănătății oamenilor muncii.

**LUMINIȚA DOJA
ANDA RAICU**

Calea dorului la curțile binelui și norocul omului

Judecînd după cite ziceri are despre drum și cale, cărare și cărăruie, potecă și potecuță, s-ar spune că românul e mai tot timpul încercat de-un dor de ducă. Dar abundența nu dovedește mare lucru. Aruncînd fie și numai o „răpide ochire“ asupra peripețiilor drumului în lirica noastră populară, vom descoperi — dîncolo de uimitoarea bogăție a motivului — o atitudine nu mai puțin uimitoare. Iar temeiurile acestei atitudini vin din negura vremurilor.

Într-adevăr, Dimitrie Cantemir mai întîi, Hașdeu apoi, afirmă că doina, ca gen și — în general — „originea poeziei poporane la români“ trebuie căutată mai degrabă în substratul dacic decît în cel latin. Și dacă argumentele le sînt convingătoare, nu-i mai puțin adevărat că — așa cum observa Tache Papahagi — „daco-românul a ocolit atît de surprinzător în decursul secolelor dispariția sa din insula latină“, iar „unul din factorii principali care au contribuit la tenacitatea etnică a daco-românului față de atîtea vicisitudini istorice scurse ca puhoai de cotropitoare a fost, de bună seamă, și propria sa hrană sufletească, pe care și-o procura din nescutul său izvor de literatură lirică poetică“. Poate nicăieri altunde, ca în cleștarul acestui izvor — pe care Eminescu îl considera „mai curat ca lamura și mai prețios ca aurul“ — nu vom găsi, mai limpede oglindit, sufletul românului, în toată bogăția și originalitatea lui. Să ne tăiem cale spre tainicele lui alcătuirii, dar să ocolim a călca ...

... „pe potecă neumblată, pe rouă nescuturată“.

Căci, deși s-ar părea că mătasea acestor versuri s-a întins pentru vreun pas de zîină, nu ni se arată decît locul „rălelor întîlnituri“, care dau spaimă minții și boală trupului, care deoache. Pe aceste cărări ale nopții, cînd is „cocoși necîntați, oameni nesculați“, nu-i bine să umbli, căci ori iese „Straticot, cu barba de-un cot, cu unghiile cit secerile“, ori apar „nouă moroi, nouă moroaite, nouă deochituri, nouă plesnituri, nouă fete, nouă muieri dezvălete“, sau „sare buba-n cale: bubă albă, bubă neagră, bubă turujie, bubă vișinie, conăbie, stînjănie, băsească, căiască, oiască, buba bubilor, sora ciurilor“. În mai toate descîntecele, răul se petrece „pe cale, pe cărare“. Nu în casa omului, nu în băta-tură, nu pe ulițele satului. Și răul tot departe-i trimis, „unde om nu umblă, cocoșii nu cîntă, ciinii nu alatră ...“

Și totuși, aburoasele căi ale necunoscutului nu rămîn neînfruntate. Dar numai voinicul, haiducul iubitor de spații slobode, poate zice ...

... „pusei șaua pe murgu, luaî drumul de-a lungu“.

Căci chiar puterile necurate fug din calea celui neînfricat, a cărui dreaptă minie răsună plin, cu vigoare: „Oi urla din deal la vale, că eu am patru pistoale: două-s goale, două-s pline, dracul se teme de mine“.

Un astfel de voinic a fost Jianu, un astfel de voinic a fost Iancu, „crăișorul moților“, care — trezit de calul său năzdrăvan la venirea furisată a ungurilor — „iute se scula și pe murgu-n călica, și s-așterne drumului ca și apa vîntului“ ... Primăvara, cînd sînt dările mai greu de plătit și cînd dă frunza-n codru, cine-i în putere se face a-ntreba: „Spune-mi, spune, pui de cuc, pe ce cale să apuc? Pe calea de sub pădure nu ne trebuie țidule ...“ Altfel — observă omul — „unde merg și orice fac, de belele nu mai scap, nicăiri nu mai încap. De răul zapciului și de groaza birului, uitai drumul satului și coarnele plugului; luaî drumul crîngului și poteca codrului, și flinta haiducului“. Calea codrului mai era apucată, la românii din Transilvania, și pentru a nu îmbrăca uniforma urîtă a habsburgilor: „Decît tînăr și catană, mai bine-n codru cu pană. Din catane nu te lasă, dar din codru vii acasă“. Și, iată, „codrul frate cu românul“ nu-i vorbă goală. Căci „astă-vară ce-am vîrat pe-un virfuț de munte-nalt, cu murguțul de furat, cu puica necununat. Și la vară ce-oi vîra, cu puica m-oi cununa și murgu' mi-oi cumpăra. Este-un popă printre fași și cunună pe cei dragi. E unul printre molizi și-i cunună pe fugiți. Unul este printre brazi, cunună pe cei furați“.

Însă cine nu mai e-n puterea tineretii și nu mai poate lua drumul codrului, acela se lasă cuprins de jale, căci singur vede cum ...

... „n-am o cale să mă duc, ca să-mi treacă de urît“.

Și aceleia tot fuga-n sihle i se pare scăparea: „Și-am zis verde foi mărunte, duce-m-aș pe drum de munte, că prea am supărări multe“. Sau: „Așa-mi vine cînd și cînd, să mă iau pe drum plîngînd“. E doar o dorință; neîmplinirea ei se răsfrînge în adîncă și solitară amărăciune:

„Pentru doru' muntelui, jelui-m-aş şi n-am cui. Jelui-m-aş n-am la cine, să fie jelnic ca mine. Jălui-m-aş codrului, el îi jelnic ca şi mine, că-i cade frunza ca mine şi rămîne ramurile, ca mie lacrimile“... Cetluit în mijlocul nevoilor, românul vede bine cînd l-au părăsit puterile de-a mai lupta: „Foaie verde pui de nuc, de cînd zic mă duc, mă duc, după bine, să-l ajung. Binele de mine fuge, răul din urmă m-ajunge“. Şi plînge anii tineretii: „Săraci zile de demult, tot mă mir ce v-aţi făcut, că-n crîsmă nu v-am băut, nici pe drum nu v-am pierdut“...

Apar negurile bătrîneţii, drumul vieţii se afundă între ele, se pierde tot ca într-un codru, dar nu cel verde, al vîrştelor dintii, ci un altul, al infricoşatelor umbre...

... „şi codrul e mare, şi lumină n-are“.

Acolo „cale nu-i, cărare nu-i“, acolo se intră în celălalt tărîm şi doar bocetul celor dragi îl mai cheamă din drumul fără întoarcere: „C-aiesta nu-i drum la moară, să te vedem venind iară.. Aiesta nu-i drum la tîrg, să te vedem iar venind“. Şi încă-l mai cheamă: „Scoală, scoală, scoală că soarele — apune, cale-n codru-ţ tună şi codrul e mare, şi lumină n-are. Şi codrul e des, din el nu mai ieşi... „Casa rămîne, drumul pulberilor se întinde înainte: „Rămii, casă, sănătoasă, că măicuţa mea te lasă, cîntaţi-vă, mări pereţi, că de maica rămîneţi. Maica mea şi draga mea, ori ţie nu ţi-o plăcut în casa ce o ai avut, casă cu patru pereţi, mei într-alta nu te vezi, casă cu patru obloace, mei într-alta-ntunecoasă“...

Sînt multe cele ale vieţii care trebuie plîns. Însă „tot dragostea e anume cel mai mare bun pe lume“. De dorul şi dulceţea ei se încurcă paşii omului, încit...

... „drum la deal şi drum la vale, drum la poarta dumitale“.

Ba, mai multe, drumul se face „potecele, trecînd la mindrele mele, care m-am iubit cu ele“. De-atîta umblet, omul mai slab de virtute ajunge de se roagă: „Frunzuliţă sălcioară, mărită-te Mărioară, de-mi ia calea din picioare şi ochii du peste vale“. Astfel, cine-i vrednic bărbat, uşor se înhamă la carul iubirii: „eu la hăis, puica la cea, să ne cărăm dragostea“. Şi povara-i bucurie, căci căruţa are „roate de rosmarin, spiţe de trandafir şi obezi de calomfir“. Dulce drum, dulce povară. Pînă şi descînteul de dragoste tot cu dulce se face: „Mnerea o pun pe mină şi pun mina pe el“; atunci „el poteca o călcă, dragostele le-adună. Pe umerei, doi lueferei, pe minişele stele mărunţele“... Drumurile dragostei sînt multe, căci: „Iubirile care-s mari stau la drumuri ca tilhari, iubirile care-s mici se aţin pe la potici“. Plecat către mindra sa, la ceas tainic de noapte, românul cere stelelor şi lunii: „Daţi lumină înfocată prin cărarea întunecată să văz drumul a mă duce la iubita mea cea dulce“. În vremea asta, „ea nu mîncă, nici nu bea, doar se uită-n calea mea“; şi răzbită de dor, zice: „Să ştiu, neică, c-ai veni, drumul

ţi l-aş vărui, tot cu var de cel mărunt, să vii, neică, mai curînd; tot cu var de cel mai mare, ca să vii, neică, mai tare“. De întîrzie, tot din iubire a întîrziat: „Tot gîndind, puică, la tine, pierdui calea, vai de mine“. În sfîrşit, cu iubire noaptea iute trece. Şi la ceasul despărţirii, mindra-i zice: „Tu te duci, neică, te duci, şi-ndărăt nu te mai uiţi. Na vreo patru mere dulci, cînd ai pune să mîninci, aminte să-ţi mai aduci. Unde ţi-o fi calea grea, să te-ajungă jalea mea; unde ţi-o fi drumul greu, să te-ajungă dorul meu“.

Se mai întîmplă şi altfel: „Cînd plecai după iubit, găsii drumul îngredit, nu cu pari, nu cu nuiile, numai cu cuvinte grele“. Şi atunci, fie că el o roagă: „De-ai fi, mindră, bunişoară tot ţi-ai face pat afară; eu m-aş face vînt de vară şi-aş veni la dumneata; patul ţi-l-aş legăna, guriţa ţi-aş săruta“. Fie, mai rău, dragostea se simte înşelată şi se aprinde de minie: „Şi să te duci, badeo, duci, unde-o face plopul nuci şi salcia pere dulci, şi pietrile mucegai, nici acolo să nu stai şi mindruţă să nu ai“. Cărăruia, altădată înflorită, deodată s-a înspinat: „Hoi, săraca calea mea, crescută a iarba pe ea, calea mea de la mindra, dudaiul creşte pe ea; pe calea mea de la joc, poate creşte busuioc, că eu n-am avut noroc; pe calea-mi la sezătoare, poate creşte iarba mare; pe calea mea de la fete, poate creşte iarba verde“. Însă — iată — leac există: „Foaie verde viorele, bade a noastre cărărele, nu creşte iarba pe ele, că merg pîn' le bătuesc, crezînd că te întîlnesc“. De focul inimii, de nevoi sau de alte cele, voinicul s-a înstrăinat, iar ea, săraca, ştie că: „Mă duc pe ele şi viu, bădiţă, tot în pustiu“. Căci, dus de-acasă...

... „sarmanu' voinic străin sădi ca un par în drum“.

Într-adevăr, nu există parcă nici în bocete o mai sfîşietoare jale ca în doinele cîntate de românul aflat departe de ţară: „Jalnică streinătate, mult eşti fără dreptate. Ocolii ţările toate şi de bine n-avai parte, că de mic am pribegit, tot cu streinii am trăit... Vîno, dragă turturea, de mi-arată calea mea, să pot trece Dunărea, să văz dragă ţara mea“. Pribegul ştie că „pe drum vin, pe drum mă duc şi n-am nici un cunoscut să mă-ntrebe und' mă duc. De striin şi de sărac nu ştiu sara und' să trag“. Căci „rău e omu' prin striini, ca desculţ prin mărăcini, rău e omu' prin duşmani, ca desculţ prin bolovani. Scoţi cuţitu' să tai pită, lacrimile pe jos pică“.

Lată un vers ce va fi aurit, mai tirziu, de Eminescu: „Şi nu mă mai poci răzbate d-atîta striinătate“. Departe de meleagurile cunoscute, românul simte că „străin sînt, străin îmi zice, străin sînt pînă m'oi duce; străin sînt ca pasărea, milă de la nimenea“. Pierdut în lume, cel pribegit pare că şi-a pierdut însăşi fiinţa: „Jale mi-e, maică, de tine, că umblu prin ţări străine. Şi umblu din ţară-n ţară, ca banu' de la cămară. Banul umblă şi s-ascunde, vai de mine, că n-am unde. Şi umblu din sat în sat, ca banul de căpătău... Gîndul se-ntoarce către ţară, unde chiar de n-o fi pită de grîu, „să mînînc

mălai de mei, să fiu cu vecinii mei, să mînc pine de secară și să riz muncind p-afară”.

Iar unul dintre grelele blesteme ale românului sună așa: „Bate-l, Doamne, și-l usucă, p-âl de-a făcut drum prin luncă. Bate-l Doamne, și-l omoară, p-âl de-a făcut drum de cară, să plece voinici din țară...”

Judecînd după scurta călătorie pe urmele drumului în lirica noastră populară, marile necazuri par să i se tragă românului de la „drumu’ lung și veacu’ rău”. Căci, spre deosebire de alte popoare — care au fulgerat vaste teritorii pentru a-și găsi locul în istorie — românii și-au avut, prin veacuri, o unică vatră. Poate fi o exagerare, dar însăși etnogeneza poporului nostru i-a potolit

foamea marilor spații necunoscute. N-am fost un popor de nomazi, ci unul care a rezistat trecătoarelor valuri stîrnite de furtunile istoriei. Ciobanii noștri au ajuns cu turmele pînă în Iran sau Anatolia, ocolind Marea Neagră și pe o parte și pe alta, dar comunitatea nu-i urma decît cu gînd amar: „— Cucule, ce plîngi cu dor? — Plîng ciobanul călător...”

Iubitor al vetrei sale, legat de glie, trecînd pragul pădurii doar la vremuri de restriște, românul și-a modelat altfel vocația călătoriei, orientînd-o către tărîmurile fără țarmuri ale gîndului. E o cale în imaginativ, în fantastic, pe care rătăcește toată epica noastră populară; aproape nu există basm fără un drum al încercărilor. Dar asta-i o altă poveste...

MIHAI CREANGĂ

BRĂNENII și a lor vatră

Pînă a deveni o realitate normală și deloc dezamăgitoare, cuvîntul Bran e sinonim — pentru turiștii occidentului, porniți pe urmele atîtor cărți și filme cu istorisiri de groază, în căutare de stafii, moroi sau ștîme — cu un misterios „castel al lui Dracula”. Pe la 1585 însă, cînd geograful și istoricul Jacques Bongars ajungea, trecînd prin Brașov și Rîșnov, în acest loc, Bram Stocker, autorul prolificelor aventuri ale vampirului, nici nu se născuse. Încît, scutit de sugestii înfricoșătoare, călătorul francez putea să-și noteze liniștit cum, înainte să treacă din Transilvania către Valahia și București („peste o stîncă numită Piatra Craiului, pe unde trăsurile sînt coborîte cu funiile”), dormise chiar „la castel care ține strajă, castel așezat între munți și care este pentru paza acestei trecători — Trecătoarea Branului...” Turnurile, parapetele și pravele țării Birsei vor fi avut ca și azi aceași măreție, iar Bongars mai văzuse firește și casele cu oamenii lor, cele din preajma castelului și altele risipite pe măguri, la adăpostul pădurilor. Cum ni se înfățișează ele după aproape 400 de ani — iată întrebarea psalmodiată în stil shakespearian de acel Elsinore românesc, ale cărui ziduri veghează o așezare cu mult mai veche decît durarea lor.

Iarna, pe soare, un rîu limpede aleargă pe lîngă șoseaua ce vine dinspre Rucăr și Cîmpulung.

Apa duce cu ea amintirea verii, scîlpiri verzui, rubinii, aurii, albăstrii din cer, din florile poienilor și curților. Rîul se cheamă Turcu, nume amintind pesemne invaziile turcești și transferat în documentele vremii asupra cetății și meleagului: într-o „Oglindă a lumii” („Le miroir du monde”, tipărită la Anvers, în 1579), Peeter Heyns din Țările de Jos scria că „intrarea și ieșirea din acest ținut sînt pázite de castelul Turts-fest (Cetatea Turcu)... iar la două zile de aci e orașul Tervis (Tîrgoviște)”, în timp ce francezul J. M. Hasius menționa pe o hartă publicată la 1774 și **Porta Turzburg** — Pasul Branului. A fost aici cîndva loc de vamă pe importantul drum de comerț ce lega Transilvania de ținuturile cîmpiei

și Dunării, de-a lungul secolelor multîme de care pline cu mărfuri, neguțători și călători de-ai țării și de-ai lumii s-au oprit și au cătat odihnă în inima așezării și poate de aceea locuitorii vor fi dobîndit și păstrat pînă azi un orgoliu suplimentar al bunului gospodar gata să se înfățișeze ochiului de oaspete cu tot ce are mai frumos. Cine ajunge azi în comuna Bran este întîmpinat de o dublă splendoare: natura urcînd din timpuri peisajul cu brazii, culmi domoale, văzduh răcoros și curat, și în ele, în admirabilă armonie, casele. Nu abandonînd, ci amplificînd imaginea locuinței țărănești de odinioară, arhitectonica lor vădește spirit de emulație, îmbelșugare, bucuria de a construi, drag de frumos. Sînt veritabile vile cu etaj, împodobite cu stîlpi sculptați în piatră, cu balcoane, frontoane și ferestre largi, multe dintre ele încă „la roșu”, cu lemnăria galbuie abia mesterită, altele la faza temeliei, bun prilej de demonstrație constructivă pentru dumez, căci se lucrează pînă la căderea întinericului, în echipe de frați și cumnați, gineri și socri sau doar vecini și prieteni.

Cum se trăiește la Bran și cum sînt oamenii locului se poate afla și din preumblările unei vacanțe, dar mai cu seamă din glasul modest, însoțit de privirea caldă, vioaie, al primarului, care se recomandă „**Nenciu Paulina, fata lui Isaia Gîntea din satul Șimon**”. Primărița e învățătoare de profesie, are 32 de ani și cunoaște prea bine, nu numai ca „persoană oficială”, ci și ca fiică a meleagului, fețele și problemele zilnice ale celor 6400 de locuitori ai Branului, comună formată din patru sate — **Poarta Bran, Șimon, Predeluț și Sohodol**. Vorbînd cu îndreptățire despre perspectivele de urbanizare și „crearea unui centru civic”, Paulina Nenciu începe cu cele „cam 170 de case” înălțate numai în ultimii 2—3 ani, „ceea ce n-a fost prea greu, dacă ținem seama că bărbații brăneni sînt renumiți din toate vremurile ca oameni harnici și buni meșteri. Și sînt nu numai zidari, timplari, dulgheri, ci și cojocari, croitori. După ce se întorc de la muncă — lucrează pe-aproape, în întreprinderile din Rîșnov, Cristian ori Zărne-

ști — au altă treabă, ei își înalță zidurile, le tencuiesc, pun grinzile și acoperișurile. Își fac odăi cât mai mari, iar ceea ce se vede la șoseaua asfaltată e numai o parte din arta lor, căci, în cele patru sate risipite pe înălțimi, casele noi sînt și mai multe, construite la întrecere cu cele de pe vale." În fiecare sat există cîte o școală, cîte un cămin cultural. Sub Dealul Măgura, pe drumul ce duce spre masivul Piatra Craiului și munții Bucegi, brănenii au pregătită o cabană cu bufet și restaurant, iar la șosea, chiar în centrul comunei, hanul turistic, bineștiut de-acum de călători.

Cum arătau gospodăriile din vechime ale Branului și ale ținutului, cum se trăia în ele și cu ce se ocupau oamenii este povestit de tot ce se află adunat la muzeul etnografic în aer liber de lîngă poarta de intrare a castelului: vetre și paturi țărănești, ștergere și războaie de țesut, joagăr, instalații pentru prelucrarea lînii, străvechi stupi din nuiete împletite, bătute cu lut. Cergile brănene, vopsite în roșu sau portocaliu, există și dîncolo de casele muzeului, în fiecare casă de azi, căci femeile n-au uitat și nici nu s-au săturat de lucrul lor și-acum mai țes și covoare pentru cooperativa „Munca” din Brașov. La serbările populare (cea de pe dealul Sasului, de pildă, în satul Fundata de pe drumul Rucărului), portul brănean femeiesc poate fi deosebit prin fota largă și încrețită, împodobită la poale cu roșu, prin iia brodată la mineci cu riuri de motive, fir metalic

și fluturi, podoaba capului fiind ștergarul alb, iar a mijlocului — briul. Cunoscuți de demult ca pricepuți crescători de animale, brănenii sînt și azi păstorii a peste 12000 de oi, statornici iubitori de cai, știutori ai secretelor întru îngrășarea tăurașilor și vacilor pentru lapte și preparării acelei delicate gastronomice care se cheamă „brînza de Bran”. Iarna, trecerea tăurașilor pe ulițe, pînă la șoseaua mare, e un ciudat spectacol amintind de o coridă: înainte, trăgînd de lanț ori de funie, merge gospodarul, în urmă nevasta, agitînd în aer, cu părere de rău parcă, o nuielușă, iar între ei, cu capul acoperit de o pînză întunecată, animalul cîntînd adesea peste 300 de kilograme. „E năvălaș rău, explică oamenii, ne-ar face una cu pămîntul...”

Cînd rășina începe să miroasă a primăvară, cîntecul bradului trece în murmurul florii de măr. Atunci o să vedeți copiii Branului fluturîndu-și gențile de școlari înspre rîu și zîmbind, ca toți copiii din lume primăvara, unor lumini ale lor. Aceștia și mulți alții de după ei vor fi orășenii Branului de mîine. Cei care — ne-ar zice, poate, geneticienii — vor mai păstra cu siguranță tăria și frumusețile sufletului țărănesc de la care au pornit. Cit despre vampiri și altele de felul acesta, brănenii cred mai degrabă în duhul veșnic al pădurilor, cele care le înverzesc a curățenie casele și zarea largă, sub zidurile care spun povestea a șapte veacuri.

ANDA RAICU

Ancheta noastră

Prolog la un posibil dicționar turistic

În dorința de a înregistra în paginile Almanahului turistic opinii, raționamente, puncte de vedere, comentarii privitoare la unele trăsături specifice și virtuți de bază ce definesc fenomenele de conștiință publică petrecute în cîmpul vast al turismului, unde se interferează sumedenie de profesii, redacția revistei „România pitorească” a inițiat o anchetă în cadrul căreia cititori din cele mai diferite sectoare de activitate au fost invitați să răspundă demersului nostru formulat sub genericul „CE CUVÎNT (EXPRESIE, VOCABULĂ, CONCEPT, IDEE etc.) AR TREBUI SĂ FIGUREZE PRINTRE PRIMII ZECE TERMENI AI UNUI POSIBIL DICȚIONAR AL TURISMULUI ROMÂNESC”.

Răspund la ancheta noastră: academicieni, oameni de știință, istorici, scriitori, profesori, ziariști, activiști de partid și pe tărîm obștească, lucrători din turism etc. Surprinzător și semnificativ este faptul că într-un singur caz apelul nostru a căzut ca un grăunte în deșert — unde credeți? — la Ministerul Turismului, adică tocmai în ambianța profesioniștilor turismului, unde s-ar cere mai mult ca oriunde să se nască idei pentru mai binele acestei activități. La o duzină de scrisori cu apeluri nominalizate (directori, șefi de servicii, organizatori de programe) nu am recepționat nici un răspuns. Tăcere totală.

Majoritatea celor ce ne-au răspuns s-au oprit în câmpul imaginației și raționalității lor asupra unor termeni, raționalmente, aprecieri de valoare, care îmbogățesc în mod substanțial câmpul noțiunii de turism și pe care ne face plăcere să le aducem dinaintea cititorului, fără a avea în vedere o ierarhie valorică: **TURISMUL, ACT DE CULTURĂ; triada CUNOAȘTERE — APRECIERE — RESPECT; OSPITALITATE; SPIRITUL PATRIOTIC ȘI UNITATEA NAȚIONALĂ; INSTRUIRE — EDUCAȚIE; ecuația PATRIOTISM—COOPERARE INTERNAȚIONALĂ; CALITATEA SERVICIILOR; OMENIA LUCRĂTORULUI ÎN TURISM; VALOAREA EMOTIONALĂ A URĂRII „BINE AȚI VENIT”; PROGRAMELE TURISTICE; IUBIREA DE NATURĂ; CONȘTIINȚA DATORIEI ÎMPLINITE; CONCEPTELE ARMONIE ȘI BUN GUST etc.**

Reproducem fragmentar, desigur, comentariile unora dintre participanți.

Acad. ȘTEFAN MILCU:

Civilizația turistică. Este termenul cel mai cuprinzător pentru a desemna o caracteristică a epocii moderne și o componentă a comportamentului individual și colectiv. Pentru prima accepțiune pledează considerabila mișcare a zeci de milioane de turiști, fenomen nou apărut în civilizația industrială. În statele cu fond turistic se fac considerabile investiții în construcții, căi de acces, spații verzi, organizații și personal specializat în operațiile turistice. A luat astfel naștere o competiție asemănătoare cu cea tehnică și economică. În jurul acestor complexe gravitează, de asemenea, numeroase instituții sau formații culturale, artistice, sportive și medicale. Acest ansamblu de factori și condiții justifică adoptarea civilizației turistice ca un parametru complementar în structura civilizației industriale moderne.

Comportament turistic civilizat. Este dovedit prin respectarea regulilor de bună purtare în turism, prin evitarea poluării mediului natural, distrugerii instalațiilor turistice. Se manifestă, de asemenea, prin protejarea plantelor și animalelor, respectarea rezervațiilor naturale, acordarea de ajutor accidentaților și participarea activă la dezvoltarea turismului.

Educația, cultura în general și cu specific turistic au un rol hotărâtor în obținerea acestui comportament. Este recomandabil ca instituțiile care conduc și realizează mișcarea turistică să acorde atenția necesară educației și instruirii turiștilor.

CRISTIAN POPIȘTEANU, redactor șef al revistei „Magazin istoric“:

Armonia peisajului românesc este una dintre cele mai originale și autentice caracteristici ale turismului nostru. Această armonie are câteva componente prioritare și fundamentale:

— **natura** care, începând cu așezarea și dispunerea reliefului nostru geografic și sfârșind cu îmbinarea diferitelor forme de relief și vegetație a creat un cadru geo-ecologic admirabil reprezentat;

— **habitatul** care, începând cu construcțiile vechilor așezări și pînă la noile și impunătoarele realizări ale arhitecturii românești au creat un cadru locuibil specific și totodată agreabil;

— **omul** care, începând cu somantica sa și sfârșind cu fizionomia sa sufletească sudează legătura între cadrul natural și habitat, de o manieră extrem de inteligentă și veselă, impregnată de o spontaneitate a reactivității psihice cuceritoare.

Prof. universitar ION IONIȚĂ, Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”-Iasi.

Cred că dintre primii zece termeni ai unui posibil dicționar al turismului românesc nu ar trebui să lipsească **ideea de unitate**. Opțiunea este motivată de importante considerente istorice. Întreaga evoluție socială, economică, politică și spirituală din societatea românească s-a desfășurat, din adîncă antichitate, într-o unitate armonioasă și indestructibilă, chiar în condițiile fărâmițării politice vremelnice, indiferent de gradul de conștientizare specific etapelor mai timpurii de dezvoltare istorică. Ideea de unitate la români a apărut, așadar, nu ca urmare a unor măsuri de ordin administrativ sau a unor formule politice arbitrare și de conjunctură, ci ca o consecință firească a dezvoltării sale istorice, ca o necesitate de a reflecta în conștiință ceea ce poporul realizase deja cu teimeinie în toate compartimentele existenței sale milenare. Unitatea poporului român este legată organic de unitatea strămoșilor săi daci și daco-romani. Iar unitatea lumii dacice și a celei daco-romane a dat unității românești de mai tîrziu vigoare, trîncie și permanență. Ideea de unitate, fundamentată cu trudă și singe împotriva atitor vitregii pe care ni le-a hărăzit istoria, a însemnat conștiința păstrării ființei naționale. Ideea de unitate a cuprins și a avut întotdeauna ca înfăptuitori nu doar un cerc restrîns de inițiați, ci dimpotrivă, cele mai diverse și mai largi categorii și clase sociale. În evoluția sa de-a lungul orînduirilor, în forme diferențiate, conștiința unității a avut constant proporțiile unui fenomen de masă. Și dacă un dicționar al turismului românesc are menirea de a arăta tuturor virtuțile, înfăptuirile și aspirațiile poporului român, atunci cum să nu așezăm la loc de înaltă cinste ideea ce a caracterizat întreaga sa conștiință istorică?

ANA HERMANN, prim-secretar al Comitetului municipal Sighișoara al P.C.R.:

Faptul că ne-ați propus definirea unor fenomene de conștiință publică, precum ospitalitate, civilizație sau politețe, ne-a îndreptat atenția asupra cuvîntului **omenie**. Credem că în nici un caz el nu poate lipsi din proiectatul dicționar întrucît nu numai că include — depășindu-i prin sinteză — termenii mai sau amintiți, dar se referă în mod esențial la însăși spiritualitatea poporului nostru.

Dictionarul limbii române moderne îl echivalează cu „purtare blindă, înțelegătoare“. De asemeni înseamnă „bun, cumsecade, ospitalier, cinstit“. Politețea poate fi rece, distantă, o simplă respectare a normelor bune-cuviințe, amabilitate de circumstanță, uneori. Omenia presupune însă ospitalitatea, adică, într-un sens mai adinc, primirea, înțelegerea a ceea ce ți se oferă. Nu putem să nu ne gândim la felul în care poporul român a știut „să stea“ și „să primească“, clădindu-și civilizația pe un spațiu, o istorie și o tradiție pe care a refuzat să le trădeze în numele expansiunii. A știut să absoarbă noul în ceea ce îi era istoricește propriu, să ducă mai departe o tradiție pe care alții au încercat s-o șteargă în numele modernității.

De aici ajungem la ceea ce ni se pare a fi miezul omeniei românești. Ea este de fapt o înțelegere a legii, a necesității, o înțelegere venind din istoria străveche a existenței noastre bimilene în mișcarea marilor cicluri naturale, în istoria lumii. Perfect particularizat în ființa sa națională poporul nostru se deschide spre universal, spre omenesc. Nu o simplă amabilitate îl face deci să devină ospitalier, ci faptul de a vedea în fiecare străin care îi calcă pragul un chip al omului.

Această conștiință a legii, a necesității, îi dă armonie interioară a simțului măsurii, echilibrul comportamentului său social, al gesturilor și cuvintelor sale ca și al fundamentalelor sale opere artistice, așa cum descoperirea a ceea ce este durabil îi dă încredere în rostul lui ca și în rostul lumii, liniștea, „bunătatea“ și „blindețea“ despre care vorbește dictionarul.

RADU BOUREANU, scriitor:

Dintre primii zece termeni ai unui **necesar** dictionar al turismului românesc nu ar trebui să lipsească o mie de cuvinte, de expresii, de vocabule, de concepte, de virtuți, de idei. Am citat cele cuprinse în formularea demersului de tip anchetă spre a fi în consens cu ceea ce chiar alcătuitorii acestui demers anchetă cred ei înșiși că ar fi necesar.

Ar fi necesar ca să creăm noi dioptrii și noi sentimente turiștilor — oamenilor — față de valorile naturii pământului românesc, față de comorile de artă veche și nouă, create în adâncul vremii și în prezent.

Aceasta nu punând în paralel stadiul respectului prețuirii acestor fenomene, în alte țări, pe alte meridiane, ci, pur și simplu, adăugând eforturile noastre spre a crea, dacă nu un om nou, oameni sensibili la valorile și frumusețile naturii și comorilor de artă. Să ne ferim să avem viziunea, ce m-a îndurerat, recent, în Roma, unde, noii barbari văpșesc și sfarmă busturile și statuile vechi și noi, ale oamenilor care au lăsat urmă luminoasă în istoria lumii. De aici, la actul dementului care, a încercat, neizbutind, să distrugă în întregime „Pietă“ de Michelangelo — e un foarte mic segment.

Îmi amintesc să fi citit, într-o revistă franceză de turism: „Bon campeur ne laisse que son coeur“ — Asta la modul în care unii turiști se poartă cu natura și monumentele — și la noi — lășindu-și cartea de vizită — de necivilizați și lipsiți de acel dar de a fi buni copii ai pământului.

Prof. dr. VALERIU RUSU:

Fără îndoială, a sugera un cuvânt cu semnificația sa corespunzătoare, de suprafață și de adîncime, care să figureze între primii zece termeni ai unui posibil dictionar al turismului românesc, impune o selecție, greu de realizat, în principiu și în practică. Întrucît **ospitalitatea** și **omenia** românului sînt trăsături recunoscute și apreciate de străinii care ne vizitează țara, dar și în peregrinările noastre, cînd intrăm în contact cu oamenii locurilor respective, m-aș opri, mai degrabă, la termenii **cumpătare** și **discreție**.

... Cumpătare la masă și la vorbă, în port și purtare, în gest și acțiune, cumpătare a vîrstnicilor, dar și a tinerilor și chiar a copiilor (cînd revăd imaginea unei mașini cu turiști străini, în jurul căreia copiii se adună, imediat, ca un „ciorchine“, îmi vine în minte zicala „a nu-ți băga nasu' unde nu-ți fierbe oala“), toate acestea semn al unei distinse comportări și al unei alese demnități. Departe de noi gîndul de a înțelege, prin aceasta, o atitudine distantă, o anumită răceală în relațiile cu oaspeții noștri, români sau străini.

Din contră, această **cumpătare** a noastră va oferi străinilor — poate deja puțin obosiți de călătorii lungi și de impresii variate — o ședere mai odihnitoare în ambianța satului sau orașului în care au poposit și aceștia vor avea, astfel un ochi mai limpede și o inimă mai tinăra spre a ne privi cu mai multă luare aminte și cu mai multă profunzime.

La nouă, această **cumpătare** ne va conferi, în faptele și gîndul nostru, **distincție**, **discreție** și **demnitate**, trăsături pe care le-am moștenit, din moși-strămoși și, de ce nu, o privire mai ageră și o minte mai deschisă spre mesajul altor civilizații și culturi.

Dr. ȘTEFAN NEGREA, cercetător principal

la Institutul de speologie „Emil Racoviță“ din București:

Dragostea pentru natură. Această însușire de bază — care n-are nevoie de definiție — n-ar trebui să lipsească dintr-un asemenea dictionar. Dacă ai dragoste pentru natura care reînvie mereu sub felurite și măiestrite chipuri, care sub sărutul soarelui naște pururea viață, înveșmîntîndu-se primăvara în verdele crud al pădurilor înmugurite și în florile multicolore ale poienilor, dacă ai dragoste pentru natura-mamă a tot ce-i viu, deci și a noastră, atunci îi vei purta un adînc și binemeritat respect, o vei cinsti și ocroti cu venerație și admirație. Iubind natura țării tale nu poți fi decît un bun român, cinstit și corect, vei căuta să-i descifrezi tainele și să le împărtășești copiilor, să-i educi în spiritul dragostei pentru plaiurile natale ca și ei, atunci vor fi mari, s-o ocrotească, ferind-o de poluare, de cei ce o profanează uneori, distrugîndu-i sau murdărindu-i comorile, multe din ele unicate pe plan mondial.

VASILE GOGA, președinte al Biroului de turism pentru tineret:

Dorind să răspund invitației dv m-am oprit, evident după ce mi-am dat seama că alegerea este destul de grea, la noțiunea **program turistic**. Alegerea își are temeiul în experiența acumulată de către U.T.C. în cei aproape 13 ani de activitate turistică în rîndul tineretului, experiență potrivit căreia, fără nici o îndoială, o acțiune turistică, oricare ar fi ea, este sortită eșecului dacă nu se desfășoară după un program bine gândit și integral realizat.

Vă propunem următorul proiect de definiție: **program turistic**: ansamblul activităților, politice, educativ-instructive, recreativ-distractive, culturale, organizatorice și gospodărești, ordonate cronologic în cadrul unei excursii, expediții, tabere etc. Programul turistic se stabilește în funcție de scopul și durata acțiunii, compoziția grupului după vîrstă, grad de pregătire, preocupări profesionale și extraprofesionale, locul de desfășurare. Pentru a se realiza în bune condiții, trebuie să fie acceptat de întregul grup și încredințat spre realizarea unui ghid-conducător competent.

ROMULUS RUSAN, scriitor:

Ospitalitatea. Paradoxal, această virtute, atît de caracteristică poporului român, lipsește aproape cu desăvîrșire turismului românesc. Tăranul, care întinde cana cu apă peste gard drumețului însetat sau îl găzduiește peste noapte pe întîrziatul ce-i bate la geam, devine bătăran, agresiv și uneori chiar sadic deîndată ce a îmbrăcat vestonul de ospătar pe Litoral sau jiletca receptionerului la un hotel montan. Un mister tragic planează peste această transformare. Ce mai contează frumusețea peisajului și talentul arhitecților în fața anihilantei și pîngăritoarei plăceri de a înjosi pe solicitanți, de a spune NU înainte de toate, de a întoarce spatele, de a ridica vocea, de a prefăce firescul în imposibil?

Cel ce nu cunoaște oculta gimnastică a mișcatului din urechi sau nu posedă o legitimație bună de băgat frica în escroci uimitor de bine protejați, acela nu are, din păcate, alege: trebuie să-și cumpere un cort alpin și un rucsac și să apeleze la umbra brazilor și la dărnicia izvoarelor, dacă nu vrea să-și polueze cunoașterea adevăratei țări cu decepții și amărăciuni.

SILVIU NEGUȚ redactor la Editura enciclopedică

se oprește asupra aceluiași termen, dîndu-i următoarea definiție:

Calitatea de a face pe cineva să se simtă bine ca vizitator (turist), de o zi sau mai multe, uneori suplinind sau compensînd unele dotări și servicii. Constă dintr-o îngemănare firească de gesturi (figură radioasă, primitoare, plină de sollicitudine etc.) acțiuni (înmînare, transmitere sau plasare de flori, mici atenții, conversație, manifestarea interesului față de persoanele în cauză ș.a.) și, poate, multe alte asemenea lucruri necodificate încă, dar care se fac (sau se pot face) simțite în ansamblul ospitalității. Înnăscută și, prin urmare, spontană (ca manifestare) în multe zone ale patriei noastre (îndeosebi la țară) — unde într-adevăr se dovedește a fi un fenomen de conștiință publică, constituind, în fapt, o virtute pătrunsă și sedimentată ca atare în numeroase proverbe și zicători. Ea poate fi cultivată, cu mai multă asiduitate, și în serviciile turistice organizate (atît pentru turiștii externi cît și pentru cei interni), unde, cel puțin din constatări personale, cam lipsește... (asta ca să nu-l citez pe... Nenea Iancu!). Condiție obligatorie a unei adevărate civilizații turistice, ospitalitatea își aduce (sau poate aduce) contribuția la crearea unei „clientele” sigure și, de ce nu, în număr din ce în ce mai mare, de la un an sau sezon la altul, în anumite zone, la realizarea „obișnuirilor casei” (în sensul cel mai larg posibil al termenului). Realitate în unele locuri și încă, din păcate, deziderat în altele, ospitalitatea nu poate, oricum, lipsi din primii zece termeni ai unui posibil dicționar al turismului românesc.

TRAIAN LUPU, profesor la Centrul pentru formarea și perfecționarea cadrelor din industria hotelieră și turism:

Călătorind în interiorul granițelor propriiei țări, sau dincolo de acestea, turistul vede peisajul sau locurile, oamenii ce le populează și rezultatele activității lor, lucrurile. Această triadă — **LOCURI OAMENI, LUCRURI** — prezintă mereu în orice program sau activitate turistică, exercită pe canalele informației o acțiune instructiv-educativă de cunoaștere de către cel care se află vremelnic undeva, în afara domiciliului său permanent, a infinitei varietăți peisagistice, mereu nerepetate de natură, a vieții, a preocupărilor și aspirațiilor oamenilor, a muncii acestora, care rezultă în valori materiale și spirituale.

Cunoașterea este prima treaptă în această acțiune instructiv-educativă. A doua, care urmează, este **aprecierea**. Orice peisaj este de apreciat măcar pentru unicitatea sa. Oamenii sînt apreciați într-un cadru mai complex, care include punctul de pornire, adică ce au fost, al autodevenirii lor, adică ceea ce sînt, precum și al viziunii și acțiunilor lor pentru ceea ce vor să fie. Lucrurile rezultă din truda imaginației oamenilor și abilitatea mîinilor acestora de a o modela.

Cunoscînd și apreciînd, turistul ajunge la a treia treaptă care poate fi considerată esența, scopul, finalitatea acțiunii instructiv-educative a turismului, **respectul**.

Respect față de creația Naturii — **LOCURILE**, respect față de **OAMENI**, respect față de **LUCRURI**.

În turismul intern, respectul devine iubire de patrie, îmbrățișare a frumuseților de unicat ale țării. De asemenea el devine legătura de nesfărmîmat pentru toți locuitorii acestor meleaguri, fără deosebire, ca un omagiu suprem, datorat celor ce au fost înainte. Respectul devine imbold ca la valorile materiale și spirituale moștenite, prin muncă și scînteie a priceperii și, bineînțeles, în măsura posibilităților, să fie adăugate noi asemenea valori în beneficiul generațiilor ce vor urma.

În turismul internațional, respectul devine o punte de legătură între popoare, pentru înțelegere, pentru conviețuire, pentru colaborare.

Iată de ce îmi face impresia că, indiferent de ordinea primelor zece noțiuni mai apropiate vocabulei turism, printre acestea trebuie neapărat să se numere **patriotismul și cooperarea internațională**.

ANGHEL MARCU, arhitect:

Vorba este gînd. Cu ce vorbe mai bune m-aș putea adresa unui oaspete decît cu: **Bine-ai venit?**

Urarea s-a format în limbă ca expresie a unor simțăminte acceptate de localnici față de oaspeți. Lingviștii clasici susțin că vorbele care o compun ar fi latine. Sînt entuziaști care susțin că ar fi vorba de vorbe mult mai vechi.

Oricum, întinm că deși ne-am îmbogățit mereu limba cu expresii sau cuvinte de la culturile cu care am stat alături, acestei urări care cristalizează respectul față de oaspeți, nu i s-a mai putut adăuga nimic de multe milenii, fie chiar și numai de două. Probabil că tot de mult expresia însoțește la zile mari gestul cu care se oferă plînea și sarea.

Geniul național, plămădit din „cel mai curat bulgăre de lut“, poartă în el urarea de la zidirea lui vegheată de ursitori, astfel că în numele ospetiei acestui pămînt, vorbind peste milenii, li spune marelui împărat Darius din vechime, care venise aici cu o înfricoșătoare armată:

„Cit sîntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!“

În momentele victoriei simțămîntul ospetiei devine mai generos. Îmi vine să cred că regele acestor locuri, Dromichete, cu toată curtea sa, cînd au ridicat paharele lor voit simple, ca să ciocnească cu paharele din metal prețios oferite lui Lisimach și alor săi, după ce fuseseră puși cu umerii la pămînt, au uitat pentru o clipă că aceștia veniseră ca dușmani și le-a rostit ușor ironic tot foarte vechea urare: Bine-ați venit!

În expresia „Bine-ai venit“ pe care o auzim la intrarea în orice casă țărănească citim omenia gazdei care vrea să ne omenască în țara în care de cînd lumea un munte se cheamă „Omul“.

Trăire eternă, Eminescu profetul, știe din trecut și rostește pentru viitor pătîmirile oricui a venit sau ar veni să întîmpine urarea cu gînduri necurate.

GHEORGHE WOLF, redactor la „Publurism“:

Turismul ca act de cultură este un concept care se bucură în ochii mei de o importanță prioritară și are o semnificație morală, politică și civică deosebită.

Dincolo de funcțiile sale economice, fără îndoială, deosebit de însemnate, turismul se caracterizează încă din cele mai vechi timpuri ca un act care promovează cunoașterea în general, apropierea între oameni și popoare în special.

Din moment ce obiectul călătoriei nu este interesul material îngust (o misiune limitată, comerț etc și intervine o latură spirituală care nu este exclusă nici în primele cazuri (interesul științific, cercetarea, dorința de a cunoaște, destinderea sau chiar îngrijirea sănătății), turismul duce la lărgirea orizontului, la îmbogățirea sa spirituală. Intervin deci funcțiile politice și educative. Căile care duc la această lărgire a orizontului spiritual sînt diverse, depinzînd de obiectul direct, mai larg sau mai restrîns, al călătoriei: turismul recreativ sau balnear avînd ca obiectiv călătoria de plăcere, pescuitul, vînătoarea sau cura balneară; turismul profesional (științific, artistic, cu prilejul unor congrese, conferințe, cercetare sau schimb de experiență; turismul în grup sau individual, organizat sau pe cont propriu. Toate aceste forme ale turismului îi vor păstra funcțiile spirituale, confirmîndu-i totodată caracterul de act de cultură.

Pentru completa definire și motivare a conceptului „act de cultură, activității propriu-zise de turism, respectiv călătoriei, va trebui să-i adăugăm literatura pe care o generează. Un studiu bibliografic din domeniul acestei literaturi ar putea însuma zeci de mii de file, începînd cu colecțiile revistelor de specialitate, continuînd cu tipăriturile de serviciu — prospecte, pliante, afișe, cataloage — și terminînd cu ghidurile turistice, notele de călătorie, cu romanele, chiar și cu creatorii acestor scrieri.

Iată de ce, ca un vechi lucrător în domeniul tipăriturilor pentru turism, consider că noțiunea de turism ca act de cultură nu ar trebui să lipsească dintre primii zece termeni ai unui posibil dicționar al turismului românesc.

AUREL LASCU, prim-secretar al Comitetului municipal Reșița al P.C.R.:

Considerăm că dintre primii zece termeni ai unui posibil dicționar al turismului românesc nu trebuie să lipsească conceptul de **ocrotire a naturii**, deoarece una dintre cele mai grave și dificile probleme care preocupă, în zilele noastre, omenirea este problema degradării mediului natural.

În ultimul deceniu, în țara noastră, s-a înregistrat o considerabilă extindere a acțiunilor de conservare a naturii, determinată de necesitatea corelării acestor preocupări cu ritmul dezvoltării social-economice. „Legea privind protecția mediului înconjurător“ din 20 iunie 1973 este menită să asigure protecția aerului, apei, solului, subsolului, a pădurilor și a altor forme de vegetație, a faunei terestre și acvatice, a rezervațiilor și monumentelor naturii, a așezărilor omeniești.

Partidul și statul nostru nu numai că au înscris în Constituție dreptul la odihnă, ci au creat condițiile necesare pentru exercitarea acestui drept prin organizarea și înfrumusețarea locurilor de odihnă și a stațiunilor balneoclimatice. Oamenii muncii din țara noastră se bucură din plin de frumusețile naturale ale patriei și sînt mindri că bogățiile ei sînt astăzi stăpînite și folosite de întregul nostru popor.

Un mijloc important de educare în spiritul dragostei pentru frumusețile patriei și de cunoaștere a marilor realizări obținute de poporul nostru în opera de făurire a societății socialiste multilateral

dezvoltate îl constituie turismul, care a luat un larg caracter de masă. Activitatea turistică reprezintă în ansamblul ei, un proces complex, cu largi implicații social-economice, care nu se poate dezvolta decât pe măsura diversificării componentelor sale și a includerii în sfera sa a unor obiective și teritorii.

Turiștii trebuie să înțeleagă că mediul înconjurător formează un mecanism viu deosebit de complex pe a cărui integritate și bună funcționare se bazează întreaga activitate umană. Resursele naturale, inclusiv apa, aerul, solurile, flora și fauna, și, mai ales, eșantioanele reprezentative ale ecosistemelor naturale trebuie ocrotite în interesul generațiilor prezente și viitoare.

EDITH LAZAR, redactor la Ziarul „Előre“.

Însușirea de a fi **punctuali**. Firma prezintă încredere. Se confirmă concordanța între ofertă și fapte. Gazda este politicoasă, atentă, amabilă, promptă. Ospitalitatea nu dezamăgește.

S-au rărit rindurile capetelor încoronate, ceea ce nu e rău în sine. Dar se pare că această dispariție a condus și la pierirea unei virtuți, a punctualității, ceea ce, se spune, că ar fi fost un apanaj regal. „Punctualitatea — politețea, curtoazia, gentilețea regilor“. Acum, regii au dispărut în bună măsură, dar putem afirma fără greș că nu există societate care să se poată lipsi de virtutea punctualității. Ea este indispensabilă ospitalității, pentru că ține de compartimentul subiectiv al încrederii. Fără încredere se destramă legătura intimă între gazdă și oaspete, în lipsa ei relațiile își pierd fundamentul psihologic, conducând la dezamăgire. Oaspetele se simte frustrat în aspirațiile sale. După un timp — și în funcție de amploarea abaterilor de la această cerință etică — lipsa de punctualitate devine un „stil“, o manieră deloc politicoasă, atentă, amabilă, elegantă. Se deteriorează semnificația, valoarea, rostul, menirea expresiei. Turistul nu mai beneficiază de programul din prospecte, autocarele pornesc nu la orele 7, ci la 7,30, se servește cu totul altceva decât meniul promis... Privitiv acestui stil lucrurile „nu trebuie privite chiar atât de serios“, nu trebuie înțelese mot-à-mot, deci gazda însuși nu mai are pretenția de a fi crezută pe cuvânt. Cât anume se poate devia de la dezideratul punctualității? Nu există limite. Pentru că fenomenele nu constituie un cerc abstract, izolat în propria-i cochilie, ele au cimpuri de iradiere. . . Noțiunile și valorile își pierd valabilitatea în așa măsură, încât la un moment dat pare un extravagant, un chițibușar cel care are pretenția punctualității.

Multe maniere demodate au avut regii; însăși existența, rațiunea lor instituțională a fost pusă la mezat, dar punctualitatea regală nu trebuie pusă sub semnul întrebării, ea nu este o rafinată descoperire feudală, toate orinduirile au avut și au nevoie de ea. Nici a noastră nu face excepție. Cu atât mai mult avem nevoie de punctualitate într-un asemenea compartiment al vieții — turismul — în care virtuțile, oricât s-ar afirma de deplin, niciodată plenitudinea acestei palete nu ar fi destul de policromă și bogată.

NICOLAE STOLOJESCU, secretar al Comitetului orașenesc de partid Orșova:

Pace și sănătate, salut obișnuit între cunoscuți sau urare făcută la ridicarea paharului, a fost adoptată de orșoveni din vremuri imemorabile. Născută din dorința de pace și din setea de libertate a oamenilor de pe aceste meleaguri, urarea — salut, semnificativă și cuprinzătoare, a devenit, la fel de obișnuită ca **bună ziua**. Ea oglindește un mod de gândire, seninătatea de cuget a celor ce, trecându-le pragul, îți doresc mai presus de orice, sănătate și echilibru sufletec.

LETIȚIA TRITEANU, șefa O.J.T.-Cluj:

Civilizație turistică. Înțeleg prin aceasta în primul rând calitatea lucrătorilor noștri, a serviciilor, începând de la curățenia din fiecare colțor al unei unități de turism, fie că este sau nu în spații accesibile turiștilor, continuând cu zîmbetul, amabilitatea, competența lucrătorilor noștri, dar și corectitudinea celor angrenați în activități de turism. Mai înțeleg prin aceasta confortul și aspectul atrăgător al fiecărei cabane, vile, han sau hotel care, respectînd sau chiar depășind minimul de condiții și dotări impus de normativele de clasificare, să ofere turiștilor un sejur cât mai plăcut și odihnitor. Înțeleg — și nu în ultimul rând — respectul turistului față de cei care, ca și el, doresc să se odihnească, să se recreeze și să se amuze, dar astfel încît să nu-i deranjeze pe ceilalți, întuesc înțelegerea plăcută față de casa de turism în care a intrat, cu tot ceea ce aceasta cuprinde și, mai ales, respectul plin de grijă ocrotitoare pentru natura în mijlocul căreia trăim, care trebuie să-și păstreze intactă frumusețea și pentru generațiile ce vor veni în urma noastră.

În concepția tovarășului **VASILE DOBRE, șeful O.J.T. Brașov, civilizația turistică** constituie treapta cea mai înaltă a calității raportată la toate compartimentele activității de turism. Același punct de vedere este susținut și de tovarășul **ION SCAUNAȘ, șeful O.J.T. Prahova**, care aduce, printre altele, următoarele adăugiri: „Fără o calitate deosebită a serviciilor și prestațiilor noastre industria turismului s-ar vedea lipsită de oxigenul atât de necesar unor „arderi complete“.

Prin tradiție sîntem un popor ospitalier, iar noi — cei care sîntem astăzi în mod oficial „specializați în ospitalitate“ prin toată activitatea noastră încercăm să fim demni de această tradiție, de încrederea acordată și de condițiile create. Numărul tot mai mare de turiști — din țară și de peste hotare — care ne vizitează, mă face să cred că toată munca noastră, desfășurată sub semnul calității, nu este fără folos. Aceeași opinie formulată în expresia **conștiință a datoriei** este exprimată și în scrisoarea tovarășei **MARIA POP, șefa O.J.T. Maramureș**.

DIMITRIE HRECIUC, președintele Consiliului popular al orașului Cimpulung Moldovenesc:

Educație. Este o necesitate a respectării oamenilor și locurilor străbătute de turist, pentru a crea o ambianță favorabilă atât pentru odihna și încintarea turistului, cît și pentru cei ce trăiesc

și muncesc pe locurile vizitate. Trecerea turiștilor nu trebuie să lase decît amintiri frumoase și nu urme supărătoare.

Ori de unde ai veni, iubite drumet, spre valea spintecată de riul Moldova, ce poartă pe maluri frumoase așezări străvechi, înnoite azi de mina omului, te invităm să poposești la noi, în Cîmpulungul Bucovinei. Vei întîlni la fiecare pas oameni binevoitori, ce ies din casele lor de lemn, frumos încrustate, odată cu zorile. Mulți îți vor da binele fără să te cunoască. Este acesta un obicei bun al localnicilor îmbrăcați în straiul strămoșesc. De vei fi primul care salută un bătrîn, la poarta căruia poposești pentru o întrebare sau un sfelci cu care să iei apă din izvorul ce trece pe lingă casă, vei avea un răspuns deosebit. Nu pur și simplu „bună ziua”, ci „Mulțămim'mnelorvoastre”. O mulțămire ce vine de demult, din bătrîni, din oameni buni care, cu toate binefacerile moderne, se mai păstrează încă în multe case. Este răspunsul omului bucuros că-l stimezi și obișnuit să stimeze. Izvorită din atitudinea oamenilor de omenie și dorind-o mereu dăinuind, această expresie, ca și multe altele întîlnite în cale înseamnă pentru Domnia ta, stimate vizitator, cea mai sinceră poflire și primire în ospetie pe aceste locuri.

*

Lista acestor posibili termeni de referință ai turismului nostru rămîne, se înțelege, deschisă; o vor completa, nu ne îndoiim, înșiși cititorii, pentru că știut este, opera turistică se constituie prin contribuția și disponibilitățile noastre. Terminologia turistică, limbajul, vocabularul posibilului dicționar sînt, trebuie să fie și acestea, opera noastră, a tuturor.

TURISM și CULTURĂ

un raport dinamic și spectaculos,
așa cum îl prezintă și acest dialog dintre
ARTHUR HAULOT și TOMA GEORGE MAIORESCU

Marcantă personalitate a turismului mondial, membru în conducerea a numeroase organisme turistice internaționale, ex-Comisar general al turismului belgian, autor al unor unanim apreciate cărți de teoria și practica turismului (*Tourisme et Environnement, La Belgique arc du ciel*), dar și reputat om de cultură, scriitor, eseist, autor al unor remarcabile povestiri pentru copii, poet (peste 15 volume), fondator al bienalelor internaționale de poezie de la Knokke, doctor în științe la Universitatea din Bordeaux și profesor universitar la Aix-en-Provence, personalitatea complexă și pregnantă a lui Arthur Haulot nu poate scăpa nicăieri din sfera curiozității intelectuale. Cu atît mai puțin a unei reviste cu profil turistic. Avînd bucuria de a-l însoți pe prestigiosul oaspete într-o călătorie pe drumurile României, mi-am notat în blocnotes fragmente de conversație, pe care, recompunîndu-le, le înfățișez cititorilor noștri.

● Un deziderat: eșalonarea vacanțelor

T.G.M. — Domnule Haulot, ca ambasador al spiritului de înțelegere între popoare, prin acel pașaport al păcii pe care îl numim turism, ca un ambasador pasionat și temerar care își pune eforturile intelectuale în slujba rațiunii de a crea o planetă a tuturor oamenilor, v-aș ruga să marcați momentul actual al turismului mondial și să-i delimitați problematica prioritară.

A.H. — Problema numărul unu a turismului mondial consider că este, în toate țările, dezideratul prelungirii sezonelor. Există azi o bază materială destul de bine dezvoltată, dar ea e folosită doar 3—4 luni pe an. Prin concentrarea exhaustivă pe aceeași perioadă a vacanțelor, industriale sau școlare, această bază materială e prost folosită. Pe de altă parte, criza economică de azi ne pune în față cu o și mai acută gravitate necesitatea eșalonării. Prin eșalonarea vacanțelor am putea ajunge nu numai la o mai bună folosire a echipamentului turistic, dar, implicit, și la scăderea prețurilor.

Problema de care vorbim devine și mai acuzată prin acea dorință generală de a exploata tere-nurile la maximum, ceea ce duce la concentrarea echipamentului turistic pe spații bine circumscrie, venind, astfel, în contradicție, de nenumărate ori, cu mediul natural.

A doua categorie de probleme rezultă din dezvoltarea turismului și concentrarea sa în timp limitat. Toate bogățiile culturii pe care vrem să le punem în serviciul publicului, intră în muzee, în parcuri naționale etc., constituind un patrimoniu universal. Prin avalanșa vizitatorilor, ele sînt însă periclitate. Grijă pentru salvagardarea acestor tezaururi materiale și spirituale impune și ea necesitatea eșalonării de care vorbeam. Nu sînt pentru **numerus clausus**. La unele monumete ale artei, ale naturii sau ale istoriei, el trebuie însă aplicat.

T.G.M. — Binecunoscutul caz al cariatidelor de pe Acropole confirmă această idee...

A.H. — De curînd, președintele Insulelor Sechelles a decis să valorifice turistic insula, dar limitînd cîfric avalanșa turistică. Dacă sezonul turistic ar fi prelungit, în mod eșalonat, la întregul an, cifrele absolute nu și-ar mai avea, desigur, justificarea.

● Turism — cultură

T.G.M. — Am intrat, cu aceasta, într-o sferă nouă de relații și anume în raportul conceptelor turism-cultură. Considerați dezvoltarea acțiunii născute din mariajul celor două concepte în acea mișcare de tip nou pe care ne-am obișnuit s-o denumim turism cultural ca o tendință viabilă și de viitor în evoluția turismului?

A.H. — Raportul dintre turism și cultură se dezvoltă din ce în ce mai mult și mai intim, uneori pînă la fuzionare, cu urmări atît pozitive cît și negative. De altfel, ca toate acțiunile umane. Turismul se adresează, în general, unor oameni care prin formația lor școlară, prin educația lor, au o cultură în formare. Marele public de azi e mult mai cultivat decît în urmă cu cîteva decenii, la asta concurînd atît școlarizarea cît și extinderea mass mediei. Trebuie să recunoaștem că lecturile din ce în ce mai extinse, cinematograful, teatrul și, nu în ultimul rînd, televizorul, sînt elemente care sporesc curiozitatea, dar măresc și capacitatea de receptare a unor fenomene altădată străine. Asta explică succesele marilor acțiuni ale turismului cultural. Noi, de pildă, în Belgia, organizăm campanii tematice de promoțiune turistică pe teme de cultură sau civilizație, cum sînt: turul castelelor, al catedralelor, al parcurilor și grădinilor naționale, al monumentelor istorice grupate pe anumite epoci, al mănăstirilor, al muzeelor de artă sau etnografie, al primăriilor etc. Aceste campanii pur culturale au dobîndit un succes de public extraordinar. Anul trecut au participat la ele peste un milion de turiști.

Turismul cultural creează raporturi mult mai autentice între public și obiectul turistic. Marile festivaluri internaționale favorizează, desigur, turismul. Dar există, cum aminteam, și aici un aspect negativ: o anumită realitate culturală poate fi periclitată de avalanșa spontană. Sau: superficialitatea. Mitrălierea cu ajutorul aparatului de fotografiat a monumentelor culturale sau istorice în locul asimilării culturale a momentelor lor. Accesul la cultură trebuie să se producă eșalonat, pe medii de receptivitate, de educație, de opțiuni ale gustului estetic. Altfel și această acțiune de importanță majoră pentru educația permanentă a omului poate deveni incomprehensivă.

T.G.M. — Da, există, desigur, un nivel limită al accesului la cultură. Nu există un public cultural la modul general și abstract, ci doar pături stratificate pe apetențe culturale, pe opțiuni specifice, pături determinate, desigur, de nivelul de educație, de tradiții, de instrucție, de receptivitate, de gust estetic. Desigur, între diferitele straturi există o permanentă osmoză în sensul unei continue mișcări progresive pe verticală. Nu cred deloc că cineva ar putea să determine milioane de oameni să meargă la aceleași concerte, să vizioneze aceleași galerii. Dar noi avem datoria să oferim tuturor turiștilor șanse egale și o deschidere posibilă fiecăruia. Că nu toți sînt capabili să absoarbă aceeași cantitate de cultură în același moment, e, desigur, o problemă de pedagogie, de înțelegere, de răbdare.

A.H. — De aceea nu e suficient să deschidem porțile spre toate opțiunile, oamenii nu sînt egali nici ca pregătire, nici ca receptivitate. Datoria noastră e să-i informăm, să-i cultivăm, dar numai atît cît vor ei înșiși. Un rol deosebit în această misiune îl au nu numai organizațiile și agențiile de turism, dar și ghizii și animatorii care sînt, în fond, sufletul turismului. Pentru că toate aceste elemente devin deosebit de importante numai atunci cînd se creează toate condițiile pentru deschidere. A capacita pe cît mai mulți, iată, într-adevăr, o problemă de mare acuitate și de mare noblete a lucrătorilor din turism. Turismul cultural se poate constitui într-un adevărat spectacol al epocii. Turismul vacanțelor, turismul plajelor, turismul sporturilor vor putea fi absorbite în cele din urmă de turismul cultural, combinînd odihna cu descoperirea autenticului și poeziei fiecărei țări, a sufletului oamenilor vizitați și, de ce nu, a sufletului vizitatorului însuși.

Cred că turismul viitorului se numește turism cultural. Ca să ajungem la el va trebui să ne preocupăm din ce în ce mai mult de diversificarea turismului, astfel ca fiecare să-și găsească împlinirea celor mai intime opțiuni.

● Unde ne sînt rădăcinile?

T.G.M. — Militați de mai mulți ani ca aspectele strict comerciale, ca laturile economiei turistice să fie prelevate de ideea „spiritualității” turismului. Susțineți că în compoziția oricărui program turistic importantă e ponderea acțiunilor culturale. Ați putea explicita această idee?

A.H. — Este de acum o problemă subtilă, de nuanțe, care nu poate fi rezolvată decît de cadre adecvate. Din păcate, nivelul de intelectualitate al multor organizatori de turism, care sînt buni administratori, este foarte departe de cultură.

T.G.M. — Revenim, mereu, vrînd-nevrînd, la rolul de animator și rostul de deschizător de apetențe culturale ale ghidului. De obicei, la sfîrșitul sondajelor, turiștii îi spun „mulțumesc“, dar rareori îl asaltează cu întrebări. Or, rostul ghidului e nu atît să prolifereze informații, cît să aștîze curiozitate. Noi avem bune cursuri de ghizi, cu o tematică temeinică, complexă, dar nu știu dacă reușim întotdeauna să le implantăm ceea ce e mai important. Că ghidul e sufletul turismului. Că el trebuie să știe să-l ajute pe turist ca să fie fericit.

A.H. — Iată o idee foarte importantă. Turismul trebuie să fie o acțiune care face omul fericit. Turismul e o parte din fericirea omului. De aceea el nu poate însemna doar camere luminoase și confortabile, doar transport rapid, mîncare gustoasă, plajă largă și însorită etc. etc. El trebuie să însemne și Suflet. Dacă surprinzi discuția unor agenți de voiaj, vei auzi doar că la cutare hotel camerele nu sînt destul de confortabile, că mîncarea nu-i destul de variată ș.a.m.d. Dar printre aranjamente comerciale omul nu trebuie să piardă șansa unei fericiri posibile. Ghidul trebuie să sublinieze mereu acel orgoliu al turistului care îi șoptește că e capabil de mai mult și să-l convingă că este, într-adevăr.

T.G.M. — Ori încotro ne-ar aluneca gîndurile, revenim mereu obsesiv, la valențele culturale ale turismului. În fond la rădăcinile spirituale ale omului, în acest secol al vitezei și al tehnicismului dezumanizant. Noi trebuie să-l ajutăm pe turist să înțeleagă cine este el și de unde vine. Fără implantarea acestui respect pentru sine și pentru semeni nu putem face nici un pas înainte. Azi, cînd un sfert din întreaga populație a globului s-a pus în mișcare ca să vadă, să cunoască, turismul trebuie astfel organizat ca opțiunile să fie canalizate spre răspunsuri posibile, să fie create toate condițiile necesare pentru toate categoriile opționale. Omul nu trebuie să uite niciodată, oriunde s-ar afla, de unde vine, de rădăcinile sale. Pe o experiență existentă noi am început, după cum bine știți, o industrializare rapidă, într-un ritm dintre cele mai avansate din lume. Nu-i un secret pentru nimeni că dacă România ar fi continuat în ultimele trei decenii ritmul său antebelic de creștere industrială, nivelul anului 1978, bunăoară, ar fi fost atins abia în anul 2025. Poate tocmai din recunoașterea necesității unei industrializări rapide, dar și din experiențele negative ale altora în ceea ce privește ruperea de tradiții, nivelarea și monotonia vieții, s-a născut și conștiința acută a vechiei, nu numai pentru protejarea naturii, a mediului ambiant (și vreau să vă dau, en passant, exemplul Capitalei României, care cu tot ritmul impresionant al construcțiilor edificare a reușit să-i păstreze fiecărui locuitor al său 20 m² de spațiu verde), dar și la conștiința salvagărdării tuturor valorilor trecutului! Ce părere v-ați format, domnule Haulot, despre preocupările românești de a sublinia specificul, originalitatea și unicitatea, adică tocmai rădăcinile de care am pomenit?

A.H. — La 64 de ani de viață cred că am văzut un mileniu de progres. Am asistat la nașterea avionului, l-am văzut pe om ridicîndu-se pentru prima oară de-asupra pămîntului, am cunoscut nașterea radioului, telefonului, automobilului, televizorului, a avionului supersonic, a laserului, a energiei atomice. Am fost martorul aselenizării.

Nu cred că capacitatea de creație a omului va fi frîntă de faptul că n-am avea, în viitor, petrol sau alimente suficiente să acoperim necesitățile demografiei noastre galopante. Am siguranța că Omul va inventa altceva. Omenirea a cunoscut dintotdeauna momente dificile, crize, dar le-a depășit mereu. Dezvoltarea industrială a epocii e accelerată. În S.U.A. ea a șters totul ca un buldozer astfel încît oamenii se întreabă printre zgîrîie-nori: unde ne sînt rădăcinile? Belgia e o țară industrializată de un secol. La noi s-a șters aproape totul: costumele, cîntecele, dansul. Mediul e unificat, industrializarea a nivelat și portul oamenilor. Dumneavoastră ați știut și știți să păstrați tot ce ați avut mai frumos. Folclorul românesc este extraordinar și sînt sigur că în port, dans, cîntec și tradiții regăsești adevărurile fundamentale ale acestui popor. Am fost în România prima dată în 1957. Mi s-a vorbit de proiecte în turism. Ce vise! mi-am spus. Dar am văzut minunea cu ochii mei, înscrisindu-se în spațiu cu o arhitectură modernă, exemplară (cu un deosebit gust în decorații interioare) cu forme originale, cu materiale de construcție folosite după tradiția locurilor.

● Elementele constitutive ale originalității

T.G.M. — De altfel mi se pare că această tendință spre sublinierea autenticității, a specificității, în valorificarea potențialului turistic e una din trăsăturile meritorii ale turismului românesc. Sublinierea unicității fiecărui obiect turistic ca rezultat al tradițiilor locale, al înscrierii în peisaj, al fanteziei, nu poate decît să confirme identitatea și originalitatea fiecărei oferte turistice. Numai astfel putem face pasul mai departe spre diversificarea programelor, a itinerariilor, a sejururilor, a vacanțelor, anihilînd cel mai mare dușman al activității turistice: monotonia.

A.H. — Este o idee fundamentală. Numeroase țări pot avea o ofertă turistică identică: muntele, pădurea, apele, soarele, litoralul. Problema constă în a te situa, totuși, pe piața turistică, în mod diferențiat, cu o nuanță de originalitate. Există mai multe țări pe țărmul Mării Negre. Este aceeași apă, același soare, același nisip. Așadar pentru a alege una din aceste țări, una anume, trebuie să fii posesorul unor date în plus. Ospitalitatea specifică, obiceiurile diferite, identitatea specifică — sint, desigur, argumente care pot cîntări greu pe balanța opțiunii. Fiecare țară are, evident, un folclor propriu, monumente istorice și de artă, o istorie. Originalitatea unui popor are multe elemente constitutive. La Poiana Brașov am privit cu multă plăcere cu cită imaginație a fost reconstruit, pînă în detalii, un mic cătun al dacilor, cu blănuri de lupi, de mistreț și de oaie pe pereții odăilor, construcțiile de lemn avînd în incintă un țărc etc.

T.G.M. — V-aș ruga să vă explicitați observațiile privind preocupările existente în România pentru reliefae autenticității și sublinierea originalității.

A.H. — Vin în România de mai bine de două decenii și observ că există o evoluție permanentă a preocupării pentru valorificarea tradițiilor. Românii au înțeles cu mult înaintea altora că omul nu vrea doar să-și pună picioarele în nisip, ci vrea să și știe unde se află. În același timp românii au înțeles că nu atât folclorul trebuie să devină o ofertă turistică, ci climatul specificității naționale, ca întreg, incluzând și folclorul. Că originalitatea în sine nu interesează pe nimeni, că tradiția nu trebuie să devină ceva de ierbar sau de muzeu, ci să se integreze, firește, în viața organică a prezentului. Poporul român este, el însuși, atunci când dansează sau cântă, obiectul turistic. Pentru că folclorul la români nu e un exponat muzeistic ci face parte din viața prezentului.

● Omul și mediul său

T.G.M. — Ați atins o problemă care se subsumează și modului de a privi lumea și de o recepta totodată. Cred că arta de a călători de care vorbea Stendhal — prin definiție o viteză a poștalioanelor — se deosebește fundamental de voiajurile turistice supersonice din lumea secolului XX. Cum am putea defini specificul călătoriilor, elementele lor pozitive dar și cele care trebuie să ne pună în gardă, în epoca vitezelor cosmice, a deplasărilor unor mari mase de oameni spre anumite puncte ale globului, și, de preferință, în aceleași sezoane ale anului?

A.H. — Rapiditatea evoluției sociale în lumea modernă și modul de a călători, este, desigur, diferit de ce a fost în urmă cu un secol, dar chiar și cu posibilitățile ultimului deceniu. Responsabilii de turism ar trebui să evite ca transportul turiștilor să devină asemănător transportului de animale. Trebuie să acceptăm dualitatea turismului care este, probabil, fundamentală: el este un turism de masă, atunci când pune în mișcare populații întregi (și de-aici și necesitatea eșalonării sezoanelor de care am mai amintit), dar trebuie să acceptăm și ideea, la fel de importantă, că masa e compusă din indivizi și că fiecare individ transportă în turism nu numai corpul, dar și inima și sufletul său. Organizatorii de turism pun totul la dispoziție pentru transportul în bune condiții a trupului, dar nu se interesează, aproape deloc, de ce se întâmplă cu sufletul.

T.G.M. — Sufletul este, de fapt, sacra necunoscută a ecuației. Dar, din păcate, el nu-i prea interesează pe negustorii de turism. Or, infrastructura morală are în epoca noastră, cel puțin aceeași pondere ca și necesitatea măririi capacității de transport, a vitezei, a confortului, idee care nu lipsește de pe agenda niciuneia din reuniunile organismelor de turism. Și pentru că vorbim despre infrastructura morală, v-aș ruga să facem o ultimă corelare a unor concepte la fel de scumpe amîndurora și să explicitați cu experiența vechiului militant al turismului internațional, dar și cu viziunea distinsului poet european, corelația posibilă dintre turism și poezie.

A.H. — Poezia sau sentimentul poetic e o creație permanentă a vieții. Însăși viața nu-i dă decât o căutare permanentă. Din sensul poeziei la care se asociază călătoria poate rezulta șocul descoperirii. Orice drum se poate constitui în locul în care se declanșează poezia individului. Organizatorii de turism trebuie să știe să descopere individului sensul poeziei, al vieții, al istoriei, al naturii unui popor. Evident, când o familie întreagă va ajunge într-o poiană de narcise și pleacă din ea cu frumoase buchete în mînă, poiana va deveni mai puțin frumoasă, mai puțin poetică. De aceea procesul educației trebuie să devină permanent, tocmai ca să contracareze instinctul gregar, distructiv, agresivitatea, să-l facă pe om să înțeleagă că nu trebuie să distrugă ceea ce îi poate face și pe alții fericiți. Să-l facem pe copil sau pe adult să înțeleagă că narcisele sînt frumoase numai în cadrul lor natural, în poienile de narcise, acolo unde nu sînt niciodată vestejite.

T.G.M. — Această educație a respectului față de natură, a respectului lumii exterioare, trebuie începută însă din copilărie. Mai grav este cînd se distrug valori unice, munca de mii de ani a naturii. Narcisele se pot reface de la un an la altul, dar stalactitele și stalagmitele frînte din rădăcinile lor milenare, niciodată.

A.H. — Copilul trebuie învățat și educat de mic să respecte mediul exterior, dar el trebuie crescut, în același timp, în sentimentul solidarității cu lumea întreagă. Copilăriei trebuie să-i dai un sens cosmic. Copilul să devină conștient că mai există și alți copii în lume și toți sînt camarazii lui.

T.G.M. — Este, de altfel, și cel mai firesc și întîm mesaj al turismului. A transforma turismul în tr-un sens poetic al vieții, într-un ambasador al înțelegerii între popoare — iată o sarcină nobilă și generoasă căreia merită să i te consacrî.

SARMIZEGETUSA

CETATE DE SCAUN

Apogeul dezvoltării societății geto-dace corespunde perioadei cuprinsă între primele decenii ale secolului I î.e.n. și anul 106 e.n. Din punct de vedere politic, după cum este știut, momentul culminant este marcat de unificarea către anul 70 î.e.n. a diverselor triburi și uniuni de triburi existente pe teritoriul dac într-un singur stat sub sceptrul regelui Burebista. Sub aspect material este perioada unde civilizația dacică de tip La Tène se ridică la nivelul unei civilizații de oppida în care centrele fortificate joacă un rol important. În sfârșit, pe planul culturii spirituale, dacii, cunoscători ai scrisului, întrebuințau deopotrivă caracterele alfabetului grec, ca și pe cele ale alfabetului latin: mai mult decât atât, ei acumulasă un vast bagaj de cunoștințe empirice în diverse domenii (medicină, botanică, astronomie etc), realizând totodată o artă interesantă și originală.

Cultura corespunzând perioadei regatului lui Burebista până la cea a succesorului său Decebal, celălalt mare rege dac, ilustrează un stadiu avansat al celei de a doua vîrste a fierului. În această perioadă, zona Munților Orăștiei, inima statului dac independent și centralizat, capătă o importanță excepțională. Cercetările arheologice sistematice care s-au efectuat în ultimii treizeci de ani în toată această zonă au adus la lumină numeroase cetăți și centre fortificate unice nu numai în România, ci și în Europa. Este vorba de un sistem de fortificații realizat din intenția de a asigura securitatea marelui centru politic, militar și religios al Daciei, Sarmizegetusa Regia sau Sarmizegetusa — To Basileion (adică cetatea de scaun), situat pe Dealul Grădiștei la poalele căruia Valea Godeanului se unește cu Valea Albă, dînd naștere Apei Grădiștei. Acest important centru era apărut dinspre nord de cetățile de la Costești și Blițaru și la vest de puternica cetate de la Piatra Roșie și de cea formată dintr-un zid de apărare din pămînt și piatră de la Cioclovina — Ponorici. Cetatea Bănița supraveghea drumurile de acces venind dinspre sud, iar cetatea Căpîlna apăra flancul oriental. Un asemenea sistem de apărare, conceput și organizat atât de minuțios atestă existența unei puteri centrale consolidate, capabilă de a realiza.

Dar existența acestui sistem defensiv atât de puternic și dens nu înseamnă că statul dac se reducea numai la această singură zonă. Cetăți similare au fost cercetate și aduse la lumină la Tilișca (îngă Sibiu), la Bătea Doamnei (îngă Piatra Neamț), la Cetățeni (pe valea Dimboviței) și multe altele, care reprezintă mărturii evidente ale existenței și întinderii statului dac care încorpora în anumite perioade totalitatea teritoriului actual al României.

Ținînd seama de importanța cetăților dacice din Munții Orăștiei s-a hotărît începerea unor ample lucrări de conservare-restaurare și punere științifică în valoare, prin grija Consiliului Culturii și Educației Socialiste. În cadrul acestor lucrări s-a stabilit ca în prima etapă, care se desfășoară în intervalul 1980—1983, să fie introduse în circuitul cultural și turistic cetățile de la Grădiștea Muncelului, Costești și Bli-

țaru. În acest scop s-a avut mai întîi în vedere amenajarea și modernizarea căilor de acces, fiind astfel date în folosință încă din anul 1980 cele de la cetățile Grădiștea Muncelului și Costești, realizate într-un timp relativ scurt — circa patru luni — dacă se ține seama de dificultățile tehnice reclamate de executarea lucrărilor, cele două obiective turistice și monumentale, fiind situate la mare altitudine, prima la 1200 m, cea de a doua la peste 800 m.

În anul care s-a scurs atenția constructorilor s-a îndreptat în primul rînd asupra Cetății de la Grădiștea Muncelului, de altfel obiectivul cel mai important și spectaculos dintre cele trei amintite care este plasată pe o succesiune de terase suprapuse, avînd la partea superioară o incintă fortificată cu un masiv zid de apărare sub care se află zona sanctualelor. Pînă acum a fost refăcut integral zidul de incintă în tehnica și după aspectul celui original, atît prin refolosirea blocurilor antice existente „in situ” sau recuperate de pe versanții din apropiere, unde se aflau prăbușite de-a lungul timpului, cît și prin utilizarea unor blocuri noi din calcar de Podeni, mai ales în zona celor două porți de acces dinspre est și vest în incinta fortificată. S-a procedat în mod asemănător la refacerea unui tronson din drumul antic pavat descoperit anterior prin cercetările arheologice efectuate, care, după ce străbătea incinta fortificată, o lega apoi de zona sanctualelor. La cele șapte sanctuare existente pe terasele inferioare cetății de apărare, lucrările au avut în vedere înlocuirea elementelor din calcar sau andezit degradate în decursul celor două milenii care s-au scurs de la realizarea lor, cu altele întrutorul asemănătoare ca formă și material, în această categorie fiind cuprinse baze sau postamente de coloane, stîlpișori, blocuri de piatră etc, la fiecare obiectiv fiind lăsați întotdeauna martori din piesele originale. Elementele originale recuperate se află adăpostite într-un mic lapidarium modern, ascuns sub una din terase, spre a nu dăuna prin arhitectura sa ambianței monumentelor. Au fost refăcute totodată coloane sau stîlpii din lemn la cele două mai vechi sanctuare patrulate din epoca lui Burebista sau la sanctuarul mare calendar, trei sectoare de cerc distruse de timp la așa zisul „soare dacic”, canalizarea antică pe o lungime de mai bine de două sute de metri.

Toate lucrările care s-au executat pînă în prezent și care se vor executa în continuare atît la cetatea de la Grădiștea Muncelului, cît și la celelalte ansambluri monumentale din Munții Orăștiei sînt rezultatul unui efort reunit al unui larg colectiv de specialiști — arheologi, arhitecți și ingineri — a căror principală preocupare a fost aceea de a nu altera cu nimic aspectul și integritatea anticilor vestigii, marcînd în mod distinct toate intervențiile moderne în spiritul unor principii unanim adoptate pe plan mondial în domeniul conservării și restaurării monumentelor istorice.

Dr. arhitect CRISTIAN MOISESCU

SĂCELU-500

Străbătind atrăgătoarele meleaguri gorjene, a căror faimă s-a răspândit în lume datorită nemuritoarelor și profund originalelor opere de artă brâncușiene, mă gândeam că puțini sînt cei ce știu că la numai 34 km de Tg. Jiu, într-o zonă de un pitoresc pictural, la adăpostul unor minde dealuri subcarpatice, inverzite nuanțat de păduri de fag și stejar și de livezi de pomi fructiferi, dominate autoritar de malsoul Paring, se află **STAȚIUNEA SĂCELU**.

La-nceput de toamnă, am poposit în localitate. Lume puțină — sfîrșit de serie —, dar gazde primitoare pretutindeni: la pavilionul de băi, la cocheta vilă din centru, la restaurant ... Patru bazine cu ape minerale reflectînd în luciul apei frînturi de priveliști și amenajările pentru impachetările de nămol asigură efectuarea curei de aerohelioterapie unui număr de 1 000 de pacienți pe zi. Desigur, veți dori să cunoașteți natura apelor minerale. Veți găsi la Săcelu ape sulfuroase, clorurate, iodurate! bromurate, sodice, adevărate izvoare de sănătate cu acțiune benefică în tratarea unor afecțiuni reumatismale degenerative sau inflamatorii, afecțiuni post-traumatice, neurologice periferice și centrale etc. „Sînt ape cunoscute încă de pe vremea romanilor — îmi precizează doctorița cu care discut. Vestigiile băilor construite de romani aici se păstrează pînă-n zilele noastre“.

Între-adevăr, pe antica placă ce marchează locul acestor băi, citesc: „Eu, Marcus Tiberius Marcianus, închin zeilor Aesculap și Hygea, puterea apelor, începînd cu a mea dorință după merit. An 275 d.C.“.

Marcus Tiberius Marcianus a închinat zeilor puterea acestor ape. Urmașii lui din zilele noastre de pe aceste pămînturi închină puterea apelor sănătății oamenilor, truditilor creatori de bunuri și de frumos.

„Mi se relatează că săpăturile arheologice din comună au scos la iveală sarcophage de piatră, dintre care unul dedicat celor două zeițăi protectoare ale sănătății, iar, după unele ipoteze, aici, la Săcelu, romanii ar fi avut și un castru militar. „Dacă vreți să mai aflați și alte date despre comuna noastră, vizitați muzeul etnografic. E acolo un profesor ..., mă sfătuiește directorul stațiunii.

Un om între două vîrste, înalt, spătos, într-o ținută vestimentară îngrijită: profesorul Dumitru Priescu, directorul muzeului. Învățător din 1949, profesor de istorie-geografie 16 ani mai tîrziu, Dumitru Priescu adaugă la îndelungata activitate didactică un remarcabil act de cultură: organizarea unui muzeu sătesc.

— O veche pasiune a mea, pe care am bucuria s-o văd realizată.

— Cum a fost posibil?

— Găsind aici frumoasa culă boierească de la

sfîrșitul secolului al XVIII-lea, pe care ați văzut-o în curtea școlii. Elevii mei au fost cei mai constanți și devotați colaboratori. Cu ajutorul lor am dat clădirii destinația pe care-o merită: aceea de a adăposti un muzeu comunal, în care să se oglindească aspecte din viața și preocupările de altădată ale oamenilor de pe aceste locuri.

Vizitînd încăperile de la etajul culei, mica expoziție permanentă mă trimite într-un trecut în care gospodăria țărănească era nu numai producătoare de hrană, ci și de bunuri materiale utile, împodobite cu strălucire de dragostea de frumos a românului. O veche vatră țărănească cu țeste de pămînt, o colecție de linguri cu în-crustații, datînd de pe la 1860, interiorul unei încăperi cu război de lemn de la 1830, o catrință veche de peste 120 de ani — toată-n mărgele, o bogată colecție numismatică, iată doar cîteva dintre valoroasele achiziții ale pasionatului colecționar.

— Ce v-a determinat să cercetați trecutul așezării?

— Ca unul care m-am născut aici, la Săcelu, mă simt dator în calitatea mea de profesor să fac tot ce depinde de mine pentru educarea elevilor în spiritul dragostei pentru meleagurile natale. Așezămîntul s-a deschis inițial ca muzeu școlar, unele lecții de istorie au loc chiar aici. Elevii de clasa a V-a, cînd vin de la școlile de 4 ani, iau un prim contact cu noul cadru de învățătură, vizitînd în primul rînd muzeul ... Aici, cred că putem arăta vizitatorilor noștri ceea ce nici bazinele cu apă minerală, nici strandul de agrement, nici locurile de plimbare nu pot să explice: identitatea stațiunii Săcelu și a harnicilor ei locuitori.

Profesorul Priescu este autorul unei ample monografii a comunei și al unei lucrări recent terminate: „Istoricul învățămîntului la Săcelu“.

— Ce alte lucruri mai puțin cunoscute despre comuna dumneavoastră le-ați putea semna la cititorilor oaspeți ai stațiunii?

Încîntătorul meu interlocutor răspunde:

— În 1980 s-au împlinit 500 de ani de la prima atestare documentară a localității. Mărturia am găsit-o studiînd „Documentele privind istoria românilor — sec. XIII—XV“, în secțiunea privind Țara Românească (1277—1500). Numele apare consemnat într-un act de schimbare de pămînt cu un popă din Săcelu, purtînd data de 18 ianuarie 1480. Și încă ceva nu lipsit de semnificație: în 1985, Săcelu va fi declarat oraș. Atunci veți putea, sînt sigur, să scrieți mai mult despre o localitate urbană.

M-am despărțit de profesorul Priescu și de Săcelu cu un sentiment de tonifiantă încredere în viitorul acestei mici, vechi, dar înnoite în zilele noastre, localități gorjene.

CONSTANTIN DARIE

SIGHIȘOARA ~ 700

Prima imagine pe care în retirea sa pământul o arată la Sighișoara soarelui este cetatea. Dinspre zidurile ei învinețite de timp, astrul scapără către pămînteni lumina zilei. Și faptul acesta mi se pare semnificativ. Soarele și cetatea simbolizează în imagini alăturate forța și puterea, cutezanța și candoarea, măreția și gingășia. Avea dreptate Giovanandrea Gromo cînd îi scria în 1564 prințului Florenței, Cosimo de Medici, că Sighișoara este un oraș sănătos și harnic. Dar și mindru. E o mindrie, calmă, viguroasă, care se înalță între istoria faptei și poezia artei. În fața ei exclamația de uimire și încintare țîșnește limpede, decantîndu-se în felul simplu în care munca și dăruirea oamenilor cetății

a încredințat pietrei și pulsației lente a secolelor speranța lor de a rămîne în memoriam. Și chiar dacă cea mai frumoasă și cea mai bine păstrată cetate orășenească a Transilvaniei s-a născut sub permanenta amenințare a turcilor, chiar dacă destinul ei a fost marcat de semnele malefice ale apei, focului și ciumei, ea a avut anii ei de negrăită frumusețe, despre care, acum, cînd îi bat pentru a nu știu cîta oară drumurile, știu că au trebuit să existe pentru ca timpul să nu-și cearnă nisipul uitării.

Stau pe o bancă de piatră în umbra Bisericii din Deal și privesc răsfrîndu-se la picioarele mele cetatea. Lungi de nouă sute treizeci de metri, întărite cu patrusprezece turnuri de

apărare, zidurile ei incununează partea superioară a dealului. În 1280, „Castrum Sex” era doar o mică fortificație. Importanța ei era însă foarte mare. Fiindcă ordinul călugărilor dominicani întemeia aici o mănăstire pentru care papa Bonifaciu al optulea dădea o indulgență. În 1367, „Civitas de Seguswar” — reședință de comitat — era menționată, alături de alte unsprezece orașe printre punctele de reper ale Transilvaniei. În 1376, cu voia și consimțămîntul tuturor meșteșugarilor breslași se înființa aici universae fraternitas mecanicorum... Și totuși, Sighișoara este suprema împlinire a unei aspirații pe care a nutrit-o, de-a lungul multor secole ale istoriei, românul. E aspirația

de a întrupa gândul care introduce ordine și sens în înfățișările mereu schimbătoare ale lumii. Căci această ilustră vatră a continuității și permanenței românilor restituie tradiției noastre spirituale imaginea concretă a șapte secole de istorie. De aceea poate, aici în inima ei de piatră, eu nu mă pot stăpîni și caut cu înfrigurare pe străduțele înguste, în pantă lină, urmele pașilor lui Andrei, primul lucrător pomenit în hrisoavele meșteșugarilor, și ai meșterului aural Nicolae, jurat, în anul 1393, sau ai pictorului Valentin, artistul-primar, ai lui Vlad Dracu — tatăl principelui valah Țepeș — și ai voievodului muntean Mihai Viteazul, care a înfăptuit pentru prima oară visul din totdeauna al românilor: unificarea celor trei principate: Muntenia, Moldova și Transilvania... Dincolo, în atelierul unui meșter argintar s-a bătut cea mai frumoasă monedă a Țărilor Române. De la ferestrele acestea s-au aruncat flori sub copitele calului alb al Viteazului. Acolo, în sala Turnului cu ceas, sfatul meșteșugarilor hotărîse, în clocotul războiului țăranilor conduși de Doja, sprijinirea lor, iar în Biserica din Deal, Unium Trium Nationum își stabilea statutul. Erau anii de tihnă și lumină, anii în care cetatea devenea centrul întregii „Universitas saxonum“, în care Johannes Stoss picta renumitele altare poliptice, iar Johannes Reychmuth dăltuia strane renascentiste. Erau anii în care prin efortul colectiv al breslașilor se ridicau monumentele Sighișoarei. Biserici sobre, fără decorații

exterioare, ale căror ritm arhitectural îl stabilesc arcurile butante, contraforturile masive, deschiderea ferestrelor în încadramente gotice. Un turn ciudat, cu coif prelung, de șindrilă, împlîntat ca un paloș uriaș în inima calmă a cetății. Turnuri de apărare... Legenda spune că sub unul din ele, bastionul Castalloo — este îngropat un pașă care venise călare pe un elefant alb, în fruntea unei cumplite oștiri, cu gândul să prade Sighișoara. Dar din turnul giuvaergiilor un român și un sas au tras cu pușca și pașa a murit. În apropierea cimitirului își picură de peste trei veacuri secunde orologiu Sighișoarei. Și din intimitatea cu care își întoarce el privirile spre oraș, simți că maiestatea fastuoasă, hieratică, încărcată, asemeni unui brocard, a vechii Sighișoare, se sublimează fără nici un efort în prezent.

Contrareplica cetății, a Orașului de Sus, e Orașul de Jos. O piață mică, străzi largi, străjuite de oșteni vegetali, vile cu acoperișuri roșii și obloane verzi, grădini de sălcii, brazi albi și trandafiri care mirosoasă casnic a șerbet, un firicel de apă, al Spinoasei, al Tîrnavei, podul mare, miriapod de beton care își înfige deopotrivă picioarele de fier în văzduh și în apă. Și toate acestea arcuite elegant la picioarele unor case colorate veșted, ca tocmna, galben greu, albastru ca un țipăt, case apărute de porți tăiate direct în zid, despărțite de bolți și ganguri...

Acolo locuiesc oameni care iubesc, muncesc și cresc copii. Sint oameni care se mișcă lent și vorbesc legănat.

Povestesc întâmplări de mult uitate și privesc la televizor întâmplările lumii. Sint oameni înalți și drepți, gravi și meticuloși. Nu știu ce înseamnă zgomotul. Copiii lor se joacă în spații cu horbotă vegetală, iar adolescenții dau concerte de orgă... Dar în timp ce cetatea — închizîndu-se definitiv în centura sa de ziduri rămîne să-și păstreze zestrea de monumente pentru a deveni muzeu al trecerii prin timp — Orașul de Jos, scrie în servicii de faianță cel mai patetic mesaj izvorit din revelația meditației, mulțumire interioară și pace spirituală. Da, au dreptate, ura n-are ce căuta între oameni. Căci pe masa votivă a tracilor, sighișoreni de azi așează cu voluptatea purității, ca într-un splendid simbol, cele mai frumoase servicii de masă ale celei mai mari fabrici de faianță a României, infirmînd iluzia în care alte locuri din lume se cufundă pentru a trăi un trecut pe care orologiile oprite încearcă zadarnic să-l rețină... Dar orologiu Sighișoarei bate ritmic încadrîndu-se unui timp ale cărui ore se înscriu acum civilizației industriale. Căci azi tîndă cetate înmănușează cîteva superlative ale contemporaneității; însemnat centru al industriei sticlei, porțelanului și faianței, o ultramodernă fabrică de textile, o alta de utilaje pentru industria ușoară, un combinat al industriei alimentare... Sint puterea cetății de azi, sint realitățile care îi îmbogățesc firesc zestrea. Sint chipul nou al septucenteanarei Sighișoare.

IOANA SVET

Fotografie de GH. VINȚILĂ

Precum un pom cu fructele de aur

Pentru cel ce contemplă satul Drăguș de la distanță, el este o grădină semănată cu toate fructele pământului, păzite ziua și noaptea, precum un pom cu merele de aur. Pentru cel ce intră în miraculosul spațiu, răsar de-a lungul și de-a latul casele construite după reguli solide, menite să primească multe generații între zidurile lor. Unele dintre ele poartă încă semnul prunciei de cărămidă neacoperită cu stratul de var sau stropeală. Pentru puțină vreme însă, fiindcă la Drăguș oamenii se întrec să sfirșească la timp lucrul o dată început.

Celui ce vrea să vadă în afară de case și roade, oamenii, viața Drăgușului se arată pe zile și anotimpuri, muncă și sărbători.

În ce mă privește, nu voi intra nici eu altfel în Drăguș decât pe un drum dinainte știut, și anume pe cel care începe de la Trașu Sofonea cel Bătrîn și Trașu Sofonea cel Tânăr. Ei sînt un fel de emblemă pentru o zonă întinsă a Țării Făgărașului, un fel de titlu de carte, dar nu întreaga carte care și-ar propune să cuprindă în paginile ei tot ce înseamnă biografia așezării. De fapt, ei sînt experiența, arta într-un timp altfel măsurat, păstrată astăzi din dorința de a duce cu noi o altă memorie, memoria virstei noastre de la începuturi. Ei doi sînt fenomenul artei populare cu străvechi rădăcini din care tulpinile continuă să crească la lumina acestui timp. De aceea, poate, chiar și văzîndu-i cu lucru lor alături — cojoacele ca niște lujeri înflorați — eu nu-i despart de imaginile fraților lor creatori din Bărbătești și Hurezu Vilcii, Binișul Banatului sau Marginea Sucevei. Ei sînt un simbol. Sînt rădăcina, cum spuneam, din care tulpinile continuă să crească la lumina voinței noastre de-a păstra, de-a duce ecoul mai departe.

Trașu Sofonea-Tatăl și Fiul sînt cunoscuți în țară și în alte puncte ale hărții lumii, iau premii naționale și internaționale, cojoacele lor sînt privite, admirate și studiate deopotrivă de specialiști și de simpli iubitori. Odată cu ei iese în lumea artei populare și Valeria Sofonea, soția lui Trașu cel Tânăr, cîștigătoare și ea a multor diplome și premii.

Cu multe decenii în urmă, Trașu Sofonea-Tatăl s-a întîlnit cu Nicolae Iorga și a avut parte ca marele istoric să laude migala miinilor sale; l-a primit pe Dimitrie Gusti, care șase săptămîni nu s-a mișcat din Drăguș, drept urmare lăsînd arhivelor un film, în aceeași măsură etnografic și sociologic, un film în care oamenii de azi ai Drăgușului se caută și se rememorează căci s-au schimbat și ei și satul între timp.

De la Trașu Sofonea un drum la școală te lămurește că o dorință generală determină pe drăgușeni să ia aminte ce zestre e să știe fiii lor arta cojocăritului.

Nu am oglinda atelierului lui Trașu Sofonea cu o jumătate de secol în urmă, cînd venea să-l vadă pe cojocar Dimitrie Gusti, dar astăzi se compune ciudat, din cele mai neașteptate alăturări de obiecte. Destinată atelierului e camera cea mai mare, astfel că în ea au loc laolaltă — ca niște mici și rotunde universuri — un război de țesut, mașina de tricatat, colțul cojocarului, un televizor, picturi pe sticlă, cărți de literatură și două-trei ghiozdane. E ușor să deduci hărnicia acestei case în care fiecare — de la cel mai mic pînă la cel mai mare are o răspundere. E suficient să te oprești cu ochiul unei clipe asupra atenției care se mișcă pe fața fiecăruia dintre membrii acestei familii aplecat asupra a ce artă el de împlinit, ca să deduci cum s-a născut în ființa drăgușanului echilibrul, vrednicia și încrederea că viața lui se adaugă respirației satului.

Ni se aduce pe masă un vin și cînd Trașu Sofonea spune „e vin din osteneala noastră” eu notez expresia în carnet pentru că așa cum o spune el implică o laudă a muncii, o laudă a pămîntului care crește bobul de strugure și a soarelui care îl îndulcește.

— „Eu am păscut boii cu șaptezeci de ani în urmă, îmi spune el, cunosc fiecare petecută de iarbă și mi-e drag să văd locurile de parcă ele toate sint casa în care m-am născut și am copilărit“. Trecem împreună în revistă cunoștințele comune — OGREZEANU, VICȘOREANU, COLIBABA și acești e prilej pentru jocurile din Drăgăuș să-și aducă aminte de expoziții la care au luat parte cu toții, fiecare cu felul lucrului său. De regretatul Colibaba, Trașu cel Tânăr își aduce aminte cum se minuna, cit e de scump pământul. „Mi s-au plătit pentru un cuplor de străchini zece mii, auzi Sofonea, zece mii pe două roabe de pământ!“. Trecem vorbele noastre de la pământul ca aluatul de piine în miinele de aur ale olarului la pământul care ne hrănește. Așa se face că în șirul meu de imagini se păstrează și aceea care arată că în cămările drăgușenilor șuncile stau cit spinarea porcului agățate în grindă cu gust de fum pătruns pe indelete — o mică industrie gospodărească de natură să stărnească interesul și aprecierea oricui are prilejul să deguste. O explicație științifică are și acest secret, nimic nu scapă chimistului alimentar, căci așa cum dezleagă taina acestei altfel de arte ingenera Viorica Haneș-Gigea, născută în Drăguș și specializată în industria chimiei alimentare, totul începe de la hrănirea mixtă în care dominant e cartoful și, în plus, dacă vreau să știu mai mult, drăgușenii nu taie porcii trecuți de un an; se poate să aibă nouă luni și atunci e și mai bine. Mergem împreună prin Drăguș. După tatăl său — Emilian — descendentă a cărturarilor Haneș, iar după mamă din neamul care urmează ilustrului călător și om de cultură, Ion Codru Drăgușanu, originar din Drăguș, prietena mea păstrează o dragoste discretă pentru consătenii ei, îi cunoaște pe fiecare în parte și ei o cunosc, la citeva case un copil urmează liceul de industrie alimentară din Sibiu unde Viorica Haneș-Gigea din Drăguș e profesoară și ei știu că acolo e carte nu glumă, trimișii lor la facultăți ocupă locurile întâi, iar cei ce se întorc în sat vin cu o maturitate ce depășește cu uimire precocitatea vârstei lor.

Ne oprim din cînd în cînd să medităm împreună asupra bogăției materiale și umane a acestui sat: citeva aparent brutale cifre sint capabile să înlocuiască cele mai grăitoare metafore. Imaginați-vă un cîmp de peste o mie două sute de bivolițe — aceste spectaculoase și bizare animale negre, pascînd iarbă verde de la poalele muntelui Drăguș, adăpate și scaldate în apele Simbetei și ale Viștișoarei; 650 dintre ele sint parte din averea cooperativei agricole de producție, 550 sint zestrea ogrăzii fiecăruia dintre drăgușeni. Mai adăugați 350000 de litri de lapte, cele 43 de hectare sădite cu meri, faceți o paranteză și notați că de preaplinul rodului merele ajung să se vîndă în unii ani cu pomul, cum se zice prin partea locului, că planul anual de 80 000 de tone de fructe se depășește de regulă cu 10 000 și, pentru știința dumneavoastră, rețineți că, fiind crescuți într-un pămînt mai rece și mai nisipos, cartofii de Drăguș se păstrează mai bine și deci sint și cei mai căutați. La sfîrșitul lui martie și începutul lui aprilie, drăgușenii se fac că nu văd zăpada din apropierea lor de pe Podragu și Urlea și ies în cîmp să însămînțeze culturile din etapa I — orz, orzoaică, ovăz — păstrînd pentru etapa a II-a mai fragedul în din care fiecare femeie din Drăguș țese cu iscusința și răbdarea bunicilor de altădată 54 de țoale pe care încă le pune fetei în lada de zestre; cealaltă parte, inul care prisosește, va fi predat în snopuri-mănuși fabricii din Cârța. Astfel că nu e greu, aflate fiind toate acestea, să înțeleg din dialogul cu Sucaciu Gheorghe, unul dintre cei aleși să chibzuiască asupra treburilor obștei — că satul Drăguș — componentă a comunei Viștea izbutește fără greutate să-și mențină populația, ba mai mult, înregistrează o creștere: orașul Victoria se află doar la 8 kilometri, iar în uriașul său combinat de industrie chimică au loc o mare parte din oamenii Drăgușului; alți vreo 500 muncesc la Făgăraș la fabrica de mase plastice, astfel că cele 6 autobuze care trec prin Drăguș la 5, la 6, la 9 și la 11 duc cu ele forța a cel puțin o mie de oameni dispuși să contribuie la marele plan economic al țării, la exemplara gospodărire a satului lor.

Drăgușenii au timp și pentru sărbători; ele fac parte dintr-un program al vieții lor și îl respectă aproape așa cum își respectă munca. El le asigură, se poate spune, odihna pentru refacerea puterii; iarna e dominată de **ceata de flăcăi** care își aleg cu neuitată seriozitate vîtaful mare și vîtaful mic; crîșmarul — cel ce v-a îngrijii de ritualul îmblîșugător mese; Tărăneasca și Hașegana sint jocurile lor cele mai dragi, au o echipă de dansuri și o brigadă menită să păstreze și să transmită străvechile obiceiuri, echipa artistică a celor mai mici locuitori ai Drăgușului a adus premiul I de la Alba Iulia și Pitești. O laudă în plus a drăgușenilor ar fi și aceea că dansatorii de la Victoria, cunoscuți din festivaluri și concursuri, au ales drept costume ale lor portul de Drăguș; iar un eveniment de care drăgușenilor le place să povestească e cel care s-a petrecut cînd 50 de bărbați și femei au avut răgazul și dorința de suflet să-și sărbătorească un număr de ani de la isprăvirea primelor clase în Drăguș: „ne-am așezat cuminți în bănci și a venit învățătorul nostru — Rogozea Gheorghe. A luat catalogul din 42 și ne-a strigat pe fiecare“. „Un cîmp alb de oameni eram“ se descriu ei în acea adunare la care au venit în sat și cei plecați. „Tinerii băteau din palme, ne-au făcut loc și ne-au dat întîietate“. Se adunaseră pentru noi cel puțin trei mii de oameni. Între ei se aflau fiii noștri care la rîndul lor aveau copii, iar cei mai norocoși dintre noi aveau în grupurile de bătrîni unul sau amîndoi părinți“.

Patru generații, așadar, s-au adunat într-o zi pe cîmpul Drăgușului — trei mii de oameni — din dorința de a fi împreună la o sărbătoare. Patru generații de fii ai acestei așezări din Țara Făgărașului, ai unor familii vechi rămuroase, cu numele de Sofonea, Codrea, Jurcovan, Sucaciu, Trimbițaș, Panduru, Poparad și Rogozea.

Chipul multimilenar al... Strămoșului din Carpați

convorbire cu sculptorița CORNELIA VELCESCU

— **Cornelia Velcescu ne-ați invitat să mergem cu dumneavoastră la Marea Întâlnire.**

— Ne așteaptă. Are veșnicile în ochi. Taine pentru noi, știință pentru el. Ne spune ce știe, cu inimă bună. E răbdător și metodic... Pulbere de stele pe gene, zimbet solar, tinerețea vegetației carpatine. Așa e Strămoșul, de parcă milenii au ricoșat din el, pierzându-se în neant, el rămânând mai departe interiorizat, înțelept, senin și bun. În Munții Cernei, deci! Să întindem harta țării. Rucsacurile sînt gata? Busola pusă cu grijă, la loc ferit. Biletele au fost cumpărate din timp.

— **Traseul?**

— Da. De la Grădeț la Grădiște, de la Cetatea de pe Muntele Grădeț din Munții Cernei, la Grădiștea Muncelului, la Sanctuare în Munții Orăștiei, la Sarmizegetusa Regia.

— **Cum a fost prima dată, Cornelia Velcescu?**

Ochii sculptoriței priviră poate undeva departe sau erau întorși în sinea ei, de unde se receptează nemărginirea. Privirile mi s-au oprit pe fotografia Strămoșului. Am avut impresia pentru o fracțiune de secundă că semăna cu Strămoșul, apoi prin toți cei de față — ce ne pregăteam pentru Marea Întâlnire, trecu același gând. Chipurile noastre se asemănau cu chipul Uriașului puternic și blind. Am uitat de pregătiri și fascinați ascultăram și anticipăram evenimentul cu aripile imaginației.

— Cum a fost prima dată? Am ales un punct de popas pe mai multe zile, de unde să facem incursiuni. Ochiul vrăjît se oprește pe satul cel mai de nord din Munții Cernei, acum Mehedinți — satul Isverna, sub Piatra lui Stan, la poalele Sapei lui Iorgovan. Fără să o cunoaștem, harta nu ne spune mare lucru, Isverna ne-a cucerit printr-o încintare intraductibilă. Din Lunca Perilor a năvălit buchetul olfactiv de fin cosit odată cu amurgul, prin ferestrele autobuzului, care ne-a lăsat în inima satului.

Sus, o altă hartă, un cer de îndrăgostiți, de stea lingă stea.

Șipotul blind al apei Coșuștea se împletea în noapte cu strigătele oamenilor și hărmălaia cîinilor care hăituiău un urs, atras de mirosul de lapte al vițelilor.

Isvereni... moșnenii... ne-au primit la dinșii de parcă ne așteptau de milenii. Ai casei ne priveau de-a mirare — cum de am putut, atîta vreme, să trăim departe de dinșii. Păream niște rătăciți prin lume, care în sfîrșit s-au întors acasă, la ceasul odihnei. În zori, toată casa în forfotă!

— Se schimbă vremea! Vin norii de la vale de munte! Trebuie să coborîte oile din Poiana Beletinei! În curînd va ninge! Am trecut de Sintă Mărie, ne spune cu îngrijorarea frunzelor de toamnă nana Gheorghe. Pînă la Poiana Beletinei este drum lung, este tocmai lingă Piatra lui Stan! Și, pe cărare, întîlnești destul de des, pietre întoarse de urs. Aici a fost o luptă atît de cumplită între daci și romani, încît dacii au jupuit pielea de pe romani, de atunci și numele de Poiana Beletinei. A fost aici belire de om, că acesta este războiul, mai adăugă nana Gheorghe.

După praznicul de areț — praznicul ce se face după ce s-au coborît oile — am plecat să vedem ce avem de văzut! — Peștera Topolnița, Cheile Topolnicei, Chiciura, la Cetate, la Grădeț. Am fost la Sodoame, izvor la infurcătura munților, de unde aduceau dacii apă la Cetate, pe drum de cară, săpat în piatră.

— **Cum ați spus, „Sodoame“?**

— Înainte de a porni, după praznicul de areț și eu am întrebat: „Mumă, ce înseamnă Sodoame?“ „Pietre mari“, mi-a răspuns Muma cea bătrînă. Și adevărat, aceste pietre par venite printr-o putere de pe Gilort, că nu seamănă în nici un fel cu surorile lor din calcar. Am văzut, am gîndit, ne-am bucurat de natură, lăsîndu-ne atrași de glasul ei tainic, încît degeaba am zorit noi la drum să prindem, la întoarcere, nunta de la Isverna, că abia am sosit duminică pe la scăpătat de soare. Obosiți? Îmi pregătise Muma Maria creț și șupag — minunatul nostru costum național dintotdeauna de aici de sub tîmplele Carpaților. Se auzea în depărtări basul, învăluit gingaș de vioară, precum și chemările de ursită. „Cu ce mă încalț? Doar n-am să pun la creț și șupag bocanci de munte“, am zis eu. Dar mă gîndisem din timp la aceasta, ca fetele care ies prima dată la horă. Ne abătuserăm din drum pe la Balta, unde era mare sărbătoare și-mi cumpărasem opinci. Mă leagă Măriuța bine de creț cu un șnur lung, puternic și subțire și-n graba mare, Muma cea bătrînă îmi ia picioarele în poală și mi le leagă de opinci. Ne-am luat aripile și cît ai clipi din ochi am fost la nuntă, unde poporul:

Tot horește-împărătește
Și-împletește briu șerpește!

— **Ați jucat?**

— Și încă cum! Deși pînă acum nu mă mai prinsesem în horă! Și ce flăcăi! Aș fi vrut să nu se mai termine nunta, ca să nu înceteze hora. A doua zi aveam un plan să trecem Carpații pe la Izvoarele Cernei, spre Sarmizegetusa Regia, dar drumul a fost altul, din cauza ideii unice în viața mea și aparte pentru zilele noastre, de a mă încalța cu opinci la nuntă. Mai pe glume, mai pe ris, am cunoscut o mulțime de oameni, am fost înconjurată cu toată dragostea, cu toată simpatia. Mi-au vorbit de Opincile lui Novac, de comori, de peșteri și locuri sacre din bătrîni, de luptele lui Decebal cu romanii, de sora lui Decebal, luată împreună cu fiul ei, ostatecă la Roma, de către Traian, de maurii lui Traian, care s-au înecat în mlaștina din Lunca Perilor, căreia îi mai zic și Lunca Pieirilor, de caii lor vestiți pe vremuri pînă în Arabia și printre legende și vorbe din bătrîni, mi-au vorbit și de Sfînxul de la Topleț.

— **Sfînxul de la Topleț! Cum se ajunge la el?**

— Schimbăm traseul pentru a doua zi. Cineva se oferă să ne conducă peste munți. Călauza noastră, cu statura sa de uriaș, rivalizează cu urșii Cernei. Teama de urși era totalmente spulberată. Muma

Maria ne stringe pe toți ai casei să-și ducă puii la culcare. Pleiadele — cloșca cu pui — era deasupra capului. Aceasta însemna că mai erau puține ore pînă la ziuă.

În zori, cînd noaptea se lasă grea pe pămînt, iar undeva abia se găsește o geană de lumină, sîntem treziți. Mergem citeva sute de pași și ah!, pană de... bocanc! Rosătura făcută în ajun la Grădeț, singera! Leonard aleargă și-mi aduce opincile. Le încălțai și devenii alta, zveltă, ușoară, fără rană, fără rosături...

Coșuştea ne întîmpină șoptitor pe sub arini, drumul se întinde printre casele adormite. Treptat, totul rămîne în urmă, ca o amintire de demult. Soarele ne îmbrățișează pe stînci. Fagii puternici pardo-seau stîncă cu rădăcinile la suprafață. Ajungem în Poiana Fueroagei. Un palat de piatră. De jur împrejur, numai stîncă! Brîndușele buchetau violet poiana. O strungă abruptă ne ducea spre alt orizont. De undeva un bocet decanta lumina de întuneric. Ne uităm prin ochian. Departe, zărim cruci și flori. O femeie tinăra își plîngea cîntînd durerea. Încă un pas coborît pe strungă și totul a dispărut de parcă n-ar fi fost.

În apa Cernei am ajuns tărăgănat și îndelung din pricina tufelor de zmeură și mure și a fragilor care aici abia acum se coceau, iar aproape de apă am dat de alune. Un mic eden neașteptat ne oferea roadele din raiul apoteozat.

În sfîrșit, Cerna. Luăm autobuzul. Trecem prin Herculană și ajungem în satul Topleț. Un pod peste apa cea lată a Cernei. O bănăteancă ne îndrumă. Trebuia să mergem mult în urmă, pe malul stîng al Cernei, prin luncă. Sosim! Pentru orientare rapidă, scoatem busola. Ni s-a tăiat respirația. Colosul blind, uman, de o imperială inteligență, într-o siguranță de sine asemenea limpezimii izvoarelor de munte care coboară cerul în unda apei, împreunînd cerul cu pămîntul. Pămîntul își șoptește tainele...

Îl mai văzusem odată, cîndva, în fugă, printre fotografiile unui om pasionat de pietre megalitice. Îmi amintesc că am exclamat, zîmbind, că seamănă cu mine. Reproducerea era așa de bună încît am zis: — Aceasta este sculptură!

— **Cornelia Velcescu, dacă ați fi primit comanda unui asemenea portret, cum ați fi procedat?**

— Aș fi procedat precum colegul meu de altădată, de atunci... Aș fi cioplit fața de craniul din stîncă din margine, iar pentru căciulă procedam tot ca el. Decupam volumul de piatră în formă de paralelipiped al căciulii, din stîncă de mai sus, o tăiam în pantă, așa cum este tăiată și aici, pentru ca, azvîrlind citeva căldări cu apă pe ea, să o pot atrage cu frînghiile, prin alunecare, etanș, pe craniul Strămoșului.

— **Oare sculptura are numai un rost estetic? A fost dăltuită numai pentru a desfăta privirea, pentru a impresiona?**

— Nu, sînt convinsă că nu este numai o operă de artă. Mai e ceva. Fără doar și poate cuprinde și un altfel de mesaj, nu numai estetic.

— **Care ar fi temeiurile acestei afirmații?**

— Vă răspund tot printr-o întrebare. Cîte tone o fi avînd paralelipipedul acesta? Oare pot ploaia și vîntul să decupeze în stîncă un paralelipiped de citeva tone, un paralelipiped cu unghiuri exacte, de 60° și de 120° și să-l așeze pe craniul unui portret de om? Nu! Reproducerea Sculpturii Megalitice de la Topleț vorbește de sine. Apoi nu putem să nu observăm că nu ne aflăm departe de marile sanctuare ale Daciei. Ori, este îndeobște acceptat adevărul că sanctuarele înseamnă știință. Trebuie să facem o corelație între sanctuare și sculpturile megalitice de la noi din țară și din toată lumea.

— **Artistul Cornelia Velcescu a văzut. Ochii de sculptor ne-au dat și nouă posibilitatea de a-l vedea pe Strămoș. Era firesc să vedeți. Aveți o privire exersată profesional. Sînteți autoarea Ansamblului dac „Nemuritorii”. V-ați adîncit în spiritualitatea românească originară, v-ați întors la izvoare. Spuneți-ne, gîndindu-vă asupra templelor, megalitilor și menhirilor, ați ajuns la un anumit punct de vedere?**

— Pe toate meridianele se încearcă diverse explicații. Se face legătura cu calendarul, cu stelele, cu soarele etc... E plină lumea de ipoteze. Mi se îngăduie o nouă ipoteză? Nu cumva în loc de calendarul solar — 365 zile — cercetătorii au reușit să ajungă la o concluzie clară — ar fi vorba de alt calendar, de cel al mișcărilor pămîntului, al deplasării polilor, al glaciațiunilor? Doar toată lumea știe că Sahara a fost zonă fertilă, că în Groenlanda s-au găsit și urme de... portocale. Oare statuile megalitice nu sînt ca vechime de pe vremea cînd pe suprafața pămîntului exista o altă climă? Cei care le-au cioplit nu cumva s-au folosit de piatră tocmai că e cea mai durabilă?

Gred că sînt în asentimentul dumneavoastră că nu putem încheia fără gînduri pioase îndreptate spre strămoșii noștri de demult, obîrșii ale izvoarelor spiritualității de pe aceste pămînturi.

Tot în încheiere gîndul se îndreaptă spre cercetătorii care n-au văzut pînă acum decît ploaia și vîntul ciopînd Carpații. Acum sîntem față în față cu Strămoșul. Să stăm de vorbă. Ne-a așteptat.

Chipuri umane sculptate în munții României... De ce au privit unele persoane, cu atîta neîncredere spre ceea ce există în munții noștri, dar și cu admirație și curiozitate nedisimulate, spre alte părți ale lumii?

Sîntem un popor care trăim pe aceste locuri dintotdeauna. Avem o continuitate neîntreruptă. Avem o antichitate a noastră, cunoscută, dar și care, încă, așteaptă să fie descifrată.

Oficialitățile locale și centrale științifice trebuie să ia măsuri de protejare a acestui monument antic. Excursionistii ar fi bine să fie împiedicați să-l escaladeze. O îngrădire simbolică, la cîțiva metri, ne-ar face cinste.

GAVRILĂ COPII

Patima, fericirea și blestemul lutului

călătorie pe strada
olarilor din satul Olari

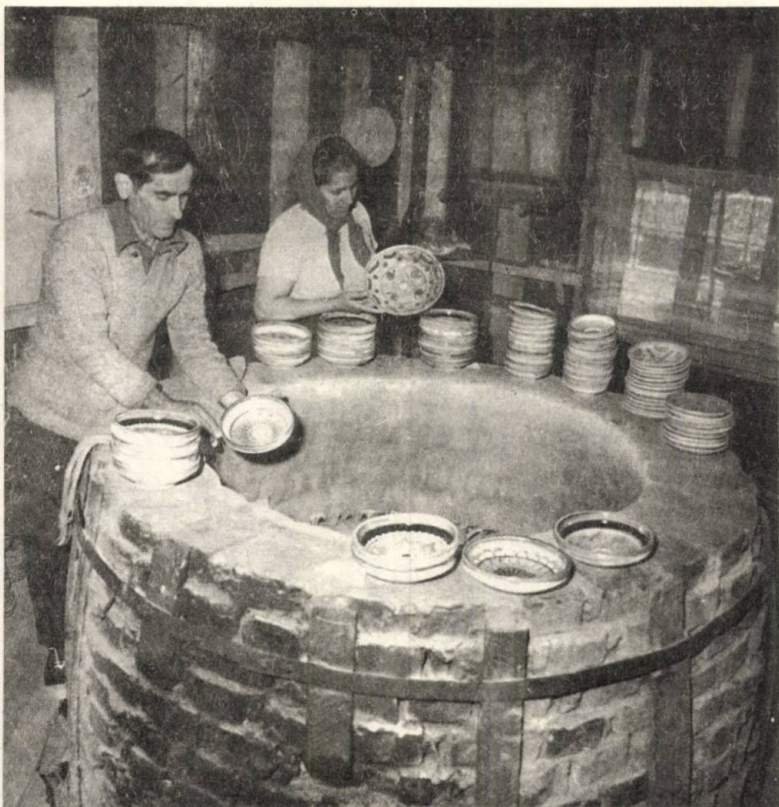

🏠🏠🏠 orezu ar fi poate un orașel obișnuit de munte al Olteniei, așezat undeva la împletirea dealurilor cu văile și pantele Munților Căpăținei, dacă de pe o stradă a lui, și ea obișnuită, nu ai pătrunde în țara miracolelor lutului — satul Olari. Sînt mulți olari aici, dar pentru — a-i întîlni pe marii meșteri hurezeni e deajuns să parcurgi o singură uliță (astăzi pietruită și pe cale de a fi asfaltată) de-a lungul căreia se înșiruie casele și atelierele celor mai vestiți: Vișoreanu, Ogrezeanu, Iorga, Buclescu, Mischiu — oameni diferiți, fiecare cu firea și meșteșugul său, cu gîndul și lucrarea sa, dar toți robiți aceleiași iubiri de frumosa sorbite aici, la Horez: patima, fericirea și blestemul lutului. Căci fiecare e un artist și un meșteșugar (în proporții variabile), iar opera anonimă a satului de altădată a fost înlocuită astăzi cu gloria și amărăciunea creatorului supus frămîntărilor și vanității omenești, deasupra căroara se iscă și rămîne opera: fructele vrăjite ale pămîntului, netezite de mina aspră a olarului.

La capătul de jos al străzii, spre oraș, stă **Stelian Ogreseanu**, iar în cel din deal se află casa lui **Victor Vișoreanu**, în timp ce între ei (marii rivali ai locului întâi) îi găsim pe ceilalți, fiecare în gospodăria lui — oglindă ascunsă a firii stăpinului. Am poposit de aceea într-o zi (a doua după vestitul tirg de ceramică din prima duminică a lui iunie — „Cocosul de Hurez“ — ajuns anul acesta la ediția a X-a, jubiliară) acasă la olari cu gândul de a le iscodi tainele meșteșugului, dar și pe cele ale inimilor.

Casa modestă, dar bine gospodărită, a lui **Victor Vișoreanu** te întâmpină primitoare, așezată la câțiva pași de strada de care o separă o mică grădină cu flori. În dreapta, atelierul stă lipit de casă la fel de modest, apărându-și însă secretele printr-un soi de grilaj aplicat peste fereastră. Vișoreanu e artistul-olar prin excelență, mereu preocupat de munca sa, îngândurat și frământat de modele noi, mai frumoase, mai grele, însetat de perfecțiunea formelor și a culorilor. Mai degrabă scund, cu o fire blândă și ușor visătoare, parcă nedumerit de atenția vizitatorilor din țară și de peste hotare, dar mîndru de ea, ba chiar orgolios, Vișoreanu e generos cu ceramica sa, dăruind cu dragă inimă cite un obiect celor ce îl vizitează cu gânduri bune. Banii nu-l interesează decît în măsura cerințelor traiului. Unei muzeografe din Botoșani căreia i s-a părut scumpă o minunată farfurie (suma nu numai că nu era mare, dar era sub prețul tirgului) meșterul i-a dăruit-o cu un zîmbet ironic, incredînd-o că a glumit. Femeia era prea bucuroasă de „achiziție“, ca să mai prindă sensul vorbelor. La cincizeci de ani Vișoreanu e însă bolnav, poate de aceea cu toate că zîmbetul său rămîne deschis, ochii căprui păstrează o lumină tristă, dînd chipului o umbră melancolică. Meșterul lucrează acum puțin, alături de soția sa — **Eufrosina** — fiică a vestitului olar **Gh. Giubega**, amîndoi formînd a patra generație („după cite știm noi“) a acestor adevărate „dinastii“ ale meșteșugului țărănesc. În ciuda expozițiilor, premiilor, călătoriilor, a publicității, soții Vișoreanu au rămas țărani — în sensul cel

mai bun al cuvintului — și nu pentru că n-ar înțelege mentalitatea modernă, ci pentru că au prea adinc în suflet lumea satului și nu mai pot (și nu mai vor) să se schimbe. Decorațiile ceramicii lor au depășit însă faza simplității utilitare, transformându-se în obiect de artă: căutările lor, broderie de linii și rafinament de culori — unii le consideră prea complicate — au dus pînă la feerie și arabesc „jirăvirea“, vechea tehnică a ornamentării cu „gaiă“, specifică Horezului. Oricît de dificile, „decorurile“ sale sînt obiecte estetice inimitabile, ce pot fi contemplate asemenea unor picturi în lut, culoare și smalt. Victor Vișoreanu este olarul care și-a depășit meșteșugul, căutîndu-și în nelinește și trudă un drum numai al său, unic — gelos aproape pe știința breslei olarilor hurezeni din care înviorăsc toți și în perfecționarea căreia el „zidește“ o parte a ființei sale, ca un sacrificiu de baladă.

Alături, casa lui **Dumitru Mișchiu** și a soției sale **Ioana** e făcută din materiale noi, cu eurte cimentată, gard de fier și garaj. Doar atelierul — așe-

zat mai în spate — e vechi. Familia Mișchiu e relativ tinără, dar lucrările lor nu lipsesc din nici o expoziție a olarilor vilcenii. Ceramica realizată de ei respiră un aer optimist, lucrurile sînt sănătoase, mari, făcute trainic. În afara „cocoșului de Hurez“ pe vasele lor se află multe motive „figurative“ — flori, păsări, animale, pești. Finețea ornamentului hurezan este aici eclipsată de vigoarea liniilor și a contururilor.

Peste drum, o altă tinără familie de olari, **Iorga Gheorghe** (36 ani) și **Maria**, stă în casa bătrînească pe care însă ei au modificat-o. Pe meșter îl găsesc în atelierul de la „parter“ lucrînd un ulcior. Ne arată cum se face, cum crește trupul vasului ca al unei fete frumoase, și cum cel mai greu lucru e toarta și — „să mă scuzați dumneavoastră, dar așa se zice la noi — țita ulciorului“, pe care se bea mai ușor. Camera de oaspeți e nouă, n-a apucat să-și facă o „expoziție“ (cum s-a nedumerit un domn de la oraș), dar „tradiția nu se uită, o am în suflet, nu pe perete“ — mai spune el cu o urmă de obidă în glas. E de asemeni „mindru de

faptul că nu a imitat pe nimeni, decît pe bătrîni de odinioară ai satului („pot să copiez, dar aș scădea“). Îmi arată niște lucruri ale lui mai vechi și altele mai noi. Constat că Gheorghe Iorga a progresat mult, ultimele sale lucrări impresionînd prin frumusețea liniilor și austeritatea culorilor, printr-o execuție bărbătească, simplă, fără a fi sărăcăcioasă. Ceramica sa mă îndeamnă să văd în el pe demnul continuator al „vîrstnicilor“ din Olari.

Mai spre vale, te întîmpină casa trainică a lui **Constantin Bucleșu**, făcută în stil vechi, albă, cu acoperiș de țlăne roșii, cu ferestre înguste, amintind de arhitectura brăncovenească a monumentelor vilcene. La 51 de ani, meșterul e un om voinic și vesel, pus pe haz și vorbe cu miez, căruia îi place să vorbească despre secretele meseriei, fără a le dezvălui („După cîtva timp se face o „răsuflare“, adică nu se mai bagă lemne pe firidă“. „După cît timp?“). „Spun ele după cum ard“. — „Spun ele singure, adevăra soția sa, **Elisabeta**, dar trebuie să știi ce spun“. Ne povestește apoi despre copilăria lui, despre

clipa cînd deschizi ochii și vezi roata peste care stă aplecat olarul și privirea copilului fascinată de mișcarea miinilor și a piciorului. Se duce să-l cheme, de la casa de mai jos, pe bătrîn — **Buclescu Ion**, olar de 81 de ani care încă mai lucrează. Mă gîndesc la noblețea dată de tradiția transmisă din tată în fiu, de generații. Constantin are două fete care-l ajută din greu în atelier, dar nădejdea îi e la viitorii nepoți. Bătrînul e înalt și uscățiv, cu o privire senină, împăcată cu lumea. Acum învîrte roata mai greu, dar lucrează în ceramică adevărate basoreliefuli sau picturi naive inspirate din istorie și cărți populare. Fiul îmi vorbește despre felul de-a face „cocoșul” mai simplu, neînfoiat. Buclescu Constantin lucrează în cooperativă și nu-și semnează obiectele, dar dacă le privești un timp, îți e ușor să le recunoști.

Pe aceeași stradă stau și **Vasile Vișoreanu**, fratele lui Victor, olar de mare talent, dar om ciudat și curios pe care, la cei 56 de ani ai săi, ne-a fost imposibil să-l convingem să se fotografieze în atelierul unde l-am găsit lucrînd („Ce, să ridă oamenii de mine că sînt așa murdar”). L-am lăsat frămîntînd supărat lutul. Pe noi? Pe oale? Pe sat?; și **Popa Ionel**, cel mai tînăr dintre olari (26 de ani) preocupat deocamdată de înălțarea gospodăriei și de „rezultatele” atelierului, aflat încă la alegerea drumurilor dintre cantitate și calitate. Sînt sigur că îl va găsi pe cel bun.

La celălalt capăt al călătoriei noastre ne așteaptă casa „boierească” cu cerdac și trafor, curte pietruită, ateliere separate a lui **Stelian Ogrezeanu**, artist contradictoriu, contestat de unii, lăudat de alții, a cărui „rivalitate” cu Vișoreanu a împărțit satul în două tabere ce se înfruntă cu argumente estetice în timp ce cei doi meșteri își văd mai departe de lucru, uneori stimulați de disputele consătenilor, alteori înversunați. Pentru mine sînt certe două lucruri, că vasele lui Ogrezeanu și ale soției sale sînt splendide și totodată că meșterul are simțul succesului „monden”, Ogrezeanu e ceva mai tînăr, 47 de ani, e membru al Fondului Plastic, s-a adaptat mai ușor la atmosfera orășe-

nească care a cuprins lumea — conduce mașina, face fotografii color la expozițiile unde este invitat, de curînd întors din R.F.G. poartă în ziua tirgului o pălărieuță de „blugi” — într-un cuvînt e un oltean „modern” care nu se lasă impresionat cu una cu două, dimpotrivă, știe să potrivească lucrurile după gîndurile lui. Vioi și descurcăreț, scund, cu un chip obișnuit, de țăran ars de soare, luminat de ochii vii și iscoditori, lui Ogrezeanu îi place să vorbească oscilînd între orgoliu și supunere (gurile rele îl socotesc tot mai infumurat de cîțiva ani încoace), găsindu-și însă un echilibru în prezența soției sale, femeie frumoasă și plăcută la vorbă. Meșterul nu are o fantezie ieșită din comun, nici subtilitățile de „chineziarie” ale decorului, în schimb, obiectele sale au o perfecțiune a execuției uimitoare. Măiestria aproape rece a ceramicii sale te face să te simți uneori în fața unui meșteșugar de geniu, sigur de sine și prea puțin „consumat” de creație. Și totuși există acolo un semn care te îndeamnă să bănuiești că undeva, sub aerul

Memoria patriei

spontaneității, arde un foc ascuns care dă acel ceva inconfundabil acestor vase.

Iată-ne ajunși la sfîrșitul călătoriei, gata să ne întoarcem în sat și orașul unde mulți îi invidiază pe olari pentru fama (și talentul) lor, dar puțin vorbesc despre munca îndelungă, de la spargerea lutului, frămîntare, modelare, ornamentare, ardere, smălțuire, despre greutățile și riscurile meșteșugului, despre atâtea tranșe neizbutite din cauza cine știe cărui amănunt neînsemnat și imprevizibil... Aud însă, fără să mă bucur, că în Horez se va face o adevărată industrie de olărit pentru o producție de serie. Înainte de a încheia, ar mai fi de făcut o observație: toți cei pe care i-am vizitat sînt olari din tată în fiu și au deprins meșteșugul de mici copii, de pe la 8—9 ani. În trudă și cînstire a muncii au crescut și cresc vîrstarele acestor dinastii românești.

**DAN ALEXANDRU
CONDEESCU**

Cosorul de fier bun al dacilor se numea „DACA”

Am adus de curind în redacție un obiect pe care unii colegi l-au recunoscut imediat că este un cosor mare de araci (nu mic de tăiat via), dar alții au adus pe loc argumente că nu ar fi o piesă etnografică, ci una arheologică, o sabie dacică la fel ca acelea de pe Columna lui Traian, scurte și încovoiate, de care romanii se temeau cel mai mult, fiindcă dacii le minuiu cu o îndeminare înspăimântătoare, tăindu-le vinele de la picioare.

Ceea ce soldații romani considerau că în mina dacilor ar fi fost o sabie (sica, daga) nu era armă propriu-zisă, ci o simplă unealtă agrară, cu care străbunii noștri plecau la luptă, așa cum a plecat românul la război și în alte vremuri, tot cu unelte din curte. Am căzut de acord asupra virstei cosorului și am stabilit că nu aparține arheologiei, ci etnografiei. Cert este că eu l-am primit de la un țăran, Sandu Dumitru din Drăgănești-Olt, care-l avea de la bunicul său Moș Nicula, decorat cu Trecerea Dunării, care și-l luase cu el la 1877, mai sigur pe cosor în lupta corp la corp, decît pe baioneta modernă. Mi l-a dat ca să defrișez niște salcîmi tineri, pe care orice țăran îi poate transforma în araci din trei mișcări de cosor, adică 20 de araci pe minut sau în orice caz mult mai bine și mai ușor de făcut decît cu orice altă unealtă. M-am întristat că în sat la noi, la Slăveni (fostul castru Sclavinum) și pe tot malul drept al Oltului cosoarele se găsesc mult mai rar decît în satele de pe malul stîng. Apoi m-am dumerit că explicația nu poate fi decît în legătură cu Limes Alutanus, frontiera stabilită pe Olt

de împăratul Traian, care după victorie, este de presupus că va fi luat măsuri drastice pentru interzicerea și confiscarea acestor arme de la localnici. Ulterior, extinderea dominației romane peste Olt pînă la Limes Transalutanus de către Septimiu Sever (193—211 e.n.) s-a făcut mult mai puțin dramatic și împăratul nu mai avea de ce să fie la fel de aspru în interzicerea portului acestei arme.

De pe vremea stăpînirii romane, s-a obișnuit țăranul să păstreze cosorul într-un loc cît mai ascuns, dar foarte la îndemînă, pe undeva pe aproape, ca să poată oricînd și pe întuneric să pună mîna pe el cît mai repede la nevoie. Chiar și azi, nimeni în afară de capul familiei nu știe unde este pus cosorul și nu are voie să umble cu el. Ca să nu-l știrbească, se spune. Fiind făcut din fier bun, un cosor nu se poate știrbi nici dacă tai cu el fier mort. Este vorba probabil de știrbirea puterii magice cu care a fost încărcat de o mîndră vitează. Prin puterea tradiției s-a menținut obiceiul de a ține cosorul în asemenea condiții riguroase, surprinzător de asemănătoare cu păstrarea armelor moderne autorizate. Cînd plecau noaptea la pădure după treburi, țărani mai vîrstnici își amintesc cum îl purtau la briu pe sub cămașă, ca să nu fie văzut la o eventuală întîlnire cu jandarmii sau pîndarii. Dacă plecau la drumuri mai lungi sau neumblate, știindu-se cu această unealtă de apărare la briu, nu se temeau de animale sălbatice sau de tilhari.

Traian a acordat un loc de cinste cosoarelor dace, în trofeele de arme sculptate pe Columnă, pentru ori-

ginalitatea și pericolozitatea lor, dar oare împăratul a știut că acest model de armă nu era rodul unei gîndiri războinice, ci fusese conceput pentru a fi folosit în scopuri pașnice? Poate că da, din moment ce romanii le numeau sica, de la sicilare (a seceră), însă le numeau și daga fiindcă nu le mai întîlniseră la nici un alt popor din întreaga lume de atunci.

Cele mai vechi cosoare de araci datează din a doua perioadă a fierului (cu 3—4 sute de ani înaintea lui Burebista) și deci e clar că dacii ridicau vița pe araci, iar viile lor trebuie să fi arătat cam la fel de îngrijite ca viile țărănești care le știm noi. Desigur că și ei defrișau hățșurile sau mărăcinșurile în favoarea culturilor. Apărut în vremea cînd se generalizau topoarele, coasele și secerile de fier, cosorul de araci exprimă cel mai bine deplasarea accentului de la viața din pădure la viața din cîmp, a unui popor rămas totuși integrat în toate varietățile peisagistice.

Cît de firească este pentru român identitatea dintre cosorul de azi și săbiile dace, rezultă din aceea că însuși Vasile Părvan numea vechile săbii chiar cosoare. Pentru marele savant, altminteri băiat de la țară, continuitatea tradiției și a poporului nostru era atît de normală și evidentă încît nici n-a mai considerat necesar să facă din această identitate un argument și să sublinieze că săbiile dace mai dăinuie în cosoarele care s-au făcut la fierar pînă mai deunăzi, atestînd încă o dată o realitate istorică și națională care nici nu are nevoie să mai fie demonstrată. Persistența acestor unelte încă în uz pînă în vremea noastră dovedește o înrădăcinată permanență a meșteșugului fierarilor de a confecționa de-a lungul mileniilor aceleași produse, fără nici o modificare, cît și perenitatea lucrărilor agricole ce necesită același model de unealtă, ca să nu mai vorbim de persistența deprinderilor ergonomice — să zicem — transmise din tată în fiu, în munca de zi cu zi. Aceeași muncă, pe același pămînt, cu aceleași cosoare ieșite din vetrele străvechi ale unor fierari a căror superstiție era să nu li se stingă jarul și ale căror ciocane au bătut pe nicovale zi și noapte, fiecare clipă a întregii noastre istorii.

RADU NIȚU

VINUL BUN E CA O CARTE

o preumblare cu Magister Livius prin valea de taină a vinului românesc

Omăturile, memoria datinei, colindul, rășina de brad, zburda veveriței prin cimpul de argint al zăpezii, vasilca, ignatul, Bădica Traian, sărmăluțele în foi de viță, șoricul, urechea și codiția porcului, ziua de Sin Ion și altele asemeni aduc cu asiduitate în prim planul începutului de ianuar ilustrul personaj despre care se vorbește mult și se știe puțin: Măria Sa vinul românesc. Cuvine-se a-l avea **pre dînsul** oaspetele rostirii noastre măcar o dată în preumblarea noastră, sub forma unui capitol de carte, pentru că numitul ne îmbălsămează pieritorul trup, așternîndu-ne flori în cimpiile sufletului și mîrgăritare de cuget în sfera gînditoare. Este un act justițiar și o reală desfătare — se putea altfel? — că mireasa noastră de verb, Paralela 45, are în horbota valului său și în inelul de argint al reporterului peregrin **via și vinul**, podgoria străbună și, nu în ultimul rînd, **oenologul**, adică omul de știință care iscă, cultivă, ocrotește, dezmeardă, umanizează și oferă — ca pe o ofrandă — licoarea zeilor, vinul românesc. E seva pămîntului, e lacrima de bucurie a spațiului mioritic, e cuminecătura de viață lungă (bețivii sînt excluși din această rostire, care se vrea a spiritului și nicidecum o bahică).

Localitatea care binemerită osteneala noastră și faima nepereche este Valea Călugărească, vale a vinului și a aurului cu care a fost încoronată, cu neepuizare și forță, numita licoare. Iar diavolul și zeul și vraciul și preotul de ceremonial al vinului cu marcă voievodală este inginerul Liviu Radu, era să zic Magister Livius, cunosînd, cultul pe care acesta îl are pentru descendența din Maica Romă și favoriții de senator roman cu care și-a împodobit figura acest transilvan cu suflet mare și mare lucrător întru necontentita mărire a vinului românesc.

Afirm că despre vin se știe întristător de puțin, deoarece majoritatea semenilor mei cred — perpetuă eroare! — că vinul e făcut numai și numai să fie dat pe gît și basta. Pămînteanul verb a bea vin denumește, rog să fiu crezut (deocamdată) pe cuvînt, doar banal-prozaica muncă, pasagera consecință a unor alte multe anterioare munci, veritabile sărbători, infinit mai însemnate decît îngurgitarea propriu-zisă: adică vinișorul vorbit-amiroșit-dezbrăcat-simțit-gustat-degustat-„palpat“ cu simțire multă — „papilat“ cu încetinitorul-mîngiat-cugetat-lăudat-descîntat-blestemat-glorificat, cum doar paradisul de senzații al jghiabului de limbă o poate face, prin fericea concordie palatinală a papilelor gustative, cu euforia de simțuri, stări ale poeziei și elogiul lucid la fructul care poartă latinescul nume **vino**.

„Vinul trebuie privit-gîndit ca o vietate!“ este deviza convorbitorului despre lucrarea asupra vinului.

Prejudecata cea mai frecventă privitoare la condiția oenologului este credința ascunsă că acesta e un soi de vraci, un farmacolog, un înrăit al combinațiilor neîntreprute. Este tot ce poate fi mai eronat cu privire la oenologie, știința vinificației, care imbină științele exacte cu creația propriu-zisă. Da, pentru că vinul — dincolo de ceea ce realizează bine și frumos muma natură — este fructul puternic individualizat al unui lung proces creator. Faptul că oenologul „păcălește“ mereu instabilitățile naturii, speculînd în favoarea sa datele climei și solului, evenimentele soare, brumă, ploi, frig, arșiță, înflorire, tăiere, plivire, legare, cules, este doar o mică parte a calendarului de munci și zile, doar fața vizibilă a vălmășagului de griji și observații și ridicări și căderi și experiențe mereu reluate cu care se confruntă omul care „arbitrează“ — ca un alt demiurg — lungul drum al vinului către perfecțiune. Litera A din acest uriaș alfabet de rînduiri și rigori este lupta cu pămîntul, adică prefacerea calotei unui deal — prin succesive mărunțiri, mutări, nivelări și răsturnări a sute de mii metri cubi de pămînt — ca țarina să devină cu adevărat pat de podgorie; de fapt îți crezi un alt relief. Este ceea ce se petrece, an de an, de o mulțime de veacuri, la Valea Călugărească, vatră etalon a viticulturii românești. Am plăcerea să descriu această prestigioasă și dulce zare a Paralelei 45.

Dealul Mare sînt cuvinte care sună-răsună în auzul nostru și în auzul lumii; ele denumesc o geografie, o treaptă valorică la superlativ, o marcă de notorietate, numele transformat în renume. Dealul Mare este hora de dealuri care se petrece în curbura subcarpaților meridionali; e bine să primim de undeva de sus piemontul colinar care unduiește reliefurile, deoarece cimpia Bărăganului se întîlnește aici cu muntele, dînd zonei de contact superbia matricei noastre stilistice — spațiul ondulat al românilor (cum spunea Blaga) — spațiu care aici vibrează, rotund și egal, între 120 și 375 metri altitudine. Lungi mantii viticole, însumînd 1 500 hectare, acopăr colinele dintre Cricovul Sărat și Bucorel, crengi de apă ce leagă plaiuri podgorene străvechi — Valea Mieilor, Dealul Zorilor, Nicovani, Valea Călugărească, Chițorani — cărora se adaugă cele ce îmbracă, mai la vest, masivul Boldești-Bucov-Pleașa.

Viile acestea au invariabil expoziție sudică, deoarece relieful e ferestruit de văi (a Micilor, Largă, Poenii, a Popii, Săracă etc.) alternate cu fișii colinare, o curgere dulce și descrescândă a versanților din nord—nord-est către sud—sud-vest, până în șoseaua națională. Este un microclimat echilibrat, cu condiții pedoclimatice de excepție, îndeosebi pentru vinurile roșii, deasupra cărora tronează Cabernetul de Sauvignon, regele neincoronat al vinurilor românești, care își recunoaște în Valea Călugărească vatra maximei sale străluciri.

Numele Valea Călugărească vine, se zice, de la o veche-străveche cramă călugărească, ale cărei mărturii stinse ne duc cu peste șase veacuri și jumătate înapoi (1326); indeletnicirea cu vinul a localnicilor se pierde, în schimb, în negura unor vremi milenare, până unde documentele și memoria noastră nu pot pătrunde. Ne vom întoarce, așadar, la timpul prezent, lăsând monograful (oare există unul?) să-și desăvârșească opera; nouă ne revine a spune că imaginea contemporană a acestei indeletniciri, via și vinul în viziune modernă, se exprimă prin Combinatul de vinificație de la Valea Călugărească, punct de industrie și veritabilă academie a vinurilor din sud-estul României (a doua ca valoare similară se află în podișul Transilvaniei, la Jidvei). 400 tone de struguri este ritmul zilnic de vinificație al acestui colos, al cărui capacitate totală de îmbuteliere se cifrează la 1 500 vagoane de vin (3 000 de sticle medii orară), din care mai mult de jumătate este adăpostit în depozitul de învechire (la 8°—10° temperatură) în vase de lemn. 20 de vagoane de vin roșu trec zilnic prin sistemul vascular, prin treptele de decantare și cămările de depozitare ale combinatului. Deajuns cu cifrele, deoarece parametrii de cantitate se subordonează ferm — în cazul vinului, mai ales — calității, motiv să cantonăm în perimetrul acestuia din urmă. Vom face în acest scop o excursie în anatomia vinului de Valea Călugărească, examinând maratonul de munci de la strugure la vin, treptele convertirii cantității în calitate, biografia socio-profesională a oenologului, caracterele specifice ale principalelor vinuri și vom rosti, în cele din urmă poema artei degustării vinului.

„Cresterea copilului-vin până la maturizare este pasiunea vieții mele. Vinul bun e ca o carte, în el trăiește și re trăiește natura țării. Gustat-vorbit-citit-cinstit, vinul îți redă splendoarea plaiurilor de unde provine, te obligă să-l privești ca pe o ființă și să te cutremuri de sănătatea lui vorbitoare“, este credința inginerului Radu Liviu, veritabilă enciclopedie a vieii și vinului, drept care îi schițăm un portret pe măsură.

Nu puțini cred că bunul oenolog provine din insul tobă de carte, plus o excepțională dotare a papilelor gustative și basta; adică specializarea unilaterală dusă până la „scrițire“ ar fi calea ca cineva să devină alfa și omega acestui domeniu labil, cu multe aproximații. Liviu Radu, la cei 58 de ani ai lui, desminte această falsă credință; din contră, soliditatea de cunoștințe, întinsa experiență și talentul de excepțională factură ale acestui împătimit specialist al vinurilor se întemeiază pe o inginerie exercitată — nu într-un domeniu circumscris — în varii postaze și practici ale științei agricole. Își susține diploma, la Cluj, pe o temă de zootehnie; tânăr inginer, se stabilește în Banat, unde se dedică fitopatologiei, știința bolilor vegetale; curind va pune bazele unor centre de închiriat mașini la Receaș și Beșenova nouă, pe cînd se nasc premisele agriculturii mecanizate; întemeiază gospodăria de stat din Văriaș, care se exercită ca fermă model pentru primele nuclee de agricultură cooperatistă, care tocmai se constituiau. Era 1949. Participă, așadar, la toate fazele constituirii de sine a agriculturii moderne românești, lucrind cu osîdie și înalt spirit civic pe întreaga claviatură a ingineriei agrare, acumulind o vastă experiență. Teoria fuzionează în aceste împrejurări cu beneficiile practicii, configurind pe inginerul de formație enciclopedică, deschis oricărei specialități în vastul tablou al agriculturii. Cu un astfel de bagaj a abordat Liviu Radu — în urmă cu 30 de ani — ingineria vieii și vinului, devenind reputatul specialist care e acum.

„Și azi mă infrupt, recunosc, din multe oglinzi ale experienței așternută straturi-straturi, atunci, la începutul carierei, fiindu-mi merinde pentru toată viața. Este tilcul pe care l-aș arăta tinerilor întru ingineria agrară, ca pe un steag. E steagul vieții mele“ vorbește Liviu Radu din adîncurile biografiei lui socio-profesionale, din temeuriile moral-caracterologice ale unui destin rotund.

Ucenicia vinului o face la „curte aleasă“, cu podgorenii Segarcei, pe plaiurile Olteniei, al doilea mare pas în profesie, după cel din Banat; al treilea se petrece (de 26 de ani) la Valea Călugărească, în Muntenia. Vom înțelege că ctitoriile acestui bărbat se aștern în trei mari provincii, vocația lui se înfățișează, geografic vorbind, asemeni unei triade aureolate cu hărnicia și rigoarea Banatului, istețimea Olteniei și echilibrul cogitativ al Munteniei ori, altminteri spus, văzută ca un triplu salt, lucru valabil în cazul acesta la propriu și la figurat, deoarece personajul nostru — făptură atletică prin excelență — a fost pe vremuri campionul României la triplu salt (dar asta-i altă poveste). Tot ceea ce a izbutit în viață Liviu Radu este muncit-gîndit-trudit-construit cu minuțiozitate și sudoare. Poate tocmai de aceea, cu modestie, el se consideră „constructor de vinuri“, expresie în dosul căreia stă — veți vedea — o inginerie savantă și un talent vecin cu arta.

Îl întreb cum „construiește“ și iată-mă prizonierul unei împărății prin care umblu năuc. Nu atît combinatul de înaltă tehnicitate de la Valea Călugărească mă impresionează; mai văzusem aggregate-mamut cu complicate circumvoluțiuni, vase comunicante, procese fizico-chimice, „ochi“ și „simțuri“ electronice și neconținute vascularizări. Mă impresionează multitudinea de munci, de trepte, de vîrste, de faze, de griji pe care le presupune lungul drum al bobului de strugure către vin, minuțiozitatea și felul năuțat, miraculos uneori, al intervenției omului în acest maraton științific. Și aici avem trei pași mari, care se disting. Primul este de „dădacă“: asîști butucul de viță de vie în plai, în parcelă, după rînduiala soiului, fertilizînd diferențiat, cu toate mijloacele agrotehnicii, aplicînd tratament — stop (despre asta a mai auzit cititorul). Al doilea pas este „Turnul Babel“, cu savantlicuri fel de fel: meteorologie cu carul, cum decurge dialogul soare-bob de strugure, farmaceutica de laborator a determinării greutății la 1 000 de boabe, a măsurării citimii de zahăr, de aciditate, de sănătate și, ca o

consecință a acestora, complicatul calendar al culesului optim (nu intrăm în labirintul specialității). În sfârșit, al treilea pas este al „vrăjitorului”: presupune bene de cite 5 tone cu care transporti strugurii, bunkere de vin, pritoc, tescui, maiale, trasul de pe drojdie, ansambluri de musturi, decantări-limpeziri, corecții de compoziție, omogenizări, fermentări, centrifugări, dozare infinitezimală a stării de căldură și frig, macerări, demetalizări și altele — te și doare capul! Nu există o succesiune stabilă a tehnologiilor deoarece „asanarea” vinului, însănoșirea acestuia, se modifică în funcție de N factori, diferă la vinificația de alb de cea la vinificația de roșu, adică nu există canoane rigide, table de legi, tocmai în asta constind actul creator al oenologului.

Va trebui să ieșim repede-repede din hațișul acestor considerațiuni (cum) aruncindu-l bunăoară pe convorbitor în această posibilă cursă:

„Care-i moneda secretă a oenologului de marcă?”

„Simțul vinului” răspunde omul meu.

„Definește-l” îi cer, bănuind că se refugiază în metaforă.

„Simțul vinului e un criteriu valoric complex, o virtute specifică rară, constituită din decantarea tuturor acumulărilor de profesionalitate aflate în ecuația (iarăși de trei!) știință-practică-talent. De fapt, simțul vinului nici nu există, e o invenție a mea, îl simt doar că ar exista undeva în... simțuri, așa că nu trebuie căutat în dicționare, trebuie doar exercitat, prietene, prin vinul cel bun, care-i ca o carte” revine Liviu Radu la ideea cu care purceserăm și — pentru a mai descreți frunțile după lunga preumblare — încalcă pe calul bonomiei lui transilvane, de înrăit Păcală, amintindu-și următoarele: un om de la el, de pe Tirnave, de lângă Alba, de la țița vinului, avea un fecior cit un munte, îi crescuseră deja tullei bărbii, era însă cam mutălău și nu avea ochi pentru fete, cum ar fi fost firesc sub imperiul virstei, drept care tătinele său îl luă cu el la tirg, la lume fel de fel și îl îndemnă să se ocupe de niște fetișcane pline de sănătate, îl aruncă în cîrdul sporovăielnic al acestora, aveau toată ziua la dispoziție, însă mutălău nu și nu, refuză imbieta (destul de străvezie) a părintelui său.

„De ce, mă?” întrebă acesta enervat.

„Nu, mi-o venit încă simțul, tătucă”.

Și, revenind la oile noastre...

„Ești un poet al vinului?” îi spun inginerului bonom.

„Prea multă monedă se bate în contul poetizării vinului și al celor ce îl slujesc; vinul este cit se poate de pămîntean, n-are nevoie de togă distinsă, metafore și suirea lui în Parnas. El trebuie înțeles” vine aplombul său polemic.

„Degustătorii de profesie sint cititori?”

„Cititori și arbitri și critici și diagnosticieni și crainici de ritual” răspuns pe care îl întimpin cu atac:

„O îndeletnicire subiectivă e și scara de valori întrebuițată”.

„Nicidecum; — se infierbîntă preopinentul meu — un degustător nu-i un terchea-berchea, el nu spune palavre ori basme de adormit copiii și nici nu improvizează fantasmagorii, să capteze interesul profanului, exotizînd păgubitor, luînd numele vinului în deșert, adică făcînd sacrilegiu. Degustătorul este un interpret loial, exact, precum o ecuație algebrică, minuieste un spectru valoric științificește determinat, zicerile lui au (trebuie să aibă) limpezimea unei teoreme, dixit!” pune punct Magister Livius în stilul vechilor latini, secundă în care știu că mă află în spinarea unui cal înaripat; îi dau pinteni, așadar:

„Care-i revelația la superlativ a degustătorului?”

„Cînd dă glas expresiei: parfum de butonieră! Este un soi de Sesam, deschide-te! a oenologului, după care adjectivele devin un non-sens” îmi cad în auz, ca o cantilenă, preceptele unei îndeletniciri despre care nu vom ști, îmi dau seama, niciodată îndeajuns. Iată claviatura de apreciere valorică întrebuițată în marile confruntări ale marilor vinuri: limpiditate (2 puncte), culoarea (2 puncte), buchetul (4 puncte), virtuțile gustative (12), punctajul maxim al tuturor criteriilor însumînd 20 de puncte. Natura specifică a acestor criterii compun personalitatea vinului și anume: starea de sănătate se regăsește în **limpiditatea cu luciu** (privilegiu vinurilor, stabile, longevive); **culoarea** depune mărturie despre soi și probează vechimea într-un evantai coloristic pe care ochiul avizat îl ghicește cu incintăre și precizie (galben-verzuilul rislingului, galben-paiul feteascăi albe, galben-verzuilul cu ape natur oliv al grasăi, căroa le urmează roșu-rubiniile și negrele); prin **buchet** soiul își dă în vileag sinele, fructuozitatea bobului de strugure prăjit-decantat-decis de soare, fără nici un fir de iz străin, adică tezaurul de parfumuri și calorii solare exprimat cu directete, neezitant și dintr-o respirație; **gustul** oferă gama cea mai largă de percepție a calităților vinului, motiv pentru care se exprimă în punctaj maxim, criteriu, gustativ constituindu-se dintr-o concordie de senzații olfactive dispuse savant-geometric pe palatin (cerul gurii) — **adică** dulcele, acru, săratul, amarul etc. — și sint, se pare, cele mai fidele în mărturia pe care o **depun prin** această consonanță de unitate în diversitate, ele corectînd, adesea, acolo unde anteriorarele criterii l-au păcălit intruciva pe degustător. Notez citeva efluvii gustative care înmiresmează gura stropită cu vin, arbitrinđ diferențiat: rislingul îți dă un ușor gust de fir de iarbă tinăr și crud, strivit între dinți, feteasca albă — unul de pămînt reavăn, cabernetul — un abia perceptibil gust de lapte, grasa aduce a nucă, feteasca neagră a mură etc. Mă smulg din răsrocirea de senzații cu of-ul: „E un exercițiu de prețiozitate și rafinament”.

„Rău spus. Este chiar civilizația vinului” mă corectează Liviu Radu și se „încheptoșează” ca orice transilvănean mîndru, să nu zic orgolios, care își apără cele sfinte.

„Ce înseamnă vin de calitate, la urma urmelor?”

„Calitatea este expresia armoniei dintre criteriile valorice enumerate” conchide Liviu Radu, apoi dispare luat de un eveniment care nu suferă amănare; mereu are cite ceva de pus la punct, de nuanțat, de corectat, n-are stare, aici își face veacu', între podgoreni, conduce munci și campanii și tăieri și legări și săpări și culesuri și evenimente omenești și evenimente solare. Se aruncă în Dacia lui de culoare roșie (2PH—7068) și fuge ca titirezul pe cine știe ce deal, chemat de cine știe ce bucluc, nimic nu-l clatină din ale lui, nu-l descumpănește, poate doar regretul că generația din care face parte s-a cam rărit (a constatat asta la întâlnirea de 40 de ani de la absolvirea liceului din Alba Iulia, leagănul acela legendar: „din șasezeci și șase am rămas numai unsprezece, frățioare”).

Duelul meu cu Liviu Radu nu se putea încheia, desigur, decit prin smulgerea din teorie și un popas (nu prea lung) pe terenul practicii, spre a lua la întrebări citeva vinuri de marcă de la Valea Călugărească (toate de roșu) și — plimbate încetisor pe jghiabul limbii și pe palatin — le poruncim, după legile casei, să se rostească negreșit, prin definirea sinelui lor; și chiar prind în auz monologurile sub forma acestor mai jos consemnate și posibile autoportrete:

Grăiește **Fetească neagră**: nu mă veți găsi în alte zări și pe alte meridiane, sint a pământului românesc, soi autohton prin definiție, coacerea strugurelui meu se produce devreme (derutează uneori), mă disting prin gust, ca de mură, mă îmbrac în roșu cardinal, ca Papa, polonezul, și ajung într-un singur an — cine mai face o asemenea ispravă? — la apogeu de vechime, drept care mă puteți cupaja cu orice alt coleg din gama de roșu spre a obține vinuri echilibrate, tonic-hrănitoare și pline de neprevăzut. Zice **Pinot-noir-ul**: licorile mele redau fructul, aștern catifele, te însoțesc cu parfum de fină scriitură, sint intim și suav, ca o femeie în penumbră în rochie de velur, cu decolteu pronunțat (nu mi-o luați în nume de rău) și îmi șade bine demise. Depune mărturie soiul **Merlot**: sint ușure, agreabil-curgător, roșu-rubiniu aprins, ca singele de iepure, am caracter, adică vînozitate pronunțată, sint mult băubil (ier-te-mi-se nemodestia) și suport mese oricît de abundente. În sfîrșit, agrăiește port-drapelul vinurilor roșii românești, **Cabernetul de Sauvignon** de Valea Călugărească: sint robust și suplu, ca un atlet ce încintă prin armonie, forță și splendoare, tresalt rubiniu închis în buza paharului și bat spre cărămiziu cînd cad în vîrste vechi, dar păzea! nu-s vin de chef, paharul meu e cit se poate de greu, nu-mi stirniți corpul, nu încercați a mă sorbi la discreție, nu încep în piele, așa că...

POP SIMION

COTNĂRENI

și cîrcelul viței de vie pe vasele de Cucuteni

„Ei cu toți sint șăgalinici și veseli și inima nu le este departe de gură... și de băutură nu au greață prea mare, însă și prea tare plecați asupra ei nu sint. În slujbele țării sint mai harnici decît ceilalți și trebile gospodăriei le fac foarte bine și la primirea oaspeților se îndeletnicesc mai mult decît ceilalți locuitori din Țara de Jos“.

Cînd au început oare oamenii să cunoască virtuțile ademenitoarelor arome ale vinului? În însemnările lor, istorici ai antichității, printre care eruditul Strabon, bunăoară, sau alții mult mai aproape de noi — unul dintre aceștia fiind Nicolae Densușianu — au căzut de acord asupra faptului că în ținuturile vestice ale Mării Negre cultura viței de vie are origini foarte îndepărtate și că geții, slăvind destoinicia lui Liber Pater, se dovedeau harnici băutori de vin.

Ce se va mai fi petrecut prin veacuri, nimeni nu poate ști și nimeni un poate fi în înțelegere deplină cu adevărul. Tot Strabon este acela ce se învrednicește să ne lase scris că Deceneu, marele preot al regelui Burebista, „...convinsese pe daci să distrugă viile și să trăiască fără vin“. Nu pot să spun cine de data asta a fost profetul cel mincinos: Strabon, fiindcă s-a grăbit să anunțe consecința unei hotărîri care a rămas neîmplinită, ori marele preot, neputincios în

această împrejurare în fața unui adversar mai redutabil, cum se dovedise prin părțile noastre, în pragul primului mileniu al noii ere, veneratul Bachus? Un lucru nu poate fi pus la îndoială, anume că, dacă I.I. Rusu a găsit, printre cele 160 de cuvinte moștenite de la geto-daci, trei care descind din treburile vinăritului — strugure, butuc și curpen — înseamnă că viile nu s-au uscat niciodată în poala fertilă a Carpaților, că, dimpotrivă, ele au înăvuit mereu pământurile roditoare, innobilind totodată spița cu soiuri dintre cele mai alese.

Stau pe temelia unuia dintre zidurile cetății și-mi afund privirea în zările înalte. În fața, dincolo de Cîrjoaia sint Băiceni, vatra neprețuitelor comori neolitice. Din mijlocul Cotnariilor, pînă în streșina de deal unde Nicolae Beldiceanu descoperise la finele veacului trecut filonul celei mai strălucite culturi neolitice de pe teritoriul țării noastre, nu-i mai mult de o oră de mers pe jos, printre vii. Știu prea bine, ceramica de tip cucutenian nu a înflorit numai în așezarea ce-i poartă numele, ci și în alte cîteva locuri din Moldova, Transilvania, Muntenia și de dincolo de Prut, în U.R.S.S.; știu, de asemenea, că de la mijlocul mileniului al patrulea, de cînd a început perioada ei de evoluție, s-au scurs șapte sau opt secole, compartimentate în faze tipologice distincte, dar pe care le-a unit laolaltă, ca pe artiștii formați la aceeași școală, aparținînd aceleiași curent, armoniile în alb, roșu și negru, liniștea sau neliniștea liniilor, arcuite ori frînte, după cum voise să le învâluie în tainice înțelesuri, artistul. Dar, dacă a găsit în pămîntul acestei țări un cadru atît de prielnic pentru a se ridica pe culmile unei arte pe care și-o crease cu atîta har înaintea istoriei, mi-ar place să cred că izvorul culturii cucuteniene a fost aici, sub dealul înconjurat de vii, al Băiceniilor. Doresc să cred lucrul acesta, întrucît nu mi închipui că natura nu și-a trimis binecuvîntarea ei asupra inimii omului neolitic mai întîi aici, pe dealurile acestea scîldate în soarele cel mai strălucitor care se revărsă peste pămîntul Moldovei.

La Cucuteni, natura adăugase eleganței decorurilor policrome de pe vase, un element nou: arcuirea plină de grație a spiralei. Motivul astfel conceput putea să reprezinte foarte bine ciclul viței de vie. Putea să existe oare viță de vie în epoca de mijloc a neoliticului, într-o regiune atît de îndepărtată de clima dulce a Mediteranei? Nu vîd nici un motiv să punem la îndoială adevărul acestei ipoteze; una dintre condițiile de căpetenie prin care vița de vie putea să-și asigure natura speciei sale, o natură protejată de mina unui viticultor (în paleolitic, cu sute de mii de ani înainte, omul primitiv s-a mulțumit doar să consume rodul unui soi de plantă sălbatică), se îndeplinise de la sine: ca să poți să cultivi o plantă, să poți să te bucuri de roadele ei, trebuie să aștepti în același loc împlinirea ciclului agrar. Era deci necesară trecerea populațiilor respective la un mod de viață stabil; practicarea agriculturii în cadrul unor colectivități încheiate făcea posibilă și cultivarea viței de vie. Or, lucrul acesta se petrecuse prin mileniul al șaselea înainte de era noastră, dînd

astfel viitorilor olari un răgaz de peste două mii de ani pentru a face din rotunjimea spiralei, așa cum o descoperiseră în natură, un simbol de perfecțiune artistică.

După ce apele tulburi ale „mileniului mut” au prins să se limpezească, vița de vie a început să coboare iară peste podișuri și să se așeze printre coline scîldate în soare. Viile Cotnariilor, cărora olarul neolitic le-a închinat cupe și pocale, îndemnîndu-l, poate, să fie mai artist decît ar fi fost, necunoscîndu-le virtuțile, ieșeau acum la lumina istoriei. În urma viilor de la Neamț, Dobrosloveni, Bărboși sau Siliștea Țolului, trecute în hrisoave încă din timpul lui Petru voievod al Mușatei, în care se arată că domnul țării dăruia mănăstirilor merteie și obroace cu vin din cel mai bun pentru a se închina din el la slujbe întru sănătatea sa, dar înainte ca în tîrgul Cotnariilor să fi răsunit pasul lui Ștefan cel Mare. Pergamentul întîrit în 1448 cu pecetea lui Petru al II-lea glăsuia despre un merteic anual de „cîte șase buți de vin din destina noastră, sau de la Hîrlău, sau de la Cotnari, sau iarăși fie din orice parte”, îndepărtînd astfel legenda care-l pusese pe Ștefan în fruntea celor ce au poruncit să se sădească aici bună viță de soi moldovenesc. Slăvitul domn a fost pentru Cotnari cu mult mai ocrotitor și mai îndatoritor decît acela ce și-ar înscrie meritul, demn de toată lauda urmașilor, de a fi înfipt primul lujer de viță, binecuvîntînd un loc sterp cu rodul plin al pămîntului.

Cotnarii au fost dintotdeauna și vor fi pentru vecie spațiul fînciar hărăzit viței de vie; este micul ei regat în care oamenii rămîn, din tată-n fiu, viticultori, potrivindu-și un mod de viață impus de practicarea acestei ocupații. Ceea ce se vede astăzi în prima podgorie a țării, și ochiul, atîta cît poate el cuprinde, descoperă întreaga bogăție pe care o poartă pe spinările lor dealurile acestea, este rezultatul unei înțelegeri pe care natura s-a învrednicit să o încheie cu cotnărenii. Spun geografii că natura a depășit aici limitele oricărei fantezii, potrivind loc vîlurit ușor, ca după o glumă geologică, la înlînirea podișului cu cîmpia colinară a Moldovei, amestecînd la acest mal de relieuri substanțele pămîntului din una și din cealaltă formă și dînd naștere unei clime și unei vegetații, altfel decît cele obișnuite. Și-a luat drept aliat după aceea Bahluiul și afluenții acestuia, puși să sape terase și să modeleze terenuri, împărțindu-le pe sate și cătune, apoi vinurile, care împrăstie norii și fac astfel ca soarele să privească fără opreliște frunza de viță 2038 de ore pe an. În ce loc mai încape atîta soare? Dacă n-ar trebui să apună, el ar putea să stea nemișcat pe cerul Cotnariilor timp de optzeci și cinci de zile și optzeci și cinci de nopți. Unde se mai adună sub scoarța pămîntului atîta calciu, atîta fosfor, atîta azot sau potasiu într-o formulă chimică prefăcută miraculos la suprafață, pe lujerul greu de poamă, în „grasă de Cotnari”? La rîndul lor, oamenii au sărit în ajutorul naturii, cu vrednicia lor, cu inteligența lor, cu statornicia lor. Au

muncit în vie, au îndrăgit-o și au învățat cum să o ferească de boli, au chibzuit căror soiuri le priește mai bine solul și aerul locului și din toate laolaltă au clădit o faimă ce nu se va mai putea stinge niciodată. Așa i-a cunoscut, în urmă cu aproape trei veacuri, și Dimitrie Cantemir, zugrăvind-u într-o carte de căpătii, cum este „Descrierea Moldovei“.

„Ei cu toți sint șăgalnici și veseli și inima nu le este departe de gură... și de băutură nu au greață prea mare, însă și prea tare plecați asupra ei nu sint. În slujbele țării sint mai harnici decît ceilalți și trebile gospodăriei le fac foarte bine și la primirea oaspeților se îndeletnicesc mai mult decît ceilalți locuitori din Țara de Jos“.

Cotnărenii au o vocație pentru viticultură, se nasc cu ea în sînge, este opera atitor generații care au venit, una după alta pe dealurile din jur, pe Cirjoaia, Zlodica, Hurubașu, Laslău, pe Dealul lui Vodă, pe Dealul Furcilor și al Vulpilor, pe Horodiștea și Hodora, pe Dumbrava sau pe Rujea cea Mare, adăugînd fiecare cite un plus de experiență, cite un dram de cunoștințe la tăiatul și stropitul viei, la storsul poamei ori la cupajarea mustului după soiuri și categorii, la îngrijirea și păstrarea vinului, după ce a fost închis în butoaie.

La Cotnari, virtuțile podgorenilor se convertesc astăzi în muncă dreaptă și-n ciștiguri bune, în seriozitate și-n plînătate sufletească, se transmit pînă și-n ținuta, acum îngrijită, a copiilor cînd se duc la școală; unul dintre semnele doveditoare ale împlinirilor este creșterea, aproape dublarea numărului de locuitori, în mai puțin de două decenii: de la 6 500, populația comunei se pregătește să înregistreze pe cel de-al zece mîile cetățean al său. Virtuțile cotnărenilor mai pot fi măsurate la fel de exact cu greutatea aurului și argintului din medaliile — peste o sută la număr, mai multe de jumătate înfățișîndu-se în vitrinele salonului oficial al complexului cu strălucirea metalului galben — care răsplătesc de multă vreme, în zeci de concursuri, de la noi sau din străinătate, calitatea vinurilor lor. Cei de azi au deprins de la bătrîni care, la rîndul lor știau de la alți bătrîni și mai vechi, că vinul, dacă te-ai străduit să-l faci bun, trebuie să știi, negreșit, să-l și bei cu respect. Și legea lor, a bătrînilor, atunci cînd se așed la masă, este că „stau drepecți, nu înclină capul după pahar, iar privirea le este aruncată drept înainte“.

NICOLAE DOCSĂNESCU

Vatră străbună de țară

Povestește bădia Ioan Crișan, gospodar de frunte din Bradul, sat aparținînd comunei Avrîg, de care mai țin alte patru sate, toate vechi de cînd este omul „aici pe Valea Oltului de sub Făgăraș“.

— De cînd mă știu eu bate inimă de român în această vatră străbună de țară care este Avrîgul. Bunicul și străbunicul meu la fel îmi spuneau. Iar cînd stăpînire străină ne-a supus pămîntul nimic n-a putut să ne schimbe simțirea românească — nici paloșul, nici religia, nici ambiția altora de a ne schimba numele și limba. Pe la noi se cînta, acum vreo sută de ani, un cîntec vechi de leagăn ce grăia despre dorul de libertate al transilvănenilor:

*Munte, munte, piatră seacă,
Lasă feciorii să treacă.
Să treacă la ciobănie,
Să scape de cătănie
Și pe noi de grea urgie,
De urgia cea străină.
Să luăm stăpînirea-n mînă,
Țara să ne-o cîrmuim
Cu drag în ea să muncim...*

— Iar cînd nu se mai putea răbda, mai povestește bădia Crișan, omul punea mîna pe armă. Eu țin minte pe haiducul Budacu din Cîrțișoara, vestit pentru isprăvile sale înainte de primul

război mondial. Venea la circumă la un unchi de-al meu, Gheorghe Ursu Coman, cel care după Unire a fost întâiul primar român. Îl urmăreau pe Budacu jandarmii unguri, cei cu pene la pălării; unchiul îl ascundea într-un cuptor anume pregătit. Cătau jandarmii de turbau, degeaba. Apoi Budacu ieșea din cuptor și se pierdea în noapte. Și-a doua, a treia zi auzeam că cineva a fost călcat. Tot ce lua de la bogătani împărțea cu săracii de pe Valea Oltului. Ai văzut bărbatul de ne-a salutat? Mama lui s-a întâlnit odată cu Budacu. Ducea cu ea o vacă. O oprește haiducul și-o descoase unde a plecat așa cu noaptea-n cap. „Să vind vaca, să-mi plătesc dările“, zice brădeanca. „Copii ai?“ întrebă Budacu. „Șase“, primește răspuns. „Cît ceri pe vacă?“ „Șapte mii cît îmi trebuie la fisc“, mai zice sărmana. „Altă vacă mai ai în sură?“ iscodește Budacu. „Nu“, zice scurt femeia. După care haiducul se uită în zare, oftează și grăiește: „Uite ce-i românco. Îți cumpăr eu vaca. Îți dau zece mii pe ea: Du-o acasă și păstrează-o; o să vin într-o zi s-o iau, îngrijește-o bine, să dea lapte mult la copii“. N-a venit nici azi Budacu după vacuță, dar nici amintirea haiducului care apăra săracii n-a pierit...”

O monografie cuprinzătoare a Avrighului a fost scrisă de colonelul în rezervă Ioan Berghia, cel care a fost stegarul (comandantul) gărzii naționale locale constituită și înarmată în vederea pregătirii Unirii de la 1918. Lucrarea cuprinde istoria tulburătoare a așezării. Numele comunei (după Hașdeu, Pârvan și Tomaschek — istoric austriac) vine de la rădăcina comună a numelor Avrit din Dobrogea și Abrud din munții Apuseni ce ar avea la origine cuvîntul trac „avrut“ care înseamnă înalt. La vechimea așezării este cu mult mai mare decît primele pomeniri documentare care sînt făcute pe la 1346, 1375, 1379, 1380, 1387 cînd numele Avrighului — adeseori schimbat în nemțește sau maghiară — apare mereu în acte sau pe hărți. În orice caz, Avrighul nu figurează înainte în listele de dijme papale — care consemnau localitățile din ținutul Sibiului ce aveau cel puțin un locuitor catolic; aceste liste s-au făcut de la 1219, 1222, 1224, 1288 — după colonizarea sașilor în Transilvania — deși Avrighul exista ca o mare așezare, dar cu populație românească. Autori sași plasează această colonizare pe la 1160—1190; li s-au dat aici pămînturi unor sași și flamanzi participanți la cruciade. Din satele avrigene doar la Bradu s-au așezat sași. Dar politici de desnaționalizare dusă de Austro-Ungaria români i-au opus o rezistență dirză. Românii n-au vrut să treacă la catolicism nici chiar în perioada unor persecuții care au mers pînă la desființarea unor sate. Mulți treceau munții în Țara Românească. Alții rămîneau pe loc și își creșteau copiii în limba străbună, purtau portul străbun, puneau mina pe armă — cum a făcut Budacu sau un alt haiduc de pe aici, Radu, se ridicau sub steagul lui Avram Iancu, Horia, Cloșca și Crișan ori al altor mari bărbați-luptători ai neamului românesc. Istoria Avrighului și a satelor sale amintește de opoziția localnicilor la colonizarea sașilor, la năvălirea tătarilor, la atacurile turcilor ce treceau prădalnic munții; sau participarea localnicilor la bătăliile din Transilvania ale lui Mihai Viteazul

(care a trecut prin Avrigh la 25 octombrie 1599) sau la răscoala curuților din 1703. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, cea care la 1 decembrie 1918 a hotărît unirea Transilvaniei cu Patria-mamă au fost prezenți și trei avrigeni — profesoara Romul Cindea, învățătorul Ioan Nicolae, care era președintele Sfatului național din comună și stegarul Ioan Berghie, comandantul gărzii naționale...

Dar oamenii locului și-au păstrat vatra lor străbună și ființa lor prin multe alte mijloace. Mai întâi și-au ridicat mereu satele, menținându-le cu ambiție și chiar sacrificii materiale.

la un nivel economic și edilitar lăudabil. Nu numai că-și munceau exemplar pământurile, că au devenit crescători de vite și cultivatori de livezi pe suprafețe mari, dar au avut mereu ambiția ca satele Avrighului să fie totdeauna frumoase, mereu moderne, cu o viață culturală bogată. Tot bădia Crișan povestea că al doilea primar român de după unirea din 1918, un alt unchi de-al său, și-a vândut o pădure și cu banii obținuți a electrificat satul Bradu, a construit școli și a făcut pavaje de piatră pe străzi care dăinuiesc și azi. La Avrig, încă din 1910, se montează o micro-centrală la moară, cu care se iluminau electric străzile, primăria, școala, căminul cultural; în 1920 ia ființă aici societatea pe acțiuni „Țara Oltului”, avind drept scop electrificarea satelor din acest vechi ținut românesc de la poalele Făgărașilor. Astfel că în 1937 satele avrigene aveau în mai toate casele curent electric. Dar și altfel de lumină era la Avrig, aceea a culturii. Cu toate opreliștile stăpînirii străine, școlile în limba română se mențin neconținut; la prima școală deschisă în 1801, inițial „dascăl normalicesc neunit” a fost scriitorul Ioan Barac (1776—1848, născut în satul Alămor, lângă Sibiu) care apoi a funcționat ca profesor la altă școală românească renumită, cea din Scheii Brașovului. Documente ale vremii arată că pe la 1907 avrigenii își întrețineau pe banii lor școlile, stăpînirea austro-ungară tăiașe orice fonduri pentru învățămîntul românesc. Un alt fapt, rar pe atunci în mediul rural, era existența unei grădinițe de copii, încă pe la 1910, organizată prin grija directorului de atunci al școlii, Eugen Popescu și a harniceii sale soții, Virginia. Apoi „Astra”, vestita organizație culturală a românilor din Transilvania — înființată la Sibiu în 1861 — a avut o filială, chiar de la început, la Avrig. Între 1901—1947 a funcționat în comună o asociație de femei care sprijinea activitatea școlii, ajuta școlarii săraci cu cărți și îmbrăcăminte — pentru că ambiția obștei era ca toți copiii să treacă prin școală — milita pentru emanciparea femeii-țărăncă, organiza expoziții cu țesături populare, îngrijea de cimitir, dădea neuitate petreceri-șezători. La 1925 ia ființă „Reuniunea meseriașilor din Avrig”, avîndul președinte pe Victor Preda, o asociație cu clare tendințe progresiste pentru acea vreme. La 1932, consemnează acte de la primărie, comuna avea o fanfară și un mare cor de bărbați, vestit pe Valea Oltului. Se țineau în fiecare duminică serbări culturale inițiate de intelectualii locului, la care era invitată tinerimea din toate satele din vechea Țară a Oltului. Este interesant felul în care erau aranjate aceste serbări. Iată o invitație, scrisă de mină, la o astfel de manifestare spirituală de acum aproape 60 de ani: „Inteligenția din Avrig eu onoare vă invit la Petrecerea cu joc ce o va aranja în 8 ian. 1921 în sala cea mare a Hotelului Comunal din loc. Începuta la 19 ore. Prețul de intrare de persoană 20 lei. Venitul curat este destinat pentru orfanii de război. Suprasolvirile se primesc cu mulțumiri. Aranjorii”. Ca muzică, se aduceau „tarafurile cele mai alese” — ale lui Niță din Făgăraș sau ale lui Brașoveanu Bătrînul din Sibiu. Întotdeauna, la astfel de petreceri, se recitau poezii, oamenii veneau în port popular și se cînta, alternativ, un joc românesc și unul „domnesc”. Căci avri-

genii, oameni veșnic doritori de noutate adoptau, imediat ce apăreau, și dansurile epocii; de trei sferturi de veac se joacă aici valsul, apoi tangoul, și chiar foxtrotul; dar predominau jocurile românești — purtata pe sub mină, învîrtita, hațegana, briul, sirba, fecioreasca. Călușarii, o variantă deosebită, a apărut în preajma primului război mondial.

Reproduc din monografia citată, alte informații interesante: la serbările culturale se prezentau și piese de teatru jucate de artiști amatori — profesori, învățători, țărani. Era mare dîrdor cînd se monta o nouă piesă. Costumele le făceau cei mai buni croitori din Avrig, dar perucile și mustățile se închiriau de la frizerul Mayer din Sibiu; însă aranjarea lor o făcea cu mare pricepere frizerul local, pe nume Badiu, care pînă la primul război era și ... dentistul satului. Invitațiile erau trimise cu feciori-călări prin sate, iar cu o zi-două înainte de spectacol trimbițașul anunța peste tot evenimentul...

Cînd am poposit cîteva zile la Avrig am văzut trimbițașul. Și azi acest personaj arhaic anunță la rîspîntiile străzilor noutățile. De fapt, trimbițașul e un om îmbrăcat obișnuit, care se deplasează pe ... bicicletă în loc de cal, ca altădată. Doar trompeta sa este foarte veche, de alamă, lustruită de multe generații de rîspînditori de vești. M-am întîlnit cu el cînd tocmai slobozea din trompetă chemarea; oamenii alergau spre rîspîntie să afle veștile.

— Oameni buni! (așa își începe spusa, trimbițașul, de sute de ani). Mîine la Avrig, se ține festivalul „Florile Oltului”; vin să se întrecă în cîntec, poartă și joc popular, români din Tălmăciu, Turnu Roșu, Racovița, Porumbacu, Cîrța, Arpașu, Brușu, din toată Țara Oltului, adică. În caz de ploaie, serbarea se va ține în sala căminului cultural.

A doua zi, într-adevăr, o adevărată grădină de flori am putut să văd sosită din toate ășezările de pe Oltul făgărașan. Cîntăreți, dansatori, rapsozi, coruri, formații în care evoluau copii de școală sau femei și bărbați de vîrsta buniceii. O revărsare de culori, de cîntece duioase sau pline de melancolie, de jocuri focose sau lente, cu strigături una mai hazlie decît alta, cum numai în satele de pe aici se spun. Și alături de români au venit și sașii cu fanfarele lor, care cîntau valsuri amețitoare și polci vesele. Ca și-n mîncă și trai, românii și sașii se înfrățesc și la cîntec și joc...

Dar n-aș vrea să se creadă că Avrighul a rămas o ășezare arhaică. Aici există de acum elemente de urbanizare fătîșă, de industrializare care își are rădăcini încă în fabricuțele ce ființau în secolele trecute. O veche glăjerie de prin secolul XIX a devenit azi o ultramodernă fabrică de sticlă, care exportă aproape toată producția sa, diversificată în vreo 560 de sortimente. Cine cumpără sticlăria și cristalurile de Avrig? Zeci de firme, dintre cele mai pretențioase, din SUA, RFG, Franța, Elveția.

Uzina mecanică Mirșa, cu colonia sa muncitorească în continuă expansiune, (în următorii ani de la 6 000 de lucrători se va ajunge la 12 000) reprezintă un mare pilon al industriei construcțiilor de mașini, nu numai pentru faptul

că aici s-a realizat și cea mai mare autobasculanță din țară, cu o capacitate de 100 tone. Avrigul mai are în aria sa economică două puternice cooperative agricole de producție, una la Bradu, alta la Săcădate, o mare crescătorie de porci și un combinat avicol în care se cresc anual câteva sute de mii de pui; mai înainte aici, în fostul castel al lui Brukenthal un modern preventoriu pentru boli profesionale, iar comuna mai are un mare atelier auto, o stație PECO, ateliere meșteșugărești. De fapt, Avrigul a început să arate ca un orașel.

— Da, în puțină vreme, Avrigul devine oraș, spune cu mindrie Ioan Vintilă, vicepreședinte al Consiliului popular comunal. A și fost stabilită schița de sistematizare urbană. De pe acum lucrăm la noul centru civic: câteva sute de apartamente în blocuri cu patru etaje, o nouă primărie un mare complex comercial, un hotel, o casă de cultură, un dispensar uman, o creșă — acestea fiind primele dotări pe care noul oraș Avrig le capătă în următorii cinci ani. Se mai construiește o uzină de apă, se introduc conducte de apă potabilă, străzile se canalizează. Peste câteva generații, probabil, Avrigul se va uni cu colonia muncitorească a uzinei Mirșa care are de pe acum dotări citadine — blocuri de locuințe, un mare grup școlar, stadion, sală de sport acoperită, patinoar, bazin de înot olimpic...

Pe una din casele din Avrig — o construcție foarte veche — este prinsă o placă de marmură. Pe ea scrie: „Aici, în casă săracă de țaran robit s-a născut omul cu credință tare, Gheorghe Lazăr, predicatorul mindriei trecutului și pregătitorul îndeplinirii viitorului“. Așa caracteriza Nicolae Iorga pe bărbatul care a demonstrat o nespusă dorință de cultură și o nestrămutată iubire de țară.

Consătenii lui l-au îngropat în pământul satului, i-au ridicat o statuie în mijlocul așezării, au amenajat în casa natală un muzeu. Dar mulți avrigeni mi-au vorbit de o dorință a lor, veche încă neîmplinită: comuna să poarte numele marelui său fiu...

— Plec cu inima neîmpăcată. Unde plece? În Canada. E o expoziție românească acolo și am fost și eu invitată cu războiul de țesut. Cum să-mi las eu două-trei luni fetele mele?

Maria Spiridon este o vestită țesătoareasă, o creatoare de artă populară binecunoscută în toată țara pentru măiestria ei. A făcut din casa ei un autentic muzeu de artă casnică — e plină de costume avrigene, de ștergere, de cusături, de fețe de masă lucrate de mână, la război sau „în arnici“. Dar nu s-a mulțumit cu atât. Nu s-a lăsat până n-a creat, aici la Avrig, o clasă de artă populară. A cumpărat cu banii ei șase războaie de țesut, a obținut o casă în care a pus bazele unui muzeu comunal. Și în fiecare zi se adună aici clasa ei — căci Maria Spiridon este acum profesoară pentru disciplina „artă populară“. Sint înscrise, oficial, în catalog, 25 de fetițe care vor să învețe să coasă, să „aleagă“ flori pe ii, să țeară, să toarcă, să croșeteze.

— De ce ai făcut toate acestea, lele Mărie?

Femeia aceasta, plămădită parcă din neastim-păr, sensibilitate și dragoste de oameni stă o clipă pe gânduri și-apoi începe să vorbească rar, atent, cu miez și înțelepciune.

— Trebuie să-ți spun mai întâi cum consider

eu arta populară. Eu zic că asta face parte din român, e un fel de rădăcină prin care el își trage seva din pământul pe care s-a născut. De cind sint sate pe Valea Oltului, femeile țeseau și coseau — nu știau multă carte, dar erau adevărate artiste la război. Altădată o fată nu se mărita până n-avea toată zestrea lucrată de mână ei. Azi, rosturile s-au cam schimbat — progresul aduce multe lucruri minunate, dar smulge omul din rădăcina artei populare. Adică vreau să spun că oamenii nu prea mai poartă straiele tradiționale, lucrate de mână de femeie; războaie nu se mai auzeau țesind prin case. Se usca acea rădăcină căreia eu îi zic artă populară. De-asta nu m-am lăsat eu până n-am făcut aici o școală de artă populară“.

Din 1969 aici au învățat sute de copii. Lelea Maria le învață de toate — să toarcă, să năvădească, să țeară, să brodeze, să coase. Duce fetele la piua de la Gura Riului să le învețe cum se face dimia și pinza topită. Dar le învață și să se poarte în viață, cum să fie cuviincioase, cum să dea bună-zuua, să respecte munca. E ca o a doua mamă pentru mulți din copiii Avrigului.

— Eu n-am avut parte de copii. Dar am acum în sat mulți copii pe care-i iubesc de parcă ar fi ai mei, le-am dat tot ce știam eu.

— Ciți copii ai lele Mărie?

— Prin clasa mea au trecut vreo 300.

— Și dacă ieși la pensie, că aud că acuși-acuși e sorocul, ce se întâmplă cu clasa?

— Ehei, m-am gândit și la asta. Dintre toate fetele pe care le-am învățat meșteșugul femeii avrigene sint trei surori: Elena, Maria și Ana Stoica; is foarte talentate, m-au întrecut aproape în măiestrie. Una din ele o rămâne în locul meu, altfel nu se poate, nu lăsam să se usuce rădăcina aceasta, la noi în Avrig.

ION PREDĂ

Cu puțină răbdare veți descoperi cele 12 greșeli pe care caricaturistul OCTAVIAN COVACI le-a lăsat intenționat în unul din aceste desene.

Elisabeta de Margina, muma lui Iancu de Hunedoara

Venind dinspre Lugoj, drumul face un cot larg și după ce traversează calea ferată intră în Margina. Placa indicatoare are de astă dată un rol oarecum convențional: case nu sînt prin apropiere, șoseaua înșiră, pe o parte și pe cealaltă, citeva construcții industriale pe care le domină clădirea veche, masivă, a întreprinderii chimice. Coșuri pornite să fumege matinal, un miros puternic de substanțe organice, cu înclinare către acidul acetic, vagoane-cisternă înșirate lingă rampa de încărcare a unei magazii alcătuiau o primă secvență dinamică, edificatoare, despre starea economică a acestei comune și a locuitorilor ei. Știam, fără să-mi fi spus cineva, că o parte din bărbații în putere se scoală, fie vară, fie iarnă, cu noaptea-n cap să prindă schimbul de dimineață de la „fabrică” și că toți cei pe care-i vedeam trăbăluind prin curte sau pe care nu-i vedeam, muncind în spatele retortelor, cazanelor, țevilor întortocheate, aveau înscrisă în cartea de muncă o profesie mult rîvnită și de orășeni, „muncitor-chimist”. Foarte curînd, chimia va proiecta comuna pe o altă orbită a devenirii sale. Bărbații obișnuți cu solvenții organici, tot așa de bine cum palmele bunicilor erau obișnuite cu coaranele plugului, au cerut aprobare la județ și, firește, au obținut-o, să înființeze la școală încă o clasă; clasa a început să funcționeze, așa că n-a mai rămas de făcut altceva decît ca suma adunată din contribuția bănească a părinților să se preschimbe în ciment și cărămidă pentru alte patru săli. Atunci, se va chema că în Margina există liceu de chimie cu zece clase, pentru toți fiii satului doritori să pătrundă tainele transformării substanțelor chimice de la starea lor brută, pînă în clipa cînd ajung să fie de trebuință omului. Comuna de reședință s-a tras la vreun kilometru din drumul principal, grăbit să coboare în citeva „reprise” serpentinele care-l scot la Ilia, în valea Mureșului; s-a tras, poate, la această margine de Banat, de unde nu-i exclus să-i vină și numele, după un loc mai ferit, mai aproape de unduirile dealurilor, în încheietura căroră se adăpostesc toate celelalte opt sate ale sale. Sînt atît de îndepărtate unul de altul, încît pornind pe jos, nu le-ai putea cuprinde într-o singură zi: între ele se țese o pinză de iarbă și de arbori de 133 kmp Suprafața, cit a unui oraș întins, mă făcea să mă gîndesc la un alt paradis al pășunilor înalte, pornit din brațele altei așezări mărginene, la Jina oierilor sibieni, cu sate și cătune risipite pînă dincolo de văile Cindrelului pe care, ca și aici, nu le despart decît dealurile și pădurile. Pădurile de stejar, carpen și mesteacăn silite să se retragă mereu din fața înaintării amenințătoare a pășunilor și a terenurilor agricole, astfel că, în acest raport mereu schimbător, neclintite de la locul lor n-au rămas decît dealurile. Venindu-le tot mai aproape doinitul ciobanilor și cîntecele culegătorilor, dealurile au prins să se umanizeze, ajungînd să exprime personalitatea sateilor din jur, modul de viață al oamenilor: la Margina, Zorani și Coșevița, bunăoară, dealurile împlineau tradiția pășunatului; la Bulza și Coștei, ele poartă pe spinările mîngiate de lumina soarelui, necuprinse finețe naturale și plantații de pruni. Pînă și vița de vie își găsise un colțișor bine ales, pe Dealul Viilor, de unde se întorceau toamna sînteștenii cu rod bogat de struguri și de must roșu, stacojiu. A venit însă o vreme cînd viile din Sîntești n-au mai fost îngrijite și au pierit, lăsînd palidă amintire doar în numele modestei ridicături, năpădită acum de iarbă. Sătenii mai cultivă butucul mlădios al viței de vie doar pe lingă casă, dînd cu tifla parcă specialiștilor în ale viticulturii și arătîndu-le că se poate, că a venit timpul ca bobul de strugure să fie repus în drepturile lui. Loc s-ar găsi, deoarece nu-i greu să observi că sînt destule dealuri sterpe și neproductive, ori folosite, deocamdată, numai pentru pășunat.

De la o vreme, riul Bega s-a obișnuit să-și scuture somnul hibernal în convulsii zgomotoase, dînd un festival sardanapalic, în timpul căruia belșugul de apă se transformă într-o deslănțuire oarbă, aducătoare de pagube și nenorociri. O dată a fost la un pas de nebulie, ajungînd pe străzi, prin curți, în colonia fabricii, chiar și prin locuințe. A distrus toate podurile din sat, a calamitat culturile de pe cîmp și recoltele din grădini. Cei aflați în pagubă spun că, din cauza importanțelor cantități de pietriș transportat de la munte, riul năvălaș și-a înălțat albia cu mai bine de 20 de centimetri. Pericolul altor inundații nu s-a stins, obligîndu-i pe oameni să vegheze necontenit, să pună mîna pe lopeți și pe hîrlețe, să sape canale, să adincească și să lărgască matca unor afluenți ocazionali, grăbind astfel scurgerea apelor, să îndrepte cursul pîriului ce trece prin centrul comunei și să-i consolideze malurile. Poate că fapta cea mai eroică din această înclăștare cu natura și-a aflat incununarea în timpul lucrărilor de desecare a unor întinse terenuri agricole. La capătul acelor zile istovitoare, 200 de hectare au fost scoase pentru totdeauna de sub nefasta amenințare a apelor; „roii” s-au întors în toamnă pe tractoare, cu pluguri și semănători, arînd și punînd din nou sămînță într-un pămînt însănătoșit prin muncă.

Unelte și arme de cremene, purtând fixate pe trupurile lor însemnele caracteristice ale culturii Criș, au fost descoperite la Homoidia și Coșava de o echipă de cercetători de la Muzeul de istorie din Lugoj, condusă de profesorul I. Stratan. Arheologii se aflau astfel pe ogoarele și pe pășunile țăranilor cooperatori din satele mărginene. Știrea nu avea nimic senzațional, anticipa doar noi descoperiri. Păstori și cultivatori de plante au trăit pe-aici cu îndestulare și-n timpurile neolitice; lucrul acesta era bine cunoscut. Sălașul culturii Criș se găsea destul de aproape, în ținutul Bihorului, de unde a iradiat, uneori cu intensitate, spre sud, până dincolo de valea Mureșului, lăsând urme revelatoare, mai cu seamă în cenușa vetrelor de foc. În cronologia descoperirilor a urmat o colecție de vase ceramice dintr-o perioadă vecină, adăpostită de peștera de la Românești; apoi la scurt interval, în anul 1965, ochiul experimentat al profesorului Stratan a pătruns din nou, de astă dată și mai adinc, într-o taină, nedescoperită încă de pământul Susanilor: o așezare omenească din epoca de început a Hallstatt-ului, unde, într-un tumul aflat în apropiere, a fost dezgropat mormintul unei căpetenii tribale, depus aici cu toate onorurile, după cum o arată ofrandele în număr foarte mare cu care fusese împodobit mormintul. Patru sute de vase negre, arse, cu suprafețele lustruite, un veritabil tezaur ceramic, griu calcinat, un pumnal și o lamă de bronz s-au desprins atunci din liniștea sanctuarului pentru a transmite mesajul unui mod de viață împămîntenit de triburile băștinașe acum mai bine de trei mii de ani. Nu începe îndoială că hora arheologică încinsă la poalele munților Poiana Ruscăi peste atâtea vetre de istorie, se va lărgi mereu, prinzînd în vârtejul ei semnele de noblete ale altor triburi, măiestria altor olari dăruiri strălucitelor culturi neolitice, știința prelucrării metalelor dovedită de alți făurari de arme și unelte. Că așa va fi, stau zălog nu numai vechile ori mai noile descoperiri; mai vin să depună mărturie portul și ocupațiile locuitorilor. Portul pe care l-au îngrijit în lung răgaz de timp oieri și plugarii îmbrăcați în cămăși de cîneapă strînsă în briu de piele, cu cioareci și opinci în picioare; cum le-au îngrijit femeile lor, torcînd lînă și țesînd la război și punînd pe ele șube șiniorite cu șnur negru. Învățătorul octogenar Valeriu Scheleghia își mai aduce aminte de bătrîni din sat, cu părul lor lung și alb purtat peste umeri, ca pe un blazon al înțelepciunii, care-i însuflau în anii copilăriei sentimentul celui mai profund respect, ei, ultimii patriarhi care umblau pe ulițe, dreptși și frumoși, după exemplul strămoșilor.

Romanii s-au abătut și ei printre meandrele Begăi, lăsînd urma unui drum ce trecea peste pășunea satului Margina, rămas în memoria locuitorilor, ca mai pretutindeni pe teritoriul Daciei, cu numele generic de „Drumul roman“, preschimbă, acolo pe unde se presupune că au călcat pașii împăratului de la Roma, în „Drumul lui Traian“. Nu este exclus ca gloriosul fiu al antichității să fi călătorit și el pe drumul acesta, care făcea, după toate probabilitățile, legătura între Tibiscum și Ulpia Traiana Sarmizegetusa, urcînd prin Surducu Mic, Bucovăț, Brănești, Bătești și Breazova, dincolo de hotarul sudic al Marginei. Pînă acum, hîrlețele arheologilor nu i-au luat urma, dar localnicii nu se îndoiesc de existența lui, susținînd că în timpul verii, cu osebite pe timp secetos, iarba începe să se usuce mai întîi pe o fișie lungă și îngustă, care nu-i alta decît porțiunea pe unde se întindea drumul cel vechi. Acum cîțiva ani, pe făgașul lăsat de roțile unui tractor, au apărut cîteva cărămizi romane; cel ce le văzuse ieșite din noroi le-a adunat cu grijă și le-a adus profesorului Clopoțel să le pună în muzeu.

Pe pardoseala așternută din cărămizi grele s-a abătut cîndva și Matei Corvin, regele Ungariei, folosindu-se de ea, atîta cît i-a fost de trebuință, pentru călătoriile sale la Margina, drept pentru care, pe-aici i s-a spus într-o vreme și Drumul lui Matiaș Craiul. Preumblările regelui pe o cale ce nu era regească, în sensul că nu ducea la nici una dintre importantele edificii ale domniei, erau învăluite, desigur, în dulcele parfum al unor statornice legături de familie.

Istoria satelor bănățene care roiesc în poala munților asemeni unor albine pe lingă stup, a ajuns destul de rar și cu zgîrcenie prin scrierile oficiale ale timpului. Margina, printre cele mai băgate în seamă, este atestată într-un act datat la 20 septembrie 1365, făcîndu-se precizarea că regele ungar, Ludovic de Anjou, dona satul cu acest nume valahului „Caropch“, Carapacea, după obiceiul feudal de a răsplăti unele servicii făcute tronului. Cum o atestare nu poate reprezenta, în general, actul de naștere al unei localități, să acordăm și Marginei creditul de vechime, apreciînd că la data cînd fusese oferită în dar, era o localitate încheagată, deci cu o existență anterioară anului 1365. Faptul devine cu atît mai verosimil, cu cît un alt document, emis la un interval de patru decenii, o menționa ca „oppidus“, titlu îndeajuns de edificator asupra prosperității sale.

O cetate ridicată în capătul dinspre răsărit al așezării să atribuie noului oraș și un rol strategic. Zidurile în ruină au mai rămas în picioare pînă prin secolul al XVIII-lea, cînd sătenii s-au apucat să le năruie definitiv, cărînd piatra și clădind cu ea case și grajduri. Acum, nu se mai vîd decît urmele canalului de apă, arciind în semicerc, pe unde era îndreptat, atunci cînd nevoia o impunea, un braț din albia puternică a Begheului. În schimb, temeliele ascunse sub covorul de iarbă au rămas neatînse. Cînd se ară prin preajma lor, ies la iveală bucăți de piatră, oseminte, cioburi, relicve ce dau semn că se înscriu într-o importantă rezervație arheologică, pe nedrept ocolită pînă acum.

În oppidum-ul ridicat printre dealuri și-a petrecut, în prag de veac cincisprezece, ani buni de viață, Elisabeta de Margina, muma celui ce avea să rămînă în istorie cu gloriosul nume de Iancu de Hunedoara. Era fiica unui nobil român, „*Nobilis cuiusdem valachi boyer filia*“, după cum scrie Antonio Bonfini în cartea sa „*Rerum hungaricarum decades*“, precizînd chiar și numele acestuia: Marzinai, adică Mărginean. Datele furnizate de Bonfini sau Bonfinius, cum se semnează pe lucrările tipărite

în limba latină, istoric italian stabilit la curtea lui Matei Corvin, nu pot fi puse la îndoială. La baza informării sale a stat cunoscuta „**Chronica Hungarom**“, alcătuită de Ioan Thuróczi încă din timpul vieții lui Matei Corvin, precum și documente obținute direct, din anturajul vieții de curte.

Mergind pe firul acestor izvoare, istoricii noștri și-au lărgit neîncetat orizontul cercetărilor, punînd în lumină date revelatoare despre personalitatea lui Iancu de Hunedoara și a familiei sale. Rigoarea științifică impusă la elaborarea studiilor — amintind printre cele mai recente contribuțiile lui Achim Miloia din Timișoara și, în mod deosebit, lucrarea profesorului clujan Camil Mureșan — a avut drept urmare, în primul rînd, stabilirea unui adevăr fundamental: originea românească a „mult vestitului și de toată Europa minunatului erou Ioan Corvinus de Huniad“.

Bega vine iute de la munte, trece involburată prin Margina și după ce iese la cîmpie, își mină apele leneșe către Timișoara, legînd prin timp destinul bănățean al Corvinului. În satul de sub munte s-au petrecut multe de cînd Elisabeta Marzinai avea castel pe malul apei. Vremea a măsurat de-atunci o jumătate de mileniu și chiar mai bine. Dacă timpurile au fost mereu schimbătoare, pînă mai ieri, cînd s-au îndreptat cu fața către soare, cîntea și dirzenia oamenilor au rămas întocmai, nezdruccinate. Nou în firea lor este doar sporul mîinilor, care nu le-a fost niciodată aducător de atîta belșug. Și o mîndrie renăscută abia acum, anume că femeia care a adus pe lume un prunc ce a fost vrednic nu numai pentru români, ci pentru omenirea întreagă, fusese fata unui locuitor din Margina.

La școală, copiii învață, pentru viitorul lor, complicatele reguli ale chimiei, dar învață totodată cit de incandescentă este dîra de lumină lăsată de gloria unuia dintre coborîtorii din aleasa spiță a satului.

D. NICOLAE

SATUL DE SUB MUNTE

file dintr-o arhivă sentimentală

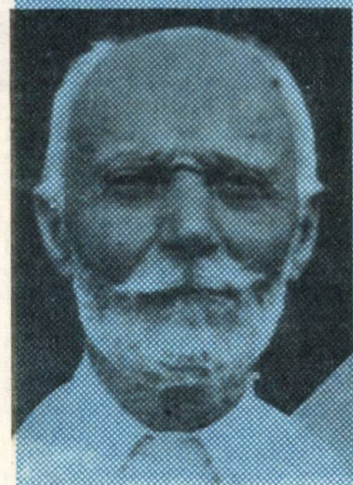
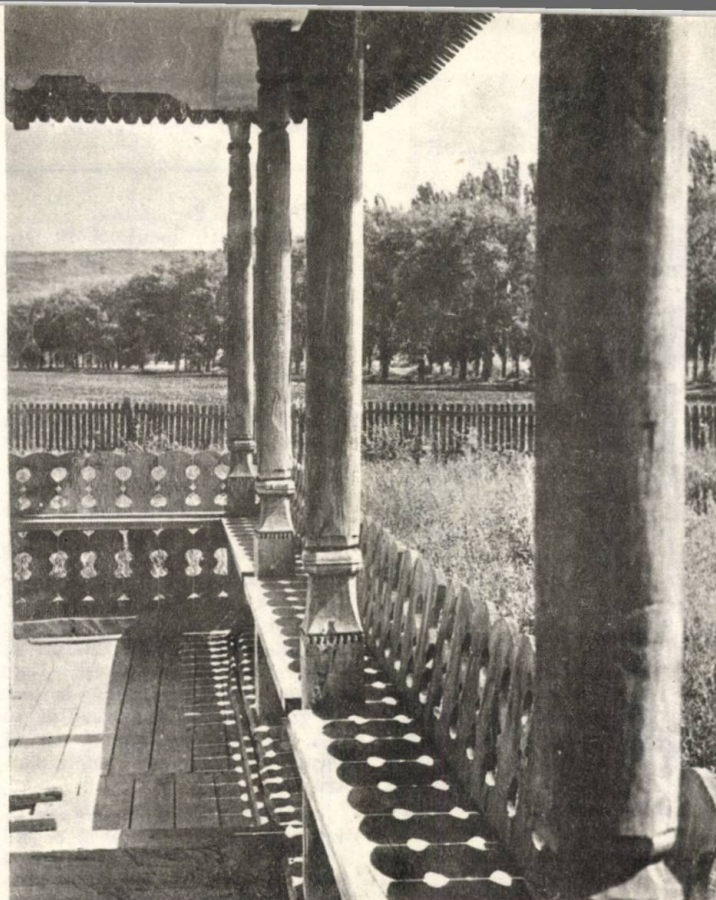
Drumul de sub munte dintre orașul Ploiești și Buzău trece prin sate de moșneni, care au făcut parte cîndva dintr-o fostă unitate administrativă numită „**SAAG**“ și care la vremea desființării, acum un secol și jumătate, avea populație, copii la

școală și impozite cît județele vecine Prahova și Buzăul luate la un loc. Drumul de sub munte, mai, lung, dar uneori mai sigur și, pentru turiștii de azi, mai spectaculos, dubla șoseaua mult frecventată care trece prin Urziceni. Trebuie să amintim și

de un al treilea drum, tot pe sub munte, zis al „**hoșilor**“, sau al „**haiducilor**“ care era croit numai prin păduri, ocolea orice așezare omenească, fiind încă păstrat în mare parte printre exploatarea forestiere.

Nicolae Iorga, după ce a descoperit acest teritoriu, moșnesc, l-a cercetat, a scris despre el cuvinte de admirație și s-a stabilit pe aproape, cumpărînd casa polcovnicului Pancu din Vălenii de Munte.

Mai înainte, Vaillant, profesorul de la Colegiul Sf. Sava din București, a trecut pe aici îndemnat probabil de colegul său de catedră Eufrosin Poteca, originar din zonă (satul Nucșoara), și a scris cum negăsindu-l acasă pe Alexandru Filipescu din Drajna a mers mai departe cu trăsura, înnoptînd la Ionița Sersea din Posești, de unde a plecat spre Chiojd. Într-o carte publicată la Paris în limba franceză pe la 1840 și-a descris călătoria prin aceste sate ale Țărilor Române.

Zonă cu neîntreruptă locuire de către populația autohtonă a oferit condiții de cristalizare a unei arhitecturi, a unei limbi vorbite și a unui folclor propriu. Amintim în treacăt că locuința românească rurală cerută azi de legea sistematizării cu parter și etaj a fost aici experimentată încă din secolul 19 sau că de exemplu cuvântul Predeal cu înțelesul ușor de explicat s-a păstrat tot aici și cu varianta Predvale cu același înțeles. Sociologul Dimitrie Gusti și-a stabilit

Iată textul petiției, găsită în casa lui Vasile P. Marcu, capul de listă al semnatarilor:

„Domnule Președinte,
Subsemnații locuitori din comuna Posești jud. Prahova am citit și noi prin gazete că ciocoi cearcă prin zurbalie să oprească înfăptuirea reformelor ce ați promis în folosul nostru adică dreptul de vot și dare de pământ cu plata în rate. Am mai văzut că, cu banii storși din sudoarea noastră au tocmii și plătit hoarde de zurbagii ca să facă gălăgie și bătaie în cameră și la senat unde dvs. vă întruniți numai ca să înfricoșeze.

Noi locuitorii comunei Posești adunându-ne și discutând am hotărât să vă trimitem această jalbă și să vă rugăm să spuneți domnilor deputați și senatori să nu le fie frică de ciocoi și de bătăușii lor să meargă înainte cu gândul la Dumnezeu și să vă dea tot ajutorul pentru ca să terminați cu bine reformele pentru noi.

Iar dacă vor fi nevoie ca să venim să stăm de vorbă și noi cu ciocoi, atunci anunțați-ne și dacă în trei zile am fost în mijlocul Bulgariei, vă promitem că în trei ceasuri tocmai de aici din fundul muntelui vom fi la București să vorbim cum știm noi cu acei care se împotrivesc“.

tot aici, în comuna Posești, o echipă de cercetări sociologice care au fost oprite de izbucnirea celui de-al II-lea război mondial.

Moșnenii de aici stăpînind din vechime și pînă în secolul al XIX-lea în proprietate devălmășă întinderi imense de pământ au avut mereu rivnitori la ele, trebuind să-și apere cu judecăți nesfîrșite drepturile lor începute din zorile istoriei, care au contribuit cu timpul la crearea dreptului românesc.

Împreună cu prietenul meu, Gion Ionescu, pasionat cercetător al istoriei satelor din baziul riului Bâsca, am căutat documentele satului Posești, cercetarea a dus la colecționarea a peste 600 de pagini dactilografiate, cu dovezi de peste patru secole numai despre satul amintit.

Din mulțimea acestora ne oprim la o jalbă relativ recentă — de acum 60 de ani — care arată ecoul discuțiilor din parlamentele burgheze în rîndurile țărănilor.

Documentul este legat de atmosfera în care se pregătea reforma agrară și dreptul de vot universal după primul război mondial, emis probabil între anii 1919—1921 în comuna Posești din nordul județului Pra-

hova, nu departe de cunoscutele sate Chiojdul Mare și Chiojdul Mic cu ale căror obști moșnenii își impart de-a lungul istoriei aceleași pămînturi.

Secolul 20, secolul emancipării țărănimii noastre debutase în România cu răscoala generală din 1907. Țara trăise clipe grele. Capitala așteptase un atac al țărănilor. Guvernării au făcut atunci totul pentru oprirea furtunii. Răsculații au fost reprimăți și războiul din 1914-1918 a aminat pentru o vreme problema țărănească. Zece ani mai târziu, pe frontul din Moldova, problemele împroprietăririi și dreptului de a hotări soarta țării prin vot primesc răspuns de la guvernări în promisiuni răspindite prin tranșee. După război chestiunea agrară și votul universal sînt repuse în cameră și senat. Satul Posești și-a adus prinsoșul de jertfă în primul război mondial: peste 150 dintre fii săi, cei mai numeroși luptînd sub drapelul legendarului regiment „Mircea“, au căzut pe cîmpul de bătălie. După victorie, obștea și-a adunat demobilizații, invalizii și vîrstnicii și împreună au întocmit o petiție pe care au adresat-o atît „camerei“, cit și „senatului“.

Urmează 112 nume care trebuie citite cu atenție. Hotărîrea acestor oameni este interesantă și tot pe atît de interesant este felul solidar în care ei semnează. Semnăturile jalbei sînt date de-a valma. Moșneni cu stare alegători la colegiul II și III, alături de moșneni sărăciți, învățători, clăcași, preoți, comercianți semnează toți fără nici o ierarhie.

Lista ne face să ne gîndim că țărăni fără pămînt și fără drept de vot au fost în stare atunci și în acel loc să exercite o presiune asupra celor înstăriți. S-a vorbit și de unele avantaje pe care chiar guvernării erau gata să le acorde țărănimii pentru a o separa de proletariatul care începuse să se organizeze. Am greși dacă nu ne-am gîndi la omenie și la solidaritatea cu o cauză dreaptă, virtuți îndelung cultivate la români. Moșnenii dovedesc omenie și solidaritate

cu semenii lor pentru că toți sînt ai pămîntului și mai ales pentru că știu bine ce este neomenia, fiind la rîndul lor depozedați de averi de către o minoritate de latifundiaari. Moșnenii care știu din tată în fiu că pămîntul stăpînit de ei din vechime avea largi hotare, că ei sînt aici din totdeauna vād cum asupritorii împămîntenii de o generație, două își croiesc moșii din pămîntul lor.

Moșnenii, „**boieri de la facerea lumii**“, cum le zice Petre Pandrea vorbind despre „**moșneanul Brân-**

cuși“, vād cum în pămîntul niciodată dăruit și numai recunoscut de voievozi „**că peste a lor bătrînă și dreaptă moșie de bastină**“ se așează alții.

Cei mai mulți dintre semnatarii petiției fuseseră martori cînd Homorinceanu dobîndise prin judecări nedrepte moșia lor „**Zeletinul**“. La Chiojdul Mare, Macovei își făcuse moșie din drepturile moșnenilor, Banu Ghica, venit acolo ca arendaș, le răvnise pămînturile, pe valea Teleajenului. La Draja situația era asemănătoare; pe valea

Băscii apăruseră asupritorii ca Ferechide ori Ioanide. Mulți dintre nobilii pămîntului după lungi procese, în care totdeauna sînt nedreptățiți, ajunseseră mai săraci decît clăcașii.

Într-un singur glas clăcașii și moșnenii cer împrăștierea și dreptul de vot și, pentru că nu se încred în discuții, sînt pregătiți să o pornească cu toții din fundul muntelui spre București, așa cum o făcuseră tot împreună, în 1913, într-o campanie fulgerătoare în sudul Dunării.

arh. ANGHEL MARCU

Pururea cutezători, păstrători aprigi ai vetrei și țarinei moșilor de sub lespezi

o preumblare în terminologia geto-dacică din vorbirea curentă a românilor

Nu întimplător cele opt părți principale și secundare de propoziție din titlu sînt toate de origine geto-dacă. Atît etimologic cit și semantic sînt mai potrivite pentru a exprima sentimente din care își trage seva întreaga noastră istorie. Geto-dacii ne-au lăsat multe cuvinte fundamentale pentru simțirea românească și, de asemenea, cuvinte legate de peisaj. De acest peisaj pe care nimeni nu l-a putut lua în traistă să-l poarte peste hotare de colo-colo.

Astfel, în cadrul înțelesului general de „munte“ noțiune reprezentabilă mental cam așa cum se imprima și pe retina soldaților romani — de la care avem cuvîntul — un munte sau altul, adică privit de la distanță, românul deosebește o multime de detalii cunoscute de la daci, toate cu interes strategic: **ciucă** = virf, **curmătură** = vale de trecere prin coama muntelui, **genune** = prăpastie, **groapă** (naturală sau făcută de om), **gresie** = rocă importantă pentru ascuțirea armelor, **lespede** (din lespezi construiau zidurile cetăților), **grui** = pisc sau multe de deal, **măgură** = deal rotund izolat (la cîmpie unde nu era nici grui nici măgură, dacii au știut să facă să fie. (Vezi R. P. nr. 8/1980), **piriiele** și **bălțile** = surse de apă și pește, obstacole naturale înfrînte din munți și pînă la Dunăre, **mal** = obstacol natural sau cale de acces. Interesant este că păstrăm de la daci tocmai noțiuni geografice care ca și **viscolul** pot fi în același timp defavorabile inamicului și favorabile apărătorilor, de unde rezultă că s-au transmis prin generații datorită unei neîntrerupte „școli“ de strategie.

Cuvîntul **țarină** (ogor) are etimologie dublă: autohtonă și latină. Neclaritate lingvistică cu

valoare de simbol istoric, deoarece multe aspecte prezintă atît caractere autohtone cit și latine.

Un bogat repertoriu vegetal reprezentativ pentru munte, deal și cîmpie, cu cele mai variate utilități practice: **brad**, **molid**, **buc** = fag bătrîn, **gorun** sau în general **copac**, **bunget** = pădure seculară, care printr-o fericită omonimie este un „bun getic“, atestă continuitatea dacilor la adăpostul strategic al pădurilor, ceea ce a făcut ca să avem de la ei și o terminologie botanică diversificată: **sîmbure**, **mugure**, **curpen** = mlădiță acățătoare, **păstaie**, **ghimpe**, **butuc**, **butură**, **drute** = lemn gros și scurt. Trebuie amintite fructele sălbatice: **măceș**, **coacăză**, plantele de cultură: **mazăre**, **strugure** și plantele medicinale: **mușeșel**, **brusture** sau **sînz** (uz veterinar).

Tot de la daci avem și numele uneia dintre cele mai frumoase și delicate flori: **brîndușă**, caracteristică munților noștri, cu utilizări terapeutice sau ale altora, cu nume compuse: **cioculberzei** (Geranium pratense) și, ca un corolar, **fluture**. În același peisaj, multe alte vietăți și-au păstrat numele din vremea dacilor: **mele**, **năpîrcă**, **sopîrlă**, **barză**, **ghionoaie**, **viezure**, **ciută**, **șap**, **vătui** = ied de un an, **mistref**, **zimbru**, ca să nu mai vorbim de cele domestice: **cîrlan**, **minz**, **măgar**, **mușcoi** = catir sau corelative: **baligă**, **cioc**, **ghiară**, **șut** = fără coarne.

Peisajul românesc este împînzit cu nume comune de origine geto-dacă, de la cele mai mărunte și mai efemere realități, pînă la cele mai mari și mai trainice, cum este cetatea munților **Carpați**, ce poartă peste milenii numele carpilor, ca un simbol al dacilor liberi, iar cele mai multe ape, de-o parte și de alta a cumpenei

Carpaților, au nume tot de origine autohtonă străveche: **Dunărea, Prutul, Siretul, Buzăul, Argeșul, Oltul, Lotrul, Motrul, Jiul**. Semnificativ este că tocmai în Banat și Transilvania, unde romanizarea a fost mai intensă, dăci au păstrat și mai multe nume de ape, preluate ulterior chiar și de administrația austro-ungară: **Berzasca, Bîrzava, Beregsău, Timiș, Olt, Mureș, Someș, Căpuș, Tisa, Ampoi, Impoița, Abrud** și cele trei **Crișuri**, adevărate documente lingvistice, mai trainice decît orice hirtie.

Faptul că aceste străvechi denumiri autohtone s-au putut menține și chiar impune în limbile oficiale — latina sau maghiara — pînă în atlasele austriece și germane, nu este un miracol, dacă înținem seama că vigoarea demografică a dacilor a covîrșit obstrucțiile administrative și politice ale vremurilor, fiind mai presus de toate vitregiile istoriei.

Caracterul precumpănitor al elementului băștinaș permanent statornic se poate reconstitui analizînd etimologic nu doar numele formelor geografice de care a fost neîntrerupt legată populația răspîndită în **cătune**, ci și numele **vetrelor**. Lăsînd la o parte toponimele provenite din limba latină, acceptate de dăci romanizați odată cu limba strălucitoare a Rome, ne vom opri asupra celor ce s-au format direct din cuvintele de origine geto-dacă, acestea fiind destul de concludente și definitive.

Unele toponime reproduc identic sau derivă din cuvinte recunoscute de cei mai mari și mai mulți lingviști români sau străini ca fiind de origine geto-dacă. Dintr-o listă al cărei sfîrșit este greu de aflat, vom selecta arbitrar doar cîteva nume de localități ce pot reprezenta, fără riscul de a greși prea mult, adevărate „etichete” etnice, în favoarea unei majorități a populației din substratul etnic, care s-a manifestat chiar și în cazul denumirii unor localități apărute eventual mai tîrziu: **Anina, Aninoasa, Aninișu** (15 variante); **Aruncuta; Baci** (6); **Balauru; Bala** (3); **Baliga; Balta** (19); **Barza** (4); **Băgaci, Băgău** (7); **Bordei, Bordeeni** (18); **Brad, Brădești, Brădet** (40); **Brîndușari; Brînzari, Brînzani** (4); **Brusturi, Brustureț** (11); **Bucu** (2); **Bucura** (2); **Bucureasa; Bucureni; București; București** (2); **Bucuroaia** (2); **Bumbești** (9); **Bungetu** (5); **Bordoșani, Burdușani, Burdujeni** (16); **Burlani** (2); **Burfești; Butucari, Butuci** (4); **Butura; Buturugari** (4); **Buza, Buzeni** (12); **Căciulata** (8); **Cătunu, Cătuna, Cătunele** (12); **Cioe, Ciocu** (5); **Ciuta** (7); **Cîrlănești; Cîrlig, Cîrligasi, Cîrligei** (16); **Copaci, Copăcelu, Copăceni** (24); **Crețeni, Crețești, Crețu** (18); **Curmătura** (6); **Curpeni, Curpenu** (4); **Cursaru** (3); **Custura** (2); **Dărimați, Dărmănești** (7); **Doina** (2); **Fluturica; Gârdești, Gărdăneasa, Bungard; Gălbezeni; Genuneni; Ghimpași** (8); **Ghionoaia** (4); **Gorunești, Goruni** (4); **Gresia** (3); **Groapa Mare, Groapele** (9); **Grui** (22); **Grumăzești** (4); **Grunji; Gușați, Gusoeni** (6); **Jumătățeni; Lespedea, Lespezi** (10); **Mal, Malu Mare, Maluri-Cătun, Malurile** (32); **Măceși, Măceșu** (5); **Măgura, Turnu Măgurele, Măgureni** (67); **Măzăraru, Măzărani** (3); **Mireasa; Minzu** (6); **Molidu; Moșești, Moșna** (35); **Murgășu, Murgeni, Murguești** (10); **Pirale, Pîrfu Malului, Pîrfu Mare** (39); **Rinzești; Simburești** (2); **Sterpoaia; Stîna** (4); **Strugari** (3); **Strunga** (3); **Șiria, Șirnea** (6);

Sopirlești, Șopîrlita; Tapu (2); **Țarina, Țarna Mare; Țepoala** (6); **Urca; Urda, Urdari** (8); **Vatra, Vatra Dornei, Vatra Veche** (8); **Zărand, Zărieș, Zărnești** (10); **Zgura** (2); **Zimbor, Zimbru** (4)... și încă multe.

Alte toponime păstrează în actualitate relicve dace, cuvinte pe cale de dispariție din limbă, rar consemnate de unele dicționare: **Acățari** (de la **a acăța**); **Argeaua** (argea); **Bascov** (bas-că = toată lîna de pe o oaie); **Cața** (cață); **Ciucani, Miercurea Ciuc, Munții Ciucaș** (ciucă); **Dărăști** (darari); **Dîrste** (dîrstă); **Dolcești** (dolcă), **Mădăraș** (mădări); **Măgulă** (varianta veche, nerotacizată); **Munună** (munună); **Mușata** (mușată); **Șuta** (șut = fără coarne); **Urdinița** (a urdina).

Sînt și toponime provenite din antroponime dace: **Scorila** (sat în Mehedinți și munte în Paring, care pot fi puse în legătură directă cu **Scorilo**, tatăl lui Decebal), **Daia** (în județele Harghita, Mureș, Sibiu, Alba și Ilfov) ne trimite cu gîndul la **Maximinus Daia**, care din cioban dăc a ajuns împărat la Roma (305—313), **Dochia** și **Lunca Dochiei** vin de la **Dachia, Deva, Deve** și **Deveselu** (cu sufix diminutival) permanentizează pe **dava** = cetate, iar **Raba**, veche comună pe malul Jiului, sprijină ipoteza că Jiul s-a mai numit și **Rabon**.

Unele nume de riuri dace sînt dublate de numele unor sate sau chiar orașe mari: **Abrud, Ampoia, Argeșeni, Arșișu, Curtea de Argeș, Buzău, Timișoara, Tirgu Jiu, Tirgu Mureș**. Asemenea „monumente” lingvistice răspîndite pe întreg teritoriul intra- și extra-carpatic s-au putut păstra datorită faptului că geto-dacii însușindu-și limba latină au continuat să fie elementul majoritar al poporului ce se romaniza începînd cu structurile de suprafață, dar în esență rămînea tot geto-dac.

De o semnificație covîrșitoare este chiar adjectivul invariabil prin care românul se definește ca autohton din moși-strămoși, neaos, sadea, neamestecat, curat: „noi ăștia **get-beget** coada vacii, născuți și îmbătrîniți în țara asta” spune Ion Ghica. Sau **Vasile Alecsandri**: „Vă e rușine să fiți moldoveni curați, români **get-beget**”. De remarcat și tonul răsplat pe care se folosește acest adjectiv rămas invariabil de peste două mii de ani, care a penetrat și la unele popoare cu care românii au venit în contact. Interesant este că limba turcă a conservat expresia mai veche **get-bi-get**, preluată într-o epocă anterioară contaminării lui **i** între cei doi **e**, datorată și nemaiînțelegerii latinescului **bis**. Adjectivul invariabil neavînd decît forma de singular, este de presupus că în perioada de bilingvism daco-roman, opțiunea de a se declara roman sau „get de două ori get”, adică și după mamă și după tată, era o problemă individuală de conștiință mai mult decît de interes.

Dacă vom extinde și vom aprofunda o analiză „la singe” a specificului național din spiritualitatea românească vom înțelege mai bine cum s-a altoit cultura romană pe tulpina puternică a populației geto-dace, cu rădăcini de nesmulc în acest leagăn de civilizație carpatodunăreană în care ne naștem și îmbătrînim noi, români, **geți-begeți**.

RADU NIȚU

Cîmpie, mamă, cîmpie

Norocos e călătorul care, în crugul verii, prinde clipa cînd se lasă în somn cîmpia. Se sting atunci toate foșnetele nopții, stelele pier una cîte una, iar tăcerea e atît de adîncă încît poți să auzi cîrțița răsucindu-se sub luturi. Un vâl palid urcă dintr-o zare. Curînd, cînd doar luceafărul dimineții mai străluce, purpura începe să calce pînza de paloare și abia atunci se deslușesc nemarginile pămîntului. Prin aerul limpezit de ultima rouă, cumpăna unei fîntîni ridică rugă firavă cerului incendiat care, arzînd, pare că prinde să se înalțe, smulgîndu-se unei tainice îmbrățișări, depărtîndu-se... O înfiorare trece prin ierburi. Sună apoi, somnoros, glasul unui pitpalac; răspund subțire cîrstei. Și încă înainte de a i se rostogoli roata soarelui pe spinare, cîmpia s-a trezit.

E, poate, ceasul ei cel mai măreț. Un ceas pe care l-a cunoscut bine marele scriitor ce a fost Marin Preda, a cărui copilărie s-a petrecut în lumina șesurilor din Teleorman. Iată dimineața plecării la secere: „Soarele începe să răsară; cîmpia se limpezește de spuma argintie a aburilor de rouă și întinderea ei care joacă acum în nemărginiri de foc rece pătrunde prin ochi înăuntrul omului, îl împrășteie afară, îl golește de frământările lui trudnice și apăsătoare, pentru ca după aceea să-l adune la loc, într-un fel nou; florile albastre de cicoare, ale căror priviri mai curate ca adîncul cerului răsar din loc în loc pe marginea drumurilor înguste, și vîntul ușor al dimineții care face cu griul valuri asemănătoare mării, și ciocirlia care țîșnește din lan și urcă cu spinarea în sus spre cerul boltit și albastru și, într-adevăr, pitpalacul tulburător și barza care pășește rar printre răzoare, și floarea galbenă a spicelor de griu care nu s-au cînt încă și se revarsă în aer din nimic, și drumurile care lasă satul în urmă, și ierburile groase de pe marginea drumurilor înțesate cu scieți puternici a căror floare uimește ochiul de la mare distanță, toate acestea răzbat cu putere din viața cîmpiei și pătrund înăuntrul omului, subjugîndu-l”.

Iar cînd, în alt loc, Marin Preda scrie „Cîmpia își lăsa în jos, nesimțit, pleoapa ei uriașă”, nu-i o simplă figură de stil, ci mai mult: o profesiune de credință. Credință moștenită de scriitor de la părinții și moșii săi, țărani, pentru care întinderea nemărginită a

cîmpiei, animată de o viață pieritoare, dar și de una tainică, eternă, se umple de toate darurile și amarurile ființei, pămîntul, trupul ei, fiind iubit și trudit, uneori dezmiardat, uneori înjurat, niciodată urît, niciodată uitat.

Căci cine iubește cîmpia și îi știe rosturile o află frumoasă și la ceasul nămiezii, sub dogoare aspră, neînduplecată, și sub un cer cu vâlături de nori, ale căror umbre trec peste porumbiști, și sub ploaia mărunță a toamnei — cînd cîmpia s-a lăsat despuiată de toate darurile ei, și sub mantaua groasă de nea — cînd doar fumurile care urcă drept, în depărtare, arată locul unui sat, și în trezirea ei primăvăratecă, risipind mirosul de pămînt proaspăt răscolit, și mai tîrziu, cînd griul tînăr o acoperă ca blana verzuie a unui blînd animal uriaș.

Astfel o va fi iubit și Odobescu. În 1851, aflat la Paris, el e încercat nostalgic de amintirea Cîmpiei Române: „Lată e cîmpia ce se-ntinde la poalele munților Carpați; fața ei netedă și destinsă se pierde în depărtare pe malul măreței Dunări...”

Statornică i-a fost iubirea, de vreme ce — după aproape un sfert de secol, în „Pseudo-cynegetikos” — avea să-nalțe neîntrecută laudă Bărăganului, pe care-l bătuse în lung și-n lat, la toate ceasurile zilei, la toate ceasurile nopții. Iubitor al clar-obscurului, Odobescu ne face a vedea cîmpia „cînd murgul-serei începe a se destinde treptat peste pustii”, cînd „farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. Un susur noptatic se înalță de pre fața pămîntului; din adierea vîntului prin ierburi, din țîrîitul greierilor, din mii de sunete ușoare și nedesluite se naște ca o slabă suspinare ieșită din sinul obosit al naturei.” Odobescu e vinător, dar cea mai mare desfătare, cea „mai deplină, mai nețîrmurită, mai senină și mai legănată în dulci și duiioase visări”, nu în izbinzile pustii o găsește el, ci în rătăcirea prin „pustiile Bărăganului”. Celui abandonat vastelor spații, „valurile de iarbă, cînd inviate de o spornică verdeață, cînd ofilite sub pîrlitura soarelui, nu-i însuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moșoroaie de cîrțițe uriașe, movilele, a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății”.

Au trecut în tainele trecutului și neamurile de năvălitori, pulberile s-au așternut tăcute asupra țărinei care a roptit cîndva sub copitele cailor și pașii oștenilor, însingerată și arsă. Pe-aici, prin cîmpie, s-au perindat toți călcătorii de pămînturi cu gîndul jafului. Dacă au mai putut, la astfel de vremuri, oamenii locului s-au tras către cddri, ducîndu-și cu ei tot avutul, chiar și mica biserică de lemn tot pe roate era pusă, îngropînd grîul, aurul trudei lor. Cînd arheologii au prins să răscolească trupul cîmpiei, anii, deceniile și veacurile astfel au apărut însemnate: grîu, pămînt, cenușă, grîu, pămînt, cenușă...

Supus valurilor istoriei, *cojanul* — omul de cîmpie — n-a clădit în piatră decît arareori. Casa ieasă, modestă, i-a fost bulgărită și acoperită cu stuf; cînd ardea, cenușa abia umplea o șovarcă, prăpăditul coș de papură. Dar iute putea fi refăcută. Mari meșteșugari nu s-au aflat printre ei, căcă meșteșugul cere pacea vecinilor și statornicia breslelor închide în burguri. Cojanul stă sub cupola cerului. E sociabil,

ironic-imaginativ și, fără voia sa, fatalist. Simbolul cel mai des întîlnit în ornamentică — pe cojoace, pe oale și ulcele, pe ștergare — e spirala, căreia teleormănenii îi zic *cosoaie*. Duhul cuvintelor cîmpiei este unul al asprimii și iuțelii. I-auzi *cosoaie*, i-auzi *arman*, i-auzi *palamarcă*. *Armanul* e o veche unealtă de treierat grîul, un fel de bici lat, cu o piatră la capăt; *palamarca* e ca o mînușă de lemn, folosită la culesul porumbului. Arma și armura cavalerului de cîmpie aflat an de an în turnirul trudei asupra grînelor. Dintre instrumente, naiul exprimă poate cel mai bine firea cojanului. Ele este buciulul cîmpiei:

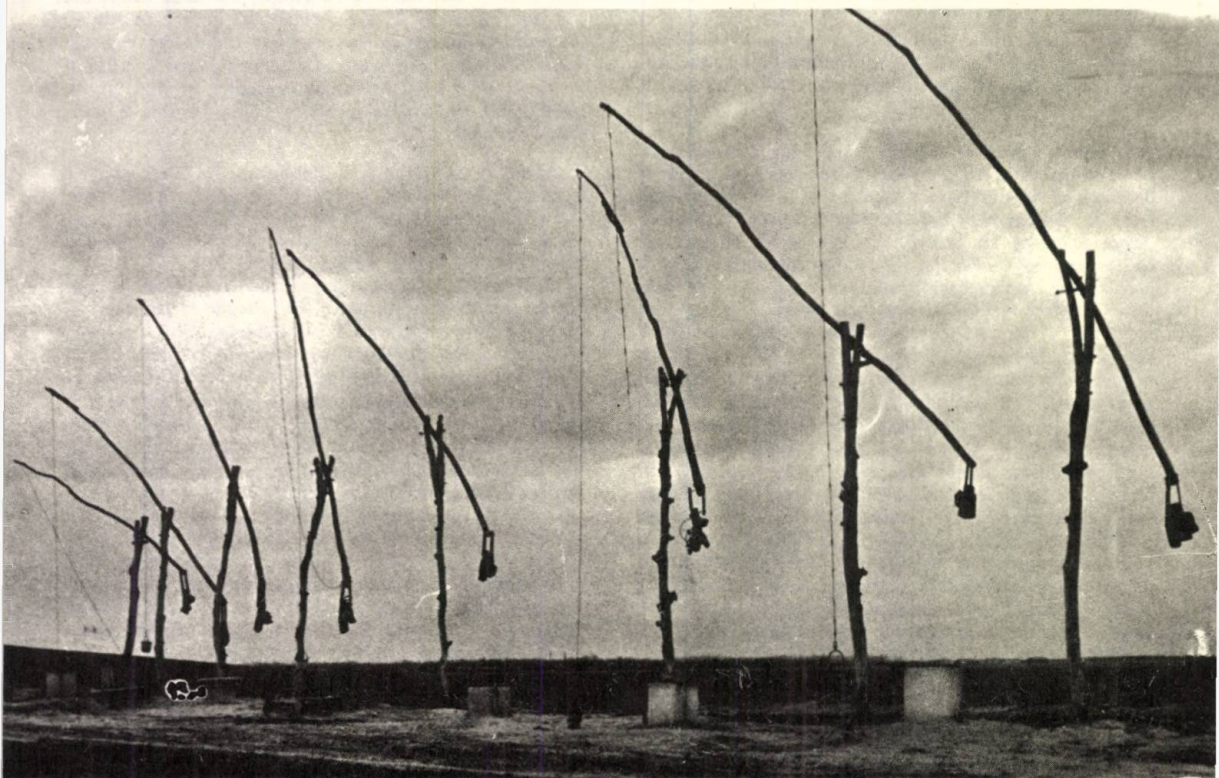
miniaturizat, pus pe șotii în triluri, dar și pe lacrima de sunet care rupe sufletul. Mîncărurile sînt simple și făcute în pripă: borșuri de verdețuri, puil pe jăratec, oaie pîrpălită. Doar plinea coaptă sub țest de lut — altă invenție a cîmpiei — cere răbdare și timp. Însă chipul ei — rumen, căci a fost iute frecată cu o roșie zemoasă — și gustul ei nu se pot uita. Fructele arborilor cîmpiei sînt nepretențioase, simple și bune: dulele și corcodușele. Fruct al cîmpiei, omul pămînturilor întinse e tot astfel: nepretențios, simplu și bun. Aspirația spre înalt doar ciocîrlia i-o împlinește; și cojanul pare să se mulțumească doar cu atît. Însă gîndul lui, metafizica sa pe care n-o mărturisește oricui, e cea mai sprintenă ciocîrlie...

Gorganele, movilele-morminte sînt și ele ale năvălitorilor, țin de orgoliul jefurilor. Oamenii cîmpiei au ținîrimuri modeste, păzite de cite un salcîm; ei și-au amestecat sîngele și oasele și trupul cu pămîntul de care s-au simțit în veci legați. Iar cel mai mare cîștig al civilizației cîmpiei poate fi considerat și cel mai sfînt bun al civilizației omului: pîinea.

Poate nu întîmplător, unele din cele mai vechi urme ale omului de cîmpie sînt *gropile de bucate* din cultura Boian, din negurile neoliticului. De atunci, urcînd spre firul de iarbă al prezentului, trupul cîmpiei tot astfel ni se arată: cenușă, pămînt, grîu, cenușă, pămînt, grîu...

Bună cîmpie, dacă leagănul acestui popor au fost Carpații, tu ai fost muma care l-a hrănit...

MIHAI CREANGĂ

Natura patriei —
un templu care binemerită
grija noastră a tuturor.

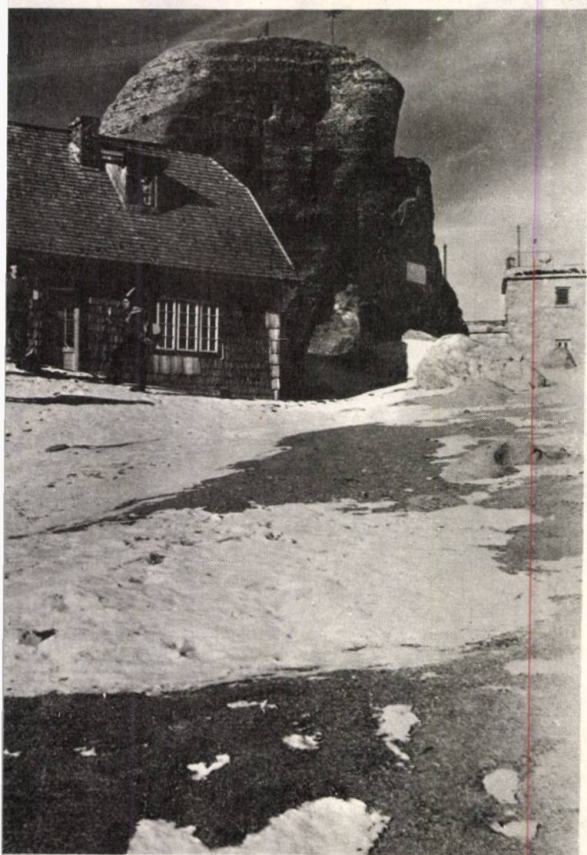
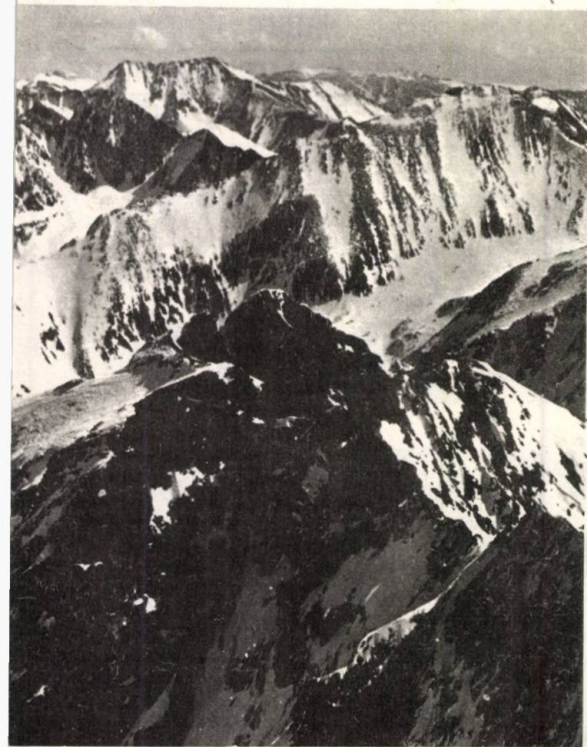
«CEI ZECE MARI» DIN CARPAȚI

În lunile sfârșitului de vară, cînd precipitațiile sînt scăzute, muntele este primitiv. El își abandonează temporar răutățile, arătîndu-și scaldată într-o atmosferă pură, infinita bogăție a formelor și culorilor, generînd amatorilor de drumeție dorul de ducă, de căutare, descoperire și bucurie sufletească. Dînr-un rafinament cîștigat în timp, inițiații știu că măreția muntelui, privită de pe culminațiile lui majore, produce sentimente mai deosebite. De aceea, foarte util, cum ar fi, de pildă, sarea în bucate, ei adaugă pasiunii pentru frumos și acele mici performanțe turistice, știind că prin verificarea posibilităților fizice, trăirea victoriei, cucerirea, vor fi mai intense. Și dacă virful va fi unul din cei zece patriarhi ai Carpaților românești care depășesc 2 500 m satisfacția ascensiunii îi va îndemna la confruntarea și cu ceilalți nouă. Atunci, poate pentru prima oară, va apare întrebarea: care sînt „cei zece mari“?

Spre a aduna icoane de natură, panorame modelate în milenii geologice se cere mare tribut de efort, căci granițele lui 2 500 le depășesc virfuri pînă la care calea este lungă și obositoare. Dintre acestea, mulțumită telecabinei de la Babele, virful Omu este mult mai ușor de abordat. Situat în extrema estică a Carpaților Meridionali și pe linia lor de cumpănă, Omu, al șaptelea virf al țării, punctează unul dintre cele mai importante noduri orografice ale Bucegilor. Relieful glaciatic din jurul virfului, sculptat în conglomerate și calcare, oferă un peisaj cu totul singular, inegalat în lanțul munților noștri. Am fi nedrepti dacă ne-am opri cu prezentarea peisajului numai aici. Munții din jurul Bucegilor, adunați ca niște ghirlande multicolore, din care se înalță edificii stîlcoase, ocupă cuprinsurile pînă la orizont, nelăsînd ochiul să se odihnească pe întinsul șesului decît spre nord-est unde Țara Birsei și-a păstrat aria netedă pentru ca oamenii să-și cultive holdele.

În literatura de specialitate, altitudinea virfului Omu este foarte instabilă: 2 513, 2 511, 2 509, 2 503, 2 507 m ultima, prin frecvență, fiind probabil cea reală. Numele a fost inspirat de profilul unui cap de om cu fața orientată spre sud-vest ce-l are stîncă de pe creștetul virfului. Stația meteorologică și cabana din preajma virfului sînt construcțiile situate la cea mai mare altitudine din țară. Virful Omu se ridică la hotarul a două județe: Prahova și Brașov.

Din județul Prahova, dacă folosim telecabina pe distanța Bușteni—Babele, putem ajunge pe vîrf în 2—3 ore. Marcaj: Babele—Omu, bandă galbenă. Din județul Brașov căile de acces marcate sînt numeroase, dar foarte lungi: 7—10 ore. Dintre acestea, drumul prin valea Mălăiești — marcaj bandă albastră — este cel mai circulat. Același semn călăuzește drumeții porniți spre vîrf și din valea Ialomiței.

Părăsim meleagurile Bucegilor, pătrundem în zona marilor frămîntări geologice din preajma Branului, dincolo de care Piatra Craiului ne ține calea, obligîndu-ne să urcăm pripoarele dacă vrem să prindem din nou creasta Carpaților. Semnul cu bandă roșie — drumul de creastă pătrunde în cuprinsurile Făgărașului din dreptul virfului Tămășel. Două zile avem de mers pe culmea acestui munte pînă la cel mai mic pisc din familia „celor zece mari”. Se numește Dara. Situat pe un picior desprins către sud din creasta munților Făgăraș, virful Dara străjuiește trei cîldări glaciare: Fundul Bindea, Dara și Hirtoapele Leaotei, ultima fiind aceea în care lacul situat la cea mai mare altitudine din Carpați, Mioarele — 2 282 m, și-a statornicit apele. Virful pleșuv și parțial înierbat nu se evidențiază. De aceea, drumeții nu-l caută, deși oferă prin poziția lui laterală o panoramă covîrșitoare asupra Făgărașului. Altitudinea virfului este de 2 500 m și mai rar 2 502 m. Calea de acces cea mai avantajoasă este aceea dinspre cabana Urlea. Timp: 4½ ore. Marcaje succesive: triunghi albastru pînă în drumul de creastă al Făgărașului, apoi bandă roșie către stînga, est, pînă pe virful la Fundul Bindea, 2 450 m; din dreptul acestuia la, dreapta, 10 minute pe o creastă secundară.

După ce am încheiat orizonturile pe Dara, ne avîntăm către vest, înfruntînd cale de 6—7 ore armia de virfuri, suita sau garda de onoare a aceluia care, pe un bastion numit Acoperișul Viștei, și-a ridicat creștetul ca să fie văzut spre a se ști că el, Moldoveanu, este cel mai înalt pisc din România. În fața lui, exact la 421 m se află virful Viștea Mare, al treilea vîrf al țării, rubedenie care poate fi mama, sora sau soția decanului.

Virful Viștea Mare, Colțul Viștei Mari, Boldu sau Viltoarea este situat chiar pe cumpăna Carpaților. Altitudinea lui este de 2 527 m. În Făgăraș este singurul pisc din familia „celor zece mari” care nu se lasă ocolit.

Moldoveanu, ca majoritatea virfurilor din Făgăraș, nu se află pe creasta Carpaților, ci stă retras la extremitatea sudică a Acoperișului Viștei. Atingerea lui pune la încercare tenacitatea drumeților atunci cînd în drum spre el trebuie să depășească cele două trei pasaje de cățărare. Altitudinea exactă a virfului este 2 543,83 m.; în lucrările de specialitate figurează cu 2 544, 2 543 și mai rar 2 542 m. Corect se numește Moldoveanu. În lucrările mai vechi și în vorbirea curentă i se spune și Moldovean și uneori Cioaca Moldoveanului („cioacă” = vîrf de munte sau deal). Cît privește originea numelui are două surse în rezumat ele sînt: 1) muntele ar fi aparținut unui oarecare Ion Moldoveanu, originar din comuna Corbi, Argeș; 2) un cioban venit din Moldova ar fi păstorit oile în preajma virfului între anii 1830—1860.

Privit din depărtare, bastionul Viștea-Moldoveanu are înfățișarea unui acoperiș de casă, punctat la extremități de cele două virfuri. De aici probabil denumirea de „Acoperișul Viștei”; mai nou și tot mai des i se spune „acoperișul țării”.

Priveliștea din jurul virfurilor este uluitoare. Măreția locurilor este generată de afundul celor patru căldări glaciare din jur: Moldoveanu, Orzăneana Mare, Viștea și Valea Rea. Ultima are în cuprinsuri un lac — Tăul triunghiular, zis și lacul Moldoveanu și un refugiu Salvamont.

Prin rețeaua de șosele realizate pe versantul sudic, virfurile Viștea-Moldoveanu pot fi atinse în două-trei ore, evident dacă se merge cu mașina până în punctul terminus al șoselelor: Valea Rea — stîna din Valea Rea; Piciorul Scărișoarei — virful Valea Lungă; culmea Tuica — Coastele Mari până sub virful Piatra Tăiată. Drumeții pot folosi ca bază de plecare cabana Podragul. Marcajele succesive: triunghi roșu și bandă roșie; timp 2—3 ore.

După ce am privit de pe aceste virfuri o hartă la cea mai mare scară cu putință, lăsăm în urmă zidurile „acoperișului” și, reluînd lupta cu alți coloși, ne oprim după șapte ore ca să dăm binețe virfului Vinătoarea lui Buteanu. Fiind al optulea virf al țării, s-ar fi convenit să fie mai docil, dar nu este. Ca să nu fie deranjat din contemplarea milenară, piscul stă retras de pe linia crestei către nord. Trufaș sau mindru cum este, și-a pus barieră de prăvălișuri în jur, lăsînd din politețe pentru vizitatori o singură cale de acces, dar și aceea dificilă. Denumirea corectă a virfului este Vinătoarea lui Buteanu. Drumeții îi spun Vinătoarea; i s-a spus cîndva Vinătarea lui Buteanu (vinătare = înălțime, depărtare mare); moții spun „vinătare” locurilor stîlcoase din munți. Virful se află pe teritoriul județului Sibiu. Are 2 506 m altitudine, uneori în lucrări apare și cu 2 508 m. Transfăgărășanul și telecabina de pe valea Bilei au minimalizat efortul ajungerii pe virf. Durata ascensiunii de la Bilea Lac la virf: 1 oră; marcaje succesive: triunghi albastru pînă în șaua Capra, apoi cruce albastră. De pe înălțimea lui avem o panoramă cuprinzătoare asupra abruptului nordic al Făgărașului.

Dincolo de Vinătoarea lui Buteanu ne avîntăm către vest de-a lungul crestei. Cercetînd cu privirea adîncurile inimaginabilului haos de stînci și custuri, risipite sau ridicate prin căldările glaciare, ajungem după trei ore într-un loc unde natura ne-a ridicat în față o barieră ce pare inaccesibilă. Privită de sus, seamănă cu două redute bine individualizate. Un perete aspru și înnegrit de vreme se oglindește 300—400 m mai jos în apele lacului Căltun. Prăvălișul este atît de impresionant, încît căldarea, lacul și refugiul Salvamont de pe malul lui par realizate din joaca copiilor. Din oglinda lacului privirea urcă și se oprește la hotarul dintre cer și piatră pe virful căruia i se spune cînd Lespezile, cînd Căltunu. Este al patrulea virf al țării. Figurează în lucrările de specialitate cu 2 522 m și mai rar, cu 2 528 m altitudine. Datorită obstacolelor ce le ridică și poziției lui, mai izolată, nu sînt prea mulți drumeții care se pot lăuda că de pe Căltun au privit uriașa frîmțare geologică ce-i înconjoară.

Natura patriei — un templu care binemerită grija noastră a tuturor.

Vecinul lui, Negoiu, își are cuprinsurile dincolo de șaua Căltunului. Privit în ansamblu el are cea mai aspră înfățișare din tot lanțul Făgărașan și, în același timp, este punctul de maximă extindere glaciară. Numele mai vechi al virfului a fost „Piatra lui Tunsu”. Începînd din 1842 pe hărțile oficiale a apărut cu numele de Negoiu. Are 2 536 m (cîndva avea 2 544 m) și este al doilea virf, după Moldoveanu. Deși e plin de pante priporoase, drumetii nu-l ocolesc, ci dimpotrivă. În afara drumului de creastă, alte poteci marcate conduc spre el, venind din toate punctele cardinale. Cea mai lesnicioasă cale de acces este de la cabana Negoiu pe valea Sărății (marcaj triunghi albastru); durata 3 1/2 ore. Ne oprim aici cu prezentarea Negoiiului, deși cuprinsurile ce-i aparțin adăpostesc numeroase

obiective de interes turistic sau locuri de trecere celebre (strungi, piscuri, culmi secundare, acc etc.).

Părăsim „Alpii Transilvaniei” și pătrundem în zona munților dintre Olt și Jiu. Inițial lăsăm în urmă sălbatică și puțin cunoscută creastă a munților Căpăținii. Apoi, dincolo de Curmătura Oltețului, pașii ne poartă peste înălțimile masivului Paring. Virful cel mai înalt se numește Paringul Mare; corect se pronunță cu accentul pe „a”. S-a numit o vreme Mindra. Colosul, care este al cincilea virf carpatin, este creditat cu 2 518 m. Accesul la el nu-i greu, dar distanțele sînt mari. Din Petroșani putem ajunge în 6—7 ore, mergînd pe marcaj bandă roșie; în versantul sudic și Obîrșia Lotrului pe versantul nordic. Accesul la cabanele amintite mai presupune o zi de mers.

Paringul Mare este virful de pe care avem o cuprinzătoare panoramă asupra Carpaților Meridionali. În plan mai apropiat, spre a deschide perspectiva unui peisaj fantastic, realizat de vegetație și oglinda albastrului de ghințură al apelor din cîteva lacuri alpine, „șeful de promoție” al munților Paring își prăvălește către nord, în adîncul cîldării Roșiile, un perete aspru și neprimitor.

Cu aceste imagini în gînd sărim peste genune și ne oprim, pentru a încheia călătoria noastră imaginară în jurul celor „zece mari” în muntele superlativelor, Retezatul. Din fantastica îngrămădire de virfuri ale acestui masiv, se înalță spre a-și privi supușii, Peleaga, al șaselea virf în ordinea înălțimii. Numele îi vine de la cuvîntul „peleag”, care înseamnă animal sau pasăre fără păr sau fără pene. În lucrările geografilor măsoară 2 509 m. Accesul cel mai lesnicios se face de la cabana Pietrele; marcaje succesive: bandă albastră și bandă roșie. Timp: 3 ore.

De pe creștetul bolovănos și inospitalier al Pelegii, ochiul atinge la adîncimi nesigure găvanul celei mai mari cîldări glaciare din Carpați: Bucura. Încinsă strașnic în briul de cremene al unei cununi de munți, cîldarea adăpostește o salbă de lacuri etajate, din care se detașează cel mai mare lac alpin al țării: Bucura. Către nord, spre a da regiunii un colorit specific, Peleaga și-a prăvălit spre a-și sprijini îmbătrînitele-i pante un contrafort îndrăgit de alpiști: Colții Pelegii. Acestor peisaje din jurul virfului li se adaugă și cele din depărtări, adică imaginea Paringului către est și cea a masivului Țarcu-Godeanu către vest.

Din virful Peleaga coborim în șaua Pelegii, pentru ca, urcînd din nou, să încheiem efortul cu un popas pe cel mai înalt virf dintre „Păpușile” Carpaților românești, Păpușa Mare. Altitudinea de 2 502 m situează virful pe același loc cu Dara din Făgăraș, deci pe locurile 9—10. De la virful Peleaga la virful Păpușa se fac 30—40 minute.

Ascensiunea noastră imaginară se încheie aici cu îndemnul de a urca de-adevăratelea spre virfurile prezentate aici, pentru că o confruntare cu ele reprezintă un examen de voință, de performanță turistică și, de ce nu, de mîndrie.

EMILIAN CRISTEA

Industria marelui Ra

Noi, cei din Urziceni, Suceava ori Baia Mare, ca și belgienii, cehii, nemții, olandezii, suedezii, rușii, englezii, în fine, noi, mulțimea bronzată și multi-națională de vacanțieri care dăm copii ța-n valuri și ne ducem pechinejii, tranzistoarele, leii și crocodilii de cauciuc, coșurile și cărțile de aventuri să prindă și ele culoare pe nisipuri, ei bine, noi ne mulțumim cu cheia unei camere de hotel sau cu fermoarul cor-tului și nu mai vrem să știm de nimic.

În vremea asta însă, nevăzută, rit-mică, asemeni unui flux vital într-un organism, industria soarelui merge înain-te. Iar de industria românească a soa-relui se ocupă, de-a lungul a 70 km de țărm, CENTRALA O.N.T. LITORAL. Nu din mai pînă la început de octom-brie, cît ține calendaristic sezonul esti-val, ci din ianuarie pînă în ianuarie, adică atît cît trebuie ca roata mării și a turismului să nu se oprească vreodată. Anul 1980 a găsit stațiunile plajelor ca

o adevărată flotă pornită în largul vacanțelor: 34 847 de locuri de cazare în MAMAIA, 579 în cele patru hoteluri din CONSTANȚA, 17 947 la EFORIE NORD și TECHIRGHIOI, 11 147 la EFORIE SUD, 8 275 la JUPITER, 10 878 la VENUS, 2 811 la CAP AURORA, 13 073 la SATURN, 1 521 în MANGALIA — toate aceste cifre desemnând zestrea de hoteluri, vile, căsuțe și corturi în campinguri, la care se adaugă un lung șir de restaurante și baruri de zi, piscine, cofetării, grădini de vară și patiserii, chioșcouri și tonete, discoteci și berării, baruri de noapte și cantine-pensiune. Este o avere turistică în mii de forme și culori, asupra căreia veghează, invocând soarele, buna dispoziție și sănătatea, lucrătorii CENTRALEI O.N.T. LITORAL, oameni deprinși să socotească timpul în „număr

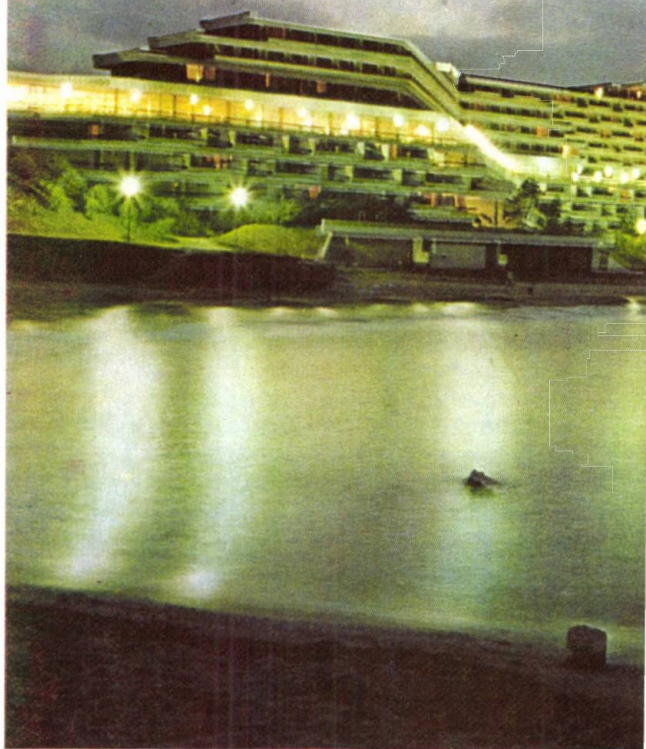

de zile-turist“, spațiul în „grad de confort“, măsura generală fiind, într-o continuă străduință, „calitatea serviciilor“. La ora la care scriem aceste rânduri cu gândul la vara abia încheiată, nu cunoaștem încă cifrele oficiale de bilanț, dar, la începutul sezonului '80, calculele estimative indicau peste 2 500 000 de oaspeți în stațiunile mării, un milion dintre ei veniți de peste hotare — și, din nou, cifrele au semnificația unei alte mări în mișcare, aceea a vilegiaturistilor, în fața cărora bunul amfitrion trebuie să stea din prima clipă gata pregătiți. Când afară ninge, aici, la hotelul „București“ din Mamaia, sediul CENTRALEI O.N.T. LITORAL, statul major al vacanțelor marine, totul se ia de la capăt: cercevelele de la ferestrele hotelurilor, robinetele, cearceafurile, saltelele, draperiile, vesela și vopseaua din restaurante, covoarele, vasele de flori, scările, falezile, tencuielile, scrumierele — un babilon de obiecte ce trebuie reexaminat și el odată cu munca oamenilor. Afară suflă gerul la Pontul Euxin și gazdele litoralului plănuiesc alte aranjamente și culori pentru fețele de masă din grădinile de vară, rețetare și noi combinații de meniuri, orchestre și programe artistice în restaurante și baruri, viitoare colaborări cu teatrele și ansamblurile folclorice, noi hidrobi-ciclete și pînze de yole la debarcadere ... De altminteri, tot cînd afară ninge, cuvîntul la modă „non stop“ pulsează cu sute de becuri aprinse pe litoral. Chiar dacă motorul soarelui nu mai aruncă din înalt arzătorii cai-putere (de fapt, zilele de adevărată iarnă sînt pe țărmul mării doar în număr de 19—22) la EFORIE NORD, TECHIR-GHIOL, MANGALIA, NEPTUN, hotelurile și bazele de tratament merg în plin. Industria soarelui este înlocuită acum, de la căderea frunzei pînă la vremea broderiilor de gheață și a pomilor înmuguriți, de Nesfîrșitul Anotimp al Sănătății, slujit deopotrivă de doctori, laboranți, băieșițe, masori, profesori de gimnastică medicală, ca și de hotelieri, bucătari și ospătari. Arhio-cupat cu băi, sedințe de ionizări, pedalări pe biciclete medicale sau partide de înot în bazine cu apă de mare, timpul vacanțelor nu este acum mai puțin plăcut și mai ales util, iar CENTRALA O.N.T. LITORAL continuă să-l înfrumusețeze prin serviciile lucrătorilor

ei. Pacienții-turiști sînt invitați la vizitări de muzee, la spectacolele teatrelor constănțene, la seri distractive și în excursii. Acestea din urmă, figurează în tot cursul anului într-un bogat program alcătuit spre cunoașterea meleagurilor județului și ținuturilor dobrogene, a țării, a litoralului bulgar vecin. Sînt propuse tururi de litoral de o jumătate de zi, călătorii de o zi — două în Delta Dunării, incursiuni în istoria zbu-ciumată a pămînturilor de la mare și a strămoșilor noștri geto-daci — la marele Muzeu de istorie națională și arheologie din Constanța, la cetatea Histria, la impresionantul monument triumfal de la Adameli — în vreme ce alte autocare stau la dispoziția turiștilor cu destinația vestitei podgorii Murfatlar, a serilor folclorice și gastronomice din localurile cu specific. Pe tot parcursul sezonului estival, o interesantă agendă culturală a fost editată lunar de **BIROUL DE PROPAGANDĂ AL CENTRALEI O.N.T. LITORAL**, informînd turiștii despre numeroasele posibilități de petrecere a timpului liber, de la muzee, spectacole și concursuri, la locuri de agrement, excursii, programe de restaurante și baruri, între acestea din urmă „Cătunul” din Venus, „Nunta Zamfirei” din Eforie Nord, „Miorița” din Mamaia, „Hanul Haiducilor” din Eforie Sud, „Pelican” din Saturn, „Că-lul Bălan” și „Popasul Căprioarelor” din Neptun, devenind de acum locuri de mare atracție în rîndul vacanțierilor. Dîndu-și concursul la alcătuirea tuturor acestor programe și manifestări, gazdele de la O.N.T. Litoral au reușit să facă o tradiție și din organizarea binecunoscutelor Serbări ale mării, a Festivalului de folclor, a concursurilor, „Miss Litoral” și „Copilul Soarelui”, ultimele două aflîndu-se în 1981 la a XI-a și respectiv a VIII-a ediție.

„Am ajuns, într-adevăr, să avem o industrie a soarelui — spune directorul Centralei O.N.T. Litoral, **VASILE TRANDAFIR**. Statul și partidul nostru au investit aici, pe țărmul mării, fonduri uriașe pentru crearea unei baze materiale la nivelul rivierelor de faimă ale lumii. S-au înălțat stațiuni și ansambluri hoteliere — ceea ce numim azi „Constelația sudului” cu frumoasele

Venus, Saturn, Jupiter, Aurora, reprezintă un strălucit exemplu — pe locuri absolut pustii, unde nu exista altădată decît peisajul sordid al stufului, mlaștinilor și mărăcinilor. Am început de la temelie, neavînd ca alte țări o veche tradiție în materie de turism de litoral. El s-a format și se formează încă sub ochii noștri, și dacă acum avem construcții splendide și condiții ultramoderne de vacanță, rămîne să formăm în continuare și oamenii care să le slujească. Așa încît, efortul și grija noastră maximă rămîn îndreptate spre selecționarea, pregătirea și perfecționarea cadrelor în toate sectoarele de activitate, de la șefi de complexe turistice, la recepționeri, bucătari ori barmani. Peste

2 300 de oameni ai muncii au urmat cursurile de perfecționare profesională la filiala „Litoral“, iar la Centrul de perfecționare a cadrelor din industria hotelieră și turism din București au fost instruiți majoritatea șefilor de unități de alimentație publică, bucătari-gestionari, ospătari principali, administratori de hotel. Tot la filiala „Litoral“ s-au ținut cursuri intensive de limbi străine pentru 130 de lucrători ai noștri, iar alți 208 oameni ai muncii din sectorul alimentației publice au urmat cursuri de specializare în R.D.G. și R.F.G. Anul 1981 găsește chiar de la început multe din hotelurile litoralului cu luminile aprinse, căci, după cum se știe, avem și iarna oaspeți de pe meri-

dianele globului care, apreciind tratamentul nostru balnear ca pe un miracol, vin aici ani în şir. Putem vorbi de mai multă vreme despre un turism internațional pe litoralul nostru, care a devenit nu numai o importantă ramură în economia ţării, dar şi un mijloc de a face larg cunoscute lumii frumuseţile, bogăţia de valori culturale şi spirituale ale patriei, de a contribui şi astfel la strângerea legăturilor de prietenie, înţelegere, pace între popoarele globului. Staţiunile noastre maritime se află de acum în mod statornic pe agendele de vacanţă ale turiştilor de toate vîrstele din numeroase ţări, veniţi fie în grupuri organizate, fie individual. Centrala O.N.T. Litoral colaborează la ora actuală cu peste 100 de firme şi agenţii de voiaj din 17 ţări, are de asemenea contracte cu firme din S.U.A., Canada, America de Sud şi Orientul Apropiat, a stabilit relaţii cu noi firme cum sînt „Sunair” — Franţa, „Maxi Travel” — Belgia, „Sunround”, „Blue Skies” şi „Yugotours” — Anglia, „Marina Holidays” şi „Jergensens” — Danemarca, sîntem pe cale de a lărgi, de asemenea, colaborarea cu parteneri din Olanda, R.F.G., Belgia”.

Gazdele mării ţin mai departe ridicat marele pavoaz al vacanţei într-o odihnă şi seninătate a bebeluşilor şi bunicilor, a îndrăgostiţilor şi viitorilor îndrăgostiţi, al căror grai este, de la Mamaia la Mangalia, unul singur, acela al bucuriei şi soarelui. Acum, cînd bronzul verii trecute s-a mai şters, cînd ne facem planuri pentru concediile noului an, să lăsăm un colţ de gînd către hotelul „Bucureşti” din Mamaia, acolo unde slujitorii vacanţelor marine ne pregătesc iarăşi sezlongurile şi fotoliile, bărcile şi ceştile pentru micul dejun, terenurile de tenis ori tonomatele de pe plajă ...

CENTRALA O.N.T. LITORAL
Mamaia, Hotel „Bucureşti”
telefon: 918/31152

MAMAIA

cu-ale ei castele...

În materie de locuri, cea mai grozavă reclamă publicitară nu face cît viu-graiul și inima de om. Acum 5 ani, de pildă, domnul Adi Fus, directorul unei întreprinderi din Köln — R. F. Germania, a venit împreună cu soția sa, Hilde, la Mamaia. Au tras la hotelul „Caraiman” — ultimul în capătul de nord al stațiunii, o clădire albă, nepretențioasă, cu aer mănăstiresc, așezată pe malul lacului Siutghiol și avînd peste drum, dincolo de cam-

pingul „Turist”, plaja mării. De atunci, familia Fus nu face decît să-și convingă concetățenii, vară de vară, că ceva mai plăcut pentru vacanță decît Mamaia și Caraimanul nu există: în 1979 au sosit împreună cu cei doi fii și un grup de zece persoane, în sezonul abia încheiat recepționera a scris în catastif, dintr-odată, un șir de 28 de vacanțieri, toți din Köln, iar pentru 1981 doamna Fus a declarat cu toată încrederea „nu

vom fi mai puțin de 40". La toate acestea, **Constantin Bălăceanu**, șeful celor două hoteluri „Caraiman”, are în zîmbetul mulțumit de gazdă o nuanță de nostalgie. E un vechi și bun hotelier, la activ cu 20 de ani de muncă în stațiune; a văzut crescînd sub ochii săi etaje, balcoane, terase și pomi firavi, piscine și restaurante, pinze de yole pe lac și, de la an la an, înmulțindu-se cohorte de turiști: „prin anii '60 Mamaia avea cam 5000 de locuri de cazare, azi cuprinde numai în hoteluri peste 20300, dar mai sînt căsuțele din camping și corturile, ... n-a fost muneă ușoară și nici acum nu este, să pornești de la o limbă săracă de pămînt și să scoți din ea o industrie a soarelui...” Asemenea gînduri de întoarcere în timp le au cu siguranță și cei mult mai tineri, Dorina Alexandru, spre exemplu, șefa complexului „Riviera”, cea care deschidea, acum 12 ani, poarta nouă a hotelului de pe terasa căruia geografia Mamaiei poate fi cercetată ca din elicopter, și, la fel, atîția alți amfitrioni ai noștri, de la cameriste la recepționeri și liftiere care rămîn să asculte ecurile vacanțelor trecute și după ce gongul de închidere al lui octombrie a răsunat printre pescăruși și măsline argintii. Și nici atunci nu se poate spune că Mamaia cea de toate verile a tras obloanele — la hotelul „București”, sediul Centralei ONT Litoral, treaba merge înainte, cu mii de probleme de pregătire a sezonului următor, cele 13 etaje ale „Parc”-ului, hotelul-uvetură al stațiunii, au camerele non-stop pentru turiștii care doresc concedii inedite cu marea iernatică sub ferestre, pentru echipe de sportivi sau grupuri venite la conferințe ori simpozioane naționale și internaționale. Cînd afară ninge, înotătorii nu sînt frustrați de bucuria apei, căci „Parc”-ul deține o mare piscină olimpică acoperită, și-n vremea asta, dincolo, în sala restaurantului, orchestra cîntă pentru dansatori sau numai ascultători ce-și mai amintesc, poate, că aici a răsunat cîndva glasul timid al unei cîntărețe necunoscute, o

debutantă pe nume Aura Urziceanu, care mai păstrează, desigur și azi, despre Mamaia, amintirea primelor ei emoții la întîlnirile cu publicul...

Profesorul doctor docent, arhitectul **Cezar Lăzărescu**, figurează în istoria tinăra a Mamaiei ca autor al aceluși proiect din care s-au născut 10000 de locuri de cazare, un șir de hoteluri între care sînt nu numai „Parc”-ul și „Perla” ori „Aurora”, dar și primitoarele hoteluri de patru etaje ca „Delfin”, „Lotus”, „Select” ori „Dacia”. Îndrumător la institutul din București al atîtor generații de arhitecți, profesorul s-ar arăta cu siguranță mulțumit de creațiile ultime ale colegilor săi — ultramodernele, luxoasele „Amiral”, „Comandor” și „Orfeu”, splendide case de vacanță cu mobilier alb, mari holuri în marmură împodobite cu flori și persane, unde plutește acel miros de nou și curat care arată, ca peste tot, mîndria și grija ochiului atent de gazdă. După frumoasele lor vecine cu nume cosmice, „Alcor” și „Vega”, premiere ale anului 1978, tripticul de care vorbeam conturează la un număr de 57 de hoteluri averea turistică pe care o gospodărește la ora actuală I.H.R. Mamaia. Dacă ne gîndim că n-a fost aici, înainte de război, decît „Rex-ul — „Internaționalul” de azi — și cîteva vile, avem simplu, măsura creșterii unui loc al turismului și vacanțelor, „cea mai cunoscută stațiune românească și cea mai cerută pentru contractare de către firmele străine partenere”, intrată în marea competiție a vacanțelor estivale alături de riviere cu tradiție. Ce a fost Mamaia sezonului '80 o pot povesti zecile de mii de vilegiaturiști care au făcut thalaserapie și au primit aerosoli marini naturali de-a lungul celor 8 km de plajă, s-au bucurat de confortul hotelurilor ori au preferat să trăiască în atmosfera nepretențioasă, veselă și mereu plină de surprize a corturilor din camping-uri. Din nou, I.H.R. Mamaia le-a oferit și acum distracții pentru zile și seri, și pentru toate gusturile: partide de tenis ori minigolf care să facă și mai plăcute partidele gastronomice de la restaurantele „Vatra” și „Miorița”, debarcadere cu vaporeșe, yole, hidro biciclete sau ski nautic, spectacole antrenante în baruri de noapte ca „Melody”, „Orient”, „Hanul Piraților” și apetisante platouri

cu pescărie la „Delta”, la „Cherhana” sau pe Insula Ovidiu, ceainării și tonomate pe plajă, muzică tinerească la discoteci și chiar ore de gimnastică medicală la centrul special amenajat în preajma hotelului „Riviera”. Cum va fi Mamaia anului 1981 ne putem imagina de pe acum, aflînd că amfitrionii noștri s-au și apucat, imediat după ora cuvenitelor bilanțuri, să reexamineze, ca de fiecare dată, starea hotelurilor, instalațiile și mobilierul lor, să pună la punct remedieri, renovări și noi dotări acolo unde este nevoie. Încheiată în structurile ei de ansamblu, stațiunea mai are încă locuri deschise noutăților: în partea de nord, în zona capătului de troleibuze, a început construcția unui grup de 3 hoteluri cu grad sporit de confort, dotate cu restaurante, piscine, baruri de zi, săli de audiție muzicală, terenuri de sport; un mare camping modern („tip Spania”, cu alei betonate și stații de parcat și spălat automobile) va oferi iubitorilor de vacanțe în aer liber încă 5000 de locuri în continuarea actualei tabere „Turist”...

Despre guvizii din mare și despre carașii din Siutghiol n-ar mai trebui însă să dăm de veste amatorilor; timpul lor este cel al liniștii. Și, asemeni pescarilor, adevărații iubitori ai mării vin s-o vadă și s-o admire în tihnă, cînd mulțimea de vilegiaturiști n-a luat cu asalt troleibuzele, magazinele și nisipul plajelor. Atunci, în mai ca și în septembrie, soarele nu produce insolății, plimbările pe faleză sînt mai lungi sub lumina blîndă ca o muzică de harfe, iar marea strălucește în acel albastru-verzui care e numai al începuturilor și acordurilor stinse ale naturii. Este oare motivul pentru care găsim la aceste capete de an în Mamaia poeți și pictori și îndrăgostiți mai mulți? Oricum, cine a încercat o dată, poate să depună mărturie despre ciudate și neauzite zvonuri tainice venite dinspre valuri, scoici și iaripi de păsări. Este un murmur pe care îl ascultă cu siguranță acum și excursioniștii care-au plecat să facă revelionul la Mamaia, întîmpinînd Anul Nou odată cu soarele întinerit al Pontului Euxin...

Piscine — la hotelurile „Parc“, „Flora“, „Patria“, „Doina“, „Majestic“, „Perla“, „București“, „Riviera“, „Aurora“, „Comandor“, „Vega“, „Internațional“ ● **Centre de închiriat biciclete duble și simple** — la hotelurile „Parc“, „Pelican“, „Dorna“, Camping Năvodari ● **Terenuri de tenis, volei, baschet** (și închiriere de echipament) — în preajma hotelurilor „Perla“, „Flora“, „Modern“, „Orfeu“, „Caraiman“ ● **Camping:** „Turist“ (lingă hotel „Caraiman“ — auto. 23, 32, 16 — 552 locuri în căsuțe, 1000 locuri pentru corturi; restaurant-autoservire, tonetă pe plajă, magazine, **Hanul Piraților** (autobuzele 23, 16) — în nordul stațiunii — 500 de locuri; restaurant și bar de noapte; **Năvodari** — în nordul stațiunii — 176 de locuri în căsuțe, 12000 locuri pentru corturi, magazine, patiserie, restaurant, centru comercial, braserie ● De la 15 mai la 15 octombrie — punct de informații turistice la hotel „Perla“ — telefon: 31957

ÎNȚEPRINDEREA DE HOTELURI ȘI RESTAURANTE MAMAIA
Hotel „București“ Telefon: 31444

Nămoul de Techirghiol își continuă minunile

Cu un deceniu în urmă, un caz din practica sanatoriului „Grand” de la Eforie Nord a circulat un timp cu rezonanța miracolului: o bolnavă dintr-o țară nordică, sosită în cirje la ușa medicilor români, ajungea după trei săptămâni de tratament să danseze de bucurie în holul stabilimentului, cu jalnicele bastoane și-un buchet de flori deasupra capului. Acum, când istorisirile adevărate de genul acesta s-au înmulțit vertiginos nu numai în faimoasa stațiune de pe malul mării, ci în multe alte locuri, la Felix, Herculan, Sovata ori Călimănești, Căciulata, de pildă, cadrele medicale și chiar gazetarii în căutare de senzațional le socotesc ca pe niște fapte normale. Doar reumaticii, spondiloticii, suferinzii de urmările traumelor anchilozante, pacienții direct și alarmant interesați continuă să le primească pe bună dreptate cu uimirea și atenția întotdeauna căutătoare de speranță. Anume pentru ei, dar urmînd totodată și străvechea învățătură hipocratică „a preveni înainte de a vindeca”, stațiunea de pe malul lacului Techirghiol nu mai este de mulți ani o obișnuită reședință a vacanțelor marine, ci o citadelă a sănătății. Devenit cu timpul neîncăpător față cu solicitările — alături de pacienții români, nenumărați pacienți de peste hotare vin aici, statornic, ani la rînd — sanatoriul „Grand” a cedat inițiativa unei mari baze moderne de tratament construită chiar pe malul mării. „Este ceva firesc azi — spune dr Suzana Belc, directoarea sanatoriului balnear — să desemnăm stațiunea noastră ca un loc ideal pentru vacanțe și mai ales tratamente de iarnă. La noi, noțiunea extrasezon are cu totul alte semnificații decît în alte părți: mai întîi, pentru că timpul dedicat sănătății oamenilor nu are „pauze” și, mai apoi fiindcă, perioadele cu agitație mai puțină ale toamnei, iernii și primăverii oferă condiții dintre cele

I.H.R. EFORIE NORD

Str. Brizei nr. 6, tel. 41401—42407

mai bune curelor balneare. Baza nouă de tratament asigură proceduri complexe pentru 1 500 de pacienți pe zi — de la împachetări și aplicații cu nămol la electroterapie (ultra-violete, ionizări, băi de lumină, magneto-diaflux, diadinamice), duș scoțian, băi de plante, masaj, saună și gimnastică medicală în piscina cu apă de mare încălzită, având deasupra acoperiș de sticlă, ce poate da o iluzie perfectă a unei zile de plajă cu mult soare. Laboratoarele de analiză și explorări funcționale vin în ajutorul personalului medical cu îndelungată experiență, permițând diagnostice sigure și fiind deci chei importante către succesul tratamentelor, la care se asociază cure de Gerovital, Aslavital, ca și ședințe de acupunctură. Vechea policlinică „Grand“, unde există din 1973 și o secție clinică specială a Institutului de medicină fizică, balneofizioterapie și recuperare medicală din București, își continuă și ea, paralel, activitatea, asigurând prin dotările și instalațiile moderne din ultimii ani, 1 000 de proceduri majore pe zi.“

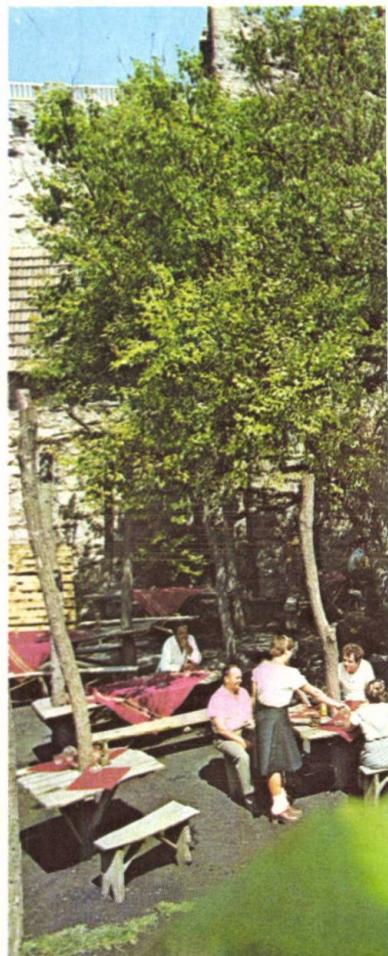
Între maladiile ce se tratează cu mari șanse de vindecare și ameliorare la Eforie Nord sînt cele reumatismale, afecțiunile ginecologice și ale sistemului nervos periferic, tuberculoza extrapulmonară și boli de piele. Culoare speciale leagă baza sanatorială de cele trei mari și confortabile hoteluri de cură „Delfin“, „Meduza“, „Steaua de Mare“. Alături de ele, în șirul celor 13 hoteluri, beneficiind în mod special de încălzire pe timpul sezonului rece, sînt oricînd gata pregătite de oaspeți „Bran“, „Bega“, „Brad“, „Neptun“, „Putna“, „Union“, „Lira“, „Europa“.

Cît despre zilele verii, stațiunea denumită pe bună dreptate pentru umbrele bogate ale pomilor ei „grădina litoralului“, avînd, în plus, ca emblemă „arapii“ unși cu nămol sapropelic ce împinzese plajele celor trei pavilioane amenajate pe malul lacului Techirghiol, nu mai are nevoie de recomandări suplimentare. Poate, doar, de un gînd cald către gazda care, chiar în aceste zile, ne întîmpină cu urări de bun venit și sănătate.

Ne-așteaptă Privighetoarea, Busola, Sînziana...

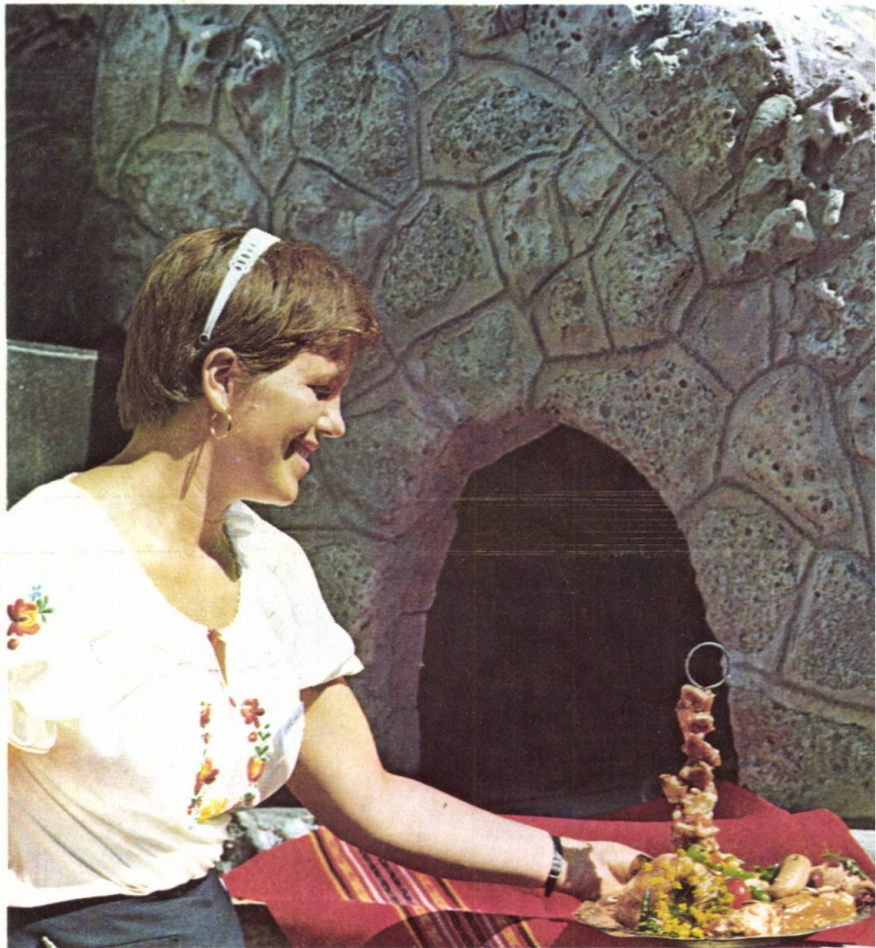
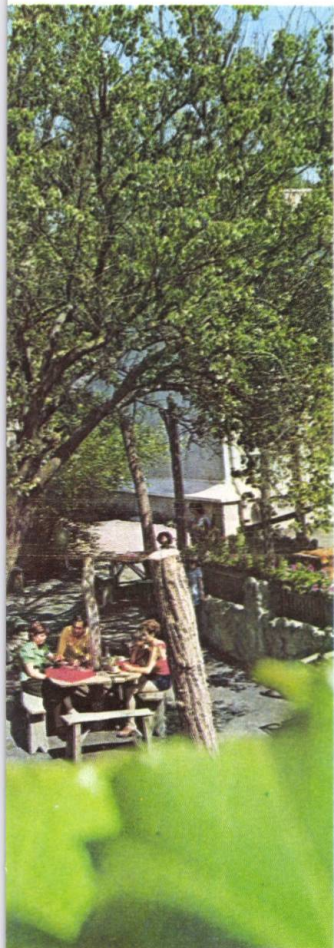
În lumina de amiază privim cleștii de piatră ai digurilor strîngînd în golfuri mici felii de apă și plajă. E un tablou calm, străveziu, odihnitor, cu bărcile Salvamarului așezate ca într-un decor ticluit, o ilustrată vie amintind de peisajele Mediteranei. Oare de ce e mai albastră marea aici, la Eforie Sud, de ce ochiul e furat de zare cu acea liniște misterioasă care te face să respiri uimit și eliberat? Pentru că ne aflăm geograficește pe drumul sudului? Sau că acțiunea aceasta, mai bătrînă decît toate, transmite pe neștiute un fel de lentoare mișcărilor, o pace în văzduh ce cumînțește și gestul și vorba? Aflăm dintr-o monografie că marele Pârvan pomenea așezarea în „Analele Dobrogei”, vorbind despre continuitatea de viață daco-romană dovedită de vestigiile arheologice scoase la iveală aici. Mai tîrziu, după ce trăise laolaltă cu ținutul Dobrogei epoci de

cumpănă, o parte din pământurile locului vor fi fost dăruite de statul român, la 1878, lui Mihai Kogălniceanu, pentru ca apoi acestea să fie vândute boierului moldovean Ion Movilă, căruia i se datorează, de fapt, începuturile stațiunii balneare, cese putea folosi de vecinătatea lacului Techirghiol. După ce aduse de la Viena medici și chimiști pentru analize asupra apei și nămolului sapropelic, Movilă construieste, în 1902, două hoteluri și 50 de cabine care înfruntau un mic sanatoriu pentru băi calde cu nămol. Pe la 1916, stațiunea își ridicase vreo 50 de vile și hoteluri la dimensiunile și confortul acelei vremi, iar în 1938 ajungea să găzduiască „pînă la 20 000 de vizitatori pe sezon”. Pe atunci, „majoritatea străzilor erau așternute cu pămînt și stropite cu reziduuri de petrol pentru a înlătura praful”, timp de jumătate de secol apa potabilă a rămas o mare dificultate, „fiind adusă cu sacaua din Tuzla și de la Cainuci” și abia din 1955 ea a fost asigurată prin conducte de la nord de Constanța, începîndu-se tot atunci și lucrările de canalizare. Iluminatul electric se introducea pe la 1930...

Vilegiaturistul deceniului 9 este întîmpinat de la primii pași de atmosfera strălucită a unei imense grădini. 80 de hectare de zonă verde înseamnă o ofertă considerabilă de natură pentru spațiul nu prea mare al stațiunii. Între pomi

umbroși și alei cu flori, arhitectonica nu s-a avîntat cu înălțimi, vilele și hotelurile au 1—3 etaje — doar hotelul „Flemingo” ține o „gardă” mai ridicată cu cele 6 nivele ale sale — așa încît decorul e intim, statornicind dintru început atmosfera pentru agitație mai gospodărească, visare, plimbări îndelungi. „Vilele vechi au fost renovate și adaptate confortului modern — începe un scurt ghidaj **Anastasia Gheorghe**, directoarea **I.H.R. Eforie Sud** — s-au construit hoteluri noi, restaurante și autoserviri, bufete și tonete. Avem 280 de unități, între ele 37 de hoteluri cu nume frumoase — „Porumbița”, „Privighetoarea”, „Mărgăritar”, „Măgura”, „Milcov”, „Riviera”, „Cosmos”, „Dumbrava”, „Amurg”, „Ancora”, „Busola”, „Sînziana”, grupul de vile „Briza Mării” — peste 11 000 locuri capacitate de cazare în care intră și cele două campinguri. Ni s-au construit patru piscine la hotelurile „Flemingo”, „Măgura”, „Excelsior”, „Gloria”, avem trei baze sportive cu centre de închiriat echipament, terenuri de minigolf, locuri de joacă pentru copii, spațiu special pentru băi de nămol pentru circa 8000 de persoane. Sîntem o stațiune... dulce, și la propriu, deoarece avem două laboratoare mari de cofetărie și o fabrică de dulciuri care ne dă produse proaspete și gustoase — dar și la figurat, fiindcă oaspeții care ne sosesc vară de vară din Cehoslovacia, U.R.S.S.,

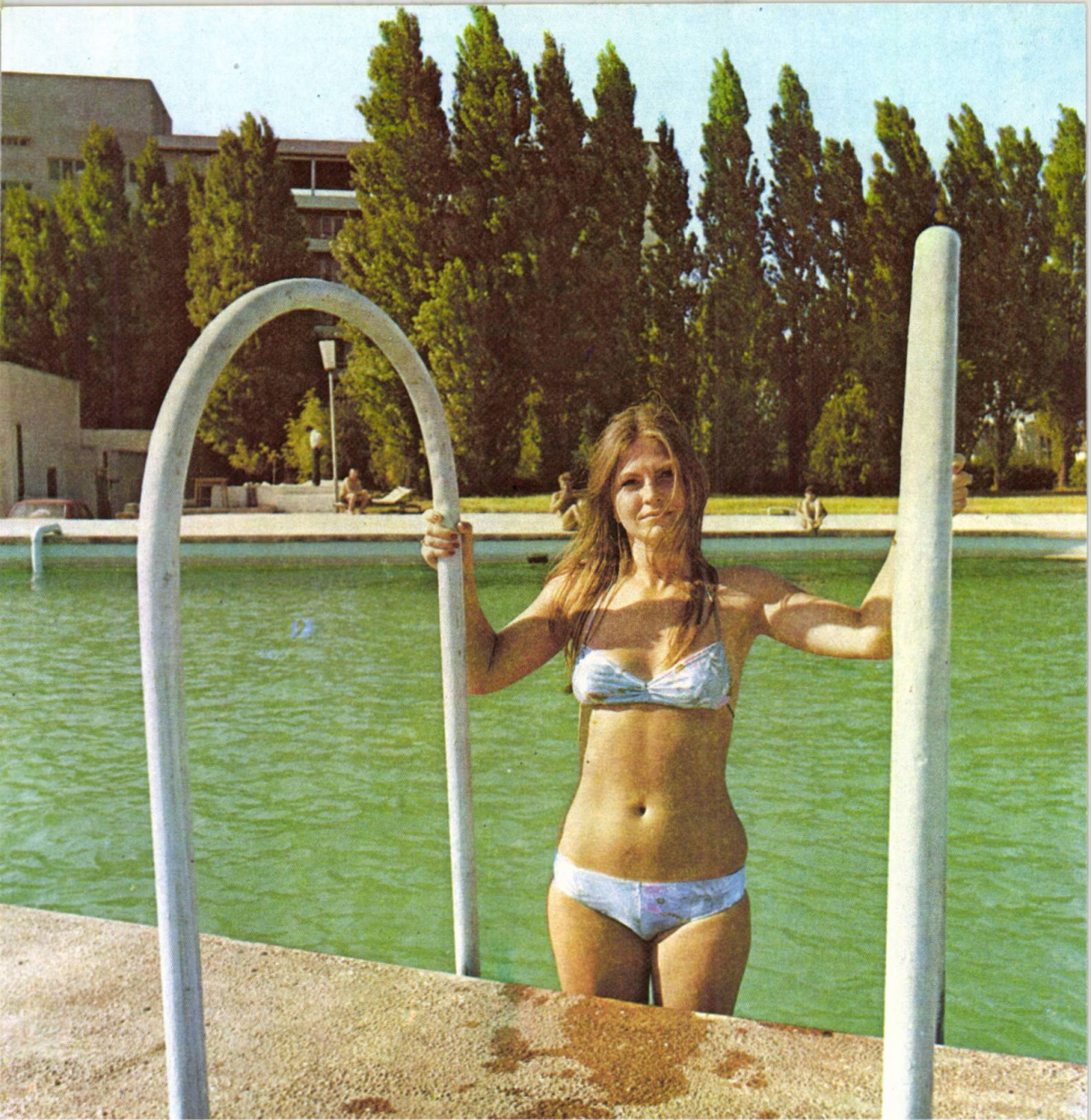

R.F.G., Austria, Italia, Polonia se arată mulțumiți de blîndețea mai puțin încărcată cu decibeli a văzduhului nostru. Îi așteptăm pe toți cu dragoste și convingi că o vacanță la noi aduce toată recomfortarea și liniștea visată".

Însoțiți de directorul tehnic Ion Ardeleanu (răbdător, ca toți marii iubitori de natură, cu înțîzierile fotoreporterilor!) colindăm prîn amiaza

dulce printre casele de vacanță de la Eforie Sud. „Decana de vîrstă” a stațiunilor de pe litoral, cum o numea Ion Popovici într-un excelent ghid, este o frumoasă între frumoase, cu înfățișare la fel de tînără ca a Saturnului sau a Aurorei. Vrem neapărat să vedem restaurantul „Haiduc”, despre care am auzit lucruri foarte interesante. A apărut la ideea unui pasionat — Ion Anastase, șeful de unitate de la „Măgura”, care a dovedit că dintr-o magazie, cu o echipă de băieți inimoși și cu multă inventivitate, se poate face un local rustic cu nimic mai prejos decît „Coliba Haiducilor” din Poiana Brașov. În acordurile tarafului, se mănîncă aici pe cînte bunătățile pregătite de bucătarul șef, Ion Bănoiu: cotlet haiducesc, frigărui á la haiduc, tochitură haiducească, pulpă de batal la tavă, jigo de berbec împănăt cu slănină, șuncă și usturoi, pui la frigare cu mujdei și mămăliguță... Le face concurență vecinul lor, Paul Boanfă, de la... „Viena”, restaurant cu ambianță fermecătoare, unde frescele decorului și muzica amintesc de orașul Dunării albastre și al lui Strauss, avînd alături un videobar, cu vitralii frumoase. La numai 25 de ani, bucătarul șef de la „Viena” gătește pentru 400 de turiști pe zi și mai are printre piesele lui de rezistență șnițel vienez, supă de ciuperci, tochitură dobrogeană, ori un fraged mușchiuleț „tip zahana”. La cîțiva pași, patiserii

de la „Cuptorul de aur“ își îmbie clienții la toate orele cu covrigi calzi, plăcintă dobrogeană și-un rece iaurt de oaie, binevenit după orele fierbinți de plajă. Cît despre restaurantul „Splendid“ — flori pretutindeni, terasă cu arteziană, vedere la mare — într-un cuvînt, firma are mai multe îndreptățiri, începînd cu ochii bucătăreselor (ca ai Marianei Tudoran care ne-a pozat printre sticlele barului de zi aranjate ca la o veritabilă expoziție) și sfîrșind cu buna primire a unui șef de sală, precum Ion Căpuș sau a ospătarilor Ion Rizea și Neagu Vasile, la ora aceea pregătindu-și conștiincios mesele de oaspeți.

Și cîte nu s-ar mai putea povesti despre „Eforia cea mică“, despre spectacolele de la teatrul și cinematograful de vară, despre ceasurile petrecute lîngă apa azurie a piscinelor, despre discotecile de la „Grota nimfelor“ și „Cazino“, despre meniurile pescărești degustate sub briza mării la restaurantul „Faleza“... E frumoasă și primitoare această așezare, trăindu-și o perpetuă tinerețe, și un lucru ar mai trebui spus, dacă tot ne îndeamnă ea la gînduri poetice:

că amfitrionii de la

ÎNTEPRINDEREA DE HOTELURI ȘI RESTAURANTE EFORIE SUD
își au sediul pe strada Dorului, la numărul 15,
telefon: 41302.

O zi (de pomină) prin... Retezat

După nici o sută de metri ne dădurăm seama că povestea cu „reglatul respirației” era un moft. Joe sesiză primul acest lucru și deschide gura.

— Cred că bătrînul ăla și-a bătut joc de mine.

Înainte de a pleca de la cabana Gura-Zlata, Joe — pe numele său conspirativ, Aurel Dumitrescu — fusese asigurat de un localnic, om cu părul cărunt și aparent serios, că urcatul pe munte e un fleac dacă păstrezi tot timpul, în mers și-n respirație, un ritm egal și calm. „Secretul este ca, de la poale pînă-n virf, să respiri numai pe nas...”, subliniase dumnealui, ștergîndu-l semnificativ pe-al său cu dosul palmei.

— Și pentru sfatul ăsta isteț i-am mai dat și o țigară...

Ce-i drept, omul zisese „mulțumesc” și, ca să nu pară meschin, îl mai informase, de astă dată grațuit, că Riu Mare, adică riul în care tovarășul de la oraș tocmai își muia urechile și pe malul căruia se aflau, este cel mai curat din țară. „Sînteți sigur?” Informația era prețioasă și trebuia notată. „Absolut! Priviți și dumneavoastră!” Orașanul îi făcuse pe plac și dăduse aproape afirmativ din cap. „E posibil”. „Nu-i nici o îndoială în privința asta, insistase localnicul, priviți mai atent, e cristalin, nu apă”. Joe privea mai atent și, în cele din urmă, convins, se spălă și pe picioare.

— Am început să nădușesc, îmi suflă el, confidențial, în ceafă, zece minute mai tîrziu. Mai avem mult?

— În pas vioi, aproape zece ore!

— În pas vioi, zici?

În spatele nostru, Mirela și Iuliana poluau pădurea cu semne de exclamare. Cîteva căzura în Radeșul Mare, prin mijlocirea căruia, nu ne îndoiam, urmau să ajungă în Dunăre.

— Ce le pasă! mîrii Joe, pipăindu-și rucsacul.

Era și el în stare de emoții artistice, o dovedise de atîtea ori, dar nu era nici cînstit și nici drept să i se pretindă să fie liric atît timp cît ducea în spate un rucsac încărcat cu măslîne, brînză și mezeluri.

— Dacă Dante s-ar fi plimbat prin Infern cu un sac de prune în cîrcă, mă îndoiesc că ar fi scris altceva decît acatiste.

Următorii trei sute de metri îi urcăm în tăcere. Radeșul aduna în el toate zgomotele pădurii și le topea într-un cîntec de leagăn. Mai, mai să adormim. Noroc că începuseră plouă.

— Ce-ar fi să ne întoarcem? În definitiv, am mers destul...

— Nu se poate! se opuseră cele două conife. Înainte!

Tovarășul Dumitrescu raționă ceva în tăcere, apoi își băgă capul într-o pungă de plastic, izolîndu-l (cu neuroni cu tot), de materialitatea umedă de afară. Un timp nu mai fu preocupat decît de apa care-i intra în ghețe. Ca economist, nu-i pricepea rostul.

Printre stropii mărunți, Pădurea începuse să ne privească chiorș. Joe prinse mișcarea și deveni atent.

— Cred că tipii ăștia verzi se distrează pe socoteala noastră.

Auzise cu urechile lui un pin pletos, întrebînd în gura mare: „Cine sint, domnule, paparudele astea?”. Nu-i răspunse nimeni, ce-i drept, e drept, dar — cu ascuțitul lui spirit de observație — surprinse un brad făcîndu-și cruce.

— Eu mă opresc și tai unul...

— Fără pretexte, i-o tăie Iuliana. La drum!

Joe își reluă marșul cu sentimentul că ceva nu este în regulă.

— Am impresia că sîntem împinși de la spate ca niște măgari, îmi mărturisî el oarecum surprins. Orgoliul lui de mascul funcționa încă ireproșabil, dar — observa mirat — nu mai avea reflexele de altădată. Probabil l-a blegit ploaia asta, găsi el o explicație. Nu m-ar mira să facă și ciuperca.

N-a mai fost timp. Ploaia încetă, la fel de fără sens cum începuse. Cîrînd lăsarăm și pădurea în urmă și intrarăm într-un soi de încălceală, care nu se mai termina.

— Ce-s ăștia?

— Jnepeni.

— Și asta? întrebă el cînd trecurăm de Jnepeniș.

— Afine.

— Afine?

— Afine, Joe, afine.... Dar grăbește-te că ne-apucă noaptea.

Tovarășul Dumitrescu uită de noi, uită de oboseală, uită de drumul pe care îl mai aveau de parcurs. Aruncă jos rucsacul și, rapid, se pierdu printre tufe.

— Nu-l mai scoatem noi de aici. Cu boabele astea de mărimea unui electron...

Ne-a salvat un flăcău peste care dădurăm ceva mai la deal. Tipul, evident mai deștept decît noi, venise înarmat, cu un fel de pieptene de mărimea unei greble. Pieptenele-greblă era fixat la baza tufei și dintr-un foc, printr-o simplă mișcare în sus, tot ce era afînă cădea într-o căldare.

— Deșteaptă sculă?! fluieră Joe. Nu vrei să mi-o vindeți?

Omul zise că nici nu se gîndește. Putea, însă, să-i vîndă afine. Joe găsi ideea excelentă și ceru un kilogram. Dar negustorul nu-și luase cu el nici cîntarul, nici lista cu prețuri maxime. În sfîrșit, după cîteva ciorăvăieli, fu convins să umple un sac de hîrtie în schimbul unei hîrtii de zece lei.

— Și acum, la drum!

Pornirăm în șir indian; în frunte mergeau afinele și, imediat după ele, Joe, apoi noi, plebea, la o distanță pe care tovarășul Dumitrescu căută și reuși, un timp, s-o mențină. Pe măsură ce înainta trupul lui căpăta forme din ce în ce mai rotunde. După un sfert de oră se opri.

— Nu vrei și voi? deveni el, hodoronc-tronc, mîrinimos.

Golise sacul mai mult de jumătate și simțea că, dacă mai bagă în el o singură boabă, plesnește.

— Nu, merți, mînîncă-le singur.

— Nu mai pot, recunosc eu. Numai ce le văd și m-apucă greața Hai, ia și tu, te rog eu frumos.

— Nici nu mă gîndesc.

Vru să mai zică ceva, dar renunță și pînă la Cîstura Zănoagei călcă

îngrijorat și tăcut ca un șef de trib. Înălțimea pe care o luarăm în piept ne ceru un plus de efort. Cerul, de-acum albastru, întinderile verzi și virfurile orgolioase dispărură; pentru noi nu mai exista nimic în afara rucsacurilor, a afinelor din stomac și a oboselii din genunchi. Nu mai vedeam decît propriile noastre picioare, care păreau împinse înainte de o voință pe care n-o mai recunoașteam a fi a noastră. Umăr la umăr, ca doi catiri de povară, gîfiam și asudam în cea mai bună înțelegere.

— Ce spectacol! ciripiră fetele cînd și ultimii metri fură făcuți zob.

Joe privi cu silă în jur și găsi extazul fetelor cam deplasat. Îi dădu dreptate și, de comun acord, continuă să gîfîm alert și bărbătește. Cred că priviți de la o distanță rezonabilă puteam fi luați drept două cazane de aburi, uitate acolo, sub presiune, de vreunul din ucenicii maestrului Hephaestus.

— Mîncăm ceva? întrebă Luliana. Ne cocoțară într-un loc, de unde lacul Zănoaga se lăsa admirat ca o femeie de stradă, și desfășurăm trei conserve. Joe, care nu era de loc în formă, dat fiind chestia cu afinele, trase spre el doar două dintre ele. Mîncă în dorul lelii, dar eficient. Apoi, bun camarad, ne mai dădu și nouă o mîndă de ajutor.

— Nu prea mi-e foame, se scuză el. Mama lor de afine... chiar nu vreți să mincați? Ar merge ca desert.

— Nu mai insista, băiete!

Joe le privi cu furie. Nu se îndura însă să le arunce. Dăduse bani pe ele.

— Cine m-o fi blestemat, frate, să le car și pe-astea după mine. Dinspre Soare-apune, doi tineri se apropiară timid de tabăra noastră. Se opriră cu cîinciincis la vreo cinci pași și, tot cîinciincis, ziseră în cor „bună ziua”.

— Ziua bună, răspunse tovarășul Dumitrescu, care, de surpriză crezuse o clipă că Retezatul se află undeva prin Oaș. De unde veniți, flăcăi?

Flăcăii — „Eugen și Sandu” se recomandară ei — plecaseră cu trei zile în urmă din Herculane și ajunseră aici trecînd pe la izvoarele Cernei.

— Ați făcut ceva drum!

— Am făcut. Dumneavoastră pe unde intenționați s-o luați?

— Pe marcaj, spre Bucura și de acolo la Cabana Pietrele.

Tinerii ne cîntăriră din ochi, încercînd să afle dacă vorbim serios. Pe același marcaj porniseră și ei în urmă cu două ceasuri.

— Și iată-ne, după două ore, în același loc.

— Ca să vezi, domnule, ce rotund e Pămîntul ăsta! observă Joe. Serviți niște afine?

Mirela scoase harta și o împrăstie pe jos. Chibzuirăm un pic și hotărîrăm, toți șase acum, s-o luăm pe triunghiul roșu, traseu care promitea să ne ducă prin Tăul Urit și Tăul Agățat pînă la Crucea Trăsnitului și de acolo, peste Pîntenul Slăveului, spre Bucura. Ne-am strîns catrofusele și am pornit-o la drum. După două dealuri ne-am oprit; triunghiul roșu dispăruse. N-am mai dat de el. Am venit iar la loc și am scos din nou harta.

— Să încercăm pe punctul roșu! Traseul părea mai comod și, într-un fel, mai scurt însă, din nefericire, nici după zece minute, punctul roșu se metamorfoză, subit, în pătrat.

Joe propuse s-o luăm la întimplare spre Nord-Est, iar Nord-Estul trebuia să fie, după părerea lui, spre Apus. Nu-l ascultară și pornirăm, tot la nimereală, pe un semn ce părea mai viril. Semnul, la început galben se transformă mai întîi în roșu, apoi în albastru, în verde, eșuînd, în final, în citeva pete cafenii. În cele din urmă dispărură și petele. În fața noastră mai rămăsese doar un pîrlit de desen alb-negru. Faptul stîrni interes, dar și îngrijorare; n-ar fi fost exclus, tot mergînd după scmele din hartă, să fi ajuns în Tassili. În virful unui deal răsări un cioban.

Joe se înveteră urgent și se duse să-l întrebe dacă are să-i vindă niște lapte. N-avea.

— Dar spre Bucura cum ajungem?

— Apoi mergeți și dumneavoastră peste dealul ăla. O luați apă o țîră la stînga, apă la dreapta și iarăși la stînga și dați...

— De Bucura?

— Nu, de un alt deal.

— Muntele ăsta, văd, e cam plin de dealuri.

Pornirăm la drum destul de nedumeriți.

— Trăsnit munte, domnule, remarcă Joe, gîfîind psihologic, urci, cobori, iar urci, iar cobori, parcă-i făcut din deșeuri. Altfel, bine pavat — sublinie el, sîrînd din piatră-n piatră ca o capră.

În fine, ajunserăm și la Bucura. Era ora 5.

Neașteptat, începu să plouă. Dar cum traseul spre Cabana Pietrele era bine marcat și, pe deasupra, părea... înclinat să curgă mereu spre vale nu ne mai făcurăm griji.

— Mai avem puțin, prietene, n-are rost s-o iei așa la goană...

Joe, care tocmai trecea ca un bolid pe lingă mine, se opri o clipă și execută, corect și spectaculos, un dublu-axel. Paralel, mîinile și picioarele pisară puțin aerul într-un ritm ce părea furat din coregrafia africană.

— ... și nu mai face pe balerina că o să pici în nas.

— Chiar asta și fac!

Dădurăm de el mai la vale. Reze-mat de rădăcina unui copac își admira încălțămîntea, adică bătrînelule lui ghetete de box.

— Alunecă, încercă el să mă convingă.

Joe ținea mult la ghetetele astea. Pe vremuri fusese și la bal cu ele.

— Pe munte, văd, nu fac doi bani, descoperea el, acum, destul de mirat.

Întinericul ne prinse cam la o jumătate de oră de cabană. Ca să nu ne răslețim, convenirăm să strîgăm, din cînd în cînd, „cu-cu”. Joe fu scutit. Bufniturile, ca și injurăturile care le însoțeau, ne informau că e pe urmele noastre.

— Am fundul ferfeniță, îmi șopti el cînd îi dădui șansa să mă ajungă din urmă. Și-s transpirat din cap pînă-n picioare.

— Găsim noi la Pietrele vreun lighean cu apă în care să ne bălăcim. Așteaptă. Nu mai e mult.

Dar Joe n-avu răbdare. După nici două minute, făcu el ce făcu și-și dădu drumul într-o baltă.

— Mama lor de ghetete...

Intrarea noastră în cabană nu făcu deloc senzație. Nici măcar fesele lui Joe, nu stîrniră interes, amănunt care nu putea fi trecut ușor cu vederea de către cel ce le avea în inventar. Cu un aer jignit se apropie de sobă și nu-i dădu drumul pînă cînd nu simți că se rumenește. Apoi se așeză, prudent și tăcut, într-un colț. Un timp, refuză, chiar, să vină la masă. Acceptă după mari insistențe și mîncă foarte puțin; doar o ciorbă, două fripturi (și alea fără garnituri), o tocniță și trei conserve de pește. De a cincea sticlă de bere nici nu s-a atins. În final, se întinse în pat, pe burtă, și adormi.

A doua zi pornirăm spre Buta.

MIHAI ȘIPOȘ

Valea Frumoasei

Înainte de a fi îngropată În mormînt de ape

Am citit nu de mult, că barajul hidrocentralei „Rîul Sebeşului” s-a ridicat la înălţimea lui de vreo sută de metri, încuind poarta de sus a defileului. În curînd vor fi terminate şi lucrările uzinelor de la Gilceag, în care puterea apei se va transforma în altă putere, aceea a electricităţii. Apoi vor fi zăvorîte uşile barajului, şi unda riului se va aduna în lac de acumulare. Încet-încet se va ridica pe peretele barajului, încet-încet oglinda de lac va urca tot mai sus, înghiţind vioiciunea de valuri pornite tocmai de sub Cindrel, de pe la Piatra-Albă. Lacul îşi va lărgi marginile din munte în munte şi nu-şi va opri cucerirea decît sus, la depărtare de lungi kilometri, acolo unde se prăvale din dreapta riuleţul Curpătului.

Astfel, va fi îngropată în mormînt de apă o bună parte din Valea Frumoasei. De la strîmtorile unde se ridică noul baraj la vale este „Rîul Sebeşului”, în sus, pînă la izvoare e „Frumoasa”. Acest nume n-a fost născocit nici de cartografi şi nici de turişti. El a răsărit din simţămîntul şi talentul unui poet, care de multe veacuri ţese vraja de poezie deasupra ţării lui: băştinaşii ţărani ai acestui pămînt românesc. Pătrunzînd cu turmele lor de la aşezările de jos înspre culmi, au ajuns la o apă şi la o vale atît de plină de frumuseţi, cum alta n-au mai văzut. Ce alt nume ar fi putut îmboboci în sufletul lor, nume care să oglindească încîntarea lor, decît „Frumoasa”. Acum, pe urmele oierilor din vechimi a păşit porunca veacului nou, ce se cheamă a civilizaţiei şi sub paşii ei dispăre o bună parte a minunii de frumuseţe pe care a zidit-o aici cu răbdare de multe milenii, zi de zi, pînă în zilele noastre, marea maestră, Natura. Dispare, fără să se mai refacă vreodată. Fotografiile puţin au fixat, tiparul puţine descrieri a păstrat.

Aici, în cadrul impus de tehnica acestui Almanah, nici pe departe nu se poate da tabloul peisajului din Valea Frumoasei care va dispăre pentru totdeauna în patul lacului de acumulare. Ce putem face aici e să păşim pe malul Frumoasei de la Curpăt în jos pînă la baraj şi să ne oprim privirea asupra citorva puncte, unde de obicei se opreau şi turiştii ca să admire şi uneori să evoce întîmplări.

Riuleţul Curpătul, după ce a primit ajutor de la pîrîul Curpătelul se prăvale peste birnele putrede ale unui baraj părăsit, apoi saltă din cascade în genuni, grăbindu-se să-şi verse cristalinul în cristalinul Frumoasei. De aici la vale drumeagul se depărtează de riul care s-a lipit

de şirul de munţi din stînga. Printre brazii rari trimite sclipiri de valuri. Curînd s-a încheagat pădurea, formînd tunel sub boltă de cetină. Dar într-un loc, în stînga, deodată deschide o luncuşoară, care îţi aduce aminte de un amfiteatru roman. Împrejmuită în semicerc de zidul brazilor, jur-în-jur muşuroaie de muşchi înalte înşiră scaune moi. Fără îndoială, — fuge închipuirea — aici se string în anumite nopţi de vară scăldate în lună şi ţin sfat tainicii stăpîni ai singurătăţilor, cei din poveşti, Sfarmă-piatră, Strimbă-lemne, Sfînta-Vineri, Fetele, Frumuselele, Barbă-cot... Bucuros am zăbovi aici vişînd, dacă nu ne-ar chema vuetul Riului care a cotit spre drum şi acum se luptă cu o alcătuire a omului, cu Grebla lui Herţa. Aici pe vremuri

era o greblă, care oprea buștenii veniți dinspre Praja, acum e pod, sub el podeala, de pe care apa cade în pinza străvezie a unei cascade, în genunea de jos. Aici e popas, fiindcă riul cîntă, deasupra libelule și sclipeș aripile albastre și verzi în soarele din largime și unde, spre toamnă te întîrzie minunea săriturilor convoiului de păstrăvi, care se avîntă voinicește peste cascada înaltă în drumul spre locurile de boște. Bolta verde se închide iarăși, dar în curînd i se zărește poarta de ieșire. Riul s-a înfuriat și spumegă fiindcă deodată i s-a pus în cale stîncă și îl silește să se înghesuie sub un pod înalt. Acesta e Podul Slimoiului și ori de vei fi pescar cu undița, ori de vei fi turist cu toiaș și raniță, aici te oprești, fiindcă ți se deschide priveliște de incintare. Aici începe, mi se pare, cea mai minunată podoabă a Frumoasei. De aici încep Luncile ei. În stînga, aproape, muntele își trimite spre largime un bastion de apărare: e Slimoiul cu ziduri de pădure bătrînă, deasupra căroră e poiană largă, în care, din veac, e înfiptă stîna șugăgenilor. De după cotul Slimoiului, se zărește panglică de riuleț, vesel că a scăpat din umbra încheiată a Smidelor și se grăbește spre sora ei mai mare, Frumoasa. E riulețul Sălanelor. De la pod, spre soare-apune vezi deschizîndu-se Piriul-Șerpilor, cu tăieturi îmbrăcate în liliachiu bisacănului, iar acolo în depărtare, stavilă între Frumoasa și Jiu, spinarea lungă și înaltă a Virfului-lui-Pătru. În golul de deasupra briului de jepi era castrul roman, împrejuînd și el cetățile dacilor din munții Orăștiei.

Ai zăbovit binișor, dar în curînd te ademeneste riul care a cotit spre dreapta și îți arată frumusețea-frumuseților. Munți grei de pădure de molid parcă s-au ferit în dreapta și în stînga, ca să deschidă între gene, ochi de lumină. Îți vine să crezi, că soarele din seninul cerului aici se răzună și după ce i-au fost oprite razele în strimtorile defileului de jos și ale celui de sus, dinspre Tărtărau, acum se revarsă mai bogat ca oriunde în această largime. Pînă departe se deschid Luncile Frumoasei, pînă acolo, unde un zid de stîncă incuie vederea. Frumoasa, riul, aici își odihnește apele frămîntate de vojurile de sus și parcă vrea să-și adune puteri pentru lupta care o așteaptă colo jos, în strimtorile de sub Hurdubeu, de la Gura Cibanului, de la Gura Prigoanei, de la Gotu, și mai la vale drum lung. Ca să-și lungească odihna, Frumoasa cit ține lunca șerpuieste în meandre de vălurele între maluri joase. Munții care o îmbrățișează își îndulcesc aici mohoreala pădurilor de molid și amenințarea înălțimilor, sînt prietenoși, blînzi, potrivii în simțămîntul de pace și de liniște, care cuprinde aici drumetul inseninat. Acesta pășește pe lingă riu în jos și în curînd se oprește lingă un piriiaș care abia îndrăznește să iasă la lumină dinspre o luncușoară din dreapta, în care e pitită o căsuță cu pereți de birne necioplite și cu acoperiș fuguiat bătut în șite. Pare că e căsuța babei vrăjitoare din poveste. E coliba lui Moș Toma Orășan, potrivită cu statura mărunță a bătrînului paznic de vînătoare, cel mai iubit de străinii vînători ai locurilor. Dacă aveai răgaz, făceai bine dacă urcai cărarea de lingă căsuță, fiindcă dădeai deodată de Oașa-Mică. Aceasta e o poiană întinsă, semă-

nată cu tufe de jneapăn, care stă la picioarele Oașei-Mari. De aici, spre miază-zi și răsărit ochiul se incintă într-o priveliște de neuitat. În depărtări azurește Paringul cu creasta abia deslușită din cerul de sus. Se înșiră apoi Virful lui Pătru și mai spre dreapta impune în boltă țuguilul de stîncă goală a Șurianului, sub el cu ieșărul lui verde. Pînă aici la Oașa Mică nu răzbate vuetul riului, doar uneori o frîntură din strigătul melodios al oamenilor de la plutire, doar o părere de lătrat al unui ciine de la stîna Slimoiului.

Întors la malul apei, drumetul vede dincolo, spre răsărit, sub buza muntelui, pe un tăpșan, înșiruite patru case ... Una, mărunțică, e „Casa veche“, aceea pe care au ridicat-o doi prieteni, vînători, dornici de singurătăți și de frumusețe. Casa e acum a lui Ieronom. Lingă ea, spre Piriul Șerpilor e „Casa cu soare“ a lui Sivu, mai la vale deasupra unei faleze sub care se frămîntă acum riul, e „Casa-de-la-Izvorul-de-argint“ a lui Ionel-Nemo, (trec aici numele pe care le găsim în scrierile lui Sadoveanu). Maestrul Sadoveanu, călăuzit de Nemo, și-a impușcat aici primul cocoș-de-munte, a îndrăgit locurile și după ce în cîteva veri a fost găzduit de prietenii lui a dorit să aibă căsuța lui. Și așa, într-o dimineață, căutînd loc potrivit în proprietatea lui Nemo, s-a oprit într-un loc de pe malul Sălanelor, a înfipt în pămînt toiașul și a grăit: „Aici aș vrea, cu Bradul-strîmb în față.“ Astfel, acel brad străvechi, curbat ca o sabie turcească, a ajuns nemuritor prin „Povestirile de la bradul strîmb“. Muritor, ca toate, nici el nu se mai înaltă spre cer. Secole a înfruntat viscoalele, iar cînd a simțit că sub securile alcătuitoare albiei barajului cad tovarășii lui, n-a așteptat ascuțișul fierului și într-o dimineață senină și-a frînt ancorele rădăcinilor și s-a culcat lin, pe tovarăsa sa de viață, apa Sălanelor. Cade jertfă, ca și celelalte, și „Casa de la Bradul strîmb“, în fața căreia turistul se oprea, ca în fața unui monument din muzeul literaturii noastre.

Colo, în pieptul muntelui, îmbrățișat de brazi e un paraclis adus parcă dintre bisericile de lemn ale Maramureșului. În zori, cînd se ridică de după Oașa-Mare soarele, primele lui raze sărută în lucriri crucea din virful turnului de săgeată subțire și înălțat la Nedeia. Din mijlocul lui august se adunau aici la slujbă polog de oameni ai muntelui, de pe Valea Frumoasei și de pe Jiu. Lingă bisericuță e un mormînt cu cruce de scîndură. Acolo se mistuie trupul unui pribeag, rămas fără nume. Într-o noapte de iarnă, în care viscolul se războia cu muntele, a bătut în ușa paznicului Pittini de la Izvorul-de-argint. „Cine ar putea să fie în această singurătate și pe o astfel de vreme?“ A deschis ușa și s-a prăvălit în casă om străin, cu suman în zdrențe, cu opinci potlogite. A căzut ghem lingă vatră și a făcut semn cu mina, neprimind ulcica cu lapte fierbinte. Acolo a adormit și nu s-a mai trezit. Unde e ofițerul stării civile, care să înregistreze, unde e popa care să prohodească? Scrisoare cu nume nu s-a găsit. A venit de la „Casa bătrînă“ paznicul Rudi Cernota și au săpat mormînt în pămîntul înghețat. Mormînt de om pribeag, care a dus cu el și nume și soartă. Alătura e Izvorul-de-argint, care își țîșnește firul de apă din perete de stîncă. De aici își

umplu cofele cetătenii „**Braniștei Domnului**“ (numele e dat tot de Sadoveanu), din apa care vara-i ca ghița și iarna nu o poate biciui gerul. La doi pași se deschide o vilciță, din care se strecoară un piriaș abia văzut dintre ierbărie și flori. Este „**Piriul-cu banii**“. Nimeni n-a aflat acolo vreun ban, dar zic oamenii că trebuie să fie îngropată o comoară, deoarece nu se deslănțuie furtună, fără să cadă acolo trăznet.

Frumoasa a primit la sin pe sora ei, Sălanele și după ce ea nu disprețuiește nici ața de apă a Piriului-cu-banii, face un cot cu albie adincă. Pe țarm e un coloaș cu pajiște ca mătasa, pe care se soresc vara cei ce s-au cufundat citeva clipe în apa ca ghița a Riului. Pe malul celălalt se întinde o luncă, în care se întrec în frumusețe florile scinteiețelor roșii cu cele ale campanulelor din albastrul căroră aștepți să auzi clinchet de argint. Apa Frumoasei face cot în dreapta, face cot în stînga și apoi cuprinde în buclă „**Ocolul ursului**“. Ciudată numire a acestei padine împrejmuite de brazi vechi, ciudată, dar legată de o întâmplare care s-ar cere istorisită și aici, unde nu are loc. Și iată-ne la Podul-Bolovanului sub care se îngheșuiește vojul inspumat. Așa-i zice acestui pod, fiindcă la stînga, lingă el, se înalță din apă pînă sus la drumeagul spre Izvor, o columnă de stîncă, piatră cioplită de meșter sculptor. Drumețul, mirindu-se de această alcătuire, observă pe pieptul ei, deasupra vojlui apei, o răstignire de bronz, înverzită de ani.

Abia face cîțiva pași turistul și călăuza lui îl oprește la o tufă de măceș din marginea drumului. Ferește crengile și se vede o cruce de lemn, cu slove scrise stingaci de artistul de la Nicula. Se înțelege că acolo s-a năpăstuit un pădurar de plumbii din pușca lui. Treci podețul de pe Valea-Mare ce coboară dintr-o vestită, străveche bătaie de cocoși, treci pe sub plaiul care urcă spre muntele Fetița și îți fug ochii peste veselia unor cositoare, de unde adună fin pentru iarnă pădurarul și paznicii. De acolo se vede opusul vechi de la care în jos e riul Sebeșului.

Un „**Geniu al Locului**“ vrăjuieste o atmosferă de pace asupra acestor locuri — dar nici el nu poate opri ca toate să fie înecate în lacul ce urmează să se întindă aici.

Frumuseți neasemuite vor fi îngropate, în locul lor se vor ivi poate alte frumuseți. Se zvoneste că se va construi încă un baraj, colo sus, la Tărtărău, cu lac de acumulare pînă spre Praja. Atunci va fi murit Frumoasa, cu Valea ei, rămînind numai izvoarele fără nume, dinspre Cindrel, dinspre Piatra-albă, rămînind numai legenda cu fata Uriășului, cu acea stîncă pe muntele Fata, cu mindra-mindrelor, româncuța cu stîncă pe muntele Fetița și cu păcurarul Cindrel. Și va rămîne o vreme amintirea că acolo unde e oglinda lacului, odinioară era o lume a frumuseților și a păcii, în care o seamă de oameni au trăit zile fericite.

IONEL POP

SEMENIC o floare de zăpadă

Situat lingă Reșița la capătul unei șosele ca un tobogan de zăpadă, departe de București, dar aproape de Timișoara, Belgrad, Budapesta, Viena și Triest, Semenicul nu e ceea ce se cheamă un munte spectaculos, nici prea înalt nu e (1445 m), farmecul său e o frumusețe blindă, unduioasă, care ți se strecoară în suflet ca aroma unui lan de iarbă și flori (de altfel și numele muntelui e cel al unei flori). Sub aparența lui „banală“, el ascunde însă o curiozitate a climei din acest sud-est al Europei: ne aflăm în fața unui soi de magnet al precipitațiilor, generator al unui microclimat în care zăpezile iernii încep din noiembrie și țin pînă în mai, practic existînd

doar două mari anotimpuri — iarna și vara. Șase luni din an el este un munte de zăpadă — piatra și pământul dispărând complet sub stratul gros și îndesat al ninsorilor căzute una după alta. Adesea, la sfârșitul lui mai, în timp ce pe litoral începe sezonul, aici se organizează ultimele concursuri de schi ale anului. Stațiunea nu e nici ea prea mare: trei hoteluri de prima categorie și un grup de vile. Citeva mici cabane ale uzinei metalurgice din Reșița, stația meteorologică, o bisericuță-monument din lemn mai semnalizează aici prezența omului, în rest liniștea marilor întinderi albe... Decît drumul obișnuit cu autobuzul, preferăm să luăm din Văliug bătrînul teleferic (n. 1945) ce urcă lent cam 30 de minute, printr-un coridor de brazi. Pentru vîrsta lui, telefericul se ține foarte bine. Dedesubt, urmele de schieri sînt întretăiate de urme strănii ale vietăților pădurii. Panorama colinelor și lacurilor Văliugului devine tot mai largă pe măsură ce urcăm. E rece în conul de umbră al muntelui. Apoi soarele ne izbește dureros ochii, răsfrînt în uriașa oglindă a zăpezii. Pământul a devenit brusc un pește cu solzi de cristal, înotînd în infinitul unui cer de cleștar. Astfel descoperi

visul alb al Semenicului. Muntele e de fapt un vast platou, ca un voal sprijinit pe trei virfuri: Semenic, Gozna și Nedeea. Un platou asemeni unei insule înconjurată de apele albastre ale cerului, dincolo de care se zăresc pereții înalți, albi acum, ai munților Țarcu, Godeanu și Muntele Mic, închizînd cupola orizontului.

Drumul printre brazi e scurt, soarele incendiază fețele îmbujorate de aerul rece al pîrtiei. Ai impresia că străbați o broderie țesută din crengile copacilor învelite în greutatea imponderabilă a fulgurilor. Specifică Semenicului este grija cu care vîntul, singurul stăpîn al platoului, îmbracă totul, trunchiuri, ramuri, instalații, în albul fluturilor veniți din văzduh. De ce oare iarna e atît de legată de copilărie? De ce albul zăpezii se împletește atît de strîns cu cîndarea copilului? De unde bucuria unică, irepetabilă (decît ca o amintire a unui paradis pierdut) de a alerga după fulgi, de a-i prinde pe buze, de a le simți recea mîngiere pe dogoarea obrazilor? Dar alunecarea pe sanie, schiuri, patine, pe zăpadă sau gheață? Pîrtiile de schi sînt aici pentru toate vîrstele și gusturile schiorilor: începători sau campioni, ba cîțiva italieni își încercau norocul la

trambulină. Pe unul din ei l-am auzit în timp ce se afla încă în aer spunînd de cîteva ori: „Pînă aici e bine!“ Înainte de a ateriza, a mai adăugat: „Mama mia!“ Băieții de la Salvamont l-au luat înainte de a sta mai mult de vorbă cu el. Totuși pe drum mi-a declarat: „Eu sînt un om ridicat de jos (cu targa). Nu mă las pînă nu mă ure din nou pe trambulină!“ Era un tip vorbăreț (iar cu glumesc, bineînțeles).

La apusul soarelui, la alt spectacol unic al Semenicului, merită să asisti urcînd pe virful Gozna — cel mai înalt — aflat la cîțiva zeci de metri în spatele complexului. Parcă am fi în „donjonul“ unui castel medieval, separat printr-o curte interioară de zidurile de apărare. Îmi amintesc și acum tulburarea încercată înaintea grandiosului fenomen cosmic. Pantele line ale imensei flori de zăpadă pe care ne aflam alergau spre depărtare, sugerînd o lume fără sfîrșit, pustie și înghețată, ca vidul marilor întinderi albe din paginile lui Jack London. Și parcă pentru a răspunde gîndului meu, siluetele a doi cîini uriași se desprinseseră de pe o colină și zvciniră spre noi prin zăpadă (doar „paznicii“ binevoitori ai stației meteo). Uriașa roată de singe a soarelui se scufunda încet în oceanul de azur din spatele virfului Nedeea, incendiînd zăpezile Semenicului. O metamorfoză a spectrului solar se desfășura cu repeziciune: fiecare culoare trecea prin nesfîrșite nuanțe, într-o simfonie wagneriană a luminii, proiectată departe pe pereții albi ai munților înconjurători. Dar aceștia nu mai sînt albi decît la bază, în zona deja umbră: crestele lor se scaldă în roz, purpuriu, mov, irizînd cerul care din albastru devine bleu-verzui, acoperindu-se într-un tirziu ș el cu un vâl de purpură. Aîpoi întunericul a început să urce repede din văile înconjurătoare. Simfonia s-a stins, lăsînd lumea în umbră și tăcere.

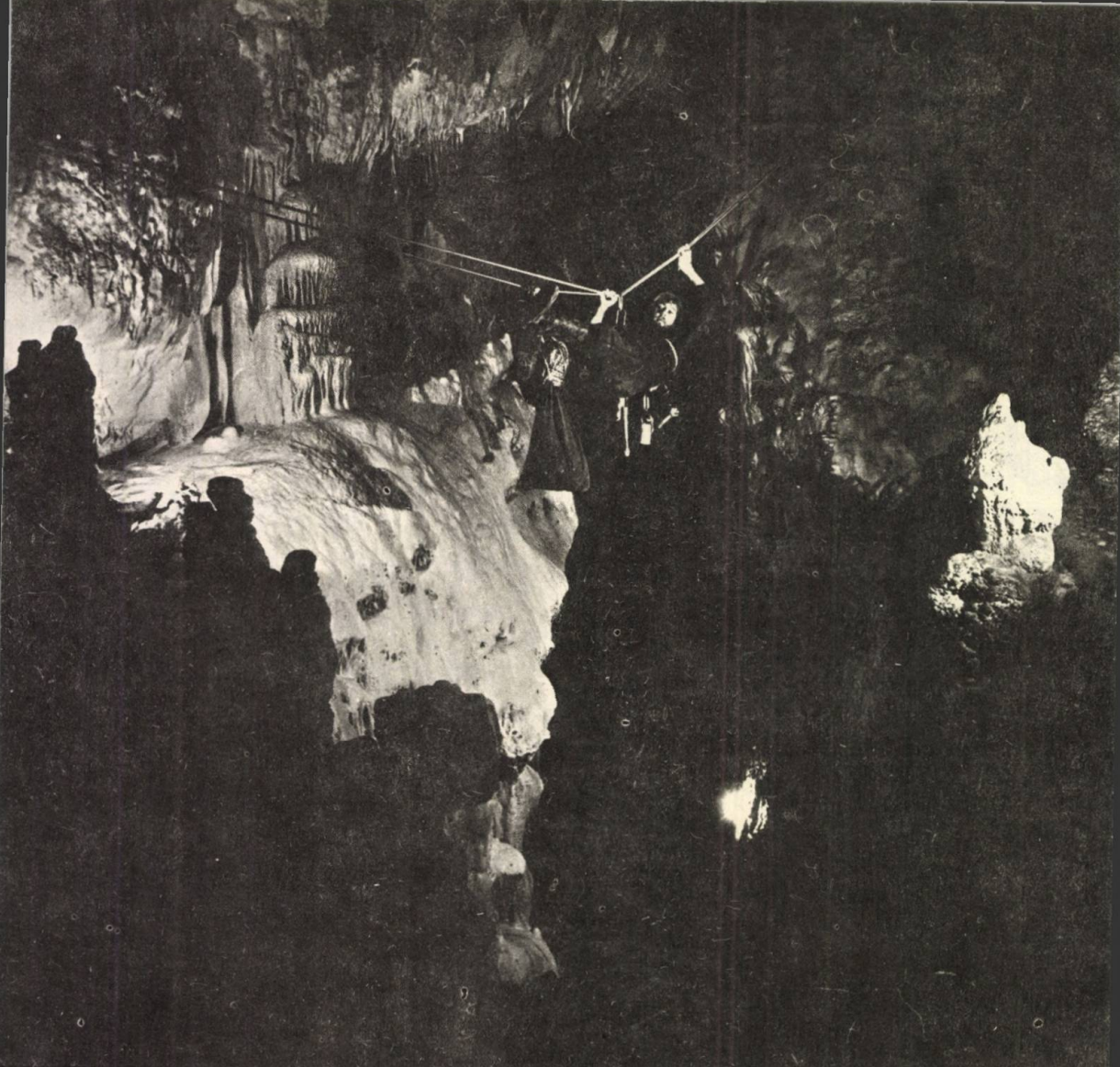
Semenicul te prinde pentru totdeauna în vraja sa nostalgică. De aceea cine nu are de gînd să revină, mai bină să nu treacă valurile line ale acestui munte al tinereții fără bătrînețe.

**DAN ALEXANDRU
CONDEESCU**

ACȚIUNEA EPURAN

sau istoria unei descoperiri

Ascunsă sub plaiurile domoale ale podișului Mehedinți, în marginea satului Jupinești (comuna Cîreșu), peștera Epuran a devenit cunoscută abia în ultimele două decenii. Nimic din peisajul arid din Cornetul Jupineștilor, spinare prelungă de calcar ce străjuiește pe dreapta apa Topolniței, nu lasă să se bănuiască risipa de fantezie ascunsă în adâncurile de piatră. Poate doar apele sărace ale Ponorățului, adunate de pe coaste golașe de dealuri stîncoase, care se pierd în subteran, sub un perete cenușiu de calcar.

În luptă cu puterea nemișcată a muntelui, pîrîiașul — nevolnic vara dar bogat în ape la vreme de toamnă tîrzie și primăvară — și-a tăiat o albie subterană spre valea șerpuitoare a Topolniței. Drumul apei nu poate fi urmat însă de om. În urmă cu mii sau poate zeci de mii de ani, lespezi mari de piatră s-au desprins din peretele de calcar de deasupra portalului,

atunci înalt, al peșterii. Apa și-a găsit alt drum printre blocurile prăbușite. Nisipul și pietrișul adus de pîrîu au nivelat fundul văii, formînd o luncă întinsă, pe care apele o inundă în fiecare an. Cu timpul, vechea intrare s-a șters din amintirea oamenilor care au trăit prin acele locuri.

În vara anului 1958 au apărut prin părțile locului arheologii și, după o recunoaștere competentă a regiunii, și-au ales loc pentru săpătură sub peretele de calcar pe care se vedeau dire prelungi de funingine. Cu siguranță, acolo găsiseră cîndva adăpost stăpînii străvechi ai acestor meleaguri. Presupunerile sînt confirmate: fragmente de ceramică nouă, apoi ceramică veche, lucrată dintr-o pastă grosieră și, mai adînc, cîteva obiecte din metal, sînt rînd pe rînd scoase la lumină. În baza profilului, între bolovani, se deschide o bortă prin care se simte un curent de aer rece. Momentul

marchează redescoperirea unei peșteri. Ea va primi numele unui localnic — „a lui Epuran“, care avea pășune prin apropiere.

Oamenii din sat nu sînt curioși să afle ce se ascunde în spatele deschiderii din groapa arheologilor pe care, prudenți, o acoperă cu mărăcini.

Între timp, speologii bucureșteni explorează în apropiere de Cireșu, în același masiv de calcar, peștera Topolnița, care se arată a fi cea mai mare din țară. La lucrările de explorare și cercetare participă Dorel Staicu, flăcăias din Jupinești, care va rămîne cu o autentică pasiune pentru peșteri. În 1964, el pătrunde într-o tură solitară în peștera din groapa arheologilor și explorează peste 300 m de galerii necunoscute. Vestea existenței unei peșteri în amfiteatrul Ponorățului se răspindește treptat. Speologii amatori din Brașov, dornici de aventuri subterane, inițiază o tură de vizitare a Topolniței, frumoasa și deja celebra peșteră

de lingă Cireșu. În octombrie 1965, Fritz Thomas și Constantin Ghimbășan, după vizitarea Topolniței, caută intrarea în peștera de curînd descoperită, o reperează cu ajutorul unui bătrîn cărbunar din partea locului și încep **ACȚIUNEA EPURAN** (cum spune cronica lor) „**ASTĂZI 11 OCTOMBRIE ORA 10 A. M.**“. Ajunși în sala de la intrare, coboară o succesiune de praguri, verificînd atent orice posibilitate de înaintare spre Topolnița, spre care caută un drum subteran. După ore de trudă zadarnică, oboseala se face tot mai mult simțită, accentuată poate și de dezamăgire. Se simt îndreptățiți la un scurt popas, pe marginea unui mic bazin cu apă.

Totul părea definitiv închis, iar șansele de a ajunge din Epuran în Topolnița sau, cel puțin, de a descoperi noi galerii se arătau substanțial diminuate. O mică deschidere deasupra apei le atrage privirea și, verificînd-o, simt un puter-

nic curent de aer. Prin spațiul minuscul dintre doi bolovani, muntele respiră prelung. Aventura, ce părea definitiv încheiată, poate continua. Dislocă febril bolovan după bolovan și, după două ore de muncă, spațiul devine suficient de mare pentru a permite o trecere chinuită prin această adevărată „STRÎMTOARE A SPERANȚEI”. Cele patru ore care au urmat constituie o adevărată demonstrație de virtuozitate speologică, în care rezistența fizică și tenacitatea, îmbinate cu un excelent simț de

Natura patriei — un templu care binemerită grija noastră a tuturor.

ționi, apoi pereții se retrag, tavanul se înalță, iar strigătul are ecoul spațiilor vaste.

Această primă victorie va fi urmată în curând de altele. În două intrări consecutive vor fi explorate și cartate în premieră galerii însumând peste 1 km lungime, în care alternanța concrețiunilor de calcit, micile lacuri subterane și eleganța arhitecturală a galeriilor creează ansambluri de un rafinament neîndoielnic. Fantezia naturii a fost desăvârșită: haosul de blocuri din zona intrării, amintind de o pădure de piatră răvășită de un cataclism, este treptat înlocuit de frumusețea barocă, bogată în concrețiuni, din GALERIA COMORILOR sau din SALA URȘILOR, ori de peisajul lacustru din FEERIA APELOR. Pe bună dreptate, primul gând al exploratorilor se îndreaptă spre ocrotirea acestor frumuseți. Căpătînd statutul de monument al naturii, peștera Epuran intră sub protecția legii. Deci, vizitarea devine posibilă numai cu autorizație specială și în prezența unor speologi.

Timp de opt ani, rarele vizite în peșteră au drept scop realizarea de material fotografic, colectarea de faună sau, fără șanse, căutarea unor noi galerii.

Începînd din 1972, prin părțile locului își desfășoară activitatea o echipă de cercetători de la Institutul de Speologie „Emil Racoviță” din București, care iau în antrepriză peștera Topolnița cu gândul realizării unei monografii. Inevitabil, speologii bucureșteni trebuia să se întâlnească și cu frumusețile Epuranului. Impactul se produce în 1973, cînd, după o primă vizită, se conturează clar ideea necesității existenței unui etaj inferior, pe care Ponorățul se drează spre peștera Topolnița.

În 1973, cercetătorii I. Povară, G. Diaconu și C. Goran, însoțiți de Dorel Staicu, apoi de cîțiva speologi amatori din clubul „FOCUL VIU”, descoperă și explorează rețeaua de galerii aparținînd unui etaj aflat cu 55 metri mai jos de etajul deja cunoscut. Acestui grup i se alătură o echipă valoroasă a clubului de speologie „AVÎNTUL” din Brașov, reînnoită cu membri pasionați (Zakarias, Gereb, Bencze, Simon) conduși de neobositul Gutt Walter.

Potențialul speologic al nivelului inferior, străbătut de pîrîul subteran, era promițător. În plus, dacă la nivelul superior toate posibilitățile de joncțiune cu Topolnița erau definitiv blocate, pîrîul subteran și galeriile adiacente dădeau speranțe noi exploratorilor. Pentru a cunoaște labirintul complicat din etajul activ și pentru a-l putea raporta la etajul superior, pe de o parte, și la rețeaua de galerii din Topolnița, pe de altă parte, era necesar să se întocmească un cît mai corect plan al celor două peșteri. În Topolnița activitatea de cartare,

orientare, au dus la o realizare spectaculoasă. Prin bizarul labirint în care blocurile suprapuse de calcar creează false galerii, înaintarea este în egală măsură șansă și muncă de Sisif. Dezobstrucții repetate, tîrșuri prin locuri incredibil de strîmte, ispita unor spații mai largi care nu duc nicăieri — sînt pe rînd înfruntate și depășite. Patru ore nesfîrșite — necesare pentru a parcurge doar 60 de metri! Un ultim obstacol, sub forma unei strîmtori decorate cu concre-

desfășurată timp de trei ani, a condus la obținerea unui plan de detaliu pentru aproape 16 km de galerii, Același lucru urma să se realizeze și pentru Epuran.

În dimineața zilei de 29 aprilie 1974, autobuzul Drobeta-Turnu Severin — Cireșu este luat cu asalt de 14 speologi și un munte de bagaje. Tabăra exterioară este instalată în Lunca Ponorășului, în apropierea intrării în peșteră. Trei echipe lucrează la explorarea și cercetarea oricărui spațiu suficient de mare pentru a permite trecerea unui om. Cea de a patra, transportă peste 400 kg materiale până la puțul de acces în etajul inferior, apoi echipează verticala de 55 metri. Jos, pe malul piriului se va amenaja o tabără subterană pentru 3-4 persoane. Două, apoi trei echipe, lucrează alternativ în ture de 10-12 ore, escaladând pereții verticali, degajând trecătorile promițătoare, efectuând măsurători diverse, în paralel cu redactarea planului.

În noaptea de 4 mai, la ora 23, cele trei echipe se reunesc la baza puțului pentru... masa de prinz. O supă fierbinte, preparată în ture, la primus, încălzește atmosfera. Se împachetează aparatele și echipamentul, iar la ora 24 primul speolog încupe urcușul. Cei 6 speologi și 11 saci cu echipament au nevoie de 6 ore pentru a urca cei 55 de metri ai puțului. Ultima tură a însemnat 26 de ore de activitate neîntreruptă, dar peștera Epuran are acum aproape 4 kilometri lungime. Deși numai puține direcții au rămas nelămurite după această tură, speranțele n-au dispărut cu totul. La jumătatea puțului de acces, o pătă neagră îndepărtată: gura unei galerii mai lăsa o umbră de încredere în noi descoperiri.

Abia în aprilie 1976 se organizează o nouă expediție, avind, printre altele, ca obiectiv pitonarea peretelui spre galeria care pornea atit de promițator spre sud, spre Topolnița. Peretele lustruit, fără prize, este atacat cu

pitoane cu expansiune. În poziții incomode, se dau 300-400 de lovituri de ciocan pentru a obține cu dalta o gaură de 3 cm, în care va intra pitonul. Ore chinuitoare de trudă pentru capul de coardă, ore chinuitoare de așteptare și de speranță pentru coechipieri. Metru după metru, distanța pînă la gura galeriei se micșorează și, după un ultim efort, se pătrunde în sfîrșit în ea. Morfologia pereților este promițătoare: contur regulat, dimensiuni mari, direcție bună, dar, cu toate acestea, totul se termină după cîțiva zeci de metri, într-un horn impenetrabil.

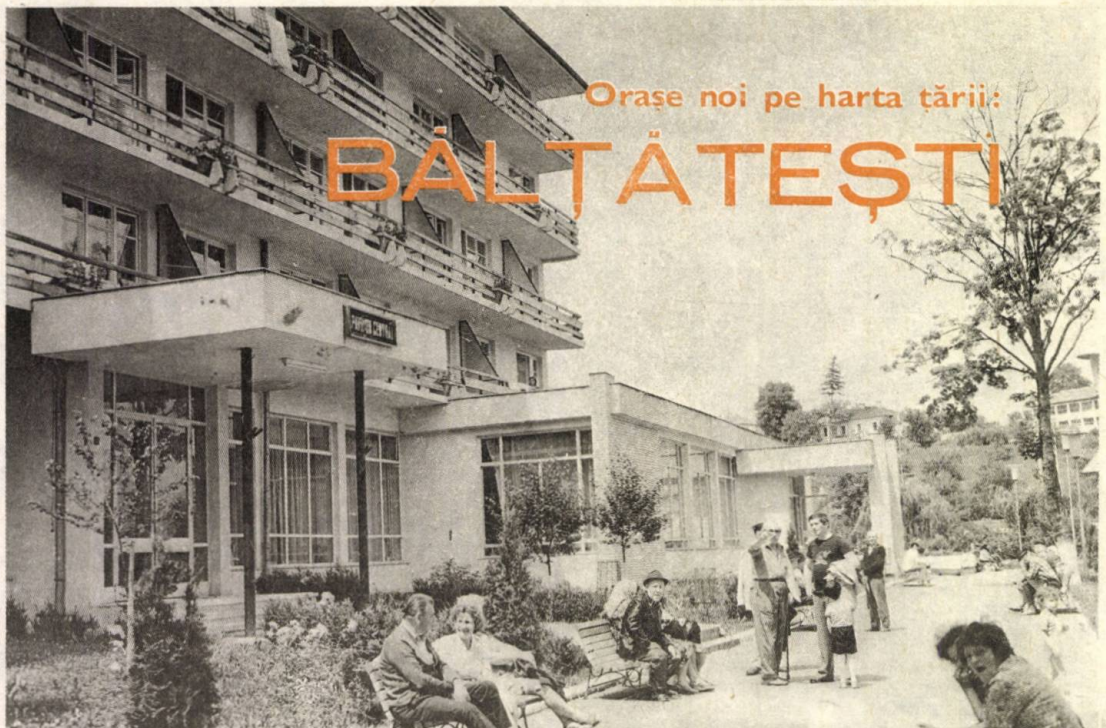
În următorii trei ani eforturile speologilor se concentrează mai ales spre descifrarea mecanismului de formare a acestui spectaculos gol subteran. Speologii exploratori devin acum speologi cercetători, cu instrumente de măsurare a diversilor parametri fizici sau chimici ai aerului, apei și calcarului. Zgomotul dinamic al explorărilor este înlocuit de tic-tacul regulat

și precis al înregistratoarelor. Treptat, tainele peșterii sînt descifrate. În paralel, se caută noi direcții de înaintare spre Topolnița; dar muntele își ascunde cu grijă secretele subterane.

Peștera Epuran, peștera Topolnița — ambele au fost cucerite și cercetate cu prețul unor eforturi deosebite. Mii de ore de muncă în lumea ostilă, rece și umedă, însă nebănuit de frumoasă. Speologii nu au putut trece dintr-o peșteră în cealaltă, restabilind legătura naturală existentă cîndva între ele. Pe noua lui albie subterană, Ponorățul străbate neconținut muntele spre apa Topolniței. Urmîndu-i drumul, protagoniștii acestor explorări, sau alții, care abia acum descifrează tainele speologiei, vor trece într-o zi, peste o lună sau un an, din Topolnița în Epuran.

Atunci EPURAN și TOPOLNIȚA vor fi două nume ale aceleiași peșteri!

IOAN POVARĂ

Orase noi pe harta țării:

BĂLTĂTEȘTI

La 32 km de Piatra Neamț, după ce drumul spre Agapia și Văratec se alintă în serpentinele de pe dealurile Crăcăoanilor, răsar în drum **Băltătești**, stațiune balneo-climaterică, ale cărei „fintini de slatină” se știu de secole, deși abia prin 1800 se amenajează aici primele „feredece”. La 1839 dr. I. Chihac întreprinde o analiză chimică a apelor minerale din fântinile **Olga, Elena și Gheorghe**; în 1856 și 1883, dr. Konya repetă analizele. Concluzia: apele au un deosebit efect tămăduitor, vindecând „umflături ale miinilor și picioarelor, rahitismul, patimi nervoase”. Încă înainte de sfârșitul veacului trecut, se aprecia că „feredeele de Băltătești se pot pune în fruntea tuturor izvoarelor de slatină din Europa”. Medalii de aur de la Paris (1900) și București (1906) confirmă valoarea acestor ape minerale, din care se extrage „sarea de Băltătești”, cu proprietăți asemănătoare celei de Karlovy-Vary sau Vichy. Gazetele vremii notau că aici veneau „femeile și copiii slabi și gălbioși și după scăldători și întășări în prostiri udate cu slatină plecau vioi și voinici”. Totuși, stațiunea, ca atare, nu se impune. Ibrăileanu — care plează aici acțiunea delica-

tului său roman „Adela” (apărut în 1933) — găsește „o improvizare de bilci”, cu „lume multă, care vrea să petreacă și nu știe cum. Doamnele, ostentativ fără treabă, umblă în rochii de casă și în capul gol... Domnii, cu jambiere și șepci impermeabile, trec la poștă, peste drum de hotel, înarmați cu alpenstock-uri...”. Mai înainte, pe la 1906, Sadoveanu se arată și mai nemulțumit de Băltătești, ironizând pretențiile de stațiune mondenă, cu „restaurant de mîna întâia, o muzică de la București și un otel cum rar se găsește...”

„Otel” există și astăzi, lângă vechile vile ridicîndu-se clădirea luminoasă a noului stabiliment balnear și încă două vile, ale căror acoperișuri de țiglă roșie se zăresc printre brazi încă de pe dealurile din împrejurimi. Sînt 450 de locuri la cazare, dar — în plin sezon — se tratează aici cam 600 de oameni. După părerea dr. Romulus Rădulescu, medicul șef al stațiunii...

— ... Apele de aici sînt extraordinare. Ele pot proveni din acea mare care a lăsat ca mărțurie a existenței ei peștii fosili din dealul Pietricica, lângă Piatra Neamț. Sînt ape cloruro-sodice, sulfatate și iodurate, înrudite cu cele de la Amara și Techirghiol, însă de trei ori

mai concentrate. Ele au un corespondent direct la băile Oglinzi-Tirgu Neamț, unde cearceaful lăsat să se usuce, după ce a fost trecut prin „slatină”, rămîne drept, ca o foaie de tablă. Tratăm cu succes bolile reumatismale — la unele forme sînt cazuri de vindecare sută la sută — afecțiuni ginecologice și unele forme de nevroză. În afara apelor minerale, practicăm termoterapia, electroterapia, hidrokinetoterapia, tratamente cu unde scurte, cu aerosoli. Climatului este de cruțare: altitudinea fiind 470 m, beneficiem totuși de aerul ozonat al pădurilor de brad din apropiere. Plimbările prin împrejurimi, serile la club, o bibliotecă și o expoziție de etnografie — agrementează plăcut cura balneară la Băltătești...

Fără îndoială, Băltătești — ca și băile Oglinzi, din apropiere — merită un interes mai acut al balneologilor și al economiștilor, care ar putea decide noi investiții cu totul justificate aici. Oricum, în cursul acestui cîcinal, **Băltătești** — comuna mai cuprinde și satele Ghindăoani, Valea Arini și Valea Seacă — vor deveni oraș. Un alt orizont se deschide și stațiunii, foarte bine gospodărită pînă acum de **I.G.C.A.L. Neamț**.

MIHAI CREANGĂ

CUPA PĂDURILOR

1950-1980

Cine ar crede, dintre cei ce au fost de față atunci, că de la organizarea primului concurs de orientare la Timișoara s-au scurs trei decenii? Sau ciți dintre concurenții de atunci și-ar fi imaginat că la o ediție jubiliară de o asemenea amploare, lucrul cel mai dificil de realizat este, nu să te prezinți la start, ci să faci parte din echipa de organizatori, cărora nu trebuia să le scape nici un amănunt pentru reușita deplină a acestui eveniment? S-a muncit un an încheiat pentru întocmirea hărților și traseelor, a documentelor de concurs, pentru confecționarea cupelor, diplomelor, insinelor, pentru rezolvarea a zeci și zeci de probleme organizatorice, dintre care nu puține priveau calitatea noastră de gazde cu o experiență mai îndelungată decît a altor invitați.

Oficialii zgirciți cu laudele au recunoscut că sportul pădurilor a trăit în Pădurea Verde a Timișoarei unul dintre cele mai emoționante momente ale existenței sale.

Cum a fost atunci, în ziua începutului și în sutele de zile de întreceri în care am încercat să ne perfecționăm neconținut, să ne autodepășim?

Startul primului concurs s-a dat la 14 ianuarie 1950, pe un traseu care se parcurgea după instrucțiuni scrise. Îmi amintesc și acum o parte din text. „Porniți în direcția 74° — 142 metri; veți întâlni poteca pe care o urmați 27 pași, spre nord. Ajungeți la o bifurcație și continuați spre 300° încă 500 metri...”

Din 1953 ne-am confecționat hărți, mărind astfel tehnicitatea sportului cu busola. În același an am trasat, pentru prima dată în țară, un concurs de orientare pe schiuri. Tot noi am fost cei dintîi care am introdus „etapa de viteză”, preluând la apropierea de orientarea modernă. În acești ani am avut campionii noștri, am fost gazdele primului concurs internațional de orientare pe schiuri în anul 1971, la Muntele Mic, cu sportivi din R.D. Germană, R.S.F. Iugoslavia și, bineînțeles, din țara noastră. În anul 1975 am dat startul la primul concurs de noapte cu orientare, pe schiuri. Au venit apoi ca o incununare acele mari concursuri în care am sărbătorit 20 și 25 de ani de practicare a acestui sport

la Timișoara. Sportul pădurilor și-a creat astfel încetul cu încetul o istorie proprie, bogată și interesantă. Alături de aceste date tehnice și calendaristice stau amintirile frumoase, acumulate pe parcursul a treizeci de ani.

Primul concurs la organizarea căruia și-au pus umărul turiști iubitori ai drumeției și naturii ne amintește de alte evenimente paralele: 1950 era anul lansării complexului polisportiv GMA și FGMA, era începutul recordurilor atleților timișoreni Iolanda Balaș, Ana Șerban, Ion Sôter. Erau anii în care căutam cu înfrigurare noutățile, pentru a le aplica, anii în care setea de sport și cultură și-a spus cuvîntul, în multe dintre acțiunile noastre. De atunci și pînă astăzi s-a creat o mare familie, un mare grup de prieteni, de oameni viguroși, de toate vîrstele, români și din toate naționalitățile conlocuitoare, o ștafetă perpetuă a generațiilor. Unii au dispărut pentru totdeauna dintre noi și în cinstea lor am inițiat cupa „Gențiana” — dar cei tineri sînt mulți, ambițioși, sînt atleții terenurilor frămîntate, sînt cuceritorii naturii și-i considerăm copiii noștri.

Ca o mare orchestră care a făcut nenumărate repetiții, noi știam din cele peste 1500 concursuri organizate în trei decenii — ce va trebui să facem la împlinirea noastră jubiliară. Am învins capriciile unei ploii torențiale de vară din 24 mai și ne-am bucurat de soarele zilei următoare în care am luat startul 778 de sportivi. Pentru că amintirile și prietenii care s-au legat cu ocazia aceasta vor dăinui în amintirea noastră și vor constitui nucleul altor concursuri de orientare, vom da numele acelor arbitri cărora le-am datorat bucuria acestor întreceri: prof. Romeo Radoslav, ing. Alex. Vancu, ing. Ion Henz, Ladislau Bojan, Monica Popescu, Nicolae Lunzer și Virgil Petitjean.

Ne-am despărțit cu dorința și, de ce nu, cu angajamentul de a ne reîntîlni peste zece ani, la ediția a 40-a a „Cupei pădurilor”.

Oare cine vor fi atunci organizatorii și ciți concurenți vor avea?

CONSTANTIN LUPU
președintele CJTA Timiș

Cine-i cel mai vîrstnic

Culmea Stinișoarei este o cumpănă lungă și arcuită, de pe spinarea căreia ochiul se odihnește fără împotrivire pe meterezele de piatră ale munților Bistriței sau, rotindu-se cu o sută optzeci de grade spre răsărit, pe întinderea brăzdată de ape firave și repezi a Podișului Moldovenesc. Într-un mic căuc desprins din

Așa își trăiește viața, trecind voinicește dincolo de pragurile nostalgice ale pensionării și învățătorul Chiril Dranca. Casa lui arată, și pe dinafară și pe dinăuntru, ca un muzeu de aleasă creativitate populară. După ce și-a încins zidurile albe cu brii înflorate în verde și negru, așa cum fac locuitorii din Ciocănești

de bogăția pădurilor și pășunilor, au dat semnalul înființării așezărilor de pe Valea Suhei și a afluenților ei — Negrileasa, Gemenea, Vadu Negrilesei, Slătioara, Doroteia, — pînă cînd s-a abătut urgia celui de-al doilea război mondial, cînd nemții au prădat casele și biserica și le-au dat foc. În final, dascălul a înscris un capitol nou, cel al înfăptuirilor socialiste, în care hărnicia și bunăstarea locuitorilor sînt măsurate în cifre și date revelatoare.

O distinsă personalitate medicală susține că, în numeroase cazuri, pensionarii încearcă să se „depensioneze”, pentru că se simt capabili și doresc să fie în continuare utili societății. Chiril Dranca este unul dintre aceștia.

— Cine-i cel mai vîrstnic dintre bătrînii satului?, îl întreb cu gîndul să aflu din ce aluat sînt plămădiți stulpicănienii.

— Moșul Gavril. Se apropie de 90 de ani dacă nu i-a și împlinit, sună răspunsul.

— O fi pe-acasă?

— Acasă, und' s' fie!

Cînd am deschis poarta, l-am găsit în fundul curții, în șopron, spîrgînd lemne. Izbعا cu atîta înverșunare toporul, încît nu ne-a văzut decît atunci cînd ne oprisem în fața lui.

— Moșule Gavril, dînsul e de la București și vrea să stea de vorbă cu matala, încearcă să mă prezinte învățătorul.

— N-ai fost și ăst'an pe la noi?, mă descoase gazda.

— Acum sînt pentru prima oară în Stulpicani și tot ce știu despre dumneata este că te cheamă moș Gavril și că la 90 de ani, despici lemnele cu toporul.

— Nouăzeci neîmpliniți, mă corectază unchiușul, ca și cum atunci cînd vine vorba despre drumul vieții trebuie să raportezi întocmai șișul anilor. Mie îmi zice Gavril Morășanu.

— N-oi fi din Maramureș? mă leg eu de numele lui.

— Bătrînii așa spun. Cînd a venit strămoșul nostru din Maramureș, aici, în sat, nu erau decît cîteva

unduirile muntelui, înconjurat de pajști întinse, care se pierd în codrul secular al Slătioarei, aflat pe aproape, în hotarul Rarăului, și-a durat vatra comuna Stulpicani. Vatră veche și puternică, așa cum a consfințit-o, cu urice și peceți Domnul Ștefan și cum aveau s-o consfințească, veac după veac, prin hărnicia lor, oamenii. În Stulpicani, oamenii se nasc la umbra molizilor falnici, a brazilor și paltinilor care aici fac dovada unei neobișnute vitalități. Ei au privilegiul să asculte boncănitul cerbilor și cîntecul nupțial al cocoșilor de munte, să fie martori la extraordinara explozie de culoare a florilor rare și prețioase, întîlnite numai pe covorul generos al rezervației. Viața stulpicănenilor se scurge frumos, echilibrat, în deplină concordantă cu armoniile naturii.

Mestecănișului, și-a sculptat mai întîi poarta, apoi stîlpul pridvorului, după care s-a apucat de încheiat lăzi de zestre, înfrumusețîndu-le cu semnul soarelui și cu originale reprezentări antropomorfe, a croit casete cu capacele țesute în linii frînte sau peretare de ătrînat prosopul cu gingașa urare de „bună dimineața”, săpată adînc în trupul lemnului.

E frumos în casa lui Chiril Dranca, totul este rînduit cu grijă, totul pare născut dintr-o bucurie lăuntrică, din muncă și pasiune din respect pentru trainicile tradiții ale satului. Sentimentul acesta l-a îndemnat să adune, în filele unei monografii, întîmplări și fapte petrecute încă din anii de început ai Stulpicanilor, de cînd primele familii venite de dincolo de munți, din Transilvania sau de pe alte coclauri moldovene, îndemnate

dintre bărbații satului?

numere. A adus cu el vreo două sute de oi și o sută de capre. Oamenii nu l-or primit să stea în sat. Au zis că merg caprele și rup ceriteii de pomi. Acolo, pe dimb, era o ripă și caprele se încurcau pe ea; acum e frumos terenul, dar atunci era pădure. Și-a făcut el o țiră de adăpost pentru oițele lui, a curățit locul, a tăiat brazii și a ridicat un fel de casă, a rinduit cum a putut o sobă din lut, pîtecocșă, că atunci cînd băga în ea un lob de fag de doi metri putea să fie afară gerul oricît de mare; casa a fost pînă acum, nu sînt 10 ani, de cînd s-a spart. Cînd avea gust de-o țiră de rachiou să cîntească, moșul fugea călare pe măgăruș, și-așa, călare, intra în crîsmă, își umplea o balercuță cu rachiou și tot-atît de repede se întorcea acasă s-o beie. Dîmbului acela, așa-i spune și-acuma, Dealul Moroșenilor. Bietul moșneag acolo și-a întemeiat el gospodăria și, după ce a pus-o pe picioare, a făcut și moroșeni destui.

— Cam cîți?

— Cine mai știe? Poate 15 ori 16. Era bărbat îndesat și voinic. Cînd trînea cu piciorul în podeală se auzea ca de aici în sat.

— Cîți ani a trăit bunicul?

— Bunicul, nu știu cît a trăit. Tata a mers numai pînă la 80.

— Dar strămoșul acela, care a venit cu turma de peste munți, cam ce vîrstă să fi apucat?

— Răsbunicul? Nici de el nu pot să știu. Îmi închipui că a trăit destul, mai mult decît trăim noi astăzi.

— Ce te face să crezi asta?

— Pe atunci, oamenii erau mai liniștiți, nu puneau atîtea la inimă.

— După anii pe care i-ai adunat pînă acum, se pare că nici dumneata n-ai prea pus la inimă toate cele necazuri.

— N-am prea avut vreme să mă gîndesc la ele, că nu știu cum se făcea, că ieșeam mereu înaintea lor. Am crescut vite și am lucrat la pădure, am lucrat la linie și-am lucrat la fabrică și unde a fost de lucru, tot acolo m-am dus și am muncit. De muncă am fost bun de mic copil și muncesc după cum pot

și în ziua de azi.

— Îți pare rău că ai muncit atît?

— Nu-mi pare rău că am muncit, munca m-a ținut sănătos și mi-a dat putere; rău e că am muncit mai mult pentru alții.

Bătrînul cu barba albă, de sfînt coborît de pe frescele Voronețului vecin, deapănă fără să se oprească întîmplări petrecute în pragul acestui veac. O față senină, fără nici un rid, îmi zîmbește cu bunătate, parcă stînjănită că un străin stăruie să-i scormonească prin cotloanele vieții, amintiri atît de îndepărtate.

— Mă uit la dumneata și mai că nu-mi vine să cred că te apropii de 90 de ani. După chip, eu nu ți-aș da mai mult de 70. Bag de seamă că nici ochelari nu porți.

— Uneori mi se face un fel de ceață înaintea ochilor, dar vita o văd de departe. Dumneata vrei să mă faci mai tînăr și, de nu m-ar durea picioarele astea, mai că aș crede și eu.

— Și cam care ar fi secretul că te-ai crede tînăr?

— Nu-i nici un secret, E după cum ai chibzuit să-ți trăiești viața. Am fost sănătos și-am avut parte de-o soție bună. Stăm împreună de mai bine de 60 de ani și nu ne-am certat niciodată. Dacă vreodată m-a supărat, ori am supărat-o eu pe ea, ne-am dus unul încolo și unul încolo și iară ne-am întîlnit cu voie bună.

— Doctorii spun că una din marile îndatoriri ale omului față de viața sa este cumpătarea.

— Asta am și făcut, mi-am trăit viața cu cumpătare, am fumat, dar puțin. Ca să bat femeia să-mi aducă țigări, asta niciodată; cînd am avut am fumat, cînd n-am avut nu mi-a trebuit. Cu rachiul tot așa, cînd l-am avut am cîstit, dar mai mult mi-a fost drag să-l cîntesc pe omul care mi-a venit în casă. La crîsmă, nimeni nu m-a văzut. Bătaie n-am căpătat de cînd mă știu, nimeni nu m-a izbit vreodată, nici n-am fost batjocorit de cineva. De zăcut, n-am zăcut, așa că pe la doctori n-am prea umblat.

— Dacă nu te-ar necăji reumatismul, picioarele te-ar purta și astăzi prin codrul Slătioarei.

— Acum, nu știu cum aș face să mă simt iar bine. Cînd eram mai tînăr, pînă acum cîțiva ani, nici somnul nu se mai prindea de mine, că nu biruiam cu treburile. Vine vremea cînd din toate cele ce s-au adunat, să nu mai poți ca în tinerețe. Anii mi-au luat puterile, așa că oi îndura și eu cum oi ști. Dar, de stat, nu pot sta locului. A venit primăvara; trebuie reparat un gard, tăiat un lemn, lucrat prin grădină. Dacă stau mi se pare că îmi înțepenesc mădularele și așa, cu ele fără foloșință, n-aș mai avea nici un rost pe lume.

Îmi reamintesc păreri dintre cele mai autorizate, exprimate de somități în materie: ... în lumea medicală se vorbește astăzi nu numai de prelungirea vieții active, ci și de prelungirea tinereții; ea, viața, are nevoie de solicitări neîntrerupte, proporționale însă cu capacitățile organismului, desfășurate cu precădere în aer liber... viața rațională este o condiție fundamentală care trebuie impusă încă din copilărie, mai cu seamă pentru că anumite boli nu se nasc la bătrînețe, ci mult mai devreme... insomnia, consecință nedorită a civilizației moderne, a stresului și poluării, nu se tratează cu somnifere, ci cu farmecul peisajului, cu echilibrul și calmul naturii, producătoare de intense relaxări cerebrale... procesul de îmbătrînire al ochiului este, în cea mai mare parte, determinat genetic, astfel că la 90 de ani, oamenii pot avea o vedere normală...

Fiecăruia din aceste precepte ale medicinei moderne Gavril Moroșanu îi face față prin intuiție și bun simț, ascultînd „glasul” trupului său, și ca un pacient conștiincios le-a urmat și le-a aplicat întocmai, fără să le fi cunoscut vreodată, călăuzindu-se numai după darurile cu care l-a învrednicit natura.

Cum s-ar fi întipărit în conștiința noastră imaginea bătrînului senin, a bătrînului falnic, a bătrînului munte-de-înțelepciune, dacă n-ar fi existat și n-ar continua să existe asemenea oameni?

NICOLAE DOCSĂNESCU

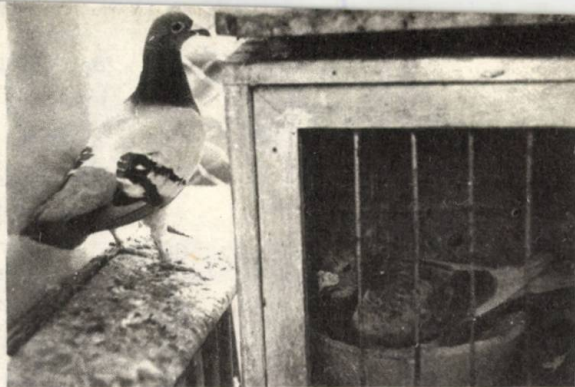
Columbofilia este un sport, o îndeletnicire care relaxează, care apropie omul de natură, de lumea păsărilor, care dezvoltă în el simțul de observație, o pasiune care are din ce în ce mai mulți adepți la noi în țară, organizați în 36 de filiale și 156 cluburi sportive coordonate de Asociația Centrală a Crescătorilor de Porumbei, o pasiune a tuturor vîrstelor și profesiilor, un mod plăcut de petrecere a timpului liber. L-am rugat pe colonelul Georgică Popescu (recent pensionar), membru în Consiliul de conducere al ACCP, autor al unui amplu Ghid al columbofilului amator, să ne vorbească.

Foarte pe scurt despre columbofilie

Porumbelul de casă are ca strămoș pe cel de stîncă. Este o pasăre care are o dragoste fanatică pentru locul natal, este considerat ca un simbol al purității, al blîndeții, al păcii. Se știe că a fost folosit încă din antichitate pentru transmiterea mesajelor urgente (în scopuri militare, în navigație, mai târziu pentru... speculații bancare, dar și pentru transmiterea rezultatelor de la jocurile olimpice, de către alpiști ș.a.). Mai numeroși sînt columbofilii care cresc porumbei voiajori (mesageri), deși avem destui pasionați și în creșterea porumbeilor de agrement, spectaculoși prin aspectul lor fizic. Eu cresc porumbei mesageri și am în volieră 80 de exemplare. Am preferință pentru porumbeii din rasa Bricoux (numele unui celebru crescător de porumbei din Jolimont—Belgia, cîștigător a mai mult de 2 000 de medalii între 1905—1914), rasă introdusă la noi în țară de întemeietorul columbofiliei românești, maiorul Traian Nițescu, care a achiziționat, în 1938, 15 perechi de porumbei din crescătoria dr. Arthur Bricoux cu banii destinați construcției casei sale.

Fiecare porumbel poartă pe un ineluș de aluminiu numărul său matricol și anul nașterii, precum și inițialele țării de origine. Inelul se introduce pe picior cînd puiul împlinește șapte zile. Cum recunoașterea calităților unui porumbel o dau concursurile aș vrea să vă vorbesc despre tehnica lor. Porumbelul ales de crescător pentru a participa la concurs este dus la club unde i se ia seria de pe inel, seria se trece pe fișa de cronometrare și i se atașază pe ineluș o clemă metalică sau de cauciuc cu însemne cunoscute doar de club. Tot atunci columbofilului participant i se sigilează ceasul constatator. Porumbeii sînt transportați la locul de lansare cu o mașină specială (cabine-express) care le asigură alimentarea cu apă și hrană. La noi se organizează în fiecare an concursuri cu plecarea din următoarele puncte: Dumbrăveni (160 km), Adjud (215), Bacău (270), Suceava (400) și din Polonia de la Prezemyśl (770 km), Lublin (870), Varșovia (1 100). Se înțelege că distanțele sînt „à vol d'oiseau”. Columbofilul, acasă, așteaptă întoarcerea porumbelului. Este

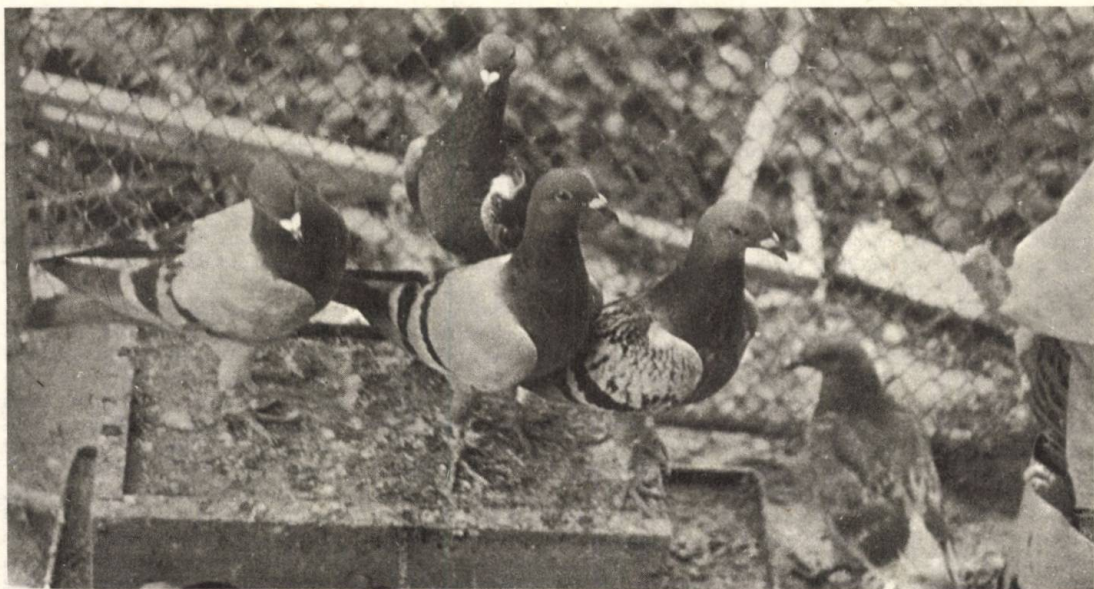
foarte important modul în care l-ai dresat, deoarece la întoarcere el trebuie să intre imediat în volieră să-l poți prinde pentru a-i scoate clema atașată la inel. Această clemă se introduce în ceasul constatat care imprimă automat, pe o bandă de hîrtie, ziua, ora, minutul și secunda. Ceasul este desigilat la club și după timpul realizat se stabilește câștigătorul. Eu am o porumbiță (Grațiela) care lansată la Prezemyśl la ora 5 dimineața a ajuns acasă la ora 12,12, evident, în aceeași zi, dar priviți-o pe Păpușa, lansată într-un concurs acum doi ani, s-a întors acasă de cîteva zile. Nu este exclus să fi fost prinsă și reținută de cineva, deși adevărații columbofili nu fac astfel de lucruri. Este important momentul ales de crescător pentru lansarea unui exemplar în concurs și aceasta depinde mult de măiestria lui, de modul în care și-a crescut porumbii. Practicăm în creșterea lor, **jocul la natural** (cînd perechile se formează liber, trăiesc și clocesc împreună) și **jocul văduviei**. În primul caz rezultatul cel mai bun îl dă porumbița lansată în concurs în momentul apropiat ieșirii puiilor din ou. În jocul văduviei, cuplul scoate primul rînd de pui. La al doilea se separă perechea, scoțîndu-se din celulă porumbița. Ei nu trebuie să se vadă sau să se audă, realizîndu-se astfel un fel de cantonament sportiv. Cînd se lansează în concurs un „văduv” i se arată printre grații femela și atunci toată energia acumulată în timpul „cantonamentului” va fi folosită de porumbel pentru cît mai grabnică întoarcere acasă, la perechea sa. S-au făcut multe cercetări în legătură cu simțul lor de orientare. În revista „Le pigeon voyageur” doi savanți americani dezvoltă teza că în spatele globului ocular al porumbelului există o substanță (magnetită) care îl orientează după undele electromagnetice. Noi îi obișnuim cu casa făcînd zboruri de antrenament (cîte două pe zi) de cînd pot ei să zboare. Mi s-a întîmplat însă un lucru ciudat. Am donat o dată un pui Bricoux direct din cuib, deci care nu zburase în jurul

casei, dar la scurt timp, s-a întors singur în volieră. Sînt însă perioade, cam din 11 în 11 ani, legate probabil de exploziile solare, în care simțul de orientare al porumbelului este derutat și se înregistrează un mare număr de pierderi. Se mai pierd cînd în timpul concursului sînt condiții meteorologice nefavorabile ca ploaie puternică, furtuni etc. Cînd nu sînt marcați, vîrsta li se poate stabili cu ajutorul rémige-lor (penele din marginea aripei). Din virful aripei spre subțioară, sînt 10 pene, de avînt, care se schimbă în fiecare an, toate și, în continuare încă 12, de plutire, din care se schimbă doar una pe an. Cele schimbate au o culoare și un luciu mai viu și sînt un indiciu la stabilirea vîrstei. După ce s-au schimbat toate 12 se reia ciclul și atunci la stabilirea vîrstei se ține seama de aspectul pleoapei și al carunculelor nazale aflate pe cioc.

În sfîrșit, lumea se întrebă cît trăiește porumbelul mesager, această pasăre atît de solicitată. În jur de 18 ani. La expoziția de la Bordeaux, însă, am văzut un exemplar de 20 de ani, foarte frumos, prezentat într-o cușcă de aur în formă de caleașcă imperială, nu ca un decan de vîrstă, ci ca un Prinț viteaz în culmea gloriei sale.

MARINA CRAINC

1495

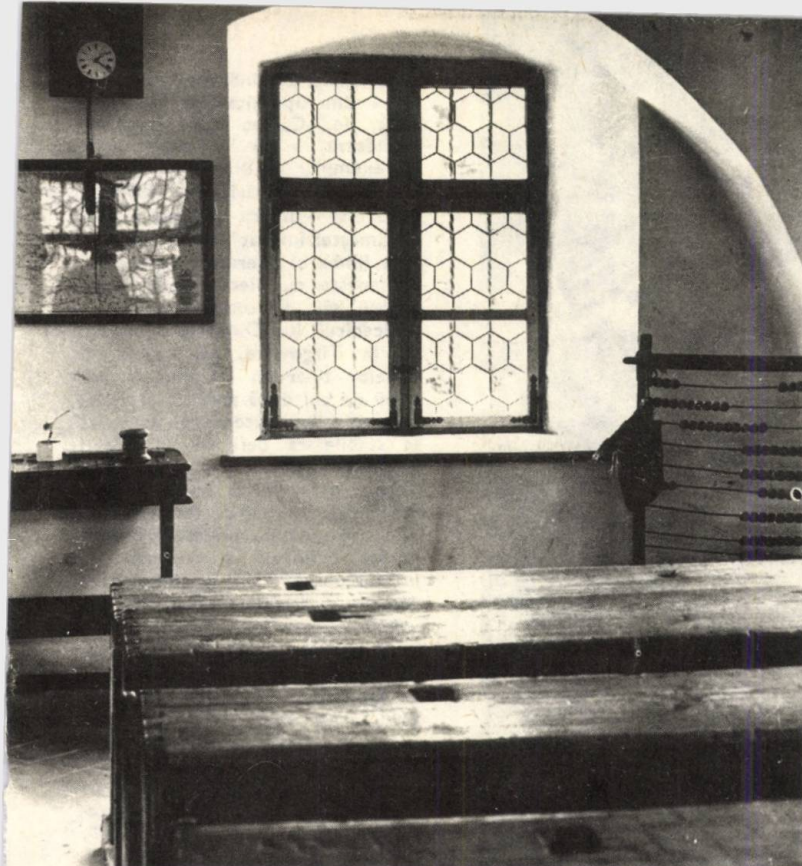
prima școală în limba românească

Am auzit de mai multe ori vorba „locul acesta, muzeul acesta l-am văzut, să mergem mai departe...” Dacă uneori lipsa de vreme, „rău al secolului”, ne-ar îndreptăți la omisiuni, dincolo de observația banală că un arbore nu înfățișează aceeași umbră în oricare parte a zilei, mai există și statorniciile ale gândului și inimii, cărora sîntem datori să le găsim totdeauna răgaz. Luînd calea Brașovului ori a Poienii lui, din panoramicul acoperișurilor roșii crescute între munți, ochiul ar trebui să apropie cu emoție turlele subțiri ale bisericii Sf. Nicolae, vechea ctitorie a lui Neagoe Basarab. Acolo, în Șchei, cînd șiruri de ținci cu degetele pătate de cerneala primelor litere trec pragul cu ochii ațintîți la numărătoarea înaltă și cînd un ghid ca Radu Vasu pune această simplă și aparent naivă întrebare „voi în ce limbă învățați, copii” — începe,

de fapt, de fiecare dată, o solemnă călătorie către sfîrșitul veacului al XV-lea, o ceremonie de istorie și suflet a neamului nostru.

Aici, mai mult ca oriunde, în încăperile cu obiectele și documentele îngălbenite din vitrine, rememorarea nu este numai o umbră a trecutului adusă mai aproape, ci o necesară boltă de timp deasupra prezentului. Aici, în Șchei, într-o casă cîndva de lemn, zidită mai tîrziu în cărămidă, am avut cel dintîi așezămint de învățătură în limbă română. Anul atestat documentar este 1495, deși un octoih în manuscris al diaconului Oprea ne dă știre că începutul fusese făcut mai devreme, încă de la 1470. Unde altundeva gândul neabătut al lui Eminescu la „limba strămoșească”, la vremile cînd „unul s-au făcut poporul și una limba”, la „unul și același popor care nu mai doarme somnul pămîntului și a

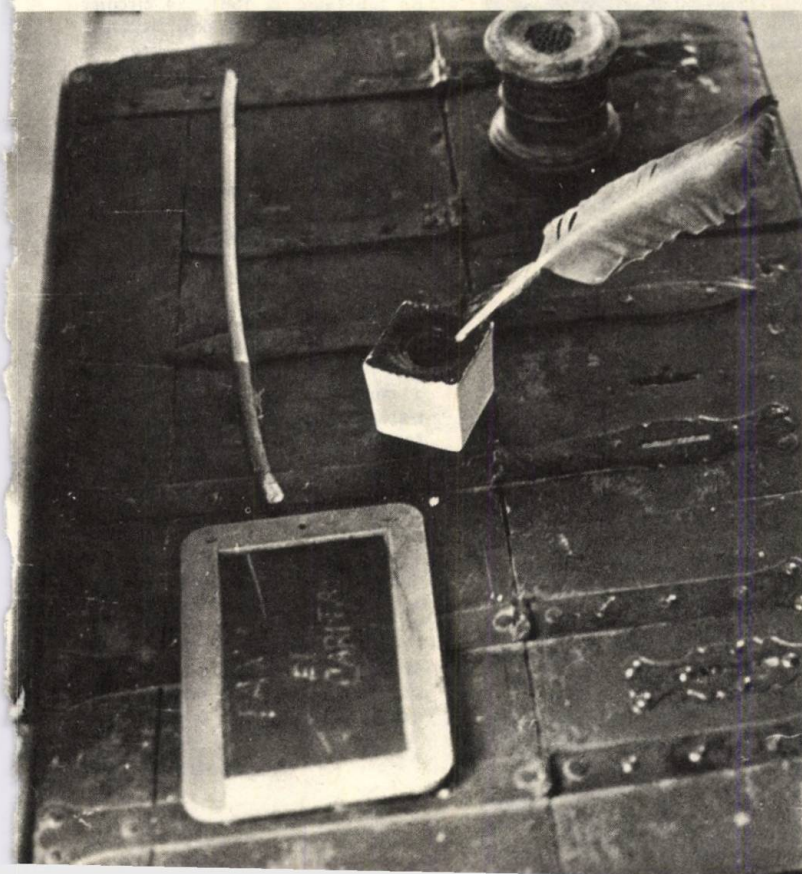
veacurilor” ar veni mai puternic și mai plin de înțelesuri? Genialul revizor școlar al județelor Iași și Vaslui ya fi avut poate în minte, scrutînd între năzuințele creșterii culturii și luminării poporului său, și această temelie pusă aici, în Șcheii Brașovului, atunci cînd scria, nu numai că „școala n-ar trebui să fie o magazie de cunoștințe străine, ci o gimnastică a întregii individualități”, dar și că o carte de citire, simbolizînd tăria revărsată în minți a cunoașterii „înspiră la zeci de mii de cetățeni viitori aceeași iubire pentru trecutul și brazda pămîntului lor; ea prefăce, după o justă observație, o masă de indivizi ce se întîmplă a trăi pe aceeași bucată de pămînt într-un popor ce menține o țară”. Săvîrșit modest, de dascăli rămași anonimi ori pomeniți doar în hrisoave ascunse prin unghere colbăite, lucrul asupra primelor slove românești trecute

CARTE de minte, inimă și drumeție

din chiliile monahicești spre buchisirea sistematică, îndrumată zilnic, a însemnat, simbolic, o operă de cultură națională. Se deschidea taina minților și sufletului întru cuvânt românesc, se așternea capătul lungului și frumosului drum al școlii noastre. Elevii care au primit învățătura în Șchei l-au văzut aievea, timp de un an, între 1828 și 1829, pe Anton Pann, pe atunci primpsaltist al bisericii, după cum alții și-au ațintit ochii asupra unui plin de rîvnă „dirigent al corului”, profesorul Ciprian Porumbescu. În muzeul Șcheilor, alături de partitura originală după care a dirijat la Brașov, în 1882, premiera operetei „Crai Nou”, se află un document emoționant — ultima sa cerere de concediu din acel an, care mărturisește nu numai abnegația și devotamentul față de școală, ci și zilele celui trist destin curmat prea timpuriu: „Misera și periculoasa mea stare sanitară mă necesitează a pleca peste earnă într-o climă mai caldă... (...) Pentru postul meu ca dirigent al corului m-am îngrijit de un substitut pentru timpul absentării mele (...) așa încît în privința datorințelor mele în oficiul meu nu va proveni nici o împiedicare sau scădere.” Un tablou aflat în muzeu înfățișează chipul unui alt compozitor, elev al lui Anton Pann — Gheorghe Ucenescu, autor, se zice, al muzicii pentru cîntecul „Deșteaptă-te române”. Au mai trecut la conducerea corului de tradiție al Șcheilor și Iacob Mureșianu și Gheorghe Dima.

Prima școală în limba română din Șcheii Brașovului a existat pînă în anul 1946. Istoria ei s-a întregit, în chip necesar, cu cea a tiparului-românesc. Muzeul Șcheilor păstrează în bogatul lui fond de documente — alături de vestitul „Te-traevanghel miniat” de la 1560, scris pe pergament de logofătul Mateiaș, în timpul lui Alexandru

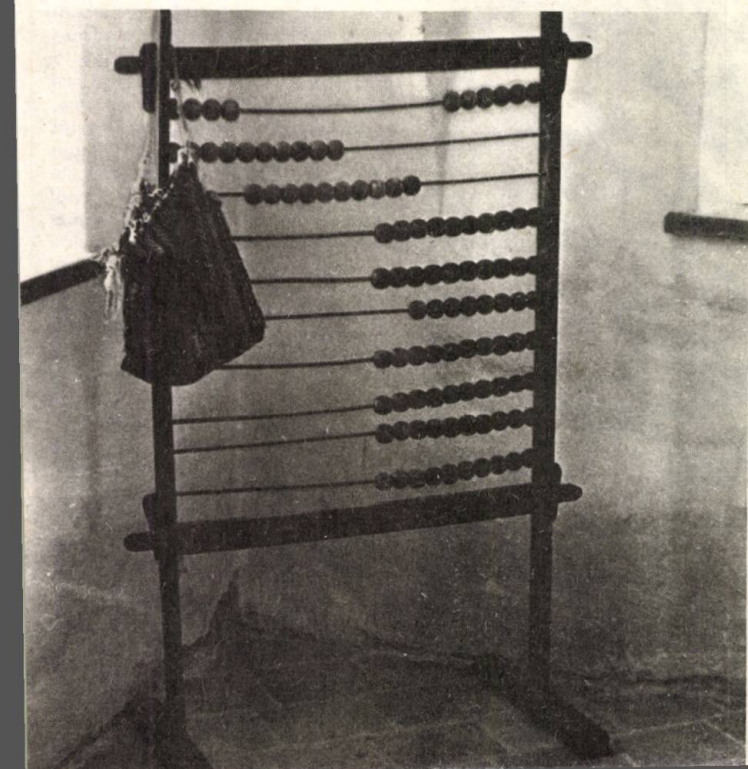

Lăpușneanu, de „îndreptarea Legii”, ieșită din tiparnița Tîrgoviștei la 1692, de „Cartea românească de învățătură” a lui Varlaam ori de un exemplar al Bibliei lui Șerban Cantacuzino, tipărită la 1688 în București — umbra și faptele aceluia „meșter-învățat” al tiparului pe care limba și literatura română îl pomenesc cu pietate între înepătorii săi: Diaconul Coresi.

Ucenicul lui Dimitrie Liubavici de la Tîrgoviște, cunoscător al tainelor tiparului introdus la noi la 60 de ani după apariția capitalei invenții a lui Gutenberg, venea să se stabilească definitiv în orașul de sub Tîmpa, către anul 1560. Vechea presă aflată azi în muzeul din Șchei, literele de lemn, matrițele, ornamentele, povestesc despre munca pasionată și năzuința de iubitor de pămînt și lumină pentru oameni a diaconului care, văzînd „că mai toate limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba (lor,) numai noi rumânii n-avăm”, s-a apucat cu dragoste și rîvnă să tipărească șirul celor nouă cărți — primele în limba română — așezîndu-le la temelia unei culturi și a unui suflet al tuturor românilor. „Întrebarea creștinească” de la 1559, „Tetraevangelul”, „Faptele apostolilor”, „Tîlcul Evangheliei”, „Psaltirea”, „Cartea cu învățătură”, ultima ieșită de sub teasc la 1581, au circulat pe întreg teritoriul țării, alcătuiind punți de limbă și gînd, apropiînd mințile și simțirea, pregătind suflul unității naționale ce avea să crească și să rodească mai tîrziu pe pămînturile românești. De aici, din Șcheii Brașovului, pornea spre toate colțurile țării o flacără a cărei lumină arde și azi între filele de aur ale culturii noastre. Obiectele muzeului povestesc despre un Brașov care a trecut prin timpuri, împreună cu cărturarii săi iubitori de patrie și de valorile ei înalte, împreună cu meșterii și truditorii care i-au făcut o tradiție de noblețe a muncii, indiferent pe ce țărîm s-a aplecat fața omului. Un bogat tezaur — carte veche, hrisoave domnești, fonduri de cărturari, documente — sînt strînse aici, la îndemîna cercetătorilor — și ele îndreptătesc afirmația tinărului director **Vasile Olteanu** — continuator al distinsului profesor **Emil Micu**, a cărui activitate neobosită am omagiat-o cu alt prilej — că muzeul din Șchei rămîne și acum, după 483 de ani, o vie lumină întru slova și cunoașterea istoriei românești.

ANDA RAICU

PEREGRINI LA IPOTEȘTI

CARTE
de minte,
inimă
și drumeție

Motto: ..., „Pentru acela care, peste mormînt, zeu s-a arătat“.

N. IORGA

În primăvara anului 1949, învățătorul Petru Silveanu a fost obligat să-și mute locuința din casa memorială și, astfel, pentru Eminescu au rămas libere trei camere.

La 15 ianuarie 1950, în toată țara a fost sărbătorit centenarul nașterii poetului. În acest scop, la București a fost constituit un comitet național jubiliar. Peste o mie de muncitori, elevi și ostași, precum și țărani muncitori din împrejurimi s-au adunat la Ipotești, în acea dimineață geroasă. Învățătorul Dumitru Cristea, director școlar la Cucorâni, a vorbit câteva cuvinte despre copilăria lui Eminescu pe aceste meleaguri. Apoi eleva Silveanu Ștefania, din clasa a II-a elementară, a vorbit în numele copiilor din Ipotești. O delegație de pionieri din Botoșani a dăruit pionierilor din Ipotești un album cu fotografii, reprezentînd diferite aspecte din viața pionierilor. Apoi a vorbit poetul D. Corbea, arătînd că Eminescu „de mic copil a fost atras de popor, de țărănimea asuprită“ și că, în peregrinările sale prin țară, „poetul a cules cîntece populare, pe care le-a redat apoi într-o formă de înaltă valoare artistică“. A urmat un scurt program artistic, compus din cîntece pe versurile poetului și cîteva recitări, toate fiind prezentate de tinerii de la căminul cultural din Cucorâni, iar poetul Radu Boureanu a recitat „Ce te legeni, codrule“.

În general, acest program a fost prea săracuț pentru un centenar sărbătorit în cinstea poetului, mai ales la Ipotești!

A fost dezvelită o placă mare, comemorativă, adusă de cei doi poeți din partea Uniunii Scriitorilor din R.P.R. și pusă pe peretele casei, afară, la vederea tuturor. În sfîrșit, întreaga asistență a vizitat casa memorială, care era foarte săracă în exponate. Cîțiva vizitatori au semnat în cartea de aur, adusă tot atunci de cei doi poeți.

Timp de zece ani, care au urmat, casa aceasta, numită impropriu muzeu, a produs multă decepție vizitatorilor, prin înfățișarea ei fără nici o asemănare cu casa cea veche a lui Eminovici și prin sărăcia lucie în inventarul muzeistic. Nimic original (afară de... o linguriță!), nimic din atmosfera epocii!

Mărti, 8 aprilie 1958, cu prilejul unei călătorii de studii, George Călinescu a vizitat Ipotești. Trecuseră douăzeci și șase de ani de cînd își scrisese **Viața lui Mihai Eminescu**, fără ca să fi vizitat acest sat. Iată impresiile sale: „Sosim la Cucorâni și încercăm zădărnice să ne croim drum prin noroi. Mașina derapează. O luăm pe jos, prin clisa groasă, cum nu s-a văzut vreodată, pantofii ne rămîn în ea. Închiriem trei căruțe și ne deschidem cu greu cale spre micul cătun Ipotești, cu totul izolat. O vale ca o albie largă între dealuri împădurite, e parcă inadins scobită și acoperită cu iarbă, pentru ca un poet cu pletele în vînt să declame, străbătînd-o nestingherit de nimeni.“

Casa lui Eminovici nu mai există, un muzeu într-o clădire urîtă nu-i încă întocmit și mă întreb ce-ar putea să cuprindă, cînd firese era a se reclădi casa la locul ei. Biserița e crăpată, și-n ea se-ndeasă una nouă, bizară și fără gust. (...) În cinstea marelui poet se cade să se pietruiască infernalul drum și să se înceapă o reconstrucție inteligentă a casei de la Ipotești, o restaurare a biseriței și dărîmarea a tot ce strică atmosfera veche“.

În primăvara anului 1960 muzeul a stat închis pentru reorganizare.

Prin grija academicianului Perpessicius, director al Muzeului Literaturii Române, au fost trimise la Ipotești 852 fotografii și fotocopii după manuscrisele existente la Biblioteca Academiei R.P.R.

Acestea au fost aranjate prin camere, în mod cronologic, ca să fie în pas cu viața și opera poetului. În afară de aceasta, la rîspîntia de pe șoseaua Botoșani—Bucecea, de unde pornește drumul spre Ipotești, au fost instalate două panouri, cu efigia lui Eminescu și cu versuri alese de Perpessicius.

Festivitatea de redeschidere a muzeului a avut loc duminică 14 august, în prezența aceluiași academician Perpessicius, însoțit de Eusebiu Camilar — din partea Academiei R.P.R., de conferențiarul universitar Boris Cazacu — din partea Ministerului Învățămîntului și Culturii, apoi Dimitrie Corbea și Mihai Dragomir, din partea Uniunii Scriitorilor și alți reprezentanți locali.

Cu această ocazie, s-a început al doilea volum din **Cartea de aur**.

Iată primul autograf din acest volum:

„14 aug. 1960. Fericit că mă aflu în casa memorială **M. Eminescu**, care trebuie să devină locul de pelerinaj al întregului nostru popor, urez vecinică strălucire acestui așezămînt. Acad. D. Panaitescu-Perpessicius“.

După această dată, numărul vizitatorilor din țară și din străinătate a crescut foarte mult. Ne oprim la autograful academicianului Geo Bogza, plin întru totul de poezie și adevăr:

„În toamna anului 1960, în 12 octombrie, am privit cu ochi mari și cu inima plină de o imensă emoție, orizonturile care înconjoară Ipotești — fîntina vie în care s-a ivit cea mai limpede apă a geniului românesc. Geo Bogza“.

Către toamna anului următor, a sosit profesorul German Agulide, care a scris în autograful său: „Poeziile sale, pe care le citisem în patria mea, Mexico, răsună acum în urechile mele, amintindu-mi dureroasa și frământata sa viață. Scriitorii din întreaga lume sîntem datorți față de România, pentru acest muzeu care conține cele mai bune amintiri despre poet. Ce țară mare este aceea care-și iubește artiștii și-i onorează, păstrîndu-le operele!“ (31-VIII-1961).

Peste o săptămînă, a sosit, tot din Mexico, Miguel Balas Ansuere, care vede în Eminescu „unul din cei mai mari poeți ai lumii“ (8-IX-1961).

Apoi au venit Rafael Alberti și Maria-Tereza Leon din Buenos-Aires: „Cu emoția de a ne întîlni în această casă a lui Eminescu, lăsăm această amintire, modestii săi traducători în spaniolă“ (21 sept. 1961).

Cea mai mare adunare, din toate cîte s-au făcut vreodată la Ipotești în cîntea lui Eminescu, a fost aceea de duminică 14 iunie 1964, organizată la a 75-a comemorare a morții poetului. Dar adunarea nu s-a făcut în lunca poetului, ci dincolo de hotarul Ipoteștilor, sub poala pădurii Cucorănilor. Peste 15 000 de oameni, veniți din toate părțile regiunii Suceava, din țară și de peste hotare, au participat la această adunare cîmpenească, care a ținut de dimineață pînă la apusul soarelui. În fața acestei foarte frumoase adunări, Alain Guillerrou, șeful catedrei de limba și literatura română de la Sorbona, a recitat în românește **Codrule, codrule...** Omagiul profesorului francez a fost aplaudat frenetic, de toată adunarea.

În **Cartea de aur**, volumul al III-lea, care a fost început în acea zi, găsim și autografele altor adoratori ai lui Eminescu, veniți de peste hotare: Eugène Guillevic, din Franța, Rita Boumi-Pappas din Grecia, poeta Inge Granlund din Suedia, Alain Bosquet din Franța, D. Pavlenko din Ucraina (U.R.S.S.), Vainö Kirstinä din Finlanda, Heinz Kahlau (R.D.G.), Galdi Laszlo (Ungaria), Karel Jonckheere (Belgia) și alții, cu semnături prea încalcite, încît numele lor nu le-am putut identifica, mai ales că nici țara de baștină nu și-au scris-o.

Din următorii ani menționăm pelerinajul făcut la Ipotești de participanții la Festivalul Poeziei din Iași (11 oct. 1968). Apoi, cu prilejul Zilelor Mihai Eminescu, organizate la Botoșani, în prima ediție, din 13—16 iunie 1969, s-a dat și la Ipotești un spectacol de sunet și lumină și o frumoasă șezătoare literară, la care au colaborat acad. Victor Eftimiu, Augustin Z.N. Pop, colonelul în rezervă Gh. Eminescu, Const. Chiriță, Ștefan Ciubotărașu, Dan Deșliu, Teofil Vilcu, George Dan, Radu Cîrneai, Ion Crînguleanu, Ileana Mălăncioiu, Lucian Valea, Ovidiu Genaru, Mihai Savin și Cătălin Ciocla.

Privind, în general, peste zecile de mii de vizitatori de toate vîrstele și toate profesiile — care și-au notat impresiile în cărțile muzeului — rămiți uimit de sentimentele lor, copleșite de adîncă religiozitate. Vezi tineri venind pe biciclete, din Galați ori din Craiova, alții, cu motocicletele, de la Alexandria sau Sighișoara, vezi un bătrîn pensionar, ciferist din Iași, Bolohan Ioan, de 77 ani, venind pe jos, la 21 august 1965, pentru că edilii botoșăneni încă nu prelungeră cursele pînă la Ipotești. „Am venit — scrie dînsul — mînat de profunda mea admirație, ce o port în suflet, pentru marele poet al poporului român. Oboseala nu mi-a fost în zadar, căci am rămas copleșit și entuziasmat de cele văzute“. Tot pe jos au venit alți doi pensionari, soții Saltescu, din Mediaș, la 27 iulie 1965, purtînd în brațe un nepot, Tavi (Octavian), de 5 ani.

Iată gîndul unei tinere, care admiră chipul poetului, din muzeu: „Fruntea ta albă, gînditoare, senină, va rămîne veacuri de-a rîndul. Dacă ai trăi, ochii tăi minunați ar spune atîtea. Se spune că un om cînd moare, sufletul lui naște în alt om. Aș dori ca sufletul și geniul tău, Eminescule, să se nască din nou în țara noastră“. Semnează Eugenia Casianov, la 23 iunie 1964.

Momentul intrării în muzeu, pentru cea mai mare parte din vizitatori, înseamnă participarea la o rugăciune mută.

„Emoția nu găsește totdeauna cuvintele. Și o tăcere vorbește“ — semnează Veronica Porumbacu, la 21 septembrie 1960.

„Cuvintele sînt de prisos. Ne scoatem pălăria“ — un grup de vizitatori, la 23 august 1960: „Copleșitor!“ — Alecu Ivan Ghilia, la 27 sept. 1960; „Mă închin frumos“ — Ion Crînguleanu, la 25 iunie 1967.

Dar cîțiva își termină rugăciunea cea mută și încep să vorbească foarte simțit, foarte frumos: „Am venit, bădiță Mihai, să-ți văd satul, casa, pădurile tale... Am pășit în virful picioarelor, înecat de emoție, cu un sfîos respect pentru leagănul tău. Îmi bate inima în ritm cu cea a poporului meu și te iubesc și eu, așa cum te iubește el... De-ai trăi acum, bădiță!“ — semnează I. Manole și N. Manole, din București, la 30.X.1960.

„Slavă și cînstire eternă celui care din Ipotești Botoșanilor a dus faima geniului românesc peste tot pămîntul! Mă închin cu evlavie și profundă emoție în fața operei sale și sărut pămîntul acestei țări, care l-a crescut și l-a inspirat!“ — semnează Radu Cîrneai la 29 iulie 1963.

„Mă închin ție, geniul poporului meu! Cu sufletul plin de versul tău înaripat, plec fruntea pînă la pămînt, în semn de omagiu“ — semnează Maria Bogdan, la 20 iunie 1964.

Un exemplu deosebit de frumos ne prezintă Zenobia Pristolenu, profesoară în comuna Covășinț, județul Arad. Dînsa vede și valoarea educativă a acestui muzeu și caută s-o prezinte elevilor săi. Reproducăm mai întîi propriile sale cuvinte, din 28 august 1964: „Am pășit încet, mă retrag tot astfel. Dar m-oi întoarce iar, să mă întîlesc cu Lucașul, la el acasă. Cînd?... În vacanța care vine, dar nu singură, ci de mîină cu pruncii oamenilor care se apropie de-acum de Poet, ca de nepieritorul lor geniu.“

Apoi, cuvintele scrise tot de dînsa, al 17 august, din anul următor: „Mă reîntorc după un an, cu același suflet înfiorat de respect să capăt, ca Anteu mitologicul, din sufletul vital al universului eminescian, drept hrană pentru inima pruncilor pe care-i aduc acum la Eminescu cel nemuritor. Mi se pare că-s la mine, într-un sat ardelean, în acest cadru al naturii înconjurătoare. Se vede că poetul face parte din lumea mea: tocmai de aceea îi rămîn credincioasă și revin an de an ca un pelerin fanatic, la templul său. Vin la templul Luceafărului român“.

Legăturile lui Eminescu cu orizontul ipoteștean și permanența lor peste milenii au fost prinse de Lucian Valea, în versurile pe care i le-a închinat, la 29 martie 1966:

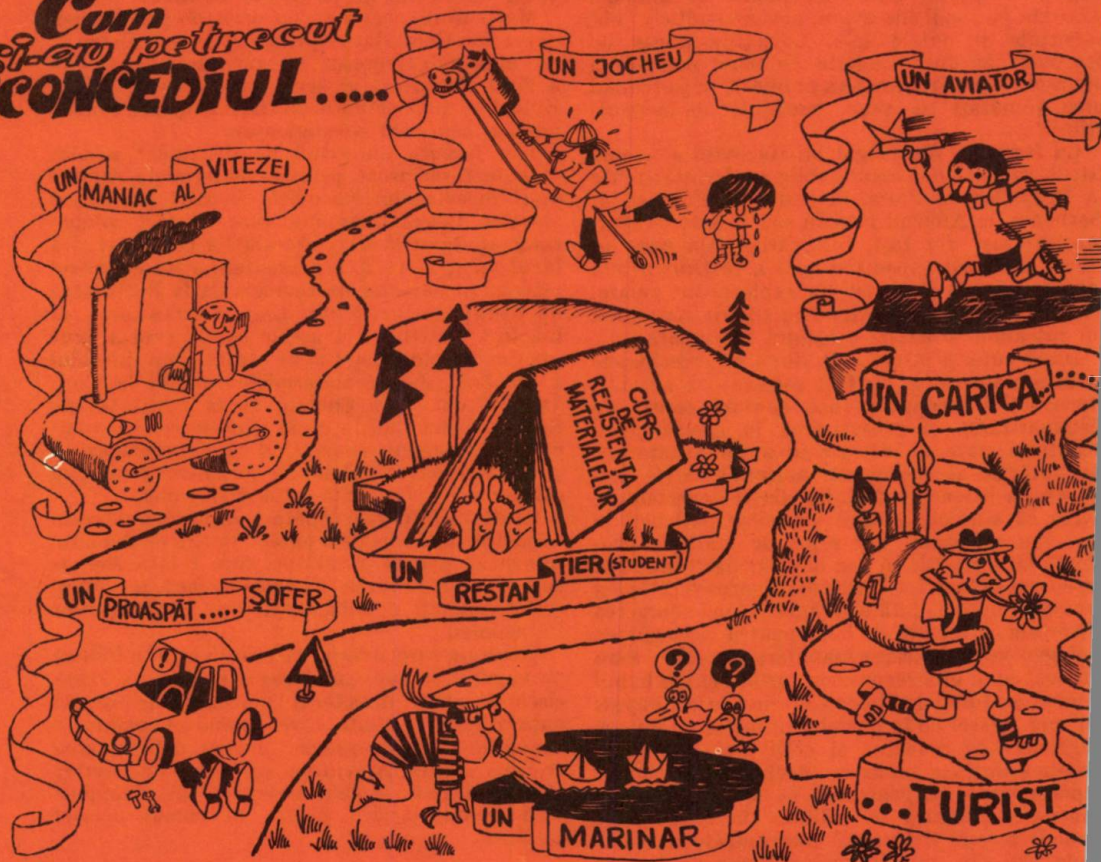
„Cîntarea lui a crescut din pămînt,
Din arbori, din grîne.
Cît timp vor crește grîne și arbori
Pe acest pămînt,
Cîntarea lui va rămîne.
Cîntarea lui s-a făcut apoi cer
Greu de luceferi și stele
Cît timp se vor roti stele în eter,
Va străluci, ca și ele.“

Versuri bune de săpat cu dalta, în marmura unui soclu.

Să mai adăugăm, în final, ca o înaltă încoronare a omagiului adus marelui poet, cuvintele de inimă ale președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, notate în Cartea de Onoare a muzeului la 22 mai 1966: „Aici la Ipotești, unde s-a înălțat în strălucire universală Luceafărul geniului poetic național, cinstim cu emoție memoria nepieritoare a celui mai iubit poet al neamului nostru — Mihai Eminescu. Visul lui de dreptate, de libertate și înălțare a României, cîntată în versuri de aur, își află împlinirea în strălucirea vremurilor noastre, cînd întregul popor, deplin stăpîn pe propria-i soartă, construiește o viață nouă — socialismul“.

I. D. MARIN

Cum și-au petrecut CONCEDIUL....

Un jurnal inedit al lui EMIL RACOVITĂ

În prodigioasa carieră a lui Emil Racoviță participarea la expediția antarcctică belgiană din 1897—1899 reprezintă etapa eroică a tinereții sale, în care calitățile morale și fizice i-au fost supuse unei verificări cum nu se poate mai dure.

Ce a însemnat pentru mina de oameni de pe nava prinsă în încheștarea banchizei, în lungă și crîncenă noapte polară, curajul, tăria morală, îndemnarea, veselie tinărului român știm din mărturiile tovarășilor săi. Pentru priceperea și sîrguința sa de naturalist ne stau drept dovadă bogatul material științific, plante și animale adunate în condițiile aspre ale Antarccticii, observațiile și notele sale. Colecțiile aduse de Racoviță au fost studiate de mari naturaliști ai vremii și pe baza lor s-au publicat, pe parcursul unei jumătăți de veac, peste 60 de memorii științifice.

Cu farmecul său inegalabil Racoviță a povestit, în cadrul unor memorabile conferințe ținute la Bruxelles, la Paris, în marele amfiteatru al Sorbonei, la Ateneul Român sau în sala Teatrului Național din Iași, încercările prin care au trecut membrii expediției care a realizat prima ernare antarcctică din istoria explorărilor polare. Textele acestor conferințe s-au tipărit, iar citirea or înseamnă și astăzi o lectură fascinantă.

După euforia întoarcerii, după ce principalele rezultate științifice au fost consemnate succint, Racoviță a început munca enormă cerută de sistematizarea și repartizarea la specialiști a bogatului material biologic adus din Antarcctica. Se hotărîse să prelucreze personal datele prioritare la balene, la foci, iar dintre nevertebrate orea să studieze grupul viermilor policheți în are era specialist, dar prins de multiple probleme nu a izbutit să dea la tipar decît volumul consacrat Cetaceelor, un studiu riguros și complex are s-a impus îndată și a rămas, după scurgerea litor ani, o lucrare de bază pentru cunoașterea ologiei acestor uriașe mamifere acvatice. S-au lăugat apoi alte răspunderi, grija pentru bunul ers al Stațiunii de biologie marină de la Banyuls r mer, orașel de la poalele Pirineilor, și munca igăloasă de redactor al celei mai însemnate viste științifice franceze „Archives de zoologie périmientale et générale” pe a cărei copertă imele său figura în calitate de co-director. mbele sarcini îi fuseseră încredințate de către ofesorul său, marele zoolog Henri de Lacaze thiers, care intuise excepționalele calități de ganizator ale lui Emil Racoviță. Strîns în

plasa atîtor îndatoriri Racoviță nu a mai avut răgazul să scrie o carte despre călătoria pe „Belgica”.

Au făcut acest lucru întii doctorul Frederick Cook în 1900 (Through the First Antarctic Night, Prima noapte antarcctică), apoi în 1902, inițiatorul și conducătorul expediției, Adrien de Gerlache (Quinze mois dans l'Antarctique, 15 luni în Antarcctica) și în fine ofițerul secund Georges Lecoq (Au pays des Manchots, În țara pinguinilor) în 1922. Dar nici unul dintre aceștia n-au izbutit să-l întrecă pe Racoviță în descrierea peisajului antarcctic și în evocarea vieții animalelor de pe aceste meleaguri polare.

Mulți dintre cei care au scris despre participarea lui Emil Racoviță la expediția „Belgica” au exprimat regretul că savantul român nu a lăsat un jurnal al acestei călătorii (de pildă, Emil Pop și Constantin Motaș, pentru a aminti numele cele mai prestigioase).

Din fericire un astfel de document exista, el a fost remarcat printre materialele rămase după moartea lui Racoviță de către profesorul elvețian Pierre Chappuis, care i-a fost colaborator apropiat la Cluj. Acesta l-a consultat și a făcut apoi, în 1948, o prezentare a lui în cadrul restrîns al Cercului de zoologie de la Facultatea de Științe naturale din Cluj. Comunicarea sa n-a fost tipărită și în aceste condiții nu a avut practic, nici un ecou public. Între timp, jurnalul a dispărut dintre materialele rămase la Cluj. În 1957, dr. Dan Coman, de la Institutul de Speologie din Cluj, a găsit manuscrisul comunicării lui Chappuis constatînd că el avea anexată și o transcriere a notelor de jurnal referitoare la călătoria lui Racoviță prin Patagonia.

Se știe că Racoviță căpătase, de la comandantul expediției învoirea de a părăsi, la Rio de Janeiro, „Belgica” pentru a călători spre Punta Arenas cu o navă mai rapidă. El urma să facă, în timpul astfel cîștigat, o mică explorare a ținuturilor Patagoniei.

Șansa i-a suris omului de știință român fiindcă pe vaporul cu care călătorea a întîlnit pe Francisco Moreno, directorul muzeului de istorie naturală din La Plata, care urmînd să conducă o expediție prin Patagonia, pentru definitivarea graniței dintre Argentina și Chile, l-a invitat să-l însoțească. Notele transcrise de Chappuis erau tocmai acelea făcute în cursul acestei călătorii.

Prelucrate și completate de către Dan Coman, ele au format substanța primei părți a volumului „Spre sud“, apărut în 1958, urmată apoi de texte din conferințele lui Racoviță.

Bucuria acestei restituiri a fost învăluită de umbra părerii de rău că notele nu se continuă, că nu mai există și o relatare a călătoriei antarcice propriu-zise.

Iată însă că recent un întreg carnet cu însemnări de călătorie a fost descoperit în arhiva muzeului de istorie naturală „Grigore Antipa“ din București, printre materialele din donația făcută de André Racoviță în 1948. Este vorba de un mic carnet de buzunar, cu scoarțe negre, cu dimensiunile 9/16 cm și avind filele cu pătrățele acoperite cu scrisul fin, mărunț, în creion, al lui Emil Racoviță. Este carnetul pe care l-a avut în mină și Chappuis în 1948 și al cărui text este în întregime inedit, dacă ținem seama că ceea ce a publicat Dan Coman este o prelucrare personală, interesantă fără îndoială, dar nu textul original al lui Racoviță.

De altfel, notele prelucrate în volumul „Spre sud“ reprezintă, ca text original, numai 27 de pagini și jumătate din carnetul care totalizează 129 de pagini, iar ca durată de timp acoperă perioada 5 noiembrie 1897 — 24 noiembrie 1897, adică cele 19 zile ale călătoriei prin Patagonia. Jurnalul continuă însă până la 11 februarie 1898, cuprinzind relatarea amănunțită a activităților desfășurate timp de aproape trei luni și jumătate.

Textul jurnalului este redactat în limba franceză și este plin de schițe și desene (în total 94), înfățișând amplasarea unor forme de relief, structuri geologice ale stradelor, plante, dar mai ales animale, rațe, pescăruși, albatroși, pinguini, focii, balene, surprinse de ochiul atent și mina sigură a naturalistului, în atitudinile cele mai caracteristice. Tonul acestor note este desigur cel al însemnărilor făcute pe teren, în cursul zilei sau la ceas de seară, relatind concis întâmplările și faptele observate.

Deși în intenția autorului aceste note nu aveau alt rost decât să servească pentru redactări ulterioare, ele au savoea deosebită a descrierii făcute pe viu, sub impresia evenimentului și nu rareori, cind sînt mai ample, mustesc de acel farmec, atît de personal, al scrierilor lui Racoviță. Dacă la aceasta adăugăm interesul științific, siguranța descrierii unui peisaj, rigoarea descifrării comportamentului unui animal, înțelegem ușor că ne aflăm în fața unui text de o deosebită valoare. În plus, parcurgerea acestor note ne îngăduie privilegiul neașteptat de a putea urmări, în esența sa, modul de lucru al marelui naturalist, de la prima schiță și consemnarea rapidă a observației, la redactarea finală a textului conferinței sau notei științifice, făcută pe baza acestor însemnări.

Avind alături de carnet lucrările publicate, se poate urmări ușor, în multe cazuri, acest drum. Se pot compara, de pildă, schițele balenelor din carnet, creionate de Racoviță după natură, cu desenele în marea lucrare pe care le-a consacrat-o (Cétacés, 1903).

Dar să încercăm o prezentare, măcar sumară a ceea ce conține carnetul negru. Prima însemnare, datată 5 noiembrie 1897, este consacrată plecării caravanei spre interiorul Patagoniei și relatează întâmplările din prima zi a expediției care se va încheia abia la 24 noiembrie, cînd Racoviță și tovarășii săi se reîntorc la Punta Arenas. Cum „Belgica“ nu sosise încă în port, Racoviță a plecat, la 26 noiembrie, într-o nouă excursie, spre Port Famine, care a durat trei zile. „Belgica“ a apărut în rada-portului Punta Arenas abia la 1 decembrie, dar pînă la plecarea spre sud mai erau destule lucruri de pus la punct și naturalistul expediției a avut timp să străbată regiunea din jurul orașului pentru a colecta materiale. Mai mult chiar, în seara zilei de 9 decembrie se imbarcă, împreună cu doctorul Cook și geologul Arctowski, pe un mic vas al marinei chiliene și pornesc spre insula Dawson. Stau aici pînă în seara zilei de 11 decembrie făcînd cercetări antropologice asupra celor peste 250 de indieni, majoritatea onashi, aflați la misiunea de pe insulă. Cele cîteva pagini de însemnări, completate cu desene, sînt extrem de interesante dezvăluindu-ne un aspect necunoscut al activităților asupra aspectului fizic al indienilor, date asupra comportamentului lor, relatări despre soarta tragică pe care le-au rezervat-o coloniștii albi. Cu această ocazie Racoviță a întocmit și un vocabular cu denumirile pe care onashii le dau pentru plante, animale și forme de relief (46 de termeni), străduindu-se să facă o transcriere cît mai fidelă fonetic. El are prilejul să constate chiar și deosebirile dintre limba onashilor și cea vorbită de yahgani și alcalufi.

La 14 decembrie, pe o vreme urîtă, cu furtună, ploaie și ceață, „Belgica“ a părăsit Punta Arenas, avîntîndu-se spre sud, prin labirintul de canale și insule, iar naturalistul expediției și-a început munca de adunare a materialului botanic și zoologic. La 25 decembrie au întîlnit în apropierea coastelor, cete de pinguini ce se hrăneau în mare, iar la 1 ianuarie 1898 au apărut primele balene, pe care Racoviță se grăbește să le deseneze. Cînd starea vremii permitea, nava se oprea pentru a îngădui cercetătorilor să coboare pe falezile ce mărgineau golfulurile și să adune materiale. Observațiile asupra animalelor formează acum partea cea mai substanțială a notelor din carnet, completate cu schițe sugestive. Furtuni violente au zguduit vasul care se strecura printre aisbergurile din ce în ce mai numeroase, dar pe bord munca a continuat. Racoviță a urmărit comportarea leoparzilor de mare întîlniți pe gheturi, i-a desenat, a scris despre colo-

niile de pinguini, despre obiceiurile speciilor de balene pe care învășate repede să le deosebească după modul în care respirau sau se scufundau.

Ultima relatare din carnet a fost făcută în ziua de vineri 11 februarie 1898, într-un moment destul de dramatic și ea se încheie astfel: „Spre seară, de la 7 la 9, mantaua de ceață, mereu la fel de groasă, dă naștere la curioase efecte optice. Golfurile sint de un albastru închis, promontoriile apar de un gri luminos, aisbergurile care ne înconjoară sint de un alb lăptos iar marea verde, foarte verde, și toate aceste culori se întrepătrund într-o armonie pe care numai natura este capabilă s-o producă și pe care nici un artist n-ar putea s-o redea.

O ciocnire violentă de un aisberg sfărâmă partea de dedesubt a bompresului și ornamentul de la prova. Nava urcase pe pedestalul aisbergului și acest lucru a amortizat șocul“. Aici carnețelul se termină. Fără îndoială că Raco-

viță și-a continuat însemnările pe altceva și dacă acestea încă nu ne sînt cunoscute, vina nu este a marelui savant care își păstra toate notele și documentele într-o ordine desăvîrșită.

Ciocnirea cu aisbergul n-a avut urmări grave și, din alte relatări făcute la întoarcere, știm că la 12 februarie nava a părăsit canalul nou descoperit, care a primit numele lui De Gerlache, înaintînd, din ce în ce mai greu, printre sloiuri pînă la 3 martie cînd banchiza a devenit compactă. La 5 martie nava a fost prinsă în mijlocul ghețurilor și nu s-a mai putut elibera decît la capătul a treisprezece luni.

Interesul acestui jurnal de călătorie este deosebit și el va trebui să vadă cît mai curînd lumina tiparului, completat desigur cu alte texte ale lui Racoviță, într-o ediție demnă de faima marelui biolog.

ALEXANDRU MARINESCU

100 de ani de la nașterea poetului George Bacovia

«ARIPILE DE PLUMB»

Nu pot adăuga nimic la ceea ce se știe exact despre George Bacovia. Nu l-am cunoscut personal; nu i-am numărat verbele și adverbele; nu l-am văzut dansînd; nu l-am văzut bind; nu l-am văzut plîngînd.

l-am văzut doar masca mortuară pusă pe soclu de poetul Eugen Jebeleanu, care, într-o foarte sugestivă tabletă, îl numea: Bacovia cel Mare, Și i-am mai văzut aripele de plumb surprinse în adevărata lor mișcare către misterul adîncurilor de sculptorul Constantin Popovici.

În rest l-am citit și iarăși l-am citit pînă cînd am înțeles că prin poezia sa mi se înfățișează, în forma cea mai pură, tocmai ceea ce nu este de înțeles. Pînă cînd, într-o zi, m-am trezit că încep să murmur fără să vreau după El: „Cu cei din morminte/ Un gînd mă deprinde“.

Atunci dacă m-ar fi întrebalt cineva ce este poezia? poate că, asemenea unui școlar timid, care brusc, a uitat tot ce știe, aș fi răspuns: Poezia este... Bacovia. Și poate că n-aș fi fost prea departe de adevăr, dar, fără îndoială aș fi contrariat multă lume. Fiindcă, urmînd modelul Divinului Critic, mai toți citi-

torii noștri specializați au găsit în Bacovia un poet cam artificial și cam greu de crezut.

În acest context afirmația: „Cu-al meu aspect/Făcea să mor,/ Căci tuturor/Păream suspect“. nu mi se mai pare deloc gratuită sau valabilă numai din unghiul de percepție al autorului.

Ceea ce nu înseamnă că în asta ar sta sinceritatea poeziei bacoviene.

Fiindcă, în cele din urmă, cu sau fără voia oricui, toată arta este... Cam artificială. (Ea nu răsare ca iarba din pămînt și nu poate fi semănată ca griul iarovizat.) Numai că asta nu-i scuză pe cei care l-au acuzat de artificialitate pe George Bacovia, ci dimpotrivă. Că atît mai mult cu cît gravul reproș, deși este formulat de către esteți, în ultimă instanță spune că biografia artistului nu dovedește că el ar fi trăit aievea ceea ce exprimă poezia sa.

Dar oare, de cînd se reduce experiența artistică la experiența vieții de toate zilele a unui singur om, fie el și autorul; sau, cu alte cuvinte, cine poate avea pretenția că el știe ce a trăit cu adevărat Bacovia cel Mare?

Gîndul care îl deprinde pe poet cu ceva nu poate fi văzut cu ochiul liber și nu poate fi fotografiat.

Cu toate astea, Toma Necredinciosul al criticii noastre nu admite, în ruptul capului, că ar putea exista ceva care nu se vede în fotocopiile sale puse la dosarul Bacovia.

Nu, zice el, eu nu pot să-l cred; cazul său trebuie dat pe mîna psihiatrilor și-a sociologilor; am dovezi că a fost un băiat vesel care cînta încă din fragedă tinerețe, să-l deprindă gîndul cu cei din morminte?

Uite așa, fără nici un motiv personal, s-ar putea răspunde păstrînd adevărul, chiar și în cazul limită cînd asprul judecător ar putea dovedi că Bacovia era absolvit de condiția umană, aptă prin ea însăși să conducă la deprinderea cu un astfel de gînd.

Dar cine și de ce să mai ia parte la acest proces absurd?

La o sută de ani de la nașterea lui Bacovia poezia sa, care a influențat în mod radical adevărata gîndire poetică de astăzi, dovedește cu prisosință că, după Eminescu, ea a fost sămînța cea bună aruncată în acest pămînt roditor.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

GENEZA STATUII LUI BACOVIA LA BACĂU

Monologul sculptorului
CONSTANTIN POPOVICI

CARTE
de minte,
inimă
și drumeție

Cu aproape două decenii în urmă am avut revelația să observ într-o vitrină de atelier fotografic din Piața Amzei chipul unui bărbat. Era Bacovia. Zilnic treceam, și zilnic îl vedeam. La o distanță de câțiva ani, în 1967, l-am modelat în gips, și l-am așezat în prima mea expoziție personală. În același an am participat cu el la a 38-a bienală de la Veneția. Astăzi e turnat în bronz și se află la Muzeul din Craiova.

Tot în '67 am mai avut în expunere și un bust...

A venit la rînd, în viața mea, sculptura de la Bacău. Ea a coincis, ca un joc sfînt al echilibrului, cu lucrul la statuia electricității de la Argeș. Lumina era materia, Bacovia era spiritul. Am făcut pentru el sute de desene pînă am ajuns la această imagine. Căutam ceva care să-l singularizeze, să-l desprindă de noi și în același timp să ni-l apropie. Simțeam că ceea ce vreau eu e o stare, că nu are echivalent într-o reprezentare concretă, cu atît mai greu era deci să ajung la ea. Și în sfîrșit, ceea ce căutam părea că se arată. La una din expozițiile anterioare sculpturii, în fața unui desen simplu din foarte multe mele schițe Bacovia, s-a oprit un tînăr. L-a privit, a plecat, a revenit și iar l-a privit și m-a rugat să primesc din parte-i un dar pentru simbolul pe care i-l sugerează lui acel desen. Explicîndu-și gestul, neașteptat pentru mine, mi-a spus „sînt tot atît de singur ca această linie singură și înclinată din desenul dumneavoastră”.

Cînd statuia a fost gata să fie turnată s-a întîmplat ceea ce se întîmple foarte rar în viața unei sculpturi: a alunecat din mîinile meșterilor care o ridicau și s-a sfărîmat în fața ochilor mei. Era cu foarte puțin înainte de momentul aniversar, era așteptată și eu trebuia s-o învii. E greu să nu spun acum că în acele clipe n-am cunoscut disperarea. Dar eram sigur că Bacovia va fi din nou în picioare, gol, material și imaterial, palpabil și nepalpabil. L-am adunat și l-am refăcut din bucăți.

Cînd am dus-o la Bacău, o altă problemă s-a ivit, aceea a soclului care costa de două ori cît statuia. Imi trebuia pentru Bacovia un cer și nu un soclu. Treisprezece metri pe treisprezece, marmură albă! nu era ușor să fii înțeles. S-a înfăptuit și acest lucru minunat pentru statuie, primul secretar al Comitetului Județean de partid, Nicolae Roșu, astăzi pensionar, a pus mult suflet pentru viața acestei sculpturi în orașul poetului. Și nu a fost singurul. Bacovia nu era un om obișnuit. Statuia lui nu trebuia să fie o statuie obișnuită. Un soclu obișnuit ar fi anulat-o.

Acum o văd în fiecare toamnă în luna Bacovia și sînt mulțumit că a intrat în viața orașului și că orașul o iubește. E paradoxal, dar singurătatea lui Bacovia ne include pe toți, de vreme ce ne preocupăm într-atît de poet. De un mizantrop nimeni nu se interesează. Și atunci, unde e de fapt, singurătatea lui Bacovia?

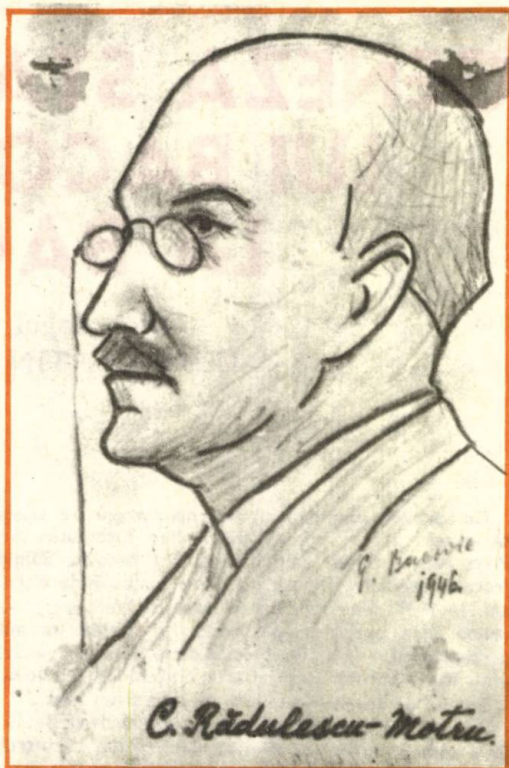
Un artist plastic inedit:

GEORGE BACOVIA

Unul din cei mai mari poeți români ai acestui veac a fost de timpuriu preocupat de valențele multiple ale artei. Vocația sa către plastică se manifestă încă de pe băncile liceului. Așa cum mărturisește soția sa, poeta Agatha Grigorescu-Bacovia, în substanțialul său volum memorialistic „desenul era unul din talentele remarcabile încă din gimnaziu. Din primele clase desenele erau selecționate spre a fi expuse în cancelaria profesorilor.

În clasa a IV-a a făcut portretul în peniță a lui Tudor Vladimirescu care a rămas mulți ani să împodobească cancelaria profesorilor¹⁾.

Tinărul gimnazist Vasiliu Gheorghe de la Liceul din Bacău este, în primăvara anului 1899, pentru un desen după natură, laureat al premiului I cu medalie și cunună la concursul național de desen organizat de societatea „Tinerimea română“. Un an mai târziu schițează în tuș un reușit portret al lui Eminescu, pe care-l intitulează „Ecce homo“. Vocația plastică a tinărului Bacovia se continuă cu succes de-a lungul anilor.

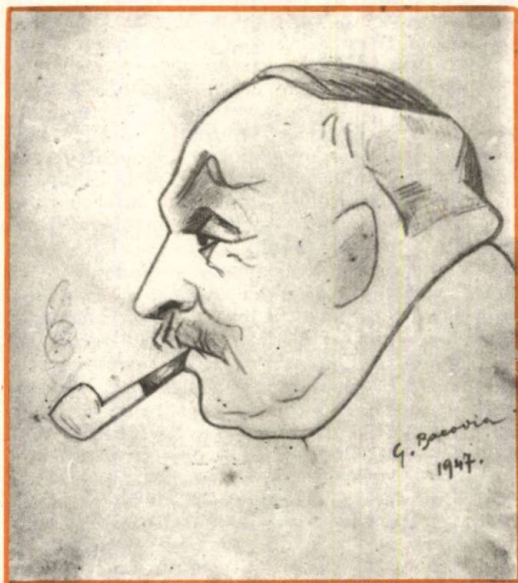
Agatha Grigorescu-Bacovia a publicat în paginile revistei „Manuscriptum“ (an IX, nr. 1 (30)/1978) un pliant cu reproduceri după desene din anul 1906, piese care atestă talentul și îndemnarea poetului în creionarea fizionomiei umane.

Între 1925—1927, Bacovia este profesor de desen și caligrafie la Școala normală și la Școala comercială de băieți din Bacău.

Amintirile foștilor săi elevi relevă fondul sufletească adinc uman al autorului „Lacustrei“, interiorizarea sa sufletească profundă, largă sa deschidere către tot ceea ce înseamnă frumos și adevăr în artă. Aceste legături atât de complexe cu arta liniilor și a culorilor vor persista și o parte din manuscrisele bacoviene dovedesc înzestrarea poetului de a sugera cu o mare simplitate de mijloace, dar, în același timp, cu rafinament și acuratețe, atmosfera unora din versurile sale.

Autor al lucrărilor bio-bibliografice „Literile în Țara banilor“ (I. Craiova, 1937, II, Craiova, 1939), cunoscut și apropiat al familiei, publicistul Stelian Metzulescu (n. Craiova 1912 — m. București, 1973), intenționând reeditarea acestei lucrări ca și tipărirea unei antologii a scriitorilor olteni, adresează poetului, prin 1946 rugămintea de a desena o serie de portrete ale personalităților care urmau să-i illustreze lucrarea. Bacovia nu

refuză și în perioada 1946—1953 se dedică cu toată seriozitatea acestei întreprinderi.

Portretele sînt lucrate în creion, autorul servindu-se, parțial, de iconografia publicată de G. Călinescu în monumentală sa lucrare „Istoria literaturii române de la origini pînă-n prezent“, Buc., 1941. Se știe că G. Călinescu a utilizat în cartea sa, fotografii inedite, originale ale scriitorilor incluși în sumar. Față de modelul original Bacovia intervine foarte puțin, în sensul simplificării detaliilor și al esențializării expresiei plastice.

¹ Bacovia, A.G., „Bacovia“, „Poezie sau destin“, Buc. ed. II, revăzută, Ed. Eminescu, 1975, p. 25

² „Ateneu“, Bacău, an. VIII. nr. 9/86/ sept. 1971, pp. 10—11

³ „România literară“ Buc. an. VIII. nr. 46, joi 13 noemb. 1975 p. 7.

Publicate parțial de Agatha Grigorescu-Bacovia în coloanele revistei „Ateneu“²), ori în „România literară“³), desenele despre care vorbim sînt conservate la Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R.S.R. sub cota ADII 113.

La împlinirea unui veac de la nașterea lui George Bacovia reproducem pentru întâia oară un grupaj de portrete aparținînd poetului. Este vorba de scriitorii și oamenii de cultură Grigore Pleșoianu (1808—1857), Caton Teodorian (1877—1939) Gib. I. Mihăescu (1894—1935) și C. Rădulescu Motru (1863—1956). Sugerate în contururi expresive, altelei abia schițate, siluetele bacoviene fixează în posteritate efigiile unor cărturari ori confracți de scris și de idei pe care autorul „Plumbului“, al „Scinteilor galbene“, al „Comediilor în fond“ i-a prețuit, i-a iubit și li s-a dăruit cu devoțiune și superioară înțelegere.

MARIUS POP

Delavrancea și natura

Pe Delavrancea să-l privesc mai întii prin prisma mea de copil, care s-a deschis încet și greu la viață, și, urmărită de tot trecutul care mă leagă de el, să imbin gîndurile cu cele ale ființei mature, trecută prin trei războaie și multe grele încercări în decursul timpurilor, printre care cei patru ani petrecuți în munte, izolată de civilizația modernă, întii alături de țărani, a căror cultură ancestrală și obiceiuri am căutat a le înțelege, apoi departe și de ei, la poalele Penteleului lingă Șapte-Izvoare. În păduri, înălțimi, văgăuni misterioase și plaiuri înflorite, am luat lecții de la natură și am putut înțelege mai adinc ființa tatălui meu care se desprindea pe nesimțite din amintiri. M-am împărțășit în aceleași elemente din care s-a născut, pe care le-a moștenit și le-a trăit el, și am înțeles că-i aparțin semantic.

Nu vă pot aduce aici decit cîteva elemente de amintiri fugare și impresii legate de rolul covîrșitor pe care l-a avut natura în opera literară a lui Delavrancea.

Tata ne crescuse într-un decor care nu-l îndepărta prea mult de fantastica lui copilărie, dar în mijlocul civilizată al capitalei, în fața Grădinei Icoanei, str. Polonă nr. 122. Patru salcimi bătrîni, cu ramurile întrepătrunse și o grădină de flori despărțeau casa de viltoarele vieții. Clădire largă, adîncă, în spatele căreia un alt salcîm bătrîn ne adăpostea zilele petrecute sub el. Tot acolo se desfășura un mare platou bătătorit care ne primea jocurile. Dar, în fundul lui, o porțiță misterioasă ducea la Raiul copilăriei noastre, o livadă cu toate minunile pe care le

poate născoci imaginația omului încununată cu o poiană înflorită unde tata ne destăinuia misterele florilor de cîmp și însușirile lor: traista ciobanului, codița șoricelului, margareta, levănțica sălbatică, singele voinicului și rochița bunicii... de mă-ntrebam de care bunică e vorba, de a noastră sau de a lui, cu basmele lor nesfîrșite?... apoi veneau „muntele“ care-mi părea tare înalt și via. Ea termina domeniul nostru de vis pînă dădea de strada Țărani (azi Aurel Vlaicu).

Seara, în aceeași poiană, alergam printre levănțica pe care stătea somnul fluturilor albi, sub privirea tatălui nostru, cu gîndurile în înaltul cerului. Cu aceeași patimă cercetătoare era în extaz în fața întregului balot de baloane aduse de la moși, care-și câștigaseră libertatea către albastrul infinitului, sub ochii noștri de copii. Și tot așa, spre mulțumirea lui, Lupul-Vrăbiilor, pasărea răpitoare cea mai mică, s-a tot du-uș, s-a duuș în văzduh, cînd a eliberat-o după ce o salvase, căzută din salcîm, cu caș la gură, și o crescusem noi. Presimțea pe Aurel-Vlaicu pe care-l privea, în extaz, pierzîndu-se în neant?

Ființele pe care le crea Delavrancea erau compuse din reminiscențele pierdute în trecut dezvoltate și reintegrate de imaginația lui, veșnic înclinată către natură. Pe Sultânica o vezi în fineața înflorită, părul Bălaiei miroase a sulcină și arșița soarelui te frige cînd „aerul joacă și fierbe cînd nici un pic de adiere nu se arată“. Același sentiment de integrare în natură se degajă din căldura blindă a zilelor de vară cînd, culcat cu capul în poalele Bunichei, băiețelul cu ochii la cer, sub dudul din fundul grădinii, visează și se pierde în natură... Iar „Bunicul“ fermecat de liniște și de senin stă sub salcîmul în floare, din care „se lasă o ploaie de miresme“. A învățat de la mării lui dascăli, autorii anonimi ai poeziei populare, valoarea sobrietății reunind într-un tot floarea și miresma ei. Îmi sună încă în auz vocea lui emoționată dar gravă citind balada culeasă de G. Dem.:

*Ba, doamne, am văzut,
Pe unde am trecut,
Un zid părăsit
Și neisprăvit,
Ciinii, cum îl văd,
La el se repăd,
Și latră-a pustiu
Și urlă a morțiu...*

Animalele sînt create de natură și Delavrancea le iubește. Defilează în fața mea tot cortegiul acelor ființe dragi care făceau parte din viața noastră de familie, iubite și salvate de tatăl nostru: cîinii și pisicile care ne-au întovărășit acasă, roșcatul cocoșel japonez în miniatură, giscanul cu care mama se lupta ca un toreador. Trece și Habelca împodobită ia git cu flori de cîmp, urmată de vițelul ei Simbotin pe care-i păștea Adam în grădinile de la „Bufet“ și, la urmă, rășuștele sălbatice, pe care tata le-a dus din nou în sălbăticia bălților, pentru că puii lor dispăreau unul cite unul, în misterele grădinii neputîndu-se adapta la viața ce li se oferea.

Și, ca la toate defilările, trece pe sus, zburînd în văzduh și „Lupul-Vrăbiilor“, acum fără caș la gură.

Și astea se petrec totuși în epoca în care Delavrancea Primar se ocupa cu patimă de Capitală, cînd lupta în marile procese Candiano-Popescu, Caragiale, Socolescu, Nași Tului și altele. Atît era de complexă și falnică făptura lui.

Iubirea lui Delavrancea pentru natură este o consecință a firii lui de artist, care apare și în pictură și în muzică. La Paris petrece zile întregi în muzee și în special la Luvrul, de unde trimite cronici la București. Reintors în țară îl descoperă pe Andreescu și-l lansează prin periodice, iar ulterior îl pricepe pe Grigorescu de care îl va lega viața întreagă o mare admirație și o comunitate sufletească spirituală... Muzica face parte din ființa lui și o exprimă în multiplele momente ale vieții. Cînd privește un cîmp de flori el zice „... aud marele concert al naturii“. Cel care cîntă șueratul vîntului prin frunzele codrului, flueratul mierlei și șipotul izvoarelor atît de evocator... presimte pe marele admirator a lui Haydn, Mozart și mai ales pe mărșălușul titan Beethoven pentru care va avea o adevărată adulație, prin asemuire și înclinații. Că cine mlașdia mai fin vioara vocii lui, în tonurile cele mai duioase, mergînd apoi tot mai sus, pînă la apostrofările tonifiante, atunci cînd pune în mișcare un popor întreg pentru reînțegrarea neamului subjugat. Îl văd la Silivestri, la moșia bunicului A. Lupașcu, întorcîndu-ne de la Hora și tradiționalul scrînciob; o ținea de talie pe mama și intona suav și delicat cîntece italienești; din el emana o candoare sufletească și o înaltă ținută esoterică pe care ne-a comunicat-o și nouă, copiilor, care veneam în urma lor, cuprinși de fiorul acela de reculegere și armonie divină, care de fapt era dragostea desăvîrșită în ceea ce are ea mai înalt. Căci de fapt, ființa ideală pe care o presimte în vis „Trubadurul“, care are toate calitățile și rafinamentele dorite de el, atît cit și ochii albaștri, colorarea ce-l obsedează, se va încarna în ființa iubită pe care o descoperă în Maria Lupașcu, tovarășa întregii lui vieți. Ochi albaștri și bună de pus la rană. Cu adevărat i-a îngrijit toate rănilor pe care i le-a adus mult încercata lui viață.

Nu numai florile de cîmp îi erau dragi tatălui nostru, dar și cele din grădina pe care le îngrijeam. Ne învăța dragostea pentru ele și ne spunea „Voi nu pricepeți că ele suferă cînd le culegeți“; cit despre Mimoza-sensitiva i se crispa fața cînd vedea cum la atingere frunzele se închid binisor și apoi se lasă și brațul de tot. Îl făceam să sufere și nu se mai repeta. Pentru copaci avea cult și respect, în special față de nucii bogăți și falnicii stejari pe care-i priveam izolați pe cîmpie, cînd mergeam spre Moldova în vacanții. Acolo ne explica toată pătura și caracteristicile fiecărui element al ei, așa ca în joacă. Știm de la el diferența între un copac și un pom, bogăție de denumire care se găsește numai în țara noastră. Cu toată feeria naturii înverzite, tata era sensibil și la farmecul iernii cu asprele ei zăpezi și în toiul ei ne lua cu sania trasă de caii năstrușnici ai unui „muscal de

București“, ne scotea dincolo de oraș, pe care-l priveam de departe, pierdut în negura întunecată sau strălucind în clipirile soarelui...

Dar iată că vine și epoca marei Trilogii a Marelui Voievod Ștefan care a înălțat Moldova la culmi nebănuite pînă atunci. Sub un soferă bătrîn la moșia de lîngă Iași a nepoților lui, vîră în arșița copleșitoare a lui cuptor realizează **Apus de Soare**, anul următor — **Viforul**, în al treilea — **Luceafărul**. Nimeni nu a observat că în afară de Delavrancea nu mai există drame cu denumiri luate din natură. Excepție face doar Shakespeare cu „The Tempest“. Să tot culegi iubirea ei în toate teatrele, în special în Luceafărul. Apoi cînd termina și drama era transcrisă de pe bloc cu scris frumos în caiet, era ca un copil în vacanții și pleca în pădure cu noi, unde ne desfășuram cu toții de destinderea lui. Și acum se perindă în fața mea fermecătoarele amintiri ale trecutului, în convoi. Îl văd și la Țibana cu cutia cu culori mergînd la pictat, la marginea codrului de stejari dela Cioca-Boca, alături cu cimpoierul și cobzarul, ori cu vioara; îl văd cosînd pe panta conacului lui Moșu-Neron, lîngă Vaslui, pornind noaptea la vînătoare de rațe sălbatice, fără pușcă, numai pentru a admira răsăritul soarelui în baltă, printre trestii. Apoi mai tirziu pe cerdacul primitor al lui Vlahuță de la Dragoslaveni, unde trăiam uneori și zi noapte și sus la Dumitrești unde ne duceau căruțele din sat, petreceam sub umbra stejarilor codrului adînc citeva lungi și extatice crimpee de viață sub oblăduirea grijuliei Măestrița, soția lui. Mai apărea și farmecul ademenitor al lui Goga care amintea zilele grele pe care le trăiam în așteptarea îndeplinirii idealului nostru național... Erau ultimele zile senine în care Delavrancea s-a mai împărțit cu natura. A venit războiul.

Viața noastră a început în apă, în elementul ei se regăsea tatăl nostru. De copil, cînd se scaldă în apele Colentinei și cine știe încă unde, învățase să înoate, românește, căruia i se zice foarte pedant azi „Crowl“-ul, și apoi și „brasa“, și-l admiram aproape în toate vacanțele cum se desfășura înfruntînd valurile cele mai puternice ale Mării Negre și cum dispărea, înotînd sub albastrul apelor. La Mamaia pustie, unde nu călcase încă picior de vilegiaturist, noaptea, cu trăsurile inginerului Zosima în goana cailor, învățam ce e genunea apelor în care se reflectau pe nisipul ud stelele zilelor fără lună. La Techirghiol, Eforie și la „Movilă“ (creatorul uitat al stației Eforie sud) acolo se odihnea pentru scurt timp Delavrancea de grijile și nevoile greu încercatelor lui zile. Cînd plecam în barca pescarilor uneori, nu mai vedeam pămîntul și în albastrul mult plăcut lui realizam pescuitul minunat din vechile scripturi. Cînd se lăsa pradă nisipului uita că fusese marelui sportiv, elev al atletului de circ Moceanu, care îl învățase să facă „Saltul Mortal“ și „Roata Gigantică“. Înalț, cu umerii largi, drept, cu mers cadențat și mișcări cumpănite, emana încrederea...

Era o operă reușită a naturii.

Și noi credeam, pe atunci, că așa e dat să fie oricărui tată.

H. DELAVRANCEA-GIBORY

CARTE
de minte,
inimă
și drumeție

Pagini inedite despre **BUCURA DUMBRAVĂ**

Prin intermediul unui tînăr arhitect, acum cîțiva ani am avut fericitul prilej să cunosc pe unul dintre veterani turismului românesc, **FROSY BOERESCU-NENÎTESCU**, atunci în vîrstă de 90 ani, femeie care o viață întreagă a purtat ca pe-o icoană de suflet imaginea drumețiilor făcute în compania Bucurei Dumbrovă, pe care-o întîlnise cînd avea 9 ani, fiindu-i ulterior companionă în multiplele peripluri montane și membră fondatoare a Turing Club-ului României. „Mi-o aduc aminte, pe cînd eram copilă, venind luni seara la primiriile intime ale părinților mei, în casa unde m-am născut (actualmente, restaurant „Cina“, pe Piața Republicii — adăugire pe margine, în 1972, n.n.). Intra pe ușă, cu surisul ei afabil, îmbrăcată de obicei cu o rochie albă de catifea, lungă, cu trenă, strînsă în talie; în mină purta un evantai de dantelă albă și pe cap conciul în formă de buclă mare, ținută de un pieptene de baga“... Scriind apoi despre numeroasele cunoștințe făcute cu ocazia excursiilor, tînăra Frosy notează despre relațiile Bucurei cu oamenii cei mai simpli, pe care-i căuta cu ardore: „Avea atîta dragoste pentru tot ce era curat românesc și purta pecetea creației artistice a țaranului. Credea în el (s.a.) știa cum să-i vorbească și țaranii se simțeau bine cu dînsa. Era atîta convingere senină, atîta autoritate naturală în vorba ei!! Cu tot felul ei glumeț de a-și spune gîndul, țăranul sau ciobanul găsea nota justă, tonul cuviincios, dar fără sfială, care-o făcea să prețuiască într-înșii aristocrații neamului“. După moartea marei sale prietene (20 ianuarie 1926, într-un spital din Port Said, la întoarcerea din călătoria efectuată în India), Frosy Boerescu-Nenițescu a strîns cu pietate aproape tot ce ținea de amintirea celei ce-a fost înconjurată în timpul vieții de numeroși prieteni, printre cele mai ilustre figuri de oameni de cultură și știință de la începutul acestui veac. În 1935, interlocutarea noastră a adunat între copertile

CARTE de minte, inimă și drumeție

de carton bleu dactilogramele unui „exemplar unic“, puse la dispoziție de un alt mare înaintaș al turismului românesc, Emanoil Bucuța, prieten și colaborator al lui **Fanou**, cum era dezmiardată faimoasa „bucegistă“, de la numele ei adevărat, Fany Seculici (născută la 28 decembrie 1868, la Bratislava).

Din acest „volum“ omagial și din alte însemnări răspindite cine știe pe unde, se poate edita o carte de excepție în literatura noastră de călătorii și memorialistică (este o mânășă aruncată celor ce se ocupă azi de istoria turismului românesc!). Cu strângere de inimă, voi detașa din multiplele pagini numai citeva fragmente, poate nu cele mai semnificative, despre cea însemnat autoarea „Cărții munților“ (tipărită în 1920) în conștiința contemporanilor, adevărați pionieri ai descoperirii tezaurului de frumuseți din Pantheonul naturii românești. Doctorul **Alceu Urechia**, după ce-și amintește de numeroasele excursii în Bucegi, Paring, Retezat și Făgăraș, alături de Bucura Dumbravă, o numește „tovarășul nostru cel mai bun, cel mai scump“, făcându-i unul dintre cele mai frumoase portrete caracterologice: „Bucura a fost o fire profund optimistă, toate le primea cu voie bună: de ninge primăvara, când eram pe munte, îi părea bine, căci ce frumoși sint rododendronii în zăpada albă; de-o ardea, nemilos, soarele, ridea de inseparabila mea umbrelă; de ne uda ploaia până la piele, Bucura asculta cu drag cîntecul ploaiei și privea uimită cum se ridicau fantastic nori din Cazanele în care fierbeau, și dacă rămineam nemîncați, Bucura se înveselea, c-o să fim mai ușori la drum. Inimă mare, Bucura nu vedea decît binele, decît frumosul, urîtul ea nu-l vedea, nu vrea să-l vadă“. După ce evocă momentul întîlnirii cu Bucura, în saloanele Castelului Peș, **Otilia Oteteleșeanu** ne-o descrie ca pe o mare iubitoare de artă și natură, cînd petreceau împreună clipe de supremă încîntare spirituală, în compania muzicii lui Brahms, Schubert, Schumann, Bach și Beethoven, după ce cînteaseră împreună potecile Bucegilor, admirînd superbele priveliști și discutînd despre literatura clasicilor și scrierile Bucurei: „De cîte ori mă gîndesc la Bucura și ating cărțile ei, „Haiducul“ și „Pandurul“, îmi place să-o văd în epoca aceea de înălțare morală și sufletească, în care am cunoscut-o și în care s-a încheiat prietenia dintre ea și mine“. Bucura Dumbravă i-a învățat pe mulți ei prieteni mai tineri să îndrăgească

natura, s-o admire și s-o ocrotească, făcînd din asta un scop și o conduită de viață; iată ce spune **Dimitrie Pherekyde**: „Bucura chiar în mijlocul naturii mi-a arătat cum trebuie iubită și respectată. Ea se identifica cu frumusețile firii, bucuria ei adîncă și putem zice sfîntă era atît de mare, încît și acum, deși n-o mai putem vedea, totuși este totdeauna prezentă cînd mergem la munte. O bucată de brad, o ferigă, o ciupercă sau o floare, o bucată de mușchi sau o simplă mireasmă de pădure ne-o evocă toată. Ar trebui luate pe rînd și după anotimpuri fiecare floare în parte. Ce amintiri sint legate de smîrdar, de floarea reginei, de gențiană, de stînjenei, de mușcata sălbatică. Drumeția făcută pe muntele Cozia, în căutarea mușcatei sălbatică, și care ne-a dus tirziu noaptea în fundul unei văi extrem de umede, expediție pomenită în minunata „Carte a munților“, la capitolul „Florile“, am avut și eu marea bucurie s-o fac alături de dînsa“. Descriind itinerarul Omu—Caraiman—Peștera, din august 1915, **Șerban Oteteleșeanu** scrie: „A face o excursie în munți în tovarășia Bucurei, era desigur una din cele mai desăvîrșite plăceri, căci totul era armonios — țînta, gîndul, vorba, veselie și seriozitatea ei, cultura ei care se arăta la cea mai ușoară atingere spirituală — pe deasupra calităților specifice sportive, făcuse din ea o turistă desăvîrșită, dar mai ales o turistă aleasă“.

Ștefan I. Nenișescu îi consacră un adevărat eseu, pornind de la dorința Bucurei de a cunoaște și compara civilizațiile europeană și indiană, neuitînd nici o clipă fondul filosofic românesc în care a crescut: „Și gîndul acesta isvora din același idealism fără de vîrstă în amestecul său luminos, isvora din aceeași dragoste de pămînt, de legende, de țărani, haiducii și boierii săi, dragostea atît de mare și atît de conștientă că nu s-a strecurat într-însa niciodată și nici cel mai mic strop de amărăciune“. După ce a întîlnit-o în munții Italiei, **Ion Jalea** a urcat Cozia cu neobosită drumeață: „Ca și altădată, Bucura era călăuza pe drumurile întortocheate ale muntelui și a înălțării sufletești. Sufletul ei revărsat asupra celor ce-au cunoscut-o nu se poate uita: tovarășia Bucurei era purificatoare. Se începea printr-un nou botez. Eu mă numeam Razelm“. Pe multe pagini, **Mihai Haret** povestește prima excursie făcută în compania Bucurei Dumbravă, încheind astfel: „La 29 septembrie 1918, eram, deci, jos în Sinaia, de unde cu singurul tren de seară am plecat la București chiar în aceeași zi, ducînd cu mine amintirea uneia din cele mai splendide excursii ce avusesem ocazia să fac în viața mea. În schimb, Bucura a rămas la Sinaia împreună cu Alexandrina Bianu și n-am mai văzut-o a doua oară, decît peste vreun an și două luni, adică prin noiembrie 1919, la București, cînd s-au pus bazele Asociației „Hanul Drumeților““.

Omagiul pe care i l-au adus Bucurei Dumbravă prietenii și cunoștinții ei este de-a dreptul emoționant, demonstrînd o dată mai mult de cîtă prețuire s-a bucurat autoarea „Cărții munților“, pe care Emanoil Bucuța o consideră „înnul acela unic în literatura noastră de dragoste a naturii și a omului“.

VALENTIN HOSSU-LONGIN

ÎNTOARCERE ÎN TIMP

Cînd eram mică trebuia să alerg foarte repede pe lângă un gard ca să pot vedea ce se ascunde în spatele lui. În goană imaginile surprinse printre șipci se lipeau între ele și trădau tot ce se afla dincolo. Am știut asta încă de cînd tata m-a adus pentru prima oară în satul lui natal. Aveam cîțiva kilometri buni de mers pe jos. Noroc că ne-a luat poștașul cu șareta. Calul era tînăr și neastîmpărat. Nu mergea la pas nici mort. Așa am descoperit secretul gardurilor străvezii.

Au urmat lungile și neasămuitele vacanțe de școlar. Aproape că uitam Bucureștiul.

Și iată-mă din nou la Brăești. După cîți ani? Privite peste garduri (pentru că ochii oamenilor mari sînt plasați cu mult mai sus decît cei ai copiilor), vechile case îmi par mici. Parcă s-au smochinit în jurul unui miez tot mai mic. Curțile au îmbătrînit și cîinii cu ele. Dacă întind numai puțin mina pot culege agude negre cîte vreau. Nu e nevoie să mă înalț pe vârful picioarelor. Numai că și-au pierdut gustul și mă trezesc că mi-e frică de ele pentru că pătează. Știu de unde-mi vine tristețea. Am numai trei zile libere (vacanțele s-au scurtat) și într-un timp așa de scurt aș vrea să-mi

recuperez copilăria și adolescența risipite prin locurile astea...

Primul obiectiv: „Insula Misterioasă”. Localnicii îi spun mai frumos: „La Oala”. Un masiv imens de granit, curat ca-n palmă de orice vegetație și un pîriu de munte grăbindu-se la vale în patru cascade. Fiecare cădere de apă a săpat cîte o găoace în carnea granitului. Patru oale de piatră fierbînd neobosite pe fundul celei mai mari, ridici mîinile și-ți rămîn afară doar degetele. De sus, apa îți cade grea peste cap. Amețești. În ultima oală te instalezi ca în hamac. Dușul, cumînțit aici, îți fură forma trupului ca o haină în căutare de stăpîn. Ți-a înghețat și sufletul. Alături, piatra e prea fierbinte, trebuie utedă ca să te poți întinde pe ea. În cinci minute îți fierbe singele. Întins pe spate privești cerul. Marea ciupercă de piatră de deasupra capului aburește în soare pînă își pierde conturul.

Eram Aramis acum mulți ani (nimeni nu voia să fie Milady). Athos, Porthos și D'Artagnan eșuaseră și ei pe insulă. Dar nu aveam vreme pentru disperare. Problema numărul unu: procurarea hranei (pe vremea aceea era doar o joacă). Toată dimineața roboteam la zăgaz. Oprită de pietre și clisă, apa își părăsea cursul obișnuit pe o bună bucată de loc. Găsea alt drum și își întîlnia mai jos firul. Pe vechea albie rămîneau mici băltoace limpezi ca sticla. Erau capcanele noastre pentru pești. Mișcam încetîșor o piatră și, pînă să se tulbure apa, ocheam fițele ascunse dedesubt și le prindeam în căușul palmei. Le lași un ceas la soare pe piatră încinsă și le mininci crocante, la grătar. Sarea o descopeream pe țarm, printre epavele corăbiei eșuate. Și

mămăliga și ceapa. Într-un șervet curat de cîneșă. Ziceam că o mină misterioasă le așezase acolo pentru noi. Ziceam că apa izvorului era cel puțin la fel de rece ca vinul de Anjou. Zmeura nu era coaptă încă, iar fragii se trecuseră. Totuși mai găseam cîțiva pentru desert. Se mîncea bine pe insula căpitanului Nemo.

Astăzi numai D'Artagnan a venit cu mine. Nu ne-am mai despărțit. Ne-am cumpărat într-o bună zi inele la fel și am hotărît să locuim împreună. D'Artagnan și Aramis. Pînă după douăzeci de ani cînd povestea e iar cunoscută.

Urcam abrupt. Caprele au presărat vechea potecă cu măsline, nu ne putem rătăci. Nimic nu pare schimbat de aici, de sus. De jur împrejurul insulei născute finul e-nflorit tot. „De n-ar ploua taman acuși, că prea îi cald“, ofta baba Anica, odihnească-se-n pace. Granitul vîndt sparge coaja de verdeață și se înalță ca un cucui în plin ocean. Aproape de poale, apa naufragiaților de odinioară fierbe, rece ca gheața, în oale de piatră. Mai jos, valuri de iarbă se zbugiumă a furtună. Vai de corăbiile rătăcite în larg. D'Artagnan a ațipit la umbra singurului tufiș de cîtină de pe pisc.

„Așadar — spuse Pencroff — insula va dispărea într-o zi?”

„Probabil, șopti Cyrus Smith — sper să nu mai fim aici”.

„Liniște-te, se auzi ca de la mari depărtări glasul ziaristului — nu vom mai fi aici, căci n-avem nici un chef să murim aici și poate vom izbui pînă la urmă să plecăm. Pînă atunci, să ne instalăm ca pentru eternitate. Nimic nu trebuie făcut pe jumătate”.

Privesc în preajmă. Primul obiectiv: procurarea hranei. Mă îndrept spre rucsac. D'Artagnan se răsucește furios prin somn.

„Căpitane Nemo, oamenii cinstiți aflați aici, cei pe care i-ați salvat, vă vor plînge de-apururi” — mai spuse Sedeom Spilett, ziaristul.

TAMARA CREȚULESCU

LA IAȘI

Aveam 17 ani și concertasem în cîteva rinduri în Capitală. Sînt invitat ca „**tinăra speranță**” la Iași, veche cetate a culturii românești. Drumul mi s-a părut lung și Iașul foarte departe. Nerăbdarea debutului făcea distanțele mai mari căci nu era ușor să cînti în acest oraș care l-a audiat de atîtea ori pe Enescu. Am făcut repetiția și am cerut să vizitez orașul. Orice ieșean este mindru să arate comorile citadelei sale, astfel că am avut nu un ghid, ci o grămadă.

Am început cu Teatrul Național, unde se dădeau concertele în acea vreme, construcție ridicată în 1894, în stil baroc, imitînd arhitectura Burgteatrului din Viena, teatru în care s-a produs Agatha Bărescu, care a auzit glasurile de aur ale Elenei Teodorini, Haricleei Darcle, unde a cîntat pe strunele-i cristaline Enescu și alții. Teatrul poartă astăzi numele acelui rege al poeziei „**veșnic tinăr și ferice**”, V. Alecsandri. Astăzi Filarmonica din Iași are sala sa de concerte, vis-à-vis de Teatrul Național. E o sală foarte frumoasă, în stil gotic. Există și un renu-

mit conservator cu o tradiție ce începe în anul 1836, dată a înființării „**Conservatorului Dramatic**” de către Caudella și unde s-au perindat, printre alții, și Flechtenmacher, autorul Horei Unirii, Palatul Culturii, străjuit de statuia lui Ștefan cel Mare, domină impunător, mindru și el de muzeele de valoare care le adăpostește. Întors pe același drum descopeream în plus noi frumuseți. Apoi am vizitat palatul lui Cuza, retrîind, ca tot românul, emoția unirii neamului nostru. Iată-ne în tramvaiul care își avea poezia lui, trecînd încet pe lingă mănăstirea Golia cu Turnul ei vestit, ce stă semeată și tăcută din sec. XVII. Tramvaiul urcă din greu spre Copou. În această grădină respiri melancolia, sub teiul bătrîn ce cuprinde în umbra lui, nemăsurata personalitate a lui Eminescu. Cu dragoste și măiestrie a modelat Irimescu statuile lui Eminescu și Veronica Micle, prezențe emoționante. Spre asfințit, copleșit de amintirile mereu vii ale acestui bătrîn oraș, m-am dus mindrii mei ieșeni, la „**Bolta Rece**”, căci nu poate trece un artist prin Iași, fără a pași sub primitoarea și vesela boltă, unde au ciocnit un pahar cu vin, celebrii Alecsandri, Creangă, Eminescu sau Topirceanu, Sadoveanu și frații Teodoreanu. Numai cu „**Împăratul Traian**” nu mă întilnisem, dar, iată, în noaptea aceea eram adăpostit în hotelul ce-i poartă numele și care este un proiect nici mai mult nici mai puțin, decît al lui Gustave Eiffel, cel cu turnul de la Paris. Am dormit împărătește.

A doua zi după concert, plecînd spre Capitală priveam dealurile molcome ale Moldovei, luminate de un soare transparent, care picta în zare minunatele peisaje ale lui Grigorescu.

ION VOICU

Ceoagiul e așezat lângă drumul țării, pe loc drept, cam între Deva și Orăștie. Dacă te abați puțin înspre miazănoapte, încep dealuri acoperite cu păduri. Nu departe de sat este un izvor cald cu ape vindecătoare. Vara merg acolo oameni bolnavi și se vindecă de boli de inimă; izvorul mi se potrivea și mie. Astfel că am apucat drumul pădurii. Încet, cu pași rari, respirînd adînc, am ajuns la izvor.

Cîțiva bărbați și femei între două vîrste, veniți cine știe de unde, stăteau dormitînd pe un tăpșan de nisip aurii. Parcă nici n-au băgat de seamă că mai venise unul. M-am lăsat lin în apa mîngietoare, fără gînduri, înotînd cu mișcări largi. Mi se părea că trupul mi se desface în valuri, că apa se încălzea din mișcări, învăluindu-mă cu mîngieri fierbinți, jucîndu-se pe spinarea mea înfrigurată. Mai simțisem bucurii asemănătoare în Mureș, dar acum parcă intrasem pe neașteptate în vraja unui descîntec care mă scotea din lume.

Dintre dealuri scăpa un vîntîșor care mișca ierburile mari, mîngiindu-le. Pomii își clătinau crengile pe loc, în frunzele verzi juca lumina, schimbîndu-le culoarea și frumusețea. Linii și forme ondulate, culori calde și reci se amestecau într-un freamăt, se îngemănau în ritm. Simțeam peste tot o zbatere vie, o pornire spre viață. „Freămătul acesta ritmic trebuie să-l aibă și arta, îmi spuneam. Ritmul e ceva ce leagă formele naturii într-un întreg viu, îi dă pulsație, tensiune, farmec. Fără ritm, lumea ar fi înghețată, rece ca o fotografie.”

ION VLASIU

Pentru mine un loc de inimă este magica incintă a Mărțișorului, o colină peste care suflă spiritul, cum seria Maurice Barrès. Acolo se află Edenul unei grădini și o lespede care generează mitul nemuririi. Lîngă el vom fremăta totdeauna de amintiri și vom omagia pe poetul solar și al mișcării, pe profundul liric care a cîntat viața și dragostea, de la firul de iarbă și pînă la cea mai îndepărtată, intermitentă stea, de la bătaia vîntului și freămătul apelor fluide pînă la cea mai năpraznică mișcare a Cosmosului. Nemuritor luceafăr al poeziei contemporane, singurul comparabil cu Mihai Eminescu, Tudor Arghezi este poetul tuturor temelor, care de la versurile de infinită candoare pentru copii, pînă la incandescentele, virulentele sale pamflete, știe să captiveze și să înflorească prin luminoasă simplitate și claritate deplină, prin varietatea nemărginită și înțeleaptă a conținutului, prin desăvîrșirea frumuseții formei, fuzionînd într-o unitate indestructibilă de splendoare și duritatea diamantului. Cîntînd în fața întregii lumi caracteristicile naturii, vieții și sufletului oamenilor țării sale, Tudor Arghezi ascende în universal. La Mărțișor se află puterea de a răzbi spre adevăr și frumusețe.

ALEXANDRU BALACI

CINE ERAU «NOCTURNII» ?

O piatră cenușie, cioplită cam ca o bornă de hotar, păstrează o inscripție în limba latină dăltuită la începutul erei noastre: „În timpul consulilor Sabino și Anulino, zeilor și zețelor nemuritoare pentru sănătatea domnului nostru (n.r. — a împăratului), în onoarea nocturnilor. Marcus Aurelius Frontonianus a îndeplinit legămint de bună voie, după merit“. Așa stă scris, în latină, pe paralelipipedul de piatră, datat anul 234, dezgropat din castrul roman Congri, de la Gherla de azi. Cine erau „nocturnii“? Erau paznicii de noapte ai urbelor de altădată,

Cum aş putea decide alegerea unui loc în care să mă regăsesc cu gândurile, aspirațiile și dulcea trecere nemăsurată a timpului când nenumărate imagini bat la porțile amintirii? Ca atâtea evenimente ale vieții, locurile unei trăiri aparțin unei epoci și unei vârste, incorporându-se în formele existenței noastre. Ne invitați la o revenire la un anumit loc și peisaj preferențial, dar înfățișarea lor și noi ne-am schimbat și nu mai puțin reprezentarea lor emoțională.

Preferința s-ar îndrepta spre locurile trăirii adolescenței, spre acele locuri unice din lunca Dunării, unde fluviul curgînd de la nord-vest face o dublă cotitură și încheind o buclă se îndreaptă spre răsărit, lăsînd în urmă lunci și ostroave.¹⁾

Fiecare anotimp își are alt cer, alt aer, lumină și pămînt. Primăvara este cea mai năvalnică, tulburătoare și înmiresmată; toamna cu cețuri misterioase și melancolica trecere a păsărilor călătore; vara toridă cu cerul topit în orizontul dimineților impenetrabile ca și cerul înflăcărat al apusurilor; iar iarna cu uriașa frămîntare și scrișnire a sloiurilor.

A reveni nu mai e posibil ca și imposibila reîntărcere a vârstei. Am ales atunci alt loc, cu stuf și apă liniștită, cu arbori domestici, cu luminile irizate ale lacului,²⁾ căutînd cîci ceva din acele unice imagini și trăiri în toate ceasurile zilei și nopții, datorite de marele fluviu într-un trecut îndepărtat.

Acad. ȘTEFAN MILCU

1) Dunărea, între Cetate, Calafat și Vidin
2) Undeva pe marginea lacului Snagov

organizați în colegii profesionale. Ei au salvat de foc casa unui oarecare Marc Aurelius Frontonianus, care le-a închinat altarul de piatră în semn de mulțumire pentru fapta lor. Avem astfel dovada existenței unui serviciu, la fel ca acela al pompierilor de azi, încă de pe vremea Daciei romane, exponatul fiind o raritate muzeistică (la Cabinetul de arheologie din Viena se mai află trei asemenea altare votive). Cel pe care vi-l prezentăm este expus în Foișorul de foc, străvechiul turn din București care adăpostește azi Muzeul pompierilor, printre puținele de acest fel din lume. Chiar și clădirea foișorului — construită în 1892 — punct de observație pe atunci pentru pompieri, este un monument de arhitectură veche în București.

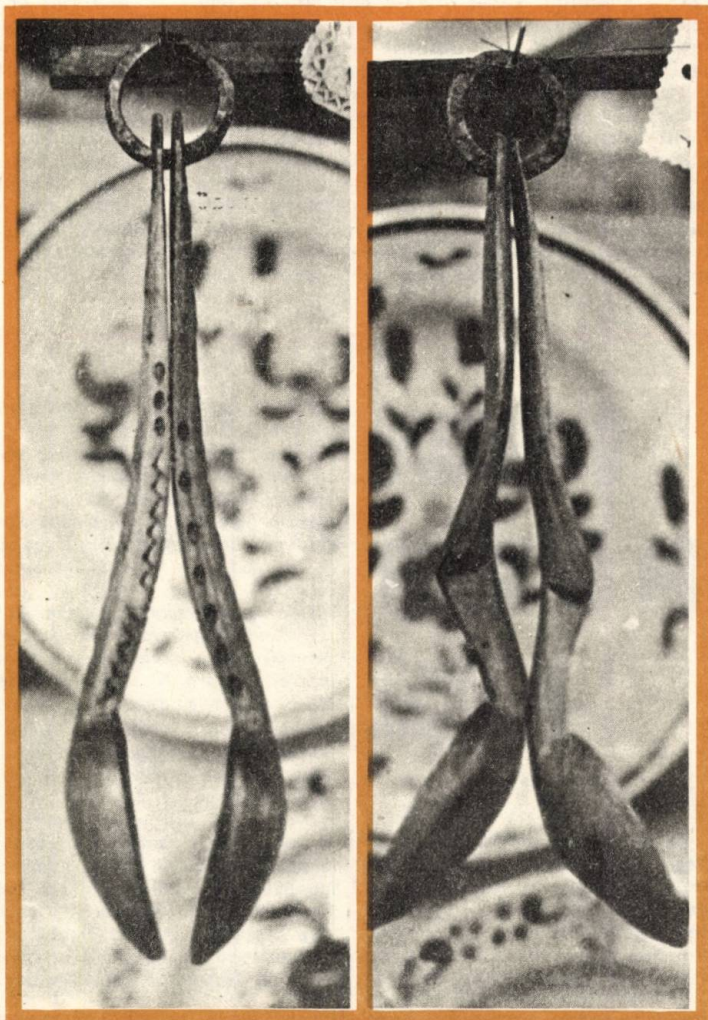
Muzeul, desfășurat pe verticala turnului înalt de 50 m, pe șase etaje, prezintă prin cele 1 500 de exponate — fotografii, diapozitive, machete, picturi, aparate, instalații etc. — aspecte inedite din lupta omului dusă împotriva unui flagel care de-a lungul veacurilor a devastat și nimicim atâtea așezări; dar sînt redată și momentele de luptă din independența țării, pentru triumful ideilor revoluționare de la 1848 sau pentru eliberarea Capitalei de sub ocupația hitleristă, cînd pompierii au pus mina pe armă, alăturîndu-se poporului și altor ostași.

Un muzeu insolit, cu exponate surprinzătoare prin valoarea lor istorică și educativă, care merită să fie cunoscut de fiecare bucureștean sau călător prin capitala țării.

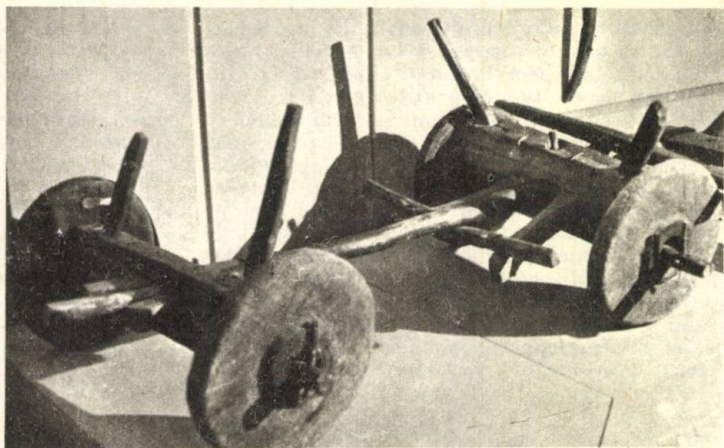
Casa cu linguri

Ideea de a întemeia un muzeu al lingurilor au avut-o soții Elisabeta și Ioan Țugui — dascăli din Cîmpulung Moldovenesc, care au făcut din propria casă (str. Gheorghe Popovici 1) unul dintre cele mai originale muzee din cîte cunoaștem. O confirmă miile și miile de turiști români și străini care semnează anual în cartea de impresii a așezămîntului. Sînt peste 5300 de linguri de lemn adunate de soții Țugui din toate satele țării, vreme de aproape o jumătate de veac. Foarte vechi, foarte mari (o lingură de stîină are o capacitate de 6 litri de lapte) sau mici, sculptate sau simple, unele pictate, crestate, meșterite din peste 100 de varietăți de lemn. Sînt expuse și linguri de lemn din alte 34 de țări ale lumii — linguri din bambus, palisandru, acaju, măsline, secvoia, santal, eucalipt și tek. Sînt colecții de interesante linguri împodobite în maniera ouălor încondeiate sau cele împodobite cu mărgelile colorate. Sînt apoi linguri a căror faimă stă în proveniență: una folosită de Mihai Sadoveanu la vîntătoare și pescuit, alta cioplită din gorunul lui Eminescu de la lași ori una făcută dintr-o tisă-candelabru în vîrstă de 400 de ani.

În casa cu linguri din Cîmpulungul bucovinean, alături de celebrele exponate avem și o impresionantă colecție de ceramică țărănească (colectată din 198 de centre de olari din țară), precum și o colecție de ștergare sucevene, adunate din toate satele județului, de o rară frumusețe și vechime. De menționat că toate exponatele de aici — linguri, ceramică, ștergare — sînt autentice, lucrate de artizani ai satelor românești.

LEMNUL CEL DE TOATE ZILELE

La Cimpulung Moldovenesc există un muzeu al lemnului, unde sînt colecționate mii de piese (2 700 expuse, 12000 în depozite) care atestă măiestria și ingeniozitatea românului în prelucrarea lemnului. Carul din imagine nu este cel mai frumos exponat, dar este, pare-se, cel mai vechi: era folosit pe drumurile de munte, acum mai bine de 400 de ani, la transportul butelor cu țuică sau vin, al blocurilor de piatră pentru ziduri de cetăți, al tunurilor de apărare. Este făcut numai și numai din lemn și rezistă la o încărcătură de mai multe tone. Sînt expuse aici o bogăție de alte creații din lemn — de la obiecte casnice la arme, de la unelte de pescuit și vînat, pînă la mobilă, instrumente muzicale ori instalații complexe de tehnică sau manufactură țărănească — cum ar fi prese de ulei, forje acțio-

nate de apă, mori, pive și alte „mașini“ din lemn aduse din comuna Sadova. Sînt expuse cele mai neobișnuite scule, unelte, dispozitive create de mintea și mina omului, toate făurite din același material generos — lemnul: un felinar pe care vîntul nu-l poate stinge, șei pentru călărie, mașini de tors, opinci din tei, balerci pentru vin, lăzi de zestre, cutii pentru bijuterii, sâinii — adevărate atelaje princiare — cobilițe cu care înaintașul nostru căra greutatea de neimaginat pentru omul de azi. Toate acestea se cuprind în ceea ce numim cultura obiectelor țărănești sau civilizația lemnului la români. La scara timpului, muzeul din Cimpulung Moldovenesc este o mărturie de continuitate și permanență românească, lemnul fiind, deopotrivă, unealtă de muncă, armă și obiect de artă.

ION PREDĂ

O seceră un tîrnăcop o sapă.

În vecinătatea comunei Pecica de lingă Arad, o movilă de dimensiuni respectabile, Șanțul Mare, crescută din terasa Mureșului, a atras în mod deosebit atenția arheologului Ion Horațiu Crișan. În extremitatea vestică a regatului lui Decebal,

Ptolemeu localizase una dintre importantele așezări ale dacilor, cetatea Ziridava. Săpăturile întreprinse aici au dat la iveală prețioase vestigii privind cultura materială și spirituală a geto-dacilor din cîmpia Aradului din ultimele trei veacuri înainte de era noastră și pînă în momentul cuceririi romane, adevărind presupunerea profesorului clujean.

Muzeul județean din Arad a rezervat una dintre încăperile sale bimi-lenarei Ziridava. Nu sînt prea numeroase obiectele expuse în spatele vitrinelor din sticlă, dar fiecare reușește să recompună nivelul de cultură și de civilizație materială foarte avansat pe care l-au atins, într-o epocă atît de îndepărtată, strămoșii noștri. Ceramica de factură locală, unelte din fier și bronz cu întrebuintările cele mai diferite confirmă opiniile lui Herodot și Strabon, care îi prezintă pe daci drept făuritorii materiali și spirituali ai civilizației La Tène pe pămîntul României.

Obiectele descoperite la Șanțul Mare poartă pecetea unei civilizații ajunsă încă din cea de a doua vîrstă a fierului la o maturitate deplină, formată pe un puternic fond autohton, cu rădăcini adînci în timp.

Stăruî îndelung în fața vitrinelor. Nu pentru că expozitele s-ar recomanda cu virtuți artistice deosebite, ci pentru că ai în minte imaginea epocii care le-a dat naștere. Prin ce este reprezentat în muzeu „inventarul“ acestei perioade? Printr-o seceră, un tîrnăcop, o sapă, o greblă, cuie, ceramică, rîșniță, un lingou de fier, un vas de provizii plin cu grîu carbonizat, obiecte de podoabă din bronz, lustruitoare pentru vasele de lut, oale cu butoane, o fructieră cu picior... Unelte pașnice ale muncii și obiecte lucrate îngrijit, cu migală, hărăzite să primească roadele muncii.

O seceră, un tîrnăcop, o sapă. Emblemele unei conștiințe ce luminează statornic timpul de mai bine de două milenii.

PALMA MUNCITĂ

Vecinătatea Sucidavei antice a adus Corabiei, ca pe un omagiu transmis posterității, bogăția apuselor milenii. În sălile de dimensiuni modeste ale Muzeului, ale singurului muzeu din această cochetă așezare dunăreană, incip atâtea dovezi de rafinament artistic, de echilibru și de plinătate sufletească, rupte din viața înaintașilor noștri, de la cei mai vechi care s-au așezat pe malul fertil al fluviului, până la cei mai apropiați în timp, cum în puține locuri mi-a fost dat să văd. Vase din epocile Hallstatt și La Tène, ceramică dacică lucrată la roată, terra sigillata romană stau în deplină consonanță în vitrine cu statuete și grupuri statuare înfățișând zei și zeițe — pe Diana și Hercule, pe Fortuna, Nemesis și Minerva, Venus și Cavalerul trac — cu uneltele și armele omului neolitic, ori cu obiectele de podoabă purtate în lumea daco-romană. Privirea îmi cade pe un splen-

did vas din secolul al IV-lea din era noastră. Are o formă neobișnuită, pare un potir de dimensiunea unui ulcior mai mare, pe care olarul, într-un moment de efuziune artistică, l-a încins cu nouă mânuși. Iată așadar, că după retragerea oficialității romane, locuitorii Sucidavei își găseau timp să gindească artistic. Chiar să și cinte. Amănuntul acesta ne este dezvăluit de două fluierașe din picior de vultur, de-o vîrstă cu marele potir, lăsate pentru veșnică odihnă pe platoul așezării militare.

Materialul arheologic provenit din secolele II—X abundă în date revelatoare asupra continuității poporului român în această parte a țării. Din prețiosul patrimoniu reprezentat de amfore și vase cu inscripții creștine, de pandantive și oglinzi bizantine, am ales o seceră, din veacul al nouălea. O seceră simplă, așa cum avea până mai ieri orice țăran român, care

face dovada legăturii unui popor de agricoli cu pămîntul și cu roadele lui.

Cîteva dintre sălile muzeului au fost rezervate creației populare din zona de sud a fostului județ Romanați. Fiecare deține mai multe piese de rezistență, pe genuri artistice, mostre ale unui inestimabil tezaur folcloric.

O cămașă din prima jumătate a veacului trecut, pe care domină roșul imaculat al singelui, purpura dătătoare de viață. Pe piepți și pe minci s-au adunat în buchete de gingășie laleaua, zambilele și floarea de mușetel; pe poale, figuri stilizate sugerează hora satului în zi de sărbătoare, exprimînd sentimentul tinerei fete care a cusut-o în așteptarea aceluși moment. Cojoacele bărbățești sînt din Vădastra și, pentru a-și atesta apartenența la o vatră de vechime, poartă ca pe o efigie arcuită în fir de lînă, spirala venită din neolitic pe vasele ceramice ale unei culturi născută pe același loc, cu aproape șase milenii în urmă.

O ultimă încăpere: camera intimă a țăranului. Cu lăcra, cu țoalele, cu căpătiul. Odaia în care, revenind ostenit de pe cîmp, își caută odihna. Atîrnată pe perete, lingă pat, scoarța își încheie șirul motivelor ornamentale cu conturul stilizat al unei palme. Mina zdravănă de om, pe care se simt urme de coasă, sînt palmele lui, ale țăranului, imprimate în urzeală ca o simbolică semnătură de dăruire: palma, ea a muncit azi, neobosită.

Palmei de pe scoarța româneană îi închinăm cinstirea noastră.

ACASĂ LA BĂLCESCU

După ce treci podul peste Topolag, lași drumul principal să își arcuiască mai departe serpentinele peste dealuri, pînă ce va cobori lingă albia Oltului, la Rimnicu Vilcea, și te abați spre stînga, numai pentru cinci kilometri, pe un drumeag de șes așternut cu asfalt, care te scoate în comuna Bălcești.

Conacul Bălceștilor se află la capătul unei alei în pantă, străjuită de copaci drepti, aliniați în șir indian,

într-o pajiște însorită, cu pridvorul deschis către ușoare unduiri topite în geana pădurii. L-a ridicat în 1824 Zinca Bălcescu cu dorința de a-și crește în liniște copiii — Costache, Maria, Sevastița, Nicolae și Barbu — pe moșia părintească, intrată din 1766 în stăpînirea lui Tănase și a Ecaterinei Bălcescu. Satului i s-a spus Bălcești de cine știe cînd; Tănase fusese cel dintîi din arborele viguros al familiei care, folosindu-se

de un vechi obicei cunoscut în ierariile boierești, își luase drept patronimic, numele așezării unde își avea moșia.

Dintre copiii Zincăi, singura care a rămas aici pînă la săvîrșirea din viață, în 1883, a fost Sevastița. Înmormîntată în cimitirul din comună. Costache s-a aflat printre participanții la pregătirea Revoluției de la 1848 ca propagandist printre lucrătorii de la Ocnele Mari; Maria s-a

căsătorit cu un Scarlat Geanogou, om cu gusturi elevate, care i-a oferit cumnatului său cărturar darul cel mai potrivit, o frumoasă bibliotecă Biedermeier rămasă la conac; Barbu, cel mai mic dintre frați, a profestat avocatura la Craiova și a avut trei fete: Ana, Olga și Zoe; ultima s-a căsătorit cu Nicolae Mandrea, președinte la Înalta curte de casație, al căror fiu, Radu Mandrea, se dovedește un devotat urmaș al familiei. El este cel ce, după anul 1900, repară și mărește conacul, adăugându-i foișorul și etajul din partea stângă, ultimele construcții ale clădirii, iar după aceea, la începutul deceniului al patrulea, elegantele cămine din interior, care se păstrează întocmai și astăzi.

Nicolae Bălcescu se născuse în București; conacul mamei sale îi fusese însă luminoasă vatră a copilăriei. Mal tirziu, aici avea să vină adeseori vara, în timpul vacanțelor pentru a-și petrece zile și nopți la masa de lucru, aici aveau să încolțască primele gânduri despre emanciparea socială a țăranilor, studiindu-i pe clăcașii de pe moșia părintească.

Bărbatului cu chipul blind și privirea pătrunzătoare, așa cum l-a cunoscut și așa cum i-a tălmăcit cu penelul trăsăturile venite din adâncurile sufletului pictorul Tattarescu, nu i-a fost dat să trăiască decât 33 de ani. În satul de pe apa Topologului răsăritul soarelui l-a învăluit puține zile, puține luni, puțini ani, dar pășind acum prin odăile Muzeului l-am regăsit în fiecare cameră, în fiecare ungher, în fiecare tablou. Îmi simt pașii plutind ca un vis prin dormitorul Zincăi, străbătind apoi sufrageria, cu masa lungă, în jurul căreia încăpeau toți ai casei, cu dulapurile pentru vase, cu samovarul mare din mijloc, cu străchinile numeroase, atîrnate în șiruri paralele pe pereți, trădînd puternicul atașament al familiei pentru creația artistică a ceramiștilor vilceni, strecurîndu-se în holul spațios, unde lumina se așterne difuz peste jilțuri și covoare, pentru a-și întîmpina prietenii. Cînd casa era cufundată în liniște, se retrăgea cu grabă în încăperea din stînga, unde îl așteptau vrafurile de manuscrise, pana, călimara, încremenite nefiresc pe tabla unui birou neîncăpător. Alături, din biblioteca masivă, sculptată cu siluete de păsări și pești, sint gata să-i vină în ajutor cărți de istorie, de economie, de sociologie. Acum, îl văd bine privind grav din cadra tabloului. Este unul dintre cele trei portrete originale făcute de Tattarescu (celelalte două se află la Muzeul de artă al Republicii

și la Muzeul memorial al pictorului). Fac numai cîțiva pași și un alt portret, semnat de astă dată de Lucian Grigorescu, aruncă o lumină tragică, răscolitoare prin odaie.

Zoe Bălcescu-Mandrea, pictoriță talentată, de o sensibilitate „impresionistă“, simțise nevoie să însenineze atmosfera apăsătoare care învăluia conacul după moartea dureroasă a unchiului ei, lucrînd acuarele dominate de seninătatea naturii, cu apusuri de soare și spații surizătoare, niște pasteluri ale poeziei.

Eram — și simțeam cu înfiorare lucrul acesta — acasă la Bălcescu. Muzeul reușește să transmită vizitatorului sentimentul de familiaritate al casei. Al prezenței copleșitoare a Eroului romantic, dîrz, vizător, neînfricat. M-am oprit poate cu mai multă stăruință în fața unei gravuri de epocă în care era înfățișată scena pătrunderii revoluționa-

rilor francezi în palatul regelui Ludovic Filip în momentul cînd, surprinși de entuziasm, distrug tronul și smulg catifeaua de pe el. Bălcescu era acolo, în sala tronului, martor la prăbușirea tiraniei; reușise chiar să apuce o mică bucată de catifea, pe care avea să i-o trimită în țară lui Alecsandri, împreună cu o scrisoare: „... „m-am gîndit să-ți trimit și ție o părticică și să-ți dovedesc chiar că în momentele cele mai mari și mai solemne pe care le-am petrecut, cugetarea mea s-a întors către tine. Nu pociu a scrie mai multe. Adio! Să trăiască Republica! Amicul tău, N. Bălcescu“. Și ca un post-scriptum: „Sărmane Bazil, căci n-ai fost aici“. Scrisoarea, mîrită, era pusă pe un perete în muzeu, alături de Proclamația de la Islaz.

NICOLAE DOCSĂNESCU

Vom zbura cu aerodina lenticulară?

Muzeul tehnic poartă numele celui ce l-a creat în 1908 — prof. ing. Dimitrie Leonida — iar astăzi se înscrie printre cele mai vechi și mai însemnate muzee de acest tip din Europa.

Vizitatorul se preumblă prin fabuloasa lume a științei și tehnicii românești sugerată de cele aproape 6000 de exponate, grupate în 294 colecții de aparate, instalații, dispozitive, structuri tehnologice, privind mecanica, electricitatea și magnetismul, fizica atomică, mineritul, extracția petrolieră, căldura și mașinile termice, radioul și telegrafia, televiziunea, energia, iluminatul, optica, fotografia și cinematografia, mașinile de calcul, navigația, aeronautica, auto-moto, siderurgia, electro-tehnica, zborul aerospațial. Muzeul tehnic deține și o valoroasă bibliotecă — peste 20 000 de volume, o fototecă și o brevetotecă. Sint aici exponate rare, valoroase, originale, multe unicate pe plan mondial; sint foarte multe machete ale unor instalații, avioane de la începuturile aviației sau din domeniul circulației cosmice de mine. Impresionantă este macheta primei „fabrici de gaz“ din Ploiești a fraților Mehedințeanu care a produs petrol lampant pe care Bucureștii, pentru întia oară în lume, l-a folosit la ilumi-

natul public; era obținut printr-un procedeu original, pus la punct de chimistul Alexe Marin, farmacistul Hege și Theodor Mehedințeanu.

Memoria noastră a reținut însă o altă „piesă de rezistență“ a muzeului: aerodina lenticulară Coandă; această „farfurie zburătoare“, fără nici o piesă în mișcare, poate transporta două persoane și este în stadiu de construcție. Aerodina lenticulară e o aplicație a „efectului Coandă“. Inventatorul român Henry Coandă, după studii aprofundate, a stabilit un adevărat program pentru construirea de aerodine lenticulare, aparate de zbor superioare avioanelor actuale pentru că ele pot decola și ateriza pe verticală, se pot menține în aer la punct fix, pot zbura cu viteze ridicate și își pot schimba direcția fără a mai face viraje. Coandă a prevăzut ca aerodinele lenticulare să fie echipate cu generatoare de abur cu combustie internă și ardere catalitică tip Traian Vuia — realizare tehnică de mare valoare a unui alt inventator român de prestigiu mondial. Vor fi oare aerodinele lenticulare vehiculele viitorului? Să fi prevăzut Henry Coandă criza energetică pe care omenirea a început s-o resimtă?

ION PREDĂ

Lupta junelui cu leul

colind — tradiție — continuitate

Junel calu-și potcovește,
De grea cale se gătește,
Să mi-ș plece de-a vîna-re.
Sus la vîrful muntelui
Dete-n urma leului.
Cît fu ziua cea de vară
Tot pe urmă se ducea-re.
Cînd fu colo către seară
Găsi leul d-adormitu
Sub un spin mîndru-nflorit,
Florile l-au năpăditu,
De s-a scăpat d-adormitu.
Junel sta și cugeta-re.
Pînă junel socotea-re,
Leul din somn se trezea-re.
Iar junel se-mbărbăta-re,
Și pe leu îl d-alerga-re,
Jos la țară-l cobora-re,
Lumea-n țară-l fericea-re :
— Ferică d-aceea mamă,
Ce băiatu și-a băiatu
De a lua leu legatu,
Leu legat, nevătămat.

Iată un minunat poem epic ce se cîntă ca o admirabilă alegorie de către ceata colindătorilor în timpul sărbătorilor de iarnă la casa tinerilor neînsurați, cu scopul de a-i felicita și a le prevedea o apropiată căsătorie. Această variantă alcătuită din numai 24 de versuri, cuprinde aproape întreaga schemă tipică acestui colind avînd ca emblemă leul — animal fabulos, necunoscut direct oamenilor acestui pămînt. Cu toate acestea, motivul este propriu numai folclorului nostru și e binecunoscut pe întreg teritoriul românesc. Noi am parcurs 110 variante, înregistrate din mai toate zonele țării, extinzîndu-se pe o perioadă de mai bine de 120 de ani, de la primul text publicat de At. M. Marinescu, în 1859 și pînă în prezent, și sîntem convinși că numărul lor este și mai mare. Variantele pe care le avem în vedere provin din Transilvania (85 de texte, între care 37 din Hunedoara, 27 din Bihor), din Muntenia (9), din Moldova (7), din Dobrogea (6) și din Oltenia (3).

Cu toată varietatea și nuanțarea stilistică de la o variantă la alta, în mai toate este vorba de o întreprindere curajoasă, voinicească a junelui, mirelui, deci tînărul neînsurat, în a se „măsura” cu leul, „de a se alege de viteji”, etalînd în fața părinților și comunității sătești calitățile ce-l recomandă unei apropiate căsătorii. De fapt, este o probă la nivelul textului, care se mai întîlnește la alți parametri și în cîntecul nașului, ori în cel al obiceiului, în cîntecul lăcății sau nevasteasca. Într-o variantă mai dezvoltată, junele după ce află de la mama sa de prădăciunile făcute de leu, își ia armele și pleacă în urmărirea acestuia.

June, dacă-mi d-auzea,
Ni-nu-mi sta,
Ni-nu-mi prinzea,
Și de loc îmi chibzuia.
Tîne mîna pe fogaș
Și luă d-arcu d-incordat
Și-o luă calea-nainte
Tot pe urma leului
Pînă-n vîrful muntelui,
Găsi leul d-adormit
Sub un spin d-inflorit.
Pînă june chibzuia,
Leu din somn se pomenea
Și din gur-așa-mi grăia :
— Dar tu, june, ce-ai gîndit
De la mine ai venit ?
Că p-aici n-o mai venit
Om merean de pe pămînt !
— Eu am venit să te-ntreb :
Sau în puști să ne pușcăm,
Sau în săbii să ne tăiem,
Sau în lupte ne luptăm ?
Leul rușe

Și-mi răspunse :
— Nice-n puști nu ne pușcăm,
Nice-n săbii nu ne tăiem,
Numa-n lupte ne luptăm
Că luptele-s mai curate,
De la Dumnezeu lăseate !
Se luară, se luptară,
Se luptară-o zi de vară,
Cînd îmi fu-n apus de sară,
Cum aduse leu pe june,
Cum aduse, jos îl puse.
Se luară-a doua oară,
Cum aduse jun' pe leu.
Cum aduse, jos îl puse
Și-i țipă zgarda de gușă.
Băgă mîna-n buzunar,
Scoase-o sfoară de mătase,
Împletită-n cinci și-n șase,
Ca și-o funie de groasă,
La leu pe grumaz o trase...

Dar, mai în toate variantele, nucleul narativ, scenariul acțiunii mirelui, cu unele accente dramatice, este reductibil la trei momente care cunosc o tratare poetică diferită la nivelul microsecvenței, în sensul de a fi lapidare sau cumulative în elemente narative și descriptive. Acestea sînt: I. Junele pleacă la vînătoarea — luptă (în prealabil își pregătește calul și armele); II. Întîlnind leul îl provoacă la luptă, îl învinge, îl aduce acasă legat nevătămat; III. Oamenii, comunitatea sătească îi admiră curajul, îi fericesc mama. Pentru toate aceste momente există o serie de constante fundamentale, spre exemplu: locul și

modul de pregătire al junelui pentru vinătoare reinvie o atmosferă vitejească din obștea sătească cu unele suprapuneri de viață medievală, armele frecvente sînt arcul, săgeata, sabia, sulita (pușca), dar forma de înfruntare este „lupta dreaptă”; locul unde se află leul, sus la munte, unde este întotdeauna găsit adormit, este dominat de fabulos; înfruntarea dintre june și leu rezolvată după canoanele biruinței binelui asupra răului, evidențiază virtuțile și bărbăția junelui; comportarea demnă, eroică a junelui, reușita întreprinderii sale, admirația pe care i-o acordă concetățenii, mama, sora, logdnică; sensul profund uman, semnificațiile matrimoniale și de felicitare sînt cîteva din locurile comune ale acestui ciclu de colinde. Această unitate structurală relevată de toate variantele ne îndreptățește să subliniem ideea că avem de a face cu un motiv folcloric specific românesc, cu o vechime extremă, continuînd să trăiască în forme relevante de-a lungul generațiilor pînă în contemporaneitate.

„Colindul leului, ca motiv literar, poate fi considerat o bună și dreaptă moștenire a noastră, din lumea clasică daco-romană; tradiția clasică s-a păstrat și s-a reîmprospătat în memoria poporului datorită mitului lui Samson, pentru care sugestia puteau veni mai ales pe calea reprezentărilor plastice, foarte numeroase în mediul țărănesc”, notează cercetătorul Adrian Fochi.

ION CONSTANTIN MOANȚĂ

Porțile umblătoare

Datinile de pe meleagurile Clujului sînt multe ca dorurile din cîntec, nu se sfîrșesc ele precum drumurile la care nu pui capăt decît c-o fereastră și-o poartă de casă deschisă cu inima. Așa zic oamenii și la fiecă prăg de an nou ascund cîte-un fir de gînd din al vechi, să aibă Meșterul Timp semn de recunoaștere. Se mai cuvine să primească el cunună de veselie, căci crugul vremilor se-mbună la ochi senin și la ris, iar dinspre dragostea cea mai tare decît moartea, ca steaua din cer pornește-a străluci. Pe-omătul începutului de an, toate ale vieții, mari și mici, vii și nevii, ies la închinare și întîmpinare — zurgălăul și colacul, cerbul și cîinele, biciul și griul, focul și vinul, ursul, capra și masa cu blidele pline, plinea cu aburii cîmpului, apa și plugul, și peste ele omul cu sufletul lui. Cu toții umblă, se-asează locului și cinstesc cu bucurie și iarăși purced la mers, căci mișcarea și schimbarea sînt chiar firea și miezul de viață al pămîntului. Cît despre porți, de ce-ar rămîne ele neumbrate, cînd Ghenarie dă să-și arate chipul cel tînăr? O poartă e deodată și ascunziș și descoperămint, ține ferecată o comoară, dar o și scoate la lumină, tănuiește și numa ce-i gata să dea în vileag. Casa toată iese la drum, în privești, odată cu ea, ori se-acoperă în tă-

cere fără dezlegare, după cum vrea și se socotește gîndul ori inima celui ce-i e stăpin. Așa că în noaptea asta, care-i a tuturor tineretilor, cînd nu-i chip să ții lăcătuit nici gîndul, darmită dorul, poarta se face destăinuitoare și-o pornește, piș-piș, pe ulițe. Nemaivăzută întîmplare, basm curat la miez de noapte, numai că, pasă-mite, iată că i-au crescut deodată picioare de om și mai vin din ea și cîte-o șoaptă și-un ris bărbătesc, pe infundate. Iar locurile unde se petrece asemenea minunăție sînt două în părțile Clujului. Unul se cheamă **Petrestii de Jos**, comună cu șapte sate pe lingă Turda, cale de 16 km ori, pe scurtătură, pe drumul dintre stînci care răspunde în capătul dinspre Apusenii al pîrului Hăjdade și Cheile Turzii. Celălalt e satul **Nădășelu**, la o azvirlitură de băț de Cluj-Napoca, pe valea Nădășului și pe drumul Zalăului, hotărnicie de oameni trăitori între păduri și dealuri. Și cum ziceam, umblă porțile pe-aici, sub cerul despicat de trecerea anului celui nou, de parcă le-ar trage însuși Carul Mare. Iar rostul unei asemenea nu prea ușoare lucrări e să scoată ca untdelemnul la fața apei dragostele tînuite, că or fi ele zimbitoare și gata de cununie ori cu lacrimi și foc neostit. Bucuroasă de-o asemenea ispravă cine să fie decît tinerețea cea mult scormonitoare? Așa că un băiat, dacă are o mîndruță legată de inimă, flăcăii ceilalți iau acumina tipil calea spre casa ei, scot poarta binisor din țîni și-o strămută la casa băiatului. Iar pe-a lui la fată. Se mai întîmplă însă ca acea codană să îndrăgească pe altul, iar cei de-au aflat și asemenea secret duc poarta ei drept la casa fericitului. Și să mai gîndim oare la zarva dimineții, cînd se descoperă călătoria porților, mutate și pe drept și pe nedrept de la locurile lor, cum sînt ele întoarse de unde au plecat și cum nimeni nu se supără, fiindcă datina-i datină și ea nu-i cu mîhnire? De-ale feciorilor și fetelor! rid oamenii, trimițînd la cer și la pădure ecou de urare cu mulți ani și sănătate. Deși is mai depărțitor unii de alții, și poate nu s-au văzut vreodată la ochi, feciorii din Petrestii de Jos și din Nădășelu mai dau semn cu tîria și curăția focului înspre anul cel nou. Cei dintii cară în noaptea aceea paie și vreascuri în virful dealului Chicioara, iscă flăcări înalte, mai pușcă și cu „puștile de carbid”, în vreme ce alții, jos, trag clopotele, vestind că-i bun de îngropat anul vechi și lumina vine în calea celui nou. Și nu trec cîteva zile, că, la 5 ianuarie, flăcări din Nădășelu urcă și ei pe dealul lor și trimit „strigare peste sat”, cu o roată de car înfășurată cu paie aprinse. Se dă roata cu flăcări de-a dura la vale, iar glasurile vesele merg pe urmele ei, povestind „păcatele” ce-au umblat prin sat în al an de s-a săvîrșit — care de lenevie, care de băutură și minciună, care de necinste și răutate, să se ducă toate și să se curățe precum curăță focul.

„Și v-am spus cîntec bătrîn”, zice-un glas din versul popular, adăugînd că mai are încă două pitite bine, în locul acela binecuvîntat dintre inimă și cămașă, numărul arătînd modest și cumințe, cu înțelepciune, că obiceiurile ca și năzuințele omului sînt în adevărul lor cît frunza și iarba...

ANDA RAICU

„Dai cununa pe năframă“

nuntă
în Valea Stejarului

Toate drumurile duc la nuntă, s-ar putea spune, mai ales toamna, despre felul în care sînt așteptate, pregătite și se desfășoară cununiile în satele Maramureșului. Nimic mai fastuos, mai plin de exuberanță și cu mai multă naturaleză nu se întîmplă în viața obștii ca-n asemenea situații. Nimic nu se petrece mai după ritualul străvechi, cu datini și obiceiuri din moși-strămoși, ca la o nuntă din nordul nostru: alegerea nănașilor, credințul (logodna), pregătirea bucatelor, angajarea celor două echipe de ceterași, cusutul steagului, chemarea oaspeților, sărbătoarea din casa mirelui și cea din casa miresei (despărțitul-iertăciunea), formarea alaiurilor, cununia, urarea din ocol, trecerea pragului, legămîntul, ospățul, jocul miresei, desfacerea steagului etc etc. Cu toate că „piesa“ are cîteva sute de personaje și ține — cu prolog și epilog — o săptămînă, fiecare participant își știe perfect rolul și locul, sînt respectate cu sfințenie toate momentele-cheie, clipe-simbol ce țin de o întreagă filosofie populară, menită să asigure tinerei perechi viață lungă, trăinicia casei, mulți prunci și dragoste pînă-n vecii...

Drușcele Maria Munteanu și Maria Mihnea împletesc în trei bogăția de păr castaniu, într-o coadă cit brațul de groasă, preocupate să nu rămână nici un fir rebel (imaginea 3). Apoi, singură, Ioana își prinde funda roz la mijlocul cozii — a se observa (imaginea 4) „risipi” de dantele și motive țesute alb pe alb din cămașa miresei. După aceasta, mama-i pune cununa pe cap (făcută din sute de mărgel multicolore), pe care o

Sărbătorile și obiceiurile românilor

Sintem în satul Valea Stejarului, comuna Vadu Izei.

Deoarece eroul principal este mireasa, am urmărit-o cu aparatul de fotografiat în două scene de mare frumusețe și puritate: împletitul părului și schimbarea cununii. După ce se îmbracă în superbul costum popular, Ioana Godja se așază pe scaun, în mijlocul casei, își umezește ușor buzele și una din cele două drujce (intimele miresei, prie-

tene și ajutoare, nemăritate) îi desface cozile, părul coborînd cascadă pînă la briu. Cu un piepten de os îl netezește prelung, de trei ori (imaginea 1), apoi ies în fața casei (dacă e soare) și încep gătitul capului. Cu cărare în mijloc și citeva şuvițe rebele încadrîndu-i fruntea înaltă, mireasa are o figură sobră, cu ochii îngindurați, știind că e ultima ei pieptănătură de fată; i se pun cerceii (imaginea 2).

va purta de simbătă la prînz pînă duminică spre seară. La momentul sorocit, drujcele aduc în scenă o basma, Ileana trebuind să-și scoată, pentru totdeauna, cununa, în timp ce horea zice: „Mireasă, de bună samă/ Dai cununa pe năframă/ Mireasă, de-aci-nainte/ Cărările ți-s oprite” (imaginea 5). După ce și-a legat năframa înflorată, cu nod la ceafă, mireasa trece cununa pe baltagul întins în fața de către stegar, în vreme ce mirele, Gheorghe Godja, o privește cu dragoste, închinînd în cinstea ei și a nuntașilor cu oiaga de horincă (imaginea 6). Imediat, el smulge steagul din mîinile stegarului, ia un cuțit și-l taie pe lung; horea zice: „Plînge-ți mire stegutu/ C-apoi n-oîave altu” (imaginea 7). Și întregul alai iese în ocol, unde se încinge jocul, sub grumazul ceterii: „Ceterucă galbină/ Glasu tău mă leagînă...” (imaginea 8 a surprins-o pe vestita horitoare Anuța Tite, membră a ansamblului „Mara”, din Sighetul Marmăției, laureat al Premiului „Europa”).

fotoreportaj de
NATALIA DUMITRU
VALENTIN HOSSU-LONGIN

Duhul și divinitățile tutelare ale casei

convorbire cu etnograful VALER BUTURĂ

O NESCRISĂ TABLĂ DE LEGI MORALE

— Sînt mulți aceia dintre noi care datorează comorile de frumusețe din sufletul lor norocului de a se fi născut într-o casă de țară. Cînd Blaga vorbea despre „singura mare copilărie“, cea petrecută la sat, gîndea, firește, și la această mică, dar atotputernică cetate, despre ale cărei rosturi etnograful are multe de spus, cu atît mai însemnat, cu cît imaginea casei vechi țărănești devine pe nesimțite obiect de muzeu.

— Chiar și pentru generația tînără a satului coliba întunecoasă descrisă de Eminescu în poemul „Călin“, vatra sură, cuptorul uns cu humă, coșcovii părăți, beșica-n loc de sticlă de la fereastră — toate astea sînt acum coborîte dintr-un basm. Leatul meu le-a văzut însă în realitate și cînd citeșc în „Geniu pustiu“ rîndurile despre satul ce părea „un cuib de vulturi“, „cu căsuțele lui mici, acoperite cu paie și risipite prin creierii de piatră ai muntelui“, am înaintea ochilor casele moșteni de odinioară de la noi din Sălciua și din Apusenii. Cine poate să-și mai închipuie azi că oamenii au trăit și sub pămînt? Și totuși, bordeiele, așa-numitele locuințe semi-ingropate, au existat, mai cu seamă în acele zone în care nu erau păduri, lemn, în Dobrogea și în Cîmpia Română.

— În „Bordeienii“ lui Sadoveanu, moș Nastase Tentea din Ilișeni îl ducea pe Niță Lepădatu într-un asemenea bordei. „Cucoane Jor, — îndrăzneală el să-i zică boierului cu umor amar — noi în bordei nici grijă n-avem de iarnă... Da'dumitale nu ți-i frig în casă?“

— Este și un adevăr aici, descoperit încă de oamenii din neolitic, care-și făceau astfel de locuințe — pămîntul păstrează răcorea în verile călduroase și încălzește pe vreme de iarnă. Ceea ce ar trebui să remarcăm însă, amintindu-ne de aceste pagini, e că acei sărmani, condamnați să ducă viața cîrțiței, erau în stare să aprindă și într-un colț al întinericului și mizeriei o lumină. Cofa cu apă rece pentru oaspete, dumițițele, florile crescute cu dra-

goste de Marghiolița, busuiocul și „buruienile“ frumos mirositoare din cămașa ei sînt semne de frumusețe și puritate sufletească, prin care românul a știut de cînd e el, chiar și-n timpurile cele mai aspre, să sfințească locul. Cercetată în perspectiva dezvoltării ei istorice, casa, ca nucleu al vieții țărănești, a păstrat pînă azi tradițiile care, de la scara familiei pînă la cea a colectivității, au încheiat precepte și legi definind trăsăturile noastre etnice. Fie că e vorba de casa cu o singură încăpere de la începuturi, de aceea cu două odăi, specifică epocii feudale, ori de tipul cu trei încăperi, care se răspîndește din veacul al XVIII-lea, un bun simț practic îngemănat cu unul estetic a condus munca omului la înălțarea și îngrijirea ei. Între lucru și sufletul care l-a creat s-au statornicit legături cu valoarea unor table nevăzute, nescrise, de legi morale.

— Este și sensul în care se vorbește la noi despre „duhul casei“, obiectele ei fiind, în continuarea basmului, alături cu elementele naturii, înzestrate cu viață. În ghicitoarea populară, casa e „o cloșcă: noaptea strînge puii și ziua-i risipește“, alteori „o vacă mare“, un urs, „o bivoliță în frunte c-o țîță“ — coșul de fum, pereții sînt „patru frați ce stau față-n față și nu vorbesc“, varul e „pana cocostîrcului“, pragul „un cal frumos și e jos: cine vine îl încalică“, ferestrele sînt și ele „ochii casei“ și așa mai departe, pînă la fum despre care se spune „se suie moșul în pod, fără scară, fără mîini și fără picioare“.

— De aici, semnificația ce i se acordă din chiar clipa gîndului de a o construi: casa trebuie să fie integrată armonios în univers, în tot ce-o înconjoară, la loc curat și luminat. De aceea, ea nu era ridicată oriunde — acolo unde s-a spînzurat un om, s-a săvîrșit un omor, o nelegiuire, s-au întîmplat o serie de nenorociri — acestea erau locuri blestamate și ecoul lor malefic avea să plutească asupra zidirii, urmașilor și neamului întreg. În fond, asemenea credințe exprimă năzuința omului către puri-

tate, bine, pace sufltească. În aceeași ordine vin apoi și practicile de construcție, menite să aducă noroc, să ferească de boală și necazuri — de la banii așezați în semn de belșug la temelie, pînă la tulburătorul simbol al umbrei de om, despre care vorbește Ion Taloș într-o lucrare a sa, simbol ce conduce către marea legendă a jertfei omenеști și perfecțiunii din Meșterul Manole.

LEMNUL PENTRU DURAREA CASEI SĂ FIE TAIAT PE LUNĂ NOUĂ...

— Nici alegerea materialului de construcție nu era lăsată la voia întîmplării. Cine colindă și azi Așuseni dumneavoastră poate să vadă cioplitorii, tăietorii, dulgherii, oficiind un adevărat ritual al lemnului.

— Înainte de-a tăia copacul, bine trebuie să te uiți la el, zice moțul, și orice român trăitor lingă pădure. O veche credință populară cerea ca lemnul pentru durarea casei să fie tăiat toamna, pe lună nouă sau cînd e ea în descrescere. Carpenul era ocolit, căci are nu numai trunchi cu strîmbătăți, dar lasă și un suc roșu cleios care ar chema duhul răului. La noi, rolul zeilor lări, protectorii casei la romani, l-a avut însuși gîndul omului, a cărui forță a mers cu curaj în întîmpinarea vieții. Era un moment emoționant să vezi chipurile solemne, strălucind de bucurie și încredere la aprinderea primului foc în casă nouă, căci flăcările, dincolo de utilitatea lor practică, însemnau simbolul de lumină și căldură a inimii, de permanență și drum spre viitor. Într-o casă, colțul cu vatra de foc nu era numai locul luminat, în jurul căruia se petreceau majoritatea activităților gospodărești, ci și simburile de viață, lingă el se strîngeau la vorbă și la sfat toți membrii familiei, se spuneau povești și povețe, se comentau faptele de fiecare zi și se luau hotărîri. În simbolistica populară, sfințenia focului este o temă ce revine mereu, flacăra e purificatoare, nu se aruncă orice în ea, nu trebuie întinată. De aici și semnificația vetrei, noțiune care pornind din inima casei are și valoare de început și de trînicie. În casa veche țărănească a existat vatra cu camniță — o lespede de piatră ajutînd la colectarea fumului spre horn sau tindă — care a premers apariției sobei de cahle.

— În cartea dumneavoastră „Etnografia poporului român” ați dedicat un amplu capitol așezărilor țărănești, pagini de foarte mare interes pentru cine vrea să cunoască în detaliu evoluția și structura tipurilor de case și gospodării. Aș sugera să ne oprim aci, la cîteva din obiectele fundamentale ale interiorului, amintindu-ne pasajul călănescian din „Universul poeziei”, acela unde, vorbind despre mobile, criticul le numea „divinitățile tutelare ale casei”. Masa, de exemplu.

UNIVERSUL DOMESTIC ȘI OGLINDA SPIRITULUI

— Călinescu observa, pe bună dreptate, că spre deosebire de grecii antici, a căror viață era mai mult una a agorei, a spațiului cetății, noi, românii, avem, pe lingă o irezistibilă chemare a naturii și una a universului domestic,

demonstrînd o răsfrîngere către interiorul spiritului. Ce este în fond casa decît oglindă a firii celui care trăiește în ea? Legea primordială care a guvernat-o a fost curățenia, iar masa este un simbol al ei, pe ea nu se pune orice, nu se vorbește în jurul ei „lucruri deocheate”, poate ați auzit și azi bătrîni care spun, pomenind de cite ceva neplăcut urechii, „să mă ierte sfînta masă”. Ea se făcea din lemn, trainică, deoarece trebuia să folosească și urmașilor, iar pe vremea cînd nu apăruseră încă dulapurile, tabla ei, pătrată în majoritatea zonelor țării, era mobilă, fixată într-un colț cu un cui și adăpostind înăuntru de-ale mîncării, slămina, brînză, piinea. Se chema **masă cu săcrie**, un cuvînt care derivă din latinescul „scrimnum” și ducîndu-ne mai apoi cu gîndul și la **lada cu săcrie**, scrinul de mai tîrziu. Datinele în care masa are rol important sînt multe, cele de nuntă, de exemplu. În ținutul Prahovei, la Brebu, mireasa intra cu bradul în casă, ocolea masa de trei ori și-l așeza în mijlocul ei, cu un ștergar și o lipie, invocînd astfel belșugul, iar în Vilcea, după ce purtătorul de brad juca pomul la horă, îl ducea la masa din casă, îl bătea de ea, dînd astfel semnalul de ospăț, sau, la sfîrșit, de încheiere, „iată, frunza bradului a picat și dumneavoastră n-ați mai plecat!”

— De altfel, în obiceiurile de nuntă, casa este un loc important de desfășurare a acțiunii. Casa mirelui, a miresei, a nașilor mari și mici devin în asemenea zile adevărate scene de spectacol.

— Gătutul sărbătorec al casei în astfel de împrejurări de mare însemnătate în viața de familie cum sînt nașterea și nunta, cit și în cea a colectivității omenеști, este o demonstrație de frumusețe care face din lucruri — ștergere, covoare, mobile, oale de lut sau cununi de flori — veritabile personaje însuflețite, cum spuneai adineaori, ce iau parte la bucuria generală. Cît de emoționantă este prima scaldă a noului născut, care se petrece sub acoperișul cald și primitor al casei, florile ce i se aduc la albie — să fie plăcut ca ele, uneltele — ca să crească harnic, banii — ca să aibă parte de bogăție. Tot în casă se împletește cununa miresei și i se cîntă fetei ce va pleca din odăile părințești urări pentru noua ei viață de nevestă. La noi, la Sălciua, după ce se culegeau din pădure frunzele de saseu, plantă numită și saschiu ori brebenoc și socotită aducătoare de noroc, fetele înconjurau masa de trei ori, puneau pe ea cununa în fața miresei și începeau **cîntecul de gogit**, adică de despărțire: „Cununiță de saseu/Pune-te-aș în capul meu/De-aș ști că te pun pe bine/Te-aș pune în cap la mine/De-aș ști că te pun pe rău/Te-aș pune într-un pîriu”. Clipa ieșirii din casă avea și ea semnificație aparte: mireasa ridica deasupra capului un buchețel de busuioc învelit într-o batistă, ca să se mărite și celelalte fete. Numai dacă ne-am opri la momentul nunții, cel mai fastuos din viața omului la sat, și-am putea spune o lungă poveste a casei. N-am omite atunci un episod demn de un basm oriental, acela cînd se arată zestrea miresei, cînd se umplu odăile de scoarțe, foale, căpățîiuri de perne, cînd babele se apucă să numere cămeșile miresii, adică să se convingă de hărnicia ei.

CHEILE FERMECATE

— În cartea dumneavoastră, „Enciclopedia de etnobotanică românească“ vorbeați și despre busuiocul ce se punea în perna pe care dormeau mirii...

— Drept cheazășie de viață lungă împreună. Patul însuși, ca alt element esențial al interiorului țărănesc, devenea, laolaltă cu colțul în care era așezat, o simeză, un loc de expoziție al textilelor casei, în care femeia își arăta — prin scoarțe, păretare, cergi, perne cu alesături sau broderii, tindee de culme, adică ștergarele așezate pe o bită specială deasupra patului, numită **rudă** — vrednicia și meșteșugul la țesut. Înălțat în multe zone ale țării de la podea, ca să țină de cald, patul era și el o cetate a nopții, aproape de vatră, bătrînii dormind odinioară pe o laviță, între pat și vatră. Cum ziceam, povestea casei este lungă ca viața din ea, și-am putea vorbi despre tindă — fereastra spre lume, locul unde se și dormea, dar se și privea mersul vremii și semnele stelelor, unde se așezau mesele rotunde pentru pomenirea morților, despre războiul de țesut care se muta vara din odaia de locuit în șură, dar nu-și oprea umbrelul niciodată, despre camera de haine de pe vremea cînd nu existau garderoburi, despre lăzi și lădoaie și lavițe, despre oglinzile aduse de iconari, cele care se puneau în „colțul din față“, între masă și pat... Ceea ce este esențial, e că indiferent de mărimea ei, chiar și pe vremea cînd n-a avut decît o singură încăpere, casa țărănească a fost curată, numai așa se explică vitalitatea și sănătatea locuitorilor ei. De două ori pe an, toamna și primăvara, era văruiată, mobilierul, chiar și pereții, ca la noi în Apuseni ori în Maramureș, erau spălați cu leșie. Faptul că a fost în permanentă în grija femeii spune foarte mult. Așa cum **casa** e de gen feminin în limba noastră, cheile ei fermecate, învățătura despre viață născută și continuată prin ea, s-a aflat sub semnul unor „puteri matriarhale“ care au știut să nu slăbească o clipă timona acestei corăbii. Duhul femeii a plutit întotdeauna peste lucruri și odăi și a fost nu numai unul vigilent și necruțător, ci și plămuitor al frumosului.

— Se întîmplă însă ceva ce trebuie să ne dea de gîndit. Recamierul, fotoliile, vitrina se văd tot mai des în casa țărănească, în vreme ce apartamentul citadin își aduce cu orgoliu stilul rustic, oalele de lut, lavițele, blidarele...

— Urbanizarea, ca semn al progresului și civilizației, merge la noi într-un ritm fără precedent. În unele zone, tradiția arhitecturii locale se păstrează și se valorifică cum se cuvine. E însă un transfer la care avem de meditat, de la etnografi pînă la sociologi, în profunzime nu trebuie să sentimentalizăm și nici să pledăm pentru arhaizare, ci să ne punem cît mai e timp să și găsim răspunsuri, repetînd un vers din Goga, o întrebare lucidă, în pas cu vremea noastră: „Ce s-a ales din casa asta, vecine Neculai al Popii?“

ANDA RAICU

UMOR

MATEI MIHAI

Un popor de păsări împarte cu noi aerul Bucureștiului

convorbire cu ornitologul **MATEI TÂLPEANU**

Există câteva specii de păsări care s-au legat indirect de noi, fie prin protecția pe care simpla noastră prezență le-o asigură în relație cu prezumtivii lor atentatori, fie de hrana de pe lângă casă. Vrabia, rîndunica și gugustiucul, iată cîțiva dintre reprezentanții armatelor de mici înaripate care trăiesc laolaltă cu noi în spațiul oferit de piatra, vegetația, aerul și apele Bucureștiului. Să înțelegem exact această conviețuire, să cunoaștem legile biologice care o guvernează și să ne însușim astfel acel comportament de natură să aducă asupra existenței lor rîvnitul echilibrului.

— Cele mai multe dintre aceste păsări ale orașelor trăiesc nu atât în nemijlocita apropiere de casa noastră, cît în grădini și parcuri și, cu totul explicabil, în cimitire, unde e o extraordinară complexitate botanică. Aceste adevărate nișe ecologice adăpostesc un număr mare de păsări care obișnuit trăiesc în natura liberă. Sînt, cred, mai mult de o sută de specii.

— Noi nu intervenim în viața lor. Le lăsăm cu indiferență să ducă o viață absolut independentă. Facem bine sau rău?

— În general e bună această indiferență a noastră. Iarna însă se cere să intervenim puțin. Unii dintre noi fac lucrul cel mai simplu și cel mai bine venit — gestul de a pune în calea lor fărîmături de piine. Dar și aici, vedeți, profită unele — cele curajoase — în timp ce altele — timidele — nu se apropie și flămînzesc. Le mai putem adăuga semințe sau mici bucăți de grăsimi din care ele își iau necesarul.

— Ce altceva mai putem face pentru ele?

— Nimic. Orice alt amestec al omului în viața acestor păsări ar fi dezastruos. Socotesc, de pildă, că un pui luat din cuib că „sărăcuțu, să-l îngrijesc“, e condamnat. Altceva e să iei un pui pentru ca să-l salvezi dintr-o situație anume. Nici insectele lor de păsări, nici felul cum își cresc părinții puii, nu pot fi suplinite de om.

— Ar trebui să avem pentru această întreprindere cunoștințe privind anatomia lor, obiceiurile...

— Și nici atunci n-ar trebui să ne încumetăm. Știința noastră n-ar pătrunde în profunzimea acelor practici biologice atât de bine puse la punct de însăși natura, atât de bine fixate și transmise genetic. Iată, de pildă, sînt adulții care se hrănesc exclusiv cu semințe, dar puii și-i hrănesc cu insecte sau cu larve de insecte din nevoia de proteine. De aceea vedem, cînd încep să iasă fluturii, cărăbușii, un întreg congres de păsări asupra lor. Apariția insectelor este imediat receptată. Ea este explozivă și trebuie

folosită fără întîrziere. Nu mai departe, aici, vizavi de muzeul nostru, pe pajiște, într-o zi însoțită de primăvară e o foială de păsări cu ciocurile pe jos, culeg, pleacă la cuib și iar se întorc și iar caută.

— Ultimii ani au înregistrat o scădere numerică a speciilor care se apropie de noi?

— Din contră, o creștere.

— E paradoxal. Mă gîndesc la poluare, fenomen de altfel general valabil orașelor moderne și care ar fi, la prima vedere, de natură să le îndepărteze.

— Foarte ciudat, în ultimii ani se constată niște mutații, de interes, și nu genetice. Un număr de specii se adaptează la mediul orașului și nu e prea clar de ce. Ar putea fi explicabil prin niște factori negativi, apăruiți în natura liberă: întrebuintarea fantastică a pesticidelor ar fi un motiv. Pesticidele și erbicidele se împrăstie din avion. Multe mor, iar cine scapă, pleacă. Sigur, nu aceeași cauză o are venirea pescărușilor la București.

— La București?! Am văzut și eu cîțiva pe Dimbovița, în apropierea intersecției cu bulevardul Mărășești. Am crezut că sînt doar în trecere.

— Nu. Iarna intră în interiorul țării pe Dunăre, pînă sus, în căutare de hrană, și tineretul și adulții. Cuibăreau însă cu toții pe litoral. Ei bine, de 3—4 ani cuibăresc și în București.

— Mulți?

— Destui. Primele perechi au cuibărit undeva, în preajma Gării de Nord. Acum pot fi văzuți prin Piața Matache, pe la Chitila și între Piața Romană și Ștefan cel Mare.

— Tot nu înțeleg ce i-a oprit să plece ca de obicei spre litoral pentru cuibărit. Vreau să zic, ce anume a favorizat rămînerea lor aici?

— Pentru ca să se hrănească, nu mai aveau nevoie neapărat să prindă pește. Marile aglomărări urbane oferă multiple resurse de hrană din resturile alimentare ale omului, pe care ei le culeg din gunoaie.

— Au mai primit și alte capitale acest musafir neașteptat?

— Nu. În toată Europa, pescărușul argintiu cuibărește pe litoral. Bucureștiul este, din acest punct de vedere o excepție.

— Puii lor rămân tot aici?

— Așa se pare; s-a creat o colonie în București chiar și mică deocamdată, dar pe cale să se înmulțească.

— Guguștiul ce poveste are? Nici el nu e de mult în București, nu?

— Nici în țară nu e de mult. E o pasăre de țări calde, care a intrat la nord de Balcani de curind: România — 1927 (după ce staționase în Balcani poate sute de ani), Anglia și Suedia — 1952. În Europa se pare că a fost adus de turci, care profitând de blindețea guguștiucului l-au ademenit și l-au transportat, de unde și numele în unele limbi europene de porumbel turcesc: turturelle turque (franceză), turken-taube (germană). La noi are nume onomatopeic.

— Deci, guguștiul face parte din acele specii care la un moment dat explodează și năvălesc. În fond, e o migrație, nu?

— Nu. Este o expansiune. Migrația e o pendulare nord-sud, reglată de anotimpuri. Guguștiul nu e migrator. El stă iarna pe loc.

— Și totuși pleacă. Cine pleacă și de ce?

— Tineretul e cel care pleacă. De ce!? Nu par să fie cauze climatice. Mai degrabă modificări de comportament care pot să se manifeste în condiții ecologice favorabile. S-au mai cunoscut în istoria pășărilor expansiuni urmate de regresii. Guguștiul este deocamdată în expansiune. Sînt și la noi tot mai mulți; în nordul țării, unde nu era cunoscut, se arată spectacular; la Sfîntu Gheorghe, în Delta, a apărut prin 1950.

— Dar primii, în România, unde au fost semnați?

— Lingă Dunăre, în deceniul al treilea. În '33 se preciza în presă că ar fi apărut de fapt prin '27, pe lingă Calafat.

— Cu vrabia ce se mai întîmplă?

— Vrabia e pasărea cea mai numeroasă și e răspîndită pe tot globul, afară de poli.

— Cum s-a răspîndit?

— Cu ajutorul omului. De oriunde a plecat, cînd a populat alte continente, a dus cu el și ce putea să ducă din natura țării.

— În București sînt mai multe specii de vrăbii?

— În urbe sînt numai două: vrabia de cîmp și vrabia de casă. Vrăbioiul de casă are creștetul cenușiu, iar restul corpului maro cu alb și cu o cravată neagră. Vrabia de casă este ștearsă. Vrăbioiul de cîmp are creștetul maro. Vrabia îi seamănă perfect. Trebuie adăugat că la marginea orașului a apărut și a treia specie, vrabia negricioasă. Ca și guguștiul, a avut o expansiune rapidă, spre nord, expansiune de dată recentă, observată mai întîi în Dobrogea, prin 1964. Acum a trecut Dunărea pe un front larg, ajungînd în sudul Moldovei, la București, în preajma Craiovei și în sudul Banatului. Spre deosebire de celelalte vrăbii de la noi, aceasta este migratoare. Un exemplar inelat la Agigea, a fost prins la Cairo. În iernile mai blînde, poate rămîne și în Bulgaria, lingă Dunăre.

— În măsura în care rîndunele sînt păsări ale Bucureștiului, să vorbim și despre ele. De altfel, cred că rîndunica scapă atenției noastre, tocmai pentru că avem cu toții impresia că o cunoaștem.

— Ele sînt, la origini, păsări de stîncării. Și astăzi le mai putem întîlni pe virfuri de munte, unde cuibăresc sub polițe de stîncă. Pentru ele, clădirea e asimilată stîncii.

— Am senzația că spre deosebire de alte păsări, rîndunica ne ignoră.

— Nu se poate spune asta. Se poate spune doar că ne acceptă. Nu fuge. Mergi pe trotuar, ea se află pe rigolă și nu tresare. Așadar, mă întrebați dacă o cunoaștem. Trebuie să vă spun că omul înglobează sub numele de rîndunele două păsări diferite care, e drept, fac parte din aceeași familie, dar sînt genuri diferite: una e lăstunul de casă, cealaltă e rîndunica propriu-zisă. Omul care trăiește în contact direct cu natura le deosebește foarte bine. Orășenii, mai puțin.

— Sînt, într-adevăr, confundabile?

— Seamănă. Ambele au coada în furculiță, însă la rîndunică tăietura e foarte adîncă, iar penele marginale ale cozii sînt foarte lungi și foarte subțiri, pe cînd lăstunul de casă are adîncitura redusă și penele marginale scurte.

— Rîndunica e colorată negru cu alb, nu?

— Nu. Lăstunii sînt albi în porțiunea ventrală și au o pată mare albă, deasupra cozii.

— Cuiburile diferă?

— Destul de mult. Lăstunii îl construiesc întotdeauna la un unghi drept, format între doi pereți sau între un balcon și un perete, o fereastră și un perete. El va fi, deci, întotdeauna într-un unghi drept și va avea o deschidere foarte mică, prin care intră și ies pîrînții sau scot capul puii. Rîndunica are cuibul complet deschis deasupra, plasîndu-l mereu pe un suport: în mediul rural, de regulă, îl construiesc pe o grindă din grajd, de aceea cel mai adesea, vedem rîndunelele intrînd și ieșînd din acest spațiu determinat. Alteori, e suficient pentru suport, abajurul unei lămpi dintr-o cameră nelocuită. Și unele și altele sînt la fel de folositoare, gîngăse și iubite de om.

— Așadar, coloristic, diferă: lăstunul are mult alb, în timp ce rîndunica e de-a dreptul înteneată. Migrază ambele specii?

— Da. Amîndouă sînt mari migratoare. Pleacă în septembrie, depășînd Sahara, și se întorc în martie-aprilie. În sfîrșit, apropiată ca silueta de rîndunele și de lăstunii de casă, este și drepneaua.

— Drepneaua?!

— Da. Un nume cam ciudat. I l-a dat Simion Florea Marian la sfîrșitul secolului trecut, în Bucovina și a rămas ca atare în nomenclatorul oficial.

— Trăiește în București?

— Da. Chiar în pereții muzeului nostru clocesc cîteva exemplare. În popor e cunoscută sub numele de lăstunul mare.

— E înrudită cu rîndunelele?

— Deloc. Seamănă doar ca silueta. E complet neagră, însă aripile sînt mult mai lungi. În anvergura silueta ei seamănă cu o seceră.

— E cunoscută?

— E văzută, dar lumea crede că e rîndunică. Este și ea locuitor al stîncărilor, drept care la oraș, respectiv la București, folosește pentru cuib cornișele clădirilor mari. La Scînteia și în Piața Universității sint cu sutele. Sint zburătoare perfecte, de mare viteză, și se poate spune că toată viața lor se desfășoară în zbor, inclusiv reproducerea. Mai de mult se spusese chiar că pot să și doarmă în zbor, lucru observat în nopți foarte senine. Ei bine, recent, cu radaruri speciale, s-a constatat că într-adevăr, zboară la mare înălțime toată noaptea. Că dorm sau nu, asta nu se știe. De altfel, nici n-ar putea sta pe o cracă sau așezate pe un suport, întrucît toate patru degetele sint îndreptate înainte, aceasta fiind și ea o adaptare la agățarea de pereții stîncoși verticali.

— Și cum clocesc?

— Într-o poziție cu totul specială: stau culcate pe burtă. Aripile lor sint atît de lungi, încît plecarea în zbor nu se poate face decît lăsîndu-se să cadă în gol. De pe o suprafață plană nu se pot ridica.

— O pasăre foarte ciudată.

— Nu ciudată, ci adaptată. Aripile ei sint atît de lungi, încît la primele încercări de a se ridica de la sol, s-ar lovi. Așadar, ca să poată pleca, drepneaua are nevoie să fie lansată. Nu cu multă vreme în urmă, o colegă a mea a găsit un asemenea pui căzut din cuib în curtea muzeului nostru. Cu chiu cu vai, l-a ținut vreo două săptămîni, pînă ce a arătat că e în stare să zboare prin casă. Problema era de unde să-l lansăm și cu ce șanse, cu atît mai mult cu cît venea toamna și cele din grădina muzeului nostru nu mai erau. Am umblat și am văzut că cele de la Universitate încă nu plecaseră. Așa încît, l-am lansat de pe acoperișul Universității și am văzut cum a fost de îndată preluat de adulții care se învîrteau prin împrejurimi.

— Ați urmărit să-l lansați cînd ceilalți erau pe aproape?

— Da. La rîndul lui, era foarte atent la strigătele confracților. Sigur, noi n-am mai fost în măsură să știm dacă în cîteva zile a reușit să capete forța de a pleca, dar i-am acordat o șansă.

— Îmi rămîne totuși puțin străină. Vreau să zic, cam singulară.

— E rudă apropiată cu salanganul, ale cărui cuiburi constituie delicata bucătărie din Extremul Orient.

— Într-o oarecare măsură parcurile Bucureștilui reprezintă resturi ale Codrului Vlășiei. E firescă deci, în inima lor prezența păsărilor. Sint multe?

— Zeci de specii. Sint cele pe care în mod obișnuit le întîlnim în pădurile noastre de cîmpie. Mierlele, cîntezele, florinții, codroșii, sint cîteva dintre ele. De curînd, s-au înmulțit masiv graurii. Și tot de curînd au început să cuibărească pe ici pe colo coțofenele și chiar ciorile grive.

DONA ROȘU

TRĂSNETUL

Zburam cu avionul către Baia Mare cînd, deasupra Carpaților s-a iscat din senin o furtună cu fulgere și trăsnete. Privit prin hublouri, spectacolul era fascinant și întru-totul original. Cîțiva pasageri intraseră în panică și la fiecare scuturătură a avionului își trădau spaima într-un mod zgomotos.

— Stați liniștiți, nu se întîmplă nimic, a încercat să-i potolească pe cei din jurul său, bărbatul între două vîrste instalat în fotoliul din dreapta mea.

— Sînteți fizician?, l-am întrebat.

— Nu!

— Meteorolog?

— Nu! Medic.

Au urmat recomandările de rigoare.

— De cî credeți că avionul nu poate fi lovit de trăsnet? m-am legat de propria lui afirmație.

— Aparatul nu constituie un punct de atracție pentru fulger. Dacă totuși descărcarea lui va atinge fuselajul sau aripile, impactul nu va provoca în punctul respectiv topirea metalului; datorită vitezei, arcul electric se va răci, astfel că în locul unui „crater“ incandescent fatal pentru soarta avionului, vor apare cîteva „întepături“ inofensive. Lucrurile se complică numai în cazul cînd trăsnetul lovește o extremitate, de pildă, antena; consecința poate fi avarierea instrumentelor de navigație. Din cîte știu, accidente de acest fel au fost extrem de rare.

— Dar automobilul?

— Dacă se află în mers, se întîmplă același lucru. Caroseria metalică asigură pasagerilor protecția necesară împotriva descărcărilor electrice.

— Deci, cînd fulgeră ca acum, te simți mai în siguranță în avion sau în mașină, decît dacă ai rătăci pe afară, încercînd să te adăpostești, oricum, de furtună.

— Exact. Cel mai înțelept lucru este însă ca pe vreme rea să stai acasă.

— Se mai întîmplă ca trăsnetul să cadă și peste cîte o casă.

— Astăzi, nu se prea mai întâmplă. Fierul din construcțiile de beton asigură, conform teoriei lui Faraday, o izolare totală. În general, oamenii știu, orientându-se după configurația terenului, unde să-și construiască locuințele pentru a fi în siguranță.

— În definitiv, de unde vine dîra asta de foc?

— Dacă m-aș mulțumi să citez doar vechile credințe populare, aș spune că fulgerul vine din cer. Fizicienii susțin că prima fază a declanșării sale este reprezentată de formarea unui front de particule încărcate cu electricitate, care se propagă în spațiu datorită unui canal slab ionizat. Cînd acest înainte-mergător a stabilit legătura între nor și pămînt se declanșează un curent de foarte mare intensitate. Pentru o fracțiune de secundă, în interiorul canalului temperatura poate să atingă 30000°C.

— Nu încape în discuție că în majoritatea covârșitoare a cazurilor lovitura trăsnetului este fatală. Cînd există șansa supraviețuirii?

— Mai întîi, o precizare: trăsnetul are un repertoriu destul de variat de lovituri, dintre care cea directă nu lasă nici o speranță victimei: curentul pătrunde prin cap sau prin partea superioară a corpului și se scurge în pămînt prin membrele inferioare.

Scurtimea fenomenului termic aproape că nu lasă urme în trupul victimei. Pielea umedă opune rezistența cea mai mare la trecerea curentului, primind în consecință cea mai mare cantitate de căldură, care reușește să provoace cîteva arsuri superficiale. Tot atît de gravă este și lovitura derivată, cînd fulgerul cade pe un obiect oarecare, un copac, de exemplu, și cînd în apropierea lui se află, în acest caz pentru a se adăposti, un om. O descărcare laterală se desprinde din punctul de impact, atingîndu-l cu o forță egală pe cel ce se găsește prin preajmă. Alteori, trăsnetul poate cădea asupra unui loc mai ridicat sau direct pe pămînt, difuzîndu-se pe o distanță oarecare, în întreaga masă a terenului. Șocul va fi mai puțin periculos întrucît va porni de la sol și nu va afecta decît partea inferioară a corpului. De aici derivă tot felul de situații miraculoase, senzaționale, în care cei ce au supraviețuit unei astfel de încercări povestesc cum au văzut moartea cu ochii.

— În ce ar consta primul ajutor acordat supraviețuitorilor?

— Un număr mare de persoane, aflate în această situație limită, au fost salvate cu ajutorul respirației artificiale. Exceptînd cazurile cînd se produce distrugerea gravă a țesuturilor, accidentatul suferă, fie un blocaj respirator, fie un stop cardiac. Respirația artificială poate fi făcută pe loc, de oricine, pînă la sosirea personalului calificat; situațiile de stop cardiac nu pot fi rezolvate însă decît de cadre cu o pregătire de specialitate.

— Simt nevoia unei precizări: de unde vine primejdia de moarte a trăsnetului: de la extraordinarul lui potențial caloric, ori de la un șoc nervos?

— Procesele fizice care dirijează descărcarea electrică sînt astăzi binecunoscute; în schimb, cauzele psihologice care fac din acești curenți un pericol atît de mare, au fost cercetate mai puțin. În ultimul timp, oamenii de știință au

adus contribuții remarcabile asupra caracterului fizic al furtunii, dar și asupra motivelor producătoare de accidente. Un lucru este stabilit acum cu precizie: trăsnetul provoacă moartea datorită acțiunii sale asupra centrilor nervoși care acționează asupra inimii și a aparatului respirator. Se știe că ventriculele inimii sînt constituite aproape în totalitate din mușchi; contractia simultană a fiecărei fibre musculare asigură forța necesară de pompă a singelui. Un curent electric îndreptat asupra inimii poate să deregleze această armonie a contractării, provocînd o dezordine în buna ei funcționare: moartea survine instantaneu, datorită încetării circulației sanguine. Șocul provocat de fulger este atît de puternic, încît inima se oprește în aceeași clipă. Evident, lucrurile nu sînt încă elucidate pe deplin, continuă să se facă experiențe, cercetări asupra relațiilor ce se stabilesc în momentul șocului între factorii fizici și cei fiziologici. Una dintre recente ipoteze emise încearcă să demonstreze că pragul vibrațiilor cardiace depinde de limitele de durată ale unei descărcări electrice. Discuții și ipoteze se emit și în legătură cu efectul curentului asupra respirației, insistîndu-se asupra rolului centrilor nervoși ai acesteia. Oricum, eficiența respirației artificiale în acest gen de accidente nu mai poate fi pusă la îndoială.

— Din tot ceea ce ați spus pînă acum se desprinde concluzia că lucrul cel mai înțelept este nu să scapi, ci să nu te expui la acest pericol neîndurător. Cum poate fi cultivată această măsură de prevedere?

— Respectînd cu strictețe regulile care te pun la adăpost de efectele nedorite ale trăsnetului: să evițăm pe timp de furtună copacii, turnurile, stîlpii, catargurile și alte obiecte înalte care ar putea să atragă trăsnetul, să nu stăm în picioare și să ne ferim să folosim cortul, chiar dacă plouă torențial: bețele metalice și pinza umedă au constituit adeseori sursa unor accidente cu urmări dintre cele mai grave.

Smucitura produsă de atingerea roților de pista de beton a pus capăt acestei discuții. Furtuna încetase de mult (dacă un zbor de o oră și jumătate poate însemna o călătorie lungă); la Baia Mare, cerul plutea pe o mare de stele.

„Busola” păsărilor

Copilăria mi-a lăsat nedezlegate multe dintre misterele lumii înconjurătoare. Dintre toate, cea mai de nepătruns se repeta în fiecare primăvară, o dată cu întoarcerea păsărilor călătoare. Știm că rîndunelele și berzele pleacă toamna să ierneze în țările calde, le

vedeam trecînd pe deasupra grădinii în stoluri mari, ordonate și știam că într-un fel acesta era semnalul că începe școala. Înțelesesem din prima explicație motivul călătoriilor hibernale ale păsărilor sensibile la frig și le acceptasem această măsură de conservare. Ceea ce nu reușisem să înțeleg, nici atunci, nici mai târziu, era precizia cu care rîndunelele, intrate într-un univers lărgit de familie, împreună cu păsările de curte, cu vrăbiile și porumbeii ce-și primeau rația zilnică de firimituri și semințe, reușeau să-și regăsească după o jumătate de an, cuibul de sub streșina casei. Repetam întrebarea în fiecare primăvară, cînd începea hărmălaia reamenajării culcușului și primeam același răspuns: „casa noastră este mai albă decît alte case din jur și rîndunelele noastre o văd de departe atunci cînd vin, primăvara”. Eram convins că mama glumește, dar în răspunsul ei se ascundea un simbre de adevăr.

Aveam să-l aflu mult mai târziu, după ce rîndunelele n-au mai venit să locuiască în cuibul de sub streșina casei pîrintești, din gura unui prieten, mare iubitor de păsări, care le studiază de ani de zile obiceiurile, modul de viață, „performanțele” genetice, umblă cu magnetofonul prin păduri, pentru a le înregistra, în împrejurări felurite, repertoriul muzical. Îl urmasem într-o astfel de expediție în pădurea Băneasa, unde ascultasem, o noapte fără sfîrșit, trîlurile fără pereche ale privighetorilor. Discuția pe care o provocasem trebuia să-mi dea răspunsul la aceeași stăruitoare întrebare: cum reușesc să se orienteze păsările în lungile lor zboruri transcontinentale?

— Răspunsul este, dacă vrei, și extrem de simplu, și foarte complicat. Simplu, întrucît știința cunoaște astăzi multe dintre metodele folosite de animale, și în special de păsări, să se orienteze în spațiu, de la acele forme primare, care le ajută să se mențină sau să regăsească mediul ecologic optim, pînă la mecanismele complexe, datorită cărora pot să se îndrepte către obiective îndepărtate, imperceptibile prin simțurile obișnuite. Complicat, deoarece în angrenajul acestui mecanism, ochiul cercetătorului nu a reușit să pătrundă totdeauna pînă în cele mai mici detalii. Prima constatare ar fi că aceeași specie de viețuitoare poate să folosească mai multe mecanisme și mai mulți factori fizici ca să se orienteze în spațiu.

— Aș vrea să lămuresc mai întîi un lucru: știu că există numeroase specii de păsări care, pentru a se reproduce sau pentru a ierna se întorc în general într-un loc precis, de regulă intens ocupat de specia respectivă. Cum reușesc ele să își împartă existența între arii atît de îndepărtate?

— De regulă, animalele stăpînesc un teritoriu pe care-l apără împotriva intrușilor, chiar din aceeași specie, pentru a dispune de un teren de vînătoare sau de reproducere. Dacă vrea să rămînă stăpîn peste proprietatea sa și să regăsească fără nici o dificultate cuibul sau puii, respectivul trebuie să învețe să folosească punctele vizuale de reper, indicațiile olfactive, să apeleze la serviciile unei „busole”, de pildă, busola solară. În felul acesta, animalul se poate îndepărta din ce în ce mai mult, învățînd totodată să se și întoarcă de unde a plecat. Distanța dintre cele două arii de viețuire devine o problemă de rezistență și de tehnică de orientare; de la modestele deplasări ale rațelor sălbatice, pînă la zborurile transecutoriale ale rîndunelelor sau berzelor sau la performanța de excepție a rîndunelelor de mare, care cuibăresc în Arctica și ierneză în Antarctica.

— „Busola” a devenit, în cazul păsărilor, un instrument indispensabil de navigație aeriană.

— „A devenit” e bine zis: capacitatea orientării în spațiu s-a dobîndit ca o consecință a formării obișnuinței migratorii. Cît privește numărul busolelor, nu este singură, ci vreo trei: solară, magnetică și stelară.

— Cred că busola solară este o realitate îndeajuns de „clasică” pentru a o mai pune în discuție. Care ar fi principiul de funcționare al celorlalte două?

— S-a constatat că păsările în migrație suportă influența cîmpului magnetic: pe timp de ceață sau cu cerul acoperit precizia lor de deplasare este mai scăzută. S-au efectuat experiențe de laborator, cu păsări închise în colivii mari, schimbîndu-se intensitatea cîmpului magnetic: dacă acesta crește sau scade brusc, păsările își pierd simțul orientării; dimpotrivă, lăsînd cîmpul magnetic la o valoare apropiată de intensitatea naturală și deplasîndu-l într-o anumită direcție, păsările vor urma același sens de deplasare. Descoperirea busolei magnetice la păsări a atras după sine cîteva probleme interesante: una, încă nerezolvată, se referă la localizarea și funcționarea receptorilor acestui sistem. Totodată, cercetarea atentă a busolei magnetice a înlesnit înțelegerea principiului de funcționare al busolei stelare. Adică de data aceasta au fost efectuate experiențe sub cerul artificial al unui planetarium, care au demonstrat că păsările cunosc stelele și știu să le folosească în timpul migrațiilor nocturne. Nu poate fi vorba despre o „cultură astronomică”, de o cunoaștere înnăscută a constelațiilor, ci de faptul că păsările învață să folosească bolta cerească pentru a se orienta cu maximum de precizie pe timpul nopții. Toate aceste mecanisme de orientare direcțională — soare, cîmp magnetic terestru, stele — permit migratoarelor să ia și să mențină direcția de zbor, care nu la toate speciile este determinată genetic.

— Porumbeii nu sînt niște migratori. Ei cum se orientează?

— Porumbeii călători au o extraordinară capacitate de a reveni la cuibul lor, indiferent în ce direcție și la ce distanță au fost duși și chiar dacă locurile le sînt total necunoscute. Cu toate eforturile depuse de oamenii de știință, mecanismul de navigație al porumbeilor călători a rămas deocamdată necunoscut. Se știe că ei dispun de o busolă solară și de una magnetică, dar nici una nu le poate fi de vreun folos atîta timp cît nu cunosc direcția în care trebuie să meargă spre a-și regăsi porumbarul. De curînd s-a ajuns la concluzia că ei posedă un mecanism de navigație bazat pe miros. Învață să recunoască de tineri mirosurile predominante ale localității lor și ale zonelor învecinate, folosînd și informațiile aduse de vînt. Dacă porumbeul va fi dus să zicem către nord, el va putea să recunoască mirosurile specifice ale regiunii respective, să-și deducă poziția și, cu ajutorul busolelor, să se reîntoarcă acasă. Natural că mecanismul de navigație olfactivă r. u. funcționează decît pe distanțe mici și mijlocii și nu pot fi folosite de marile migratoare decît, eventual, pentru ultima parte a zborului, cînd trebuie determinat cu precizie locul

de cuibărit sau de iernat Dacă ar fi să vorbim numai despre porumbi nu ne-ar ajunge o noapte întreagă și nu ne-am mai putea bucura de cîntecul privighetorilor.

Prietenul meu avea dreptate. N-am mai scos nici un cuvînt, îndreptîndu-mi toată atenția asupra chemărilor mîngîietoare venite din văzduh. Omul a învățat de la păsări nu numai cum să se orienteze în univers, a învățat și cîntecele lor.

Vitaminele aerului

La Băile Herculane, oamenii își tratează reumatismele de cel puțin două milenii. Cînd au ajuns aici, romanii au construit edificii, ape-ducte și bazine pe locul unde populația geto-dacă descoperise cu mult mai înainte puterea miraculoasă a apelor minerale termale. Numele de „Ad Aquas Herculi Sacras” care i-a rămas săpat în pietrele așternute la picioarele Domo-gledului i-a fost dat de cei ce, recăpătîndu-și sănătatea, au crezut că zeul-simbol-al-forței-fizice le-a picurat în apa ce ieșea din pămînt încinsă și cu mirosuri ciudate o parte din puterea sa.

Astăzi, cînd o dezvoltare fără precedent a făcut din Băile Herculane una dintre cele mai importante stațiuni curative ale țării, i-a fost redescoperită, cu ajutorul mijloacelor moderne de cercetare, o prețioasă avuție: calitatea aerului, rolul terapeutic al acestuia.

Pînă acum se știa că puritatea aerului depinde de cantitatea de ioni negativi prezenți în atmosferă și că microscopicele particule exercită o acțiune stimulatorie asupra organismului; ceea ce nu se știuse, era faptul că Băile Herculane dețin înțietatea în țară în privința gradului de ionizare atmosferică. Acest argument îi adaugă de-acum înainte un nou profil curativ.

Ilie Cristescu, directorul stațiunii, cunoaște exact valoarea acestor „vitamine ale aerului” care plutesc benefic peste Valea Cernei și pentru că o cunoaște a început să studieze fenomenul cu pasiune de cercetător și să se gîndească la foloasele ce se pot trage din aplicarea lui. „Aero-ionii negativi, încerca să-mi demonstreze, numărul acestora calculați la cm^3/sec reprezintă gradul de ionizare negativă naturală, deci componenta de bază a unui climat”.

Fraza aceasta deschise porțile unui dialog. Îl întrebam mai întîi care sînt factorii care favorizează ionizarea negativă, într-o timidă încercare de teoretizare a problemei. „Primul ar fi radiația cosmică. Știm din propria noastră

experiență că, pe măsură ce te urci mai sus pe munte aerul devine tot mai bun; somnul acela ciobănesc în care ne cufundăm la o cabană de altitudine este formidabil tocmai datorită radiației cosmice. Al doilea factor se regăsește în fenomenul spargerii picăturilor de apă. Omul se simte foarte bine după ploaie, în preajma cascadei, pe plaja mării sau pe malul unei ape, la pescuit, în fiorduri, pentru că aerul pe care-l respiră conține un număr ridicat de ioni negativi”.

Interesat tot mai mult de ceea ce aflam, voisem să stabilim locul Băilor Herculane într-o presupusă competiție cu alte stațiuni solicitate pentru cura cu aeroioni negativi. Răspunsul venise la fel de prompt: „Se cunosc efectele pe care stațiunile de altitudine le exercită asupra organismului uman: de calmare a sistemului nervos, de mărire a rezistenței față de boli, de reglator al funcționării glandelor endocrine, de refacere a activității aparatului respirator. Înțietatea în materie o deține stațiunea elvețiană Davos, aflată la o altitudine de 1656 m, al cărei indice de ionizare negativă atinge 2 000 de aeroioni pe cm^3 de aer. Băile Herculane situate la numai 168 m alt beneficiază de o ionizare de 2 100—2 500 pe cm^3 . Cu alte cuvinte, la o înălțime ușor accesibilă oricui, se respiră un aer înțit la 2000—3000 m, fără să se mai suporte condițiile de presiune asupra vaselor sanguine. Concluziile la care am ajuns, după patru ani de cercetări neîntrerupte, demonstrează că ionizarea cunoaște fluctuații notabile (sînt locuri unde atinge și 4 300 aeroioni pe cm^3), că valorile cele mai ridicate se suprapun peste harta imaginară a surselor de ape termo-minerale ale stațiunii”.

Doream să întreprind o incursiune în trecutul așezării. De unde venise ideea numărării ionilor? „De la faptul că se știa despre Băile Herculane că beneficiază de un climat foarte bun. În 1872, doctorul Alexandru Popoviciu tipărea o carte „Băile lui Ercule sau scadele de la Meedia”, în care menționa că „și cei bolnavi de piept și plămînu se simt bine aici”. Observație întru-totul întemeiată, pe care o făcuseră la vremea lor, și romanii, de vreme ce s-au apucat să construiască terme la marginea imperiului, făcînd apoi lungul drum de la Roma cu modestele mijloace de călătorie ale timpului. Următorul exemplu aparține doctorului Cupcea de la Cluj. El a extirpat glandele suprarenale la un număr oarecare de șobolani; pe unii i-a reținut în clinică și au murit imediat; pe ceilalți i-a trimis la Herculane: șobolanii aceștia au mai trăit încă două săptămîni. Puternica ionizare din stațiune făcuse să li se prelungească viața”.

În sfîrșit, ultima mea întrebare viza măsurile întreprinse în vederea aplicării tratamentului cu aeroioni, biologic activi. Reproduc întocmai și acest răspuns al directorului Cristescu: „Sîntem în plină campanie pentru păstrarea calității aerului și pentru menținerea bolnavilor, cît mai mult cu putință, în mijlocul naturii. Primul obiectiv are în vedere combaterea poluării. Datorită traficului automobilistic, în centrul stațiunii se înregistrează o scădere a gradului de ionizare la mai puțin de jumătate față de media generală. Urmare a fost că pe porțiuni întinse am interzis circulația autovehiculelor și lucrurile au reînt

acum în normal. Cel de al doilea se realizează prin revizuirea timpului petrecut de pacienți pentru efectuarea procedurilor terapeutice și prin delimitarea unor zone de ionizare intensă, de unde fiecare oaspete al stațiunii își poate procura „vitaminele” ce-i sînt necesare. Treptat, vom institui și alte măsuri organizatorice, astfel încît într-un viitor apropiat, să putem spune că Băile Herculane dispun de un nou profil curativ. Preluind din experiența elvețienilor, dorim să instalăm în hoteluri modernele mijloace de „măsurare” a aerului, care sînt ionometrele. Am constatat că atunci cînd ionizarea negativă este foarte ridicată, nu se înregistrează perturbații în privința serviciilor; cînd aeroionii stimulatori încep să scadă, aparatul va da semnalul de alarmă: „atenție la servicii!”. Pînă într-atița ne va preocupa cizelarea produsului turistic, încît la indicațiile acestui „barometru”, chiar și stările de agitație, de nervozitate ale oaspeților noștri (firești în cazul încăperilor închise, unde apare frecvent pericolul devalorizării aerului), vor putea

fi preîntîmpinate printr-o calitate ireproșabilă a serviciilor.

Ne aflăm fără îndoială în fața unei situații deosebit de incurajatoare, în care redescoperirea naturii se răsfrînge binefăcător, cu mijloace eficiente, controlabile, asupra organismului uman, într-un moment cînd miraculoasa înlăntuire a microparticulelor din atmosferă nu și-a dezvăluit încă ultima taină.

Unul din douăzeci

Populația globului numără în momentul de față peste 4 miliarde de oameni. V-ați întrebat vreodată cît reprezintă această cifră din numărul total al oamenilor care au trăit din toate timpurile, adică de vreo 600000 de ani, pe planeta noastră? Demografii, preocupați mai mult de ritmurile de creștere ale omenirii în anii următori, pînă la sfîrșitul acestui mileniu sau și mai departe în timp, nu prea ne-au dat repere încurajatoare cu care să putem urmări pas cu pas, fie și cu o aproximație foarte mare, recensămîntul general al locuitorilor Terrei. Iată însă că „gheafa a fost spartă” și americanii au anunțat o cifră surprinzătoare la prima vedere: 80 de miliarde. Mergînd pe firul acestei descoperiri, cercetătorul francez Jean-Noël Biraben de la Institutul național de studii demografice și-a aprofundat investigația în țări și continente, pe lungi perioade ale evoluției umane, ajungînd, după datele furnizate de revista „Science et vie”, la rezultate revelatoare.

„Cheia” americană de periodicizare deschide registrele demografice ale globului în felul următor: de acum 600000 de ani

pînă la anul 6000 î.e.n., 12 miliarde de oameni; de aici pînă în anul 1650, în plin Ev Mediu, încă 42 de miliarde, cărora li se adaugă într-o ultimă etapă încheiată „la zi”, restul de 26 miliarde de suflete. „Estimările previzorii” ale cercetătorului francez detaliază aceste date pe perioade mai scurte. După opinia sa, acum 12 000 de ani nu existau mai mult de 5 milioane de oameni pentru ca la începutul erei noastre, numărul lor să crească la 250 milioane, majoritatea, 170 milioane, trăind în Asia, în primul rînd în China (70 milioane) și India (46 milioane). Africa avea la aceeași dată 26 milioane de locuitori, America de Nord numai 3 milioane, iar America de Sud și Centrală, de zece ori mai mult. Cifrele nu exprimă suma fanteziei lui Biraben, ele sînt rodul unei stăruitoare munci de reconstituire a trecerii omului prin viață, folosind informațiile, adeseori aproximative, ale preistoriei și istoriei, ținînd seama de o serie de factori în evoluție (climă, alimentație, cultură), de războaie, molime, mari migrații demografice etc. Uncori, date pentru epoci mai vechi se dovedesc mai sigure decît pentru pe-

rioadă mai apropiate. Imperiul roman, de pildă, dovedind o netă superioritate în organizarea recensămintelor, în comparație cu lumea haotică și dezordonată a Evului Mediu european. În Franța, primul recensămint al focurilor din cămine a avut loc în 1328, pe vremea lui Filip al VI-lea de Valois; în numeroase alte țări, recensămintul populației, în sensul cel mai exact al cuvîntului, se practică de-abia din veacul al XVIII-lea.

Sărăcia evidențelor l-a determinat pe cercetătorul de la I.N.E.D. să apeleze la date „nedemografice”: suprafața pămîntului cultivat, suprafața orașelor, elemente socio-politice (organizare economică, grad de civilizație, disponibilități alimentare ș.a.m.d.). Studiarea unor grupuri etnice primitive care trăiesc astăzi, întocmai ca strămoșii noștri de acum zece milenii, dă posibilitatea unei evaluări a numărului de indivizi pe un anumit teritoriu.

Datele climatice, geologice și arheologice au servit la reconstituirea „trecutului alimentar” al omului, începînd din epoci foarte îndepărtate. Încălzirea climei a adus cu sine retragerea ghețu-

rilor: o nouă faună și o nouă floră încep să pună omului serioase probleme de adaptare. A urmat apoi firesc o dezvoltare fără precedent a agriculturii, factorul determinant al unei „explozii demografice” pe care specialiștii o compară cu o altă explozie înregistrată în secolul al XVIII-lea, cea a revoluției industriale.

Dezvoltarea agriculturii însemna, printre altele o alimentație mai bună și prin aceasta, o scădere a mortalității infantile. Surplusurile agricole puneau bazele unei economii de schimb, înlesneau apariția centrelor urbane. Expansiunea comerțului, precum și deplasarea marilor curente culturale din Orientul Mijlociu către Europa au fost însoțite, între anii 1 000 și 1 599 î.e.n., de importante mutații demografice.

„Ecuația demografică” a putut să introducă, după aceea în calculele sale date certe ale istoriei, folosind chiar informații de detaliu. Iulius Cezar susține că, după înfringerea helveților a descoperit, abandonate în arhivele acestora, registrele unui recensământ cuprinzând două liste separate: în una erau trecuți răz-

boinicii, în cealaltă femeile, copiii și bătrînii. Compararea datelor a permis estimarea populației acestor țări în timpul cuceririi romane.

Migrațiile popoarelor, marea epidemie de ciumă neagră, urmată de un lung șir de războaie au perturbat evoluția normală a efectivelor umane. Toate aceste fluctuații au fost luate în seamă de calculele franceze, recurgîndu-se, de asemenea, la surse mai mult sau mai puțin exacte.

La rîndul lor, descoperirile arheologice și-au adus o contribuție, deloc neglijabilă, la stabilirea unor estimări aproximative. De pildă, pentru perioadele civilizațiilor inca și maya s-a indicat o populație posibilă de 3 milioane, dar săpăturile efectuate în Mexic au demonstrat că efectivul acestora a fost de cel puțin de două ori mai mare. Venirea conchistadorilor a avut drept consecință o decimare dramatică a băștinașilor, datorită masacrelor, epidemiilor și cruzimii cuceritorilor. Datele culese din Africa sînt și mai sărace. Ceea ce se știe cu precizie este faptul că impactul africanilor cu sclavagismul a avut, datorită caracterului lui inuman, con-

secințe demografice dintre cele mai nefaste. Se presupune că numărul sclavilor africani vinduți în America se apropie de 16 milioane, dar mulți dintre aceștia au murit pe drum sau datorită neadaptării la noul regim de viață.

Oricît ar fi de mare coeficientul de nesiguranță pentru unele perioade sau pentru unele regiuni de pe glob, el nu poate să influențeze pînă la a-l denatura rezultatul unei investigații îndrăznețe prin care se încearcă să se pătrundă într-un domeniu atît de palpitant al existenței umane. Încercarea cercetătorului din Franța este, în ultimă instanță, un remarcabil act de cultură. Datorită lui, știm cît de oscilantă, de sinuoasă și, adeseori, cît de dramatică a fost perpetuarea speciei umane pe treptele istoriei, cît de dificilă cucerirea de către om a planetei pe care s-a născut: știm că noi, cei care populăm astăzi pămîntul, sîntem a douăzecea parte dintr-un întreg măsurat cu 600000 de ani de existență a rasei umane.

NICOLAE DOCSĂNESCU

UMOR

TINERETUL, TURISMUL ȘI COMPUTERUL

Motto: „Umbletul pe jos, cel mai frumos, cel mai sănătos și cel mai cu folos este, că toate le vezi, toate le privești mai de aproape, ceea ce-ți aduce plăcere și cea mai bună sănătate”.

Vornicul Iordache Golescu,
cărturar și efor
al școlilor din Țara Românească

Agencia din București a Biroului de turism pentru tineret a inițiat o anchetă socio-economică de mare amploare, prima de acest fel în țara noastră, în cadrul căreia peste 11 000 de tineri din Capitală au primit un chestionar conținând numeroase întrebări referitoare la locul pe care-l ocupă turismul în viața lor. Răspunsurile au fost apoi analizate de un computer care le-a sintetizat și clasificat.

Auzind de această valoroasă inițiativă, am ținut să stau de vorbă cu organizatorii acestei anchete-studiu ale cărei concluzii prezintă un deosebit interes nu numai pentru B.T.T. București, ci și pentru toate birourile de turism pentru tineret din țară, pentru noi, ziaristi de specialitate, și, în sfârșit, dar în primul rând, pentru tinerii noștri cititori.

Vasile Vintilă, azi instructor principal la CNEFS, care se ocupă în special cu problemele turismului de masă, ne spune:

— Pe cind lucram la Agenția BTT București, am lansat această anchetă. De ce? Din necesitate. Voiam să cunoaștem îndeaproape ce gîndește un tînăr despre turism, ce loc îi acordă în viața lui, ce preferințe are în acest domeniu, ce observații critice sau ce propuneri semnalează. Acestea sînt foarte importante pentru un organizator de servicii și excursii turistice, căci îl ajută să-și clarifice oferta în funcție de cerere, să dirijeze eficient investițiile, să diversifice programele.

— Ar fi interesant și pentru alții să dați cîteva amănunte concrete despre felul în care a fost efectuată această anchetă.

— Sondajul s-a făcut pe baza unui chestionar tipărit. El conținea un mare număr de întrebări despre vîrsta, profesia, starea civilă și alte date sociologice ale celui care a fost testat, dar și despre preferințele privind excursiile, taberele de odihnă, sejurul în stațiuni balneare, conținutul acțiunilor turistice și altele. Pentru a ușura răspunsul și a-l obține cît mai sincer, pentru fiecare întrebare am prevăzut mai multe variante ale răspunsului, astfel încît cel chestionat putea să răspundă în dreptul uneia sau altelei

doar prin „da” sau „nu”, adică avea posibilitatea să dea un răspuns „binar”, cum se zice în informatică. Bunăoară, la întrebarea „Ce activități ați dori să vi se ofere într-o excursie la locul de cazare?”, am prevăzut ca posibile următoarele răspunsuri: a) concursuri distractive și dans; b) audiții muzicale; c) jocuri vesele și dans; d) doar dans. Cel chestionat trebuia să treacă în dreptul fiecărei variante doar „da” sau „nu”, ceea ce ușura apoi prelucrarea datelor pe computer. Acest lucru l-a făcut coautorul acestui studiu, specialistul în informatică ing. Gabriel-Bogdan-Gheorghe Luchian de la Academia de Științe Social-politice „Ștefan Gheorghiu”. Au fost chestionați 11 300 de tineri bucureșteni. De ce din Capitală? Pentru că este comunitatea cu cel mai mare potențial de turiști. Numai în rîndul tinerilor noi apreciem că practică, anual, turismul cam 300 000 de muncitori, ingineri, studenți, elevi. Ne-au ajutat enorm la difuzarea chestionarelor, la recuperarea lor, la prelucrarea primară și în alte faze, ghizii B.T.T. — București. Iar concluziile, sintezele și învățăturile ce se desprind din acest sondaj de mare amploare sînt extrem de interesante, revelatoare, unele plin de învățăminte, altele trebuie să dea de gîndit celor ce se ocupă cu turismul de masă...

Vasile Vintilă ne-a pus la dispoziție multe date rezultate din răspunsurile participanților. Dintre acestea am reținut unele care ni se par semnificative și demne de evidențiat. De pildă:

Întrebare: Ce reprezintă turismul pentru dumneavoastră?

Răspunsuri: O plăcere!	5 750
— O necesitate pentru sănătate	2 863
— Un mijloc de distracție	2 579

Întrebare: Cum preferați organizarea unei excursii de 1-2 1/2 zile?

Răspunsuri: — Să plecăm cu colegii de muncă sau de învățătură	6 433
---	-------

— Să plecăm în grup, chiar dacă nu ne cunoaștem între noi	2 762
— Vrem să plecăm individual	2 032

Întrebare: Ce preferați într-o excursie

Răspunsuri: — Ghizii să dea explicații amănunțite pe tot traseul, între rupte doar de scurte pauze muzicale	3 220
— Să fie un echilibru între explicațiile ghizilor și muzică	3 003
— Multă muzică și, în pauze, puține explicații	1 786
— Să ascultăm muzică	619
— Nu vrem nici explicații, nici muzică ..	490
— Vrem doar explicații	144

Întrebare: Dacă vă opriți 4 ore în Sibiu, pe traseul unei excursii, ce ați vrea să faceți?

Răspunsuri: — Să vizităm muzeul Brukenthal	5 237
— Să facem un tur al orașului	4 786
— Să ne odihnim în parc	1 039

Întrebare: Ce vă doriți odată ajunși la locul de sejur?

Răspunsuri: — Să participăm la concursuri distractive și seri de dans	4 446
— Preferăm jocuri de societate și dans ..	3 368
— Să se organizeze audiții muzicale ..	2 065
— Dorim numai să dansăm	1 353

Întrebare: Ce fel de echipament posedați pentru turismul montan de iarnă?

Răspunsuri: — Ghetе, hanorace, bocanci	4 414
— Ghetе și hanorace ..	1 234
— Doar ghetе și rucsac (!)	768
— Numai hanorac (!!)	631
— Rucsacul (!!!)	503
— Diferite alte piese de echipament	1 786

Întrebare: Cum preferați să vă procurați acest echipament?

Răspunsuri: — Preferăm să deținem propriul nostru echipament	9 652
— Prin închiriere	1 520

Întrebare: Cum considerați o deplasare de unul singur pe munte, pe timp nefavorabil, pe distanță mare, între Peștera și Babele, de pildă?

Răspunsuri: — Un act de bravură (! ? ! ? ! ?)	8 964
— Ne abținem să apreciem	2 336

Întrebare: Cum preferați organizarea weekend-ului în condițiile reducerii săptămânii de lucru?

Răspunsuri: — Dorim să participăm la excursii scurte de 4—7 ore sau o zi ..	4 746
— Să ne odihnim în stațiuni sau la cabane	3 888
— Să se organizeze excursii în circuit, de cunoaștere	2 553

Încheind aici citarea întrebărilor și răspunsurilor nu putem trece mai departe fără a trasa câteva sublinieri.

În primul rând, turismul pentru tineretul nostru se relevă tonifiant pe plan psihic și fizic. În al doilea rând că dorința de instruire, de cunoaștere cit mai cuprinzătoare a valorilor istorice, artistice și naturii patriei este pe departe dominantă la tinerii zilelor noastre. Reiese apoi că procentul „individualiștilor“ este foarte mic în comparație cu cei ce se simt bine în colectivitate. Chiar și atunci cînd tineretul, pornit în excursii, ajunge la locul de odihnă, este vădit că el preferă ca această odihnă să fie activă, să se întrecă în agerimea minții și agilitatea trupului, delectîndu-se în sunetele muzicii (dorința de a asculta muzică — avînd un caracter atît de general încît afirmația tineret = muzică devine axiomatică).

Am vrea, totuși, să reținem și un aspect care credem că ar trebui să constituie o preocupare majoră pentru toți cei ce se ocupă de organizarea turismului, pentru cei ce participă la turism și pentru toți educatorii celor care participă la turism: pe munte nu se pleacă fără un echipament adecvat. Orice eludare a acestei legi a turismului poate avea, și nu odată are, consecințe grave, uneori fatale.

Și acum aș vrea să-nchei aceste sublinieri, exprimîndu-mi surprinderea că tineretul nostru, care este neîndoielnic un tineret curajos, confundă bravura cu bravada: a pleca singur pe munte pe timp nefavorabil, pe distanță mare este un act necugetat și fără vreo valoare etică. Poate fi considerat un act de bravură numai acel act care servește vieții și nu unei morți inutile. Este foarte necesar ca educatorii, începînd cu părinții, să elucideze această problemă în mintea celor tineri făcîndu-și mai mult simțită prezența.

Pe chestionare au mai fost notate de participanți la sondaj o suită de observații și propuneri privind excursiile la sfîrșit de săptămînă, ca de pildă:

- 1) Emiterea unor bilete de tren cu preț redus.
- 2) Să se asigure mai multe garnituri de tren pentru excursii.
- 3) Să se diversifice mereu rutele și programele excursiilor.
- 4) Să se respecte itinerarul anunțat.
- 5) Să nu se mai servească băuturi alcoolice la cabane.
- 6) Programul unităților comerciale cu echipament sportiv să funcționeze sincronizat cu sosirea excursioniștilor.
- 7) Să fie organizate mai multe activități educative și de divertisment în cadrul excursiilor.
- 8) Să se îmbunătățească prin toate mijloacele informarea despre programele și serviciile oferite.

9) Cabanele să aibă echipament turistic pentru închiriat.

10) În toate stațiunile și localitățile turistice să existe cât mai multe terenuri de tenis și volei.

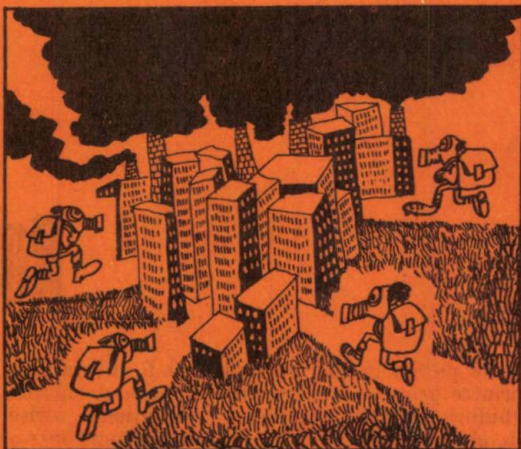
Studiul amplu efectuat a mai scos în evidență și gradul de folosință a bazelor turistice precum și necesitatea realizării unei alte anchete de mari proporții în domeniul agrementului, parte integrantă din „produsul” turistic oferit oamenilor muncii în contextul creșterii timpului liber și a venitului.

Sondajul realizat de Agenția B.T.T. — București, primul și deocamdată singurul până în prezent în turismul nostru, a permis să se ajungă la multe concluzii, dovedindu-se de o eficiență excepțională. Pe baza concluziilor desprinse, Agenția B.T.T. din primul oraș al țării și-a perfecționat o serie de parametri ai activității sale, îndeosebi în domeniul pregătirii ghizilor, prin diversificarea aproape de maximum a programului de excursii pe anul 1980, în sfera investițiilor pentru turismul de sfârșit de săptămână.

Iată deci, că, punind în slujba cunoașterii cuprinzătoare și exacte a cerințelor turismului pentru tineret din țara noastră un concept, o metodă, o organizare și un instrument modern cum este computerul, s-a reușit să se treacă de la o activitate care se baza mai mult pe experiența personală și pe flair, căzută în rutină nu odată, la o activitate așezată temeinic pe temelii științifice.

Sperăm că inițiativa Agenției B.T.T. București va fi un germen care va prolifera.

ION PEDA

Iată un nou prilej de a vă verifica spiritul de observație: căutați în cele două perechi de desene greșelile, cite 12 în fiecare dintre ele, pe care autorul s-a străduit să le ascundă cât mai bine.

Primul Ghid Turistic Românesc Internațional

Ne putem mindri cu faptul că România este printre primele țări din lume în care au apărut ghiduri turistice cu caracter internațional, scrise în chip special pentru călătorii străini, într-o limbă de mare circulație mondială, după cum autorul acestui articol a arătat în comunicarea făcută la „Al II-lea Colocviu de Geografia Turismului”, ce a avut loc la București, în anul 1970.

Primul ghid românesc de acest fel a apărut la Iași — orașul al cărui nume s-a scris mult timp în franțuzește: „Jassy”, chiar și pe ștampilele poștale — în anul 1840, fiind tipărit în limbile română (cu caractere chirile) și franceză. Iată titlul acestei lucrări în textele română și franceză: „Dokia și Traian după zicerile populare a românilor, cu itinerarul muntelui „Pionul” și „Doquie et Trajan — legendes populaires des roumains, suivi d'un itinéraire au mont Pion”.

Trebuie precizat faptul că pe fața ultimă a copertei, care ca și prima este împodobită cu desene litografiate, anul apariției este trecut „1839”, ceea ce arată faptul că la coperti s-a

lucrat cu un an mai înainte, probabil la sfârșitul anului anterior celui în care s-a tipărit textul „de Aga G. Asaki¹, mădular al mai multor Academii”.

Această carte este împodobită cu gravuri litografiate, dintre care înfățișăm aici pe aceea intitulată „Vederea muntelui Pionul sau Ceahlău, luată dinspre Gura Largului”, după un desen făcut de pictorul italian Schiavoni², care a lucrat mult timp la Iași, și litografiat de M.F. Hoffman. Riul numit Lărgu se varsă în riul Bistrița, ce-și duce apele rezezi pe la poalele întinsului masiv al muntelui Ceahlău, numit pe atunci și „Pion”, nume ce se potrivea de altfel mai bine versiunii franceze a ghidului acestuia.

După descrierea generală a munților Carpații Răsăriteni, urmează în text considerațiuni istorice și transcrierea unei balade populare despre o idilă de dragoste dintre Dokia, fiica regelui Decebal și învingătorul acestuia, împăratul Traian, în războiul terminat în anul 101 e.n.

Urmează apoi o descriere generală a muntelui Pion, pentru ca la pagina 6 să înceapă propriu-zis „itinerarul muntelui Pion”. Înainte de a urma acest itinerar sînt de semnalat două amuzante greșeli de transcriere. Prima constă în aceea că în textul român, în nota 1 de la pagina 2, între cele 12 riuri citate se află unul numit „La Martin”, ceea ce se referă la denumirea de „Moș Martin”, dată în popor urșilor, care se găsesc și azi pe aici, dar pe atunci erau mai des întilniți; în textul francez numele românesc „La Martin” a fost transcris greșit cu acela de „Lamartine”, al marelui poet francez.

A doua greșală este de traducere. Anume, fiind vorba de mănăstirea Neamțu, citată corect în textul francez ca fiind „couvent de Niamtzo”, dar, alături avem traducerea fantezistă a acestui nume prin acela de „St. Germain”, pus între paranteze!

În descrierea itinerarului se începe prin arătarea faptului că „este indispensabil de a se face întovărășit de către munteni, numiți plăieși sau vinători alpini, oameni de o frumoasă rasă, și purtînd încă costumele antic redat pe Coloana Traiană de la Roma. Ei sînt viteji, neobosiți, spirituali și veseli”, calități pe care le au de altfel și azi locuitorii acestor ținuturi muntoase.

Se arată că două sînt căile care conduc „la Pion”. Unul, practicabil numai pietonilor și cailor, de-a lungul riului, și care nu este decît o potecă strîmtă, mărginită de stînci și prăpăstii. Potcoavele cailor au săpat cu timpul un fel de scară care se numește Scăriștea. Acest drum

trece pe la mănăstirea Bistrița, „celebră pentru mausoleul principelui domnitor Alexandru-cel-Bun (1400—1432). Mai departe, în cheile munților sînt situate mănăstirile Bisericiani, Pingărați și, aproape de malurile Bistriței, aceea numită Buhalnița“.

Al doilea drum se arată că poate fi folosit „dacă vrem să călătorim cu trăsura, trebuie făcut un ocol pe la Dialul Doamnei“, trecînd pe la satul Dărmănești, în a cărui biserică se păstrează o icoană „a cărei inscripție dovedește că a fost purtată de către un boier la bătălia de la **Pultava**“, ceea ce dovedește că la celebra bătălie pierdută în această localitate rusească de către faimosul rege Carol al XII-lea al Suediei, au luat parte și luptători români din partea locului, în afară de cei din București, conduși — după cum se știe — de către românul Sandu Colțea, colonel în armata suedeză, din care a fost pensionat cu laude și mulțumiri.

După 3 1/2 ore de mers cu trăsura se ajungea în satul **Cracaoane** (Crăcăoani n.n.) și după o altă jumătate de oră la „Mitoco lui Balan“ (Mitocul n.n.), aflat la poalele dealului, de unde călătorul trebuie să continue drumul călare, „pe cînd echipajul său era tras de boi în albia

săpată de curgerea apelor“. Mai departe se spune că „nu este fără mare osteneală că se ajunge pe muntele acoperit de o întunecată și deasă pădure de brazi, în mijlocul căreia se găsesc mai multe poieni cu stîne“, care se arată că aparțineau, pe atunci, mănăstirii „Varatico“ (Văratec n.n.).

„De la Balan pînă la creasta muntelui sînt două ore de mers. Locul cel mai ridicat se numește **Palanca**. Este o cetățuie naturală, înconjurată de prăpăstii și servind altădată de azil locuitorilor în timpul invaziilor tătare“, fapt mai puțin cunoscut.

De la Palanca începe un scoboriș și în două ore se ajungea la mănăstirea Hangu — de asemenea mutată pe coasta mai ridicată a noului lac Bicaz — de unde se începea, în sfîrșit, „ascensiunea muntelui“, pentru care „Două drumuri principale conduc la vîrf, unul prin Răpciune, celălalt înconjurînd muntele pe partea dinspre Transilvania; noi preferăm pe acesta din urmă, ca fiind cel mai puțin greu“, care trecea ca și acum pe la mănăstirea Durău, pe care autorul o descrie pe larg, apoi „ne înfundăm într-o pădure de brazi de-a lungul rîulețului Skito (Schitul n.n.) renumit pentru păstrăvi“, care saltă și în zilele noastre prin apele repezi ale acestui rîu.

Trecînd pe la stîncă „**Gardurile**“, de unde se aruncă o frumoasă cascadă pe la fîntina **Hanului**“, se ajungea la „Stîmile, mică poiană“.

„De aici începe adevăratul urcuș; atunci, pionul trebuie să-și înarmeze încălțămintea cu crampoane folosite de către munteni. Din anul 1851, cînd prințul domnitor Mihail Sturdza a făcut această ascensiune, călugării au săpat

1 „Aga era un titlu nobiliar, derivat din titlul unei funcții administrative, care pe atunci nu se încredințau decît celor ce făceau parte din clasa nobilă a boierilor („Boyards“). Mai apoi, aceste titluri se dădeau și în chip onorific, fără a îndeplini efectiv funcția respectivă (Aga = prefect de poliție)

2 G. Schiavoni, fost profesor la secția de „zugrăvitură istorică“ de la „Academia Mihăileană“, înființată prin stăruința aceluiași Gh. Asachi, la care acest italian a predat cursuri între anii 1837—1838 și 1841—1843.

o cărare care este încă practicabilă pentru caii de munte". După ce se amintește de fructele „numite afine“, se arată că „urcând ripa numită Jgheabul Gardurilor se ajunge într-o oră la platoul superior al muntelui“.

„În timpul unei zile senine, fără vapori și nori, ne bucurăm pe Ceahlău de o vedere a cărei frumusețe este greu de descris“, atît înspre Transilvania cit și spre Moldova pînă dincolo de Siret, arătat de vapori albicioși.

Apoi călătorii ajung „la mica stîncă cenușie numită Dokia, între virfurile Piatra Detunată și Picior de Sihastru, aflat pe riulețul Albu, care curge într-o vilcea strîmtă în mijlocul căreia se înalță această antică stîncă. Din această infundătură iese un curent de aer puternic și se văd planînd în înălțimi o mulțime de vulturi, care ies dintre stîncile vecine, numite Stratul Vulturilor“. „Pe la anul 1704 stîncă Dokia, cu toată tăria ei, a suferit o schimbare mare: partea superioară, care reprezenta capul și bustul, s-a prăbușit și o vedem zăcînd la oarecare distanță; această masă compusă din mici aglomerațiuni puțin figura chipul și părul, iar partea rămasă pe loc, trunchiul și picioarele, sînt dintr-o stîncă masivă de bazalt, sfărîmă-

turi adunate între picioare lasă de-abia trecere pentru om; riul Albu ia naștere aici, astfel cum spune Cantemir. Alte pietre reprezentînd oițele înconjură pe ici și colo stîncă“.

Pe vremea lui Cantemir, această stîncă era întreagă și a fost descrisă de voievod în a sa faimoasă lucrare în limba latină „Descriptio Moldaviae“. După cum reiese din textul lui Asachi, pe vremea cînd a călătorit el pe aici, partea căzută a stîncii se mai vedea că semăna unui cap și unui bust femeiesc.

După cum reiese din descrierea de mai sus, chiar numai ajungerea la poalele muntelui Ceahlău era grea pe atunci, cerea timp și osteneală dar urcușul propriu-zis pînă în virful muntelui!

În zilele noastre, doritorii de a vedea privescile ce se deschid ochilor, de pe înălțimea acestuia, pot ajunge mult mai ușor, folosind drumurile asfaltate care înconjură întregul masiv, dintre care unul — de asemenea asfaltat — urcă pînă la schitul și cabana Durău, în apropierea virfului „Pionul“, cum se numea Ceahlăul pe timpul lui Asachi.

POMPILIU VOICULEȚ-LEMENY

Bastonul lui Moș Butmăloi

Unul dintre cei mai cunoscuți oameni de munte din Bucegii anilor 1880—1930 este fără îndoială **Nicolae Butmăloi**. Și aceasta datorită calităților sale deosebite: prietenos, blînd, clarvăzător, deschizătorul unor poteci turistice pe care le marcase din proprie inițiativă; apoi, meteorolog popular, gazdă renumită, vînător destoinic, povestitor ca nimeni altul și călăuză neîntrecută.

L-am cunoscut personal pe moș Nicolae Butmăloi în anul 1925, la Cabana Peștera a Turing Clubului României. Așa îl cunoscuse, încă din anul 1910 și publicistul Nicolae Bogdan, în al cărui articol „Ascensiunea muntelui Coștila“ se regăsesc aprecierile de mai sus.

Pentru Nicolae Bogdan, el este „prietenui Nicolae Butmăloi, cel mai vestit vînător și cunscător al tuturor stîncilor, colțurilor și colțișoarelor de prin toate înălțimile și văile învecinate“, care „merge mai întîi înainte spre a observa pe unde se poate trece mai cu înșenire și apoi urmează drumul“, pentru ca să încheie cu generoase cuvinte: „Mulțumim din toată inima și rămînem recunoscători lui Butmăloi, deoarece fără ajutorul lui nu am fi putut vedea niște pozițiuni așa de splendide și niște locuri pe care piciorul turistului nu le călcase încă“. Din registrul Cabanei Peștera nu pot fi trecute cu vederea notațiile din 19 august 1927 ale profesorului universitar Dan Rădulescu de la Cluj: „Cu Nicolae Butmăloi am luat primele măsuri pentru a însemna provizoriu brîna mare a Coștiliei, de la Valea Prigonului la Gălbinari, pentru a sluji drumeților surprinși de ceață. Cînd voi reveni voi desăvîrși această schiță de însemnare indicînd rîspîntiile de ieșire repede la virf și voi întări sirmele de la pasul Butmăloiu din scoaca Mălinilor...“ și mai departe „... vom însemna toată brîna de la Omul la Vînturiș și pe tot abruptul Bucegilor. Nu pot să nu exprim odată cu mulțumirile mele lui Nicolae Butmăloi admirația pentru extraordinara elasticitate și rezistență a acestui om trecut de 70 de ani, care a ocolit cu mine brîna Coștiliei în mai puțin de 5 ore. Eu eram epuizat, iar moșul ajuns acasă înaintea mea, în loc de a cădea obosit, a tăiat și jupuit un vițel. Parcă atunci sosise. Să trăiască!“

Nestor Urechia, neîntrecut îndrăgostit de frumusețea Bucegilor, îl caracterizează astfel: „Cîteva din cele mai grele și primejdioase excursii — Valea Albă, Blidul Urșilor, Briul Mare al Coștiliei, Briul din Valea Pripounului la Valea Mălinului și această vale, le-am făcut sub călăuzirea lui Nicolae Butmăloi care rezumă în ființa lui tipul desăvîrșit al alpinistului: picioare de oțel, minte ageră, sînge rece, necunoștința oboselii“.

În anul 1927, Moș Butmăloi scoate o cîrtică intitulată „Călăuza mică — cîteva sfaturi practice pentru domnii excursioniști“ — tipărită la Institutul de Arte Grafice „Sportul“ din București.

Am considerat că este nimerit să reproducem aici cîteva fragmente din scrierea pasionatului cabanier, cîteva din pildele și sfaturile acestuia cu convingerea că vor fi receptate cu interes și că, din cuprinsul lor, cititorul va reține povețe a căror valabilitate continuă să rămîna surprinzător de actuală. Cu aceste spuse autorul rîndurilor de față se retrage discret și semnează, spre a vă lăsa în seama lui Moș Butmăloi, patriarhul din Bucegi.

VASILE MARINESCU

Domnilor Excursionişti,

Excursia de unul singur nu-i bună, că multe i se poate întâmpla unui om, fie el cât de sănătos; ori capătă vre-o ameţală, ori rătăceşte drumul şi nenorocirea-i gata!

Plecăţi totdeauna în grup şi-i bine să nu uitaţi a vă lua şi un băţ de munte, un baston bine ferecat, cu capătul de sus încovoiat, ca să-l puteţi purta pe braţ, la nevoie!

Aş vrea eu să vă arăt că bastonul ăsta nu-i numai o glumă, ci el îi de mare ajutor la urcuş, asemenea cât la coborâş, căci are omul bun sprijin şi nu mai are nevoie să se apuce de ierburi sau de alte plante, care se pot rupe şi-l pot prăvăli în cine ştie ce fund de prăpastie! Dar încă, apucând ierburile în grabă, şi se poate întâmpla să apuci fără veste vre-un şorpe, a cărui pişcătură nici să n-o bagi de seamă, gândind că te-ai înţepat sau te-ai zgîriat, şi tocmai tirziu să simţi că otrava şi s-a dus în sînge.

Dar dacă pînă acum, tot nu v-aţi încredinţat de nevoia de-a porni totdeauna în excursie cu bastonul în mînă, apoi de această dată, nimeni nu mai poate cîrţi; în munţi, mai la tot pasul întîlneşti ciini, ciini zdraveni ciobăneşti, fie pe lîngă turma de oi care paşte, fie la stîină ori la vre-o tîrlă, ei îţi sar furioşi înainte. Atunci, chiar şi cu băţul, mulţi vor tremura, dar vezi Doamne fără! Afară însă de ciini, mai sunt şi oameni ciinoşi, de cei care-ţi caută pricină din senin şi cari, numai cît te văd cu bastonul în mînă, încep a schimba gîndurile păcătoase ce nutreau. Pentru acestea toate şi pentru altele încă, pe care eu le voi fi uitat, nu scăpaţi niciodată din vedere bastonul!

Dar mai sînt şi altele, domnilor excursionişti! Cînd întîlneşti vre-un drumeţ sau vre-un cioban, căutaţi de vă daţi în vorbă cu el şi-l luaţi tot cu frumosul şi cu vorbă bună şi prietenoasă, că-i bine să ai prieteni şi prin munţi, nu numai la oraş; căci se întîmplă adeseori să fie mai buni cei din munţi! Apoi, mai poţi avea nevoie de-o îndrumare, ori să afli vre-un drum mai scurt şi de-a drept! Lasă atunci pe „tu” şi mai ales pe „mă”, care strică pe dată voia bună a oricui!

Mai departe, cînd se întîmplă de sar cîinii la grupul d-voastră, nu daţi în ei cu bolovani sau altceva, căutaţi numai să vă apăraţi; nu fiţi haini la lovitură, ca să nu vă atrageţi ura ciobanilor, că ei pot multă prin munţi, nu sînt aşa oricum, cum cred cei de la oraş!

...Dar sînt unii excursionişti — despre care veţi spune şi d-voastră cu mine că nu prea sînt întregi la minte — sînt din aceia, cari trecînd pe drumuri însemnate cu culori, le murdăresc cu noroi, cu pămînt sau cu bălegar; ori cînd întîlnesc stîlpi-călăuze — car poartă cîte o tablă de scîndură, pe care scrie „spre casa Peştera” sau „spre Sînaia” — ei găsesc cu cale să le rupă jos

şi să le arunce, parcă nu-i încape lumea de ele! Alţii se luptă de scot din pămînt fitece stîlp gros sau subţire, îl duc în spinare o bucată de vreme, pînă ce ostenesc şi apoi îl aruncă şi mai fac apoi haz de un lucru aşa zăpăcit şi prostesc!

Venim acum la grupul d-voastră, al excursioniştilor; e bine să plecaţi de la început liniştiţi şi potoliţi, să nu gonească unii prea repede (lasă, că nici pentru ei nu-i bine), dar vă puteţi despărţi unul de altul şi vă puteţi rătăci! Fiind apoi prea departe unul de altul, la urcuş, cel dinainte poate dărîma vre-o piatră pe nevăgate de seamă, şi poate lovi pe cei din urmă; asemenea şi la coborîş, cei rămaşi în urmă, pot lovi pe cei din cap! Pentru aceasta, întotdeauna este bine să nu vă jucaţi dărîmînd sau dînd la bolovani mari sau mici, fiindcă puteţi lovi alte grupuri de excursionişti, ce s-ar afla în drum!

Trecînd prin ierburi uscate, nu le daţi foc; sau, de aveţi în adevăr nevoie să faceţi foc, să-l stingeţi bine la plecare şi să-l acoperiţi cu pămînt, ca nu cumva să se aprindă pădurea.

Dacă, pe neaşteptate, se întîmplă să se schimbe vremea, e mai bine să faceţi calea întoarsă, chiar de nu plouă şi-i numai negură (ceaţă groasă), căci puteţi pierde drumul şi vă puteţi trezi prin locuri prăpăstioase, unde să vedeţi moartea cu ochii! Oprîţi mai bine grupul şi vă sfătuiţi, apoi mergeţi strînşi laolaltă.

...Dar pentru orice întîmplare, cel mai cuminte lucru e să luaţi o călăuză, căci altfel, necunoscători fiind, sau cunoscînd drumul pe jumătate, nu vă puteţi bucura în tihnă de excursie! ...Apoi, de la o călăuză ai şi multe de învăţat: îţi explică potecile, îţi spune numele munţilor şi văilor pe unde treci de tise întipăresc în minte şi poţi povesti şi tu altora cum şi pe unde ai umblat; altfel, zău, nu eşti departe de caii şi boii cari pasc şi degeaba ţi-ai frămîntat picioarele prin munţii Bucegi!

Mai sînt unii cari nu pornesc la drum fără băuturi spirtoase şi aceasta este o mare greşeală!

...Acuma — Domnilor Excursionişti — dacă găsiţi cu cale că v-am sfătuit ceva greşit, vă rog să-mi arătaţi greşeala şi-oi căuta şi eu s-o îndrept.

O singură rugăminte am, după ce veţi citi mica mea călăuză, încercaţi de mergeţi la drum aşa cum v-a sfătuit moş Butmăloş şi veţi merge mai uşor şi mai cu spor şi la deal şi la vale, cu mai puţină oboseală şi mai fără griji şi necazuri!

Dacă vreţi să simţiţi viaţa din plin, luaţi drumul munţilor! Pe-aici toate tot mai frumoase-ţi par şi dragostea-i mai dulce! Şi sus de tot, unde abia zăreşti, — că parcă te furnică să te uiţi, — sus de tot v-aşteaptă moşul sfîtos şi v-a scris acestea, ca să vă vadă venind tot mai voioşi şi mai fără bătaie de cap, că atîta bucurie l-a mai rămas acuma: sosirea excursioniştilor!

Cu ANTIPA și SADOVEANU pe „Razelm”

Vasul pe care îl vedeți în fotografie și-a petrecut veacul navigând pe brațele, gîrile, canalele, ghiolurile Deltei Dunării. Trecutul său — chiar dacă nu atinge veacul — nu este lipsit de interes. Construit înainte de primul război mondial la Budapesta, pentru o principesă sîrbă, a fost cumpărat de NFR (fosta denumire a societății navigației fluviale românești), de unde este achiziționat pentru pescăriile statului la insistențele lui Grigore Antipa, fiind folosit ca „vas de inspecție”. Vasul avea unele caracteristici tehnice foarte importante pentru navigația în regiunea Deltei Dunării, pescajul redus, ceea ce îi permitea să navigheze pe canalele mai puțin adînci.

Din amintirile fostului căpitan al „Razelmului” — Costea Ivanov — consemnate de autorul acestor rînduri, rezultă că vasul a fost folosit de Antipa pentru cercetările și lucrările sale privind Delta Dunării, mecanismul și potențialul ei biologic. Marele savant era foarte sociabil; îi plăcea să stea de vorbă cu pescari și alți locuitori ai Deltei. Ziua scruta zărilor regiunii, iar noaptea se retrăgea în salonașul vasului, unde lucra pînă tîrziu. Măsuța de aici era aproape întotdeauna plină cu tot felul de lucrări: manuscrise, schițe, planuri. Tot același căpitan Costea ne-a povestit și despre călătoriile lui Sadoveanu pe bordul „Razelmului”. Tăcut, maestrul își plimba privirea gînditor, fără să-i scape nici un amănunt al peisajului Deltei. Din această stare de reverie îl tulbura numai zborul speriat al unui stîrc sau al unei alte păsări. O urmărea cu privirea pînă se pierdea în zare sau în stuf, apoi revenea la gîndurile sale intime. Îi plăcea să asculte povestirile oamenilor Deltei: navigatori, pescari, vînători. Îi asculta cu mare atenție și înregistra toate amănuntele acestor povestiri. Privea natura sălbatică a acestor locuri, sorbind-o cu toți porii ființei sale, de parcă această natură încă neîntinată de activitățile omenești i-ar fi dat puteri nebănuite, pentru a-și descătușa forțele. Pe Mihail Sadoveanu, vasul „Razelm” l-a purtat pe brațul Chilia, canalul Sulina, Dunărea Veche, Mila 23, Matîța, apoi din nou pe Sulina, canalul Perivalovca, brațul Sf. Gheorghe, canalul Dranov, complexul lagunar Razelm, Portița, Ostrovul Lupilor. Nava „Razelm” i-a permis scriitorului să vadă canalul Litcov, ale cărui maluri sînt ascunse de sălcii plîngătoare, și să navigheze spre lacurile Roșu, Roșuleț, Lumina și altele. Maestrul a fost deosebit de impresionat de staturile de giște din zona Ostrovului Lupilor.

Pe vasul „Razelm” au mai fost și C. I. Parhon, Traian Săvulescu și mulți alți oaspeți importanți din țară și de peste hotare.

EUGEN PANIGHIANȚ

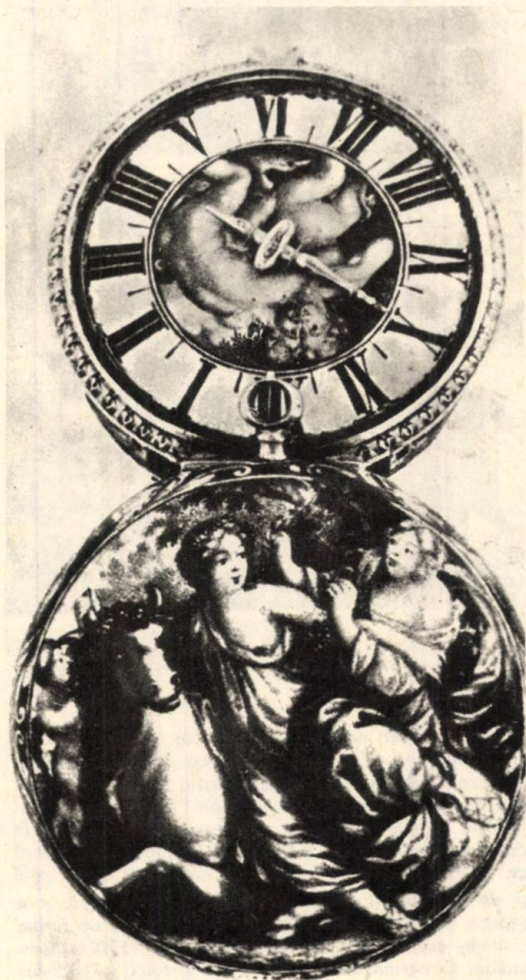
Geneva ceasornicară

În vagonul de tren, fără compartimente despărțitoare, dar, vai, cit de puțin gălăgios, care mă ducea de la Lausanne la Geneva, într-o dimineață de iunie, am zărit atârnată de-asupra ușii o plăcuță pe care era scris cu litere de-o șchioapă un anunț cum nu mai citisem nicicând și niciunde: „Închiriați la gară o bicicletă pentru plimbările dv. în oraș”. Așa se face turism! — mi-am zis, încântat de o asemenea invitație insolită care face concurență binecunoscutului îndemn folosit în propaganda turistică de pe tot mapamondul: „La sosirea dv. în oraș puteți închiria o mașină cu sau fără șofer”. Cit privește așezarea de pe malul lacului Lemán, ca de altfel cele mai multe din localitățile elvețiene, este evident plusul de satisfacții pe care-l oferă oricărui vizitator mersul „au ralenti”, pe bicicletă sau poate și mai bine, pe jos. Dacă, bineînțeles, timpul îi permite.

Cert este că după ce și s-a pus în brațe, la oficiul de turism de lângă gară, un vraf de hărți, broșurele și pliante recomandându-ți cum să te descurci singur prin oraș, nu ai nici un motiv să nu dai friu liber curiozității care frământă orice minte omenească, mai ales în fața necunoscutului. Așa am „descoperit”, în acea dimineață de iunie, la Geneva, clădirea de pe strada Malagnou care adăpostește Muzeul ceasornicării. În orașul în care reclame de genul „Cel mai plat ceas realizat pînă astăzi în lume” se întîlnesc la tot pasul, și într-o țară unde, totuși, pe la 1580 istoria consemnează începutul unei producții de ceasuri, am presupus că un muzeu, consacrat exclusiv acestui indispensabil mijloc de a marca scurgerea timpului, poate prezenta un interes aparte. Nu m-am înșelat deloc.

Înființat în 1864, adăpostit din anul 1888 în clădirea Școlii de ceasornicărie geneveze, pentru a oferi, desigur, elevilor, posibilitatea contactului nemijlocit cu „secretele” unei îndeletniciri de veche tradiție, muzeul și-a deschis porțile pentru marele public la începutul secolului nostru. Îmbogățite mereu cu noi achiziții, colecțiile sale, numărînd cîteva sute de ceasuri provenind din mai multe țări europene, sînt expuse astăzi în frumoasa vilă Malagnou, un remarcabil monument de arhitectură din secolul al XIX-lea. Parcurgînd încăperile muzeului, cauți în zadar să găsești, cum poate te-ai așteptat, expozate purtînd mențiunea că au aparținut cine știe cărui ilustru bărbat de stat sau scriitor celebru. Aici, organizatorii îți propun o incursiune în evoluția ceasornicăriei europene în general și a celei geneveze în special, prin ceea ce minți agere și miini îndemnatice au creat mai original, mai valoros, atît dir punct de vedere tehnic, cît și sub raport estetic. Aici, la fiecare cîteva minute, un alt ceas sau orologiu declan-

șează mecanismul sonor care anunță ora plină sau jumătatea sau numai sfertul de oră, pentru că toate piesele expuse sînt în funcțiune, chiar dacă au vechime de secole. Aici, obișnuitul tic-tac este acoperit sau

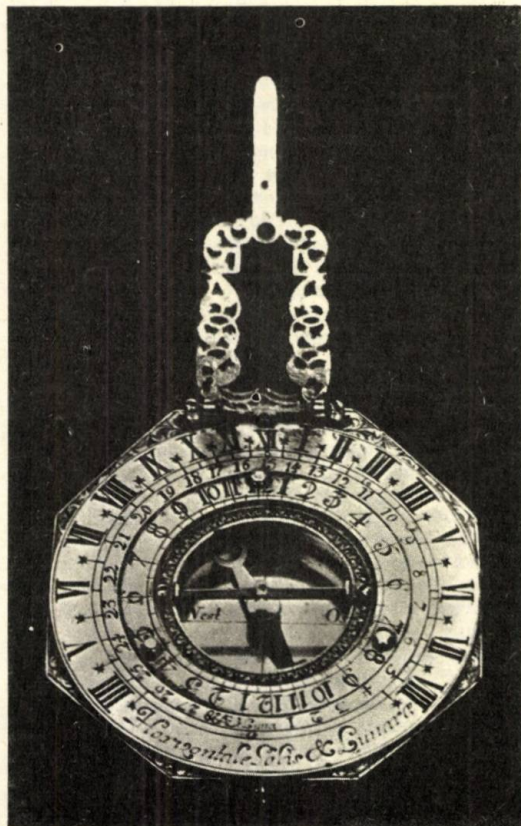
Înterupt adesea de suave melodii sau de triluri vesele ale ciripitului de păsărele, în timp ce mici figurine-adevărate bibelouri — își fac apariția în mișcări dintre cele mai năstrușnice. Jucării de copii? Poate. În dreptul fiecărui exponat se indică anul realizării și numele ceasornicarului, pentru că fiecare exemplar este operă de ingeniozitate, de talent, de meșteșug, de migală și de rafinament artistic. Într-o sală, de pildă, sînt expuse cîteva din primele ceasuri de masă, de forme ciudate, executate în jurul anilor 1580—1590 în Germania. O vitrină specială reunește ceasuri de buzunar realizate la Geneva de un vestit ceasornicar, Pierre Huaud, (1612—1680), cu picturi pe email de mare

strălucire. Se spune că unul din fiii lui Huaud și-a însușit atît de bine de la tatăl său tehnica picturii pe email, încît în anul 1691 a fost invitat la Berlin ca să lucreze ca pictor miniaturist la curtea prințului Frederic al III-lea. Un ceas de perete executat la 1790 de un meșter din Pădurea Neagră marchează fiecare oră printr-o suită de melodii, interpretate de nu mai puțin de 13 flaute.

Din același secol al XVIII-lea datează și unele ceasuri de precizie, bogat ornate, executate la Londra sau Paris, ca și o întreagă serie de pendule cu sisteme automate de acționare. Un ingenios orologiu astronomic, realizat în 1711, de I. Maizière, indică nu numai minute și ore, ci și zilele lunii, cele patru anotimpuri, fazele lunii și chiar zodiacul. Colecția de cadrane solare, de cameră sau de grădină, diversele instrumente nemecanice de măsurat timpul, de tipul clepsidrelor, aduc aceeași notă de unicatate. Pînă și ceasul din curtea vilei Malagnou, conceput pe verticală (circa 12 m. înălțime) încadrat de o roată imensă din metal vopsit în albastru, care se învîrtește continuu, sugerînd rotația pămîntului în jurul axei sale și indicînd concomitent orele din cele mai mari orașe de pe glob, stîrnește admirația pentru originalitatea concepției tehnice și artistice. Autorul proiectului, Josef Heeb, și-a intitulat mașinăria „Rêve en la bémol”.

Muzeul ceasurilor din Geneva vrea să fie — și reușește — o pledoarie pentru a privi ceasornicăria ca o artă în adevăratul sens a cuvîntului.

C. DARIE

ROSTOCK

Există pe continentul nostru locuri, orașe, care pentru ca să-ți placă cu adevărat trebuie să le descoperi — sau redescoperi — în decursul unor bune ore sau chiar zile. Rostockul, dimpotrivă. Principala fereastră a Republicii Democratice Germane spre mare și unul dintre marile orașe ale acestuia te atrage din primele momente. Fie că pătrunzi în el pe autostrada ce vine de la Berlin ori, din sens contrar, pe șoseaua dinspre Marea Baltică, fie că privești panorama orașului din turnul de 80 m al vechii porți Kröpelin (Kröpeliner Tor). Pe ploaie, cum mi s-a întâmplat în seara în care am ajuns, sau sub lumina soarelui de august, cum l-am cunoscut în zilele următoare.

Deși distrus în proporție de 40 la sută în timpul celui de-al doilea război mondial, orașul păstrează încă multe edificii vechi, unele valoroase monumente arhitectonice, îndeosebi gotice. Nu este mai puțin adevărat că unele case au fost refăcute din temelii (aproape întreaga arteră Lange Strasse, de exemplu,) reconstruite în anii socialismului, îndeosebi după 1952, pentru a reîntregi farmecul orașului de altă dată.

Să ne oprim puțin aici, în orașul vechi, căruia i se suprapune, dealtfel, și centrul Rostockului. Și, mai ales, să pătrundem în Muzeul orașului, găzduit de turnul amintit, edificiu-muzeu care îți oferă o adevărată incursiune în timp și spațiu, în vîrstele acestui important oraș. În timp — prin exponatele sale: costume, unelte, arme, documente etc. În spațiu — prin aceea că, pe măsură ce urci cele șase nivele interioare, privind prin ferestrele ce au fost cindva posturi de observație și de luptă, poți distinge foarte bine etapele dezvoltării teritoriale: orașul hanseatic, ce corespunde perimetrului vechii cetăți (ridicată în secolul al XIII-lea), cu clădiri desprinse parcă din cărțile de povești, cartierele ce s-au adăugat apoi, în timp, în jurul cetății, și în sfîrșit noul său areal urban,

în care predomină ansamblurile de blocuri cu mai multe nivele, chiar dacă este vorba de unele așezări mai vechi (și mai mici) înglobate în el. De acolo de sus, de la ultimul nivel al turnului-muzeu Kröpelin, poți distinge limitele mai noi ale orașului desfășurate de-a lungul țărmului Mării Baltice.

Acolo în muzeu, pe străzi sau vizitînd unele monumente istorice și arhitectonice ești tentat să descifrezi vîrstele și devenirea unui oraș peste care au trecut aproape opt secole de istorie plină. Și aceasta pentru că Rostockul face parte din categoria locurilor cu memorie. Înființat ca un centru comercial în anul 1200 este declarat, numai 18 ani mai tirziu, oraș. Devine apoi, foarte repede, un centru comercial important, ocupînd în evul mediu tirziu un loc de frunte în cadrul renumitei Hanse, Liga Hanseatică, acea uniune comercială și politică a orașelor din nordul Germaniei care a marcat din plin istoria Europei acelor vremuri. În muzeul amintit am putea vedea și admira un document hanseatic original, datat 29 septembrie 1352, purtînd printre altele și pecetea Rostockului.

Intrat în declin odată cu începutul secolului 17, portul își va reînvia activitatea abia două secole și ceva mai tirziu, îndeosebi grație apariției navelor cu aburi. Cu adevărat însă Rostockul își redescoperă vocația navală doar în ultimele decenii cînd, mărit și modernizat, ajunge cel mai mare port al Republicii Democratice Germane și unul dintre cele mai importante din bazinul Mării Baltice.

Și pentru că am amintit de port să mai zăbovim puțin asupra acestui aspect, lăsînd pentru mai tirziu itinerarul monumentelor. Mai presus decît orice altă funcție a orașului — industrială, comercială, administrativă, culturală, științifică și așa mai departe — evidentă este în peisajul orașului cea portuară. Practic întregul estuar,

lung de 12 km, al micului, dar atît de importantului, în cazul de față, rîu Warnow (doar 128 km lungime totală) oferă însemnele activității portuare. Din zona orașului vechi, unde începe estuarul, și pînă la Marea Baltică, se înșiră cheiuri, depozite, șantiere navale, macarale, vaporare (inclusiv — nici nu se putea altfel! — cel care găzduiește muzeul portului), vaporare, bărci. Am zăbovit mai mult în portul de pasageri, Rostock-Warnemünde, situat chiar la punctul de întîlnire a apelor Warnow-ului cu cele ale Balticii pe malul stîng. De aici pornesc nave de pasageri spre multe colțuri ale lumii. Tot de aici pornește — și tocmai se întîmpla acest lucru — feribotul ce face legătura cu portul danez Gedser.

Warnemünde este, totodată, simbolul verii și al soarelui, fiind o importantă stațiune balneo-climaterică, cu plajă avînd nisip fin, vile albe, cochete, dominate de impozantul (18 nivele!) și modernul hotel „Neptun“.

Dar să revenim la Poarta Kröpelin. De aici pornește poate cea mai frumoasă și în mod sigur cea mai pitorească stradă a orașului: Kröpeliner Strasse. Este jalonată de construcții vechi ce aparțin unor epoci diferite, de unde și conglomeratul de stiluri (baroc, gotic, neoclasic), conglomerat ce oferă însă o imagine de ansamblu surprinzător de armonioasă, plăcută. Stăpin este aici pietonul, de exact 10 ani traficul automobilelor fiind sistat. Kröpeliner Strasse este animată la orice oră din zi. Nici nu ar putea fi altfel avînd în vedere că este artera, axa comercială a Rostockului; dealtfel și numele și-l datorează unei vechi familii de negustori. Dar strada este animată și după închiderea magazinelor, cofetăriilor etc. O animă, pe de o parte turiștii, care vor să guste farmecul nocturn al orașului — și într-adevăr lumina serii proiectează o imagine insolită a peisajului arhitectonic — pe de altă parte o animă tinerii care se îndreaptă spre localurile de dans; în una din acele seri de august, în care am străbătut și admirat această axă a Rostockului, am gustat parcă și mai mult frumoasa melodie „One way ticket“, în interpretarea formației „Eruption“, melodie ce răzbătea dintr-un pavilion al Universității.

Nu departe de poarta Kröpelin, strada cu același nume dă într-o piațetă în care nu se poate să nu-ți atragă atenția clădirea Universității: cea mai veche instituție de acest gen din nordul Europei, fiind fondată cu mai bine de cinci secole și jumătate în urmă. Mai exact în anul 1419. La celălalt capăt, strada Kröpelin se deschide în largă piață Ernst Thälmann, străjuită de vechi și impozante edificii, între care Rathaus—Primăria veche—înălțată în pe-

rioada 1398—1472 și Marienkirche, cea mai importantă construcție gotică a orașului și cea mai impozantă din spațiul Mării Baltice, obiect obligatoriu de studiu al goticului. În interiorul catedralei nu se poate să nu-ți atragă privirea singurul ceas astronomic din țară. Executat în 1492, acesta are un diametru de 1 m și 71 cm și o realizare artistică exuberantă:

Ar mai fi desigur de amintit și alte monumente, între care, la loc de frunte, încă două

turnuri de vechi porți (Steintor și Kuhtor) rămase dintre cele 22 cîte avea orașul în urmă cu exact șapte veacuri. Apoi alte muzee decît cele amintite, expoziții, numeroasele parcuri și zone verzi, frumusețea cartierelor vechi sau noi. Pentru că, de fapt, în acel oraș-port totul se îngemănează foarte bine, oferindu-i călătorului acea imagine atît de caracteristică Rostockului: **armonia.**

SILVIU NEGUȚ

PEREGRIN ROMAN

Urc scările monumentale din Piața Spaniei, spre Trinită dei Monti. În fotografii ele apar sufocate sub greutatea azaleelor. În fiecare primăvară, o expoziție florală aruncă peste cascada de piatră un fastuos și exuberant covor vegetal. Dar acum e septembrie, o seară blindă, viorie și scările ce urcă la Trinită dei Monti nu adăpostesc nici o expoziție florală, ci doar pe veșnicii peregrini care în faptul înserării se opresc o clipă să se odihnească, să privească agitația din Piața Spaniei, lumea elegantă și cosmopolită de pe Via Condotti, autocarele climatizate cu turiști, trăsurile cu alură desuetă, pentru uzul exclusiv al acelorași, luminile de pe Corso, artera principală a Romei, cu magazinele și cafenelele sale de lux.

De sus, de la Trinită dei Monti sau de mai departe, din grădinile Pincio ori de pe Gianicolo, din apropierea Vaticanului, Roma se lasă cuprinsă cu privirea. Este o fericire că a fost clădită pe șapte coline. Altfel, monumentalitatea și prestigiul său incommensurabil ne-ar strivi. Dar așa, vegetația suavă și grațioasă, pini, palmieri, copaci de magnolia, chiparoși, umanizează decorul și ni-l apropie într-o oarecare măsură. Îndrăznim să coborim și să ne pierdem în labirintul de piatră al Cetății Eterne, descoperind la fiecare pas istoria, într-o fuziune de evi și epoci care la început intrigă, apoi uimește și copleșește.

Monumente și temple din perioada republicană sau imperială coexistă cu palate și basilici înălțate în Renaștere sau în secolul al XVII-lea, în plin baroc. În cutare clădire din apropierea Forumului se locuiește neîntrerupt de vreo două mii de ani. În fața clădirii ziarului „Tempo“, dădora ca orice publicație italiană de informații explozive—greve, atentate, sechestrări de persoane, scumpiri de prețuri, manifestații politice—se înalță sveltă și augustă columna lui Marc Aureliu. În Campo dei Fiori, acolo unde a fost ars pe rug Giordano Bruno, la tarabele supraincercate, precupeții trag de mină gospodinele pentru a le decide să se oprească și să aleagă ceva.

Pe podul Sant Angelo, construit în anul 134 e.n., se vind, ca peste tot, de altfel suveniruri

și te întîmpină țigănci cu: „Auguri signore!“ Pe malurile maiestuoase ale Tibrului, străjuite de platani seculari este o circulație nebună, din cînd în cînd zgomotul surd, monoton al motoarelor e spart de sirenele stridente ale mașinilor poliției. Pe zidurile multiseculare, pe soclurile statuiilor, patima politică își lasă amprenta sub formă de injurii și sloganuri. Nicăieri ca aici trecutul și prezentul nu fuzionează mai intim. Și totuși, am impresia că romanul de azi, cu toată viața sa agitată, cu toată senzația de instabilitate politică și socială pe care o încearcă, rămîne în cele din urmă prizonierul istoriei unice a orașului său. A atmosferei pe care aceasta o degajă. Aș putea-o analiza? Grandoare și decrepitudine, eleganță decadentă și rafinată, o anumită estetică a ruinelor ce se învecinează sau se intersectează cu vigoarea și altercația populară. În peisajul imobil, ghicești posibilă izbucnire a unor temperamente violente. Totul în decorul de cărămidă arsă al Romei, care este deopotrivă al pămîntului și al singelui închegat. Seara, pe Corso, pe Via Vittorio Veneto, în Piazza Venezia sau în Piazza del Popolo circulația atinge paroxismul, în cafenelele și restaurantele elegante, în tratorile populare, înșirîndu-se de-a lungul zincului strălucitor al barurilor sau luînd cu asalt mesele, sub strălucirea multicoloră a reclamelor, o mulțime vivace și nervoasă se agită, discută, perorează. Este **eterns plebs**, sufletul popular și nemuritor al Romei, gata oricînd să conteste, să aplaude, să înalțe și să demoleze idoli. Dar am învățat să-i judec mai nuanțat pe locuitorii Romei. În sufletul lor coexistă deopotrivă dorința de schimbare, negația violentă, aspirația spre infinit. Ei nu sînt numai demolatori, ei sînt în primul rînd constructori. Piazza Navona, la doi pași de Pantheon. Un mic șantier. Cîțiva zidari se odihnesc în pauza de prînz. Lîngă ei, sticla pîntecoasă de Chianti, franzela, salamul din care taie felii. Străbuni de-ai lor au înălțat alături Pantheonul și gîndul acesta este suficient pentru a mi-i face dragi, mai mult, demni de toată admirația și respectul nostru.

MIHAI HETCO

Itinerar norvegian

TERRA

În puține locuri din lume apa mării a vădit mai multă tenacitate ca în fierăstruirea Norvegiei — o gigantică dantelă de stincă reliefată de albastrul adinc al apelor ce pătrund mulți kilometri în interior. Dacă ai putea deșira capricioasa împletitură a fiordurilor norvegiene s-ar obține un litoral cu o lungime de 16 000 de mile — de peste 10 ori mai mult decât măsoară frontiera maritimă a țării.

Aleasă frumusețe a peisajului norvegian, fiordurile încintă și fascinează cu nume de vechi basme nordice — Trondheims, Sogne, Hardanger. Pe cursul lor sinuos poți naviga până la 180 de kilometri în inima țării! În adâncurile lor reci, tăinuind legende, fiordurile primesc riurile munților ce-și prăvălesc undele năvalnic de la sute de metri înălțime. Zdrumicate peste piepturile de piatră ale munților, cascadele lor par de zăpadă în peisajul dominat de cărămiziul metalic al stincilor, albastrul limpede al fiordurilor și verdele tare al pădurilor de brad. Ici, colo, case de lemn, în culori vii, par tușele de efect ale unui pictor. Împlintate adinc în carnea continentului, brațele mării i-au vrăjit pe fiii acestor ținuturi, chemându-i către întinderile nesfârșite de apă. Irezistibila ei ademenire a modelat sufletul neîntrecuților constructori de nave și temerari navigatori — vikingii — a căror glorie a străbătut veacurile. Și, se înțelege, tot un fiord are cinstea de a fi fost numit „leagănul civilizației vikingilor“. Este fiordul Oslo, unul dintre cele mai adânci. Privit de sus, conturul său se aseamănă cu silueta unui egrete săpată de succesive generații de titani în trupul de granit al Peninsulei Scandinave până la 100 de kilometri de țarm. Ca un ochi al fantasticei păsări, în extremitatea nordică a fiordului, se deschide orașul-port, capitala țării, Oslo. Sufiul cald al Gulfstream-ului îl ferește de zăvoarele de gheață ale iernii, dînd cale liberă navelor tot timpul anului. Așa se explică de ce fiordul Oslo a fost unul dintre punctele de iradiere ale civilizației vikingilor. Hrănită până nu de mult doar de legende, înfloritoare civilizație a strămoșilor norvegienilor și-a aflat atestări grăitoare. În trei locuri din fiordul Oslo-Oseberg, Gokstad și Tune — norocul a suris arheologilor, aducându-le o splendidă descoperire — trei nave prelungi și suple, cu pupele și proevele decorate cu motive zoomorfe, încărcate cu obiecte de podoabă și de cult, cu sănii și care rituale. Sînt singurele vestigii nealterate din epoca de glorie a vikingilor — anii 800—1000. Obiceiul vikingilor de a-și îngropa regii împreună cu navele și tot avutul și aluviunile de clisă impermeabilă care au acoperit vestigiile, conservînd lemnul sute de ani, au fost cele două fericite împrejurări care au făcut posibilă celebra descoperire. Adăpostite într-un modern muzeu, corăbiile lungi ale vikingilor sînt astăzi unul dintre punctele de atracție ale capitalei norvegiene.

Dintotdeauna fiordurile au însemnat lesnicioase căi spre mare și, din nou, spre uscat, au însemnat „ofranda“ mării adusă pescarilor la ei acasă, așa cum au fost sursă de inspirație pentru rapozii fantasticele basme ale Nordului. Scăldate în lumina umedă, catifelînd culorile, dîndu-le ceva din carnația florilor, țărmurile înalte ce mărginesc căile de apă își caută oglindirea în oglinzile albastre, dînd peisajului o atmosferă de vrajă, de taină...

Străbat drumul de fier Oslo-Bergen — unul dintre cele mai frumoase din Europa — ce traversează Norvegia de la est spre vest legînd capitala de cel mai mare port al țării. Capodoperă a construcțiilor de căi ferate, drumul, datînd de peste 70 de ani, n-a pierdut nimic din alura temerară, nici din fascinația pe care o exercită asupra călătorului. Bergen Express ne poartă cu peste 100 de kilometri pe oră la început urmînd extravagantele fiordului Rands, unul dintre cele mai lungi din Norvegia, pe albastrul căruia ambarcațiuni de diferite mărimi își incizează pentru cîteva minute stăjele de un alb imaculat. Drumul urcă, tot urcă. Pădurile de brad cedează locul jnepenișurilor și apoi stîncii sălbatică, umanizată din cînd în cînd de cite o cabană roșie sau albastră sau galbenă, pîrînd o jucărie pierdută de cine știe ce uriaș al munților. Cîte un cablu electric, abia vizibil, ajunge la fiecare cabană, chiar și la cele mai depărtate. Știm, este sursa de căldură și lumină și confort care face fala Norvegiei, situată pe primul loc în lume în producția electrică raportată la numărul de locuitori. Undeva, deasupra noastră, la peste 1000 de metri înălțime, scăldată în razele soarelui sau ascunsă de ceața înălțimilor, se află întinsa rețea de lacuri alpine, zăgăzuite de baraje, înălțuite printr-o labirintică împletitură de canale într-un imens lac de acumulare capabil să asigure, timp de 10 ani, debitul necesar de apă pentru toate hidrocentralele Norvegiei. Din întregul potențial hidroenergetic al țării — 20 milioane kw — peste jumătate este valorificat, iar istoria folosirii „cărnelui alb“ coboară pînă în anul 1885 situîndu-i pe norvegieni între pionierii constructori de hidrocentrale.

Sîntem aproape de punctul de altitudine maximă al căii ferate Oslo-Bergen, numit Tangevatn și atingînd 1301 m! Cu cît crește înălțimea se îndesesc tunelurile și parazăpezele, numărînd pe întreaga distanță nu mai puțin de 1000. Acum expresul străbate un șir aproape continuu de tuneluri și parazăpezi care ne răpește din frumusețea peisajului alternînd, lacuri alpine rivalizînd cu albastrul fiordurilor, crește depășînd 1 300 de metri. Iată platoul Hardanger — un adevărat Eldorado pentru drumeții care se încumetă să-l străbată. Pierdem iar din altitudine. De o parte și de alta a căii ferate se înșiruie mici

stațiuni turistice Al, Bulken, Finse, Geide, ițindu-și vilele viu colorate — o tradiție aici, menită să rupă monotonia coloristică a peisajului, ca și adevărata dragoste a norvegienilor pentru flori, nelipsite din pervazele geamurilor dintre piramidele verzi ale brazilor sau formind ispititoare alternanțe de culori pe albul zăpezii.

Nă apropiem de Bergen, „Veneția Nordului“ sau „Roma Nordului“, cum a fost supranumit orașul, așezat pe șapte promontorii stincoase, separate de largi intrinduri ale mării, ca și cum o mină de titan și-ar fi înfipt adînc degetele în țărmul de piatră și s-a retras apoi lăsînd apele să pătrundă, albastre, respirînd amplu, dînd orașului grandoare.

Dacă Oslo se mindrește a fi păstrătorul vestigiilor civilizației vikingilor, neasemuitele lor corăbii lungi și tezaurele de artă cu care erau încărcate, Bergenul are pe pămîntul său, chiar la țărmul mării, prima „durare“ în piatră a vikingilor. Este palatul dăruit de primul rege viking, Hakon, fiicei sale ca dar de nuntă. În sala vastă de recepții a palatului, construit în stilul arhitecturii vechii Englitere, cu plafonul în unghi ascuțit, urmînd panta acoperișului, cu podeaua din lemn de rezonanță, de un galben cald, este găzduit în fiecare an Festivalul de muzică clasică din Bergen, între laureații cărora se numără și soliști români.

Nu departe de Bergen, într-un întins parc natural, mărginit de un rîu, se înalță „Colina spiritelor“, locul unde a trăit și a creat o mare parte a vieții marele compozitor Edvard Grieg. Casa de lemn, vopsită în alb, are pereții interiori din lemn de brad geluit, încălzînd atmosfera, dîndu-i o intimitate plăcută, ca și perdelele cusute cu motive populare norvegiene, amintînd ștergarele noastre. Pianul compozitorului domină salonul, notele așteaptă... Un virtuos al locului are îngăduința să cînte. Cînd liniștitoare, cînd tumultuoasă, asemeni apelor mării, muzica lui Grieg ne descifrează sufletul norvegian.

LEON TALPĂ

LA NISA

„Nice, Nice! ...“, răsună de-asupra peroanelor glasul insinuant, numai miere al crainicului. Și revine cu o bogăție de amănunte, și-ți urează bun venit sau bun rămas, cu același ton cordial. Din nou pășesc într-un teritoriu în care bună cuviința și zîmbetul perpetuu reprezintă pentru cei mai mulți dintre locuitorii săi o obligație profesională elementară.

De sute de ani se trăiește aici din turism. În secolul trecut erau englezii și excentricii aristocrați ruși, mai tîrziu, au venit proaspăt îmbogățiți americani. O întreagă literatură a descris fauna umană a Coastei de Azur. În apropiere este Cannes, Monte Carlo, nume ce sugerează celor mai mulți, vacanțe opulente, viață trîndavă, bani nemuncîți, aruncați cu nemiluita. Nisa este un oraș elegant și curat. Impresia este întărită de albul strălucitor al clădirilor. Totul pare decor. Studiat, prețios. Frumusețe de carte poștală ilustrată.

Din nou mă încearcă o senzație de irealitate. Parcă aș pași în vis.

Senzația, impresia, cum vrei să-i spunei, este accentuată de rarii, stingerii supraviețuitori ai sfîrșitului de sezon estival.

De-asupra lui Mont Boron se adună nori amenințatori. Palmierii de pe Promenade des Anglais par de mucava. Mediterana are luciri de oțel. Începe să plouă mărunt. Sînt mulțumit, Nisa se spală pe față, își înlătură fardul. Tot frumoasă, tot superbă este, dar mai adevărată, mai naturală. Cel puțin, așa mi se pare mie.

O, voi nostalgicii evadărilor, aflați că se poate suferi și muri chiar și în cel mai mirific peisaj, îmi vine să strig. Totul se hotărăște în sufletul nostru, restul este decor, recuzită. Uite, aici, la doi pași, în grădina publică din Nice, între palmieri și oleandri ce-și pleacă frunzele sub respirația Mediteranei, divinul hoinar Panait Istrati a încercat să-și pună capăt

zilelor. La doi pași de Promenade des Anglais și Hôtel Negresco care, datorită unei literaturi facile, dar poate în primul rînd dramolelor și filmelor muzicale, au făcut să leșine de extaz și dorință generații întregi.

Cîtă disperare trebuie să fi acumulat în sufletul său cel ce se hrănea cu azur și soare, omul însetat de prietenie și adevăr, pentru a săvîrși un asemenea act! Poate că, îmi spun, prea marea frumusețe din jur l-a copleșit, sau poate obosise să tot colinde ca un nou și tragic Ulisse, Mediterana, el, bărbatul de patruzeci de ani, cu sănătatea minată iremediabil.

Implacabila, nemiloasa frumusețe a peisajului sudic!... El este un spațiu exclusiv al tinereții ce se dăruie febril, total soarelui și mării. O bucurie și, implicit, o filozofie a clipei. Fără disperări și regrete. Camus a intuit-o minunat. Alger, Tiposa, Mediterana... Imperiu al tinereții păgîne. Ce poate fi mai tragic decît bătrînețea sau boala aici, unde natura este de o frumusețe aproape de nesuportat? ... Grecii vechi spuneau: „A murit tînăr, l-au iubit zeii“, sistematizînd o filozofie a vieții despuiață de orice iluzii.

„Nice, Nice...“, mai aud chemarea, dar cum mă aflu pe culoarul unui expres de noapte, ce mă poartă prin Marsilia, Lyon spre Paris.

M.H.

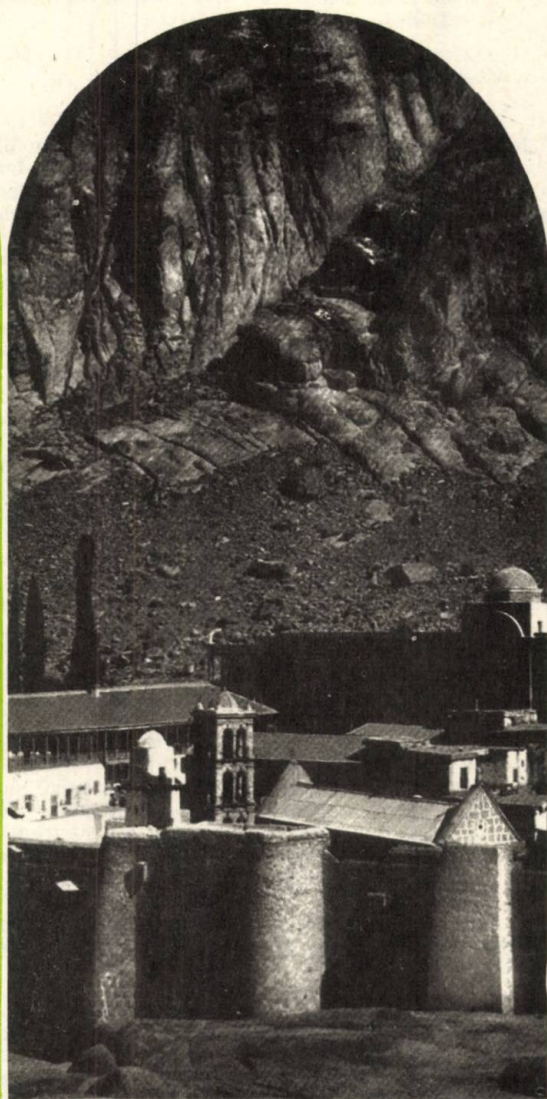
**Două călătorii, în Israel și Italia,
în viziunea lui POP SIMION**

SHALOM

secvențe israeliene

Memoria inalterabilă a călătorului de vocație dispune de harul benefic de a reface aidoma în fața cititorului oricare dintre drumețiile parcurse cu simțurile treze și spiritul activ, sub semnul tutelar al cunoașterii. Am detașat, în acest scop, câteva file din carnetul de note al unei recente călătorii în Israel. Să le parcurgem împreună.

Orașul Tel Aviv este cel mai însemnat centru financiar, turistic și diplomatic al statului Israel. Populația sa se cifrează la circa un milion, dacă avem în vedere și pe locuitorii suburbiilor acestui oraș așezat la Mediterană. S-a format de-a lungul ultimilor 70 de ani, într-o alură cosmopolită, cu arhitectură eterogenă, „specificul” său fiind amalgamul de stiluri transpus aici fără opreliști, de pe întreg mapamondul. Atarim este nucleul de maximă intensitate al orașului policefal. Atarim este un fel de „Sesam deschide-te”, aici găsiindu-se (dacă ai bani la teșcherea) tot ceea ce poate dori-visa-pofti-vina vacanțierul pe picior mare, vilegiaturistul semnat de cecuri. Herzlija, cartier nordic, este „Riviera Israelului”. Ecuția Atarim-Herzlija se compune din circa 60 de hoteluri de lux — abundă Hilton, Scheraton, Holiday Inn — dar nu lipsesc nici cele clasice, de epocă, așezămintele hoteliere mici, pină la locanțele și circumioarele de „culoare”, precum **Omar Khayam**, bunăoară, așezată într-o grotă, la propriu și la figurat, unde sună-răsună toate cîntecele pămîntului, între care „Sania cu zurgălăi” a israeliților din România face furori.

Aici, în Tel Aviv, e pulsul modern, debordant și rapace, aici e ritmul trepidant, aici bate inima țării. S-a imprimat acest oraș în memoria mea activă și datorită rosturilor de profesionalitate care mă aduseseră acolo: participam la lucrările celui de al XXII-lea Congres al Federației Internaționale a Ziaristilor și Scriitorilor de Turism (FIJET). **Sokolow house**, care adăpostește Uniunea Ziaristilor din Israel, devenise — pe întreg parcursul colocviilor noastre de profesionalitate — un punct de intensă iradiație și nobil mesaj, sub deviza „Turismul, pașaport pentru pace”. Alături de ziaristi și scriitori de turism din 20 de țări ale lumii demersul românesc, care viza vocația de creator de prietenie și bunăvecinătate a ziaris-

tului, a fost receptat sub cele mai bune auspicii. Lesne de înțeles că imaginea holocaustului urbanistic ce răspunde la numele de Tel Aviv poartă, în memoria mea activă, acest sigiliu de speranță și progres slujind rațiunea.

Ceva despre pământul Israelului.

Parcurend autostrada nouă dintre Tel Aviv, Jaffa și Ierusalim, am putut medita la o „Geneză“, defel biblică, una **terre-à-terre**, tulburătoare prin tilcurile acestei „lucrări“ gigantesti datorită naturii. Pământul așternut în orizonturile Tel Aviv-Jaffa-Ierusalim s-a născut, cu deosebire în zona mediană a acestei linii, prin avansul nisipului, val cu val, guler cu guler, dună cu dună, dinspre vest la est, pe de o parte și dinspre est la vest, pe de altă parte. Lucrurile s-au petrecut, zic oamenii de știință, astfel: dinspre Mediterana, pe direcția vest-est, nisipul deșușă de marele și vigurosul Nil, care pogoară cu forță uriașă tocmai din Kilimandjaro, proiectează fluvii de nisip în dedesubtul marin și îl propulsează înspre litoral, formind plajele. Acestea cresc lent, dar statornic, cam cu 20 de centimetri pe an. Din direcție contrară, dinspre est, află că lucrează Deșertul, el însuși nelimitat, „curge“ șiret și persuasiv, cam 9 luni pe an. E atacul său. Din această dublă lucrare, provenind din surse adverse și puncte cardinale contrare, se naște pământul roșcat, destul de arid și neproductiv al Israelului, numit „hamra“. Este o Geneză de tip laic, a sudorii și creației, care merită atenție cel puțin cit „Geneza“ din poveștile biblice.

Să spunem ceva și despre cum se lucrează pământul. „Satul“ israelian se confundă cu așezarea de tip „chibutz“, care este comunitatea agrară de lucrare în comun a pământului și viețuire după reguli democratice. Cititorul a auzit, nu încapă îndoială, destule lucruri interesante despre munca și viața în „chibutz“. Eu desprind, în virtutea ariei de cuprindere a însemnării de față, două semnificații demne de a vi le comunica. Prima: lupta cu ariditatea solului adesea exasperantă, spre a transforma zone deșertice, neproductive, în oaze de verdeață, de pământ fertil, cu abundență de rod. E o luptă acerbă asta. Am vizitat câteva „chibutz“-uri în diferite zone, care au fost tot atâtea mărturii de varietate productivă, viață concepută în comun, regimul de munci riguros exercitate, evantaiul de școli și meserii (universități uneori) și, nu în ultimul rind, varietatea de contribuții a tuturor membrilor din comunitățile de tip „chibutz“. A doua semnificație: spiritul democratic ce inspiră viața în „chibutz“, promulgând participarea tuturor — după har, talent, inițiativă, iscusință — în vastul concert al muncilor. Nu fac o apreciere valorică, de tip socio-economic a acestei formule cooperatiste (nu am pregătirea și căderea necesare); remarc, în schimb, atitudinea convergent activă față de muncă a întregii comunități. De la muncitorul agrar pînă la demnitar, oricare ar fi locul cuiva în edificiul social, indiferent de rang ori titlu, fiecare locuitor al statului Israel este obligat să muncească cel puțin o zi pe săptămînă în „chibutz“, depunînd o muncă utilă și practică. Atributul de „cel puțin o zi pe săptămînă“ se referă, a și înțeles cititorul, la aceia care profesază alte meserii decît lucrarea pământului. Se povestește curent în Israel cum cutare demnitar, cutare ministru, cutare personalitate publică, se exercită cu constanță și convinsă disponibilitate în postura de ospătar (la cantina-restaurant a comunității), de dulgher etc., după trebuințe și pricepere personală. Experimentul continuă, se decantează încă, deși unele „chibutz“-uri cuprind cîteva sute de familii și unele comunități astfel structurate au atins deja vîrsta de 40—50 de ani.

Un scurt periplu prin două-trei așezări urbane.

Cesareea este un orașel fundat pe o veche-străveche vatră feniciană. În corpul ei regăsim, de asemenea, vestigiile Tiberium Pontus Pilatus, așezare romană de faimă a antichității, impresionantă fortăreață, ale cărei ziduri de apărare în zigzag stau mărturie despre puterea militară a legiunilor care au ocupat priveghiat-civilizat și acest colț de lume. Marea problemă a acestui loc deșertic fiind apa, inginerii imperiului roman și-au făcut datoria: apeductele romane au funcționat la Cesareea asemeni unor orgi de apă, ne spun vestigiile. Arheologii demonstrează că Cesareea este vatra a trei civilizații suprapuse, asemeni unei prăjituri „dobos“: feniciană, romană, a cruciaților. Pînă în anul 1962 nu se vedea, nu se știa nimic; totul era înnispat aici, milenara așezare dormea scufundată în nisipul galben-ocru al jurîmprejurului. Azi Cesareea este descoperită, fortăreața este trezită la viață, a devenit obiectiv de turism. Peisajul arid, neprimitor, a fost umanizat prin întinse culturi de bananieri, flutură în apele văzduhului chiparoși, arbori de tamarisc și leneși eucalipti. Faimoasa maximă „Veni, vidi, vici!“ (Am venit, am văzut, am învins!) se presupune că aici a fost rostită de Cesar, la Cesareea. Odată restaurată cetatea, primul așezămînt care a prins viață a fost teatrul roman. Întîiul concert a fost onorat de violoncelistul Pablo Casals, sub semnul benefic al păcii.

Haifa este oraș modern, cocoțat pe muntele Carmel. I se poate face un portret în trei dimensiuni: din unghiul mării, al muntelui, al cîmpiei. Sub semnul mării stau navigația, negoțul și turismul acestui oraș. Cîmpia răstoarnă la picioarele Haifei un veritabil corn al abundenței: culturile de bananieri, citricele (faimoasele portocale de Haifa), măslinele, rodiile, floarea „olibro“ semănînd cu creasta cocoșului; dar veritabila floare a cîmpiei haifiene este floarea albă a bumbacului, totul pare nins în cîmpia ce împrejmuiește orașul. Faima muntelui o dau vile, vestigiile feniciene și locul profețiilor lui Ilie prooroc, pe care îl exaltă legenda biblică. Așezămintele Haifei: universitate vestită, facultăți tehnice, conservator, institut de studii oceanografice și muzeul marinei (fondat în urmă cu 30 de ani). Tot aici se află centrul iudeo-arab de întărire a prieteniei dintre evrei și arabi, prin mijlocirea culturii, sportului, a dezbaterilor publice, a spectacolelor întemeiate în comun. Dar viața modernă a orașului, oricît de robită ritmurilor ei trepidante, nu-și ignoră semnele ei de vechime, între care heraldica oceanografică ocupă, cred, primul loc:

zei marini, zei eroi, cartografie multă, gravuri de epocă, etnologie marină, glosări despre Neptun, zeul mării, bărcile funerare feniciene vechi de 4000 de ani, ritualurile oamenilor trăitori pe mare... Totul, absolut totul, decurgând din vechimea acestor pământuri.

Scurt popas la Ierusalim, oraș cu aură biblică, așezat pe șapte coline, între care tronează muntele Scopus, cu Valea Sedrin, ce i se așterne la picioare. Este oraș-muzeu, datorită abundenței de vestigii ale istoriei și artei, ale cultelor și legendelor mitologice care îl aureolează. Atmosfera memorială a Ierusalimului este copleșitoare; spre a o istorisi mărturiile noastre ar trebui să se așternă pe multe pagini. Azi, acum, aici, despre o singură lumină a Ierusalimului: manuscrisele de la Marea Moartă adăpostite în Muzeul republican din acest oraș. Este cea mai importantă descoperire istorică, cultural-artistică și lingvistică din epoca modernă a Israelului. Oferă ample cunoștințe despre o epocă veche, care rămăsese multă vreme în umbră: e vorba de epoca cuprinsă între 100 de ani î.e.n. și 100 de ani e.n. Manuscrisele sînt scrieri în ebraică despre viața erenienilor kumran, care aveau la Marea Moartă o așezare a lor. Descoperirea o face un păstor beduin în anul 1945, care prăvălește un pietroi într-o grotă din preajma Mării Moarte și ecoul pe care îl prinde în auz este nefiresc: bolovanul căzuse pe ceva moale. Era un depozit de manuscrise suluri-suluri. Captura este dusă de păstor la un anticar din orașul Bethlehem și imediat vestea face înconjurul lumii. Muzeul republican a fost întemeiat anume pentru necesitățile acestei descoperiri. Sub enorma cupolă a stabilimentului, manuscrisele trezite din somnul geologic sînt etalate cu stil și metodă, prin mijlocirea celor mai noi tehnici în materie de muzeografie. Sulurile de hîrtie, mîncate de vreme, se află sub controlul riguros al unor hidrometre automate, care veghiază ca hîrtia să nu se macine, în timp ce un original sistem de iluminare, prevăzut cu lentile și ecrane măritoare, oferă vizitatorului cîmp de lectură în aceste manuscrise ale începutului. Iată, bunăoară, manuscrisul lui Habakuk, comentatorul Bibliei, piesă forte a tezaurului, conținînd psalmii regelui David în versiune arhaică, desigur; fiind foarte distrus, sulul de hîrtie a fost tratat cu heliu și adus în stare de lizibilitate. Manuscrisul cel mai vechi și cel mai complet este cel al lui Isaiia (anul 100 î.e.n.). Poate aș fi scris și despre alte valori din Ierusalim, dar conștiința mea a tresărit și s-a cabrat la vestea că kneseth-ul (senatul israelian) a decis să proclame acest oraș drept capitală a statului Israel, hotărîre unilaterală, menită să genereze tensiune și îngrijorare.

Din Muzeul republican din Ierusalim sa tacem un salt mental pină la Marea Moartă, pe locul unde au fost găsite celebrele manuscrise. Peisaj hilar, cu gilme și pereți abrupti de pământ roșcat-stincos, hașurat vinețiu ori cu interstii de albastru de Prusia. Marea Moartă este exact ceea ce spune numele ei: o șopirlă de apă verde-vinătă, cel mai adesea incendiată de soare, cind prinde orbitoare irizări de magneziu, lungă de 83 kilometri și lată de 23 (uneori îngustată la cițiva metri doar) și avind o profunzime de 400 metri; este chiar nivelul prin care se diferențiază de Marea Mediterană, fapt care face ca Marea Moartă să aibă cel mai coborit nivel marin al planetei. Raportată la colinele Ierusalimului, diferența de nivel este de 1200 metri. Se ajunge aici pe un drum deșertic, care atinge oaza Jerico, vatră ce își revendică aura de a fi cea mai veche așezare din lume (8000 de ani î.e.n.), cind ar fi existat aici o civilizație înfloritoare. În Marea Moartă nu există vegetație, nu există vietăți. Cauza o aflăm în salinitatea ei excesivă (uneori peste 28 la sută). Apa te ține la suprafață. E o mare terapeutică, oamenii o caută ca loc de însănătoșire și obiectiv de turism. Stabilimente hoteliere de calitate oferă condiții civilizate de curarisire și vilegiatură în peisajul de stranie frumusețe. La doi pași sînt sărăriile de la Marea Moartă și gulerele de pămînt ale falezii supuse unui îndrăzneț experiment vegetal: experiența americană cu coniferele din Alaska (arbori care rezistă 9 luni de iarnă) a fost repetată aici, însă invers — e vorba de conifere adaptate să reziste la 9 luni de vară toridă. Deșertul este împins tot mai departe. Palmierii regali abia plantați au prins, pare să le meargă bine. Trestia crește ca în delte. Arbustii de tamarisc mustăcesc ca beți în aerul incendiat al amiezii. Turistul este avertizat din loc în loc pe șosea: „Atenție, gazele!“.

Am încercat să schițez acest periplu sub semnul cunoașterii prin drumetie, sub deviza: turismul — pașaport pentru pace. Cetățenii statului Israel se salută între ei cu vocabula „Shalom“, care înseamnă pace. Există o mare dorință azi ca semnificația nobilă a acestui cuvînt să domnească pretutindeni: în Israel, în întreg Orientul Mijlociu, pe întreg globul. Există în Israel un cîntec foarte răspîdit, pe care îl cîntă, psalmodiat-reverberat-exaltat, întreg poporul: „He veinu shalom alehem“, ceea ce, într-o traducere liberă, înseamnă „să pogoare pacea asupra voastră“. Există azi o mare dorință a popoarelor de pretutindeni ca îndemnul din acest refren să se împămîntenească în toate geografiile și în toate limbile pămîntului, tradus în trainice relații de bunăvecinătate și colaborare.

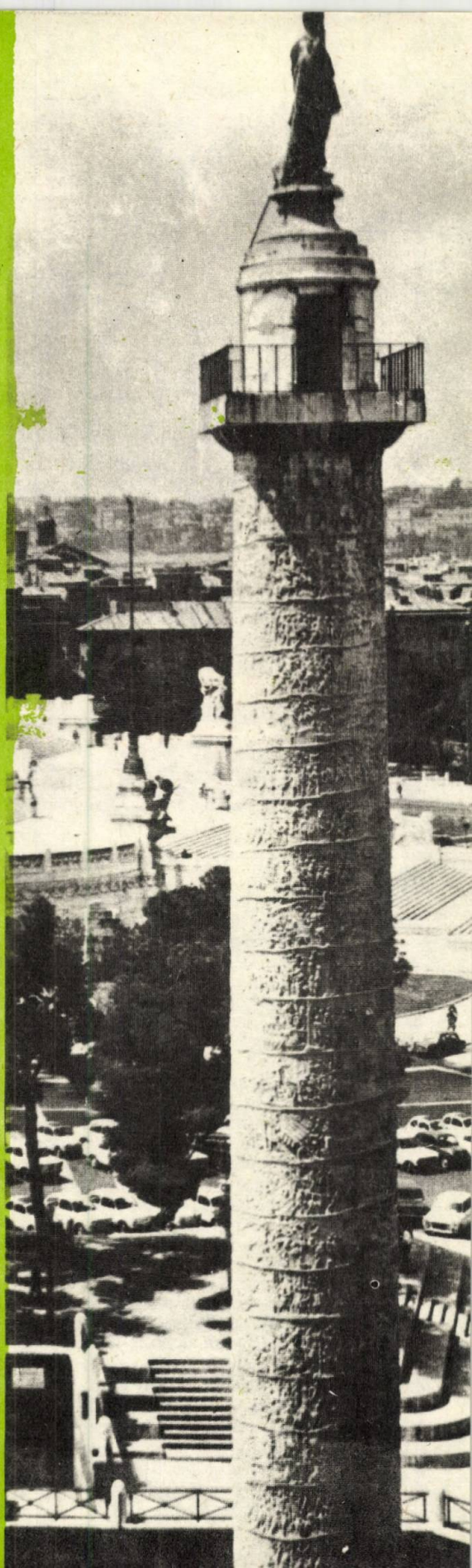
VENI, VIDI... SCRIBI

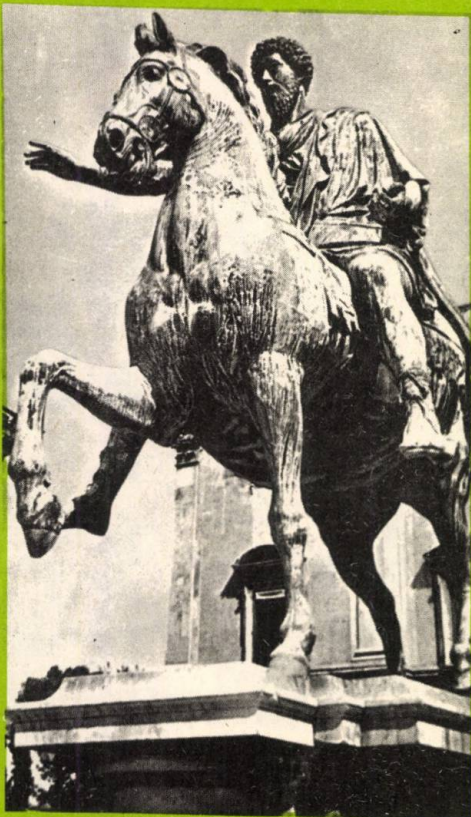
secvențe romane

Fusesem nu demult în Cesareea, așezare feniciană, devenită romană, situată în Orientul mijlociu, în zona mediană a Israelului de azi, unde se presupune că ar fi rostit Cesar **Veni, vidi, vici!** (Am venit, am văzut, am învins!) adagiul care și-a consacrat o faimă de neșters. Adopt zicerea eu însumi, de astădată, nu pentru a-mi exercita virtuți de învingător în expediția mea de peregrin la Columna Traiană, ci mai degrabă de învingător asupra propriei mele inhibiții de a nu fi îndrăznit să scriu până acum un singur cuvântel despre Cetatea Eternă, văzută de mine în urmă cu trei ani și mai bine. Îndrăznesc acum, fără pic de împănare ori trufie; îndrăznesc acum, locuit de bucuria simplă de a fi depășit această stavilă psihologică.

*

E dimineata întoarcerii mele spre patrie. Ultimul mic dejun. Fluminio, ospătarul de la „Galles“, hotelul unde îmi făcusem „veacul“ timp de șapte zile, mă servește cîntîndu-mi fortissim, cu subînțele, **Arivederci Roma!** Nu-i un tic de „cantatore“, unul gata să își exercite oricînd corzile vocale spre a impresiona pe intrus, spre a fi deplîns cum de s-a ratat „il grande tenorista“, cum de n-a ajuns respectivul la „Scala“ din Milano. Nu, Fluminio știe că **Barba nom facit philosophum** (Nu barba îl face pe filozof), Fluminio al meu pur și simplu își ia rămas bun în acest mod confratern și bărbătesc și galeș (ca să nu zic... Galles), deoarece românul din fața lui nu-i un călător pur și simplu, un turist, cum vin aici milioane, un om parașutat de o afacere pasageră; Fluminio știe că îi sînt frate de singe, chiar fără să o fi afirmat în vreun fel, nici măcar aluziv, el știe că prezența mea în Roma este un pelerinaj la izvoare, la rădăcinile dintii, că sejurul meu are acest sacru sigiliu al latinității, pe care, uite, el știe să-l respecte. Mulțumesc,

Flaminio, Arivederci, Roma! Tabloul vibrant al Cetății Eterne dispăre temporal-spațial, dar rămân amintirile, rămâne fluxul memorial, din care poți toarce ca dintr-un caier de lumină.

*

În trecuta mea vizită la Roma trăsesem tot în acest cartier, la hotel „Luxor“, pe Agostino De Pretis, nr. 104, colț cu via Nazionale. Gara Termini se află la doi pași, placa turnantă de unde orice călător care se respectă poate oficia acel *Festina lente* (Grăbește-te încet) al oricărui periplu în marele oraș. Zic astfel, deoarece toate mijloacele publice ale orașului-caracatiță aici se adună din toate zările și de aici se distribuie pretutindeni. E o bornă acest Termini, bastonul de maresal al turistului harnic și îndelung umblătoriu. Dați-mi un punct de sprijin și voi răsturna pământul! pare să fi spus un mare filozof. Tot astfel poate exclama *homo viator* (omul călător) al zilelor noastre sosit la Roma: Dați-mi un Termini și voi țese cu picioarele mele vatra colosală a marelui oraș!

În secolul computerului orice faptă umană corespunde cu un număr. Cel mai adesea fapta turistului „vârsat“ în Roma — indiferent de nație, pregătire, preferințe ori natura curiozității lui — corespunde cu cifra 64. E numărul autobuzului ce parcurge „înerarul de aur“ al Romei, adică: Termini — Cinquecento-Piazza Esedra-Via Nazionale — Piazza Venezia Via dei Fori Imperiali — Corso Vittorio Emanuele — trecerea Tibrului — Via delle Conciliazione — Piazza San Pietro și, cap de linie, Via Porta Angelica, în stînga grandioasei basilici ce constituie emblema Vaticanului. Majoritatea obiectivelor care vor intra în cîmpul interesului nostru vor evoca mișcarea neconținută pe această „elipsă a luminii“. Dar despre fiecare la timpul său...

Fontana di Trevi este nelipsită, pare-se, din prima seară a oricărui pcregrin în Cetatea Eternă. Trebuie să aflu de ce. Privesc cu ochi acut marmurile albe ale cailor înaripați țîșnind din ape și îl întreb mental pe impasibilul Neptun tronind dominator asupra cascadei: Ce să înțeleg, zeule bun? Răspunsul mi se prăvale în auz odată cu apele distribuite în mii de șuvițe, asemeni părului despletit al naiadelor: *Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli* (Aici eu însumi sînt barbar, fiindcă nu mă înțelege nimeni), îmi tună-detună, cu glas de furtună, zeul apelor, luînd martore un vers din Ovidius, cel exilat la Tomis (Tristii, V, 10, 37), tristul consingean al amîndorura. Nu mă miră spovedania zeului din ape; el și-a pierdut (nu numai tridentul) nimbul de sacralitate, pîrînd acum un pămîntean ostent și bătrîn, care privește nelineștit cornurile abundenței din care se revărsă cristalină apa despletită savant, în pelicule milimetrice și unduiri mătăsoase. Ce îl nemulțumește pe zeu? Totul! Adică indecența și multa păcătoșenie ale celor ce vin la Trevi. Majoritatea peregrinilor adastă în acest loc pentru că așa scrie în ghid. Este cea mai vestită fîntînă din acest oraș al fîntînilor. E notată cu trei stele, are adică maximum de faimă. Peregrinii o privesc năîng, cădelnițîndu-i apele cu litanii compuse în toate limbile pămîntului: „Voici la fontaine de proportions colossales!“, „Mira que bonita!“, „Wonderful!“, „Mein Gott!“. Descarcă asupra-i blitz-urile, mitralind lumini de magneziu. Forfotesc trîncănînd verzi-uscate, multumiți că au „consumat“ și acest obiectiv al călătoriei lor. Acum totul e în ordine. Se așează direct pe caldarîm ori pe grîlajul împrejmuitor al fîntînii și, uitînd de cele sfînte, încep să consume la propriu: înfulecă *pizza*, sorb răcoritoare Coke ori Fanta, după care azvîrl ambalaje în scoica fîntînii, spîrcînd apele. De aceea e minios zeul. De aceea se simte barbar, de toți neînțeleși. Fontana din Trevi a încetat demult să fie ceea ce îi fu dat să fie; Fontana di Trevi nu este acum decît plînsul nemîngîiat al marelui zeu. O revărsare de lacrimi. Turismul a pingărit această geană de puritate și desfătare. Fîntîna a devenit, vai nouă! o scuipătoare mapamondică. Drumul e fără întoarcere; Fontana di Trevi se află în simbria celui mai mare magnat al timpului nostru — bussiness-ul turistic. E silită să-și vîndă zi-noapte nurii și grația, ca o tîrîfă ce nu cunoaște margini. Stîncile înseși par a se cutremura de blasfemia care se petrece, secundă cu secundă, sub revărsarea de lacrimi. *Barbarus hic ego sum...* tună-detună miniosul zeu, pe cînd peregrinii tolăniți în preajmă exultă din toate celulele sub imboldul celui *Carpe diem!* (Bucură-te de ziua de azi!), îndestulați de comodele autocare Pullmann, de *pizza*, de Coke și Fanta, de fraza cu clenci găsită în ghidul Michelin, de mărgelile cu fosforescență verde pe care le vînd fanții Romei în stil mare la Trevi, de schimbul de monede pe care le vor azvîrli în ape, conform tradiției. ...Da, e de azvîrlit o monedă în ape, o cere obiceiul pămîntului. Ba nu o monedă. Două. Una, ca să ți se împlinească o dorință și alta ca să revii la Fontana di Trevi. Cele două monede românești aterizează, una după alta, undeva

sub botul calului înaripat. Am pus în ele o dorință și oful revenirii. Nu știu dacă zeul va fi îmbunat. Nu știu dacă învoacă mea va fi primită. Nu am aruncat monedele întors cu spatele spre ape, cum o cere ritualul (vezi Michelin). Le-am aruncat pur și simplu. Aștept. Fintina însă o părăsese degrabă, obosit de forfota și vinzoleala care mistuie acest loc, bruscat de violența negoțului de mărgelă cu fosforescență verde, de mingi luminoase yoyo. Am căutat tihnă și reculegere, dar am găsit vacarm. Promit să revin într-o altă seară, ceea ce se și întâmplă. Împrejurările sînt aceleași. Poate doar mult după miezul nopții, spre ziuă, ai șansa de a găsi fintina liniștită. Liniștit-șop-litoare și răsfîntă în sinele ei. Nu apuc cea de a treia întîlnire cu Trevi, care trebuia să fie cea adevărată. Alte minuni ale Romei mă acaparează. Mă chinuie mult că am ratat cea de a treia înfățișare. Era, pare-se, o predestinare, deoarece însuși numele celebrei fintini, ieșită de sub miinile lui Nicola Salvi (inaugurată în 1762, sub papa Clement XII) vine de la *trivio*, adică treimea de străzi care se întîlnesc în piațetă. N-aș vrea să plec din această lume fără să apuc cea de a treia întîlnire a mea cu mireasa apelor de la *trivio*, multipromițătoarea și misterioasa fintină albă de la răscruce, ale cărei răcori și legănări unduioase destinul meu le binemerită.

Flămînd de tihnă și reculegere, merg în piazza Novana. Sînt răsplătit regește. E și aici omenire, nu zic nu, dar cu o deosebire esențială: zarva ce umple imensul patruleter al pieții nu-ți invadează simțurile, te poți regăsi, lucru fundamental. Să încerc s-o descriu. E un triumf al barocului. Piața ocupă spațiul fizic al fostului stadion al lui Domițian, înconjurată pe ambele părți de biserici și palate din secolul 17, în culori galben-sulf, ocru, havane, roșcat-cărămiziu, cu toate degradeurile acestora. În mijloc sînt fintinile, între care tronează Fintina fluviilor de Bernini, o capodoperă a marelui (nu îndeajuns cunoscutului) sculptor. În mijlocul unei cupe-bazin se înalță o stîncă, din care țîșnește un obelisc, înconjurat de o floră și o faună fantastică, abundent scăldate în apele spumegînde. Patru statui simbolice, personificînd patru mari fluvii ale lumii, dau anvergură planetară monumentului: Nilul, Rio de la Plata, Gangele și Dunărea. Sub Roma papală, aici s-au ținut serbările populare și întrecerile. Vara, patruleterul era transformat într-o imensă piscină. Azi se desfășoară aici „o fiesta non-stop”. Tineri sosiți de pretutindeni dau în acest loc tihnit al Romei spectacole de improvizatie; își acoperă prin chetă publică hoinăreala prin lume. S-a constituit aici un fel de Place du Tertre a Romei. Pretutindeni „pictori de noapte” aplecați asupra șevaletelor la lumina lămpilor cu gaz. Portrețiști în cărbune. Caricaturiști. Și totuși Navona este tihnică, odihnitoare, aptă reculegerii. Palatele aliniate pe axul principal al pieții au balconase încărcate cu ghirlande de flori. Restaurantul „4 fluvii” (4 fluvii) geme de lume așezată la mesele de pe trotuar. Tot așa restaurantul „Tre scări” (trei scărițe), nume luat de la palatul cu trei etaje sub care se adăpostește. Fintina celor patru fluvii curge, curge abundent, spre slava celui vrăjitor al formelor și volumelor care se numește Bernini. Îmi place că boala acestui timp — criza energiei — nu a redus la tăcere fintinile Romei (cum s-a întîmplat la Versailles, bunăoară). Zeul apelor își primește nedezmîniț ofranda.

În piața Spaniei din Roma scările se revarsă ca o Niagara. În edificiul din stînga pieții a murit poetul englez Keats, în vîrstă de 24 de ani, în februarie 1821. Tot aici locuise, pasager, celălalt romantic englez, Shelley. Guvernul britanic a cumpărat edificiul și a făcut aici un „memorial” al celor doi mari ai literaturii engleze. Mai în stînga, pe strada Propaganda, se află Colegiul di Propaganda Fide, familiar nouă, românilor, știut fiind că o parte a memorandiștilor patrioți au învățat între zidurile acestui așezămînt. E un edificiu vechi, fără ornamente, înălțat auster, din cărămidă nudă, într-o geometrie stranie, un paralelipiped care ocupă patru străzi și se ridică în văzduh la patru nivele. Jos, la parter se face negoț modern; nu cred să fi fost așa ceva în urmă cu o jumătate de veac, ori pe vremea lui Samuil Micu, bunăoară, cînd aici triumfau, îmi place să cred, cărțile cunoașterii, preceptele de demnitate și adevăr. În ferestrele fațadei sînt încastrate automate de condiționat aerul, modul de viață spartan a dispărut, se pare, din viața dascălilor fideiști. În colțul stîng al bazei paralelipipedului, în spatele extins al ciudatei clădiri, fuseseră cîndva basorelieuri de sus pînă jos (memoriile memorandiștilor le confirmă); mindele statui supraetajate azi nu mai există. Trebuia să dispară această nedorită sprinceană în cîmpul vizual al străzilor deschise în vremea din urmă. Soluția a fost să decapiteze aceste statui orînduite în ax vertical, ca un totem. În piața Spaniei, avînd în centru Fintina Corabiei, poți petrece tihnitele ceasuri de seară, așezat pe treptele, totdeauna înmiresmate de leandrii, care duc la catedrala Trinita dei Monti.

Viterbo este un oraș medieval superb, situat la circa 80 kilometri nord de Roma, între lacurile Di Vico, la sud, și Bolsena, la nord, între marea Tireniană (sud-vest) și fluviul Tibru (la est). Sîntem în Italia centrală, miezul Etruriei. Orașul se numise Tuscia în antichitate. Etruscii, acest misterios popor pre-roman, a lăsat în acest loc foarte multe vestigii privitor la civilizația, modul de viață, obiceiurile sale (morminte, statui, picturi policrome, obiecte de artă și podoabă, temple bine conservate). Mormintele de la Tarquinia, tăiate în tuf vulcanic, sînt vestite pentru bogăția frescelor lor. Cele de la Cerveteri, construite în stil „tumulus” la suprafață, se disting prin motivele arhitectonice, reliefurile și valoarea decorațiunilor. Cartierul San Pellegrino face parte din heraldica nobiliară a acestui oraș cu inegalabilă glorie prin secolul 13, cînd a găzduit curtea pontificală în faimosul Palat al palatelor. Ajuns aici, am prilejul să vă dezlăuie originea stranie a cuvîntului „conclav”: de aici provine vocabula, din orașul Viterbo, de pe vremea cînd în Palatul palatelor decurgea greaua muncă a alecțiunii papale, care trebuia să se petreacă sub cheie, date fiind multele și complicatele deliberări la care lumea din-afară nu avea acces. Se întîmplase că un astfel de scrutin se prelungise nefiresc de mult; cardinalii, care se închiseseră acolo pentru alecțiune, nu mai isprăveau, avînd la îndemînă toate cele necesare

traiului. Faptul îi intrigă pe enoriași care, ne putînd pătrunde prin porțile bine ferecate, deschiseră o gură în acoperișul somptuosului palat și vărsară apă asupra distinselor fețe bisericești pentru a le convinge să isprăvească odată și odată sacral travaliu care le fusese dat în seamă. Gestul multîmii se dovedi convingător, deoarece, puțin după aceea, se înalță fumul alb deasupra Palatului palatelor și se auzi crainicul celor care stătuseră **con clave** (sub cheie) vestind: **Habemus papa!** (Avem papă!). Faptul a intrat în istorie din două motive: fusese cel mai lung scrutin din istoria elecțiunilor papale (2 ani și 9 luni de dezbateri neîntrerupte) și, nu mai puțin important, se născuse solemnul și mult-expresivul cuvînt „conclav” episcopal și cardinalier, venind de la **con clave**, adică obiceiul de a sta „sub cheie” pentru dreapta deliberare pontificală. . . Mă plimb prin străzile minuscule, pe sub scările exterioare, gen contrafort, specifice medievalismului, la adăpostul cărora stătea calul nelipsit în bătaura ofițărui „tusan” (numele vechi al viterbanului); un soi de grajd la vedere, sub prispa mult înălțată a casei locuite exclusiv la nivelul de sus, la etaj, jos fiind animalul de tracțiune și unelte de lucrare a pămîntului. Rînduielele s-au schimbat mult; locul calului l-a luat, desigur, automobilul care, chiar dacă e de mic gabarit, abia se strecoară pe arterele labirintice, evoluînd sinusoidal și mereu în pante, ceea ce îl face pe viterbanul de azi, neapărat glumeț, să spună cînd își scoate automobilul să plece de acasă: „Îmi extrag bîdonul cu tirbușonul și trag o fugă pînă la Roma, unde am nîscaiva treburi”. Mă conving de bonomia și spiritul solar al descendenților din vechii etrusci poposind în taverna populară a orașului, adăpostită într-o grotă, unde vinul se ia direct de la butoi, de lîngă storcătoare și cîntecele nu se mai isprăvesc. Plimbăm pe jgheabul limbii două-trei păhăruțe de vin țărănesc și luăm drumul Romei, de astădată ruta montană, să atingem lacul di Vico, spre a poposi la hanul „Il Cardinale”, locanță de renume, unde se poate cîna pe cinste. Se mîncă exclusiv „fructe ale mării”: scoici, creveți, scampi, langustină, pește lacustru și se bea vin de Friuli, localitatea de baștină a hanguilui. Spiritele se încălzesc și poveștile se încheagă, context în care convenim — remem-ber adolescentin! — că mai jos iscălitul cunoaște Roma ca pe propriul său buzunar, că fusesem în acest oraș de un șir nesfîrșit de ori, cel puțin odată pe săptămîină, începînd încă de la vîrsta de opt anișori. Poveștiara îl iscă și îl nedumerește pe **signor** Cipriani, dulcele meu amfitrion, care mă însoțește la Viterbo. „Di mi!” (Spune-mi!) îmi cere tot mai impacientat Cipriani, drept care îi relatez neistovitele mele vizite la Roma care se petrecură astfel: popa Herman, profesorul meu de religie greco-catolică de la liceul Mihai Eminescu din Satu Mare, avea straniul obicei că, ori de cîte ori, nu știa lecția „ca pe apă”, te apuca de perciuni și te înalță, pînă pierdea legătura cu pămîntul, întrebînd cu surexcitare și sadism, gîfîind ca un mistreț: „Vezi Roma, fătul mei? Vezi Roma?” Scînceam ca înjunghiat: „O vād, o vād, domnule părinte!”. Aveam obiceiul să mă preambul săptămînal în dulcea Romă, care nu mai avea secrete pentru sufletul-mi nemîngîiat. Bieții mei perciuni crescuseră încovrigați și albi, ca la rabini, în timp ce urechile mi se mutară în josul falcilor. Rîde **signor** Cipriani de-i trosnesc falcile. Vinul de Friuli se împacă bine cu **pastaciutta verde** (tăieței verzi, fierți în zemuri de felurite legume) cu scoicoșoare (numite mule), în timp ce soarele asfințitului se prăvale asupra Lago di Vico, incendiindu-l cardinal.

*

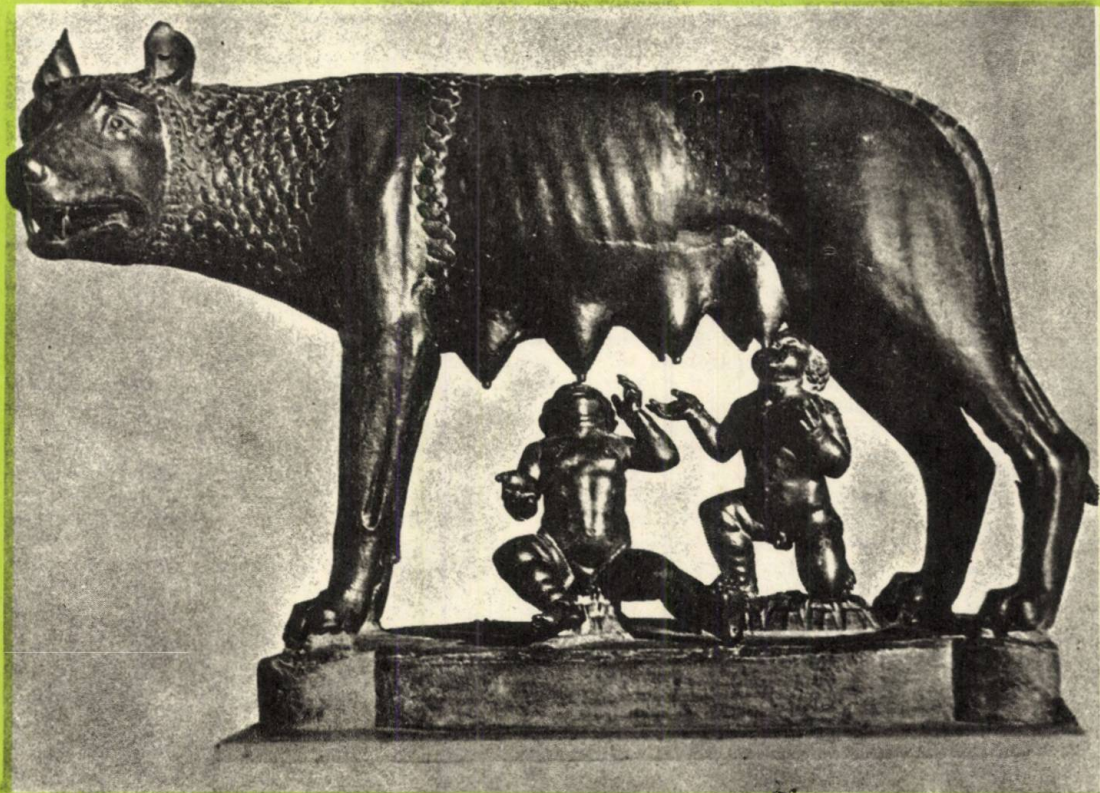
Toate drumurile din muzeele Vaticanului duc la Capela Sixtină. Pare că zecile de săli care o preced, tixite de valori de prim-rang, nu sînt altceva pentru fluviile omenești care curg neconținut decît obligatoria Golgotă prin care acestea plătesc revelația supremă. O sugerează ambianța sălilor în care s-a arborat pretutîndeni, absolut pretutîndeni, săgeata indicînd direcția spre minunea lui Michelangelo. E inacceptabilă, cred, contrapunerea strivitoare a acestuia deasupra tuturor celorlalte, pentru a le alina în umilitoare subordonare. Dar asta e treaba diriguitorilor. Rostul meu e să privesc, să înțeleg, să întemeiez, dacă se poate, raționamente proprii.

În pinacoteca Vaticanului se pătrunde cam ne la îndemînă, prin Viale Vaticano, adică părăsind Piazza San Pietro și intrarea în Basilică, trecînd pe sub colonadele din stînga, ieșind prin Poarta Angelica, urmînd mureii masivi, mureii grei ai Cetății Vaticanului, pentru a ajunge în Piazza del Risorgimento, tinînd mereu stînga, pînă ce (după un cerc aproape complet, măsurînd circa un kilometru) ajungi în Viale Vaticano și dai cu ochii de poarta monumentală a muzeului, străjuită de statuile paternale ale lui Michelangelo și Rafael.

Pînă la Sixtină, drumul îmi este podit de splendori, dintre care — oricît de alertă ar fi vizita — nu putem să nu numim cîteva. În primul rînd, sălile pictate de Rafael, între care ultima lui operă „Schimbarea la față” (sala VII). Vin apoi, ca dintr-un corn al abundenței: „Sfîntul Ieronim” de Leonardo da Vinci (IX), dintre pictorii secolului 16 (sălile X și XI) un Tițian „Madona di Sa Nicolò dei Frari” și „Sfînta Elena” de Veronese, „Fecioara cu patru sfinți” de Perugino (VII), dintre pictorii secolului 15 un Belloni cu „Pietă”, multe lucrări de Giotto și ale celor din școala sa (II), bizantinii și primitivii secolelor XI și — XIII (sala I) și atîtea altele, omise de noi voit, pentru că impresi- nismul amator în ale picturii nu duc niciunde. Pașii ne duc în Galeria statuiilor din muzeul Pio Clementino, cel mai important din pleiada de muzee ale Vaticanului (mai sînt Chiaramonti, Braccio del nou și Gregorian). Sala Crucii grecești este opera ordonată a lui Simonetti, concepută sub Papa Pius VI. Pe paviment străluce „Mozaicul Minervei”. Între sarcofagele colosale identificăm pe ale împărătesei Elena și fiicei sale Constanța. Aceluiași Simonetti îi aparține Sala Rondă, inspirată după Pantheon, care adăpostește în absidele sale gigantice statui, busturi de divinități, de împărați și împărătese. În Sala Muzelor tronează Apollo și cele nouă muzee, Pericle, Platon, Demostene etc. Sala Animalelor,

Cabinetul Măștilor sau Curtea Belvedere, toate trei extrem de bogate, se înregistrează, vai! într-o zonă incertă a memoriei mele, motiv să le abandonez pentru o altă, poate mai fericită, călătorie. Ignor în același mod, păcătuind, desigur, muzeul Chiaramonti, muzeul Creștin, Biblioteca Vaticanului (cu miile sale de incunabule, cu zecile de mii de manuscrise și jumătatea de milion de opere imprimate), spre a ajunge, încă receptiv, la Capela Sixtină.

Numele Sixtinei vine de la Sixtus al IV-lea și a fost construită de Giovanni dei Dolci, ca loc pentru ceremonii solemne ale suveranului pontif. Celebritatea i-au adus-o însă plafonul decorat de Michelangelo, frescele pereților laterali și, îndeosebi, magnanima compoziție „Judecata de apoi” a aceluiași Michelangelo. Povestea vieții lui Moise decurge pe perețele din stînga, istorisită, în ordine, prin penelurile lui Perugino (două scene), Pinturicchio, Botticelli, (două scene), Piero di Cosimo, Rosselli (două), din nou Botticelli (două) și Signorelli. Perețele din dreapta, dedicat „Vieții lui Hristos”, îl ornează aceiași pictori, plus Ghirlandaio, care li se adaugă. Cele două legende, despre Moise și

Hristos curg ca două fluvii molcome, cu adîncimi moderate și stări calme, de împăcare cu soarta. Cu totul altminteri pictează în Sixtină eruptiv-temperamental-neliniștitul Michelangelo. Tavanul, bunăoară (peregrinii rămîn cu gîtul strîmb de alîta privit în sus!), deși pictat la vîrstă tînră (din primăvara lui 1508 pînă în toamna lui 1510), te tulbură prin grandoare vizionară și nonconveniență: genialul artist (culcat pe spate, în timp ce culorile îi curg în luminile ochilor, pînă la orbire!) așterne, una după alta, pătaniile din legenda biblică, dîndu-le un laicism cutremurător, venind din corporalitatea și realismul violent palpabil al scenelor populate de oameni și pentru oameni. Sfințenia acestor fresce în asta constă. Vă amintiți din film scena întîlnirii lui Michelangelo cu nu știu care papă, pe care îl înfruntă de sus, de pe schelărie și îl izgonește din templul lucrării lui, indiferent de consecințele care îl pîneau. E gestul suveran de nesupușenie la dogmă, spirit ce transpare pretutindeni în scenele: „Separarea luminii de întuneric”, „Crearea soarelui și a lunii”, „Desprinderea pămîntului de ape”, „Înruparea lui Adam”, „Facerea Evei”, „Păcatul original”, „Sacrificiul lui Noe”, „Potopul universal”, „Beția lui Noe” (le-am enumerat așa cum se succed de la altar spre perețele din fund al capelei), toate compozițiile fiind încadrate de marii profeți, de sibyle și figuri nude.

Culmea artei lui Michelangelo o dă „Judecata de apoi“, fresca de pe peretele din fund al Sixtinei. Pentru a o percepe, cit de cit, măcar mental, gîndește-te, rogu-te, iubite cititor, la „Judecata de apoi“ de pe peretele exterior al Voronețului nostru, pe care străinii o numesc „Sixtina românilor“: gîndește-te, zic, pentru că aceeași forță năvalnică, același tumult de viață și aceeași teribilă mișcare le locuiește pe cele două capodopere, a căror similaritate o regăsim atît în planul grandorii, cît și în fluidul secret pe care îl degajă scenele, producînd adevărate implozii emoționale în ființa noastră perceptivă, însoțiți de beatitudine și neliniște, în același timp. Hristos, plasat în centrul compoziției, aruncă asupra păcătoșilor blestemul prăvălirii acestora în focurile gheenei. Îngeri sunînd din trompete și îngeri răpuși de tenebre. Morții și învierea lor de apoi. Caron și barca lui. E o naivitate din parte-mi că încerc prin cuvinte a vă apropia de acest pisc al artei și simțirii omenești. Nu mă îndoiesc că fresca apare, trebuie să apară! fiecărui privitor mereu altminteri, pe măsura icoanelor cu care singur ți-ai ornat dinlăuntrul spiritual. Voi adăuga doar faptul, deloc lipsit de importanță, că multe personaje din această frescă (care se întinde pe un perete înalt de 20 metri și lat de 10) fuseseră concepute de Michelangelo despuiate de veșminte și orice urmă de materie stînjenitoare, tocmai pentru a le menține într-o umanitate pură, în spiritual. Pius al IV-lea a ordonat ca „blasfemia“ să fie corectată și Daniele da Volterra, pictor cunoscut sub pseudonimul Braghettone, care le-a „îmbrăcat“. Ce a fost asta? Furie pudibondă sau crasă cenzură ecleziastică, operate asupra celui mai mare artist al evului mediu? Amîndouă la un loc. Și încă ceva: degingolada în fața adevărului crud, care îl ucide pe mîsei, așa cum se transmite acest simțămînt irezistibil, terifiant, în „Crearea omului“, unul dintre cele nouă panouri din plafonul Sixtinei, unde Michelangelo s-a zugrăvit pe sine, tot gol, în timp ce Creatorul îl atinge, cu degetul arătător spre a se convinge de ceva extrem de important: da, creatura mea e caldă, e vie, trăiește și respiră.

*

Mă duc la basilica San Pietro in Vincoli să văd cealaltă minune ieșită de sub mina lui Michelangelo: Moise. Lăcașul poartă și numele de Basilica Eudossiana, deoarece s-a construit din voința împărătesei Eudoxia, soția lui Valentin al III-lea, pentru martiriul Sfîntului Petru. A fost reconstruită sub Sixtus al IV-lea și modernizată de către Francesco Fontana la începutul secolului XVIII. Trei nave formează corpul basilicei, cu bolți care se sprijină pe coloane antice. Nava din dreapta a fost concepută pentru a adăposti mausoleul lui Iuliu al II-lea, fapt ignorat astăzi, pentru că ceea ce dă acestui lăcaș strălucire și forță comunicativă universală este Moise, o glorie maiestruoasă a omului, care se îndumnezește singur prin virtuțile pe care le posedă. În ciuda masivității sale, Moise este prea puțin „corporal“ și material, n-aș zice că plutește, nu, dar nici greu nu pare, nu îți dă această senzație; el, Moise, are exact „greutatea“ neanatomică a cugetării lui. Fruntea voluntară, deloc semitică, împodobind un facies de meridional, respiră înțelepciune, în timp ce ochii mult dilatați, de esență vizionară, varsă deciziune și un fluviu de voință. Extraordnare sînt minile, de lucrător muncit, aflate în repaos, în timp ce venele și mușchii palpită. Barba, revărsată în lung fuioir, îi dă măreție. Picioarele masive, mîncate de drumuri, sînt încălțate în sandale romane, cu curelușe. Hlamida și-o ține pe genunchi. Șezînd pe laviță, pare a fi atunci țîșnit din pămîntul aspru, vestind rectitudine și verticalitate. Deși șade Moise, cum spuneam, șade blind, doar jugulara umflată îi țipă în partea dreaptă a gîtului. Tablele vestirii le ține în subsuarea mîinii drepte, pe cînd stînga lui e înfiptă în viscere, într-o poziție perfect relaxată, aproape yoghină. Sărut cu luminile ochilor mei spintecătura de pe genunchiul drept al profetului, făcînd de însuși zămislitorul lui, de Michelangelo, care văzîndu-l întreg și aieve, îl izbi cumplit cu ciocanul în genunchiul marmurean, poruncindu-i: **A ora, parla, Moise!** (Acum, vorbește, Moise). Și Moise vorbea.

*

Ar trebui, odată și odată, examinat și actul atît de discutat — hulit al profanatorului ungur care a desfigurat nu prea demult Pieta, sculptura de tinerețe a lui Michelangelo, aflată în prima capelă din dreapta, imediat cum intri, în Basilica San Pietro. Răii spun că lucrarea a dobîndit faimă abia după actul ireponsabil al aceluia arierat mental. E o speculație, desigur. Datori sîntem a ne întreba, în schimb: este vorba doar de o faptă ireponsabilă? nu gresim oare punînd totul pe seama unei grave rătăcirii de moment? nu rezolvăm prea facil blasfemia împingînd-o, oare prea tentați de „story“-ul publicitar, în zonele senzaționalului pur și al speculației fără relief? La toate acestea mă gîndesc în timp ce-privesc, pentru a treia oară (poate că mereu a treia revenire e cea sănătoasă), superbia purtînd numele de Pieta. Ce exprimă această sculptură diafană a vergurei, a mumei care îl ține în brațele sale pe Crist, batjocorit-învînsul? Exprimă liniște, împăcare cu soarta, iertare și puterea de a domina — prin pietate — durerea. O totală desprindere de luturi și de lume vine de la statuie spre privitor, un fulgurat hieratism, propriu ființelor purisime, neatinse glodul pasagerului și indeciziunea improvizăției, ceea ce, veți recunoaște, este în **dezacord flagrant** cu starea de dezechilibru, de sfîșiere interioară și nesiguranță a acestui vagabond și apatrid. Asta a decanșat furia fără criterii, care scapă celei mai elementare rațiuni. Răzbunarea contra acestei forțe, înfinit mai

tare decât fragila sa persoană, numită răzbunare, trebuia, psihologic vorbind, să aibă loc negreșit. Cele mai elementare percepțe de psihologie comportamentală o confirmă. Și ea a avut loc sub forma scele-ratului gest, căreia i s-a făcut atita publicitate. Lovitura de ciocan nu era îndreptată, de fapt, contra fecioarei sau contra lui Crist. Ungurul nu lovea o marmură, la urma urmei, el lovea perfecțiunea, lovea virtutea ajunsă la cel mai înalt grad de decantare, de spiritualizare, dușmanul cel mai de temut al nimicniciei. El, vagabondul în niciunde geografic și în niciunde său lovea, la drept vorbind (ceea ce nu poate fi lovit) arta! Acum Pietă e închisă în cușcă de cristal, groasă de două degete. O închidem noi înșine în alte și alte cuști, poate mai groase și nelalocul lor, cuști de compasiune și exaltare sterilă. De ce?

•

Ziua de duminică, 13 iulie, mă găsește în Basilica San Pietro, sub efluvii de orgă și psalmii detunați ai unui cor magnific, din care țîșnește, trîlînd, o primadonă de Scala din Milano (probabil prin suprainpresiiune de bandă magnetică; nu interesează acum tehnica). Serviciul divin e oficiat de 17 preoți îmbrăcați în odăjdii verzi; alți vreo 12, îmbrăcați în alb, îi ajută. Cardinalii sînt vreo 25 la număr, în stranele din stînga și dreapta. Observ că reverberările de orgă și unduirile corale nu răzbat afară din capelă, de fapt o scoică, o absidă, dacă o raportăm la proporțiile gigantesti ale basilicii. E un fenomen acustic foarte interesant, probabil inginereste studiat, la care nu mă așteptam. Se apropie miezul zilei, cînd, potrivit rînduielilor de aici, apare papa în balconul apartamentelor pontificale, situat la ultimul etaj al aripei din stînga basilicii. Piața geme de lume; sînt sute de mii de peregrini sosiți — dinadins ori întîmplător, ca turiști — din toate zările planetei. Stau într-o tăcere mormintală, cu privirile ațintite la fereastră. În canatul așternută o draperie de culoare roșu-cardinal, cu însemnele pontificale și microfoanele ridicate arborescent peste balcon. Înțeleg că acolo va apare papa Wojtyła.

În piața Sfîntului Petru triumfă capodopera lui Bernini (secolul 17), părintele barocului. Piața este o imensă elipsă, ușor curbată, îmbrățișată de două hemicicluri de coloane doreice, care încadrează, de o parte și de alta, fațada basilicii. E de sesizat perspectiva axială, deoarece oriunde te-ai afla de-a-lungul acesteia, poți îmbrățișa cu privirea imensa cupolă; devine invizibilă în absența acestei „chei” și în absența turului întreg al pieții, spre a judeca proporțiile saturate de grandoare și beatitudine. În centru se ridică un obelisc egiptean de 25 metri și jumătate (cel parizian are 23 metri), înălțat în secolul I î.e.n. Cele două fîntîni baroce sînt din secolul 17. Basilica actuală a fost ridicată pe locul unei alte basilici închinată de Constantin sfîntului Petru. Piatra de fundament a fost pusă în primăvara lui 1506 de către papa Iuliu al II-lea. Lucrările au durat peste un secol, inaugurarea ei putînd avea loc abia în toamna anului 1626. Nenumărați sînt artiștii de mare vocație care s-au identificat cu această operă fără pereche în lume. Amintim dintre ei pe Bramante, Giuliano și Antonio de Sangallo, Rafael, Baldassare, Peruzzi, Michelangelo (care a conceput planurile fantasticei cupole), Domenico Fontana, Vignola și mulți alții.

Cetatea Vaticanului sau potrivit denominației sale administrative, Statul liber Vatican, este centrul catolicismului universal. Este cel mai mic stat din lume (440000 metri pătrați), de trei ori mai mic decât Monaco. Se află sub suzeranitatea pontificală din anul 1929, data acordurilor de la Latran. Vaticanul are o tipografie, editează un ziar („L'Observatore Romano”), emite timbre, bate moneda sa, întreprinde o gară particulară și o stație de cale ferată și are o stație de televiziune. Diversele corpuri de trupe au fost dizolvate în 1970 (era și cazul!) de către papa Paul VI, rămînînd în funcție doar atît de evocata gardă elvețiană, compusă invariabil din băiețandri trași prin inel și măsurați la milimetru, recrutați din una și aceeași zonă circumscrisă geografic, pentru a asigura securitatea palatului pontifical. Sînt foarte tineri și foarte sănătoși și foarte aroganți și foarte bine plătiți acești cerberi îmbrăcați parcă de carnaval, în uniformă multicoloră, desenată de Michelangelo și păstrată aidoma pînă astăzi: benzi galbene și albastre pe un fond roșu. Lumea se amuză, ca la vederea unor saltimbanci.

Orologiul basilicii San Pietro bate orele douăsprezece ale amiezii de duminică, 13 iulie 1980; papa se arată în balconul apartamentelor pontificale surizător, bronzat, cu fațes plin de energie și dreapta ridicată pentru benedictinaj. E îmbrăcat în veșmînt alb și este evidentă pofta lui de a vorbi multîmii: nu ia aer de orator și nici solemnitate nu află în frazele concepute simplu, precis, cu directețe și căldură, un stil care place, îmi dau seama imediat. Lungi aclamații punctează fiecare idee ieșită din gura lui **Pontifex Maximus**. Mă așteptam la niște fraze de ceremonial, însă papa lansează un adevărat discurs, explicînd și motivul: este prima lui comunicare cu romanii după călătoria în Brazilia, pe care o apreciază drept plină de roade. „A fost o călătorie în inima poporului brazilian”, revine raționamentul capului bisericii catolice, după care pătrunde, din aproape în aproape, în cele lumești: cheamă la rațiune și iubire de oameni, vestejește pe cei ce se dedau la atentate, ucide, cotropesc, fac prizonieri, practică teroarea. Dezvoltă parabola bunului samaritean (tema acestei duminici), pe care o adaptează conjuncturii de neliniște, nesiguranță și încordare existente în lume. Partea finală rostirii lui se dedică peregrinilor aflați la ora de față în Roma (serviciul de protocol al Sfîntului Scaun îi confecționează o listă): salută în cuvinte bine articulate și cu adresă precisă grupuri de peregrini din Ciad, Maroc, americani din Brooklin, niște școlari cu dascălii lor din Spania, pe conaționali lui polonezi, vorbind pe rînd în italiană, engleză, spaniolă, poloneză, cum e obiceiul

casei, alt motiv de popularitate a papei. Binecuvîntă pe toți cei prezenți, pe familiile lor, le dorește „o duminică fericită, folositoare sufletului și trupului” și — fiind mijloc de iulie, cînd italienii pleacă în vacanță — păstorul catolicismului găsește cu cale să binecuvînteze vilegiatura, călătoria întru cunoaștere, odihnă, turismul. Mi se pare un abil politician acest papă a timpului nostru. Nimic trușă ori ipocrit în spusa mea; e doar o constatare laică, de bun-simț, admirativă chiar într-un anume sens. Cele afirmate transpar și din alte fapte de „public relations” ale papei: oficiază un spectaculos serviciu divin pe un aeroport parizian; nu ezită să aleagă pentru scurtă lui apariție în popor tocmai acel cartier al capitalei franceze la care nu se aștepta nimeni; la un cocktail dat în onoarea sa de președintele Franței nu i se pare nefiresc să-și consacre o mare parte din timp pentru a se întreține cu Georges Marchais, liderul comuniștilor francezi și alte asemenea. În rest, papa Ioan Paul își găsește timp să schizeze, să se informeze minuțios despre mersul evenimentelor politicești și își prepară cu cea mai mare grijă programul de lucru al fiecărei zile cu care îl învrednicește Cel de Sus... Nu aduc osanale capului bisericesc al catolicismului; asta o face zi de zi foaia Vaticanului „L'Observatore Romano”. Schițez doar, pasager, portretul unei personalități de apartență colorată, care se vrea în acord cu epoca lui și cu țelul ecleziastic asumat, în contul cărora desfășoară o strategie demnă de luat în seamă. Oare va reuși papa să arunce punți conciliative între două culte, catolicismul și ortodoxismul, operă din care și-a făcut, se zice, linie de destin personal?

Aleg din Luna prieteniei româno-italiene 1980 această magnifică serbare populară care se desfășoară pe Tibru, legendarul arbore de apă al Romei. Tot ce voi povesti este dedicat de gazde românilor, consingeniilor lor întru latinitate. Cadrul serbării este ales cum nu se poate mai bine. Pe ambii țărmi ai fluviului se desfășoară târgul „Tevere-Expo”, o prestigioasă manifestare de cultură, turism și comerț, inițiată în urmă cu patru ani de bărbatul dinamic, plin de fantezie, care șade în slinga mea: Guido Varlese, asesorul pentru turism, sport, probleme ale tineretului și climatism din regiunea Latio, care este dealtminteri, amfitrionul călătoriei mele în Italia. Ideea a pornit de la o acțiune similară prin care parizienii au redat apelor Senei limpiditatea, starea civilizată și romantică de odinioară. „Era tocmai ceea ce Tibrul merita cu prisosință, îmi spune Varlese; fluviul devenise o adevărată gunoiște a Romei”. Astfel s-a născut „Tevere-Expo”, un soi de iarmaroc popular, unde își dau mina, an de an, într-un plin de fantezie și riguros stăpinit *mixtum compositum*, actul de cultură, comerțul, arta spectacolului, militantismul civilizației citadine. Sînt împrejurările în care gloriosul Tibru și-a recăpătat transparența și sanitatea, așa cum era pe vremea Lupoaicei Capitoline, care, potrivit legendei, a alăptat la sîn pe Romulus și Remus.

În acest cadru, de-a dreptul feeric (luminiscentă, comerț, forfotă carnavalească, tribune ale artelor și tribune ale ideilor, pretutindeni competiții ale bunului gust) are loc această seară dedicată prieteniei tradiționale româno-italiene. Spectatorii umplu malul drept al fluviului. Scena de spectacole, scăldată în lumini, e așezată direct pe ape, pe eșafodajul unui ponton, care se mlădie odată cu Tibrul. Grupul folcloric din Viguanello, o așezare rustică străveche din Latio, deschide seara prin tr-un spectacol dedicat grupului folcloric din comuna Petrești, prezent la ceremonial. Îmbrăcați în haine de epocă, artiștii-țărani din Viguanello desfășoară pentru oaspeții lor spectacolul renaștentist al jocului cu steaguri (1400). Le răspund artiștii-țărani ai ansamblului „Coroana” din Petrești, laureați cu premiul I și medalia de aur la festivalul național „Cîntarea României”, cărora se adaugă alte distincții în turnee internaționale. Cîntece și dansuri din toate zonele României se alternează curgînd fluvial, pe scena în aer liber ancorată pe fluviu. Succesul este copleșitor. Crainicul de ceremonial face repetate apeluri ca reporterii, fotografiile, operatorii de film și televiziune să nu acopere cîmpul vizual al mulțimii; dăduseră năvală pe scenă. Sub ropotul furtunatic al „călușarilor” scena-ponton prinde a se clătina amenințător, parcă izbită pe dedesubt de o ciurdă de balauri, dînd impresia că, dintr-o clipă în alta, o va lua la vale pe Tibru, ca o maiestuoasă corabie a prieteniei, în timp ce spectatorii, strigă „alegro! alegro!”, foarte iscați de ritmul debordant și plasticitatea mișcărilor. Asesorul Guido Varlese elogiază pe mesagerii artei populare românești și exprimă un vibrant mesaj confratern la adresa latinității care triumfă în destinul atît de strîns împletit al celor două popoare prietene.

O nuntă simbolică încheie această seară de neuitat. Împărăteasa Elena a lui Constantin cel Mare se „căsătorește” cu Tibrul, dînd curs unui ceremonial alegoric inventat (cu scopuri publicitare) de casa de modă „Elvira Gramano”, specializată în rochii de mireasă. O corabie feerică o aduce pe imperatricea-mireasă, înconjurată de alte două duzini de mirese de companie. Încercați a vă imagina horbota de voaluri, de rochii de mireasă, de buchete de flori, de bijuterii, de podoabe, de coafuri, mereu altele, varietatea de stiluri confundîndu-se, voit, cu sofisticăria. N-am timp să derulez cu încetinitorul acest film de impresii pe Tibru; o voi face, poate, cu alt prilej. Somnul acestei nopți va fi scurt. Mîine dimineată, la ultimul mic dejun de înaintea plecării spre patrie, Fluminio, ospătarul de la hotel Galles, unde „mi-am făcut veacul” timp de șapte zile, îmi va cînta fortissim „Arivederci Roma”.

TERRA

RODOS

Insula Soarelui

Este greu de exprimat surpriza celui care descoperă pentru prima dată insulele, ca o realitate, alta decât a conturelor ce identifică pe hartă pământul, fragmentînd în tonuri de verde și brun, albastrul Mării Egee. Despre Ciclade și Sporade, despre Dodecanezul ce se desprinde din Sporadele sudice am luat cunoștință încă din cărțile de geografie ale primilor ani de

școală. Și cu puțină imaginație, eram tentați atunci de culorile hărții, să recreem spații dominate de albastrul mediteranean, din care Egeea se desprinde cu personalitatea sa din marea familie de ape ale acestui sud însorit. Popasuri între zări sau cruste ca de scoici des alăturate pe alocuri, insulele hărților se apropie sau se depărtează de țărmul tentacular

înaintat în mare al Peloponezului și al Asiei Mici. Lesbos se adună spre înlăuntrul său, ca două mari aripi oboseite după o încercare de zbor spre Orientul asiatic; Naxos și Paros se rotunjesc armonios în șirul ce se îndreaptă ceremonios spre Sunion; Creta se alungește suplu, posibilă graniță spre Africa: la nord de Creta, în direcția coastei albind departe a Asiei Mici,

Kárpátos și Kos se saltă, aidoma capetelor ascuțite de pescăruși, veghind spre uriașa scoică a Rodosului.

Văzute aievea, toate aceste creații ale imaginației se șterg. Rămîne apa și senzația de alunecare a pămîntului. Căci, odată cu vaporul care trece printre ele și le depășește, alunecă insulele, molcom statice printre valurile în continuă agitație.

Așa am ajuns la Rodos, călătorind prin neprevăzut, cînd departe de lume, numai între apă și cer, cînd foarte aproape, crezînd că de oriunde poți apuca fărîma de pămînt, ieșită în cale pe neașteptate și o poți trage după tine, ca un gest dinainte acceptat, datorat mișcării ireale. Salturile definiilor, zborul razant al pescărușilor, forfota apelor anunță pămîntul. Aici, la Rodos, pentru a-l atinge, trebuie să părăsim vaporul în larg și să fim transportați cu bărcile printr-un gît de canal în rotunjimea de golf minuscul al portului.

Ajunși în zilele de toamnă tîrzie, cînd la noi oamenii se pregătesc să treacă pragul spre iarnă, insula oferă o explozie de flori în plină lumină solară și un gen de vegetație cărnoasă, cu suprafețe lucioase, ușor țepoase: excrescențe ca de cocoșă ale cactușilor uriași, ori limbile lungi, răsucite spre vîrf și îngălbenite pe margini, ale agavelor, care înfloresc o singură dată. După zeci de ani de așteptare, de pregătire, florile își fac apariția, ca repezite în smocuri, spre vîrfurile unei teci țepene, drepte, glorioase, prin podoabă. Simplă întimplare ori programare anume a călătoriei după acest ornic vegetal al deceniilor de pregătire pentru moarte și viață totodată, multe din smocurile uriașe de pe marginea drumurilor ne întîmpinau cu florile prin care-și sărbătoreau sfîrșitul.

Dacă încercăm să ne amintim numele localităților din insulă, adesea le descoperim originea în specificul naturii și în mitologie, ajunsă și ea ca în cazul atîtor pămînturi ale Helladei, expresie a naturii eterne. La răsărit, dincolo de stîncile de la Colymbia, o bifurcare a drumului duce la Epta Pighea (Șapte Izvoare). Spre apus, după răgazul de la Kremasti, continuînd drumul în profunzime a muntelui, Pétaludēs (Valea Fluturilor) devine

reper al culorii, într-un loc unde umbrele ar atinge densitatea miezului de fruct, după cum spune Jean Giono pe una din paginile romanului **Nașterea Odisseei**. Un fel de cer, traseu imaginar peste pieptul insulei, realizează linia care ar uni cele trei așezări cu nume ale urzicilor de zei, cetăților dorice, Kamiros, Lindos și lalysos. Iar capitala, Rodos la extrema septentrională, desenează nimfa cîntată de Pindar, cea care a dăruit lui Apollo-Helios, fii, în număr de șapte, cei dintîi locuitori ai insulei; insula însăși fiind darul făcut de Zeus fiului său Apollo. „Colosul din Rodos” una din cele șapte minuni ale lumii, grandioas monument din bronz, despre care tradiția spune că s-a sfărîmat, prăbușindu-se la un cutremur, pe Apollo, întruchipare a soarelui îl reprezenta. A soarelui, a luminii și a artelor.

În Rodos lumina se menține cu intensitatea amiezilor de vară de la noi, de cum răsare soarele din mare pînă este din nou înghițit de valuri. Ea invadează și predomină, făcînd să strălucească totul, de la marmura coloanelor, la frunzele cerate ale portocalilor și leandrilor, de la galeții medievale, pavimentul îngustelor „străzi ale cavalerilor” pînă la întinderile mișcătoare de ape. Din cerul neted, ea pare că se prelinge, reușind să îndulcească pînă și grăuntele cenușiu și aspru al pietrei din care și-au durat fortărețele cavalerii franci pentru popasul lor aici, prelungit mai bine de două sute de ani, după eșecul suferit ca eliberatori de pămînturi sfinte. Așa cum zace, cotropită de lumină, adăpost sopîrlelor, ghiuleaua de piatră adîncită în nisip, înfiptă acolo în cine știe care asediul din veacul al XIV-lea, pare azi ornament turnului de pază de lîngă poarta Amboise. Ea completează sugestiv decorul medieval de ziduri, dispuse semicircular, ca niște sumptuoase draperii de piatră, miraculos adaptate decorului exotic solar, predominant. În orașul Rodos, mai mult decît în oricare așezare de pe insulă, exceptînd Monolithos, avem prilejul să medităm la proporțiile coloanelor grecești față de haosul enigmatic al castelelor medievale. Restaurate, unele sînt locuite, păstrînd deasupra intrărilor, cu dimensiunea porților de cetate, însemnele heraldice cio-

plite în piatră. Altele au devenit muzee. Muzeu este „Spitalul cavalerilor”, muzeu este și castelul „Marelui Maestru al Ordinului Ospitalierilor”. Orașul întreg este muzeu; vile romane construite pe ruinele unor case din epoca helenistică; mozaicuri ce transformă în dulci terase țărnul stîncos. În degradeuri de ocru și verde bătînd spre griuri, rînduirea particulelor de piatră colorată a mozaicurilor reproduce scene ce amintesc de fastul și opulența corăbiilor, glorificate de *Iliada*, cînd leagă numele Rodosului de Tlepolemos, fiul lui Heracles. Detalii de inscripție protejează amintirile despre oameni și faptul că Rodosul a fost sediul școalei de retorică, pe unde a trecut Cicero și Cezar, fac altfel esențială pagina de istorie, chiar și atunci cînd nu a cunoscut travestiul generos al ficțiunii.

Marmurele, bronzurile, faianțele, multiplicat în statui, vase, basoreliefuri, tipșii, arme, mobile, costume, mozaicuri, fac din coridoarele lung boltite ale „Spitalului cavalerilor” un vast muzeu în spiritul Mediteranei. Dar dintre expozate, după ce ochiul s-a oprit uimit pe atîtea nobile înfăptuiri, sîntem tentați a identifica etalonul acestei geografii a artei în întruchiparea frumuseții feminine: Venus în două ipostaze. O Venus care își stoarce părul, statuie de mici dimensiuni, imortalizînd în marmură albă gestul subtil feminin. Totul, de la dispunerea trupului pe soclul de marmură sîngerie pînă la ofranda adusă soarelui prin etalarea pletelor rîurinde printre degete, respiră bucuria fragil umană a trăirii cu intensitate a clipei. Și o Venus fecioară, descoperită de pescari pe plajă, azvîrlită aici de valuri. Întins ca o coardă, trupul acesteia pare gata să se destîndă într-un salt așa cum stă cu brațele ridicate deasupra capului, linia lor continuînd-o pe cea a soldurilor abia în formare. Părinđ încă jilavă, marmura bate în tonuri de ivoriu, dar e de culoarea nisipului acolo unde apa a ros mai adînc și a lăsat în locul lustrului lunecos tivul zgrunțuros al porilor duri ai nobilei pietre.

Rodosul parcurge cu tonicul său fast solar epocile istoriei, mereu solidară cu frumusețea.

CORNELIA ȘTEFĂNESCU

TOKYO

metropola gigant

● Tokyo reperabil ● Orașul antiseptic ● Boom-ul zgîrie-norilor ● Un pumn de orez, o feliuță de pește și un degetar de sake ● Pe străzile construite de oameni, omul este tolerat. ● Ginza ● Un zîmbet desenat...

Zgomotele, vinzoleala, culorile și mirosurile capitalei nipone mă ameteșc. Impresia e că am intrat — fără puțință de ieșire — într-un talmeș-balmeș ucigător. Străzile n-au nume, nici trotuare, reperele sînt aproximative.

— Hotelul dumneavoastră, îmi explică doct un policeman, e pe a treia stradă perpendiculară pe bulevardul de lângă parcul Shibui; care se află în partea de est a cartierului Roppongi...

Nu știu unde e cartierul Roppongi, n-am busolă, iar parcul Shibui, constat deschizînd harta, are o centură de bulevarde. Descurcă-te dacă poți? De fapt, pentru un străin care se aventurează singur în Tokyo acesta e lucrul esențial.

Per pedes apostolorum, orașul își pierde contururile omenești. Un bulevard are cincizeci de kilometri. O străduță întortocheată și îngustă, aproape trei. La etajul patruzeci și șase al hotelului Keio Plaza urci pe jos în patru ore. Ca să înconjori vechea reședință imperială îți trebuie o dimineață întreagă. Prin gara Shinjuku hoinărești o săptămînă. Orașul subteran îl străbați în luni de zile... Periferiile se confundă cu centrele celor citeva orașe, orașele și sate pe care To-kyo — în japoneză, Capitala de Răsărit — le-a înghițit în revărsarea-i pe orizontală, iar cînd în sfîrșit ajungi la un capăt, malul Oceanului Pacific, ai senzația că megalopolisul continuă și sub valuri — și în viitorul apropiat n-ar fi exclus, căci visînd la un To-kyo care să cuprindă în circumferința lui Osaka, Kyoto, Nagoya, aglomerările urbane aflate în apusul insulei Honshu, la o distanță de aproximativ o mie de kilometri, edilii adaugă acum metropolei cartiere fără canalizare și căi de acces. În fața primăriei se demonstrează adesea pentru că administrația a uitat să ridice gunoiul.

În Tokyo nu există un centru, acel spațiu al adevărului politic economic, social și cultural marcat de condensarea valorilor civilizației, iar absența unui monument specific japonez, simbolic, dominant, în jurul căruia să graviteze arhitectural orașul, provoacă o senzație de haos. Pentru că Fukiage, palatul imperial, construit pe colina din centrul geometric al megalopolisului, în cel mai pur stil Yamato-e, pare un spațiu vid, înconjurat fiind de ziduri înalte și groase, izolate printr-un imens spațiu gol de restul orașului. Clădirea Dietei Naționale are un exterior oarecare. Cei trei sute cincizeci de zgîrie-nori risipiți în tot Tokyo, îți proiectează gîndul mai degrabă spre New York. Gările sînt ascunse trei sferturi în pămînt. Parcul Ueno e o perfectă grădină englezească. Orașelul olimpic... În schimb, cele douăzeci și trei de sectoare — niște orașe cu aproape un milion de locuitori, cu zonele lor industriale și comerciale, cu bănci, școli, locuri de distracție, grădini, temple, primării — au fiecare centrul lor. De aici, poate și impresia de irreperabil.

Și totuși, agențiile de turism înscriu în itinerariile lor un Tokyo ușor reperabil, adunat. „Good morning'tour“ te conduce în Shitamachi și Minato, cartierele unde se concentrează marile întreprinderi industriale și portuare. „Good afternoon'tour“ înseamnă orașelele universitare aflate pe malul stîng al golfului. „Tokyo night'tour“ cuprinde fie un cabaret din Akasaka, un fragment de spectacol Kabuki, un cocteil într-o casă de geișe din Roppongi, fie o ceremonie a ceaiului și o ikebana într-o casă particulară din Marunuchi, un spectacol Noh, sau, cel mai ieftin din toate: „Tokyo văzut din Tokyo Tower“. Dar prin dioptriile lentilelor instalate pe cea de a doua platformă a celui mai înalt Eiffel din lume, Tokyo redevine uriașa încrengătură cu marginile pierdute dincolo de linia orizontului.

De fapt, unde sfîrșește Tokyo și cînd începe Japonia?

După ore întregi de alergătură cu un „kokuden“, trenul electric de culoare verde sau orange care incizează inima capitalei nipone, e singura întrebare care îți rămîne înfiptă în creier.

Tokyo, cel mai mare oraș al lumii, nu este decît miezul unui hinterland care numără douăzeci și trei de milioane de oameni, citeva sute de mii de instituții, fabrici și uzine, biblioteci, baruri, piețe, teatre, restaurante, cinematografe, milioane de morminte și doar douăzeci și două de mii de pași de promenadă duminicală. Totul, totul, concentrat pe o arie cu o rază de o sută de kilometri care respiră mirosuri pestilențiale de sake și orez cu pește prăjit în soia, ceață albă, umezeală...

Din adîncurile subteranului, capitala niponă pare a fi însă un oraș antiseptic din care nu lipsesc decît trotuarele rulante și oamenii îmbrăcați în fascicule de lumină ca să devină un simbol al civilizației de mîine. Căci armătura frumos fardată a semețiilor arhitecturale de deasupra pămîntului, e un loc cu aer condiționat, lumină de neon, cu străzi de faianță și ziduri de sticlă, cu magazine, restaurante, ceainării, bănci și mijloace proprii de transport. Este Tokyo ordonat de computere și dirijat de sisteme complexe de televiziune cu circuit închis. La pupitrele barocamerelor sale se controlează permanent temperatura, umiditatea și puritatea aerului. Un grup de generatoare proprii poate înlocui în orice clipă rețeaua de stații conectate la sistemul electric al metropolei. Dispeceratul metrourilor dirijează circulația de la panouri de comandă, cuplînd sau decuplînd automatele instalate în vagoanele trenurilor electrice. Este Tokyo în care se află cele mai frumoase grădini ale Japoniei, în care manechinele prezintă ultima modă, fotografiile mitraliază tinerele frumuseți, păpușarii oferă spectacole ad-hoc, iar ceainăriile, cele mai sumptuase ceremonii ale ceaiului. Este Tokyo în care copii pîctează pe caldarîm coșmarul orașului mașinilor, iar oamenii se plimbă nestîngheriți, centrele de poliție nu afișează morți sau răniți și agenții de circulație împart insigne multicolore pentru identificarea copiilor pierduți. Este Tokyo din care tokioții ies galbeni ca lămiia pentru a privi un colț de soare alb.

Și totuși, Tokyo e fascinant.

Există capitale sumbre, monocrome, policrome, capitale învăluite în ceață sau de un cenușiu dur, de piatră, și această singură caracteristică le face identificabile.

Tokyo e vibrant și aerian. Ca o ideogramă.

Căsuțe din lemn roșcat la al căror acoperiș ajungi ridicîndu-te pe virfuri își sprijină trupurile bătrîne de paralelipede de din sticlă și beton, viu colorate, ce depășesc o sută de metri înălțime. Prăvălii cu marfa răsturnată direct în stradă oferă aceleași produse ca marile magazine universale care le flanchează. Străzi lungi, placate cu metal, sînt însoțite de frînturi de ulcioare prăfuite. Autostrăzile își încolăcesc dezinvolt fundele peste un oraș imens, dar delicat sculptat.

Obligați să construiască pe un pămînt scuturat zilnic de cinci-șase cutremure și răvășit anual de taifunuri, arhitecții au trebuit să inventeze aici structura flexibilă. Clădirile sînt susținute de un pylon lung, fixat într-o temelie flotantă care dă posibilitatea unei ușoare balansări menținînd echilibrul ansamblului, inginerii au adăugat însă acestui principiu „peretele despicaț” și „acoperișul culisant” anulînd astfel tendința de tasare a betonului armat. Boom-ul zgîrie-norilor răsăriți ca bambușii după ploaie, cum plasticizează un aforism nipon febra construcțiilor — este însă departe de a acoperi cererea de locuințe și administrația metropolitană recunoaște că douăzeci și opt virgulă unu la sută din populație locuiește în case aflate sub orice standard de viață. Programul național de dezvoltare, deși propune o nouă formulă de sistematizare — a acestei „cea mai nesistematizată capitală a lumii” — nu va acoperi necesarul de minim confort. Într-un interviu televizat, primarul metropolei gigant anunța că viitorul trebuie să aparțină clădirii polifuncționale. Prima — declara domnia sa — se va ridica în cartierul Koto; unde s-a înregistrat cea mai mare densitate pe centimetru pătrat din lume.

Adevărul este că un sfert din populația Japoniei locuiește în Tokyo. Și atunci, practic, unui japonez din zona de gravitație metropolitană nu-i pot reveni decît patruzeci și cinci de centimetri pătrați de teren și un pas de grădină publică.

„Un japonez n-o să afirme niciodată — susținea la întrebarea noastră Shigesaburo Maeo, președintele camerei reprezentanților din Dieta niponă — că preferă Tokyo pentru că este un mare oraș, ci pentru că aici i se permite să fie japonez, adică să-și manifeste hărnicia”.

Și totuși, statisticile afirmă că uvrierul tokiot — cel mai bine plătit din toată Japonia — are cel mai mic salariu din lume. Deși optzeci și unu la sută din populație achiziționează aici în timpul vieții active cam tot ceea ce are nevoie, în azilurile de bătrîni majoritatea tokioților intră cu un geamantanăș în care sînt aranjate cu grijă doar hainele ultimului drum. Căci marile preocupări nu folosesc decît un sfert din numărul total al brațelor de muncă aflate în Tokyo. La începutul anului fiscal, în aprilie, cînd se fac angajările, o mulțime de oameni rămîn pe dinafară și sînt obligați să accepte locurile de muncă nesigure, supuse fluctuațiilor economice, din micile întreprinderi particulare ori din atelierele meșteșugărești. Șansa de a alege între angajarea pe viață la un trust cu cinci oameni și la un concern cu cinci trusturi nu există decît teoretic. Dar și în acest spațiu al purei teorii, „bătrîni” nu intră în discuție. Pentru ei e din ce în ce mai greu să-și găsească de lucru, iar o treime din rîndul „bătrînilor” de patruzeci de ani au salarii egale cu tinerii angajați, pentru că și-au pierdut agilitatea.

[...Spectacolul străzii nu te lasă să bănuie nimic din toate acestea. Duminică pulsul orașului scade vertiginos, dispar oamenii, triciclele, ricșele, agitația multicromatică și plurifonică se stinge, parcurile, magazinele, ceainăriile și fabricile sînt pustii. Megalopolisul își desfășoară șirurile nesfîrșite de mașini, scutere, motorete, motociclete. Unul din cinci tokioți este posesorul unei mașini, unul din trei al unei motorete sau motociclete și aproape fiecare familie are trei biciclete. Și atunci, cine mai poate crede

privind aceste arteziene de vehicule că în castronașele lăcuite ale copiilor se află ca unic prinz o feliuță de pește, un pumn de orez și câteva fire de algă?

Călătorul, omul impresiei vii, șocante, operează atunci cu cifre vorbind despre inflorescența mondială a vehiculului nipon care a plasat Japonia pe locul unu din lume și încearcă să descopere în șuvoiul care țîșnește pe zece benzi de circulație o Honda, Nissan Bluebird sau o Toyota Corolla, mașinile care au monopolizat primele premii internaționale ale marilor raliuri automobilistice, dar nu distinge nimic.

De la bordul elicopterelor poliției s-au fotografiat câteva centre aglomerate din Tokyo. Rezultatul? Cei cinci kilometri pătrați din jurul gării centrale a orașului constituie zona cu circulația cea mai intensă din Japonia. Calculatoarele au numărat în acel perimetru: 149 000 de vehicule în mers, 49 800 oprite în fața semafoarelor și alte 594 000 staționind de-a lungul trotuarelor. 198 de camere de luat vederi au cîntărit automat numărul și viteza mașinilor care trec numai prin acel punct informațiile lor, prelucrate de ordine, au fost folosite de o numeroasă echipă care a dirijat de la un pupitr de comandă electronică circulația în zonă. Dar Tokyo are 128 de astfel de puncte de intensitate automobilistică.

Pe străzile construite de oameni pentru oameni, omul este tolerat. De altfel, oamenii au și fost alungați în subteran. Mașinile la lumina zilei și oamenii în tunele. Zeul cu patru și două roți deține monopolul și își digeră inexorabil și lent credinșii care își propun obsesiv străzi fără mașini, dar nu îndrăznesc să întreprindă nimic pentru că aceasta ar însemna propria lor paralizie.

...Spectaculos în Ginzanu e cum s-ar părea la prima vedere Kabuki sau Noh, celebre de altfel în lume, nici restaurantele cu gheise, de care e plină insula Honshu, nici băncile numeroase în Tokyo, ci... pachetul, minusculul, derizoriul care aici capătă preț și strălucire deosebită. Căci simplitatea Ginzei e să accentueze tocmai disproporția dintre neînsemnătatea lucrului cumpărat și luxul învelișului. Fundă peste fundă, învelitoare peste învelitoare, obiectul pare și mai mic decît este. Ceea ce japonezii transportă aici cu o energie neînchipuită nu e decît un fleac superb ambalat. Darul Ginzei e cutia. Negustorii și oamenii sandwich, reclama ei vie, cunosc adevărul, dar imbie pe oricine, doar... doar...

...Se mișcă în jurul meu, ca într-un dans, bărbați scunzi și palizi, femei în chimonouri și opinci de lemn, fete în taioare tăiate după ultimul jurnal de modă parizian și cocoțate pe sandale mici cu talpa neobișnuit de groasă, hamali fără vîrstă care împing pe roțile geamantane dulap și cară coșuri din pai de orez.

Și toți zîmbesc, cu un zîmbet lipit sau desenat, despre care nu înțeleg dacă înseamnă amabilitate și ospitalitate sau profesionalism.

Răsfire la tot pasul, magazine cu aer condiționat, unde se vind evantaie de lemn lăcuit sau de carton simplu, restaurante, în care se mîncă șnițel vienez din carne de Kobe stropit cu sos de soia cu bețișoare de bambus viu colorate, holuri mari în care japonezii stau pe o bucătică de tatami adusă de acasă lingă fotolii largi și moi, de scai, goale, nișe, unde se bea sake cald din grațioase tokkuri — sticlufe din lut ars — și muniscul sakozuki — ceșcuțe — la măsute de-o șchioapă, mari baruri cu tonomate și whisky...

Și toate acestea în inima unui building cu scări rulante și benzi electronice pentru transportul și vama bagajelor, cu decolări și aterizări din jumătate în jumătate de oră spre sau dinspre Extremul Occident și din sfert în sfert de oră spre sau dinspre marile orașe japoneze, în inima celei de-a opta puteri a aviației civile internaționale.

Cîndva, Japonia dezvoltase un singur cadru din epopeea cinematografică a Terrei și, descoperind un model, se retrăsese fascinată în arhipelagul-cochilie, refuzînd contactul cu restul Marelui Exterior.

Marele Exterior, la rîndu-i, socotea extrema Extremului Orient, periferia lumii civilizate. Pentru simplul fapt că europenii apucaseră să așeze în centrul planiglobului propria ogradă dîncolo de care totul devenea automat periferie. De fapt, teamă de necunoscut și mindră închistare în ignoranță. Chiar dacă marii călători, puțin la număr, decantau în ritmul viselor sau în traul cailor aventura cunoașterii ținuturilor limitrofe se întorceau într-o Europă xenofobă în care mesajul impresiei vii își pierdea semnificația în fața singurului semnificant: distanța.

De la mijlocul secolului al șaptesprezecelea, cînd Japonia și-a crăpat porțile în fața solilor Occidentului și pînă la mijlocul secolului al douăzecilea, cînd explozia atomică i le-a smuls din țîțini, se pot număra pe degete occidentalii care au atins țărmurile arhipelagului inhibat de orgoliu și prejudecată, sau japonezii care au fost tentați să vadă lumea „civilizată”.

...Pe aeroportul internațional Haneda, de lingă Tokyo, îi priveam pentru ultima dată pe locuitorii de la capătul celălalt al lumii.

Sute, mii de oameni pleacă și vin, vin și pleacă, transformînd Haneda într-un adevărat mușuroi de furnici, cu centrul nervos într-un punct pe malul Oceanului Pacific și cu terminalele cuprînzînd lumea.

Statisticile cabinetului primului ministru nipon atestă că unul din patruzeci de japonezi călătorește astăzi de plăcere în străinătate. Și chiar dacă aceasta înseamnă numai scurt-circuite prin Asia, Europa și America, important este că japonezul, educat prin tradiție să se izoleze între zidurile de apă ale țării sale, dorește acum să cunoască, să înțeleagă și să evalueze lumea.

LUMINIȚA DOJA

Casa lui Liszt

La o margine de parc, în centrul străvechi al Weimarului, dincolo de pilcul fagilor bătrâni prin care răătălesc adieri ostenite, casa lui Liszt se lasă contemplată ca un miez de lume. Căci asta și este. O lume a muzicii răsfrântă într-un simbol. Un punct viu, un lăcaș care ascunde în eleganță, ordinea și bogăția interioarelor, tentații. Una ar fi legată de fanteziile pianistice ale lui Liszt. Vom fi delectați ascultând pe bandă faimoasele lui **Preludii**. Alta, privitoare la turneele pe care le-a întreprins de-a lungul și de-a latul Europei.

Ni se oferă privirii, din vitrinele protejate de cristale sau din firidele încăperilor, daruri oferite compozitorului și interpretului. O sabie bătută în diamante, primită la

Constantinopol, invită la meditație. Iată că și un artist — spirit care descoperă altora valorile sensibilității — va fi răsplătit ca un soldat. Semn că artele — oricât de delectabile — presupun un act de curaj și sînt privite ca atare...

Să fie, oare, o întîmplare, că în cocheta vilă, din peregrinările nenumărate, Liszt, ca un adevărat aventurier în spirit, a adunat o coroană de lauri turnată în platină dar, și o mantie de mătase? Diverse partituri în manuscris amintesc că marele interpret și compozitor fusese omul marilor corespondențe. Fiecare lucrare evocă un fel de a participa la crearea lumii, un contur solar al înaltei sale perfecționări. Căci Liszt, ca autor al simfoniei **Faust**, al marilor poeme simfonice

atît de populare, a mers neșovăelnic spre un fel de magie a sunetelor, muzica-fortă naturală, vorbind divin unor săli de concert înmărmurite de admirație. Îl ascult și eu, în acel final strălucitor al **Preludiilor** și mă adîncesc în marele foc al orchestrației ca într-o veșnicie salvatoare, indivizibilă.

Pe banca din parcul umbros mă odihnesc de atîta concentrare. Caut să descopăr cît universal intră în lucrarea de geniu a acestui muzician romantic care a știut să legitimizeze expansiunea muzicii ca formă a conștiinței cosmice. Și îmi amintesc elogiul goethean, din poezia **Privind craniul lui Schiller**, atît de potrivit și pentru geniul lui Franz Liszt: „Nu știu dobîndă pentru om mai mare/Decît natura-zee să-i arate/Cum ea topește-n duh ceea ce-i tare/Și ține tare cele-n duh create”.

HENRI ZALIS

CRACOVIANĂ

Fișă de dicționar: CRACOVIA (KRAKOW) — Oraș în sudul Poloniei, cu regim de voievodat; centru administrativ al voievodatului cu același nume, port pe Vistula. Populația — peste 650 000 locuitori. Universitate (1364). Piața Rynek Glowny cu numeroase monumente istorice, catedrală din sec. 13—14. Castelul regal Wawel (sec. 14). În evul mediu, important centru comercial. Capitală a statului unit polon (1320—1609). Aici a izbucnit în 1794 răscoala de eliberare națională condusă de Tadeusz Kosciuszko, precum și răscoala din 1846. Stăpînit de Habsburgi (1795—1809 și 1846—1919). Între 1809 și 1815, în componența Marelui Ducat al Varșoviei, apoi centru al Republicii Cracovia (1815—1846); ocupat de hitleriști (1939), a fost eliberat de trupele sovietice (ianuarie 1945).

Filă de pieton: „De faptul că în secolul al XVII-lea capitala a fost mutată la Varșovia, chiar și astăzi se îndoiesc unii locuitori ai Cracoviei, îmi spunea Alina Kurkowska, ghidul meu în periplul polonez. Acest oraș este un imens muzeu și dacă n-ar exista, Polonia ar fi mai săracă”. Străzi, ziduri, turnuri, case, ferestre, edificii publice și de cult sînt mărturii ale unei istorii de șase—șapte veacuri. Se afirmă

că jocul Lajkonik-ul (Lajkonik este un cal de lemn cu călăreț tătar), este în amintirea atacului tătarilor, care în 1281 au fost învinși de bravii sulitași vistuleni; o legendă spune că semnalul de goarnă din turnul Bisericii Sf. Maria se întrerupe brusc în memoria gornistului care a fost străpuns în gît de o săgeată tătară, curmîndu-i chemarea la luptă.

Orașul este dominat de Castelul Wawel, fostă reședință a regilor poloni, un ansamblu de arhitectură laică și sacră păstrat complet. În criptele subterane ale catedralei sale se află sarcofagele marilor conducători, artiști și eroi naționali. În turnul ei, bate „Clopotul lui Sigismund”; turnat în anul 1520, din bronzul tunurilor cucerite în luptele anterioare, cîntărește 8 tone. Însăși catedrala este o impunătoare construcție gotică, înconjurată de 18 capele în diferite stiluri; printre ele se distinge „Capela de Aur” a regelui Sigismund, perlă a arhitecturii renascentiste. În 71 săli, ale Castelului, sînt expuse aproape cinci mii de piese istorice și obiecte de artă, printre care de o valoare inestimabilă sînt tapiseriile flamande de Arras; în Tezaurul Coroanei se păstrează spada de încoronare a regilor poloni. Vechiul centru al Cracoviei este înconjurat de „Plante”—o centură de

verdeată, care acoperă fostele șanțuri și valuri de apărare — spațiu prin excelență al liniștii și promenadei, străjuit de Barbacan (una din cele două fortificații de acest tip păstrate în lume) și Poarta Floriană, în mijloc avînd Piața principală — Rynek Glowny, unde se înalță clădirea pitorească de tîrg Sukiennice, în stil gotico-renascentist (sec. XIV—XVI); la parter sînt tot felul de magazine, iar la etaj — Galeria Muzeului Național. Cafenele, mici restaurante și vinării, tarabe cu suveniruri și umbrele multicolore, mii de porumbei, florărese și cai la birjă dau farmec deosebit acestui loc; e de intrat la „Piwnica pod Baranami” (Pivnița cu berbeci), unde dă reprezentații Ewa Demarczyk, supranumită „îngerul negru al cîntecului polonez”, și la populara cafenea-cabaret „Jama Michalika”...

Momentul Copernic: După Varșovia, Cracovia este astăzi al doilea centru de știință și cultură, cu 12 instituții de învățămînt superior, 6 teatre (între care o operă și o operetă), o filarmonică și 22 de muzee. Timp de secole, acest oraș a fost citadela universitară a Poloniei și a Europei, deoarece în 1364 regele Cazimir cel Mare a înființat Academia Cracoviană, devenită ulterior Universitatea Jagiellonă, una dintre cele mai vechi și prestigioase de pe continent...

„Me genuit Thorunna, Cracovia me arte polivit”. „M-am născut la Torun, Cracovia a format cugetul meu” — a spus Nicolas Copernic, unul dintre titanii umanității, de la a cărui naștere s-a împlinit, la 19 februarie 1973, o jumătate de mileniu, sărbătorit de întreaga lume; teoria lui heliocentrică a stat la temelia edificiului științei moderne, al transformărilor structurale, a deschis orizonturi noi nu numai în astronomie, ci și în fizică și filozofie, a fost un triumf al cugetării raționaliste, eliberate de vechile dogme și prejudecăți... În 1491, tînărul N. Copernic se înscrie la Facultatea Artium a Universității Jagiellone, în perioada ei de cea mai mare înflorire, unde a studiat pînă la jumătatea anului 1495, sub conducerea celor mai remarcabili reprezentanți ai școlii cracoviene de astronomie și științe. Citea enorm. Din acești ani provin cele mai vechi adnotări științifice ale sale, păstrate, printre altele, în așa-numitul „Caiet de recapitulare” de Upsala (unde au fost duse cărțile și o parte din manuscrisele bibliotecii sale, în urma războaielor polono-suedeze). Studiile făcute la Cracovia au jucat un rol esențial în dezvoltarea gîndirii lui creator, cu toate că el nu a obținut în această perioadă un titlu universitar; poziția critică față de cele două sisteme astronomice „oficiale” — teoria sferelor a lui Aristotel și mecanismul excentricelor și epiciclurilor lui Ptolomeu — au constituit un impuls pentru Copernic în găsirea unei concepții noi, proprii, a structurii lumii. De aceea, în 1496 el pleacă în Italia, unde-și continuă studiile la Bologna și Padova. Este interesant de remarcat faptul că, ulterior, făcînd toate calculele sale în raport cu meridianul Cracoviei, Copernic oferea o mărturie emoționantă a amintirii pe care o păstra orașului unde-și începuse cercetările și în care se formase ca intelectual de marcă. Astăzi, Muzeul Universității Jagiellone posedă, printre colecțiile sale bogate, și obiecte care au avut o legătură directă cu „titanul astrelor”;

muzeul este amenajat în clădirea numită Collegium Maius, unde el a fost student...

Pagină de viitor: Orașul Cracovia a fost recunoscut de către UNESCO ca „moștenire mondială a culturii”. printre cîteva dintre cele mai vestite orașe ale lumii. Anual, este vizitat de peste șase milioane de turiști, dintre care aproape o treime sînt din străinătate. Simbol al unui trecut glorios, Cracovia reprezintă o imagine vie a urbanității evului mediu european, Universitatea în stil gotic și Castelul Wawel fiind piesele ei de rezistență și atracție. Tocmai de aceea, polonezii se simt datori să transmită viitorimii tot ce-au moștenit, consolidînd, reînovînd și salvînd vestigiile trecutului. Și nu-i de mirare că s-a format un Comitet obștesc de restaurare a Cracoviei. Planurile sînt vaste și eforturile considerabile. Orașul — centrul vechi, a fost calculat cîndva pentru 50 000 locuitori, dar adăpostește astăzi peste 200 000, trebuînd să deservască în curînd o populație de 800 000. Supraaglomerației, susțin ediliilor și oamenii de știință, i se adaugă: circulația din ce în ce mai intensă a mijloacelor de transport, vechimea sistemului de canalizare, îmbătrînirea firească a materialelor din care au fost construite clădirile (durabilitatea medie a locuințelor este de circa 300 ani, iar a construcțiilor de fortificații și de cult, de circa 600 ani), poluarea atmosferică datorită marilor uzine și combinate din împrejurimi, care grăbește procesul de degradare.

În bălălia pentru viitorul Cracoviei (situații similare au Varșovia, Wrocław, Poznań, Lublin etc) este angajată întreaga națiune; numai pentru lucrări de restaurare, în perioada 1976—1980 s-au alocat 1,2 miliarde zloti. Renovarea unei singure clădiri costă în medie 100 milioane zloti; înmulțind cu peste 700 de clădiri, care necesită a fi salvate, înseamnă 7 miliarde zloti și această sumă trebuie să aibă acoperire în munca specialiștilor, dotați cu mijloace materiale și utilaje corespunzătoare. Într-un studiu consacrat acestei importante probleme, publicistul J. Madeyski scria: „Generația noastră trebuie să refacă neglijențele seculare, să creeze în jurul centrului vechi, sub el, în el și deasupra acestuia o zonă de protecție, ceea ce este legat de introducerea unor modificări importante în sistematizarea orașului, transportului în comun, amplasamentul industriei etc. Nu trebuie, de asemenea, uitat că revalorizarea Cracoviei nu poate fi comparată cu altceva, cu nici una din reconstrucțiile sau renovările de pînă acum ale orașelor vechi. Celelalte nu au fost decît o reanimare sau numai un retuș. Aceasta se realizează cu inima pulsîndă, care este centrul unui oraș mare, ce nu poate fi izolat sau închis pe timpul intervenției. Și acest fapt impune a se da zor lucrărilor, eliminîndu-se în mare măsură contradicția intereselor ce apar între binele monumentelor și comoditatea locatarilor (n.n. din clădirile ce trebuie renovate) și a celor în trecere prin oraș. Iar graba, evident — graba înțeleaptă — înseamnă necesitatea mobilizării tuturor forțelor și mijloacelor accesibile, anume a forțelor poporului”.

VALENTIN HOSSU-LONGIN

„E 136 a - ELBRUS“

Un grup compus din paisprezece alpiști și-a propus atingerea celei mai mari înălțimi a Caucazului, vârful Elbrus. Ascensiunea este o premieră românească, în cadrul unei echipe organizate, la care au participat membrii unor cluburi și asociații sportive din București, Rîmniceu Vîlcea și Pitești. Echipamentul a fost cel obișnuit pentru ascensiuni de iarnă pe gheață și zăpadă: colțari, pioleți, corzi, ochelari (speciali cu lentile filtrante 75%), măști etc. Durata efectivă a activității în Caucaz: 9 zile. Au fost parcurse mai multe itinerarii de antrenament și aclimatizare, care au culminat cu escaladarea de către opt alpiști a vârfului de 5621 m (Elbrusul are două vîrfuri practic gemene).

Conducătorul grupului a fost ing. Mircea Florian, autorul rîndurilor de mai jos.

Duminică, 19 august. Pentru noi, grupul de alpiști care porneam spre înălțimile marelui Caucaz, e o zi cu o semnificație aparte. Înseamnă începutul unui vis în care pasiunea, bărbăția și frumusețea s-au împletit după voia noastră. Pentru ceilalți, pentru toți ceilalți, care rămîneau acasă, Donguzorun, Nacra, Djan-Tugan și Elbrus nu aveau să fie decît un simplu pariu pe care paisprezece oameni îl încheiaseră cu ei înșiși spre a realiza premiera românească de grup a ascensiunii la 5621 metri.

„Tîrnăcoapele nu sînt bagaje pentru avion de pasageri!“

Priveam de la zece mii de metri culoarea aparte a cerului, dar gîndul zbura mult înainte, încercînd să-mi închipui că norocul ne va suride în următoarele zece zile și cerul Caucazului ne va privi ca acum cu ochi albaștri irizați de soare...

Avionul survolează Moscova.

Începe „cadriulul“ formalităților și tranzitului. Partenerii noștri de la „Inturist“ ne-au înțeles perfect graba de a ajunge cît mai curînd în Caucaz, așa că ne-au făcut un program non-stop: transport la hotel, bagaje lăsate în bloc în trei camere, masă de prînz, tur de oraș, masă de seară, transport la aeroport și plecarea spre Mineralnîe Vodi în jurul orei 1, cînd aeroportul pentru curse interne avea să fie încă plin de oameni.

Grupul nostru bizar, cu bocanci, pantaloni de munte, pioleți... trece neobservat. Bagajele stîrnesc însă agitație. Ghida intervine și aflăm cauza: „tîrnăcoapele nu pot fi transportate cu bagajele de avion. Se vor trimite cu avion de marfă“. Tratatulele durează. Explicațiile noastre asupra imposibilității despărțirii de pioleți — degradați la categoria „tîrnăcoape“ — nu impresionează. Ajungem în final la un compromis: să le ambalăm pe toate într-un singur colet, astfel încît să nu-și scoată „colții“ afară. Alergăm în toate părțile ca să facem rost de cartoane, hîrtie de sac, sfoară... Cu zece minute înainte

de zbor alături de umflații rucsaci de cadru, apare la ghișeu de predare a bagajelor, o cutie de carton, legată fedeleș, pe care scrie clar, cu litere de tipar, în limba engleză: ouă de găină — extrem de fragil“.

Baksan, valea ghețarilor

La Mineralnîe Vodi ajungem după ceva mai mult de două ore de zbor nocturn. Nimeni nu mai vorbește. Nu din cauza oboselii, ci a tensiunii crescînd pe măsura apropierii de obiectiv.

Un autobuz mic și demodat ne așteaptă în spatele aeroportului. Bagajele nu încap integral în boxe, așa că o parte este așezată pe cele trei-patru locuri neocupate.

Pornim.

Șoseaua asfaltată este destul de îngustă și șoferul nostru, care și-a întepenit piciorul pe accelerator, ne determină să căutăm din nou sfoară pentru a lega rucsacii care începuseră să danseze agresiv.

Valea Baksanului, care are peste 200 km lungime, e străjuită de versanți abrupti sau verticali și suficient de înalți ca să nu le putem distinge — pe întuneric — limitele. Viteza se menține la 90—100 km pe oră. Pe la ora 5, o geană roșietică se mărește repede. La orizont, drept în față, răsare o creastă acoperită cu zăpadă roșie. Din ambele părți se reped pe rînd muchii golașe să ne taie calea. Baksanul se strecoară cu abilitate printre ele, rămînînd fidel crestei înzăpezite a cărei culoare începe să fie acum roz-gălbui. Șoseaua, pe care alergasem un timp solitari, se animă din nou. Așezări nu sînt, cîteva case doar. La capătul văilor, care se deschid succesiv în stînga noastră, se zăresc munți înalți cu creste albe... Treceam prin satul Elbrus și autobuzul oprește în sfîrșit la capătul călătoriei — hotelul Ceghet, unde se află administrația Inturist. Valea Donguzorun se deschide largă și înverzită în fața noastră, închisă însă în partea superioară de ghețarul cu același nume, alimentat permanent de zăpada și ghea-

ta care să prăvale de pe versanții masivului Nacra-Donguzorun. Crestele argintii ne obosesc ochii reflectând soarele orbitor.

Sintem treziți din visare și trimiși 15 km aval, la Sokol, unde va fi reședința noastră.

Incursiune în Glavnii Caveazskii

Prima confruntare cu Caucazul va fi făcută de două echipe în paralel. Alpinistii „înrațiți” vor merge în Shelda, atracția permanentă a temerarilor. Noi, ceilalți, vom încerca să ne aclimatizăm într-un circuit de trei zile, ce vizează printre altele și virful Djan-Tugan (4012 m).

Chiar din fața vilei Sokol începe valea Adilsu. Trezind podul peste Baksan ne uimește limpezimea apei. Aseară, apele umflate, de culoare bej-galben-marونی curgeau năvalnic, alimentate de topirea ghețurilor și de materialul spălat al morenelor.

Șirul indian al echipei prinde șoseaua de tip forestier și după 15 km sintem la baza alpină Djan-Tugan. Soarele, atît de mult dorit, ne-a dogorit nemilos, aplecîndu-ne mai mult sub greutatea rucsacilor. (S-a produs și un fenomen ciudat dar plăcut: corpul nu se acoperea — cu tot efortul și căldura — de umezeala transpirației. Probabil, aerul uscat o absorbea instantaneu).

Poteca ne conduce acum în zona sălbatică, unde stăpîni absoluți sint ghețarii, morenele și apa. Micul refugiu Zelenaiia Gastinița ne primește aproape de prînz. Aici vom înnopta, așa că lăsăm rucsacii și urcăm în continuare pe muchia morenei stingi. Înaintăm cu spor, cînd... o senzație de amețeală, combinată cu un puls alert și o dorință irezistibilă de a mă trînti pe jos mă copleșesc. Cu un mare efort continui încet urcușul, respirînd foarte adînc; în circa 200 m, senzația aproape a dispărut. A fost prima și ultima manifestare a răului de altitudine (fiind la cca 3400 m). Lava împietrită a ghețurului Djancuat ne întîmpină. Majoritatea celor din echipă vedem pentru prima dată ghețari și crevase adevărate. Către mijlocul ghețurului, crevasele foarte dese, ne obligă la ocoliri sau salturi, în funcție de deschiderea lor. Coarda nu a fost folosită, panta rămînd accesibilă la colțari și piolet pînă sub virf. Ziua apropiindu-se de sfîrșit, ca și forțele noastre după cele 12 ore de mers, hotărîm întoarcerea. Ne aflăm la cca 3900 m. Ochii nu se mai satură înregistrînd extraordinara panoramă a patrumiarilor și a ghețurilor lor. La orizont, cele două virfuri, argintii ale Elbrusului, domină totul.

A doua zi, după ce traversăm albia ghețurului și morena dreaptă, șipotul cristalin al apei ne obligă la popas. Aparatele prind ineditul colorat al oamenilor și rucsacurilor răspîndiți printre enormi bolovani de morenă; vegetația lipsește. Versantul se urcă cu imens efort, rocile diseminate în praf curg sub apăsarea bocancului, fiecare pas fiind o problemă de stabilitate. Șaua Koiavganauș (3700 m), care desparte cele două mari bazine de origine ale văilor Adilsu și Adirsu, ne primește îmbietoare la odihnă. Nu mă așez însă, în căutarea celor mai favorabile unghiuri pentru a prinde, de o parte

și de alta a lanțului muntos, panoramele cu ghețari și piscuri străjuite de norișori foto-genici. În zare, eternul Elbrus.

Coborîm din nou prin praf, alunecînd mereu, apoi pe ghețar. Ne întîmpină alte crevase, goluri, seracuri, printre care ne strecurăm cu atenție. Undeva, foarte jos, firul riului Adirsu lucește în soare.

O nouă noapte fără cort la baza alpină Ullutau. Dimineța, începînd de la 4, se atacă masivul Tiutiut, un patrumiar interesant. La orele 14 plecăm către „casă” pe drumul croit pînă aici și avem marele noroc să ne culeagă un camion cu niște roți enorme. După nici trei kilometri, drumul este însă întrerupt de o lavină cursă peste noapte. Ne aflăm pe spinarea acesteia. Sub noi, pante abrupte. Înainte de a putea lua o hotărîre, camionul — de necrezut — pune fața către panta din dreapta (cca 45°) și... ne scoate nevătămați, la șosea.

Către finalul văii, înainte de confluența cu Baksanul șoseaua se întrerupe din nou, cu o săritură de aproape 200 m. Un mecanism cu plan înclinat asigură însă circulația. Noi coborîm pe scări, dar autocamionul alunecă cu liftul. Cu un autobuz urcăm pe valea Baksan, pînă la Sokol.

Elbrusul, gigantul adormit

Elbrusul seamănă cu o cămilă albă. Cele două cocoșe, virfurile, de fapt, sint urmele unor cratere stinse de mult. Roca întîlnită pe drumul de tractor ce urcă de la 3500 m, punctul terminus al telecabinei, pînă la marginea ghețurului, este în totalitate de origine vulcanică. În stînga noastră, se dezvoltă „Marele Azau”, un ghețar de dimensiuni impresionante. În marginea ghețurului, în roca de bază, un tractor șenilat de mare capacitate, croiește un drum. De aici pare mic cît un bondar; ar încăpea însă trei utilaje de acest fel puse unul lîngă altul, chiar în prima crevasă de alături.

Urcăm mereu. Străbatem în lung „Micul Azau”, ghețar pe spatele căruia s-au format priiașe ce-și adîncesc mereu albia, unele auzindu-se numai curgînd în adîncuri. Gheața, amestecată cu zăpadă granulară, e moale și îmbibată cu apă. Numai în cămăși, înaintăm sub soarele arzător, către „Priint Odinnadțații”, marele refugiu izoterm pe trei nivele ce seamănă cu un vagon de cale ferată pierdut într-o mare albă...

Culoarea zăpezilor eterne

Refugiul Priint Odinnadțații, 4200 m. Sintem treziți la ora 0. Camarazii mei se plîng de insomnie și durere de cap. Vom rezista pînă sus la 5621 m? Ne-ar mai fi trebuit o zi — două de acomodare. Nu putem însă risca, oricînd se poate schimba timpul. Ceasta de ieri...

Îeșim. Cerul e spuzit de stele. Acum, deci. Pornesc cu grupa a doua, doar după 10 minute observ lipsa aparatului de fotografiat. Urită treabă! Mă întorc, nu se poate fără el. Este un întuneric profund. În noapte, abia clipeșc două lanterne, ca două puncte. Am rămas mult, foarte mult în urmă. Simt sub colțari cum gheața se asprește și scîrție. Din față mă izbește un

vint înghețat, tăios. Când începe puțin să se vadă, apreciez că am trecut de 5000. Respirația adâncă îmi numără pașii. Culoarele curcubeului, pe un cer de cobalt, sint aici dungi horizontale, oglindite estompat în zăpada eternă. Munții ceilalți au rămas undeva jos. Pășesc într-o lume nepămînteană în care aerul este un articol de lux, iar frigul atotstăpînitor. Vreau să rețin pe un dispozitiv panorama multicoloră. Pierd însă o groază de timp pînă reușesc să pregătesc aparatul. Mîinile nu le mai simt. Apăs totuși declanșatorul. Rulez imaginea făcută, dar trăgătorul rămîne înghețat la capătul cursei. Dacă n-ar fi vîntul acesta! Trag de pioletul înfipt, cu antebrațele, și-l prind la subțioară încercînd

— fără succes — să vîr mîinile înmănușate în buzunare.

Traseul clasic ocolește prin șaua dintre vîrfuri, dar nu mai am timp... de frig. Deci, direct către vîrf! Panta e mare, fiecare colțar se înfige cu o lungime de talpă mai sus, ritmic, însă un ritm care devine tot mai anemic. Apreciez că am trecut de 5400 m, văzînd șaua rămasă mult mai jos. Teribil frig. (Aveam să aflu că temperatura în condițiile date, putea fi între —20 și —30°C).

Nu știu dacă ceea ce văd poate fi vîrful.

Deasupra mea, nu prea departe, ceva se termină.

MIRCEA FLORIAN

UMOR

EPIGRAME ... TURISTICE

La mare

Pe faleză trec „sirene”
Date cu rimel pe gene,
Cu zorzoane, cu mărgele,
Însă fără solzi pe ele.

Troleibuzul de Mamaia

Striga un îns cu voce tare:
— Dar asta-i un curat abuz!
Pînă să fac baie-n mare
Fac una și în troleibuz.

Celui ce nu respectă natura

Oftează omul din rărunchi
Săpîndu-și numele pe trunchi.
A izbutit, n-a fost ușor
În fine ... e nemuritor.

În (unele) locuri de popas

După ce-au plecat turiștii
Lesne e să se observe
Că au semănat pe munte
Pungi, borcane și conserve.

Maestrului emerit al sportului Emilian Cristea, drumeț prin vocație

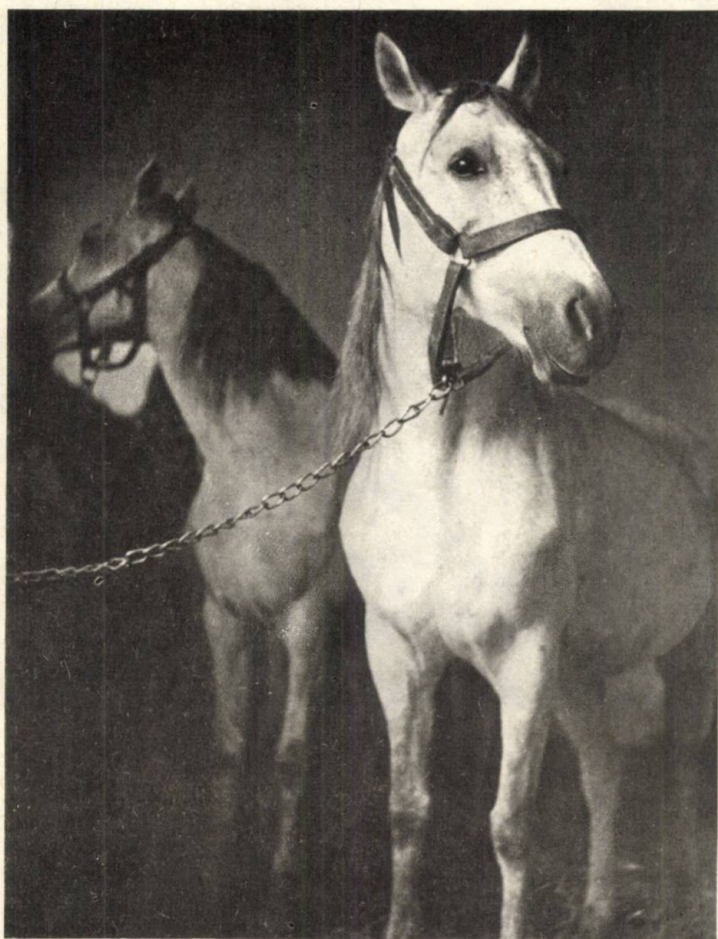
Dacă prin Bucegi apare
Stîncă, vîrf sau pietricică,
Strigă să se-audă-n zare:
Să trăiască nea Milică!

ION RUȘ

MATEI MIHAI

„Voios ei zburînd apucară calea-ntre cer și pămînt“

Pe cîmpul de mai, caii albi, caii negri, iepele și lingă ele minjii născuți odată cu cea dintîi iarbă a anului — e un văzduh de baladă deasupra lor și lumea pare s-o ia de la capăt. Apare apoi un om, ori poate se aude numai fluieratul lui, și, atunci, coamele flutură, se pleacă, dau semn de recunoaștere. Și-o pornesc împreună, la trap, la galop, la deal și la vale. A fost o vreme — se aude un glas ce întoarce privirea poetului din purtările visului — cînd s-a vîndut calul și cu trei poli ... pasămite nu mai era bun, nu făcea treabă ca motorul ... Cîndva însă, ei au tras funiile în jurul parului pe arman, la treieratul griului, s-au opintit să pună în mișcare, în locul apei, roțile de moară și pivele de ulei, au dus în spinările lor coșurile cu minereu scos din mine, au cărat mangal pentru topitorii și desagi grei pe poteci abrupte de munte, au fost și plugari, au dat ajutor la cultivarea terenurilor în pantă, au transportat furaje. Datorită lor a apărut omul călăreț, în goana și-n nădușeala lor au fost scurtate distanțele, tot ei și-au năpus-tit piepturile printre sulii și săgeți și gloanțe, ducîndu-și stă-pinii-oșteni la victorii, au dus după ei tunuri și care cu răniți. Acest „atlet“, acest „geniu sub-altern al omului“, cum îl numea autorul **Bietului Ioanide**, a mai avut putere între timp să fie și confesor credincios la nenumă-rate povești de dragoste, căci lui i s-au încredințat îndemnurile cale de șapte văi și-o vale-adîncă pînă la porțile mindrelor. Ce alt animal a mai fost capabil de un asemenea maraton în timp și spațiu? Toate astea ne trec prin minte în vreme ce mergem pe marginea șoselei, cu mașinile duminicale alunecînd pe lingă noi, mîinate de caii

lor-viteză care mîncă nu jeratec ci benzină scumpă. De la halta comunei Izvin pînă la herghelie sînt vreo trei kilometri. Timișoara e cam la o oră distanță cu trenul.

Linia de sînge 29

Oamenii care trăiesc lingă cai par la prima vedere oameni ca toți oamenii. Ba-i mai auzi

spunînd și lucruri surprinză toare pentru cititorul exaltat de istorisirii duioase, de exemplu, cum din firea lui calul nu e o ființă prea prietenoasă, că n-are cu tot dinadinsul plăcerea să te ducă în spate. Îngrijitor de grajd, jocheu, medic veterinar sau director de herghelie, cel care trăiește lingă cai are însă un altfel de timp al vieții, așa că poți să-l cauți liniștit duminica,

în orice zi de sărbătoare prin preajma grajdurilor, fiindcă ai să-l găsești în mod sigur acolo. „In munca asta e ca la pompieri, zice pe ton nu tocmai glumeț **Ciprian Cirstean**, directorul hergheliei de la Izvin. Stai în permanență de veghe, uneori două minute de întârziere pot să fie fatale și sînt nopți cînd dormi în grajd ca la căpățul unui om în mare pericol. Calul are un sistem nervos vegetativ extrem de sensibil, odată dezechilibrat întregul lui organism devine o sirenă de alarmă ce nu se mai oprește. Face și el colici intestinale, încurcături de mațe, nu e scutit de afecțiuni hepatice, mai cu seamă căile respiratorii îi sînt foarte sensibile la îmbolnăviri, nu-l ocolește nici gripa,

chiar astă iarnă a fost o epidemie care a dat de furcă hergheliilor din toată țara...” Din rama unei fotografii ascultă un splendid armăsar cu urechi adunate în creștet, ascuțite ca frunzele și arcuite în semilună. E însuși strămoșul cailor care zburdă afară, în ocol: un Nonius, „întemeietorul curentului de singe 29“, cum i se zice în termeni de specialitate. Timp de zece ani, între 1895 și 1905, el a dat la vestita herghelie Mezohegyes din Ungaria progenituri demne de virtuțile rasei, al cărei început a fost făcut de Nonius-senior, un cal capturat de armata austro-ungară de la o herghelie din Franța. Povestea lui înseamnă formarea a trei mari linii de singe — 29, 31 și

36 — crescătorii de cai explicînd cum fiecare dintre masculii care trăiesc într-un nucleu de reproducere — herghelia — primește un număr de ordine păstrat de toate exemplarele născute din el. Dacă armăsarii au fost bine selecționați — povestea doctorul Cirstean — mamele în schimb erau un „material neomogen“, iar Ungaria, săracă în cai, a apelat la vestitele iepe moldovenești. Ele au jucat un rol foarte mare în formarea și consolidarea rasei Nonius, ca și a altor rase, Ghidran, de exemplu. De altminteri, faima calului românesc circulă din timpuri vechi, mărturisită de cronici și pagini de istorie. Marele Ștefan ținea la înalt preț oastea sa de călăreți, ca și grajdurile

păzite de comiși pricepuți, iar în vremea aceea Grigore Ureche avea să deplîngă, după bătaia de la Podul Înalt, „caili cei gingași la frig ai turcului“. Pe la 1650 — găsea demn de consemnat un călător străin — tatăl lui Constantin Brâncoveanu creștea „pe moștile lui 12000 de iepe“, iar despre caili moldovenști, apreciați de un inginer francez ca „cei mai frumoși cai și cei mai buni din Europa“, turcii aveau o vorbă bine cunoscută — „Un tinăr persan și un cal moldovenesc sînt mai de laudă decît oricare alții“. Cum îi descrie Dimitrie Cantemir pe cei din partea muntelui, ei sînt „robusti, duc foarte bine la greu și au copitele atît de tari — încît de ar merge pe drumuri oricît de rele — nu e nevoie să le pui potcoave“, în vreme ce caili românești ai cîmpiei sînt „mai mari, falnici, renumiți prin frumusețea armonioasă a făpturii, prin înalta și rezistența lor“. Din ceața vremilor, se deslușește umbra strămoșului lor sălbatic — tarpanul, „calul pontic“, deopotrivă străbun al raselor de cai de călărie și al celui arab.

Deasupra suflet, dedesubt suflet...

Întunecat la trup ca noaptea, măreață și vie statuie ecvestră, e un cal frumos acest Nonius, atîta vede ochiul de profan, nebănuind ce lucrare de lungă răbdare și maximă grijă este cea dintr-o asemenea herghelie ca a Izvinului, ca a celor 17 herghelii din țară, coordonate de Centrul republican de creștere și calificare a cailor. „Valuri de necazuri au trecut peste cal, zice doctorul Cîrstean, au fost timpuri nu îndepărtate cînd s-a împuținat numărul lor și au degenerat rasele. Acum, de mai mulți ani, înainte ca penuria de carburanți să readucă în actualitate folosul acestui animal pe care omul s-a biziuit într-o dragoste niciodată stinsă, hergheliile reprezintă nucleee naționale de redresare a creșterii lui, de ameliorare a raselor și tipurilor. De aici se trimit în județele și satele țării armăsari de reproducție — noi dăm la ora actuală un număr de 170 pentru trei județe — al căror rol se înțelege de la sine. Desigur, pe lîngă aceasta asigurăm și exem-

plarele de performanță destinate călăriei și concursurilor hipice. Nonius este ceea ce se cheamă un cal intermediar, adică bun și la transport și la călărie, îi place mai ales să sară peste obstacole, e și un alergător apreciat, chiar dacă fără viteza și rezistența pur-singelui englez, care face 8—10 secunde pe kilometru, un Nonius scoțînd cam 1 minut și 15 secunde“. Afară, în ocol, ipele cu minjii pe lîngă ele își fac baia de aer. Doctorul veterinar, Nicolae Stănescu, în cizme de cauciu („mai sînt și serpi în fină...“), stă rezemat de birnele împrejmuirii, în atitudinea celui care, fără s-o declame, știe vorba aceea despre cal și călăreț — „Deasupra suflet, dedesubt suflet...“ Învățăturile simple, repetate cu fapte de fiecare zi, lucesc și în ochii îngrijitorilor: să-l lași pe cal cît mai mult în aer liber, să-și trăiască viața lui de făptură a naturii, să ții mîna cît mai departe de cravașă, tratează-l și educă-l cu blîndețe, calul nu uită niciodată o lovitură și chiar o înjurătură, nu-i da apă repede după efort, ferește-l de fin mucăgăit, ia-l de la două-trei luni cu binele și răbdarea și tot astfel pune-i hamul pe la trei ani și-l scoate la antrenament și la dresaj ... Toate orele vieții calului sînt în gesturile oamenilor de la Izvin — nașterile grele ori cele obișnuite, minjii care încing dimineața jocuri precum puii de om prin grădini („copiii sînt cei mai buni înblînzitori ai cailor, e o mare prietenie între

ei“), somnul lor, căci caili sfîrșie și ei și visează, actele lor de identitate întocmite extrem de scrupulos („fiecareu exemplar i se cunoaște arborele genealogic pe cel puțin cinci generații“) Colega mea, Natalia Dumitru, fotografiază de zor niște arătări venite parcă din hățișul străvechilor păduri cu cai diluviali. Sînt Ardenezii, goliații Izvinului, rasă de calibru forte: cîntăresc 800—900 kilograme, sînt de aceea slabi de viteză, dar de mare nădejde la tracțiune, iar cînd calcă pămîntul copitele lor dau sunet făcut să ajungă la urechile ciclopilor. La plecare, ardenezul Sorin face la comandă acrobații pe două picioare și ronțăie bomboane ca o domnișoară. Cu amintirea lui, a unei eleve blonde din Timișoara care bate drumul pînă la Izvin „să ajungă călăreață“, a șoselei fugind cadentat, în pasul celor două iepe Nonius minate de nea Ghiță, drumul cu trenul pare atît de monoton...

Semne particulare

Vrăbiile săgetează în lung și-n lat grajdurile de pe malul mării. Ne oprim la fiecare boxă și ne uităm la caili arabi care ne privesc liniștiți cu ochii lor prelungi, desenați parcă de dermatografe. Crengi tinere sub adierea vîntului sînt picioarele lor, misterul și chemarea depărtărilor de-acum mii de ani o poartă pe frunți, cine s-ar mai mira că au fost creșcuți precum copiii în corturile de beduini,

mingliați cu șoapte de dragoste și apărați ca cele mai scumpe comori? Să privească la marginea pământului, să aibă nările fine și buzele mici, subțiri, să soarbă cu ele picătura de rouă, așa l-au zugrăvit în visurile lor oamenii din cimpiele Persiei și Mesopotamiei și l-au dat credincioșilor întru. Alah, care l-a făcut încă o dată și i-a zis: „Eu te creez și te numesc arab. De moțul din fruntea ta leg Binele. Oriunde te vei afla puterea va fi de partea ta“. Caii de la Mangalia duc cu ei o legendă și un adevăr prea frumos ca să nu merite și cele mai grele osteneli ale omului. Acolo, la cițiva pași de hotelul „Ileana“ din stațiunea Venus, ne uităm la coamele fluturind în goană de păsări ale pământului și ne ziceam, că, de-i adevărată vorba arabă, „calul e gândul omului“, atunci frumos trebuie să fie acel gând, nobil și iute săgetarea lui de la un capăt la altul al zării. 15 parasingi, asta e rezistența la drum a cailor arabi, iar o parasingă, unitate arabă de măsură, înseamnă 5 kilometri. Căci pentru ce altceva a fost el lăsat de natură decît să nu se sperie de distanțe, să alege mereu și nu-i trebuie altceva decît mîncare și-o mină sigură și blindă de călăreș și de prieten. Dar toate astea sînt, poate, „povești livești“, cum zice doctorul Stretean, cel care minuieste la nevoie niște ace de seringă la a căror vedere te lămurești imediat de ce caii încep să se foiască și să fornăie cînd apare pe ușa grajdului vreun halat alb. Reflex condiționat, ar explica doctorul, cu aerul că nu se petrec aici fapte deosebite. Și totuși, harghiteanul acesta înalt, venit să trăiască lingă cai, pe malul mării, ascunde sub liniștea lui ironică o inimă de pasionat. Toate s-au legat în ceasurile în care ne-a povestit viața hergheliei — istoria calului asiatic și tarpanului, tablourile lui Gericault, cel mai renumit pictor de cai, și biografia pisicii Tanța, aflată tocmai atunci în prieteșug cu un cal arab, efectele pilocarpinei care la cai stimulează secrețiile glandelor interne, atropina care micșorează durerile, întîmplări cu lordul Darby și cu Billy Turc, calul capturat la asediul Vienei, de la care a pornit rasa purșinge englez ... Pentru orașanul derutat de lecturi, în prea tristă

nelegătură cu viața animalelor, a fi văzut o montă ar fi fost în imaginație o întîmplare senzațională, făcută să-ți stringă inima, dacă un doctor veterinar ca acesta nu ți-ar fi explicat, așa cum ar fi vorbit despre o plantă sau despre o călătorie, ceea ce natura săvîrșește firesc și fără umbrele unei false rușini. Erau acolo doi cai într-o splendoare regală și oameni obișnuiți să vegheze ca împerecherea lor să se petreacă cu bine, gîndind la înmulțirea, puritatea și frumusețea rasei. E necesară o iavașă, un fel de friu, la o iapă-fecioară, e strict interzisă la cai însămînțarea artificială; în Anglia se veghează cu martori la orice moment al reproducției, căci misterele geneticii nu iartă. Iapa fată la 11 luni și cam 15 zile, măgarul la 12 luni, femela elefantului poartă sarcina 2 ani... Caii par să semene între ei, zici „o herghelie“ și ți se pare destul, însă un pasionat ca doctorul Stretean sau ca doctorul director Oțeanu îți vor spune cum fiecare cal are fiziologia lui, este un exemplar unic pe pămînt, ca și omul. Caii au și ei semnele lor particulare, „balzanele“, brezăturile și petele de pe chip în formă de stea, felinar, strănut, țintă. Măsurătorile au și ele rostul lor, căci un minus sau un plus nu sînt altceva decît o deviere de la tipul rasei, iar armăsarul arab trebuie să aibă 1,50—1,65 m înălțimea taliei, iapa să se încadreze între 1,48—1,52 m.

O inimă de 5 kilograme

„Și acum să facem puțină ordine în toate astea, e de părere doctorul Stretean. Herghelia de la Mangalia ființează din anul 1928, materialul cabalin fiind strănutat de la herghelia din Jegălia, care exista încă la 1918. Clima uscată de litoral, vegetația și nisipurile întruchipează mediul cel mai apropiat de locul de origine al cailor arabi, rasă din care Mangalia crește 9 familii — Hadban, Kohelan, Dahoman, Siglavay-Bagdady, Mersuch, Gazal, Nedjary, El Sbaa, Shdyja. La orice herghelie se vorbește despre o malcă, formată din iepele care asigură continuitatea pură a rasei, la noi sînt 120 și rostul lor, alături de armăsarii pepinieri, este să dea progenituri exemplare. Insușirile

calului arab sînt vestite în toată lumea, el a contribuit cu un potențial genetic foarte bun la formarea tuturor raselor de cai. Fără să fie de talie foarte mare, e un cal frumos și nobil la înfățișare, iute la alergare, rezistent, bun de șa, de transport, blind din firea lui și de aceea mult folosit la agrement, un excelent prieten pentru copii care învață să călărească“. Ne uităm la cutiile cu medicamente, la fiolele cu glucoză și vitamina C și ne gîndim că știm mai multe cîntece cu murgii și roibi gonind pe lună și pe stele, decît amănunte despre viața lor, uitate odată cu lecțiile de zoologie. Cît singe trece prin trupul calului? 12—14 litri la cel arab, inima-i cîntărește 4—5 kg, temperatura lui normală este de 38°C, iar cînd e bolnav ajunge la 42°C. Mîncă cu plăcere nu numai zahăr, dar și morcovi, smochine, curmale, boabe uscate de struguri. Are memorie foarte bună și se scaldă în mare cu aceeași bucurie ca a noastră. Dar cînd e bolnav, cum aflăm ce-l doare, cînd nu știe să se vaite? Anamneza se practică în cazul lor ca o adevărată anchetă, și de data asta vorbesc oamenii, căci de multe ori un îngrijitor neatenț este vinovatul. Cînd calul se culecă pe jos, transpiră, se ascultă cu urechea, se chirește ca un cline, înseamnă că are crampe intestinale. Un căscat la infinit semnaleză o afecțiune hepatică...

Patruzeci de cai arabi pleaseră în ziua aceea cu trenul din Mangalia. Erau vedete, se duceau să joace în filmul „Burebista“. Aveau să se împiedice, să cadă, să se rostogolească în lupte, alături de cascadori, să repete de multe ori aceeași scenă, să dea, cu alte cuvinte, de greu, și asta nu-i un lucru rău, orice ființă trebuie să îndeplinească opreliști ca să fie stimulată, așa i se cunoaște și puterea și rezistența și talentele. Ca și la om, hrana abundentă și lipsa de mișcare fac un nevolnic din cel mai înzestrat cal... Vrăbiile continuau să săgeteze grajdurile și inserarea venea dinspre mare cu umbre de călăreși și cu vorbele celui orb care visa în „Iliada“ goana a două făpturi ce-și cuvîntau prin dragoste — „Voios ei zburînd apucară calea-ntrecer și pămînt...“

ANDA RAICU

5 filme de turism

prezentate de NICOLETA GHERGHEL

„Drumuri prin milenii“
— itinerare de civilizație
și spiritualitate

Anul celebrării celei de a 2050-a aniversări de la crearea primului stat dac centralizat, sub conducerea regelui Burebista, a prilejuit realizarea unui film omagial, în regia Olimpiei Daicoviciu, după un scenariu de Hadrian Daicoviciu.

Făcînd o acoladă de spiritualitate în timp, filmul se constituie într-o construcție poetică robustă, reunind în fluviul imaginii mărturii ale unui trecut multimilenar cu cele ale unui prezent dinamic, ascendent, în perpetuă devenire. Ritmuri vechi se alătură celor noi într-o succesiune a permanenței pe aceleași meleaguri.

Vestigiile cetăților dacice din munții Orăștiei, de la Bîtea Doamnei, de pe Valea Siretului sau de oriunde din spațiul carpato-danubiano-pontic își descoperă harurile aureolate de timp în semn de omagiu lui Burebista, „cel dintîi și cel mai mare dintre regii Traciei“, în semn de omagiu continuatorilor de idealuri și frumusețe ale celor ce i-au urmat la veghea simțirii românești. Revedem Columna lui Traian, Tropaeum Traiani, alte ctitorii la temelie a unei istorii care durează de milenii, vorbind lumii întregi despre statornicia și neamul unui neam în furtuna secolelor. Căci monumente de artă și arhitectură românească au așezat la adăpostul Pantheonului românesc de spiritualitate marile momente ale luptei de apărare și înflorire a idealurilor românești, pe cit de vechi, pe atît de actuale. Puterea sabiei — ridicată din iubire pentru pămîntul strămoșesc — s-a armonizat dragostei pentru frumos, pentru cultură a marilor bărbați ai istoriei neamului în mereu alte și înălțătoare ctitorii, legată de numele lui Ștefan cel Mare, al lui Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul sau Alexandru Ioan Cuza.

Parcînd, rînd pe rînd, trepte de civilizație, drumuri prin milenii, filmul de azi e săvîrșit ca o cronică vie, grăitoare, a idealurilor din totdeauna ale românilor, idealuri ce nu numai că nu au fost uitate, dar, au fost statornicite definitiv, în siguranță, la ele acasă. De la chipul de ieri la cel de azi al țării se desprinde în efiege portretul de gîndire și dăruire al președintelui Nicolae Ceaușescu. Căci orice ctitorie modernă reface și adaugă noi împliniri itinerariilor minții trecutului, prefigurînd spirala ascensiunilor viitoare.

„Ulcosilvanilul —
personaj de marcă
al medicinei românești și mondiale“

Cu produsul original „Ulcosilvanil“, dr. doc. Ioan Pușacas a ieșit în întîmpinarea suferințelor provocate de cele mai diferite tipuri de ulcer. Luîndu-și numele de la Șimleul Silvaniei, locul de muncă, studiu și rară tihnă al creatorului său, Ulcosilvanilul se impune tot mai vertiginos, în planul medicinei naționale și mondiale, ca un agent terapeutic antiulceros de mare valoare.

În filmul de față, realizat de Felicia Cernăianu și Otto Urbanski, demonstrațiile tîin mai puțin de modalitățile de exprimare ale reportajului, ca în cazul „Boicilului“, și mai mult de cele ale filmului riguros științific. Pornind de la o formulă chimică bine stabilită a prototipului medicamentos, comentată

de însuși inventatorul său, de la studierea cu aparatul de filmat a modificărilor clinice, secretorii, radiologice și endoscopice în cazul ulcerelor celor mai grave, rezultă cu argumente vizual-concrete la îndemina oricui, precum și cu argumente științifice, accesibile profesioniștilor, că tratamentul cu Ulcosilvanil este dușmanul neînduplecat al „uzinei de acid clorhidric“, care contribuie la formarea și întreținerea nișelor ulcerose. „Nemaifiind acid — conchide simplu dr. Pușcaș — nu mai poate fir ulcer... Față de alte terapii antiulcerose, care realizează stări intermitente de hipo sau anaciditate de durată foarte scurtă, intercalate cu perioade de secreție acidă crescută, Ulcosilvanilul produce și menține o secreție acidă constant scăzută, mult timp după întreruperea tratamentului. Menținerea îndelungată a acestor condiții secretorii asigură atât vindecarea cit și consolidarea vindecării ulcerelor“.

Dincolo de latura argument, filmul are calitatea de a compune portretul spiritual al urei personalități a medicieni românești, care vrea să se facă utilă oricui, în orice moment, de oriunde ar veni, uitind de propriile sale limite biologice, neuitind însă că menirea medicului e aceea de a-și închina viața, continuu, unor noi și tot mai noi descoperiri spre binele omului. Între consultații, comunicări științifice, cercetări de ultimă oră, telefoane, indicații „de regie“ în sensul agrementării unor noi saloane ale spitalului din Șimleul Silvaniei sau ale curții interioare, între sosiri și plecări de pacienți ce vin înnegruși de durere și pleacă relaxați, între solicitările colaboratorilor de breaslă și privirile protectoare ale părinților veniți din Treznea să-și vadă băiatul, în goana unei echipe de filmare ce face slalom în timpul ne-
liber al celui pentru care activitatea înseamnă viață, dr. Ioan Pușcaș — ducându-și mina mare în părul vilvoi, într-un gest devenit tic fără poză — mai găsește răgazul unui zimbet, al unei glume, al unei înțelepciuni: „Cine se ia prea în serios, nu mai simte clocotul vieții și nici nu mai crede în el...“

„Dansați cu noi“ — în ritm de visare românească

În spațiul baladei Miorița, în ritmul ancestral al Călușarilor de obîrșie traco-dacică, în ceremonialul Rusaliilor, în mirificul repertoriu al scoarțelor românești sau al muzicii din popor și-au găsit sursa nepuizabilă de inspirație marii artiști ai creației culte: George Enescu, Nicolae Grigorescu, Ion Țuculescu, Brâncuși au purtat în lume motive ale spiritualității românești, desăvîrșind destinul universal al gîndirii și forței creatoare a unui neam dăruit demult să nu se plece, nici cu mintea, nici cu simțirea, nici cu dorurile sale.

Ochiul iscoditor al camerei de luat vederi îi însoțește pe cei ce vin de departe, spre a ne afla sufletul și starea de spirit prin dansurile noastre, pentru a le surprinde detașarea, desprinderea de obiceiurile ce le erau proprii și la îndemină, adaptarea mai lentă sau mai ușoară la ritmurile manifestării noastre sentimentale, la ritmurile descătușării tumultuoase a unui popor temperamental, la cadența interioară, de adîncă vibrație a simțirii românești...

Pentru început, curiozitatea noilor veniți e ațîțată de spectaculozitatea vizuală și sonoră a desfășurării rapsozilor români, a ambasadurilor cîntecului și dansului românesc. În sălile de spectacol, acoperite sau în aer liber, în scenele aerate ale pașiștilor smălțuite de culoare, ei sînt spectatori afectivi ce încearcă să desprindă semnificația unei volute aeriene, evoluînd în sensul de rotire al soarelui, să desprindă gestul emblematic al mîndriei sau tenacității, al înclinației native al unui neam către reverie... Și cei ce vin, tineri cu sufletul, uită pentru o vreme și de basmele lui Andersen și de legendele Selmei Lagerloff și de step-ul lui Fred Astaire sau de trompeta lui Armstrong și de ABBA sau Boney M, pentru a se contopi cu imaginea autentică a vieții unui popor, pentru a se întîlni într-o comuniune de suflet cu cei ce gîndesc și visează românește: „Important pentru noi, cei ce am participat la acest tur de studiu — spune unul dintre oaspeți — este că înțelegem mai bine ce înseamnă România și că, trăind aici o vreme, am devenit într-un fel români...“ Pentru că muzica și dansul sînt o cale a vieții, sînt o filosofie, care mărturisesc o modalitate de a fi, de a rămîne și de a deveni a unui popor.

Indiferent unde sîntem, în capitala țării, unde sanctuarele de artă și cultură poartă în memorie ascendența spirituală a românilor, în nordul Moldovei, în ținuturi grele de istorie, filmul lui Mihai Bucur — realizare a Centrului de Producție Cinematografică „București“ — reconstituie fluidul viu al simțirii românești, în compania muzicii și dansului ce devin pentru o vreme limbaj de comunicare universală.

Un ritm ferm, bătut, sacadat, prefigurînd forța, statornicie și bărbăție. Un ritm legănat, plutitor, prefigurînd grație, cochetărie feminină. Un ritm alert în care perechi de brațe, de inimi, de priviri se înlănțuie, trimițînd lumii întregi mesajul sufletului și al simțirii românești. Nordici, francezi, nemți, elvețieni sau americani, prinși în iureșul horei românești, al periniței, sînt cu toții înfiorați ca apa, ca vîntul, ca nisipul mării, de tot ce e românesc, sînt cu toții triști de acea tristețe a dorului, a despărțirii, pe care tot aici au aflat-o.

Poem al pașilor de suflet, „Dansați cu noi“ revărsă peste timp, peste granițe, mărturia unei vibrații sincere în ritm de visare românească...

„Boicil“ — certitudinea unui suris

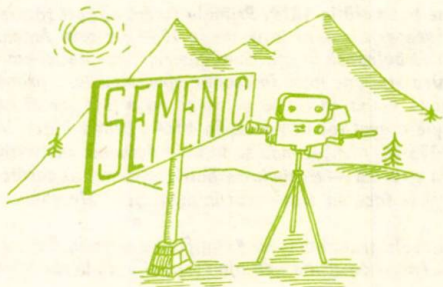
„M-am gândit că trebuie să fac ceva să rămână și altora“, ne declară dr. Vasile Boici în filmul destinat publicității în țară și în străinătate a medicamentului ce-i poartă numele. „M-am gândit să descopăr un medicament care să reducă durerile oamenilor. Nu toate. Nici un medicament pe lumea asta nu e universal, să se potrivească la toate suferințele...“

Încercînd să facă un scurt istoric al descoperirii, să prezinte o cazuistică reprezentativă în timpul testării locului dureros și după efectuarea de către dr. Boici a microinfiltrației, filmul Feliciei Cernăianu devine o pledoarie în favoarea Boicilului, prin elementul de surpriză, de șoc, care se înregistrează spontan, în imagine și în coloana sonoră, ca efect instantaneu al medicamentului. Durerea, la momentul depistării punctelor alergice e oprită în loc, simbolic, în stop-cadre expresive, corespunzînd celor mai diferite situații. Urmărind acoperirea unei diversități simptomatice și de motivație a durerii, Felicia Cernăianu și neobositul operator Doru Segal solicită, antrenează subiectele la comunicare directă, la colaborarea directă, după metoda de investigare a medicului, „vinează“ pe viu momente semnificative, fragmente de gesturi, de atitudini, pentru ca filmul să poată răspunde pe toate planurile curiozității spectatorului sau or ului de știință, nevoii lui de a fi informat corect și de a fi cucerit, capacității sale de a recepționa și înțelege informația.

Reacțiilor fir și din plan vizual li se adaugă opiniile citorva pacienți din străinătate, completînd modalitățile de convingere și determinare a altor și altor auditori, de pretutindeni, pentru a se încredința, la nevoie, tratamentului cu Boicil.

„Sînt venită din München, pentru că am auzit de tratamentul Boicil...“ Din imagine ne vorbește surizătoare, o doamnă elegantă, cu un chip atrăgător: „Aveam o față complet căzută, cu o înfățișare de Quasimodo, buzele căzute, nu puteam ride, nu puteam închide ochii și după o injecție cu Boicil, după cum vedeți, pot să rîd, ochii se închid și sînt mulțumită de înfățișarea mea...“ Consecințele unei maladii de durată au dispărut sub ochii noștri la numai cîteva zeci de minute după intrarea în cabinetul doctorului Boici, din Timișoara. Nu sîntem în plin miracol, vrea să mai spună filmul, pentru că efectele acestea de ordinul miracolului sînt consecința unor ani de elaborare, de cercetare asiduă în sensul purificării și utilizării compușilor netoxici ai unei plante toxice ca heleborusul.

Fără să rămînă la nivelul didactic, inhibant, al exclusivității medicale, filmul lansează îndemnul încredințării unui suris degajat, al eliberării de obsesia durerii fizice, dincolo de care, chemarea spre frumusețea și cunoașterea oamenilor și minunilor unei țări rămîne o dominantă umană.

„Semenic și împrejurimi“ sau pericolul pretextelor facile

Un film solicitat a fi în exclusivitate de natură comercială, în vederea lansării pe piața externă a unei zone turistice noi, s-a finalizat cu destulă dificultate din dorința regizorului Iulian Mihu de a-i da o înfățișare mai originală, cu modalitățile de exprimare ale filmului artistic. Încercînd a ieși din platitudinea unora dintre producțiile precedente, în domeniul filmului turistic, de însăilare a unor imagini, descriptiv-peisagistice, Iulian Mihu a găsit de cuviință să brodeze filmul pe un pretext. Din păcate, pretextul veșnicilor „cupluri minunate“ ce descind din Mercedesuri, este și el epuizat de mult, originalitatea regiei rămînd în doar în minuțiozitatea cu care constituie cadrul, excelînd în compoziții interesante în contextul profunzimii cîmpului, compoziții mai puțin utilizate de realizatorii filmelor documentare cărora le e teamă sau nu au obișnuința cadrajelor sintetice. Păcat însă, din nou păcat, că cei ce sînt utilizați în chip de actori nu sînt actori sau nu sînt suficienți de firești pentru a avea doar discreția unor prezențe necesare cadrului și nu ostentația artificului sau a amatorismului.

Comentariul — un capitol al filmului documentar și turistic, încă deficient — este în acest caz sec, didactic, informativ la nivelul celui mai simplist pliant, care poate sta la îndemîna oricărui turist mediocru, apt să afle doar noțiuni rudimentare despre o țară sau o parte a ei. Desigur, nu toate filmele pot avea sau necesită comentarii poetice, metaforice sau filosofice — cum spunea Iulian Mihu protestînd. S-a dovedit însă de-a lungul anilor a fi mult mai util și mai agreabil un film turistic care știe să se

introducea spectatorului prin imagine, necomentată de cuvînt; ci doar de însoțirea muzicii, a coloanei sonore, decît filmul stufos din dorința de a spune totul, de a epuiza bogăția de suflet și spirit a unei țări într-o răsufflare.

... Și o propunere

Pentru că aceste filme despre care am vorbit, și multe altele care se realizează sub auspiciile Ministerului Turismului și ale Agenției de Publicitate „Publiturism“, sînt în marea lor majoritate destinate prezentării în străinătate, ar trebui să se acorde mai multă atenție felului în care se traduc și se înregistrează în versiuni străine comentariile ce le însoțesc, gîndindu-ne cu seriozitate la faptul că aceste filme reprezintă cel mai adesea, în cadru oficial, țara și oamenii săi. Din acest punct de vedere, **Studioul Cinematografic „Al. Sahia“** mai mult decît celelalte studiouri, obișnuindu-se cu regulile acestui gen, a realizat în ultimii doi ani versiuni de calitate, alcătuiindu-și o echipă de specialiști în traduceri nu doar corecte ci și literare, în spiritul limbii respective, echipă dotată pentru rostiri sau lecturări nici patetice, nici plate, ci nuanțate, după profilul fiecărui film. Catinca Ralea, Eva Pătrășcanu, Claude Dignoise, Alexandru Fole, Angela Mocanu, Dan Munteanu, Alin Genescu, Any Sulițeanu, Tatiana Babușkina etc. sînt cei cîțiva colaboratori din umbră ai filmului turistic, pe care se cuvine să-i menționăm aici. Alături de ei se impune a-l așeza pe inimosul și integral om de meserie, Virgil Constantinescu, care, de atîția ani veghează la finalizarea versiunilor străine nu numai cu aceeași corectitudine și același stoicism, ci cu tot mai mult entuziasm de parcă munca sa, despre care spectatorul nu știe nimic, l-ar întineri.

Sub presiunea termenelor de predare a copiilor standard se mai neglijează uneori aspectul calitativ al versiunilor, uitîndu-se că timbrul, modulațiile vocii și forța magică a cuvîntului, care ne introduc într-o lume, sînt la fel de importante ca însăși lumea pe care trebuie să o prezinte.

Și dacă i se va cere să fie mai puțin atotcuprinzător, filmul turistic românesc va putea deveni mesagerul cu adevărat responsabil al unei țări, în limbajul adecvat celei de a șaptea arte.

BUZIAȘ

Vechimea acestei așezări, ca și denumirea de Buziaș, după investigațiile făcute de marele nostru istoric Vasile Pârvan, ar fi de origină geto-tracă, Buziaș însemnînd: loc apăsos.

Primul document care-i atestă existența datează din 1070. În 1717, Buziașul apare sub denumirea de Badiasch. Pe atunci era un sat cu 36 de case și aparține de districtul Ciacova. În 1840 așezarea făcea parte din comitatul Timiș și avea 2626 locuitori.

Orașul este așezat în plină cîmpie a Banatului, în partea de sud-est a județului Timiș, între 43°37' latitudine nordică și 21°48' — longitudine estică.

Tradiția balneară a Buziașului este veche, el fiind declarat stațiune balneară în 1819. Primele forări au fost făcute de către doctorul Lindermayer și de fiul său, încă din 1802, cînd a fost descoperit izvorul Iosif, iar în 1804, izvorul Anton. Constatîndu-se eficacitatea binefăcătoare a apelor recomandate pentru cură balneară în afecțiuni gastrice, renale, anemii hipocronice, s-a deschis primul sezon balnear la Buziaș. De aici încolo mica stațiune intră în atenția specialiștilor: prima carte consacrată eficacității terapeutice a izvoarelor din Buziaș a apărut la Viena, în limba germană și a fost scrisă de doctorul Lindermayer, în 1856. Primul Congres internațional de balneologie a avut loc în Buziaș în 1884; prima carte în limba română în care se relevă eficacitatea apelor Buziașului apare în 1895 — menționîndu-se în mod deosebit calitățile feruginoase și carbogazoase ale izvoarelor. În 1815, se făcea numai cură externă — tratîndu-se bolile aparatului cardiovascular, iar la scurt interval după aceea, s-a extins cura balneară. Astăzi se face un tratament intensiv și al afecțiunilor reumatismale și al nevrozelor cardiace și afecțiunilor neuro-vegetative.

În 1838, doctorul Gh. Ciocîrlan a fost primul medic care a pus bazele tratamentului științific balnear în Buziaș. Începînd din 1850 au fost construite numeroase vile și Grand Hotelul, Buziașul devenind una din stațiunile de predilecție ale împăratului Franz Iosif. În 1893 se construiește Cazinoul.

Studiile și cercetările pline de migală și pasiune ale doctorilor Lindermayer și Ciocîrlan au fost încununete de succes, recunoscîndu-se la Viena proprietățile terapeutice binefăcătoare și variate ale izvoarelor Buziașului. În 1853 s-a făcut o investiție serioasă prin construirea băilor calde ale stațiunii.

Frumosul parc al Buziașului, renumit de altfel, datează de prin 1815—1816 și s-a realizat prin amenajarea pădurii Dumbrava și prin plantări noi. O atracție a parcului îl constituie azi colțul „Zoo“, cu frumoase exemplare de cerbi, căpri oare, ciute, culturi. Veverițele trăiesc aici în deplină libertate și dau peisajului un real pitoresc.

Celor care își petrec concediul la Buziaș le recomandăm să viziteze colecția lujiei Trăceanu, un tezaur de covore-scoarțe, cojoace, chimire, ii, marame, fețe de masă — unele dintre ele mai vechi de o sută de ani. Colecția a fost realizată printr-o pasiune de o noblețe rară, prin truda unei vieți întregi și un lung șir de sacrificii.

În peisajul Banatului, Buziașul se înscrie ca un centru cultural cu vechi tradiții. Formații teatrale și corale cu desfășurat aici o vie activitate de-a lungul anilor. Cunoscutul compozitor și muzician Filaret Barbu a organizat și îndrumat formația teatral-muzicală în acest oraș între anii 1925—1935. Am avut prilejul să admir și noua casă de cultură, construită în 1973 în centrul orașului de către arhitecții timișoreni — clădire ce constituie un izbutit exemplar al arhitecturii moderne românești, așezîndu-se cu multe funcționalități culturale-educative.

Astfel Buziașul anilor '80 este nu numai o casă de sănătate, dar și o așezare cu multiple valențe culturale.

CaLeidOscOP

CAZINUL DIN CONSTANȚA

Puțini dintre cei care se plimbă astăzi pe faleza Constanței știu sau își dau seama că întreaga porțiune de tărâm dintre Farul Genovez și Vraja Mării a fost realizată printr-o umplutură ce a acoperit stîncile Medeei. Peste acea impresionantă cingătoare de colți amenințător ieșiți din valuri, care evocau antica legendă a argonauților porniți în căutarea linii de aur, au fost așternuți — la început de secol — mii de bolovani și blocuri de piatră peste care s-a întins pomosteala noului boulevard. De pe acest promontoriu, cel mai avansat al peninsulei, se poate admira marea în toată splendoarea ei. Iar pentru că vizitatorii sau „plezirîștii“, cum li se spunea pe atunci, începuseră să sosească în număr din ce în ce mai mare de pretutindeni, primăria s-a gîndit să țină pas cu vremea și să construiască aici un „cazin“.

Imaginea bătrînului cazin mai poate fi văzută astăzi doar în puținele fotografii sau ilustrate ce s-au păstrat pînă la noi din perioada 1880—1902, iar ca descriere, cea mai veridică ne-a lăsat-o Ion Adam în a sa monografie sentimentală numită *Constanța pitorească*, din care spicuim:

„Cazinul vechiu e făcut numai din lemn și așezat pe terași puternici, pe marginea bulevardului... Primăria are grijă din timp să năimească pentru sezon una din cele mai renumite orchestre din țară, care să cînte în lunile iulie și august, pe terasa cazinului, între orele 5—7 și 8—12 seara. Pentru a lua parte la aceste concertे zilnice, vizitatorii plătesc o anumită taxă, pe care o fixează mai înainte consiliul comunal. În serile liniștite, cele două terase ale vechiului cazin, se umplu de lume... În salonul acela improvizat s-au bucurat și au petrecut la baluri, multe rînduri de sezoniști, strînși acolo din toate părțile lumii. Azi însă, se pare că cerințele au ajuns mai pretențioase și lumea privește cu milă la bătrîna baracă, care a ocrotit atîtea întîlniri și extazuri“.

Șirul prefacerilor a continuat, iar în anul 1902 vechiul cazin, devenit impropriu, a trebuit să fie demolat spre a face loc unui nou local a cărui construcție a durat între anii 1904—1909. Marea

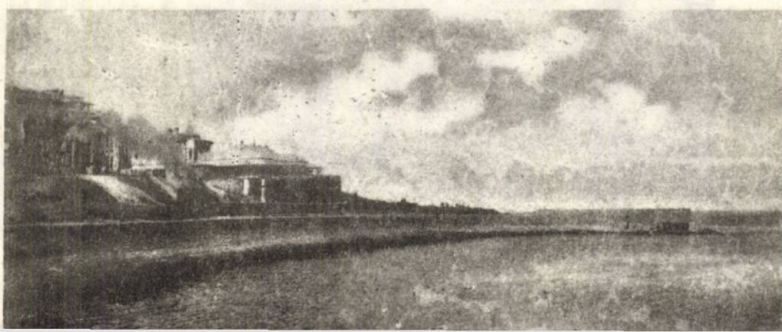
clădire, trecută printr-o mulțime de prefaceri și adăugiri ce i-au conferit un caracter arhitectural indefinit, impresiona destul de neplăcut printr-un iz de trofie afișată. Dar acum

Plimbări cu cămila pe faleză.

Vechiul „Cazin“ din Constanța anilor 1896.

— după trecerea anilor și încădrarea în peisajul urban — poate fi situat printre clădirile interesante ale orașului Constanța, atenuându-i-se caracterul arhitecturii sale cosmopolite.

Cu toate modernizările realizate în peninsula, pentru vizitatori s-a căutat să se mențină un aer de rusticitate și orientalism. Astfel, cei mai în vârstă își amintesc că puteai să guști

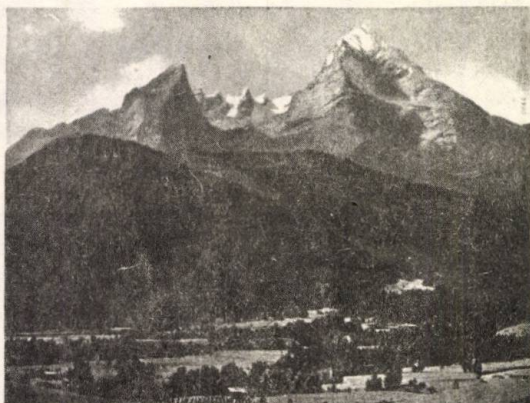
— contra unei sume modeste — din plăcerile plimbării cu cămila pe faleza de la cazinou. De asemenea, erau la mare preț plimbările cu barca pe mare. În dreapta cazinoului, spre port, în trecut era un dig ce oferea adăpost bărcilor și șalupelor care făceau — la cerere plimbări cu vizitatorii. Dar bombardamentele ultimului război au distrus digul, iar acum funcția de agrement a fost preluată de portul Tomis. Urma vechiului dig se mai vede și astăzi în dreapta cazinoului.

În cursul anului 1951, cazinoul din Constanța a fost reparat și renovat integral.

Astăzi, o plimbare în frumoasa zonă a cazinoului te face să crezi că promontoriul peninsulei a fost dintotdeauna sub această formă, scăpându-ți esențialul: că este un produs de cumulări gradate, cu multele eforturi depuse în cursul anilor.

1. Judecata regelui Solomon.

2. Împrejurimile Berchtesgaden-ului

CaLeidOscOP

Plăsmuiri din piatră

Acțiunea concentrată a agenților geografici externi asupra zonelor montane a condus uneori la ivirea unor interesante curiozități care în trecut au incitat imaginația populară, dar care astăzi sînt perfect și definitiv explicate de știință.

Va trebui să facem însă de la bun început câteva precizări. În primul rînd trebuie știut că popularea zonelor montane cu tot felul de personaje din piatră se bazează pe așa-numitele **simulacre** (de la **SIMULACRUM** — aparență înșelătoare) și numai imaginației noastre i se pare că deslușește într-un munte sau într-o stîncă, așa cum uneori vede într-un nor, reprezentări ale unor animale reale sau fantastice, personaje mitologice sau din basme, ori o întreagă gamă de tipuri umane, uneori grotestice.

În al doilea rînd amintim faptul că omul a găsit astfel de reprezentări zoo sau antropomorfe în mod permanent de-a lungul labirin-

tului istoric pe care l-a străbătut în cursul zecilor de mii de ani, încă din copilăria sa. Putem aminti, de pildă, celebrul simulacru aflat în Orientul Apropiat, reprezentând **judecata regelui Solomon**. De circa 3200 ani, din timpurile biblice, grupul de stincă constituie un mare punct de atracție pentru vizitatorii cărora li se înfățișează judecata înțeleptului făcută celor două femei întru stabilirea maternității fiului supraviețuitor (foto 1). Un alt exemplu ni-l oferă simulacrul aflat la Berchtesgaden de la care avem două reprezentări grafice realizate la sfârșitul secolului trecut: o vedere de ansamblu și o „asemuire“ a muntelui din apropiere, reprezentând **Familia Watzmann** (foto 2 și 3). În al treilea rînd trebuie precizat faptul că disputele cu privire la originea unor astfel de personaje din piatră continuă să aibă loc, dar fără să se întrevadă nici cea mai slabă rază de lumină asupra elucidării acestei enigmatice probleme. Unii entuziaști, copleșiți de izbitoare asemuiuri, susțin că sînt opere antropice „în situ“, mai bine zis, că ar fi vorba de sculpturi realizate de o veche populație care-și săpa direct în stîncă munților reprezentările divinităților pe care le adora. Alții, neîncrezători și sceptici, contestă orice urmă de amestec a omului în această problemă, susținînd vehement că singurul autor al respectivelor sculpturi ar fi natura. Numai ea le-ar fi putut crea, utilizînd pentru asta cele trei mari dălți ale sale: ploaia, vîntul și trăznetul. Între timp, au mai apărut însă și adepții unei ipoteze de mijloc, anume că natura ar fi putut prea bine să cioplească stîncă muntelui sub o formă mai bizară, iar omul — la rîndul său — ar fi desăvîrșit simulacrul în concordanță cu aspirațiile sale mitice.

Lăsînd pe seama specialiștilor problema lămuririi originii simulacrelor montane, noi vom face doar o trecere în revistă a acestora, semnalîndu-le prezența, subliniînd că de regulă constituie puncte de un mare interes turistic și că țara noastră nu este cu nimic mai prejos în ceea ce privește numărul și diversitatea unor asemenea personaje din piatră pe care le deține — ce e drept, mai puțin valorificate turistic.

Din acest cortegiu de curiozități ale naturii vom aminti în primul rînd unul din cele mai rare, dar și mai spectaculoase fenomene:

Pietrele oscilante

Cunoscute sub numele de pietre cîntătoare, grăitoare sau tremurătoare, pietrele oscilante s-au format fie prin prăbușirea unor monoliți din roci dure peste alte roci aplatizate, fie prin persistența unor martori de rocă mai dură, modelați de-a lungul timpului de vînturi și ploii pînă la menținerea într-o poziție de echilibru labil. La vîntoase puternice, un astfel de colos din piatră începe să oscileze și adeseori să emită o întreagă gamă de sunete ce însoțesc furtuna. Ne putem lesne închipui ce spectacol putea prezenta, pentru oamenii timpurilor preistorice, o natură dezlănțuită în mijlocul unui peisaj înfricoșător, cînd astfel de megaliti începeau să „cînte“ sau să „grăiască“. O atare situație ar parea stranie chiar pentru noi, cetățenii crescuți

3. Familia Watzmann — asemuire de epocă.

4. Monument indian pe o stîncă mișcătoare.

5. Piatra de la Colorado Springs.

6. *Piatra tremurătoare de la Roscoff (Finistère).*

7. *Piatra cîntătoare de la Cristești-Sibiu.*

la umbra zecilor de etaje ale sutelor de blocuri-torn din marile orașe. Cu atît mai mult trebuie să ne dăm seama de motivul care a aprins imaginația sutelor de generații de ciobani și de locuitori ai muntelui, precum și de persistența ecoului transmis de către astfel de megaliti în paleofolclor și în rămășițele de ceremonii și practici cu urme de adorație păgînă. Asemenea megaliti pot fi întîlniți pe toate continentele, semnalarea lor parvenindu-ne prin intermediul literaturii de propagandă turistică, pentru că trebuie precizat că și pietrele oscilante au intrat demult printre obiectivele de interes turistic.

În nordul Indiei s-a construit pe o asemenea piatră oscilantă un templu în miniatură (foto 4).

În S.U.A. este intens popularizată piatra de la Colorado Springs (foto 5), iar la Roscoff (Finistère) se află celebra „piatră tremurătoare” cu profil de sfînx (foto 6). Dar pietre oscilante pot fi întîlnite și în Carpați — în Ceahălu, Cîbin sau Apuseni — cea mai cunoscută fiind „piatra cîntătoare” (foto 7), megalit carpatic semnalat pentru prima oară în anul 1936 de prof. Al. Bădăuță la Cristești—Sibiu.

Lăsînd la o parte incursiunile în geneza simulacrelor din piatră, în paleofolclorul de referință sau în considerațiile cu privire la litoratrie, vom arăta în continuare că un alt fenomen în fața căruia rămînem și astăzi plini de uimire, contrariați față de tot ceea ce știm, îl constituie acel impresionant cortegiu de „sfîncși”, „babe” sau „moși”, pe care-i cunoaștem sub denumirea generică de:

8. *Babele din valea Encantada (Cuenca-Ecuador).*

9. *Babele din Wisconsin (S.U.A.).*

10. *Babele din valea Negev (Israel).*

11. Babele din Bucegi (vedere din anul 1910)

12. Sfinxul de la Saint Nectaire (Franța).

Megaliți

De origine naturală, demonstrată în majoritatea cazurilor prin date de teren, megalitiile se înscriu în multitudinea de microforme de tip **babe**, în care acțiunea eoliană s-a grefat pe forme inițiale generate de apa de șiroire, pluvio-denuație, în condiții specific montane. Denumirea de megalit (din grecește MEGAS: „mare” și LITHOS: „piatră”) nu este întrutotul exactă pentru asemenea fenomene ale naturii (sau poate parțial antropice), dar ea a „prins” așa de bine în vorbirea marelui public, încât acum este greu să mai poată fi contestată.

Vom căuta să ilustrăm câteva din cele mai cunoscute personaje din piatră, aflate în lumea întreagă, înfățișând de pe meleagurile noastre doar pe cele mai puțin și mai rar publicate. Dintre „babe” vom aminti în primul rând giganticele figuri din valea Encantada (Cuenco—Ecuador), Babele din Wisconsin (S.U.A.) și Babele din valea Negev (Israel). Din Carpații noștri reproducem o vedere de epocă (anul 1910) a Babelor din Bucegi. Mai amintim apoi Sărutul Babelor-Bucegi, Sfatul Babelor-Ciucas, Babele de la Dimbovicioara și Baba Dochia-Ceahlău.

Dacă privim stinca de la Saint Nectaire (Franța) nu ne va fi greu să deosebim trăsăturile celebrului Sfinx din Auvergne. Dar Sfinxul de la Topleț nu este cu nimic mai prejos față de cel din Franța, căruia i se alătură și alții, mai cunoscuți și mai expresivi: Sfinxul din Bucegi, Sfinxul de la Piatra Arsă, Sfinxul din Bratocea, Sfinxul de la Pietrele lui Solomon și Sfinxul de la Stănișoara.

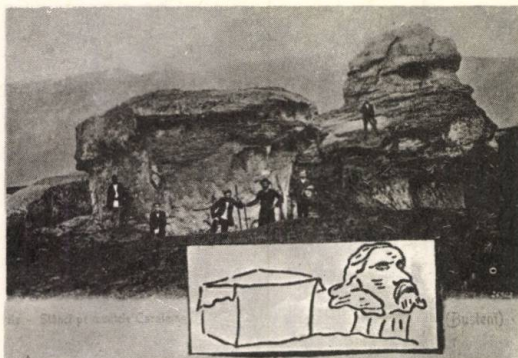

13. Sfinxul de la Topleț.

14. Silueta de la Belogradcik din Bulgaria

Capul de la Belogradcik—Bulgaria (Foto 14) prezintă aspectul general al unei persoane în vîrstă și cu trăsături hotărîte, al unui conducător. La noi, un mare număr de astfel de siluete, cunoscute îndeobște sub denumirea de „moș”, probabil ca o reprezentare a unui **pater familias**, străbun de tip uranic, se întîlnesc de-a lungul întregului lanț carpatic: MOȘUL din Căliman, MOȘUL de la Piatra Teiului, FARAONUL din Ceahlău, PATRIARHUL din Ciucaș, PAZNICUL DE SEARA tot din Ciucaș, MOȘUL din

15. Moșul din Bucegi.

Bucegi (Foto 15), MOȘUL din Cozia, URIEȘUL din Foarfeca-Cozia și MOȘUL de pe Arieș.

Există însă și o altă serie de megaliti, nedetașați complet din restul masivului și care, priviți dintr-un anumit unghi, prezintă o izbitoare asemănare zoo sau antropomorfică. În America, un astfel de profil — denumit Old Man — se află în muntele Franconia Notch (Foto 16). Un fel de replică a sa, poate chiar mai izbutită, este Indianul din Știoi-Rodna. La noi se mai cunosc și alți megaliti de acest gen, printre care: BABA CLOANȚA (Ciucaș), DÔCHIA (Cozia), SPÎNUL (Bucegi) etc.

16. Old Man — America.

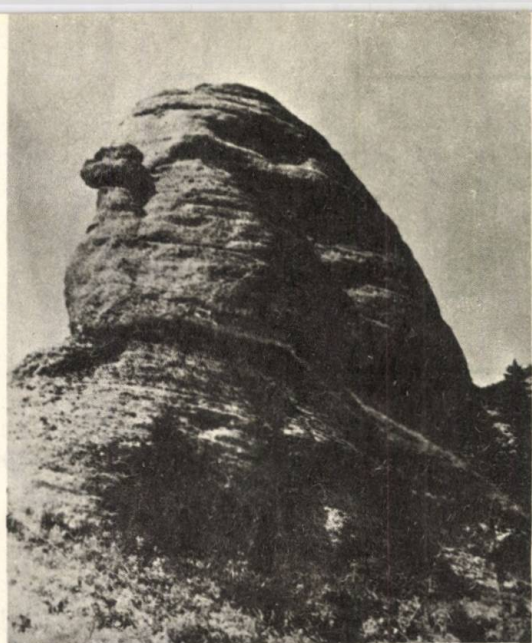

17. Indianul din Știoi-Rodna.

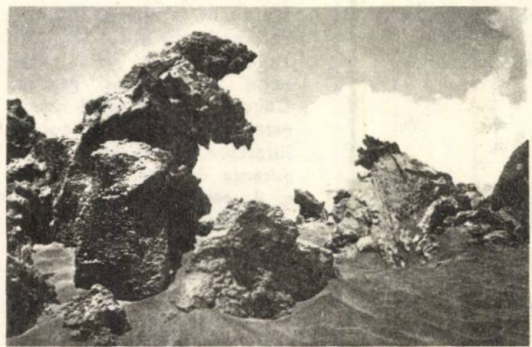
18. Ursulețul (Mongolia).

Foarte multe siluete împînzesc munții, populîndu-i cu personaje din piatră. Privind URȘULEȚUL din munții Mongoliei (Foto 18), constată o surprinzătoare acuratețe a simulacrului față de imaginea animalului reprezentat. În masivul Ciucaș se întîlnește un simulacru de o aceeași perfecțiune, anume PORUMBELUL

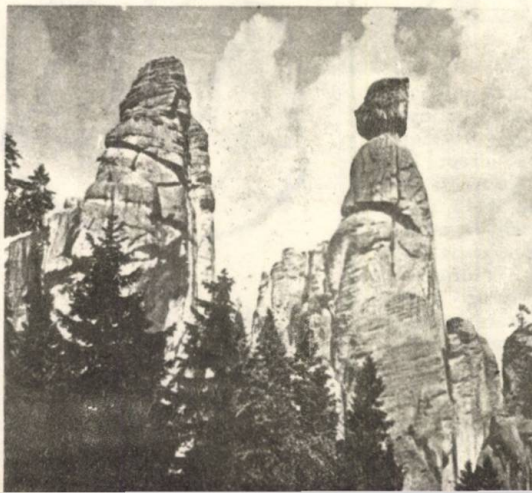
19. *Porumbelul (Ciucas).*

(Foto 19). În munții noștri mai pot fi întâlnite multe astfel de siluete: ZĂGANUL din Ciucas, LEUL de la Pietrele lui Solomon, DIHANII PREISTORICE, BUFNIȚA CU PUI și URSUL din Cozia, CĂMILA, URSUL și MAIMUȚELE din Călimani etc.

20. *Simulacrele din insula Vulcano (Italia).*

21. *Starostele cu soția.*

Asemenea personaje apar adeseori și în regiuni vulcanice, de genul celor din insula Vulcano (sudul Siciliei) intrate în toate circuitele turistice din această parte a Italiei (Foto 20).

Unele stinci-martor constituie de asemenea însemnate puncte de atracție, cum ar fi, de pildă, Starostele cu soția — R.S.C. (Foto 21). căruia

22. *Sfatul Babelor (Ciucas).*

i-am putea găsi un corespondent în SFATUL BABELOR din Ciucas (Foto 22).

Încheiem această trecere în revistă a celor mai reprezentative personaje din piatră, amintind o ultimă formă, deosebită, anume basorelieful. Asemenea stinci sînt pe cit de rare, pe atît de spectaculoase. Nu cunoaștem piese similare din străinătate; la noi, cea mai reprezentativă era marele basorelief de pe virful Omu din Bucegi. Din păcate, nimeni și niciodată nu va mai putea admira impunătorul monument megalitic despre care se spune că reprezenta cea mai veche imagine a unei zeițăi uranice. Pentru raritatea sa, redăm „Columna Ceriului” — cum îi spunea Nicolae Densușianu — dinainte ca refugiul de la Omu să-și fi făcut loc, prin anul 1904, cu dinamita, lângă stinca de pe această culme (Foto 23).

Ing. SILVIU DRAGOMIR

23. *Basorelieful de pe OMU-Bucegi (anul 1889)*

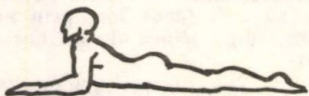
YOGA

Perindarea lunilor anului
naște un
Ritm pe care trebuie
să-l însoțim cu
Propriul nostru ritm...
12 luni, 12 trepte,
12 procedee în
Voluta spiralei evoluției

IANUARIE

Exercițiu de interiorizare caldă, excelent mai ales după căderea nopții. Respirația se face de la sine, noi doar observând-o tot mai moi și mai grei. 2—6' de liniște, apoi revenim foarte gradat, întinzându-ne bine coatele, umerii, antebrățele omoplații atîrnă cît mai relaxate tot timpul exercițiului.

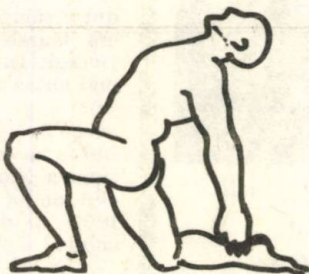
FEBRUARIE

Coatele sub umeri. Brațele fac 90° cu antebrățele. Cu ușoară împingere în coate scoatem capul dintre umeri sus, fără a-l da pe ceafă. Respirații calme, profunde, ca un val ce vine și pleacă. Nu forțăm nimic. Concentrare pe respirație și pe senzația de siguranță și demnitate, generată de poziție. Creștem de la 2' la 4—6'. Excelent pentru energizare fizică și psiho-intelectuală.

MARTIE

O carte destul de grea plasată pe zona plexului solar. Fără forțare, înălțăm cartea cu inspirație bombind suficient, dar moderat abdomenul; la expirație însă alungăm tot aerul, coborînd cît mai mult posibil. Nu exagerați efortul, concentrîndu-vă pe bucuria respirației. Obținem calm, energie, reglare fiziologică, recorectăm ritmurile interioare. 1—3 serii de 8 respirații. În pauze rămînem în observarea senzațiilor corporale.

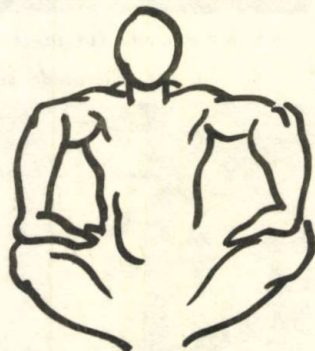
APRILIE

Ne oferim fața, pieptul și palmele soarelui, picioarele pe aceeași linie. Lucrăm întîi cu piciorul drept în față, apoi schimbăm (= un ciclu). Respirație liberă, amplă, corpul în echilibru, calm. Concentrare pe senzația de deschidere, de bucurie a reușitei. 1—3 cicluri a 8 respirații pe fiecare parte. Între cicluri, pauze cu conștientizarea senzației corporale.

MAI

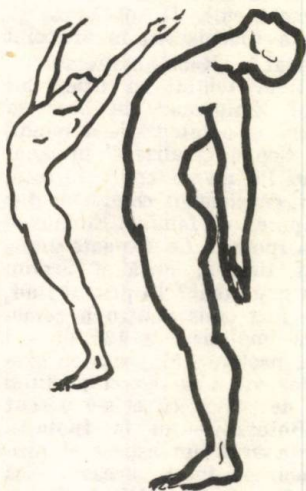
Respirați riguros, respectînd poziția degetelor și contactul pumnilor. (medalionul). Rămîneți cît mai calm și observați cum respirația merge de la sine în tot toracele, de jos în sus la inspirație, de sus în jos la expirație. Amplificați-o gradat. Concentrare pe valul respirator cu senzația de totală încărcare, purificare și siguranță de sine. 1—3 serii a 8 respirații. În pauze, autopercepție.

IUNIE

Călcîiele cît mai aproape de pubis (în funcție de posibilități). Respectați strict poziția mîinilor și degetelor.

Corpul drept pe cît posibil. Ne concentrăm pe fluxul amplu al respirației, cît mai calmi, imaginînd toracele ca o pară imensă. 1—3 serii a 7 respirații prelungi, percepînd vibrația energiei acumulate fără încordare.

IULIE

În ambele poziții pornim drept, inspirăm, lăsîndu-ne pe spate, rămînem cu suflul blocat 3—5,, apoi revenim, expirînd dulce. Se execută în ordinea A, B, fiecare cîte 7 expirații liniștite. Între respirații și între exerciții-pauze suficiente.

AUGUST

Atitudine de maximă bucurie, deschidere, speranță. Zimbim încrezători (foarte important!) 1—3 serii a 7 respirații. Inspirăm 4 timpi, blocăm 2, expirăm 4, rămînem fără aer 2. Nu forțați. Confundați-vă cu ritmul propriei respirații.

SEPTEMBRIE

Ochii la vârful indexului. Brațul întins bine, pe verticală. Respirația normală. Păstrăm echilibrul fără efort, relaxîndu-ne plenar. Stăm cît mai mult pe fiecare picior (circa 9'). Efect profund de echilibrare neuro-psihică.

OCTOMBRIE

Greutatea trunchiului în mîinile întinse din coate. Spatele scobit, toracele proemină printre brațe. Ne concentrăm pe respirația liniștită, amplă, eliberatoare. 1—3 serii de 9 respirații. Indicată pentru plămîni și coloană.

NOIEMBRIE

Coloana dreaptă. Indicații și efecte similare tehnicii din septembrie. Zimbîți cald, sigur, tot timpul, chiar și cînd schimbați piciorul de sprijin. Tindeți spre 9' pe fiecare picior.

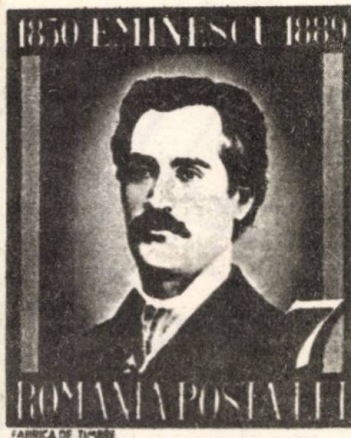
DECEMBRIE

Abdomenul se apasă ferm în pumnii bine strînși, în timp ce toracele se înalță cît mai mult. Respirați profund, gustînd sincron masajul intraabdominal și eliberarea pieptului și coloanei. Cîteva serii de 6 respirații. Efecte simultane de tonifiere, înviorare și totuși și de interiorizare și calmare. Între serii, autopercepție.

**MARIOSORIN
VASILESCU**

FILATELIE

Ne-am propus să facem o mică excursie filatelică (cum i-am putea zice mai bine altfel?...), cu unele implicații mai puțin filatelice, dar — sperăm noi — utile. Am optat aici pentru un periplu la unul din marii noștri clasici — și anume:

● **EMINESCU.** Prezentăm aici 4 piese filatelice care îl înfățișează pe Luceafărul poeziei românești. Am dori să reținem că primele două mărci au fost emise cu mai bine de 4 decenii în urmă (în 1939), când s-a comemorat împlinirea a 50 de ani de la moartea sa. De altfel, trebuie marcat faptul că sînt primele mărci poștale pe care apare chipul lui Mihai Eminescu, de asemenea, sînt primele timbre românești dedicate unui poet. Ce s-ar mai putea spune despre aceste piese filatelice? Se știe că iconografia chipului său are la bază numai 4 reproduceri fotografice, dintre care 3 au condus fie la realizarea unor opere de arte plastice, fie pentru alcătuirea de machete cu scop filatelic. Prima reproducere fotografică îl înfățișează pe Mihai Eminescu la 19 ani — este realizată între 1869—1870; a doua, între anii 1879—1880, a treia între 1884—1885, iar a patra — 1887—1888. A existat ipoteza încă a unei fotografii (a cincea), care a fost supusă unei expertize antropometrice, expertiză ale cărei concluzii au fost sintetizate și publicate în revista „Manuscriptum” — dar această din urmă fotografie prezenta unele incertitudini. Pentru machetarea mărcilor poștale cea mai frecvent folosită a fost prima fotografie, cea din anii adoles-

cenței... După întâia emisiune — în cele care au urmat apar și elementele complementare: scene din poeziile sale. Mă refer la emisiunea din anul 1950. Iar mai tirziu, elemente care reliefează preferințele sale și cele legate de viața sa (teiul din Copou și casa de la Ipotești), cum este cazul în emisiunile din 1964 și 1975. Pentru tei, se știe că Eminescu a avut un adevărat cult. Îl subliniază și Șerban Cioculescu în articolul publicat în „România literară” — „Motivul teiului în lirica lui Mihai Eminescu”, la care se adaugă și o fotografie a teiului din Copou, realizată în anul 1900. Pe marca emisă în anul 1975, ca element complementar ne apare casa familiei Eminovici de la Ipotești. Ce ne poate spune acest timbru, dacă îl privim ceva mai atent? În primul rînd, el a fost emis pentru a comemora împlinirea a 125 de ani de la naștere. Majoritatea exegeților vieții și operei poetului sînt de părere că el s-a născut la Botoșani — nu la Ipotești. Acesta ar fi un aspect al problemei. Al doilea: această casă este departe ca înfățișare de cea care a aparținut familiei Eminovici. De altfel, casa reprodușă pe timbru nu mai există, fiind înlocuită cu o alta ce reproduce fidel conacul Eminovici. Să nu se creadă însă că datorită acestor inadvertențe — timbrul în cauză ar fi prejudiciat sub aspect filatelic. Dimpotrivă! În filatelie se întimplă că tocmai erorile, lipsurile în desenarea unor machete, dau farmec (și ce mai încolo-încoace...), contribuie la ridicarea valorii mărcilor poștale, mărind prețul colecțiilor.

O.J.T. NEAMȚ

O gazdă primitoare, pe care n-o veți mai uita, vă invită la DURĂU, stațiunea de la poalele Ceahlăului, muntele cu povești împietrite (Panaghia, Pietrele Late, Căciula Dorobanțului, Clăile lui Miron, Piatra Sihastrului, Dochia și Oile, Piatra cu Apă și multe altele încă) unde veți găsi hoteluri și vile moderne, cu tot confortul, în imediata vecinătate a pădurilor prin care trec cerbi regali și a lacului Bicăz, pe oglinda căruia dansează păstrăvii în nopțile cu lună.

La Tîrgu Neamț, în apropierea Humuleștilor lui Creangă și a Vinătorilor lui Sadoveanu, nu departe de Agapia, Văratec, Secu, Neamț — vechi ctitorii ale neamului — vă așteaptă, complet renovat, hanul turistic PLĂIEȘUL.

Iar la Roman, de unde lunca Siretului vă îmbie, amintind de „veselul Alecsandri”, găsiți noul hotel ROMAN.

Pentru toate drumețiile în pitorescul ținut al Neamțului, două hoteluri în Piatra: CEAHLĂU și CENTRAL. Și un singur amfitrion:

O.J.T. NEAMȚ
a cărui **agenție de turism (936/11361)**
așteaptă comanda dumneavoastră.

„ARGEȘ“

și

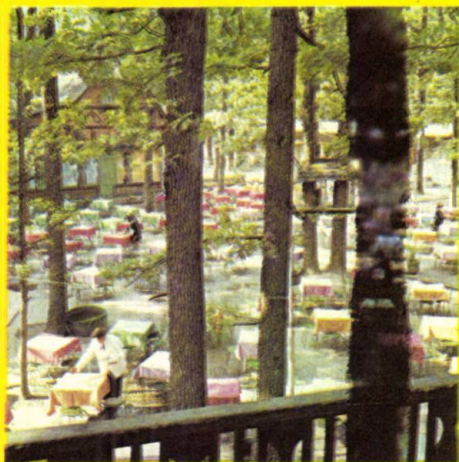
„CORNUL VÎNĂTORULUI“

unde puteți petrece câteva ore
agreabile, într-o ambianță plăcută

- Băuturile alese și o bucătărie rafinată, recunoscută pentru gama largă de preparate culinare, specialități gastronomice tradiționale; alături de piinea casei, rumenită în cuptorul propriu, sînt mult apreciate de consumatori.
- Muzica și, în special, cîntecele lăutărești de pahar, completează atmosfera intimă a acestor două unități.

ICSAP
PITEȘTI

recomandă vizitatorilor
două restaurante binecunoscute:

IAPL

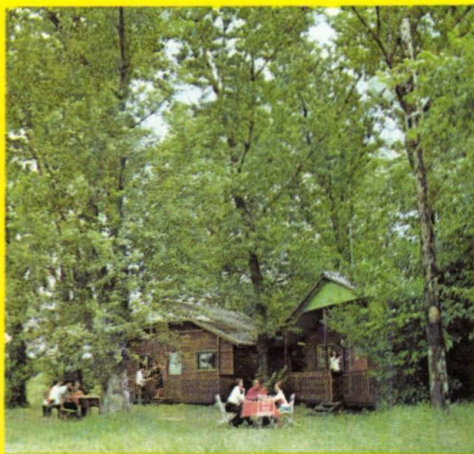

„CENTRAL“

Fie în inima Bucureștilor, fie în pitoreștile lui împrejurimi, **I.A.P.L. Central** vă poate oferi clipe de plăcută destindere, știind că „la masă bogată, veselie vine-ndată”. Vorbă pe care o puteți verifica la două din unitățile sale reprezentative:

● **restaurantul OPERA**, în Piața Operei Române, unde puteți reține masă la telefonul 37 01 98, între orele 10—24. Program muzical de șlagăre — după orele 18. Ospitalitatea și corectitudinea definesc profilul de înaltă ținută al **restaurantului OPERA**. Bucătărie variată, cu prinzuri complete și cu specialități de grătar, seara. Specialitatea zilei: **piept de pui „a la Kiev”**. Specialitatea unității: **șnițel umplut „cordon bleu”**.

● **rotiseria DUMITRANA**, aflată în mijlocul pădurii ce ascunde **popasul turistic DUMITRANA** (22 km de București, pe șoseaua Alexandria, prin Măgurele), cu 47 căsuțe de 2,6 și 8 locuri, pe malul Argeșului. Terenuri de tenis, volei și fotbal. Plaje cu nisip. Poieni minunate. Și frumoasa terasă a **rotiseriei DUMITRANA**, unde — stimulați de mișcarea în aer liber și curat — veți găsi o binemeritată răsplată în gustoasele preparate de grătar, stropite cu vinuri din cele mai bune podgorii românești.

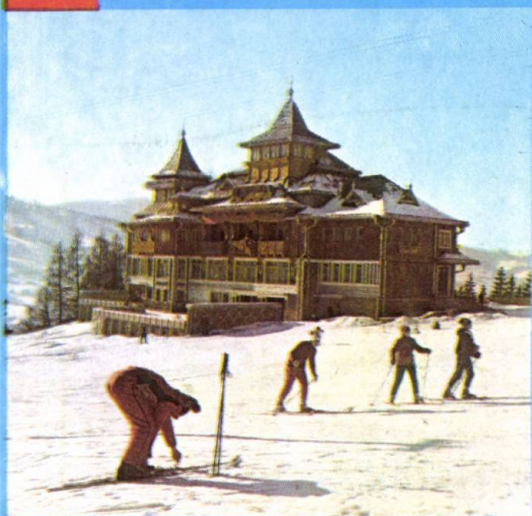
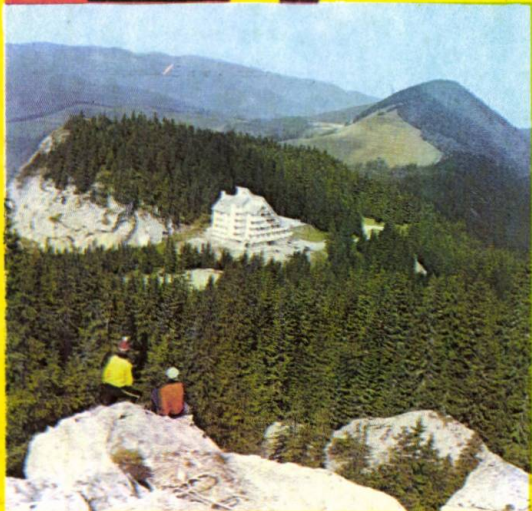

Invitație

Frumusețile darnice ale naturii sînt fără sfîrșit pe aceste meleaguri... Peisajul oferă la fiecare pas priveliști noi, de un pitoresc deosebit, spre încîntarea ochiului și a sufletului. Relieful atît de generos cu văi străbătute de apele riurilor Suceava, Moldova și Bistrița, cu măguri și obcine străjuite de culmile munților Rarău, Giumalău și Călimani — reprezintă impresionante documente de geografie și istorie, impletite cu legende. Monumentele, comorile de artă, bogăția fără seamăn a folclorului și a creației populare alcătuiesc tot atîtea motive de încîntare, tot atîtea puncte de referință pentru cunoașterea istoriei și culturii făurite pe acest colț de pămînt românesc.

Celor sosiți în Țara de Sus, O.J.T. Suceava le pune la dispoziție, atît în orașul de reședință, cit și pe cuprinsul județului, o bogată rețea de unități hoteliere și de alimentație publică. Între acestea vă sînt recomandate: hotelurile-restaurant ARCAȘUL, BUCOVINA, SUCEAVA, BALADA, precum și popasul turistic ȘTRAND — în municipiul Suceava; la Rădăuți restaurantul NORD, iar la Putna o cabană și un popas turistic. În orașul

în „Țara de Sus“

Siret funcționează un han cu restaurant, braserie și rotiserie; la Solca, un han cu bufet, iar în apropiere, popasul turistic cu specific pescăresc TREI IAZURI. La Cîmpulung Moldovenesc, călătorul se întâlnește cu modernul complex turistic ZIMBRU; la 2 km, în mijlocul naturii se află cabana DEIA, iar sus în vîrf de munte, în imediata apropiere a Pietrelor Doamnei, hotelul ALPIN-Rarău; coborînd în valea Bistriței, celui ce-i este drag mersul pe jos, îi iese în cale cabana ZUGRENI.

Pentru ca satisfacțiile unei călătorii în Țara de Sus să fie depline, O.J.T.-Suceava ne invită să vizităm și județul. Mai precis, să ne oprim la Vatra Dornei! Binecunoscuta stațiune, situată la confluența Dornei cu Bistrița, și-a creat de mult o faimă, devenind astăzi o veritabilă „citadelă a sănătății“. Deschisă în tot cursul anului, avînd surse bogate de ape minerale, eficiente în cura externă, indicate pentru afecțiuni cardiovasculare, precum și pentru recuperarea aparatului locomotor, sistemului nervos periferic, aceleași ape minerale sînt recomandate în cura internă, pentru unele afecțiuni digestive, anemii, debilitate și altele. Tot

atît de importante sînt și proprietățile curative ale nămolului de turbă adus de la Poiana Stampei, folosit sub formă de băi și impachetări. La acestea, se adaugă proceduri complexe de fizio, electro și termo-terapie, aerosoli, gimnastică medicală etc efectuate în baze moderne de tratament și supravegheate de un personal medical cu o înaltă calificare. Cazarea și masa se realizează în hoteluri, vile și restaurante-pensiune.

Vatra Dornei constituie, totodată, un obiectiv turistic mult căutat și de oameni perfect sănătoși, deoarece condițiile oferite și frumusețea locului oferă nenumărate posibilități de destindere.

Stațiunea dispune vara de terenuri de volei, baschet, tenis, fotbal, iar iarna de pîrtii special amenajate pentru schi, săniuțe, precum și de un patinoar.

Cabana Mestecăniș, așezată în șaua muntelui cu același nume, precum și cabana cu popasul turistic de pe dealul Runcului, situat la numai 1 000 metri de stațiune, intrunesc, de asemenea condiții bune de cazare, masă și agrement. Firește, aici ca pretutindeni, oaspeții vor fi înțîmpinați cu amabilitatea specifică oamenilor din Țara de Sus.

Text și foto: LICĂ IOSIF

OJT

Suceava

danubiana

EXPORTĂ:

Cauciuc sintetic Butadien-Stirən
(SBR) CAROM R tip: 1500; 1502;
1508; 1712; 1714; 1778.
Poliisoprenic: 1—4 CIS tip 2200; 2250.

Negru de fum: Carbodis 50 (FEF)
Furnal R 300 (SRF 1)
Rebonex R H (HAF)
Rebonex R HS
(HAF HS)
Rebonex R I (ISAF)
Rebonex R IH
(ISAF HS)

Anvelope: Autoturism radiale
și convenționale T/T; T/M
Camioane radiale
și convenționale
Mașini agricole
Mașini industriale

Articole tehnice din cauciuc: bandă
transportoare, covoare, plăci
tehnice, furtunuri, garnituri.

DANUBIANA

ÎNȚEPRINDERE SPECIALIZATĂ
DE COMERT EXTERIOR

București 7000 România

202 A Splaiul Independenței

Telefon 49 50 60; 49 50 10

Telex: 11489 DANAZ R

Telegrame — DANAZ R C — PO Box 3915

VLISSE.

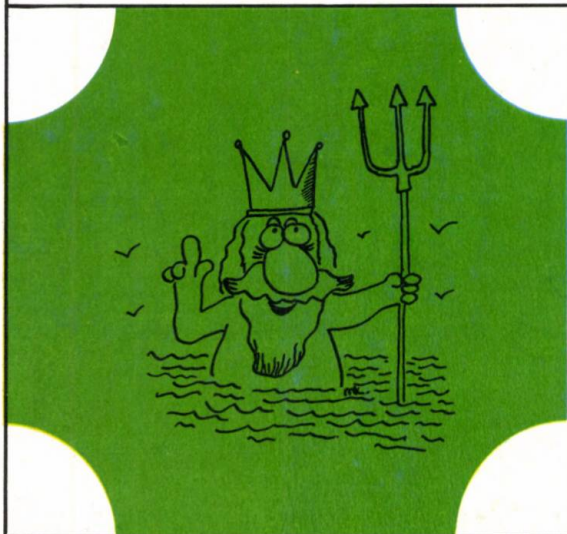
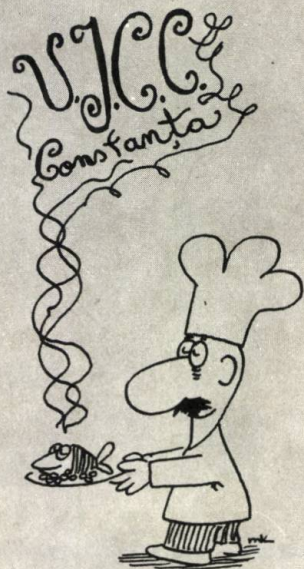

**Satul de pe malul mării,
locul unde nici Ulisse n-ar ști cum să facă față
celor 1001 tentații!**

Sub briza răcoroasă, sonul tarafurilor ademenește, odată cu aromele bunătaților aduse de fete frumoase și băieți veseli, în ogrăzile și încăperile caselor — fiecare o floare în cununa stilurilor ce fac mândria arhitecturii țărănești din județele țării. Ce poate fi mai îmbietor decât o tocăniță oltenească gătită de „mama Ana” — renumita Ana Dan, bucătăresa șefă de la „Casa Mehedințeană”, unde se mai mănâncă și un șnițel cu mușei de usturoi fermecat ca un vinuț negru de Valea Călugărească. Ori, alături la moldoveni, o tochitură cu mămăliguță aurie descântată și ea cu vreo licoare sosită de pe dealurile Hușului? La fiecare casă și în fiecare pridvor ne așteaptă câte un mare meșter în tainele bucătăriei tradiționale românești, pofțindu-ne în ospetie la masă aleasă și la cîntece înginate de glasuri și viori măiestre. Cum ziceam, dacă ar nimeri aici într-o bună zi ori seară, vestitul Ulisse cu tovarășii lui — doar marea-i la doi pași! — cu greu s-ar mai îndupleca să pornească iar la drum. Cu siguranță, colindînd de la „Casa Vilceană” la „Ana Lugojana”, de la „Casa harghiteană” la „Casa tulceană”, de la „Bojdeuca ieșeană” la „Casa mureșeană”, vajnicul corăbier s-ar întoarce la Penelopa lui cu 1001 secrete de-ale mîncărilor și cu tot atîtea crîmpeie de cîntec românesc. Gazda pe această insulă vrăjită a caselor frumoase și-a veseliei este

UNIUNEA JUDEȚEANĂ A COOPERAȚIEI DE CONSUM — CONSTANȚA

gospodarul celor 25 de unități deschise de la sfîrșitul lui aprilie pînă la căderea frunzei, unele rămînînd să primească oaspeți chiar și iarna. Cine-și petrece vacanța pe litoral și intră măcar odată pe primitorile porți ale SATULUI DE VACANȚĂ CONSTANȚA va mai lua cu siguranță acest drum, spre desfătarea trupului și a sufletului

U.J.C.C. CONSTANȚA

**Ne mai ține
larg deschise
și porțile de la:**

Hanul Morilor — pe șoseaua București — Constanța, km. 15; camere de cazare, saloane, grădină de vară, specialități ale gastronomiei dobrogene între care „mîncarea morarului“.

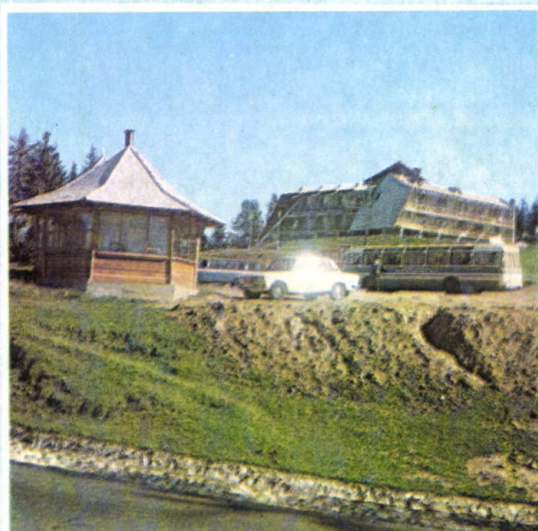
Hanul Agigea — căsuțe în stil dobrogian, restaurant cu terasă, cofetărie, servicii — pensiune.

Bazarul Neptun — în stațiunea cu același nume — un complex comercial bine aprovizionat cu produse ale cooperativei de consum: încălțăminte, confecții, tricotaje, obiecte din piele, cosmetice, galanterie, artizanat; după ce ne-am făcut cumpărăturile sîntem invitați, tot aici, să petrecem cîteva ceasuri plăcute, fie în barul de zi, în restaurant sau la cofetărie, unde găsim mîncăruri, produse lactate, prăjituri și patiserie, băuturi răcoritoare, realizate în laboratoarele proprii.

UNIUNEA JUDEȚEANĂ A COOPERĂȚIEI DE CONSUM —
CONSTANȚA Str. Ștefan cel Mare Nr. 66

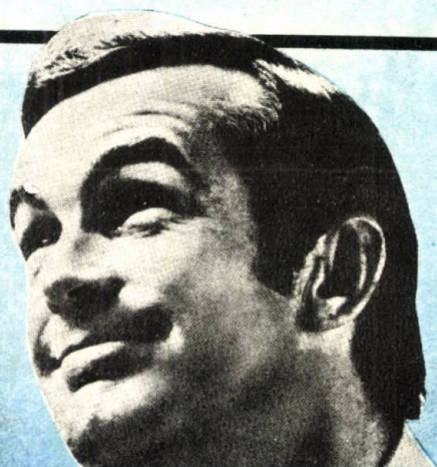
UJCC
Argeș

**Cooperația
 de consum
 argeșeană**

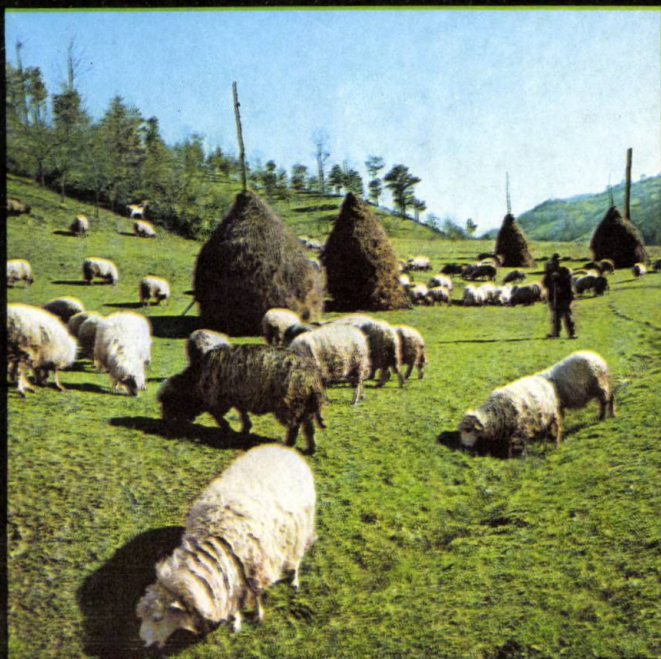
vă invită să vizitați unitățile sale turistice aflate în cele mai frumoase zone pitorești din județ. Între acestea, câteva locuri de popas vă sînt recomandate:

- Hanul „VALEA URSULUI”, la 12 km de Pitești.
- Complexul turistic „DOMNEȘTI” din comuna cu același nume.
- Hanul „RUCĂR” din comuna Rucăr.
- Cabana „BRUSTURET”, în apropiere de Cheile Dîmbovicioarei.
- Hanul „PIATRA CRAIULUI” km. 90 (DN. 73) pe șoseaua națională Pitești—Brașov.

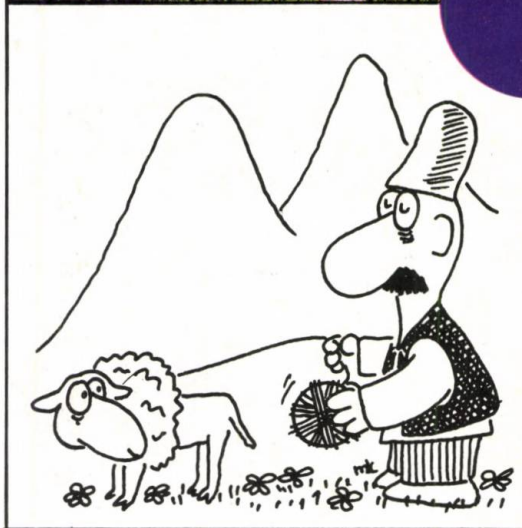
Gazdele — U.J.C.C. Argeș — își întîmpină vizitatorii cu neîntrecuta lor ospitalitate.

Lîna de aur în străvechiul Tomis

Răsfoim albumele-cataloge din expoziția aflată chiar la intrarea întreprinderii INTEGRATA DE LÎNĂ CONSTANȚA și avem, o clipă — nu fără oarecare stînjnire, aici, unde complicata tehnică modernă operează cu maximum de precizie — simțămîntul pe care trebuie să-l încearcă un copil în fața cutiilor cu jocuri. Sînt zeci și sute de dreptunghiuri multicolore de stofă, carouri mari și mici, dungi și puncte minuscule, riuri amintind de motivele ilor, ameteitoare combinații de desene și nuanțe, de la negru-corb și cenușiu pînă la tonuri de liliac, rozaliu ori pai, care nu așteaptă parcă decît un semn pentru a deveni rochii și taioare, sacouri, pardesie, costume, mantouri și paltoane, o strălucitoare și elegantă paradă a modei sub reflectoare și ochi dornici de frumos. Se

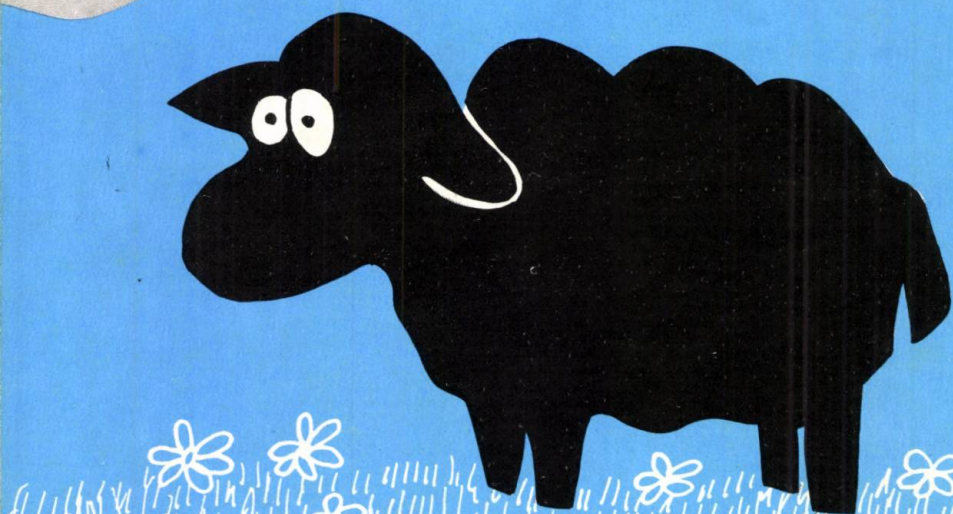
ascunde în ele povestea unei fascinante călătorii, aceea care ar putea să înceapă cu fluierul ciobanului și lătratul cîinilor păzitori de stîne, cu drumurile familiare ale oilor și oierilor, cu imaginea modestă a războiului țărănesc de țesut de la care pornesc, trainic, firele tradiției ajunsă la timpul prezent al industriei. Aici, în Constanța, prea-frumoase mări, pe care au plutit cîndva argonauții plecați spre Colhida în căutarea lînei de aur, legenda este o realitate împlinită la modul simplu, al muncii, în orele schimburilor ce se succed fără întrerupere. Prin multe hale ne-a condus inginerul **Corneliu Precup** (bucovinean de felul său, și acum, de 15 ani, dobrogean prin pasiunea profesiei de textilist) și din fiecare s-a alcătuit miraculoasa cale a kilometrilor de stofă. **Integrata de lînă Constanța** înseamnă, de fapt, o splendidă metamorfoză a piramidelor de materie primă dată de oile din toată țara — 40% din ținutul Dobrogei — un proces tehnologic complex, care cuprinde întreg ansamblul de operații conducînd în final la colecțiile stofelor din magazine: aici se sortează și se spală lîna, se piaptănă și se toarce, tot aici se petrece vopsirea ei, ca și țesutul, din nou spălarea, călcatul, pînă în faza minuțioaselor finisări. Dacă mai adăugăm și prelucrarea fibrelor sintetice tip lînă, avem o admirabilă imagine, justificînd pe deplin și numele și renumele întreprinderii constănțene, binecunoscută de acum prin produsele ei pe piețele din Franța, SUA, Germania Federală, Canada, URSS, Libia, Yemen, Egipt, Anglia. Poate că americanii, care preferă în ultimul timp „carourile mici”, ori englezii, amatori de data asta de sacouri și de „combinații negru cu gri sau gri cu alb” (se renunță, se pare, în materie de costume bărbătești la cele clasice din două piese, se merge tot mai mult pe ideea ca din două costume să se obțină 4—5 variante...), nu se gîndesc neapărat la îndepărtății autori ai veșmintelor lor. Noi însă, cei care pornim verile către mare, să găsim o clipă de răgaz pentru imaginație: oare cite fete și femei, din șirul celor care urcă alături de noi în autobuzele Constanței, nu vor fi îmbrăcat costumul albastru de lucru, nu-și vor fi strîns părul sub băsmăluțe pentru a veghea apoi războaiele de țesut în concertul avalanșei de decibeli ce-ar pune la grea încercare urechea omului venit de afară? O mică socoteală ar putea face ea însăși lauda bine meritată a celor aproape 3000 de reprezentante ale sexului frumos și harnic care lucrează la **Integrata**

MODERN

de lână Constanța: ele, cele 3000 de meștere ale țesăturilor, dau zilnic atîta stofă cît să se facă cîte o rochie pentru alte 3000 de femei. Fiecare țesătoare de aici controlează patru războaie, printr-un război trec 3000 de fire, el bate la fiecare minut de peste 1000 de ori, toate firele trebuie numărate și supravegheate cu atenție...

„Sîntem — spune cu modestie ingineră **Elena Vlăduc**, director al Întreprinderii Integrata de lână Constanța, membră a Consiliului de Stat al RSR — o întreprindere a Centralei Industriei Lîinii și ne-am putea numi „marea industrie a micilor confecționeri de lână”. Munca oamenilor din întreprinderea noastră are un pronunțat caracter de creație, sîntem într-o permanentă căutare a celor mai potrivite forme de prezentare și reclamă comercială a modelelor noastre, a participării la expozițiile și tîrgurile internaționale, a diversificării și ridicării la nivelul producției mondiale a activității pe care o desfășurăm. Într-un cuvînt, ne luptăm să transformăm, pe cît este posibil, clientela potențială în clientelă reală, să aducem satisfacții unui număr cît mai mare de gusturi, în pas, firește, cu cerințele timpului modern. Oamenii noștri sînt maiștri în specialitatea lor și țelul lor nu numai în meserie ci și în viață este autoperfecționarea, maxima dăruire muncii — în fond, coordonate care explică succesele Integratei de lână Constanța. Chiar dacă este greu, universul lor zilnic este unul al frumosului, pentru care se aruncă în luptă idei, talent, spirit de inițiativă, dragoste. În anii construcției socialiste, întreprinderea Integrata de lână Constanța a cunoscut o puternică dezvoltare a capacităților de producție, o creștere a numărului de lucrări și în același timp a numărului de lucrători. Desigur, a crescut eficiența economică a întregii activități, concomitent cu îmbunătățirea condițiilor de muncă, perspectivele conturînd și acțiuni de modernizare a producției, de perfecționare a organizării ei. Colecțiile fabricii cuprind la ora actuală un număr de 77 de articole, în peste 2000 de desene și poziții coloristice. Anual, se realizează în cadrul atelierului nostru de proiectare circa 100 de noi articole din care circa 25% înlocuiesc pe cele depășite și, tot anual, se creează și se produc peste 1500 de desene și poziții coloristice, avînd ca destinație costume pentru bărbați și copii, pardesii și paltoane, rochițe, fuste sau compleuri. Direcția în care acționăm este aceea a folosirii superioare a materiilor prime românești și în special a lînurilor indigene și se află în plină desfășurare efortul de a realiza țesături mai ușoare

decît cele existente deja în colecțiile fabricii. Accentul deosebit al ultimilor ani, ca și al celui în care pășim, este încadrarea cît mai rapidă în tendințele de modă, atît din punct de vedere al contexturii cît și al coloritului. A crescut gradul de preocupare pentru valorificarea superioară a materialelor re folosibile și recuperabile, existînd deja în colecțiile fabricii articole cu 40% de astfel de materii prime. S-a trecut la folosirea acestora și pentru realizarea unor țesături obținute din fire pieptănate, toate acestea atestînd o intensă preocupare pentru asimilarea de noi produse. Ceea ce iese de pe poarta fabricii noastre, odată cu prezența întreprinderii la manifestările internaționale de specialitate, înseamnă, prin calitatea produselor, o excelentă propagandă comercială pentru articolele românești. Avem în continuare în vedere participarea la expoziții și tîrguri mondiale cu ansambluri vestimentare moderne, folosindu-se toate amestecurile noi cu fibre naturale. Articolele noastre fac parte integrantă din înfrumusețarea vieții oamenilor, așa încît se impune pentru toate cadrele tehnice care lucrează în acest domeniu, spirit de inventivitate dublat de o mare sensibilitate și simț artistic. Sub directa îndrumare a comisiei CIT, întreprinderea a depus eforturi susținute pentru promovarea tehnologiilor noi, diversificarea sortimentelor, realizarea unor produse, care să satisfacă într-o măsură tot mai mare exigențele cumpărătorilor, atît de pe piața internă cît și de pe cea externă, Integrata de lînă Constanța contribuind astfel la creșterea participării României la schimburile economice mondiale. Ca preocupări de fiecare zi și de viitor, colectivul nostru acționează pentru stimularea cercetării științifice, legarea ei strînsă de procesul de producție, pentru urgentarea intrării în fabricație a noi sortimente ce se vor realiza de către colectivul de creație și al tehnologiilor avansate, scopul fiind acela, conform sarcinilor puse în fața noastră de hotărîrile de partid, al mării producției și productivității muncii, în vederea creșterii eficienței economice și, bineînțeles, a unui renume pe care tradiția de muncă ne-a învățat să-l onorăm de la an la an.“

**INTEGRATA
DE LÎNĂ
CONSTANȚA**

str. Aurel Vlaicu nr. 125,

POPASURI PLĂCUTE PE MELEAGURI VRÎNCENE

În concordanță cu dezvoltarea activității turistice, organizațiile cooperăției de consum din țara noastră manifestă o preocupare tot mai accentuată în direcția construirii de unități pe trasee turistice, în zone de agrement și recreere. În ultimii 15 ani, răspunzând cerințelor mereu crescînde ale turiștilor, cooperăția de consum a înființat peste 220 complexe turistice și de alimentație publică cu circa 35 000 locuri la mese și cu peste 9000 locuri de cazare, care sînt situate în locuri pitorești, în vecinătatea unor monumente și obiective de larg interes turistic, în unele stațiuni climaterice și pe principalele trasee turistice.

Vrancea, meleg pe care nemuritoarele versuri ale Mioriței l-au numit „picior de plai, gură de rai”, reprezintă o sinteză a frumuseților peisagistice.

Cooperăția de consum a construit în ultimii ani și în județul Vrancea unități turistice și de alimentație publică, atrăgătoare și confortabile.

Pe șoseaua națională E 20, la 16 km de Focșani, într-o zonă viticolă, se află popasul turistic „TERASA BACHUS”. În apropiere, la circa un kilometru poate fi vizitată Casa memorială „Alexandru Vlahuță”. Unitatea turistică respectivă asigură cazarea în căsuțe-camping și loc pentru parcare a autoturismelor; ea dispune, de asemenea, de un restaurant cu o capacitate de 32 locuri în local și 180 locuri pe terasa acoperită.

CABANA „DUMBRĂVIȚA”, situată la o distanță de 12 km de Focșani pe drumul județean Focșani — Galați, amplasată într-o frumoasă pădure de salcîm, asigură cazarea în camere și căsuțe-camping. Ea dispune, de asemenea, de un restaurant cu o capacitate de 60 locuri la mese în local și 80 locuri pe terasă.

CABANA „CĂPRIOARA”, amplasată în crîngul Petrești, la o distanță de 3 km de Focșani, cu o deviere din drumul național E 20 la ieșirea din orașul de reședință spre Bacău, asigură cazarea în camere cu 2 și 3 paturi, precum și în căsuțe-camping. Are în dotare teren de tenis, popicarie, centru de închiriat obiecte de folosință sportivă, loc de parcare auto etc. Unitatea respectivă beneficiază de un renumit restaurant cu o capacitate de 120 locuri și 240 pe terasa acoperită, care oferă turiștilor preparate culinare cu specific local.

RESTAURANTUL „TURIST”, MĂRĂȘEȘTI, amplasat pe șoseaua națională E 20, la 20 km distanță de Focșani spre Bacău, poate să asigure masă la 100 de persoane. Elementul de atracție îl reprezintă și aici preparatele moldovenești.

În orașul Mărășești — în apropierea gării C.F.R., cu o deviere de 500 m de la șoseaua națională București — Bacău — s-a construit nu demult un complex de alimentație publică și cazare — HOTEL PARC cu o capacitate de 200 locuri la mese, din care jumătate pe terasă, precum și cu 50 locuri de cazare în camere cu două și trei paturi. Complexul dispune de încălzire centrală.

La 35 km de Focșani, în frumoasa zonă viticolă a orașului Panciu, funcționează Complexul de alimentație publică și cazare PANCIU, cu 140 locuri în local, 48 locuri pe terasă, cazarea este asigurată în camere confortabile cu două și trei paturi. Restaurantul oferă — la comandă — specialități culinare de primă calitate.

În sfîrșit, în comuna Soveja, pe un traseu turistic montan (Focșani — Tișița — Panciu — Soveja), la 85 km de Focșani, drumeților le stă la dispoziție HANUL SOVEJA, care asigură cazarea în camere cu două și trei paturi, apă caldă și încălzire centrală. Restaurantul dispune de 128 locuri la mese în local și de 72 locuri pe terasă. Datorită poziției sale, precum și serviciilor pe care le oferă unitatea creează un excelent cadru de relaxare pentru turiști.

Text și foto: LICĂ IOSIF

» ITHR

TRATAMENT,
ODIHNĂ,
MINIVACANȚE,
TABERE ȘCOLARE,
CANTONAMENTE SPORTIVE,
ÎNȚILNIRI PROFESIONALE,
FESTINURI COLEGIALE,

în toate stațiunile
balneoclimatice din țară ...
sau în capitală.

Rețineți șase adrese:

- Str. Mendeleev nr. 14
- Bd. Republicii nr. 68
- Bd. 1848 nr. 4
- Bd. N. Bălcescu nr. 35
- Cal. Griviței nr. 138
- Cal. Moșilor nr. 55 bis.

și un singur program:
zilnic de la orele 8 la orele 20.

În zone colinare,
la munte sau la mare?

Eterna întrebare
Își găsești rezolvarea

la filialele
Întreprinderii de Turism,
Hoteluri și Restaurante
București

OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM BACĂU

● Oferă astăzi peste 4000 locuri de cazare în: hotelurile de categoria I „Decebal”, „Moldova” și „Bistrița” din Bacău, „Trotuș” din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej și „Perla” din stațiunea balneoclimaterică Slănic Moldova; vilele de confort I, II și III din aceeași stațiune; popasurile turistice Gherăești — Bacău, Poiana Sărată-Oituz și Slănic Moldova, locuri deosebit de pitorești pentru odihnă și agrement. Fiecare unitate de cazare este deservită de unități de alimentație: restaurante și pensiuni elegante, cu personal competent.

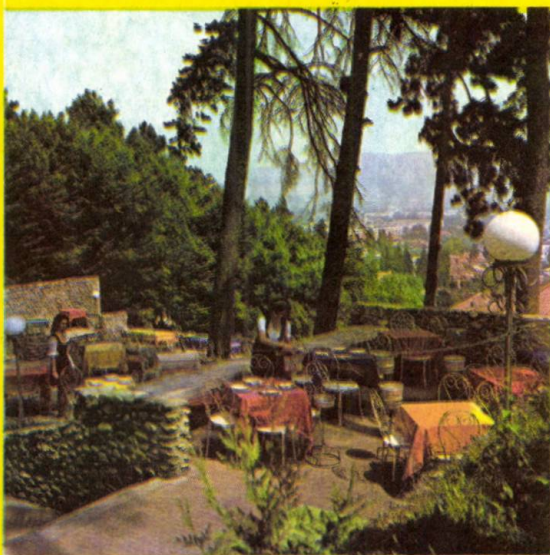
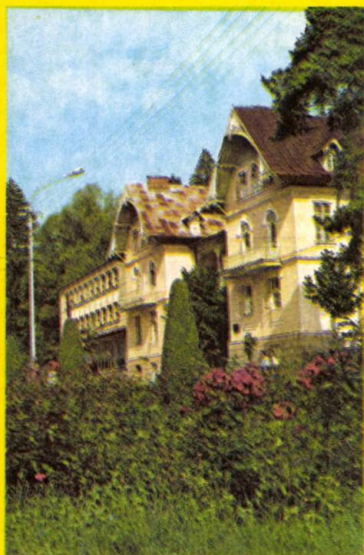
● Pentru odihnă sau tratament, stațiunea **Slănic Moldova** vă așteaptă cu recunoscuta-i ospitalitate moldovenească. Favorizată de o climă blândă, de un aer pur și ozonat, bogat în aerosoli rășinoși, de existența celor peste 22 izvoare de ape minerale tămăduitoare în afecțiunile digestive, hepatice, respiratorii, O.R.L., ale rinichilor și căilor urinare, neurologice, cardiovasculare și reumatismale; renumita „Perla a Moldovei” atrage an de an zeci de mii de turiști.

● „Tratament fără medicament” în astmul bronșic. Locul miraculos unde se efectuează acest tratament este inima muntelui de sare din „Salina” Tg. Ocna, amenajată special sub forma unui sanatoriu subteran, bine dotat, cu cadre medicale de specialitate care asigură zilnic fiecărui bolnav, cura de 4 ore, în scopul inhalării pe cale naturală a aerosolului salin emanat de pereții nefinișați ai vâstelor săli subterane. Perioada plină de eficacitate în tratarea acestei maladii: octombrie — mai, perioadă când și tarifele sînt mult reduse.

REȚINEȚI: Filialele de turism din localitățile Bacău, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Moinești, Comănești, Slănic Moldova și Buhuși oferă zilnic informații și înscrieri tuturor iubitorilor de turism din județ și întreaga țară. Pentru perioada octombrie — mai amatorii de turism, odihnă și tratament pot solicita locurile preferate de la orice unitate de turism din țară.

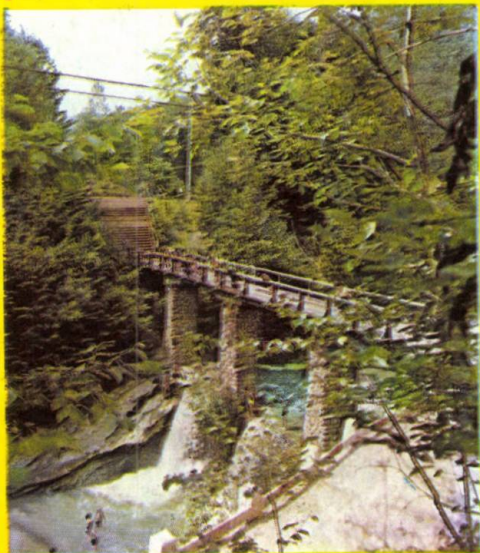
OLTUL — un mărtor milenar al istoriei noastre
OLTUL — izvor nesecat de cîntece și poezie populară
OLTUL — o cascadă a energiei moderne

În jurul său se înmănunchează ispititoare trasee ale drumeției montane și celebre stațiuni balneare: CĂLIMĂNEȘTI-CĂCIULATA, GOVORA, OLĂNEȘTI, OCNELE MARI.

Coordonatele sale moderne, în care s-a investit o mare cantitate de muncă și de fantezie, înseamnă hoteluri noi, confortabile, vile, restaurante, baze de tratament înzestrate cu aparatură perfecționată, personal medical și servicii turistice cu o înaltă calificare profesională.

DEFILEUL OLTULUI — un paradis al turiștilor, o inepuizabilă sursă de sănătate.

CĂLIMĂNEȘTI—CĂCIULATA, GOVORA, OLĂNEȘTI, OCNELE MARI

● Program de funcționare: 365 zile pe an ● cazare în vile și hoteluri de prima categorie ● restaurante-pensiune cu meniuri variate ● baze multifuncționale de tratament ● în Rm. Vilcea, două unități reprezentative: complexurile hoteliere-turistice ALUTUS și CAPELA ● Popasuri turistice situate în cele mai atrăgătoare zone de pe cuprinsul județului.

Agențiile și birourile de turism organizează în tot timpul anului un program bogat de excursii.

Aceste asigurări sînt date de un amfitrion autorizat:
OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM VÎLCEA
Str. Tudor Vladimirescu nr. 27 tel. 947/16 600, Rîmnicu Vîlcea

INSTITUTUL ROMÂN DE CERCETĂRI MARINE

își continuă „cu toate pinzele sus“ explorările în universul fascinant al adâncurilor. Sub emblema IRCM — instituție subordonată Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie — un colectiv de experimenți specialiști face din apele mării și mediul marin un vast laborator de cercetare în multiple direcții: hidrologie, hidrochimie marină, ecologie marină, culturi și aclimatizare de organisme marine, explorare și valorificare a resurselor biologice și energetice nonconvenționale ale mării, realizarea de echipament și instalații destinate cercetărilor oceanografice. Un periplu în realizările de pînă acum ale IRCM este de mare interes pentru noi toți, cei care trăim sub semnul naturii și apelor: ● O stație-pilot (100 tone capacitate anuală) produce substanțe depoluante ale apelor infestate cu petrol; s-au fabricat baraje flotante, depoluanti, detergenți, emulsii pentru cheiuri, plaje, lucrări hidrotehnice, corpuri metalice imersate. ● Prospectarea resurselor energetice nonconvenționale — valuri, vînt, soare — se adaugă studiilor de desalinizare și valorificare complexă a apei mării. ● În prim plan — buna gestiune a ecosistemelor marine ale coastei românești, pentru care sînt întreprinse studii ale zonelor de aglomerări de alge și moluște, în vederea exploatării lor industriale și a

stabilirii posibilităților de extensie a populării cu aceste organisme ce au mari posibilități de valorificare industrială; se află în stadiu de experimentare, sub forma unor ferme marine, culturile dirijate de moluște, creveți, alge, pești. ● Se studiază tehnologii speciale pentru obținerea de enzime bioactive cu importantă utilizare în industria farmaceutică și alimentară. ● În vederea creșterii productivității pescuitului oceanic se studiază rezervele principalelor specii de pești ale Mării Negre și oceanului planetar, ca și perfecționarea tehnologiilor și echipamentelor de pescuit. ● De mare importanță pentru economia națională sînt cercetările îndreptate spre elaborarea datelor pentru proiectele de instalații ale marilor obiective economice ale litoralului și Mării Negre; ca și plasamentul de platforme pentru forajul marin. ● Se pun la punct măsuri de prevenire și luptă împotriva eroziunii coastelor și plajelor litoralului.

IRCM participă la activitatea organismelor internaționale de specialitate, în cadrul acordurilor internaționale multilaterale — CGI-UNESCO, Convenția asupra oceanologiei între țările membre ale CAEM, convențiile multilaterale sau bilaterale de pescuit în Marea Neagră și în oceane — ca și la expediții oceanografice ce au loc în cadrul acestor acorduri. Funcționează pe lîngă IRCM Comisia Română de Oceanologie. Institutul editează periodicul „Cercetări marine“, prezentînd sinteze ale preocupărilor sale și rezultatelor cercetărilor. Binecunoscut și apreciat pentru intensă sa activitate în lumea mondială a cercetărilor oceanologice, IRCM este o prestigioasă instituție ilustrînd tradițiile științei românești.

INSTITUTUL ROMÂN
DE CERCETĂRI MARINE
Constanța, bd. Lenin nr. 300,
telefon: 916/43288

TINEREȚE, FRUMUSEȚE, PROȘPEȚIME, — trei daruri pe care vi le face fabrica **MIRAJ**, odată cu produsele sale din gama

BELLATRIX și GEROVITAL

BELLATRIX: Demachiant pentru ten, Loțiune tonică, Cremă hidratantă de zi, Cremă emolientă pentru ochi, Cremă emolientă de noapte, Loțiune capilară — preparate cosmetice cu ingrediente activi, extrași din plantele de frumusețe și sănătate ale florei românești.

GEROVITAL: Lapte demachiant, Loțiune tonică, Creme hidratante de zi, Cremă nutritivă de noapte, Șampoane cu sulf și gudron — produse cosmetice cu efect optim, datorat Gerovitalului H₃, realizat de prof. dr. Ana Aslan.

Cine a vizitat „Satul de vacanță” din Constanța și a intrat la „**Popasul dobrogean**” va fi fără îndoială de acord că acest amfiteatru în aer liber în tonuri de mov, cu corturi și căruțe în chip de separeuri este unul din cele mai reușite restaurante ale litoralului. Amfitrion cu seri totdeauna pline de vizitatori, Ion Constantinescu, șeful de unitate, e un zdrahon inimos de 28 de ani, student la Universitatea politică, secretar UTC, a mai condus unitățile „Lido” și „Expres Central” și ilustrează, împreună cu întreg personalul tânăr de aici (media de vîrstă 26 de ani) una dintre preocupările de seamă în munca ÎNTEPRINDERII COMERCIALE DE ALIMENTAȚIE PUBLICĂ CONSTANȚA, de fapt și o cheie a succeselor sale înregistrate în ultimii ani, ICSAP Constanța primind, prin decret prezidențial, Ordinul Muncii clasa III-a. Vorbind despre activitatea de zi cu zi a întreprinderii, cadrele ei de conducere — directorul M. Tripceff și Virginia Popovici, directoare ad-

junctă, ing. Dumitru Ungureanu, șeful serviciului de producție, Maria Ghebosu, secretara comitetului de partid — încep pe bună dreptate cu vechea vorbă „omul sfințește locul”, tradusă aici prin atenția maximă îndreptată spre formarea și perfecționarea pregătirii profesionale a lucrătorilor din rețeaua de alimentație publică, domeniu nu numai cu implicații economice, dar și larg turistice, căci unitățile ICSAP-ului constănțean — restaurante și linii de autoservire, patiserii, simigierii, cofetării — sînt larg deschise vacanțierilor români și străini care iau neîncetat drumul mării. Peste 2 800 de lucrători sînt în perioada estivală, în unitățile lor de muncă, emisari ai ICSAP Constanța, dintre aceștia circa 300 fiind sezonieri, mulți tineri, cărora personalul permanent, cu vechime în rețeaua de alimentație publică, se străduiește să le imprime amprenta desăvîrșirii profesionale. Peste 1 000 de lucrători urmează cursuri de perfecționare, de calificare, de bună servire cu caracter general, învățarea limbilor străine, făcînd

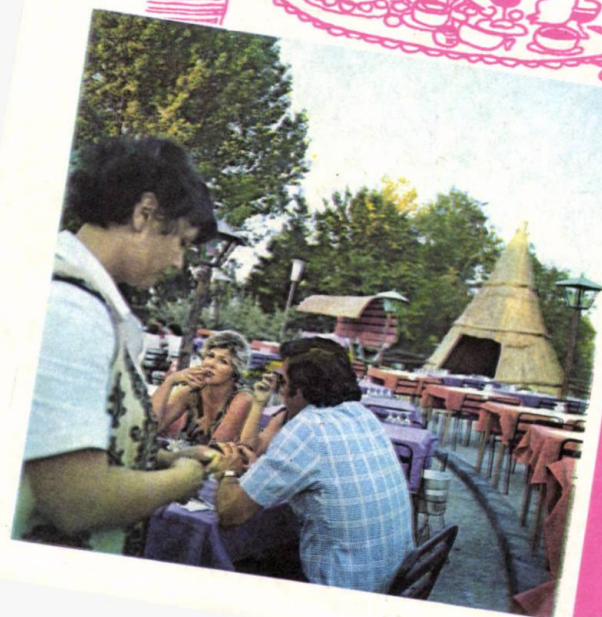
parte, de asemenea, din arsenalul de cunoștințe absolut necesare. Inițiat în scopul stimulării tuturor virstelor, concursul „Cel mai bun lucrător din rețeaua de alimentație publică” s-a bucurat de o largă participare, ca și de rezultate excelente, competitive cu alte județe ale țării. Ultimii ani marchează la ICSAP Constanța o creștere a desfacerii producției culinare, la care ponderea o dețin vinzările de mâncăruri gătite, produse de cofetărie, patiserie și simigerie. Peste 25% din mâncăruri sînt desfăcute prin liniile de autoservire, numărul sortimentelor comercializate zilnic fiind de 65, din care peste 65% sînt realizate conform cerințelor alimentației raționale, pe bază de legume, orez, ouă, paste făinoase, pește, păsări etc. „Turiștii — clientela noastră potențială — să se simtă în unitățile noastre ca acasă”, este deviza locurilor cu emblema ICSAP Constanța. Se are în vedere diversificarea sortimentelor, calitatea preparatelor de bucatărie, cofetărie, patiserie, a celor de tip gospodina, realizate în laboratoarele

întreprinderii după rețete tradiționale, cu specific dobrogean, solicitate atît de localnici, cît și de turiștii ce vizitează litoralul. Mai ales în perioada sezonului turistic a fost introdusă în unitățile de alimentație publică constănțene desfacerea preparatelor culinare în sistem „catering”, precum și aprovizionarea cu legume curățate.

Municipiul Constanța ocupă locul întii pe țară în circulația turistică și locul trei în ceea ce privește desfacerea de mărfuri pe cap de locuitor. Bunele servicii oferite de unitățile ICSAP Constanța se încadrează și ele, tinzînd de la an la an către cota înaltă a exigențelor, în imaginea tuturor oamenilor mării, oricînd pregătiți să demonstreze calda ospitalitate dobrogeană.

ÎNTEPRINDEREA COMERCIALĂ DE ALIMENTAȚIE PUBLICĂ CONSTANȚA

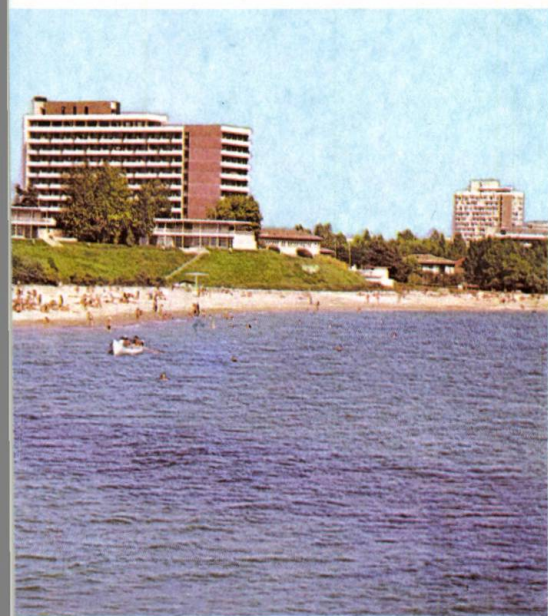
str. Ștefan cel Mare nr. 66,
telef. 916/16414

I.C.S.A.P.
CONSTANTA

EFORIE NORD — MANGALIA:

cura balneară și în sezonul rece

Stațiunile balneoclimatice **Eforie Nord** și **Mangalia** nu au „sezon mort”. Ele oferă și toamna, iarna sau primăvara largi posibilități pentru tratarea unor afecțiuni.

Eforie Nord este recomandată în tratarea afecțiunilor aparatului locomotor, stări post-operatorii pe sistemul osos; afecțiuni ginecologice; afecțiuni respiratorii (ca boli asociate). Stațiunea dispune de instalații moderne, aplicându-se o gamă largă de proceduri medicale. La indicația medicului se aplică și tratamentul cu Boicil forte, Pell-Amar, Gerovital și acupunctură.

Mangalia, supranumită „Uzina de sănătate” a litoralului, oferă posibilitatea efectuării băilor cu apă de mare încălzită și în sezonul rece. Instalațiile medicale moderne, procedurile aplicate recomandă stațiunea în tratarea unor afecțiuni ale aparatului locomotor și ale sistemului nervos periferic, precum și a afecțiunilor ginecologice.

Atât **Eforie Nord** cât și **Mangalia** au în dotare săli pentru cultură fizică medicală, bazine de înot acoperite. Din unele hoteluri, accesul spre sălile de tratament se face prin culoare acoperite și încălzite.

Este important de reținut că, la recomandarea medicului, tratamentul dv se poate efectua și în serii mai scurte, de numai 12 zile.

Bilete și informații suplimentare se obțin de la toate agențiile și filialele Oficiilor județene de turism, precum și de la cele ale Întreprinderii de turism, hoteluri și restaurante București.

**Un ghid competent
într-un oraș înfloritor:**

ÎNTRUPINDEREA COMERCIALĂ DE STAT TEXTILE-ÎNCĂLȚĂMINTE PITEȘTI

**vă călăuzește prin câteva dintre
marile sale unități:
magazinul universal TRIVALE**

un gigant comercial dispus pe șapte nivele, cu numeroase raioane, specializate pe cele mai solicitate bunuri de consum: textile, îmbrăcăminte, încălțăminte, articole electrotehnice și de uz gospodăresc (aparate de radio și televizoare, mașini de cusut, frigidere, mașini de spălat), articole de sport-turism.

complexul comercial FORTUNA

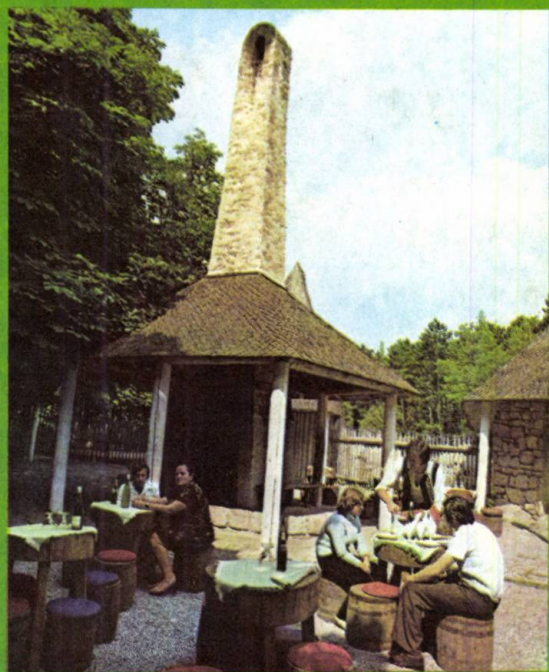
un univers al artei culinare: unități de alimentație publică, după toate preferințele și pentru toate gusturile, gata să ofere un sortiment variat, de cea mai bună calitate.

Vă propunem să vă opriți la:

● restaurantul cu autoservire CINA
● restaurantul lactovegetarian ● berăria ZIMBRU ● patiseria MARGA ● cafe-bar-ul, cofetăria și ceainăria unde printre altele se servesc specialități, ceaiuri și răcoritoare bazate pe extracte din plante, după rețete proprii, originale.

magazinul universal STADION

amplasat în zona noului cartier Banat, cu raioanele lui bine asortate; găsiți: țesături, confecții, tricotate, galanterie, încălțăminte, marochinărie, precum și un raion specializat în decorațiuni interioare. În cadrul magazinului funcționează un sector aprovizionat cu articole pentru nou născuți.

Unde stau roată haiducii?

Pintea lingă alde Baltă, Jianu lingă Bujor, Toma Alimoș la mijloc — stau și nu mai pleacă, iar cine-ncearcă să li se-alătore, va găsi drept scaun un butoiăș și va primi pe blană de stejar, în străchini de lut, **găluștele haiducești** din carne tocată la trunchii de lemn sau **gustarea lui Jianu**, din felurite măruntaie de porc; sau și una și alta, căci vinu-i bun și le alungă din urmă. Ş-apoi unde-i, fraților, ținutul ăsta de poveste? La „**Colibele haiducilor**“ (telefon: 13 909), în parcul Cozla, unde

I.A.P.L. PIATRA NEAMȚ

mai are — ce-i drept, c-o leacă de urcuș tot pe Cozia — „**Cercul gospodinelor**“ (telefon: 18087), de unde panorama-i pină la Ceahlău și unde nu se dau de rușine gospodinele nemțene.

Iar în oraș veți găsi bună primire la „**Lacto-vegetarian**“ (telefon: 13406), delectându-vă cu un **borș de găină cu tocnăgei și sărmăluțe** în foi de viță cu piept de pui și cite încă alte bunătăți. Pentru delicatese din legume și pește sînteți invitați la restaurantul „**Pietricica**“ (telefon: 15693), iar pentru grătar și zahana la „**Căprioara**“ (telefon: 18591), peste Bistrița, loc ideal pentru petreceri colective.

Nu uitați, deci:

I.A.P.L. PIATRA NEAMȚ

Grădina cu pești

Turiștii ajunși în Constanța cunosc cu siguranță autobuzul cu destinația „Pescărie”, iar denumirea locului — la cițiva pași de intrarea în Mamaia — li se poate părea, ca atâtea altele, o simplă metaforă, firească aici, între mare și apa lacurilor. Ce realitate ascunde ea în fapt, aflăm din următoarea convorbire cu inginerul **Dimofache Ceabrel**, din 1969 director al **Întreprinderii piscicole Constanța**.

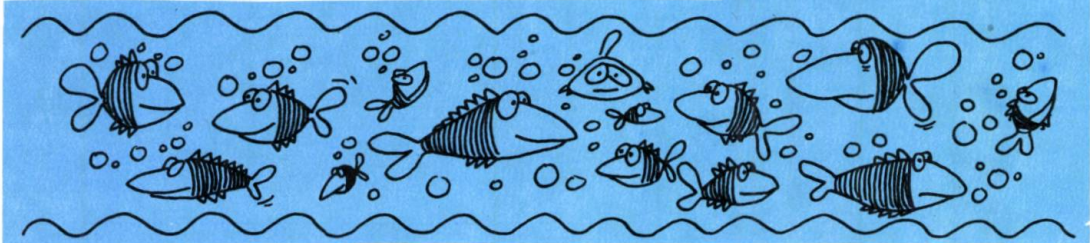
— Uneori, dornic să prindă un răsărit de soare, vreun vacanțier de la „Parc” sau din hotelurile învecinate vede deodată pe valuri o mare barcă neagră cu pescari...

— Poate să fie una din cele două brigăzi, „Mamaia” ori „Constanța”, oamenii noștri care și-au început ziua obișnuită de producție. Barca este o mahună, obișnuită și ea, lungă de 9,31 m, capabilă să transporte peste 6000 kg. Pe la ora 8, când plaja e încă pustie, pescarii noștri s-au și întors — după cum le-a fost norocul — cu prima recoltă din vasta „grădină de pești”. Au fost la talienele încredințate lor în această zonă, adică la plasele-capcană fixate pe flotori, cu greutatea specială, unde apa are dedesubt cam 11 m adâncime. Fiecare brigadă controlează câte 3—4 taliene, avem

cîte două brigăzi la punctele piscicole ale întreprinderii noastre, așa încît pot fi văzuți fie la Mamaia și Mangalia, fie la Costinești, Agigea, Eforie sau Cap Midia. Sint cu toții 250 de pescari.

— E vorba numai de pescuitul pe mare?

— Nu, bineînțeles. Întreprinderea piscicolă Constanța e gospodar peste circa 10 000 hectare de ape din județ, iar aici sînt incluse și lacurile, bălțile și o parte de Dunăre. Avem ferme piscicole la Bugeac, Oltina, Cernavodă (cea mai mare), M. Kogălniceanu, Corbu, Mangalia, Mamaia. La ora actuală, se mai adaugă la acestea 350 ha de pepiniere piscicole și 3500 ha de crescătorii, cu perspective de dezvoltare în cincinalul '81-'85, cînd pepinierele vor ajunge la 655 ha, iar crescătoriile la 5000 ha. În legătură cu ele, vechea vorbă „unde-i baltă e și pește” are la noi, firește, nu înțelesul purei împliniri. În materie de piscicultură modernă, vorbim, ca și în agricultură, de producția la hectarul de... apă. Puietul din pepiniere se strămută în crescătorii, unde, prin furajare, ajunge în doi ani în stadiul de comercializare. Pe lângă furajare — hrănirea peștelui cu șroturi de floarea-soarelui ori de porumb, de pildă — sînt multe alte probleme ce trebuie urmărite minu-

țios — oxigenarea apei, evacuarea ei, asigurarea unor curenți corespunzători... Noțiunea de „grădină de pești” este, deci, cât se poate de îndreptățită.

— Ce pești se pescuiesc în bălțile de care vorbeați?

— În special crap, caras și șalău. Șalăul e un răpitor care trăiește în orice apă, se zice despre el că „strică peștii”, ca să crească un kilogram consumă zece kilograme de pește. Totuși e un sanitar al bălții, fiindcă de fapt fugărește exemplarele bolnave. Carasul e o specie foarte prolifică, asemeni știucii se arată un mare mîncău, dar, deși mîncă mai mult ca un crap, nu crește în aceeași proporție și în doi ani atinge maximum 600 g. În schimb, nu e un simandicos, se mulțumește și cu condiții mai modeste de viață...

— Ce înseamnă genericul planului din desen — „Fabrica de conserve și semiconserve Constanța”?

— Anul în care intrăm aduce întreprinderii o frumoasă și importantă premieră: construirea acestei fabrici care va înlocui secția de semiconserve de pînă acum, a cărei producție a fost de circa 400 tone pe an. Fabrica va asigura 1500 tone pe an. Firește, ne vom strădui să dăm pieții aceleași preparate gustoase pe care le-am realizat cu mijloace destul de modeste. E vorba de semiconservele de pește marinate și de cele pasteurizate: primele din pește oceanic și indigen, pescuit la Marea Neagră, celelalte din pește oceanic și pește de apă dulce. Deși gospodinele mai manifestă o oarecare rețineră în privința conservelor

de tipul acesta, adică folosind nu ambalajul de tablă, ci borcanul de sticlă, cine le-a gustat conținutul le poate atesta, credem cu toată convingerea, calitatea. Sortimentele ce se pot găsi în magazine sînt în număr de circa 60, în fel de fel de variante, de la sosuri de tomate și muștar, pînă la cele cu ulei și vin, dozate cu pricepere de lucrătorele noastre.

— Și... materia primă?

— Stavrizi, macrouri, heringi, sardină, sardină, rizaică, scrumbie de Dunăre, hamsii, crap, caras. Nu lipsește nici salata de icre tarama. Sînt preparate despre al căror rost în rucsacurile sau portbagajele excursioniștilor nu trebuie să mai insistăm. Peștele e un aliment recomandat călduros de medici și de specialiști în alimentația rațională, conține multe proteine, mai puține grăsimi, ajută la scăderea atît de temutului colesterol, iar cît despre povestea cu fosforul...

P.S. La șase dimineța am plecat împreună cu brigada Constanța în largul mării, la taliene. În amintirea acelei zile de neuitat, despre care promitem să povestim în paginile revistei, săm numele celor șapte admirabili pescari pe care i-am văzut la lucru: în frunte cu brigadierul lor **Illici Abram**, au fost **Matei Andrei**, **Brinză Vasile**, **Chiselef Condrat**, **Romanov Izot**, **Petrov Vasile** și **Ștefan Nicolae**. Ne așteptau pe țarm, unde au fost descărcate peste 2000 kg de hamsii la un singur transport, șeful de depozit **Alexandru Dragu** și, în halat alb, ingineră șefă **Maria Chiriță**, cea care ne-a călăuzit în călătoria printre bazine de marinare, cîntare, instalații de pasteurizare și etichete pentru viitoarele preparate din recoltele apelor. Pe ei și pe mulți alții îi vom regăsi anul acesta în lucrarea noii fabrici de conserve și semiconserve a **Întreprinderii piscicole din Constanța**.

ANDA RAICU

Un dispecer pentru sănătate: **O.J.T. COVASNA**

vă oferă ospitalitatea și serviciile sale competente, invitându-vă să regăsiți tinerețea și bucuria prin tămăduitoarele ape minerale ale unui ținut de mare frumusețe. **BALVANYOS** — la 20 km de Tîrgu Secuiesc, în plin munte (altitudine 850—900 m), stațiune permanentă, ideală pentru refacerea forțelor. **COVASNA** — la 32 km de Sfîntul Gheorghe, așezată la poalele împădurite ale munților Brețcu, stațiunea celor 1000 de izvoare vă așteaptă cu elegante hoteluri și o modernă bază de tratament. **VÎLCELE** — la circa 10 km, de Sfîntu Gheorghe, stațiune permanentă sub munții Baraolt, indicată în afecțiunile sistemului nervos periferic. **MALNAȘ-BĂI** — 24 km de Sfîntul Gheorghe, cu izvoare și mofete de mare efect terapeutic.

Și o singură gazdă:

O.J.T. COVASNA

Orașul Sfîntul Gheorghe,
str. Lenin Nr. 1,
telefon 11290, 11744.

IAPL

BACĂU

Ospitalitate, distincție, corectitudine — iată doar trei argumente care au făcut ca I.A.P.L. BACĂU să primească „Ordinul Muncii”, distincție ce nu a mai fost acordată, în ramură, decît „Intercontinentalului” bucu-reștean. Alte argumente le veți descoperi, desigur, și singuri, de veți fi oaspeții restaurantelor băcăuane: **SELECT** (telefon: 12521, 11921) — unde vă recomandăm „mușchiulețul de porc în sos vinătoresc” și „salata de fructe”, **PASAJ** (telefon: 31377) — singura unitate din Moldova cu un sistem de depozitare a berii ca la vestitul „Carul cu bere”, unde veți găsi, între altele, o „tochitură băcăuană” și un „pateu din carne de mînzat și ciuperci”, **PARC** (telefon 12542) — cu „pîrjoala cîrciumarului” și „mușchi de vită umplut cu ciuperci”. Iar de aveți drum prin Buhuși faceți cîte un popas și la restaurantele: **CIREȘICA** (telefon: 61495) — gustînd o „pulpă de porc cu ciuperci și smîntînă” sau la **PESCĂRUȘ** (telefon: 61699) — cu specialități din pește proaspăt, pescuit din lac și bazin proprii. Vă asigurăm, nu veți regreta popasul la nici una din unitățile I.A.P.L. BACĂU!

GEOAGIU BĂI

o invitație la odihnă și sănătate

Apele alcaline, ușor sulfuroase, bicarbonatate, magneziene, mezotermale și termale radioactive, nămol de turbă, ioduros-feruginos, iată cîteva din factorii naturali din stațiunea Geoagiu-Băi, recomandată în tratarea afecțiunilor aparatului locomotor — reumatisme degenerative, abarticulare, inflamatorii, posttraumatice, neurologice periferice, precum și în afecțiunile ginecologice.

Baza de tratament modernă și bine dotată cu aparatură de specialitate asigură un mare număr de proceduri medicale. În același timp, hotelul recent construit, oferă condiții deosebit de confortabile pentru cazare.

Datorită condițiilor deosebite de care dispune stațiunea, în perioada de iarnă tratamentul medical este la fel de eficace ca și cel practicat în timpul verii. Este acesta un argument în plus pentru efectuarea unei cure balneare sau pentru petrecerea concediului de odihnă.

Reținerile de locuri se fac prin
agențiile și filialele
Oficiilor județene de turism
din întreaga țară.

PUBLITURISM

ASIGURĂRILE ADAS — MĂSURI UTILE DE PREVEDERE

La Administrația Asigurărilor de Stat puteți contracta **asigurarea de accidente** — la alegere — într-una din cele 4 variante, fiecare din acestea prezentînd caracteristici diferite.

● **Asigurarea de accidente pentru sume fixe**, totale, de 19 000 de lei se contractează pe durata de 3 luni sau pe durate constituind multiplul acesteia, pînă la 2 ani. Prima de plată pe o durată de 3 luni este de 15 lei.

● **Asigurarea de accidente pentru sume convenite** se contractează pe durate de la 1 an la 5 ani. Prima anuală de plată este de 3,20 lei pentru fiecare 1 000 de lei din sumele asigurate prevăzute în poliță, putîndu-se achita și în rate.

● **Asigurarea familială de accidente** cuprinde soțiile, precum și copiii, indiferent de numărul lor, în vîrstă de la 5 ani la 16 ani, la sume totale de 15 000 de lei pentru fiecare persoană. Prima de plată, pe o durată de 3 luni, este de 25 lei, pentru toate persoanele cuprinse în asigurare.

Toate aceste asigurări de accidente cuprind și pagubele la bunurile casnice și gospodărești, pentru o sumă asigurată de 5000 de lei de fiecare poliță.

● **Asigurarea de accidente „Turist“** se contractează pentru sume totale de pînă la 40 000 de lei și cuprinde cazurile de accidente ale asiguratului, iar pentru o sumă de 20 000 de lei, pagubele la bunurile casnice și gospodărești ale acestuia. Prima de plată este de 15 lei pentru o lună.

Pentru informații suplimentare și pentru contractarea de asigurări vă puteți adresa responsabililor cu asigurările din unitățile socialiste, agenților și inspectorilor de asigurare sau direct, oricărei unități ADAS.

